T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

GÜLZÂR-I TABİ'AT'IN BAĞLAMLI DİZİNİ VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ

Zeynel Abidin OLMUŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mahmut GİDER

Bingöl – 2025

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

GÜLZÂR-I TABİ‘AT’IN BAĞLAMLI DİZİNİ VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ

Zeynel Abidin OLMUŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mahmut GİDER

Bingöl – 2025

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ ……... I
TEZ KABUL VE ONAY ……..... II
ÖNSÖZ ……... III
ÖZET …….. IV
ABSTRACT …… V
KISALTMALAR …… VI
TABLO LİSTESİ ….……..... VII

GİRİŞ ……. 1

1. ÇALIŞMANIN AMACI, ÖNEMİ, KAPSAMI VE YÖNTEMİ…..... 1
1.1. Amacı ve Önemi …….…… 1
1.2. Kapsamı……..... 1
1.3. Yöntemi……..... 2

2. 19. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATI: GENEL VE EDEBÎ DURUM…… 2

3. AHMED HİLMÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ….. 6
3.1. Hayatı……..…….. 6
3.2. Edebî Kişiliği…….……..... 7
3.3. Eserleri…….…… 9
3.3.1. Gülzâr-ı Tabiʿat…….……..... 9

BİRİNCİ BÖLÜM……... 10

1. **NAZIM ŞEKİLLERİ……... 10**
1.1. Gazel…….……... 10
1.2. Kıt'a…….. 11
1.3. Mesnevi…… 11
1.4. Tahmîs……..... 12
1.5. Müstezat……... 12
1.6. Müseddes……...…….. 12

1.7. Muhammes…….. 13

2. NAZIM TÜRLERİ……... 13

2.1. Iydiyye……..... 14

2.2. Na't…….…… 14

2.3. Münâcât……... 15

2.4. Nasihat-nâme……... 16

2.5. Bahâriye……... 16

2.6. Tarih……..... 17

3. ARUZ KALIPLARI……..... 18

3.1 Aruz Hataları……..... 20

3.1.1. Vasl (Ulama)…….. 20

3.1.2. İmâle (Uzatma)…….. 20

3.1.3. Zihâf (Kısaltma)……..... 20

3.1.4. Med……..... 21

4. KÂFİYE…… 21

4.1. Kâfiye Çeşitleri…… 21

4.1.1. Mücerred Kâfiye…… 21

4.1.2. Mürekkeb Kâfiye……... 21

4.1.2.1. Mürdef Kâfiye……..... 22

4.1.2.2. Mukayyed Kâfiye…… 22

4.1.2.3. Müesses Kâfiye……..... 22

4.2. Kâfiye Kusurları……... 23

4.2.1 İkva……..... 23

4.2.2.İta…… 23

5. REDİF……... 23

5.1. Ek Biçiminde Redif……... 24

5.2. Sözcük Biçiminde Redif……..…… 24

5.3. Ek-Sözcük Biçiminde Redif……. 25

5.4. Ek-Sözcük Grubu Biçiminde Redif……..…… 25

5.5. Sözcük Grubu Biçiminde Redif……..…….. 26

6. DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ……... 26

6.1. Somutlaştırmalar…….……..... 26

6.2. Alışılmamış Bağdaştırmalar…..…… 27

6.3. Argo Sözleri…..…… 27

6.4. Atasözü.....……... 28

6.5. Ayetler…….……..... 28

6.6. Hadisler…..……... 29

6.7. Bağlaçlar……. 30

6.8. Deyimler…..……. 32

6.9. Dua Sözleri…..……..... 33

6.10. Edatlar……... 34

6.11. Eş ve Zıt Anlamlı Kelimeler…..……. 36

6.12. İkilemeler…….…….. 38

6.13. Kalıp İfadeler…….…… 39

6.14. Ünlemler…..…….…….. 40

6.15. Tamlamalar…….……... 41

İKİNCİ BÖLÜM……. 43

GÜLZÂR-I TABİʿAT'IN BAĞLAMLI DİZİNİ VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ ……... 43

A…… 44

B…… 63

C……..... 91

Ç…… 96

D…… 100

E……. 112

F……. 125

G…… 129

H…… 142

I……. 163

İ…….. 163
J…….. 171
K…… 171
L……. 183
M…… 187
N…… 203
O…… 212
Ö…… 216
P……..... 216
R…… 216
S……. 225
Ş……..... 242
T……..... 249
U…… 257
Ü…… 258
V…… 260
Y…… 266
Z……..... 272

SONUÇ……..... 279
KAYNAKÇA…… 281
EK……..... 285
ÖZGEÇMİŞ …….... 285

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Gülzâr-ı Tabi'at'ın Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

12/02/2025

Zeynel Abidin OLMUŞ

TEZ KABUL VE ONAY
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Zeynel Abidin OLMUŞ tarafından hazırlanan *Gülzâr-ı Tabi'at'ın Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü* başlıklı bu çalışma, *.../ 01/2025* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *[oybirliği/oy çokluğuyla]* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda* Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan : ……. İmza: ……..

Danışman : …… İmza: ……..

Üye : …… İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../..../ 2025 tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Nebi BUTASIM
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Klasik Türk edebiyatı, asırlarca devam eden bir gelenek etrafında şekillenmiştir. Bu gelenek, muhteva ve şekil konularında bazı ölçütler koymuştur. Şekle dair ölçütler genellikle Arap, içeriğe dair ölçütler ise Fars edebiyatından alınmıştır. Klasik Türk şiirinde aruzun yanı sıra Arapça ve Farsça kelime, tamlama, ifade ve cümleler kullanılmıştır. Böylece dil ağırlaşmıştır. Şiir dilinin mecazlı olması da şiirin anlaşılmasını zorlaştırmıştır.

Klasik Türk edebiyatına dair metinlerle alakalı çok yönlü tez çalışmaları yapılmıştır. Bu metinlerin anlaşılması için kelime lugatleri ve ansiklepodik sözlüklerin yanında bağlama göre hazırlanmış işlevsel sözlüklere ihtiyaç duyulmuştur. *Gülzâr-ı Tabi'at'ın Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü* başlıklı bu tezin amacı, Ahmed Hilmî'nin *Gülzâr-ı Tabi'at* adlı divançesinin web tabanlı TEBDİZ sistemine aktarılmasıdır. Bu bağlamda Yasemin Alper tarafından hazırlanan, *Ahmed Hilmî ve Gülzâr-ı Tabi'at* başlıklı eser, web tabanlı TEBDİZ sistemine aktarılmıştır. Eserde yer alan sözcük, sözcük grupları, sözcük kalıpları, ikilemeler, alışılmamış bağdaştırmalar, atasözü, deyim, dua sözleri, ayet, hadis vb. dilsel unsurlar bağlama uygun bir biçimde anlamlandırılmıştır. Bu sayede *Gülzâr-ı Tabi'at*'taki söz varlığı belirlenmiştir. Elde edilen veriler ve yapılan değerlendirmelerle Hilmî'nin düşünce dünyasına ışık tutan kavram, hayal ve benzetmeler belirlenmiştir.

Çalışma "Giriş" ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş'te çalışmanın amacı, önemi, kapsamı ve yöntemi açıklandıktan sonra Ahmed Hilmî'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. "Birinci Bölüm"de *Gülzâr-ı Tabi'at*'ın şekil, içerik, dil ve üslup özellikleri örneklerle açıklanmıştır. "İkinci Bölüm"de ise Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük alfabetik sıraya göre hazırlanmıştır.

Tezin hazırlanma sürecinde, verilerin aktarılmasına katkı sunan TEBDİZ projesinin yürütücüsü *Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK*'a, tezin yazım aşamasında büyük bir sabır ve özveriyle bana yardımcı olup yol gösteren, bilgisini ve hoşgörüsünü esirgemeyen çok kıymetli danışman hocam *Dr. Öğr. Üyesi Mahmut GİDER*'e ve çalışma süresinde bana moral ve motivasyon desteği sağlayan aileme teşekkür ederim.

12/02/2025

Zeynel Abidin OLMUŞ

ÖZET

Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı : *Gülzâr-ı Tabi'at'ın Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü*
Tezin Yazarı : Zeynel Abidin OLMUŞ
Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Mahmut GİDER
Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı
Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Kabul Tarihi : 23/01/2025
Sayfa Sayısı : VII +284 + 1

Gülzâr-ı Tabi'at'ın Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü başlıklı tezin hazırlanma amacı, Ahmed Hilmî'nin (öl. 1899) *Gülzâr-ı Tabi'at* adlı eserinin TEBDİZ veri tabanına aktarılması ve eserde yer alan kelime ve kelime gruplarının tamamının bağlama uygun bir biçimde anlamlandırılmasıdır. Böylece *Gülzâr-ı Tabi'at*'ın söz varlığının tespitine ve anlaşılmasına katkı sağlanmış; Ahmed Hilmî'nin şiir dünyası ve şairlik yeteneği hakkında bilgi elde edilmiştir.

Çalışma metni olarak Ahmed Hilmî'nin *Gülzâr-ı Tabi'at* isimli eseri seçilmiştir. Bunun nedeni, eserin edebî değerinin güçlü bir şiir kitabı olması ve üzerine bağlamlı dizin, işlevsel sözlükle alakalı çalışmanın yapılmamış olmasıdır. Tez hazırlanırken önce eser veri tabanına işlenmiş; kelime ve kelime grupları anlamlandırılmıştır. Daha sonra Gülzâr-ı Tabi'at şekil, tür, dil ve üslup özelliklerine göre incelemiştir. Toplamda 59 şiirden oluşan Gülzâr-ı Tabi'at'ın içerdiği dil unsurlarıyla 19. yy. klasik Türk edebiyatının önemli eserlerinden biri olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahmed Hilmî, Gülzâr-ı Tabi'at, 19. yy., Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük, TEBDİZ

ABSTRACT

Bingol Üniversity Institute of Social Sciences Master's Thesis Summary

Title of the Thesis: Contextual Index and Functional Dictionary of Gülzâr-ı Tabi'at	
Author	**:** Zeynel Abidin OLMUŞ
Supervisor	**:** Dr. Öğr. Üyesi Mahmut GİDER
Department	**:** Turkish Language and Literature
Sub-field	**:** Turkish Language and Literature
Date	**: 23/01/2025**

The aim of preparing thesis hooded Contextual Index and Functional Dictionary of Gülzâr-ı Tabi'at is to transfer Gülzâr-ı Tabi'at to the TABDİZ database and interpret all the words and word groups in the work in accordance with the context. Thus, a contribution was made to the identification and understanding of Gülzâr-ı Tabi'at's vocabulary. Information was obtained about Ahmed Hilmi's poetry world and poetic talent.

Ahmed Hilmi's work named Gülzâr-ı Tabi'at was chosen as the study text. The reason for this is that the literary value of the work is a strong poetry book, and no work on a contextual index or functional dictionary has been done on it. While preparing the thesis the words and word groups are given meaning. Later, Gülzâr-ı Tabi'at was examined according to its form, genre, language and style characteristics. Gülzâr-ı Tabi'at which consists of 59 poems in total, dates back to 19th century with the linguistic elements it contains. It has been determined that it is one of the important works of classical Turkish literature.

Keywords: Ahmed Hilmî, Gülzâr-ı Tabi'at, 19th century, Contextual Index and Functional Dictionary, TEBDİZ.

KISALTMALAR

C. :	Cilt
ed :	Editör
H. :	Hicri
haz :	Hazırlayan
Hz. :	Hazreti
G :	Gazel
Kt :	Kıt'a
Ms :	Mesnevi
M. :	Miladi
Mst :	Müstezat
Mhs :	Muhammes
Thm :	Tahmis
Msd :	Müseddes
öl. :	Ölümü
s. :	Sayfa
ss. :	Sayfa sırası
TDK :	Türk Dil Kurumu
TEBDİZ :	Türk Edebiyatı Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük
TEİS :	Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü
TDV :	Türkiye Diyanet Vakfı
vb. :	ve benzeri
vd. :	ve diğerleri
yy.	Yüzyıl

TABLO LİSTESİ

Tablo No **Sayfa**

Tablo 1: Nazım Şekilleri…… 10
Tablo 2: Nazım Türleri ……...…… 13
Tablo 3: Aruz Kalıpları ….…… 19
Tablo 4: Bağlaçlar ……..……... 30
Tablo 5: Edatlar…… ……..... 34

GİRİŞ

1. ÇALIŞMANIN AMACI, ÖNEMİ, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

1.1. Amacı ve Önemi

Klasik Türk edebiyatında dönemin üslubunu anlayabilmek, şiirlerin anlam dünyasına girebilmek ve eserlerdeki sözcük kurgusunu bağlama uygun bir şekilde ortaya koyabilmek için yapılan çalışmalardan biri TEBDİZ projesidir. Türk Edebiyatının Bağlamlı Dizinleri ve İşlevsel Sözlüğü (TEBDİZ), 2015 yılında Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK'ın önderliğinde Gazi Üniversitesinin girişimleriyle hazırlanmıştır. Bu proje, XVI. yy.dan başlayarak Türk edebiyatına ait eserlerde geçen sözcükleri metin bağlamında anlamlandırmayı ve bağlamsal sözlük oluşturmayı amaçlamaktadır.

Gülzâr- Tabi'at'ın "Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü"nü oluşturmayı amaçlayan bu tez çalışmasında XIX. yy. klasik Türk edebiyatı sanatçılarından Ahmed Hilmî'nin *Gülzâr-ı Tabi'at* adlı eseri, TEBDİZ veri tabanına işlenmiştir. Böylece eser dijital ortama aktarılarak kolay ulaşılır hâle getirilmiştir. Aktarılan metinlerde geçen kelime, kelime grubu, kalıplaşmış söz ve iktibaslar anlamlandırılmıştır. *Gülzâr-ı Tabi'at*'ın kelime hazinesi, Ahmed Hilmî'nin anlam dünyası anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu çalışma şairin çok yönlü olarak anlaşılmasına katkı sunmaktadır. Çünkü çalışmada kelime/kelime grubu, ek-kök bilgileri, nazım şekil ve türleri, vezin, ayet, hadis, kelâm-ı kibar, deyim, kalıplaşmış ifade, dua ifadeleri düzenli ve sistemli bir şekilde incelenebilir hale getirilmiştir.

Çalışma, işlevsel sözlüğe veri sağlama, Türk dilinin kelime ve anlam zenginliği ile Ahmed Hilmî'nin birçok yönüyle anlaşılmasına katkı sağlama konularında önem arz etmektedir.

1.2. Kapsamı

Çalışmamız, Ahmed Hilmî'nin *Gülzâr-ı Tabi'at* adlı eserindeki manzumelerin söz varlığı bakımından incelenmesiyle eserin bağlamlı dizininin ve işlevsel sözlüğünün hazırlanmasından oluşmaktadır. Çalışmada Ahmed Hilmî'nin hayatı, eserleri, *Gülzâr-ı Tabi'at*'ın şekil özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Bu tez, dizin ve sözlük çalışması olduğu için sözcük ve sözcük grupları anlamlandırılmış; şiirlerin üslup özelliklerine odaklanılmıştır.

Çalışmada esas alınan metin, Dr. Yasemin Alper tarafından hazırlanan "*Ahmed Hilmî ve Gülzâr-ı Tabi'at"* başlıklı kitaptır. Bu kitabın muhteva incelemesi, söz konusu çalışmada verildiği için şekil, tür ve üslup özelliklerine yoğunlaşılmıştır. Eserde yer alan 40 gazel, 9 kıt'a, 3 mesnevi, 2 müstezat, 1 muhammes, 3 tahmis, 1 müseddeste bulunan sözcük, sözcük grupları bağlam esas alınarak anlamlandırılmıştır.

1.3. Yöntemi

"*Gülzâr-ı Tabi'at*'ın Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü" adlı çalışmamız, TEBDİZ sisteminin bilgisayar destekli altyapısından destek alınarak hazırlanmıştır. Word programına eklenmiş metinler, TEBDİZ sistemine yüklenmiştir. Sisteme yüklenmiş mevcut sözcük ve sözcük grupları bağlamdan hareketle anlamlandırılmıştır. Anlamlandırılma yapılırken sözcük ve sözcük gruplarına eklenmiş çekim ekleri morfolojik olarak gösterilmiş olup anlama dâhil edilmemiştir.

Sözcük ve sözcük gruplarının anlamlandırılmasında başta *"TDK Sözlük"*, "*Kubbealtı Lügati"*, *"Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat* (Ferit Devellioğlu)", "*Kamûs-ı Türkî"* ve sisteme eklenmiş diğer sözlükler ile bağlamlı dizin konulu tezlerden yararlanılmıştır.

2. 19. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATI: GENEL VE EDEBÎ DURUM

Şair ve eserin doğru bir biçimde anlaşılması için öncelikle dönemin sosyal ve politik durumunun bilinmesi gerekir. Klasik Türk edebiyatı üç sahada varlık göterdiği için Orta Asya ve Anadolu'daki genel durum incelenmelidir. 19. yy.da Orta Asya Türk topraklarında Ruslar tarafından istila edilen Azerbaycan ve Kafkasya bölgelerinde siyasi kargaşa yaşanmaktadır. Azerbaycan'da ise İran nüfuzu devam etmektedir (Mengi, 2008, s. 257-258).

Avrupalı devletler, 18. yy.ın başlarında, Rönesans'ı ve onunla birlikte gelen değişiklikleri idrak etmiştir. Coğrafî keşifler sayesinde Amerika kıtasında hüküm sürmek ve eski dünyanın büyük bir bölümünde doğrudan doğruya faaliyete geçmek istemişlerdir. Bundan dolayı da topraklarını ve imkânlarını iki yüzyılda birkaç misli genişletmişlerdir. Kültür birliğinin farkına varmış, skolastik düşüncenin ve feodal sistemin dar ve kalıplaşmış biçiminden çıkıp yeni bir hayat keşfetmeye başlayan Avrupalıların karşısında ilmî olarak tükenmiş, iktisadî düzeni ve silahlı güçleri art arda gelen devamlı savaşlar, isyanlar ve karışıklıklarla darmadağın olmuş, birçok alanda

kazanımlarını kaybetmiş olan Osmanlı İmparatorluğu mevcuttu (Tanpınar, 2006, s. 52).

18. yy.da başlayan Osmanlı devletinin çöküşü bu yüzyılda da tüm hızıyla devam etmiştir. Gerilemeye hiçbir şekilde çare bulunamamıştır. Savaşlarda mağlup olan orduyu toparlama ve ona güç kazandırmanın çaresi aranmıştır. Çözümün Batı dünyasıyla iletişim halinde olma ve onun tekniğinden yararlanmayla sağlanacağı kanaati oluşmuştur. Başta Rusya ve Batılı devletler olmak üzere dış güçlerin Osmanlı Devleti üzerinde emelleri vardır. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin başında III. Selim bulunmaktadır. Dönemin diğer padişahları ise sırasıyla IV. Mustafa, II. Mahmud, Abdülmecid, Abdülaziz, V. Murat ve II. Abdülhamit'tir (Mengi, 2008, s. 257-258).

Osmanlı Devleti içte de büyük sorunlar yaşamaktadır. Fransız İhtilali'nden sonra başlayan ulusçuluk akımı, çok uluslu imparatorluklara büyük sıkıntılar yaşatmıştır. Ulus-devlet kurmak isteyen topluluklar, imparatorluktan ayrılmak istemekte bundan dolayı bazı valiler merkezî idareye isyan etmişlerdir. Osmanlı Devleti, bu dönemde dağılma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır (Mengi, 2008, s. 257-258).

Sorunları giderme konusunda başta siyasetçi ve edebiyatçılar olmak üzere birçok çevre görüş belirtmiştir. 19. yy.da siyasetçi ve edebiyatçıların olaylara bakış açıları ile önceki dönemdekilerin bakış açıları arasında farklılıklar vardır. 18. yy.da İmparatorluğun hastalığını bulan ve reçetesini yazan devlet adamları ve edebiyatçılar, "ahlakî gerileme" üzerinde durmuşlardır. İlacın, topluma ait eski dinamiklerin yeniden canlandırılmasında olduğunu dile getirmişlerdir. Yüzyılın ikinci yarısında ise eski dinamiklerle beraber bilim ve teknik alanındaki yeniliklere de sıcak bakmışlardır (Şentürk-Kartal, 2011, s. 347-350).

18. yy.da başlatılan yenileşme hareketleri, yer yer Yeniçeri Ocağı ve medreseler tarafından engellenmiştir. Yeniçeri Ocağı'nın II. Mahmud tarafından kaldırılmasıyla yenileşme önündeki engellerden biri kalkmıştır. Yeni okullar açılıp eğitim ve öğretim işlerinin yürütülmesi için yeni bakanlıklar 19. yy.da kurulmuştur (Mengi, 2008, s. 257-258).

Batı'daki bilimsel gelişmeleri takip etmek ve ilişkileri düzenlemek için Batı dillerini bilen aydın insanlara ihtiyaç duyulmuştur. Ancak devlet kurumlarında bu ihtiyaca cevap verecek nitelikte aydın yetişemediği için imparatorluk, kendi içinde yabancı dil bilen Rum, Yahudi ve Ermeniler aracılığıyla Batı'yla ilişkiler kurmuştur. Bu kişiler

aynı zamanda Batı'nın Osmanlı içindeki işbirlikçileri olmuştur (Şentürk-Kartal, 2011, s. 347-350).

Batılı bazı Türkologlar Orta Asya'ya gidip Türk medeniyetinin kökenleri ile ilgili araştırmalar yapmışlardır. Bu çalışmalar Türk medeniyeti için yapılacak çalışmalara ilmî zemin hazırlamıştır. Redhouse, otuz iki sene emek verip "*Türkçe-İngilizce Sözlük*" adlı eseri yazmıştır. Hammer 17 ciltlik "*Türk Tarihi*" ve "*Osmanlı Şiir Sanatı Tarihi*" adlı ve 2200 Türk şairin tanıtıldığı tezkireyi yazmıştır. E.J.W. Gibb ise "*Osmanlı Şiir Tarihi*" adlı 6 ciltlik eseri yazmıştır (Şentürk-Kartal, 2011, s. 347-350).

Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile birçok yönüyle örnek alınan Batı medeniyeti, edebî anlayışın değişmesinde de rol oynamıştır. Daha önce genellikle bireysel tema ve konuların işlendiği edebî metinlerde, siyasi ve sosyal konular işlenmeye başlamıştır. Edebî eserlerde Batı medeniyetinin örnek alınmasını savunan yenilikçiler, yöneticilere de yol göstermiştir (Enginün, 2020, s. 10). Türk şiirinin görüntüsünün 19. yy.ın ilk yarısında, geçmiş yüzyıllardan pek farkı yoktur. Fakat yenileşme çabalarına bağlı olarak 1860'tan sonra edebiyatta da muhteva açısından yeni ürünler verilmeye başlandı. Meydana gelen yeni edebiyat, eskiyle tamamen kopmamış, özellikle nazımda, eski şiir ile yeni şiir arasında dil, vezin ve nazım şekilleri büyük ölçüde aynı kalmıştır. Ancak toplumun her alanında görülen eski-yeni ikiliği edebiyat alanında da görülmesine rağmen edebiyattaki değişiklikler hızlı olmamıştır (Tanpınar, 2006, s. 81).

Klasik şiirinin en önemli özelliği olan "geometrik yapısı" ve "mutlak kuralları" 19. yy.da değişikliğe uğramıştır. Günlük yaşam, daha serbest bir şekilde şiire yansımıştır. Akif Paşa'nın bu dönemde yazdığı "adem" redifli "sonsuz boşluk ve hayatın abesliği" konulu kasidesi, ölüm fikrini sanatçılara ilham etmiştir (Enginün, 2020, s. 451-457).

"Sebk-i Hindî" üslubunu tercih edip 19. yy.da klasik şiir geleneğini devam ettirmek isteyen şairler, "Encümen-i Şuara" adında bir grup oluşturmuşlardır. Bu çabalar da eski şiirin canlanması için yeterli gelmemiştir. Şairler artık sarayın koruması altında olmadığını, metinlerini ona göre kurmaları gerektiğini fark etmişlerdir (Enginün, 2020, s. 451-457).

18. yy.da Nedim'le ön plana çıkan "mahalli tarz" bu dönemde etkisini sürdürmüştür. Atasözü, deyim, kalıp ifadeler şiirde kullanılmıştır. Dil önceki yüzyıllara göre sadeleşmiştir. Nedim'den sonra görülmeye başlayan ama başlangıcı daha önceye

dayanan "*zevk dağılması*", küçük mana ve kelime oyunları, "*yerli icat arzusu"* bu dönemde şiirlerin belli unsurları olmuştur. Şairlerin, fikirden mahrum olduğundan sıradanlıktan öteye geçemeyen bir gerçekçiliğe değinmeleri, halk dilini şiire sokmada abartıya kaçmaları, vezne uydurulmak için söylenen, derinliği olmayan kafiyeli sözler söylemeleri, klasik Türk şiirinin estetik esaslarından uzaklaştığını göstermektedir (Tanpınar, 2007, s. 81).

"Tasavvuf" bu dönemde şairlerin beslendiği önemli kaynaklardan biri olmuştur. Tarikatlara bağlı şairlerin sayısının fazlalığına paralel olarak dinî-tasavvufî şiirlerin sayısı artmıştır (Şentürk, 2011, s. 353-356). Şiirlerin niteliği ise azalmıştır. Tasavvufî imge ve mazmunlarla yüklü şiirler yerine tekke-tasavvuf geleneğine uygun şiirler yazılmıştır.

Geçmiş yüzyıllarda kullanılan nazım şekilleri, bu dönemde kullanılmıştır. Bu şekillerin bazılarında artış varken bazılarında azalış olmuştur. Bu dönemde en az tercih edilen nazım şekli "mesnevi" olmuştur. Bentlerden kurulan nazım şekillerinin sayısında artış gözlemlenmiştir. Kasidelerin sayısında artış olmasına rağmen bu dönem kasidelerinin bölümleri memduha sunulan "medhiye" şeklinde yazılmıştır. Özellikle dinî konuların ağırlıklı olduğu kasidelerde yalnız "maksud" ve "dua" bölümü bulunmuştur. Bu dönem yazılan kasideler, iki başlıkta tasnif edilmiştir: "klasik kaside" ve "şekil olarak klasik kasideyle aynı kalıp içeriği değişen kaside" (Şentürk, 2011, s. 353-356).

Dönemin zihniyetinin değişiminin yansımalarından biri de kadın şairlerin sayısının artmasıdır. Kadın şairler, Osmanlı toplum yapısındaki kapalılıktan ötürü geçmiş asırlarda birkaç şairle sınırlıyken bu dönemde yirmiden fazla kadın şair tespit edilmiştir (Şentürk, 2011, s. 353-356).

Klasik şiirin son deminde, "İlhami" mahlasıyla şiirler kaleme alan ve 19. yy. başlarında padişah olan III. Selim haricindeki padişahlar, şiir ve edebiyata ilgi duymamıştır. Bunun neticesinde edebiyatın saray içindeki geleneği sona ermiştir (Mengi, 2008, s. 259).

Şiire yeni bir nefes kazandıracak Nedim ve Şeyh Gâlip gibi şairler yetişmemiştir. Bu yüzyılın şairleri eskileri tekrar etmekten ileriye gidememiş, özgünlüklerini koruyamamıştır. Fransız edebiyatı etkisindeki Tanzimat edebiyatına olan rağbet her geçen gün klasik şiir geleneğini unutturacak şekilde artmıştır (Şentürk, 2011, s. 353).

3. AHMED HİLMÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

3.1. Hayatı

Ahmed Hilmî'nin hayatıyla ilgili bilgiler daha çok eserleri ve bu eserler hakkında yapılan araştırmalardan elde edilmiştir.

Ahmed Hilmî 19. yy. şairlerinden olmasına rağmen onun doğum tarihi ve doğum yeri hakkındaki bilgiler kesinlik arz etmemektedir. Hayatı hakkındaki bilgilerin çoğu, *Gülzâr-ı Tabi'at*'ın kapağından elde edilmiştir. Buna göre Ahmed Hilmî, "*İkinci fırka-i humâyûna mensûb hâssa piyâde altıncı alayın birinci taburu kâtibi*"dir (Avcı, 2017, s. 30).

Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki birkaç belgede Ahmed Hilmî'den söz edilmektedir. İsmail Avcı, tarafından çevrilen bu belgelerde, Ahmed Hilmî'nin hayatı hakkında bazı bilgiler elde edilmektedir. Öncelikle bu belge, onun ölümünden sonra ailesine bağlanan maaşla ilgilidir. "*Mart 1886 başlarında 640 kuruş maaşla üçüncü dereceye düşürülerek Cisr-i Mustafa Paşa Hastanesi birinci kâtipliğine tayin edilmiştir. Ahmed Hilmî 17 Temmuz 1315 (29 Temmuz 1899) tarihindeki vefatına kadar burada görev yapmıştır. Vefatıyla geride annesi, eşi ve dört çocuğunun kaldığı anlaşılmaktadır*." (2017, s. 30).

Söz konusu belgelerde geçen; *"İkinci Ordu-yı Hümayun'a mensup Cisr-i Mustafa Paşa Hastanesi kâtibidir ve 12 Ağustos 1290 (24 Ağustos 1874) tarihinde askerlik mesleğine girmiştir."* (Avcı, 2017, s. 30) ifadesinden ordu mensubu bir kâtip olduğu anlaşılmaktadır.

Yasemin Alper, şairin *Gülzâr-ı Tabi'at'*ta *Yunanistan'ın bölge ağzına uygun* bazı seslenme ünlemlerinden hareketle şairin *Rumelili olabileceğini düşünmektedir* (2020, s. 12):

Ḫudâya vâṣıl ol cânâ ṭarîḳ-i müstaḳîmi bul

Nedir bu çekdigiñ zaḥmet ***a*** *dil ḳayd-ı sivâdan geç*[1] (G34/2)

[1] Tezde kullanılan beyit ve bentler, Yasemin Alper tarafında hazırlanan *Ahmed Hilmî ve Gülzâr-ı Tabi'at* adlı eserden alıntılanmıştır.

Şairin eğitimi hakkında yazılı bir bilgi yoktur. Çalışmalarına bakıldığında iyi bir eğitim aldığı düşünülmektedir. Manzum ve mensur eserler yazması, te'lif ve tercüme çalışmalarında bulunması bunu göstermektedir. Sâdî-i Şirazî'nin "***Hikâye-i Müştzen"*** adlı hikâyesini Farsçadan tercüme etmesi ve ***Gülzâr -ı Tabi'at***'ta Farsça bir gazel kaleme alması Farsçayı iyi bildiğini; Fransızcadan da "*Bir Tâcirin Sergüzeşti*" adlı eseri Türkçeye çevirmesi, bu dilleri ileri derece bildiğini göstermektedir. (Alper, 2020, s. 13)

Evli ve 4 çocuk sahibi olan Ahmed Hilmî'nin ailesi hakkında arşiv belgesinden elde edilen bilgi şöyledir: "*Annesi Hasîbe, eşi Fıtnat, kızları Fatıma Şaziye ve Ümmü Gülsüm ile oğulları Süleyman Fehmi ve Hüseyin Efendi"*dir (Avcı, 2017, s. 30).

Gülzâr-ı Tabi'at'ı da içeren *Divançe'*sinin basım tarihi 1897'dir. Bu tarihten sonra basılı herhangi bir eseri tespit edilmemiştir (Porsuk, 2020, s. 92).

Ölüm yeri bilinmeyen *Ahmed Hilmî'nin* ölüm tarihi hakkında farklı bilgiler sunulsa da yukarıda zikredilen arşiv belgesindeki "*17 Temmuz 1315 (29 Temmuz 1899) tarihindeki vefatına kadar burada görev yapmıştır"*(Avcı, 2017, s. 30) cümlesinden ölüm tarihi anlaşılmaktadır.

3.2. Edebî Kişiliği

Ahmed Hilmî**,** ikinci adı olan "Hilmî"yi manzum eserlerinde mahlas olarak kullanmıştır. Hilmî mahlâsını benimsemesini mizacına bağlamıştır. "Vakarlı ve yumuşak huylu" anlamına gelen "hilmî" sözcüğü şairin mahlas konusundaki bilinçli tercihidir. Bu durumu aşağıdaki beyitte ele almıştır. Yumuşak huylu oluşunu İlahî bir ihsan olarak görmektedir. Bu mizacı taşıdığı için intikam alma duygusuyla hareket etmediğini ifade emektedir. Mahlas ve adıyla alakalı kökteş sözcüklerden "Hilmî" ve "hilmiyyet" sözcüklerini bir arada kullanarak iştikak sanatı yapmıştır:

Hudâdan bir 'inâyetdir bana hilmiyyet ey ***Hilmî***

Bu haslet bende mevcûdken 'adûdan ahz-ı sâr etmem (G8/4)

Mevlânâ, Fuzûlî, Niyâzî-i Mısrî gibi mutasavvıf; Ziyâ Paşa gibi klasik şiir geleneğini benimseyen hikemî eda şairlerden etkilenmiştir (Alper, 2020, s. 26-28).

Herhangi bir tarikata bağlandığı tam olarak bilinmese de "*mevlevî muhibbânı bir Osmanlı aydını*" (Alper, 2020, s. 27) olarak nitelendirilmiştir:

Mevlevi*yseñ giy külâh-ı ʿizzeti sen bul necât*

Tekye-i ʿaşḳda döner pervâneler devrâna gel (G26/9)

Hilmî, *Gülzâr-ı Tabi'at'ta* tasavvufî kavramlardan yararlanmıştır. Bu bağlamda 26. gazel incelendiğinde "mâsivâ", "şevk", "künh-i zât", "vahdet" gibi tasavvufî terimleri kullandığı görülmektedir:

Mâsivâ*ya raġbet etme* ***şevḳ*** *ile îmâna gel*

Ver ṣalât peyġambere kâşâne-i sulṭâna gel (G26/1)

Künh-i ẕât*ıñ bil ne ṣûretle yaratdı Ḥaḳ seni*

Ḳul hüva'llâhu ehad de ***vaḥdet****-i sübḥâna gel* (G26/2)

Ahmed Hilmî, milliyetperver bir şair olduğu için "Türk" ve "Osmanlı" kavramlarını yücelterek şiirlerinde kullanmıştır. Aşağıdaki beyte göre adil olan Türkler savaş hukukuna dikkat etmiştir:

Eylemez ṣaḥrâ-yı cengde vaḥşiyâne ***ḥarb u ceng***

*ʿ****Adl ü dâdı Türkl****eriñ çün günden eẓhâr dâ'imâ* (Kt5/18)

Ahmed Hilmî, Osmanlı'nın bazı fetihlerine ebced yoluyla tarih düşürmüştür. Bu tarih manzumeleri, Osmanlının fetihlerdeki üstünlüğünün belgeleridir:

Dedi Ḥilmî târîḫin dü çeşmi çıḳdı düşmenin

Ḥarble aldı pâdişâh o belde-i Tırḥalayı **[H. 1315]** (Kt8/7)

II. Abdülhamit'in doğumuna "Ḳaṣîde-i Târîḫiyye-i Velâdet-i Hümâyûn-ı Ḥażret-i Pâdişâhi" adında tarih konulu kıt'a yazmıştır:

Çıḳardı Ḥilmî bir ʿasker kemâl-i şevḳ ile târîḫ

İlâhî mevlidi rûzun saʿîd eyle Ḥamîd Ḫâna **[H. 1257]** (Kt4/12)

Ahmed Hilmî, başta Abdülhamid Han'ın fetihleri olmak üzere yönetiminden memnun kalmıştır:

Nedâmet eyledi Ḥilmî Yunânîlar hep bu târîḫde

Tesalya ḳıṭʿasın ḥarben bugün ʿAbdü'l-ḥamîd aldı **[H. 1315]** (Kt7/6)

Hz. Muhammed'e sevgisini ifade etmek için **Naʿt-ı Şerîf** yazan Ahmed Hilmî, Hz. Ali'yi de şiirlerinde medet umulan ve aya benzeyen yüzüyle Ülker yıldızını hatırlatan zat olarak ele almıştır:

*Söylemez mi ʿâşıḳânıñ yâ ʿ**Ali** senden meded*

Mâh-ı vechiñ baḥŝ edenler necm-i ülker gösterir (G19/4)

3.3. Eserleri

Gülzâr-ı Tabiʿat'ın "İçindekiler" kısmında "müellifin der-dest-i tabʿ-ı âsârı" ifadesinden sonra diğer eserleri hakkında kısa bilgi verilmiştir. Bu bilgiler Yasemin Alper tarafından hazırlanan *Ahmed Hilmî ve Gülzâr-ı Tabi'at* isimli eserde yer aldığı için haklarında tekrar bilgi verilmemiştir. Bu eserler şunlardır:

Gülzâr-ı Tabi'at

Bir Tâcirin Sergüzeşti

Tercüme-i Hikâye-i Müştzen

Devre-i Şebâbet Yahûd Eser-i Cehâlet

Hâtıra-i Tıfûliyyet

Levha-i Muhabbet

Terkîb-i Bend ve Tercî'-i Bend (Alper, 2020, s. 11-13)

Bu eserlerden *Gülzâr-ı Tabi'at* tez çalışmamızın konusu olduğu için hakkında bilgi verilmiştir.

3.3.1. Gülzâr-ı Tabiʿat

Ahmed Hilmî'nin şiirlerini içeren divançesidir. Düzenli olmayan bu eserde toplamda 59 şiir bulunmaktadır. Bunlar gazel, kıt'a, mesnevi, tahmis, müstezat, muhammes ve müseddes nazım şekli ile yazılmıştır. Bu eser, H. 1315 (M. 1897/1898) yılında İstanbul'da Ahter Matbaası'nda basılmıştır (Alper, 2020, s. 13; Avcı, 2022, ekaynak).

Bu eser üzerine; Yasemin Alper, *Ahmed Hilmî ve Gülzâr-ı Tabi'at* adında bir kitap çalışması; Pubeysa Porsuk, "*Ahmed Hilmî ve Gülzâr-ı Tabîʿat Adlı Divançesi"* başlıklı bir makale; İsmail Avcı ise "Ahmed Hilmî'nin Bazı Balkan Şehirlerinin Fethine Dair Tarih Manzumeleri" başlıklı sempozyum ve Gülzâr-ı Tabî'at / Divançe (Hilmî) başlıklı ansiklopedi maddesi yazmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

NAZIM ŞEKİLLERİ

Nazım şekilleri belirlenirken manzumeler, dize ve bent sayıları bakımından ele alınır. Kafiye düzeni ve vezin de ayırt edici unsur olarak kullanılır. Nazım biçimlerinde dönemler arasında farklılıklar görülür. İslâmiyet öncesi Türk edebiyatında ölçü olarak hece, birim olarak dörtlük kullanılırken İslâmiyet'in kabulü ile ölçü olarak aruz, birim olarak beyit ve bent kullanılmıştır. Eski Türk şiirine ait nazım şekillerinin yerine Arap ve Fars edebiyatına ait nazım şekilleri kullanılmıştır (Alıcı, 2007, s. 75-79).

Toplamda 59 manzumenin yer aldığı *Gülzâr-ı Tabi'at*'taki manzumelerin nazım şekilleri ve sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo: 1 Nazım Şekilleri

Nazım Şekli	Şiir Sayısı
Gazel	40
Kıt'a	9
Mesnevi	3
Tahmis	3
Müstezat	2
Muhammes	1
Müseddes	1
Toplam	**59**

1.1. Gazel

Klasik şiirin en çok tercih edilen nazım şekli gazeldir. Gazel, **"***kadınlar hakkında söylenen güzel söz"* anlamına gelip "aşk, şarap, sevgi konularının işlendiği nazım biçimidir (Mermer-Keskin, 2005, s. 32-33).

Gazelin uyak örgüsü "aa, ba, ca …" şeklindedir. Klasik şiirde gazellerin beyit sayısı 4-15 arasında olmasına rağmen 5, 7, 9 ve 11 beyitli olanlar daha fazla kullanılmıştır. Beyit güzelliğine önem verilen gazellerde genellikle "aşk" ve "sevgili" teması işlenmesine rağmen fikir, felsefi düşünce ve hayat görüşü gibi konular da gazelde işlenmiştir (İpekten, 2005, s. 17-23).

Arap şiiri menşeili olan gazel, önce İran edebiyatına oradan da Türk edebiyatına geçmiştir. Türk edebiyatında gazel nazım şeklinde ön plana çıkan şairler şunlardır: Kadı Burhaneddin, Seyyid Nesîmî, Aşık Paşa, Ahmedî, Ahmed-i Dâ'î, Şeyhî, Ahmed

Paşa, Zatî, Muhibbî, Bağdadlı Ruhî, Fuzûlî, Şeyhülislam Yahya, Nâ'ilî, Nef'î, Nedim, Nâbî, Şeyh Gâlîb, Enderunlu Fazıl ve Enderunlu Vâsıf (İpekten, 2005, s. 17-23).

Gülzâr-ı Tabi'at'ta biri Farsça olmak üzere toplamda 40 gazel bulunmaktadır. Başlık ve açıklama ifadelerinin kullanıldığı bu gazeller, en az üç beyitli, en fazla ise on yedi beyitli olarak yazılmıştır. Üç ve dört beyittten oluşan gazeller, "nâ-tamam", 17 beyitlik gazel ise mutavvel olarak görülebilir (Alper, 2020, s. 20).

1.2. Kıt'a

Kıt'anın kelime anlamı "parça"; terim anlamı ise "iki ya da daha fazla beyitten oluşan ve kafiye düzeni "xa, xa, xa …" şeklinde olan şiirdir. Gazelden farklı olarak kıt'ada matla beyti ve şairin mahlası bulunmaz. Gazelde konu dar iken kıt'ada geniştir. Felsefî ve tasavvufî düşünceler, nükte, övgü, yergi, bir olaya tarih düşürme kıt'anın konusu olabilir. Türk edebiyatında 2 beyitli kıt'alar çok tercih edilmiştir. En çok kıta yazan şairler: Necâtî Bey, Fuzûlî, Nev'î ve Yahya'dır (İpekten, 2005, s. 17-23).

Gülzâr-ı Tabi'at'ta 4, 5 ve 9. kıt'alar şair tarafından "kaside" olarak adlandırılsa da bu şiirlerin matla beyitleri olmadığı için kıt'a olarak değerlendirilmiştir.

Gülzâr-ı Tabi'at'ta kıt'a nazım şekliyle kaleme alınmış dokuz şiir bulunmaktadır. Bu şiirler, Hz. Peygamber övgüsü, Abdülhamid Han için dua ve tarih düşürme konuludur.

1.3. Mesnevi

Mesnevi kelime olarak "ikişer, ikişerli", terim olarak ise her beyti kendi içinde ayrı ayrı kafiyeli olup aynı vezinde yazılan nazım biçimidir. Beyit sayısında kısıtlama olmayan mesnevide konu sınırlaması bulunmamaktadır. Uzun aşk hikâyeleri, destanlar, dinî-tasavvufî konular mesnevi nazım biçimiyle yazılmıştır (İpekten, 2005, s. 59-75).

Türk edebiyatında bilinen mesnevilerden bazıları şöyle sıralanabilir: Kutadgu Bilig, Risâle-tu'n-Nushiyye, Yusuf u Zelîhâ, Garîbnâme, Mantıku't-Tayr, Har-nâme, Hüsrev ü Şîrîn, Leylâ vü Mecnûn, Hilye-i Şerif, Hayriyye, Hüsn ü Aşk, Lutfiyye, Sergüzeşt-nâme (Alıcı, 2007, s. 2004).

Gülzâr-ı Tabi'at'ta mesnevi nazım şekliyle yazılan üç şiir bulunmaktadır. Bu mesnevilerden birincisi na't-ı şerif, ikincisi 'ıydiyye türündedir. Başlığı "Hikmet" olan 3. mesnevi ise münâcât türündedir. Mesnevilerde aruzun kısa kalıpları kullanılırken

ıydiyye türünde yazılan 2. mesnevi, dört tef'ileli kalıplardan "fâʿilâtün- fâʿilâtün - fâʿilâtün- fâʿilün" ile yazılmıştır:

Her şeb-i ġamda ederdim tâ seḥer fikr ü ḫayâl

Deşt-i firḳatde ḳılardım âh u zâr rûz u leyâl (Ms2/1)

1.4. Tahmîs

Kelime anlamı "bir şeyi beş kat veya beş köşeli etme" (Şemsettin Sami, 1998, 389) olan tahmîsin terim anlamı, daha önceden yazılmış bir gazele aynı vezin ve kafiyede üç dize eklenerek yazılmış şiir şeklidir. Kafiye düzeni aaa(aa), bbb(ba), ccc(ca) ….. şeklindedir. Klasik Türk şiirinde oldukça yaygın kullanılmıştır (Mermer-Keskin, 2005, s. 96).

*Gülzâr-ı Tabiʿat'*ta 3 tahmîs bulunmaktadır. 5 bentten oluşan 1. tahmîs **Şuʿa** (?) mahlaslı şairin "sanmışlar" redifli gazeli, 2. tahmîs, "**Râ'îf**" mahlaslı şairin "istemez" redifli gazeli, 3. tahmîs ise **"Azîm"** mahlaslı şairin "etdim" redifli gazeli tamamlanarak yazılmıştır.

1.5. Müstezat

Müstezatın kelime anlamı "ziyade, arttırılmış", terim anlamı ise "bir uzun, bir kısa mısradan oluşmuş nazım biçimi"dir. Asıl dizeden sonra gelen kısa dizeye "ziyade" adı verilir. Muhteva bakımından gazelle benzerlik gösterir. Müstezatlar doğrudan da yazılabilir. Yani şair kendi yazdığı gazele de ziyade dize ekleyip müstezat yapabilir. Bu nazım şekli, klasik edebiyata nazaran halk edebiyatında "yedekli" ya da "ayaklı" isimleriyle kullanılmıştır (İpekten, 2005, s. 33-38).

*Gülzâr-ı Tabiʿat'*ta iki müstezat vardır. Ahmed Hilmî, 1. müstezatta 6 beyitlik gazeline, 2. müstezatta ise 3 beyitlik gazeline "ziyâde" eklemiştir.

1.6. Müseddes

Kelime anlamı "altılama" olan müseddesin terim anlamı "altı dizelik bentlerin birleşmesiyle oluşan nazım şekli"dir. Genellikle 5-7 arası bentle yazılır ve müseddeslerde muhteva sınırlaması yoktur (Mermer-Keskin, 2005, s. 78).

*Gülzâr-ı Tabiʿat'*ta 1 adet müseddes vardır. 9 bentten oluşan bu müseddeste Hilmî, "Ahmed er-Rıfâ'î" isimli bir mutasavvıfa övgüde bulunmuştur.

1.7. Muhammes

Arapçada kelime olarak "beşli", terim olarak ise "beş dizeden oluşan bent" anlamına gelmektedir. Bent sayısı 4-8 arasında değişir. Her konuda yazılabilen muhammeslerin son bendinde şairler mahlaslarını kullanır. Muhibbî, 18 muhammesle bu nazım biçimini en çok kullanan şairdir (İpekten, 2005, s. 95-98).

Ahmed Hilmî, divançesinde yalnızca 1 muhammes bulunmaktadır. Tasavvufî olan bu şiir, 9 bentten meydana gelmektedir.

2. NAZIM TÜRLERİ

Manzum eserlerin muhteva bakımından adlandırılması tür olarak isimlendirilir. Tür incelemesinde mısra ve kafiye düzeninin önemi yoktur. Nazım şekilleriyle türler arasında çözümsel bir bağ bulunmaz. Bir muhtevanın belirli bir nazım şekliyle anlatılması kural değildir. Ama bazı konuların belirli nazım şekilleriyle anlatılması tercih edilmiştir. Nazım türlerinde muhteva asıl unsur olmasına rağmen belirli dönemlerde ve edebiyat akımlarında değişiklik olmuştur. Klasik şiirde nazım türleri çoğunlukla "kaside" nazım şekliyle yazılır (Pala, 2010, s. 364).

Bir muhtevanın nazımda tür adı olabilmesi için belli şartları karşılaması gerekmektedir. Bu şartlardan en önemlisi gelenektir. Gelenek, sahip olduğu kesin kurallarla edebiyatı sınırlamıştır. İran edebiyatından alınan nazım şekilleri Osmanlı şairleri için, içi belirli malzemelerle doldurulması gereken hazır kalıplardır. Bu kalıpların harcını değiştirmek isteyen şairler yeni muhtevaları işlemeye başlamışlarıdır. Ancak bu yeni muhtevalar farklı şairler tarafından farklı dönemlerde de işlenmedikçe "tür" olarak kalmaz ancak eserin adı olur. Şiirde işlenen muhtevanın çok çeşitli olması, yeni türlerin meydana gelmesine zemin hazırlamıştır (Gökalp, 2012, s. 291-295).

Aşağıdaki tablodan anlaşıldığı gibi *Gülzâr-ı Tabi'at*'ta 6 tür tespit edilmiştir. Bunlar, "ıydiyye, na't, münâcât, bahariyye, nasihat-name ve tarih"tir.

Tablo: 2 Nazım Türleri

Nazım Türü	**Nazım Türlerinin Sayısı**
Bahâriye	1

Iydiyye	1
Münâcât	4
Na’t	4
Nasihat-nâme	2
Tarih	5

2.1. Iydiyye

Sözlük anlamı *“bayramlık, bayram bahşişi*” olan ıydiyye, terim olarak “bayramı anlatan manzume” şeklinde adlandırılmıştır. Genel olarak nesîb bölümünde bayram muhtevalı bölümleri ele alan kasideler ıydiyye olarak değerlendirilmiştir. Iydiyye yazmanın amacı, bayram münasebetiyle hem muhatabı övüp bayramını kutlamak hem de ondan isteklerini dile getirmektir. Bayramlar, olumlu duyguları çağrıştırdığı için klasik edebiyatta fazlaca kullanılmıştır. Bu tür şiirlerde bayram, dinî bayram karşılığı olarak kullanılmış olsa da padişahın tahta çıkması ve sevgiliye kavuşma olayları için de kullanılmıştır (Gökalp, 2012, s. 346-349).

*Gülzâr-ı Tabi’ât’*ta peri yüzlü sevgilinin daimî olan güzelliğini âşığa gösterme umudu, uğurlu bir bayram olarak görülmüştür. Hilmî, baharın gelişiyle sevgiliyi görme umudunu mesnevi nazım şeklindeki ıydiyede ele almıştır:

Eyle tebrîke şitâbân böyle ʿîd-i esʿâdı

Ol perî-rû gösterir birgün cemâl-i sermedi (Ms2/9)

2.2. Na’t

Na’t, sözlük olarak “*bir şeyi övmek, vasfetmek*”, terim olarak ise Hz. Muhammed’in hayatını anlatan, fiziksel ve ahlakî özelliklerini öven manzume türüdür (Mermer-Keskin, 2005, s. 82-83). Arap şiirinde “medhiyye”, Fars şiirinde “sitâyiş” şeklinde isimlendirilmiştir. Dinî-tasavvufî yönleriyle tanınan kişiler için yazılan övgü şiirlerine na’t dendiği olmuştur (Gökalp, 2012, s. 399-400).

*Gülzâr-ı Tabi’ât’*ta, 3 ve 4. gazeller; 1. kıt’a ve 1. mesnevide Hz. Peygamber belirli özellikleriyle övüldüğü için bu şiirler na’t türündedir:

*Gülzâr-ı Tabi'ât'*ta Hz. Peygamber'in dünyaya gelişi, dünyanın yaratılış gerekçesi olarak görülmüştür:

Ey bâʿîŝ-i îcâd u vücûd-ı ʿayân

Ey bâʿîŝ-i ḫilḳat u nümûd-ı ekvân (Ms1/1)

Vâd'i-i ketm ü ʿademden olmaġa peydâ cihân

Oldu bâʿis ʿâlem-ârâ-yı cemâliñ ibtidâ (Kt1/6)

Hz. Muhammed'in zatına dair vasıfların insanı hayran bıraktığı ve Allah tarafından övüldüğü ifade edilmiştir:

ʿUḳûl-ı kâʾinât ḥayrân ser-â-ser vaṣf-ı ẕâtıñda

Seni medḥ eyleyen Rabb-i Kerîmdir yâ Resûlullâh (G3/2)

2.3. **Münâcât**

Sözlük anlamı "fısıldamak, Allah'a dua etme, yalvarma" olan münâcât, "Allah'ı övmek ve ona yalvarmak amacıyla yazılan şiirdir." Klasik edebiyatta münacatlar, hem nazım hem nesir şeklinde yazılmıştır. Dünyevî isteklerde bulunmayan şair, hem şahsı hem toplumu adına duada bulunabilir. Bu türde, Allah'a yönelen şair içten ve samimi bir dil kullanır (Mermer-Keskin, 2005, s. 82-83).

Münâcâtlarda korku-ümit ikileminde kalan şairler, kendilerini "günahkâr" olarak bulurlar. Nefisleriyle mücadele için Allah'tan güç isterler. Günahları karşısında aciz kalan şairler, Allah'a sığınıp affedilmeyi umarlar (Gökalp, 2012, s. 390-398).

1,2 ve 38. gazellerde; 2. kıt'ada ve 3. mesnevide Allah'a yalvarıldığı için bu şiirler münâcât türündedir:

Ahmed Hilmî, kerem sahibi olan Hz. Peygamber'e bağışlanma konusunda Allah'tan yardım diler:

Sen beni bağışla yâ Rab ol ḥabîb-i ekreme

Maḫz-ı raḥmetdir vücûd u ẕât u ḳadd ü ḳâmeti (G1/4)

Ayrıca günahlardan affedilme ve tövbeye mazhar olma konularında Allah'a sığınır:

Beni ḳıl mazhar-ı ġufrân günâhdan tövbe yâ Rabbî

Menâhî nâm edip noḳṣân ḳılar her emri Allâhım (G2/2)

2.4. Nasihat-nâme

Sözlük anlamı "*öğüt, ibret verici ders*" olan Arapçadaki "nasihat" ile Farsçadaki "nâme" sözcüklerinden türemiştir. Edebiyatta ise her konuda öğütlerin verildiği manzum ve mensur eserlere nasihat-nâme denir. Kıssadan hisselerin çok olduğu klasik edebiyatta bu türdeki ahlakî öğütler veren eserlerin sayısı da oldukça fazladır. Temelinde "ahlak" bulunan İslamiyet'te bu tür eserler, din ve tasavvufla bağdaştırılabilir. Ancak bu türde yazılan eserler yalnızca dinî-tasavvufî eserler değildir. Nasihat-nâmelerde öğütler doğrudan verildiği gibi kıssadan hisse olarak da verilir. Bu eserlerde sade ve öğretici bir dil kullanılır (Mermer-Keskin, 2005, s. 85).

Ahmed Hilmî, "istikâmet" başlıklı 15 ve "gel" redifli 26. gazellerini nasihat-nâme türünde yazmıştır:

"İstikamet" başlıklı şiirde dünya zevklerinin bir pula değmediği için ömrün sefahatle geçirilmemesi gerektiği konusunda nasihat verilmiştir:

Deger mi bir pûla şu dehriñ ezvâḳı taṣavvûr et

Sefâhatle geçen ʿömrüñ ṣoñı mühlik felâketdir (G15/6)

Ahmed Hilmî, "gel" redifli gazelinde ise nasihat yoluyla dünyaya rağbet yerine imanı güçlendirme çağrısında bulunmuştur:

Mâsivâya raġbet etme şevḳ ile îmâna gel

Ver ṣalât peyġambere kâşâne-i sulṭâna gel (G26/1)

2.5. Bahâriye

"Bahar" muhtevalı ya da nesip bölümü bahar tasviri konulu şiirler bahâriye olarak isimlendirilir. Çoğunlukla "kaside" nazım şekliyle yazılır. Bu mevsimin insan hayatındaki olumlu etkileri ve doğadaki dirilme, şairleri etkilemiştir. Bahar mevsimi bayram gibi coşkuyla karşılanır. Şairler kasideyi sundukları kişiye baharın uğur getirmesi için dua ederler. Bu tür eserlerin başlangıcında genellikle "Bahâriye der…" ibaresi bulunur. Bu türlerde tasvir edilen baharın düşsel bir görünümü vardır. Sevgiliye

ait birçok unsur bahardan alınır. Doğadaki unsurlar, padişah ve sevgilinin unsurlarını göstermek için araç olarak kullanılır (Pala, 2010, s. 66).

*Gülzâr-ı Tabi'ât'*ta, 9. kıt'a "Ḳaṣîde-i Bahâriyye" başlığı taşımaktadır. Bahariyeler genellikle kaside şeklinde yazılırken *Gülzâr-ı Tabi'ât'*taki manzumenin matla beyti olmadığı için kıt'a olarak değerlendirilmiştir:

Ahmed Hilmî, ilkbaharın gelişini müjdeledikten sonra ilkabaharın, bahçe ve bostanlara güzellik sağladığını söyler:

Hezârân müjdeler ey dil yine faṣl-ı rebîʿ oldu

Nesîm-i nev-bahâr verdi leṭâfet bâġ u bostana (Kt9/1)

2.6. Tarih

Bir olayın meydana geldiği tarihin, harflerin sayı değerine göre Hicrî olarak hesaplanıp sözcük, ibâre, dize ya da beyitle ifade edilmesine "tarih düşürme" denir (Ayverdi, 2010, s. 1203). Tarih ifadeleri çözümlenirken "ebced hesabı"ndan yararlanılır. Klasik Türk şiirinde şairler; tanınmış ya da sevdikleri kişilerin doğum ve ölüm tarihleri, dönemin padişahının tahta çıkışı, bir yerin fethedilişi gibi önemli olaylar için tarih düşürmüşlerdir. Şairler "tarih manzumesi" yazarken çoğunlukla kıtʻa nazım şeklini tercih etmiştir (Kaplan, 2020, s. 323).

Ahmed Hilmî, tarih manzumelerinde kıtʻa nazım şeklini kullanmıştır. *Gülzâr-ı Tabi'ât'*ta 5 tarih manzumesi bulunmaktadır. Bunlardan; Yenişehir ve Tırnova'nın fethine (Kt/5), Dömeke Meydan Muhaberesi ve Ermiye harekâtına (Kt/6), Tesalya zaferine (Kt/7) ve Tırhala beldesinin fethine (Kt/8) yazılan tarih manzumeleri fetih konuludur.

Tırnova ile Yenişehr'in fethine yazılan aşağıdaki tarih mısrası, ebced hesabına göre H. 1314'e (M. 1896) denk gelmektedir (Alper, 2020, s. 65):

Ṭırnovayla Yeñişehri pâdişâh aldı bu sâl

Nuṣret-i sübḥân ola her demde rehber dâ'imâ (Kt5/23)

Ahmed Hilmî "*Ḳaṣîde-i Târîḫiyye-i Velâdet-i Hümâyûn-ı Ḥażret-i Pâdişâhî*" başlıklı kıt'ada ise Abdülhamid Han'ın doğum gününü kutlamak amacıyla tarih düşürmüştür. Bu tarih mısrası, ebced hesabına göre H. 1257'e (M. 1842) denk gelmektedir (Alper, 2020, s. 58):

Çıḳardı Ḥilmî bir ʿasker kemâl-i şevḳ ile târîḫ

İlâhî mevlidi rûzun saʿîd eyle Ḫamîd Ḫâna (Kt4/12)

3. ARUZ KALIPLARI

Kelime anlamı "yön/taraf, yol, usul, Mekke ve Medine etrafı, serkeş deve, çadırın orta direği" olan aruz, her mısranın başından sonuna kadar bütün heceleri, kendinden sonra gelen bütün mısraların aynı hizadaki heceleriyle açıklık ve kapalılık noktasından denk tutan vezne verilen addır (Mermer-Keskin, 2005, s .11).

Aruz vezni IX. yy.da İmam Halil Bin Ahmed (öl. 791-92) tarafından sistemleştirilmiştir. Bu vezinde mısraların son hecesi daima kapalı kabul edilir. Ünlüyle biten heceler açık/kısa; uzun ünlü (â, î, û) ve ünsüzlerle biten hecelere ise kapalı/uzun hece olarak kabul edilir. Açık hecelerin ses değeri "yarım", kapalı hecelerin ses değeri ise "tam"dır. Bir de "bir buçuk" ses değerinde olan heceler vardır. Bu heceler genellikle çift ünsüzle biter veya uzun ünlü taşır (Mermer vd., 2007, s. 46-47).

VIII. yy.da Arap edebiyatında doğan ve ölçü olarak kullanılan aruz; İran, Afganistan, Orta Asya ve Hindistan'a kadar yayılmış bu halkların edebiyatlarında kullanılmıştır. İran edebiyatında kullanılan bu ölçü biçimi, İran şiirlerindeki değişiklikleriyle öteki edebiyatlara girmiştir. X. yy.dan başlayarak İslâm dinini ve kültürünü benimseyen Türklerin edebiyatına da giren bu şiir ölçüsü eskiden beri kullanılmakta olan hece ölçüsüyle birlikte Türk şiirinde kullanılmıştır (İpekten, 2005, s. 131).

Arap edebiyatı menşeli olan aruz, Türk edebiyatına İran edebiyatından geçmiştir. Türklerin, İslamiyet'i benimsemeden önce yüzyıllar boyu kullandıkları şiir ölçüsü vardı. Hece sayısına dayanan bu ölçü millî nazım ölçüsü olarak kabul edilmiştir. Türkçe, Arapçadan ayrı ve uzak bir dil ailesine mensup olduğu için Arap dilinin özelliklerine göre tertiplenen aruz ölçüsü, başlangıçta yadırganmış, aruz ölçüsünün kullanımında zorluklar yaşanmıştır. Çıkar yol olarak pek çok değişikliğe uğratılarak ve yumuşatılarak yeniden düzenlenmiş olan İran aruzunu dillerine ve şiir zevklerine daha yatkın bularak benimsemişlerdir. Türkçede uzun ünlülerin bulunmayışı aruz ölçüsünün uygulanmasında güçlükler yaratmıştır (İpekten, 2005, s. 140).

*Gülzâr-ı Tabi'at'*ta yer alan şiirlerin ikisinin kalıbı tespit edilmemiş olsa da yalnızca aruz ölçüsü kullanılmıştır.

Tablo: 3 Aruz Kalıpları

Kalıp Adı	**Geçtiği Şiirler**	**Kullanım Sayısı**
fâ‘ilâtün-fâ‘ilâtün-fâ‘ilâtün-fâ‘ilün	G1, Kt1, G6, G7, G9, G12, G14, G16, G17, Kt2, G18, G19, G20, G21, G23, Ms2, G24, G26, G27, G28, Kt3, G30, G31, G32, Mhs1, G33, Kt5, Kt8, G35, G36, G37, G38, G39, G40, Thm2	35
mefâ’îlün-mefâ’îlün-mefâ’îlün-mefâ’îlün	G2, G3, G4, G5, G8, G10, G11, G13, G15, G22, G25, Kt4, G29, G34, Kt7, Thm1, Thm3, Kt9, Msd1	19
mef'ûlü-mefâ'îlü-mefâ'îlü-fe'ûlün mef'ûlü-fe'ûlün	Mst1, Mst2	2
mef’ulü-fâi’lâtü-mefâ’îlü-fâ’ilün	Ms3	1
Vezin yok	Ms1, Kt6	2

Aruz ölçüsü şiire uygulanırken sözcükler bazı aruz kalıplarına uymayabilir. Uzun ünlü taşımayan Türkçe kelimeleri kalıplara uydurmak oldukça zordur. Dolayısıyla bu ölçüyü klasik şiirde kullanabilmek için bazı çözüm yolları aranmıştır. Bu süreçte vasl, imâle ve zihâf yapılmak suretiyle hece uyumu sağlanmaya çalışılmıştır (İpekten, 2005, s. 142).

3.1 Aruz Hataları

3.1.1. Vasl (Ulama)

Sözlük anlamı "*birleştirme, ulaştırma"dır.* Terim olarak ise "*ünsüz harfle biten* bir *kelimenin ardından ünlü ile başlayan bir sözcük geldiğinde sondaki ünsüz harfin ikinci kelimenin ünlüsüne bağlanarak okunmasına*" denir. Böylece kapalı/uzun olan hece *açık/kısa* hece, durumuna gelir (İpekten, 2005, s. 142-145). *Gülzâr-ı Tabi'at*'ta vasl örnekleri mevcuttur. Bu örnekler kusurdan çok ahengi artıracak niteliktedir. Aşağıdaki beytin 1. tefilesinde vasl yapılmıştır:

Yoḳdur ey ḫal*/lâḳ-ı ʿâlem baḥr-ı luṭfuñ ġâyeti*

Müntaḳışdır cümle eşyâ üzre niʻmet âyeti (G1/1)

(fâʻilâtün - fâʻilâtün - fâʻilâtün - fâʻilün)

3.1.2. İmâle (Uzatma)

Sözlük anlamı *'çekme, uzatma, bir tarafa eğme' olan imale, terim olarak* açık/kısa durumundaki bir hecenin vezne uydurulması için uzun okunmasıdır. Uzun ünlü kullanılmayan Türkçe sözcüklerde vezin gereği açık hece, uzun okunur. Usta şairler, bazen *ahengi* arttırmak için bilerek imale yapmıştır (İpekten, 2005, s. 145-149). *Gülzâr-ı Tabi'at*'ta imale örneklerine çokça rastlanmaktadır. Aşağıdaki beytin 1. mısrasında 4 hecede, 2. mısrasında 2 hecede imale yapılmıştır:

*Ṣaḥârî-**i**/ beyâbân-**ı**/ elem**de** ḳal/ma**ġa** ey dil*

*Şikâr-gâh-**ı**/ muḥabbet**de**/ âhû-çeşmân/ olur bâʿiŝ* (G11/2)

(mefâʻîlün - mefâʻîlün - mefâʻîlün - mefâʻîlün)

3.1.3. Zihâf (Kısaltma)

Sözlük anlamı olarak *"zahmetle ve sürünerek yürüme, asıldan uzaklaştırma"* demektir. Aruz terimi olarak da *"uzun okunması* gereken hecelerin *kısa okunmasıdır."* Türkçede uzun ünlü bulunmadığından Türkçe kelimelerde aranmaz (Mermer-Keskin, 2005, s. 113). *Gülzâr-ı Tabi'at*'ta zihâf kusurları tespit edilmiştir. Aşağıdaki beytin 1. mısrasının 2. tefilesinde "tî" hecesinde zihaf yapılmıştır:

*Vücûduñ hes/**tî**-yi kevne/ vesîle yâ/ resûlullâh*

Bunu iŝbâ/ta ḥâcet yoḳ/ delîle yâ/ resûlullâh (G4/2)

(mefâilün - mefâilün - mefâilün - mefâilün)

3.1.4. Med

Aruz ölçüsünde bazı heceler birincisi kapalı ikincisi açık olarak iki hece değerinde sayılmıştır. Bu hecelere medli hece denir. Klasik şiirde medli heceler her zaman kusurlu olarak kabul edilmez. Şairler tarafından ahengi artırmak için de kullanılır (Özerol vd., 2016, s. 54):

***Ḫâk**sâr ol/dum görünmez/ çeşmime nû/r-ı cihân*

Şuʿlesin set/r eylemiş ḫur/şîd-i tâbâ /n ey ṭabîb (G17/4)

(*fâʿilâtün - fâʿilâtün - fâʿilâtün - fâʿilün)*

4. KÂFİYE

Ahenk unsuru olan kâfiyenin sözlük anlamı *"başın arkası, ense"*dir. Bir şeyin sonu, arkası anlamını kazanarak *"beytin sonu"* olarak terimleşmiştir. Şiir terimi olarak ise "*mısraların sonunda veya sonu olarak kabul edilen yerlerde, kendisi yahut anlamı farklı kelimelerde belli bir sesin tekrarlanmasıdır."* (Saraç, 2022, s. 265).

4.1. Kâfiye Çeşitleri

Kâfiye, tekrarlanan harf sayısına göre iki ana başlıkta incelenir.

4.1.1. Mücerred Kâfiye

Yalnızca revi harfi ile yapılan kâfiyedir. Revi, "kâfiyenin kendisiyle gerçekleştiği ilk harftir." (Saraç, 2022, s. 272). *Gülzâr-ı Tabi'a*t'ta mücered kâfiye örnekleri vardır. Aşağıdaki beyitlerde "î" (ى) ve "r" (ر) harfleri revi olarak kullanılmış ve mücerred kâfiye yapılmıştır:

*Vücûda gelmeden ecrâm-ı ʿulv**î***

Şuhûda ermeden ecsâm-ı suflî (Ms1/7)

*Ẕü'l-fikâr-ı ḳaşlarıñ aḥkâm-ı Ḥayde**r** gösterir*

*Tâbiş-i mihr-i ḫayâliñ ṭavr-ı Ḳanbe**r** gösterir* (G19/1)

4.1.2. Mürekkeb Kâfiye

Mürekkeb kâfiye, reviden önce gelen harfe göre belirlenir ve üç başlıkta incelenir.

4.1.2.1. Mürdef Kâfiye

Ridf harfinin (reviden önceki elif, vav, yâ) bulunduğu kâfiyedir (Saraç, 2022, s. 272). Aşağıdaki beyitlerde reviden önce î (ى), û (و), ve â (ا) kullanılarak mürdef kâfiye yapılmıştır:

*Maṭlaʿ-ı ʿaşḳdan tecellî eyledi şâhid-i ʿî**d***

*Verdi ṣad nûr-ı hilâl-i ebruvân şevḳ-i ced**î**d* (Ms2/10)

*Nâme-i dil baḫtiyârdır dest-i yârı b**û**s eder*

*Ḫâme-i ümmîdi ḳatʿ eyler felek me'y**û**s eder* (Ms2/16)

*Cihânda ŝervet-i mâl u menâle iʿtib**â**r etmem*

*Saʿâdetle be-kâm olsam yine ben iftiḫ**â**r etmem* (G8/1)

4.1.2.2. Mukayyed Kâfiye

Kayd harfinin (reviden önce bulunan ridf dışındaki harfler) bulunduğu kâfiyedir (Saraç, 2022, s. 272):

*Kâ'inât gâh giyer bir siyâh câ**m**e*

*Düşer o vaḳitde âfitâb dâ**m**e* (Ms3/4)

*Ey vâḳıf-ı esrâr-ı ḥikem-i mâ ev**ḥ**â*

*Ey ʿârif ü maẓhar-ı sûre-yi Ḍu**ḥ**â* (Ms1/3)

4.1.2.3. Müesses Kâfiye

Te'sis harfinin (revi ile arasında harekeli bir harf bulunan elif) bulunduğu kâfiyedir (Saraç, 2022, s. 272). Revi ile te'sis harflerinin arasında bulunan harekeli harf "dahil" olarak isimlendirilir. Aşağıdaki bentte te'sis â"sı (ٰ/ا) kullanılmıştır:

*Bî-vefâ yâri olan dünyâda **â**fet istemez*

*Serv-i ḳaddini gören bâġ içre k**â**met istemez*

*Çeşm-i fettânıñ gören ḥaşre ʿal**â**met istemez*

*Cevr-i yâri fehm eden dünyâda r**â**ḥat istemez*

*Kimseden ẕerre ḳadar luṭf u ʿin**â**yet istemez* (Thm2/1)

*Yoḳdur ey ḫallâḳ-ı ʿâlem baḥr-ı luṭfuñ ġ**â**yeti*

*Müntaḳışdır cümle eşyâ üzre ni'met **â**yeti* (G1/1)

4.2. Kâfiye Kusurları

Klasik Türk şiirinde yaygın olarak görülen kâfiye kusurları "ikfâ, ikva ve ita"dır. *Gülzâr-ı Tabi'at*'ta ikva ve ita kusurları görülürken ikfâ kusuru tespit edilmemiştir. İkfanın sözlük anlamı, "sesleri birbirine yakın olan harflerle kâfiye yapma"dır (Devellioğlu, 2006, s. 423). Edebî terim olarak ise "revi harfinin mahreç (seslerin çıkış yerlerinin) yakınlığı olan bir başka harfe dönüşmesi"dir (Saraç, 2022, s. 274).

4.2.1. İkva

Şiirde görülen kâfiye hatalarından biridir. "Kâfiyede hazv ve tevcîh harekelerinin (ünlülerinin) farklı olmasıdır" (Saraç, 2022, s. 273). Müstezattan alıntılanan aşağıdaki metnin 1. mısrasında revi harfinden (l) önce 'i' harfi kullanılmışken, 2. mısrasında 'ü' harfi kullanılarak ikva yapılmıştır:

*Ezhâr-ı emel maḥv oluyor bâġçe-yi d**i**lde*

*reng ḳalmadı g**ü**lde* (Mst1/7)

4.2.2. İta

"Kâfiyenin aynı anlamda tekrarlanmasıdır" (Kaçar, 2016, s. 44). Reddi matla (matla beytinin tekrarı) da ita olarak kabul edilir. "Bu tekrarlanan kâfiyenin matla beytinin mısralarındaki kâfiyelerden birisi olma durumunda bu kâfiye tekrarı kusur sayılmaz." (Saraç, 2022, s. 274).

*ʿAndelîb-i dil niçün zâr etmesin hem **ıżṭırâb***

Lâne-i faẓlında ârâm eyledi bûm u ġurâb (Ms2/8)

Ben de oldum bu sirâc-ı ḥüsn-i yârdan ḥışşe-yâb

*Zülf-i cânân-veş elimde ḫâme etdi **ıżṭırâb*** (Ms2/13)

"Iydiyye" türünde yazılan aşağıdaki mesnevinin 8. beytinde kâfiye olarak kullanılan "ızdırâb" sözcüğü 13. beyitte tekrar edilerek ita yapılmıştır.

5. REDİF

Kelime anlamı olarak "arkasından gitmek, takip etmek; Osmanlı Devleti'nin ihtiyat askeri" (Devellioğlu, 2006, s. 288) anlamlarına gelir. Edebî terim olarak ise her beytin sonunda genellikle kâfiyeden sonra tekrarlanan ek, kelime ve kelime grubudur

(Mermer-Keskin, 2005, s. 86). Klasik Türk şairi redif seçimi konusunda seçici davranır. Redif, şiirlerin isimlendirilmesinde araç olarak kullanıldığı için önemlidir. Nazire yazılırken ölçüt olarak alınan durumlardan biri redif seçimidir.

Gülzâr-ı Tabiʿat'ta redifler kullanım tercihlerine göre "Ek Biçiminde, Sözcük Biçiminde, Ek-Sözcük Biçiminde, Ek-Sözcük Grubu Biçiminde ve Sözcük Grubu Biçiminde" ele alınmıştır:

5.1. Ek Biçiminde Redif

Sadece bir ekten ibaret olan redif çeşididir (Artun, 2009, s. 97). Eserde bu redif çeşidi şair tarafından pek tercih edilmemiştir. Beyitte "-dir" bildirme eki olarak aynı görevde kullanıldığı için ek biçimindeki redife örnektir:

*Saʿâdet-yâb eden ʿâlemde insânı ṣadâḳat**dır***

*Sadâḳatdan murâd herbir umûrda istiḳâmet**dir*** (G15/1)

Beyitte yönelme hali eki olan "-e" harfi, aynı görevde kullanıldığı için ek biçimindeki redife örnektir:

*İʿtiṣâm etdim çü ḥabl-ı dâmen-i peyġamber**e***

*Olmazam râh-ı ṭalebde müfteḳir bir rehber**e*** (G21/1)

5.2. Sözcük Biçiminde Redif

Mısralarda aynı anlama gelen ve aynı görevi karşılayan sözcüğün kullanıldığı redif çeşididir (Artun, 2009, s. 98). *Gülzâr-ı Tabiʿat*'ta kelime hâlindeki rediflerin kullanıldığı şiirler, ek hâlindeki rediflerin kullanıldığı şiirlerden sayıca oldukça fazladır. Aşağıdaki beyitlerde "etmem" ve "gibi" ile sözcük biçiminde redif yapılmıştır:

*Baña biñ bir ricâ etseñ saña ʿarż-ı cemâl **etmem***

*Firâḳımla tecennün eyleseñ ḥâliñ suʾâl **etmem*** (G25/1)

*Kesb-i vüsʿat eyledi dil bî-vefâ dünyâ **gibi***

*Uçmaḳ ister âsumânda murġ-ı cân ʿanḳâ **gibi*** (Kt3/1)

5.3. Ek-Sözcük Biçiminde Redif

Mısranın sonunda ek ve sözcüğün aynı görevde ve aynı anlamda kullanıldığı redif çeşididir (Artun, 2009, s. 98). Aşağıdaki beyitte ayrılma durumu eki (-dan) ve "geç" sözcüğü aynı görev ve anlamda kullanılarak ek-sözcük biçimindeki redife örnek olmuştur:

*Gel ey gönlüm yeter artık şu ezvâk-ı cihân**dan geç***

*Hemân bülbül gibi feryâddasın âh u fiġân**dan geç*** (G34/1)

Bu beyitte de "terkip i"si ve "ʿaşḳ" sözcüğü aynı görev ve anlamda kullanılarak ek-sözcük biçimindeki redife örnek olmuştur:

*Mevc urur ṣunʿ-ı kemâl-i ḥikmet-i deryâ-**yı ʿaşḳ***

*Ḳurṣ-ı mihr-i dil-rübâdır dürre-yi yektâ-**yı ʿaşḳ*** (G9/1)

5.4. Ek-Sözcük Grubu Biçiminde Redif

Dizelerde aynı anlamda kullanılan sözcük grubuna ve aynı görevde kullanılan ekin bulunduğu redif çeşididir. Aşağıdaki örneklerde ek ile sözcük grubu redif olarak kullanılmıştır:

*Ne ağlarsın seḥerlerde nedir efkâr**ıñ ey bülbül***

*Gül-i ḥamrâya mı meylin nedir esrâr**ıñ ey bülbül*** (G29/1)

Beytinde "-ıñ" iyelik eki ve "ey bülbül" seslenme edatı aynı görev ve anlamda kullanılmıştır.

*Bezm-i ʿaşḳda ḥâl-i tecrîd ile gel**mek oldu şarṭ***

*Hep ʿalâyıḳdan ümîd-i ḳalbi kes**mek oldu şarṭ*** (G37/1)

Beytinde "mek" isim-fiil eki ve "oldu şart" birleşik fiili kelime grubu olarak aynı anlam ve görevde kullanılmıştır.

*Bâġ-ı istiġnâdaki serv-i revân**ım işte bu***

*Hey'et-i cismim içinde ḳan u cân**ım işte bu*** (G40/1)

Beytinde "ım" iyelik eki ve "işte bu" işaret edatı aynı anlam ve görevde kullanılmıştır.

5.5. Sözcük Grubu Biçiminde Redif

Dizelerde aynı anlama gelen ve aynı görevde kullanılan sözcük grubunun olduğu redif çeşididir.

Dilâ giryân u feryâda leb-i ḫandân ***olur bâʿîŝ***

Hemân âḥ u seḥer-gâha şeb-i hicrân ***olur bâʿîŝ*** (G11/1)

Beytinde 'olur bâʿîŝ' sözcük grubu aynı anlam ve görevde redif olarak kullanılmıştır.

Murġ-ı dil feryâd-dâred der gülistân ***sû-be-sû***

Çün girifte şûd be-dâm-ı ḥâl-i cânân ***sû-be-sû*** (G/36)

Gazelden alıntılanan yukarıdaki beyitte '**sû-be-sû** ikilemesi sözcük grubu olarak aynı anlam ve görevde kullanılmıştır.

6. DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

6.1. Somutlaştırmalar

Somutlaştırma, "*Dil kullanımında, soyut kavramları somut kavramlardan yararlanarak anlatmaya yönelmektir*" (Karaağaç, 2013, s. 704). Edebî metinlerde soyut imge ve kavramlar somutlaştırılarak anlaşılır hâle getirilir. Estetiği önemseyen Klasik şiirde somutlaştırmalara çokça yer verilmiştir:

Hedm eder ḳalb-i raḳîḳi âteş-i sûzân-ı ʿaşḳ

Gönl*ümü bir ḥüsn-i tedbîr ile* ***taʿmîr eyle****dim* (G7/3)

"Gönül" kelimesi soyut bir kavram iken beyitte "tamir edilme" ifadesi ile somutlaştırılmıştır.

Ḫançer-i müjgân-ı yâre sîne göstermek ne güç

Ṣaplanır ***tîġ-i cefâ****sı ḫûn-nişâre düş de gör* (G14/2)

Eziyet, sıkıntı gibi soyut anlamlara gelen "cefa" kelimesi, "kılıç" gibi somut bir kelime ile tamlama şeklinde kullanılmıştır. Soyut olan "cefa", somut bir nesne ile ilişkilendirilerek ifade edilmiştir.

Bir ***libâs-ı matem-engîz****e büründü* ***fikr****im âh*

Ben gibi ẓulmetde ḳalmış ġam-keşân añlar bizi (G16/6)

Beytinde soyut bir kavram olan "fikir" matem sebebi olan elbiseye benzetilerek somutlaştırılmıştır.

6.2. Alışılmamış Bağdaştırmalar

Alışılmamış bağdaştırma, "*Dilde yaygın olarak kullanılmayan, dilbilgisi kurallarına uysa bile, çoğu zaman mantık kurallarına uymayan bağdaştırmadır.*" (Hengirmen, 2009, s. 43). Sebk-i Hindî üslûbunun etkisi ile klasik şairler alışılmamış bağdaştırmalar oluşturarak şiirin anlamını kapalı hâle getirmiştir.

Sîne-yi fikriñ olur hep pîç ü tâb-ı iżṭırâb

Vâdi-i eşkâl-i zülf-i şîve-kâre *düş de gör* (G14/4)

Beytinde "işveli saç şeklindeki vadi" benzetmesinde saçın gerek şekli gerekse aşık üzerindeki etkisi bakımından "vadi" ile ilişkilendirilmesi, alışılmamış bir bağdaştırma olarak değerlendirilebilir.

Libâs-ı faḫr-ı ezhâr-ı melâḥet *ḳadr-i cânâne*

Dem-â-dem ziynet-ârâdır zehî serv-i ḫırâmâna (Kt9/11)

Beytinde "güzelliği temsil eden çiçeklerin övünç elbisesi" tamlaması da somut ve soyut kavramları içermesi bakımından alışılmamış bir bağdaştırmaya örnek olarak gösterilebilir.

6.3. Argo Sözleri

Argo, "*kaba dil*" ve "*ortak dilden ayrı olarak aynı meslek veya topluluktaki insanların kullandığı özel dil"* anlamına gelmektedir (TDK, 2005, s. 117). Konusu genellikle dinî ve tasavvufi olan *Gülzâr-ı Tabi'at*'ta argo sözlerinden "harâmî, rû-siyâh ve leim" kullanılmıştır. Sevgilinin güzellik unsurlarından kaşları tasvir edilirken yol kesen, haydut ve eşkıya anlamlarına gelen "harâmî" sözcüğü, benzetilen olarak kullanılmıştır. Haraminin kan dökme özelliği sevgilinin kaşlarına yansıtılarak sevgilinin acımasızlığı anlatılmıştır:

Anıñ ser-tîz-i müjgânı ***ḫarâmî*** *ḳaşları her dem*

Gözümden dökdügü eşk-i ḫûn-efşânı ḥelâl etdim (G13/4)

Hakikate erme yolcuğunda olan kişiye hikemi uyarıların yapıldığı gazelde "rû-siyâh" kelimesi "günahkâr" anlamında kullanılmıştır. Doğrudan çeviri yapıldığında "rû-

siyâh”, “yüzü kara” şeklinde ele alınır. Dolayısıyla rû-siyah kaba söz olduğu için argo ifadesi olarak değerlendirilir:

Tevbekâr ol bil ʿaẕâb-ı dûzaḫı ey ***rû-siyâh***

Ḥażret-i Ġaffâr'a yalvar dâmen-i amâna gel (G26/4)

“Le'im” alçak, aşağılık kimse için kullanılan bir sıfattır. “Kanaat” ise eldeki ile yetinmektir. *Gülzâr-ı Tabi'at*'ta kanaat ülkesinin şahı olunması sebebiyle aşağılık, değersiz unsurlara meyledilmemesi gerektiği savunulmuştur:

Ḳanâʿat mülküne şâh ol ***le'îm****e ser-fürû etme*

Gedâlar ol serîr üzre zihî ḳadrîni ʿâl eyler (G5/4)

6.4. Atasözü

Klasik şiirin önemli dil malzemelerinden bir atasözüdür. Özellikle yerli unsurların sık kullanıldığı şiirlerde atasözü de kullanılmıştır. Kültürün önemli unsurlarından olan “*atasözü, ataların, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran ve kalıplaşmış biçimleri bulunan, herkesçe benimsenmiş özlü söz”* (Bayraktar, 2018, s. 178) demektir.

Atasözleri milli kültüre dair nitelikler taşır. İnandırıcı ve kutsaldır. Nitekim eski bir atasözü şöyle der: “Atalar sözü Kur'an'a girmez, yanınca yelişür (Birlikte koşup gider, ondan geri kalmaz)” (Aksoy, 1988, s. 15). *Gülzâr-ı Tabi'at*'ta bir atasözü kullanılmıştır. Aşağıdaki beyitte aşığın anlayış kabiliyeti anlatılırken “Arife tarif gerekmez.” atasözü kısmi olarak alıntılanmıştır:

Meskenimdir cây-ı ʿuzlet istemem aṣlâ refîḳ

Taʿrife ḥâcet nedir ʿirfân olan añlar bizi (G16/4)

6.5. Ayetler

Klasik şiirin ana kaynaklarından biri Kur'ân-ı Kerim'dir. Kur'ân ayetleri, daha çok iktibas yoluyla klasik şiirde kullanılır. Ayet, *“Arapçada burhan, alamet, nişan, eser; Kur'an-ı Kerim'in her bir cümlesi”* (Cebecioğlu, 2009, s. 69) anlamına gelir.

Gülzâr-ı Tabi'at'ta yer alan şiirlerde işlenen ana konulardan biri din ve tasavvuf olduğu için ayetlerden yararlanılmıştır. Bu ayetler, sure ad ve numaralarıyla şöyle sıralanabilir: Bakara, 2/117; Âl-i İmrân, 3/47; Hud, 11/70; Hicr, 15/72; Nahl, 16/40;

İsra, 17/1; Meryem, 19/35; Tâhâ, 20/76; Yâsîn, 36/82; Zümer, 39 /73; Mü'min, 40/68; Necm, 53/9-10-17; Buruc, 85/11; Şems, 91/1; Leyl, 92/1; Duha, 93/1; Kadir, 97/1; İhlas, 112/1.

Aşağıda İhlas suresinin 1. ayeti, Zümer suresinin 53. ayeti örnek olarak seçilmiştir:

Künh-i ẕâtıñ bil ne ṣûretle yaratdı Ḥaḳ seni

***Ḳul hüva'llâhu ehad** de vaḥdet-i sübḥâna gel* (G26/1)

beytine göre eksikliklerden münezzeh olan Allah'ın birliğine inanmanın yolu, "De ki Allah birdir" ayetini ikrar etmektir.

*Beni şâdân eder emr-i Celîl **lâ taḳneṭ** Ḥilmî*

Maḳarr u meskenim olmaz cehennem ḳaʿrı Allâhım (G2/9)

beytinde şair "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin" ayetinden kısmi iktibas yapar. Ümidini kesmediği için yüce Allah'ın kendisini mutlu ettiğini söyler.

6.6. Hadisler

Kelime anlamı "*sonradan meydana gelen, yok iken var olan"* demektir. Terim olarak *da "Peygamberimizin kutsal söz ve davranışları"* anlamına gelir (Tulum, 2013, s. 241) Klasik edebiyatta ayet iktibaslarının yanı sıra hadis iktibas ve telmihlerinden yararlanılmıştır. Hadisler, beyitlerde bazen tam metniyle alındığı gibi bazen de tercümesiyle ya da küçük parçalar halinde karşımıza çıkar (Pala, 2010, s. 183).

Gülzâr-ı Tabi'at'ta ayet iktibasları fazla iken hadis iktibasları azdır. Tespit edilen hadisler klasik metinlerde "Levlak" ve "Lâ-feta" şeklinde geçer. Levlak hadisinin tam metni, "Levlâke levlâk lemâ ḫalaḳtü'l eflak" şeklindedir. Anlamı "Sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım." (Aclûnî, 2001, s. 214) şeklindedir:

*Şânıñda dedi **levlâke levlâk***

*Ḥaḳ Celle **lemâ ḫalaḳtü'l-eflâk***

Hz. Muhammed'in, Uhud Savaşı'nda Hz. Ali'ye, Zülfikar'ı hediye ettiğinde, "Ali'den başka yiğit, Zülfikar'dan başka kılıç yoktur." anlamına gelen "Lâ fetâ illâ Alî, lâ seyfe illâ Zülfikâr" sözünü söylediği ifade edilir (Öz, 2013, s. 553-554). Lâ-fetâ" *Gülzâr-ı Tabi'at*'ta sevgilinin güzellik aynası tasvir edilirken benzetme unsuru olarak kullanılmıştır:

ʿAks eder mir'ât-ı hüsnün sûretinde ***lâ-fetâ***

Gamze-i hûn-bâr-ı cevrin seyf ü hançer gösterir (G19/2)

6.7. Bağlaçlar

Bağlaç, "*kelimeleri, kelime gruplarını, cümleleri ve kimi zaman da paragrafları şekil ve anlam bakımından birbirine bağlayan"* (Korkmaz, 2009 s. 1091) aralarında türlü ilgiler kuran dilsel yapılardır.

Eski Türkçeden itibaren bağlaçlar sayıca azdır. Türkiye Türkçesinde kullandığımız bağlaçların çoğu Farsça ve Arapçadan alınmıştır. Tümcelere anlam inceliği katan bağlaçlar, görev ve işlevlerine göre sınıflandırılmıştır. Böyle bir sınıflandırmada bağlaçlar; sıralama, karşılaştırma, üsteleme, çelişki, neden sonuç, açıklama ve örnekleme; yapı bakımından ise basit, türemiş, bileşik ve öbekleşmiş şeklinde tasnif edilebilir (Demir, 2006, s. 508-534).

Gülzâr-ı Tabi'at'ta geçen bağlaçlar, aşağıdaki tabloda alfabetik sıra ile verilmiştir. Bağlaç olan ve (u/vu; ü/vü) eserde çok kullanıldığı için şiir numaraları değil ve'nin kullanım sayısı yazılmıştır:

Tablo 4: Bağlaçlar

amma	G16/7
çü	G21/1
çün, çünkü	G4/3, G4/6, G6/3, G12/7, Kt2/13, G20/5, G23/3, G24/4, Ms3/2, Kt4/5, Kt4/8, G31/7, G31/10, G32/8, Mhs1/9, G33/6, Kt5/1, Kt5/11, Kt5/18, Kt5/19, Kt6/1, G36/1, G36/5, Kt9/15, Kt9/26, Kt9/34, Msd1/3, Msd1/5, Msd1/8
da, de	G3/3, G14/1(3), G14/2, G14/3, G14/5(2), G21/4, M2/13, G26/2, G26/6, G26/8, G29/3, G29/5, G29/6, G30/3, Kt7/3, Thm3/1,
degil	G21/6, M2/14, Kt4/8, Kt9/18, Kt9/23
eger	G4/7, G19/9, G26/5, G34/5, Msd1/3
egerçi	G2/6, Thm3/2,
ger	Kt2/13, G36/7
gâh…gâh	G9/8

hele	Kt9/8, Kt9/27
hem	M2s/8, G25/3, G32/9, Mhs1/4,
hem … hem	Thm3/1
ile	Kt5/6, Kt6/6, G39/2
ki/kim	G2/3, G3/7, G10/9, G10/15, G15/5, G15/8, G17/3(2), G21/6, Ms2/6, Ms2/21(2), Ms2/22, Kt3/6, Kt4/3, Kt4/6, Kt4/11, G31/4, Kt7/2, Kt7/5, Thm1/1, Thm1/2, Thm1/3, G36/5, Kt9/14, Kt9/18, M1/8, G38/5
ne … ne	Ms3/8, G31/8, Msd1/8
u/vu; ü/vü	u/vu: 135; ü/vü: 113
zîrâ	G10/1

Tablo'dan anlaşıldığı üzere *Gülzâr-ı Tabi'at*'ta birçok bağlaç kullanılmıştır. İfade ve cümleleri birbirine bağlayan bağlaçlar şiirde akıcılığı olumsuz etkiler. Aşağıdaki örnekler, Türkçede yaygın olarak kullanılan "ki", "çünkü" ve "de" bağlaçlarından seçilmiştir:

Görevlerinden biri de cümleye "pekiştirme anlamı katmak" olan "ki" bağlacı bu beyitte tasvir edilen "hey'et"in ön plana çıkmış cesaretli olma özelliğini pekiştirme konusunda kullanılmıştır:

Bu hey'et ***ki*** *şecâʿatle muḫammer ṭıyneti Ḥaḳdan*

Anuñla ceng eden aʿdâ cihânda şerm-sâr ḳaldı (Kt7/5)

Açıklama yapmak ve sebep göstermek işlevlerinde kullanılan "çünkü" bağlacı bu beyitte de "sebep göstermek" anlamında kullanılmıştır. Kulun teşekkür etmesinin sebebi "çünkü" bağlacı ile temellendirilmiştir:

Bu nûr-ı aʿẓamı ***çünkü*** *Ḫudâ baḫş u ʿaṭâ etdi*

Teşekkür eylemek vâcib degil mi nevʿ-i insâna (Kt4/8)

Genellikle "dahi, bile" bağlaçlarıyla özdeş olan "**de**" bağlacı bu beyitte de "dahi" anlamında kullanılmıştır. Bülbülün gam ve kederi şairi yakacak etki ve düzeyde görülürken "de" bağlacından yararlanılmıştır:

A Ḥilmî sûziş-i sevdâyı mümkün mi ʿaceb teskîn

*Beni **de** yaḳdı aġlatdı ġam u ekdârın ey bülbül* (G29/6)

6.8. Deyimler

Deyim, "*bir kavramı, bir durumu ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce"* (Aksoy, 1988, s. 52) anlamına gelmektedir.

Deyimler, anlatımı etkili kılmak için halk tarafından benimsenen kalıplaşmış ifadelerdir. Bu ifadelerde mecaz, anlatım güzelliği ve özgünlük esas alınır. Bir öykü ya da bir olaya dayanırlar. Kalıplaşmış söz oldukları için kelimeleri değiştirilmez. Kısa ve özlü sözlerdir. Öbek halinde kullanıldıkları gibi cümle şeklinde de kullanılırlar (Aksoy, 1988, s. 38-50).

Gülzâr-ı Tabi'at'ta da şair, düşüncelerini etkili kılmak için deyimlerden yararlanmıştır. Eserde tespit edilen bazı deyimler alfabetik olarak şöyle sıralanabilir: *ʿâr etmek* (G8/3), *âteş ṣaçmak* (Kt6/4), *baḫtı açılmak* (G31/5*), başına geçmek* (G31/9), *beñzi sararmak* (G10/13), *cân vermek* (Kt5/7, Thm1/2*), cânı çıḳmak* (G17/3), *çiçek açmak* (G31/8), *dest çekmek* (G17/5), *el vermek* (Thm3/4), *ezber etmek* (G37/2), *farż etmek* (Ms2/12), *gözden geçirmek* (G10/5*), hasâra uġrâmak* (G10/1*), ḫayâlinden geçmek* (G22/2), *ḫayrân olmak* (Thm1/4*), ʿibret almak* (G21/4), *icâzet almak* (G34/3), *îmâna gelmek* (G26/1), *ḳadrini bilmek* (Kt4/9), *ḳan dökmek* (G18/2, G19/7, Kt5/7*), kebâb olmak* (Thm3/4), *ḳulak vermek* (G21/4), *ḳurbân olmak* (Thm1/4), *raġbet etmek* (G26/1), *seyre çıḳmak* (Kt3/2), *şevḳ vermek* (Mst2/2), *şevḳe gelmek* (G10/11), *vedâʿ etmek* (G10/7, G10/17, G17/1), *velvele ḳopmak* (G27/6), *vücûda gelmek* (Ms1/7), *yek vücûd olmak* (G33/4), *yüz sürmek* (G21/2*), zaḥmet çekmek* (G34/2), *zevâle ermek* (G10/13, G22/1).

Aşağıda **el çekmek, gözden geçirmek ve yüz sürmek** deyimleri örnek olarak seçilmiştir:

*Zînet-i dünyadan **el çek**dik biz ey ehl-i ṣafâ*

Râh-ı 'aşḳa ṣoyunup 'üryân olan añlar bizi (G16/2)

"*El çekmek*" deyimi, "sık sık yapılan bir işi terk etmek, yapmamak" anlamına gelir. Şair gazelde keyfine düşkün olan insanlara seslenip dünyanın maddi güzelliğinden vazgeçip aşk yoluna (Allah aşkı) girdiğini ifade etmektedir. "El çekmek" deyimi dünyevî nimetlerden vazgeçmek bağlamında kullanılmıştır.

*Cihânı şöyle bir **gözden geçir**di menfez-i mevtden*

O dem ṭop-ı ecel verdi ṣadâ cismiñ ḥiṣârından (G10/5)

"Gözden geçirme" deyimi 'bir durumu ele alma, en ince ayrıntısına kadar inceleme' anlamlarına gelir. Şair, ölüm menfezinden evreni incelediğini, ecel topunun varlık/beden kalesinden ses verdiğini ifade eder. Böylece ölümün insanı her şekilde bulduğunu düşünmektedir.

Tûtiyâ-yı çeşm-i nâ-bînâ ederdim ḫâkini

***Yüz sür**eydim zîr-i aḳdâm-ı ʿAlî vü Ḳanbere* (G21/2)

"Aşırı sevgi göstermek için eğilmek" anlamına gelen "yüz sürmek" deyimi, beyitte Hz. Ali'ye olan sevgi ve bağlılık dile getirilirken kullanılmıştır.

6.9. Dua Sözleri

Dua, "*yakarış, yalvarış, niyaz, dilek dileme, halini arz etme, kulun Hakk'a yakarışı"* gibi anlamlara gelmektedir (Uludağ, 1995, s. 155). Kul, muhtaç bir varlık olarak yaratıldığı için Allah'a dua ile sığınır. Dua dil ile yapılsa da tasavvuf ehlinin duası hâl ile yapılmaktadır (Uludağ, 1995, s. 155).

Kur'ân-ı Kerim'de Allah "*Bana dua edin, duanızı kabul edeyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler, aşağılanmış olarak cehenneme gireceklerdir!"* (Mü'min, 40/60) şeklinde buyurur. Bu ayetten anlaşıldığı üzere Allah kulunun dua etmesini murat eder. Yapılan duanın da karşılık bulacağını belirtir.

Hz. Peygamber de "Dua, ibadetin ta kendisidir." (İmâm Nevevî, 2006, s. 208) hadisi ile dua etmeyi ibadet etmekle aynı değerde görür.

Gülzâr-ı Tabi'at dinî ve tasavvufî bir eser olduğu için çokça dua ifadesi içerir. Ahmed Hilmî, "**Sen beni bağışla yâ Rab" ve "Beni ḳıl mazhar-ı ġufrân" duasıyla** "bağışlanma";

***Sen beni bağışla yâ Rab** ol ḥabîb-i ekreme*

Maḫz-ı raḥmetdir vücûd u ẕât u ḳadd ü ḳâmeti (G1/4)

***Beni ḳıl mazhar-ı ġufrân** günâhdan tövbe yâ Rabbî*

Menâhî nâm edip noḳṣân ḳılar her emri Allâhım (G2/2)

"**İlâhî mevlidi rûzun saʿîd eyle Ḥamîd Ḫâna"** duasıyla da Abdülhamit Han'ın doğum gününün kutlu olmasını dilemektedir:

Çıḳardı Ḥilmî bir ʿasker kemâl-i şevḳ ile târîḫ

İlâhî mevlidi rûzun saʿîd eyle Ḥamîd Ḫâna (Kt4/12)

6.10. Edatlar

Edat, "*Yalnız başlarına anlamları olmayan, ad ve ad soylu kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek anlam bakımından bunlarla sıkı sıkıya bağlı bulunan, gramer bakımından onlara hakim olan ve eklendikleri kelimeler ile cümlenin öteki kelimeleri arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran görevli sözlerdir.*" (Korkmaz, 2009 s. 1052).

Hiçbir nesne ya da hareketi karşılamayan edatlar, tek başlarına kullanıldığında bir anlam ifade etmezler. Anlamlı kelimelerle kullanıldığında ise belirli bir anlam ifade ederler. Birlikte kullanıldıkları sözcüklerin, sözcük gruplarının ve cümlelerin anlatımlarına katkı sağlar. Bundan dolayı edatlara anlamlı kelimeler değil, görevli kelimeler denir. Kelime türetmeye elverişli olmayan edatlar, dilin eksiz yapılarındandır. İsimleşen edatlar ek alabilir (Ergin, 2009, s. 348).

Tablo 5: Edatlar

ancak	G15/7
beri	Kt 4/7, Kt 9/25
değil	G12/2
dek	G33/1
ey	G1/1, G1/3, Ms1/1(2), Ms1/2(2), Ms1/3(2), Ms1/12(2), Ms1/15(2), Ms1/19, G4/2, G8/4, G10/11, G10/12, G10/14, G10/16, G11/2, G14/5, G15/10, G16/2, G/17/1, G/17/2, G/17/3, G/17/4, G/17/5, G18/1(2), G18/4, G19/7, G20/ 1, G20/2, G20/3, G20/4,G26/7, G21/3, Mst2/4, Mst2/6, M2/20, G22/6, G24/6, G26/7, G26/4, G26/6, G26/11, G27/3, G28/3, Kt3/3, G29/1(2), G29/2, G29/3, G29/4(2), G29/5, G29/6, Mhs1/1, Mhs1/9, G34/1, G34/4, Thm1/2, G35/3, G35/4, G35/5, G36/2, G39/3, G40/3, Kt9/1, Kt9/28, Msd1/5(2), Msd1/8, Msd1/9

gibi	G16/6, Mst2/1, Mst2/5, G23/1, Kt3/1, Kt3/2 Kt3/3, Kt3/4, Kt3/5, Kt3/6, Kt3/7, G29/3, G34/1, Kt.7/1,
için, içün	G8/2, G14/3, G26/7, G31/9, G32/5, Thm1/4, G37/7
ile	G1/3, G2/8, G4/5, G5/2, G6/2, G7/3, G7/6, Mst1/8, G8/1, G10/12, G10/15, G11/6, G12/4, G13/1,G15/5, G15/6, G15/8, G15/10, G16/3, Kt2/10, G20/2, G21/5(2), G21/6, G22/6, Ms2/4, G26/1, G26/2, G27/7,Kt3/6, G30/3, G30/5, G30/6, G32/2, G32/7, Mhs1/7, Mhs1/8, Kt4/10, Kt4/12, Kt5/10, Kt5/12, Kt6/3, Kt7/5, Kt8/3, Kt8/6, Kt8/7, Thm1/5, G35/5, G35/6, G37/1, G37/2, Thm3/3, Kt9/4, Kt9/10, Kt9/19, Kt9/22, Kt9/26(2), Msd1/3, Msd1/6, Msd1/5,
işte	G23/4, G40/1(2), G40/2, G40/3, G40/4, G40/5, G40/6, G40/7,
kadar	Thm2/1
miŝl	G24/3, Mhs1/2
özge	G6/8, G11/6, G12/3
sanki	Kt3/2
-veş	Ms/13, G26/6, G27/3
yâ	G1/4, G2/2, Ms1/13(2), Ms1/16, Ms1/18, G3/1(2), G3/2, G3/3, G3/4, G3/5, G3/6, G3/7, G4/1(2), G4/2, G4/3, G4/4, G4/5, G4/6, G4/7, G10/10, G19/4, Ms3/10, Kt4/11, Kt5/20, Thm1/3.

Tablodan anlaşıldığı üzere *Gülzâr-ı Tabi'at*'ta birçok edat kullanılmıştır. Örnekler "ile", "gibi" ve "için" edatlarının kullanıldığı beyitlerden seçilmiştir.

"İle" edatı, cümleye "araç, birliktelik, nasıl veya durum" anlamlarını kazandırır. Şair, beyitte Türklerin eskiden beri savaşlara alışkın olduğunu, şehirlere ve ticaret limanlarına da savaşarak sahip olduğunu dile getirmiştir. "Harb ile" ibaresinde ile edatı durum anlamı katan unsur olarak kullanılmıştır:

Ez-ḳadîm muʿtâd u kârı Türkleriñ ceng ü cidâl

Ḥarb ***ile*** *żabṭ eylemekdir şehr ü bender dâ'imâ* (Kt5/10)

"Gibi" edatı, birlikte kullanıldığı sözcüğe "benzetme, benzerlik, karşılaştırma" anlamı katar. Gazelin matla beytinde şair, gönlüne seslenmekte ve dünya zevklerinden, bülbül

gibi sızlayıp inlemek ve haykırmaktan vazgeçmesini istiyor. Beyitteki benzetmede bülbül benzetilen, gönül benzeyen "gibi" ise benzetme edatı olarak kullanılmıştır:

Gel ey gönlüm yeter artık şu ezvâk-ı cihândan geç

Hemân bülbül ***gibi*** *feryâddasın âh u fiġândan geç* (G34/1)

"İçin" edatı kelimeler arasında ilgi kurarken genellikle amaç anlamı taşır. Şair, gazelin makta beytinde kendisine seslenir. Gönül maksudunun arzusu, yârin ayak toprağına yüz sürmekle gerçekleşir, der. Bu kullanımda "için" edatı, "amaç" anlamındadır:

Kâm-ı maḳṣûd-ı dili almaḳ ***için*** *Ḥilmî hemân*

Çeşm ü rûyın ḫâk-i pây-ı yâre sürmek oldu şarṭ (G37/7)

6. 11. Eş ve Zıt Anlamlı Kelimeler

Türkçede çok anlamlılık yaygın bir durumdur. Kelimelerin yakın ve eş anlamları olduğu gibi zıt anlamları da var. "*Genellikle bazı kelimelerdeki kavram inceliklerinin çeşitli sosyal ve dil kesimlerinde zamanla gölgelenmeye uğrayarak anlamca birbirlerine yaklaşmalarından oluşan kelimeler*" (Korkmaz, 1992, s. 55) eş anlamlıdır.

Dil Devrimi'yle Türkçeye birçok yeni kelime kazandırılmıştır. Osmanlı Türkçesinde kullanılan ve diğer dillerden gelen öğelerin oluşturdukları eşanlamlı (anlamdaş) kelimelerden bir bölümü, bugün Türkiye Türkçesinde varlığını sürdürmektedir. Bu kelimeler Türk dilinin söz varlığının eşanlamlılar bakımından zenginliğine katkıda bulunmaktadır (Aksan, 2006, s. 126-128). *Gülzâr-ı Tabi'at*'ta şair, Türkçenin bu zenginliğinden faydalanmıştır.

Vuṣlat-ı dildâr degil mi ʿîd ber-bâlâ-yı ʿîd

Olduġu ***gün rûze****-i firḳat göñülden nâ-bedîd* (Ms2/14)

Ahmed Hilmî, sevgiliye kavuşma gününün bayram (günü) olduğunu hatta en yüce bayram olduğunu; söz konusu günde ayrılığın gönülden kalktığını ifade eder. Türkçe kökenli "gün" kelimesi ile Farsça kökenli "rûze" kelimesi eş anlamlı olmasına rağmen şair tarafından aynı mısrada kullanılmıştır.

Derd *ü* ***ġam****dan bir eŝer ḳoyma mübârek ḳalbine*

ʿArş-ı aʿlâ rûḥ-ı aʿẓam ḳudsiyânıñ ʿaşḳına (Kt2/6)

Şair, Abdülhamit Han'a yaptığı duada Allah'ın, ʿarş-ı aʿlâ ve yüce ruhu taşıyan kutsal kişilerin hatırına padişahın kalbine sıkıntı, üzüntü vermemesini dilemiştir. Sıkıntı, üzüntü anlamlarına gelen Farsça kökenli "derd" kelimesi ile Arapça kökenli "gam" kelimesi aynı anlama geldiği için eş anlamlı olarak kabul edilir.

Karşıt anlamlı kelimeler ise *"anlam bakımından birbirinin zıddıdır"* (Uslu, 2007, s. 380). Türkiye Türkçesine özellikle Arapça ve Farsçadan yerleşmiş kelimeler, halka mâl olduğu için zıt (karşıt) anlamlılığa önemli katkı sunmuştur. Türkçede yabancı kökenli kelimeler önemli yer tutmaktadır. Bu yabancı kelimelerin birbirleriyle ya da Türkçe kelimelerle kurdukları çiftlerin sayısı ise oldukça fazladır (Aksan, 2006, s. 81-82).

Klasik şiirde tezat sanatı yapılırken yararlanılan sözcüklerin başında karşıt anlamlılar gelir. "*Klasik Türk şiirinde en çok kullanılan anlama dayalı edebî sanatlardan biri tezattır. Duygu ve hayallerin çift yönlü ve daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayan tezat sanatının kullanımı sayesinde, gazellerdeki söyleyiş farklılığı, anlam derinliği/inceliği ve estetik düzey ortaya çıkar."* (Gider-Çiftçi, 2021, s. 125).

Zıt anlamlı sözcüklere şiirlerinde yer veren Ahmed Hilmî, ifade ve duygu durumunu derinleştirmek ister.

Geçdi ʿisyân ile hep ey ġâfir-i ẕenb-i aẓîm

ʿÖmrümüñ her sâl u mâhı ***rûz*** *u* ***şeb*** *her saʿâti* (G1/3)

Şair beyitte, ey büyük günahların bağışlayıcısı diyerek Allah'a seslenmektedir. Ömrünün her saati, gece ve gündüzü, ay ve yılının isyan ederek geçtiğini dile getirmektedir. Farsça kökenli "**rûz"** (gündüz) ve "**şeb"** (gece) kelimelerini karşıt anlamlı olarak kullanmıştır.

"Bülbül, bahar mevsiminde ağlamaklıyken; gül, gül bahçesinde gülücük dağıtır." ifadesinde âşık ile sevgilinin hâli, karşıt iki kavram olan "ağlamak" ve "gülmek" sözcükleriyle anlatılmıştır:

ʿAndelîbân gâh giryân olmada vaḳt-i bahar

Gâh verir gülşende ḫande bir gül-i ḥamrâ-yı ʿaşḳ (G9/8)

6.12. İkilemeler

İkileme, *"anlatımı daha güzel ve etkili duruma getirmek için aralarında ses benzerliği bulunan yakın, aynı ya da zıt anlamlı sözcüklerin yan yana kullanılması veya bu işlem sonucu ortaya çıkan sözcük grubu"* (Hengirmen, 2009, s. 208) demektir.

Yan yana gelen iki sözcüğün mana ya da biçim ilişkisi birbirine yakındır. Bu tekrar grubunun başlıca işlevi süreklilik, kuvvetlendirme, çokluk ve ortalamadır. Türkçenin eski dönemlerinden itibaren ikilemeler sıklıkla kullanılmaktadır. İkilemeler cümle içerisinde her zaman ayrı yazılır, aralarına hiçbir şekilde noktalama işareti konmaz. Tekrar grupları cümlenin ögeleri olarak kullanılır (Özkan ve Sevinçli, 2009, s. 38-51).

Anlatım gücünü kuvvetlendirmek ve ahengi sağlamak amacıyla kullanılan ikilemeler, *Gülzâr-ı Tabi'at*'ta "zıt anlamlı kelimelerle oluşan ikilemeler", "eş ve yakın anlamlı kelimelerle oluşan ikilemeler", "aynı kelimenin tekrarıyla oluşan ikilemeler" ve "Farsça tamlamalarla oluşan ikilemeler" şeklinde 4 başlıkta değerlendirilebilir.

Gülzâr-ı Tabi'at'ta rûz u şeb (G1/3), rûz u leyâl (G10/10, M2/1), şebân-rûz (Kt9/31) iklilemleri, "zıt anlamlı"; kadd ü ḳâmet (G1/4), ġam u ekdâr (G29/6), Rabb u İlâh (G31/8), âh u vâh (G31/7), ḥarb u ceng (Kt5/18), ʿadl ü dâd (Kt5/18), tâb u fer (Kt6/2), derd ü ġam (Kt2/6), raḥm u şefḳat (G27/3), ceng ü cidal (Kt5/10) "eş ve yakın anlamlı"; ġarîb ġarîb (G29/3) par par (G16/3), şerḥa şerḥa (G23/5), gâh gâh (G31/2), hâh hâh (G31/10), ḫaṭve ḫaṭve (Kt5/15) "aynı kelimelerin tekrarıyla oluşan"; ser-tâ-ser (G5/5, Kt5/15, G38/4, Kt9/5, Kt9/28), germ-â-germ (G20/5), sû-be-sû (Kt2/12, Kt6/5, G36/1-2-3-4-5-6-7, G38/6), dem-be-dem (Kt2/12), dem-â-dem (G3/5, G26/12, Thm1/4, Kt9/11), ser-â-ser (Kt7/4, Kt9/26, Mst1/6), câ-be-câ (Kt9/27) "Farsça tamlamalarla oluşan" ikilemelere örnektir.

> ***Şerḥa şerḥa*** *oldu sînem ṣad hezâr efsûs bana*
>
> *Ḥâlime aġlar a Ḥilmî hep seḥer bülbülleri* (G23/5)

beytinde kendisine seslenen Hilmî, göğsünün parça parça olduğunu, bülbüllerin seher vaktinde hâline ağladığını, bu halinden dolayı kendisine binlerce defa yazıklar olsun, demiştir. "Şerḥa şerḥa" ikilemesi aynı kelimenin tekrarı ile yapılmıştır. Türkçede aynı sözcüğün tekrarlanmasıyla oluşan ikilemeler; kavramın pekiştirilmesini, güçlendirilmesini sağlar. Şair bu ikileme ile anlamı kuvvetlendirmiştir.

Vücûd-ı aḳdesiñ maḥfûẓ olup taḫt-ı ḫilâfetde

***Şebân-rûz** vird ü ezkârım budur hep Rabb-i Sübḥâna* (Kt9/31)

Hilmî, hilafelik tahtında mukaddes varlığı korunan Abdulhamit Han için gece gündüz dua ettiğini belirtir. "**Şebân-rûz**" ikilemesi de zıt anlamlı kelimelerle oluşmuştur. "Şeb" ve "rûz" kelimeleri karşıt anlmalı olmasına rağmen bir araya gelerek yeni bir kavram oluşturmuştur.

*Eylemez ṣaḥrâ-yı cengde vaḥşiyâne **ḥarb u ceng***

*ʿ**Adl ü dâdı** Türkleriñ çün günden eẕhâr dâ'imâ* (Kt5/18)

Hilmî, Türklerin savaş meydanında vahşice savaşmadıklarını, orada adalet çiçeklerinin daima açtığını söylemektedir. Bu yaklaşımıyla savaş hukukuna uyduklarını düşünmektedir. Arapça kökenli "ʿ**adl"** ile Farsça kökenli **"dâd"** kelimeleri "hakkaniyet ve tarafsızlık" anlamlarına gelmektedir. Arapça kökenli **"ḥarb**" ile Farsça kökenli **"ceng"** kelimeleri de "savaş" anlamına gelmektedir. Şair anlamı pekiştirmek ve anlatımı güçlü kılmak için eş anlamlı kelimelerle ikileme oluşturmuştur.

6.13. Kalıp İfadeler

Kalıp ifadeler, "*Önceden belirli bir biçime girip hafızada öylece saklanan, söyleneceği sırada yeniden üretilmeyip olduğu gibi hatırlanarak, gerekiyorsa bazı ekleme ve/veya çıkarmalar yapılarak kullanılan, tek bir sözcükten, ardışık veya aralı sözcükler içeren sözcük öbeği ya da tümceden oluşabilen, belirli durumlarda söylenmesi toplumca benimsenmiş ve görece bir sıklığa sahip sözler olarak iletişimin kurulmasına, devamına veya sonlandırılmasına yardım eden ve kullanım yerleri çok sınırlı olan dil birimleridir."* (Gökdayı, 2020. s. 71).

Kalıp ifadeler, belli durumlarda söylenir ve gelenek bağlamında şekillenir. Bu ifadeler toplumun yaşayış biçimini ve kültürünü aydınlatmaktadır. Kalıp ifadeler, yemek esnasında, yemek yendikten sonra, selamlaşmak, doğum, ölüm, evlilik, sevilen kişilere edilen dualar, kızgın ruh haliyle edilen beddualar, verilen sözler gibi günlük hayatta sıkça karşılaşılabilen olaylar karşısında kullanılır (Erol, 2007, s. 7).

Ahmed Hilmî, *Gülzâr-ı Tabi'at*'ta toplumsal alanda karşılığı olan bazı kalıplaşmış ifadelere yer vermiştir. Arzu edilen bir durumun gerçekleşmesinden sonra söylenen

"**Bi-ḥamdi'llâh** (Allah'a şükürler olsun)" sözü, mutluluk ve şükür ifadesi olarak kullanılan kalıp ifadelerdendir:

Tecellî eyledi Ḥilmî ruḫ-ı âfâḳ-ı ḥüsnünden

***Bi-ḥamdi'llâh** nihâyet rûʾyet-i ʿîd-i hilâl etdim* (G13/7)

Sevilen kişiye karşı "esenlik dileklerim ulaşsın" anlamına gelen "**selâm olsun"** sözü de yaygın kullanılan kalıp ifadelerdendir:

Ṣad-ṣalavât olsun ber-i ṣaḥb-ı aḥbâr

*Ṣad-**selâm olsun** ber-i âl u enṣâr* (Ms1/30)

Ruhsal ve bedensel hastalıklardan uzak kalma temennisi dile getirilirken "ʿ**Âfiyet şıḥḥat selâmet ola"** kalıp ifadesinden yararlanılır:

Ḥıfz ede derd ü elemden ânı ḫayrü'l-ḥâfıẓîn

*ʿ**Âfiyet şıḥḥat selâmet ola** her dem yaveri* (G39/5)

6.14. Ünlemler

Türkçede bir terim olarak ünlem, *"seslenme, sevinç, öfke, korku, şikâyet, yalvarma vb. birçok duyguyu ifade eden kelime türüdür."* (Çiftçi, 2023, s. 84). Duygu ve heyecen ifadelerinin yanı sıra *"seslenme, cevap verme, gösterme, sorma, onaylama veya tabiattaki sesleri taklit yoluyla türetmeye yarayan söz türüdür.*" (Korkmaz, 2009, s. 1140).

Ünlemler kişilerin olaylar karşısındaki duygusal tepkilerini belirten kelimelerdir. Tek başlarına cümle oluşturabilirler. Klasik Türk şiirinde şairler seslenme amacıyla ünlemleri kullanmıştır. Seslenme ifade eden kelimeler isimlerden önce gelir. Bu birleşmede ünlem grubu ek almaz (Vardar, 2007, s. 206). Üzüntü, korku, ürperti veren durumdan kurtulmak ve yardım dilemek için söylenen "**imdad**" ünlemi, Hilmî tarafından içinden bulunan çıkmazdan kurtulmak için Allah'a yalvarış ifadesi olarak kullanılmıştır:

*Meded ey rehber-i râh-ı Ḫudâ-yı kibriyâ **imdâd***
*Seniñ dost-ı ḳadîmiñ ʿaşḳına eyle bana **imdâd***
*Faḳîr ü bî-kes ü ʿâciz ḳalup dil bî-nevâ **imdâd***
*Yetiş bu kemteriñ Ḥilmî ẕelîle serverâ **imdâd***
Biḥâr-ı ẕenb ü emvâc-ı meʿâṣîde ġarîḳânı

Ḫalâṣ eyler hemân bâd-ı nesîm-i luṭf u iḥsânı (Msd1/9)

Acıma duygusu uyandıran durumlar yaşanırken "hayf" ünlemi kullanılır. İçinden çıkılamayacak veya elden bir şey gelemeyecek hâl, bu ünlem ile ifade edilir. durumunda kullanılır. Beyitte de çaresi bulunamayan hastalığa yakalanan şairin durumu ifade edilirken kullanılmıştır:

Zâr eder leyl ü nehâr şu ḫasta-i nâ-çâre **ḥayf**

Çoḳ ṭabîb etmiş tedâvî derdine yoḳ çâre **ḥayf** (G28/1)

6.15. Tamlamalar

Tamlama, en az iki sözcükten meydana geldiği halde, cümledeki vazifesi bakımından bir tek sözcükten farklı olmayan, gerektiğinde bir sözcük gibi çekim eki alabilen isim soylu sözcük öbeğidir (Bilgegil, 2014, s. 108). Klasik Türk şiirinin yapı taşlarından olan tamlamalar, şiir vezne uyarlanırken çokça kullanılmıştır. Bu tamlamaları oluşturan sözcükler genellikle Türkçe, Arapça ve Farsça olup ikili ve üçlü söz grubu hâlindedir (Ramanlı, 2024, s. 49).

Gülzâr-ı Tabi'at'ta kullanılan tamlamalar, Arapça, Farsça, Türkçe ve birden çok dilden oluşanlar şeklinde tasnif edilebilir.

Arapça tamlamaların tamlayanı ve tamlananı isim veya isim soylu kelimelerden oluşmaktadır. Türkçeden farklı olarak önce tamlanan sonra tamlayan gelir. Arapçada tamlamalar "el" takısı ile oluşturulmaktadır (Duman, 1987, s. 2):

Ber-devâm etsin serîri üzre ***Rabbü'l-ʿâlemîn***

Müstedâm olduḳça arż u âsumân u mâ' u tîn (Kt2/14)

Farsça tamlamalarda da "muzâf" (tamlanan) önce, "muzâfunileyh" (tamlayan) ise sonra gelir. Muzâfın sonu kesre (ـِ) ile okunur. Bu kesre Türkçede (-ı) ve (-i) olarak okunur" (Timurtaş, 2005, s. 259-265).

Farsça tamlamalarda tamlamayı oluşturan sözcükler Farsça olabileceği gibi Arapça, ve Türkçe olabilir. *Gülzâr-ı Tabi'at*'ta Türkçe tamlamalar sayıca az iken Farsça tamlama oldukça çoktur. Ahmed Hilmî, aşağıdaki örneklerde görüldüğü üzere iki sözcükten oluşan yaygın tamlama yapısından farklı olarak Sebk-i Hindi üslubunun etkisiyle zincirleme ve karmaşık tamlama yapılarına yer vermiştir:

El-ġıyâŝ ey şâh-ı iḳlîm-i melâḥet el-ġıyâŝ

Ey ***meh-i raḫşende-i mülk-i ʿadâlet*** *el-ġıyâŝ* (G18/1)

Mevc urur ***şunʿ-ı kemâl-i ḥikmet-i deryâ-yı ʿaşḳ***

Ḳurş-ı mihr-i dil-rübâ*dır* ***dürre-yi yektâ-yı ʿaşḳ*** (G9/1)

Türkçede tamlamalar, isim ve sıfat olmak üzere iki grupta incelenir. "*İsim tamlamaları bir ismin bir başka isimle ilişkilendirildiği söz öbeğidir. İsim tamlamasının, tamlayanın ekli ya da eksiz çekimde olmasına göre, belirtili ve belirtisiz; hem tamlayan hem de tamlananın durumuna göre de zincirleme türleri vardır"* (Karaağaç, 2009, s. 171-176).

Gülzâr-ı Tabiʿat'ta bulunan Türkçe tamlamaların tamlayan ya da tamlananı genellikle Arapça veya Farsça sözcüklerden oluşmaktadır. Aşağıdaki beyitlerde yer alan tamlamalar, sırasıyla "belirtili", "belirtisiz" ve "zincirleme" ad tamlamalarına örnektir:

*ʿ**Aşḳımıñ bir ẕerresi**n baḫş eyleyim yâre ṣabâḥ*
Ḥâlimi ʿarż edeyim çeşm-i füsûn-kâre ṣabâḥ (G30/1)

Dâmen-i yâre ṣarıldım bir seḥer vuṣlat içün
*N'eylerim **firḳat şebinde** nâ-tamâm envârı ben* (G32/5)

*Nâr-ı dûzaḫdan beterdir **Türkleriñ ḥarb âteşi***
Çünkü emr eyler cihâdı şerʿ-i enver dâ'imâ (Kt5/19)

Aşağıdaki beyitte geçen "bir dem", "serv-i nâz" ve "kâmet-i tûbâ" kelime grupları da sıfat tamlamasına örnektir:

*Baġ-ı ḥüsnüñ görmeye **bir dem**de ruḫṣat isterim*
***Serv-i nâz**ım **ḳâmet-i ṭûbâ**yı rûʾyet isterim* (G12/1)

İKİNCİ BÖLÜM

GÜLZÂR-I TABİʿAT'IN BAĞLAMLI DİZİNİ VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ

Gülzâr-ı Tabi'at'ın bağlamlı dizini ve işlevsel sözlüğü hazırlanırken uygulanan yöntem şöyledir:

- Madde başlıkları, altı çizili olarak yazılmıştır.
- Bağlama göre anlamlandırılan kelimeler, kalın (bold) fontla gösterilmiştir.
- Kelimeler, kök veya gövde şeklinde yazılmış; sözcüğe gelen ekler köşeli parantez içinde ([ ]) verilmiştir.
- Kelime veya kelime grubu anlamlandırılırken bağlama göre önce ilk anlam sonra ayrı bir madde olarak (I,II, III..) diğer anlamlar yazılmıştır**.**
- Kelimenin beyit veya bent künyesi verilirken (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 53) parantez içindeki örnekten anlaşıldığı üzere sırasıyla eser adı, nazım şekli ve numarası, mısra numarası yazılmıştır.

A

a: *"Ey" anlamında seslenme edatı.*

1. Biñ niyâzla var ḥużûr-ı yâre söyle derdiñi
   Etme istiġnâ **a** Ḥilmî ṣoḥbet-i cânâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 26). [a,]
2. A Ḥilmî sûziş-i sevdâyı mümkün mi ʿaceb teskîn
   Beni de yaḳdı aġlatdı ġam u ekdârın ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 11). [a,]
3. A Ḥilmî gülşen-i sînemde gördüm ben siyâh bir ḫâl
   Elendi ḫınṭa-i âmâl ṭıḳandı dîde-i ġırbâl
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 21). [a,]

a dil: *Ey Gönül.*

1. Ḫudâya vâṣıl ol cânâ ṭarîḳ-i müstaḳîmi bul
   Nedir bu çekdigiñ zaḥmet **a dil** ḳayd-ı sivâdan geç
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 4). [a dil, -]

a Hilmî: *Ey Hilmi.*

1. Şerḥa şerḥa oldu sînem ṣad hezâr efsûs baña
   Ḥâlime aġlar **a Ḫilmî** hep seḥer bülbülleri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 10). [a ḫilmî, -]

âb u istiḳâmet: *Su ve doğruluk.*

1. Muṭahhar ḳılmaḳ isterseñ çirkâbdan vücûduñ sen
   Ki **âb u istiḳâmetle** teṭahhur et neẕâfetdir *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 10). [âb u istiḳâmetle, -le]*

ʿabd-i pür-ḳuṣûr: *Eksiği, hatası çok olan kul.*

1. Bu ʿ**abd-i pür-ḳuṣûrı** hîç yaḳar mı âteş-i dûzaḫ
   Yaratdın ḥavż-ı kevşerle zihî dört nehri Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 15). [ʿabd-i pür-ḳuṣûrı, -ı]
2. Anı medḥ ile faḫr eyler bu ʿ**abd-i pür-ḳuṣûr** Ḫilmî
   Ser-â-ser luṭf ile maḳbûl görür çün ẕât-ı şâhâne *(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 51). [ʿabd-i pür-ḳuṣûr, -]*

ʿAbdü'l-ḥamîd: *I. Abdülhamid, Osmanlı padişahı (1774-1789).*

1. Nedâmet eyledi Ḫilmî Yunânîlar hep bu târîḫde
   Tesalya ḳıṭʿasın ḥarben bugün ʿ**Abdü'l-ḥamîd** aldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 12). [ʿabdü'l-ḥamîd,]

âb-ı himmet: *Yardım suyu.*

1. Yaḳdı ser-tâ-ser vücûdum tâb-ı nâr-ı intiẓâr
   Ânı teskîn etmege bir **âb-ı himmet** bekleriz
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 10). [âb-ı himmet, -]

ʿ**âbid:** *İbadet eden.*

1. Ḳıblegâhımdır hemîşe kaʿbe-i ruḫsâr-ı yâr
   Gerçi ṣûfî ʿ**âbide** miḥrâb u minber gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 10). [ʿâbide, -e]

âb-rûy-ı ḫûbî-i şîrîn-kelâm: *Tatlı söz (söyleyen kişinin) güzel yüzsuyu II(şîrîn-kelâm, Hüsrev ü Şirin hikayesinin kadın kahramanı).*

1. Jâle-i verd-i cebîniñ raḥmet-i dünyâ lebiñ
   Tâ ezelde **âb-rûy-ı ḫûbî-i şîrîn-kelâm**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 16). [âb-rûy-ı ḫûbî-i şîrîn-kelâm, -]

aç-: *Açmak, göstermek.*

1. Sînesin **açdı** çemen-zâr-ı leṭâfet şevḳ ile
   Aldım âġûş-ı vefâya yârî firḳat ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 13). [açdı, -dı]
2. Cebhe-i ḫüsnünde yazdı ḫâme-i ḳudret anıñ
   Sû-be-sû **açdı** livâ-yı ḥamd u nuṣret âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 12). [açdı, -dı]

aç-: *(çiçek için) büyüyüp tomurcuk ve gonca halinden çıkmak ǁ çok arzu edilene kavuşma kapısının aralanması (gül-i murâd bağlamında).*

1. Bâġçe-i dilde ne güller ne çiçekler **açdı** baḳ
   Anı iḥsân etmemiş bir göñle o Rabb u İlâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 15). [açdı, -dı]

ʿ**aceb:** *Acaba.*

1. Gülistân-ı göñülde murġ-ı cândır ṣâmit u sâkit
   Uṣanmış mı ʿ**aceb** bülbül gülün sürḫ-i ʿiẕârından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 4). [ʿaceb,]
2. Sulûk eyler mi bir insân ʿ**aceb** bir dâne-i erze
   Ḫuḳûḳ-ı ḫalḳı ketm etmek nihâyetde nedâmetdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 7). [ʿaceb,]
3. A Ḫilmî sûziş-i sevdâyı mümkün mi ʿ**aceb** teskîn
   Beni de yaḳdı aġlatdı ġam u ekdârın ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 11). [ʿaceb,]
4. Her ḥikmetiñ ʿaḳla veriyor ḥayret
   Görmüyor mu ʿ**aceb** dîde-i ʿibret *(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 18). [ʿaceb,]*

ʿ**aceb mi:** *Tuhaf mı?; Şaşılır mı? (Şaşılmaz).*

1. Anıñ ʿaşḳıyla ṭarḥ etsem ʿ**aceb mi** bir ġazel şimdi
   Ḫużûr-ı şevkete ʿarż eylesem bilmem edîbâne

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 17).
[ʿaceb mi, -]

açıl-: *Açık hale gelmek, açılmak.*

1. Gülşen-i fikrimde görsem bû-feşân birḳaç çiçek
   Ol zamân baḫtım **açılmış** der idim bî-iştibâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 10).
   [açılmış, -mış]
2. Fiġâna başladı gülşen içinde ʿaşḳ ile bülbül
   Açıldıḳça gül-i şad-berg nihâyet vermez efġâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 44).
   [açıldıḳça, -dıḳça]

açıl-: *(çiçek için) büyüyüp tomurcuk ve gonca halinden çıkmak ‖ çok arzu edilene kavuşma kapısının aralanması (gül-i murâd bağlamında).*

1. Açıl ey ġonca-i gül-fem cihâna ʿarż-ı dîdâr et
   Alır dil lezzet-i ʿaşḳı gülün bûy-ı fezâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 31).
   [açıl,]

açıl-: *1.Kapalı, bağlı veya katlı durumdan çıkmak, açık hâle gelmek.*

1. Açılsın râʾyet-i ġufrân temevvüc eylesin Yâ Rab
   ʿİbâdıñ ḫavf eder rûz u leyâl ḥaşrıñ cezâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 19).
   [açılsın,]

ʿâciz: *Ar. Güçsüz, zayıf, gevşek.*

1. Seniñ evṣâfıñı baḥs ü beyândan ḫâmeler **ʿâciz**
   Yazarsa misl-i şeh-nâme dolar yüz bin kütüb-hâne
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 57).
   [ʿâciz,]

aʿdâ: *Düşmanlar, hasımlar.*

1. Eder bir nîşte{r}-i nâçîz ile **aʿdâsını** maḳhûr
   Ḫudâdır ḳâdir-i muṭlaḳ her emri ber-kemâl eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 3).
   [aʿdâsını, -sı, -n, -ı]
2. Ḳapladı **aʿdâyı** bir ebr-i seḥâb-ı yeʾs ü ġam
   Vâdî-i ḫayretde ḳaldılar mükedder dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 31).
   [aʿdâyı, -yı]
3. Bu heyʾet ki şecâʿatle muḫammer tıyneti Ḥaḳdan
   Anuñla ceng eden **aʿdâ** cihânda şerm-sâr ḳaldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 10).
   [aʿdâ,]
4. Püskürür zehr-i helâhil her nefer ejder-misâl
   Çıḳarır âfâḳa **aʿdâ** hevl-i cânla nâleyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 12).
   [aʿdâ,]

âdâb: *Terbiye, utanma.*

1. Edîbân bezm-i ʿirfânda sükûtu iḫtiyâr eyler
   Ṣorulsa benden **âdâbıñ** esâsın söyler ʿâr etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 6).
   [âdâbıñ, -ıñ]

âdâb: *Edep, erkân, usül, yol yordam.*

1. Fenn-i ḥarb **âdâbını** Edhem Pâşâdan gördüler
   Oḳusun Yunânîler mektebde bu risâleyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 5).
   [âdâbını, -ı, -(n)ı]

ʿadâletle muḥammer bir vücûd: *Hak ve hukukla yoğrulmuş bir varlık.*

1. ʿAdâletle muḫammer bir vücûdı görmek istersen
   Gelip ʿaṭf-ı naẓar ḳıl Ḥażret-i ʿAbdü'l-ḥamîd Ḫâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 37).
   [ʿadâletle muḫammer bir vücûdı, -ı]

aʿdâsına şal-: *Düşmalarına saldırmak.*

1. Bi-ʿavni'llâh cünûd-ı Ḥażret-i ʿAbdü'l-ḥamîd Ḫânıñ
   Be-her ferdi hemân Ḥaydar gibi **aʿdâsına şaldı**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 2).
   [aʿdâsına şaldı, -dı]

ʿadd et-: *Saymak, varsaymak.*

1. Kendime eglence ʿ**add etdim** firâḳ-ı yâri ben
   Vuṣlat-ı cânânı ṭabʿım pek işâbet istemez
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 9).
   [ʿadd etdim, -di, -m]

ʿadd u hesâb: *Hesapsız isimler, şan, itibar sahibi olma.*

1. Hemân ḥıfẓ eyle yâ Rabbî ki ẕâtı ẕıll-ı pâkiñdir
   Seniñ luṭf u ʿinâyetiñ gelir mi ʿ**add u hesâba**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 22).
   [ʿadd u hesâba, -a]

ʿadd-i niʿmet: *Niʿmetlerinin sayısı.*

1. Baḥr-ı luṭfuñ ḳaʿrına hîç ermedi ehl-i ʿuḳûl
   Lâ-cerem emr-i muḥâldir ʿ**add-i niʿmet** âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 6).
   [ʿadd-i niʿmet, -]

âdem: *Insan.*

1. ʿÂṣıḳâne dûzaḫ-ı hicriñle etme gel ʿaẕâb Âdeme cennet ruḫuñdur ey melâʾik peykeri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 4).
   [âdeme, --e]

Âdem ü Havvâ: *1-Yeryüzünde yaratılan ilk insan ve ilk peygamber olan Adem ve onun eşi olarak yaratılan Havva. 2-Yahudi, Hristiyan ve İslam inançlarına göre ilk insan çifti.*

1. Nebî idiñ kim **Âdem ü Ḥavvâ** Pinhân idi beyne'ṭ-ṭîn ve'l-mâʾ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 15).
   [âdem ü ḥavvâ, -]

ʿ**adl ü dâd:** *Hakkaniyet ve (başkasından gelecek zulmü kaldıracak şekilde) adaletle muamele etme.*

1. Eylemez ṣaḥrâ-yı cengde vaḥşiyâne ḥarb u ceng
   ʿAdl ü dâdı Türkleriñ çün günden eẕhâr dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 36).
   [ʿadl ü dâdı, -ı]

ʿ**adû:** *Düşman II Rakip.*

1. Ḥudâdan bir ʿinâyetdir baña ḥilmiyyet ey Ḥilmî
   Bu ḫaṣlet bende mevcûdken ʿ**adûdan** aḫẕ-ı ṣâr etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 8).
   [ʿadûdan, -dan]
2. Ḥaydarâne ṣavletin gördü ʿ**adûsu** sû-be-sû
   ʿAvn-i Ḥaḳdır yâveri tevfîḳe rehber dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 9).
   [ʿadûsu, -(s)u]

âfâḳ: *Ufuklar, her yer, etraf, bütün çevre.*

1. Pertev-efṣân-ı cihândır ey meh-i ṭalʿat yüzüñ
   ʿAks eder **âfâḳa** envâr-ı cemâl u ziynetiñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 6).
   [âfâḳa, -a]
2. Püskürür zehr-i helâhil her nefer ejder-miṣâl
   Çıḳarır **âfâḳa** aʿdâ hevl-i cânla nâleyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 12).
   [âfâḳa, -a]

âfâḳ-ı ḥikmet: *Bilgelik ufukları.*

1. Leyâl-i ḥasrete girdi o nûr **âfâḳ-ı ḥikmetden**
   Ṭulûʿ eyler mi hîç ḫurşîd anıñ muẕlim ẕalâlinden *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 7). [âfâḳ-ı ḥikmetden, -den]*
2. Ẕuhûr-ı pertev-i mihr-i kerem **âfâḳ-ı ḥikmetden**
   Hemîşe pertev-efşân-ı ʿinâyet mülk ü büldâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 3).
   [âfâḳ-ı ḥikmetden, -den]

âfâḳ-ı merâm: *Istek, amaç ufukları.*

1. Münevver oldu **âfâḳ-ı merâmıñ** dâmen-i ẕeyli
   Ṣıyâm-ı fırḳat[i] hicrân-ı dil-dârı çekip ḫaylî
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 13).
   [âfâḳ-ı merâmıñ, -ıñ]

âferîn et-: *Takdir etmek, beğenmek.*

1. Oḳusun bu naẕmı Ḥilmî bâdeler versin saña
   Şiʿrini şâʿir görünce **âferîn etsin** saña
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 14).
   [âferîn etsin, -sin]

âfet: *Bela.*

1. Bî-vefâ yâri olan dünyâda **âfet** istemez
   Serv-i ḳaddini gören bâġ içre kâmet istemez
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 1).
   [âfet,]

âfitâb: *Güneş.*

1. Âfitâb u mâhitâb u burc u encüm yoġ iken
   Ẕâhir oldu mâh-ı ġarrâ-yı cemâliñ ibtidâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 3).
   [âfitâb,]
2. Seyre çıḳmış **âfitâb** ṣanki fezâ-yı ʿâleme
   Bir ġarîbiñ hâme-i ḥüznüne bir ṣaḥrâ gibi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 3).
   [âfitâb,]
3. Kâʾinât gâh giyer bir siyâh câme
   Düşer o vaḳitde **âfitâb** dâme
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 8).
   [âfitâb,]

âfitâb-ı ʿadl: *Adalet güneşi.*

1. Şarḳ u ġarba pertev-endâz-ı ʿinâyetdir özü
   Oldu pertev **âfitâb-ı ʿadl ile** rûy-ı zemîn
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 20).
   [âfitâb-ı ʿadl ile, -]

âfitâb-ı ẕât-ı ʿulyâ-yı cemâl: *Güzelliğin en yüce zatının güneşi.*

1. Verdi Ḥakkâ ehl-i ʿaşḳa tâb u envâr-ı ġarâm
   Âfitâb-ı ẕât-ı ʿulyâ-yı cemâliñ ibtidâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 14).
   [âfitâb-ı ẕât-ı ʿulyâ-yı cemâliñ, -iñ]

ʿ**âfiyet ṣıḥḥat selâmet ol-:** *Esenlik, sağlık ve huzura ermiş olmak.*

1. Ḥıfz ede derd ü elemden ânı ḫayrü'l-ḥâfıẓîn
   ʿÂfiyet ṣıḥḥat selâmet ola her dem yâveri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 10).
   [ʿâfiyet ṣıḥḥat selâmet ola, -a]

ʿ**afvına şâyân et-:** *Bağışlanmaya layık olmak.*

1. Bu küstâḫâne evżâʿı ederler ʿafvına şâyân
   Anıñ meydân-ı medḥinde gelir çün ḫâme cevlâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 67).
   [ʿafvına şâyân ederler, -er, -ler]

âgâh ol-: *Haberdar olmak, uyanık olmak, farkında olmak.*

1. Gülşen ne ġarîb manẕara ʿarż eyliyor eyvâh
   dil olmuyor âgâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 10).
   [âgâh olmuyor, -ma, -mak]

aġla-: *Gözyaşı dökmek, gözü yaşarmak.*

1. Şerḥa şerḥa oldu sînem ṣad hezâr efsûs baña
   Ḥâlime **aġlar** a Ḥilmî hep seḥer bülbülleri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 10).
   [aġlar, -r]
2. Ne **aġlarsın** seḥerlerde nedir efkârıñ ey bülbül
   Gül-i ḫamrâya mı meylin nedir esrârın ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 1).
   [aġlarsın, -r, -sın]
3. Girye-i ḥüznüm yaşartdı çün dehân-ı ḫâmemi
   Güldüm o kilk-i meşâma **aġladıḳça** hâh hâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 20).
   [aġladıḳça, -dıḳça]

ağlat-: *Birisinin ağlamasına sebep olmak, üzmek, kederlendirmek.*

1. Seniñ ṣubḥ u ṣafâ-zâ vü nizârıñdan olur bî-dâr
   Bütün ezhârı **aġlatdı** fiġân u zârıñ ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 4). [aġlatdı, -dı]
2. A Ḥilmî sûziş-i sevdâyı mümkün mi ʿaceb teskîn
   Beni de yaḳdı **aġlatdı** ġam u ekdârın ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 12). [aġlatdı, -dı]

âġûş: *Kucak.*

1. Akıyor çeşm-i niyâzım ışlatır **âġûşumu** Ol sebebden mevce-rîzdir gözlerim deryâ gibi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 7). [âġûşumu, -um, -u]

âġûş-ı âfâk: *Ufukların kucağı.*

Mâhitâbım gel ṣoḳul **âġûş-ı âfâḳa** yine Necm-i baḫtım ṣuʿlesiyle bulurum esḥârı ben
Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 13). [âġûş-ı âfâḳa, -a]

âġûş-ı ḥüzün: *Gam kucağı.*

1. Serv-i nâzım gel ṣoḳul **âġûş-ı ḥüzne** bir ṣabâḥ
   Naġme-dâr ol şâḫ-ı ʿaşḳda bülbül-i şeydâ gibi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 13). [âġûş-ı ḥüzne, -e]

âġûş-ı ṣafâ: *Mutluluk bahşeden kucak.*

1. Gel ey muṭrıb al **âġûş-ı ṣafâya** ṭurma ḳânûnu
   Dil-i şâʿir gelir şevḳe anıñ muḥriḳ ṣadâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 21). [âġûş-ı ṣafâya, -y, -a]

âġûş-ı vefâ: *Vefa kucağı.*

1. Sînesin açdı çemen-zâr-ı leṭâfet şevḳ ile Aldım **âġûş-ı vefâya** yâri fırḳat ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 14). [âġûş-ı vefâya, -y, -a]

aġyâr:. *1. Gayr'lar, başkaları, diğerleri. 2. Yabancılar, bildik olmayanlar. 3. Âşıkların rakipleri. 4. Rakipler.*

1. Seni şâdân beni nâ-şâd eder mi bir vaḳit Mevlâ
   Neden bilmem beni **aġyâr** ki baḫt-ı ḳara ṣanmışlar
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 10). [aġyâr,]
2. Kes̲ret içre yâri bulmaḳ ehl-i vaḥdet kârıdır
   Terk edip **aġyârı** tenhâ yâri sevmek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 10). [aġyârı, -ı]

âh: *Âh, vâh!, meded!, heyhât! (âşığın acı, yanıp yakılma, ümitsizlik gibi psikolojik hâllerinin ateş, duman vb. benzetmeliklerle sembolü).*

1. Bir libâs-ı matem-engîze büründü fikrim **âh**
   Ben gibi ẓulmetde ḳalmış ġam-keşân añlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 11). [âh,]
2. Jâle-dârdır lâlezârıñ dîdesi bülbül mis̲âl Ḥüzne maġlûb oldum **âh** ḳalbde meserret ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 8). [âh,]
3. Rûz-gâr-ı ġamla söndü ḳandîl-i iḳbâlim **âh**
   Ebr-i ẓulmet içre gösterdim bütün âs̲ârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 19). [âh,]

âh u fiġân: *Ağlayıp inlemek.*

1. Gel ey gönlüm yeter artıḳ şu ez̲vâḳ-ı cihândan geç
   Hemân bülbül gibi feryâddasın **âh u fiġândan** geç
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 2). [âh u fiġândan, -dan]

âh u seḥer-gâh: *Figan ve seher vakti.*

1. Dilâ giryân u feryâda leb-i ḫandân olur bâʿis̲
   Hemân **âḥ u seḥer-gâha** şeb-i hicrân olur bâʿis̲
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 2). [âḥ u seḥer-gâha, -a]

âh u vâh: *İnleyip sızlanma.*

1. Bâġ-ı dilde nev-nihâl-i baḫtımı ġars eyledim
   Ânı nezʿ etdi felek-i bî-amân ṣad **âh u vâh**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 12). [âh u vâh, -]

âh u zâr: *Ağlama, inleme, feryat etme, sızlanma.*

1. Zevâle ermeden gülşen gülistânda fiġân ḳopdu
   Ṣarardı ġoncanıñ beñzi hezârıñ **âh u zârından**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 26). [âh u zârından, -ı, -n, -dan]

âh u zâr kıl-: *Üzüntüden dolayı ah etmek ve inleyerek ağlamak.*

1. Her şeb-i ġamda ederdim tâ seḥer fikr ü ḫayâl
   Deşt-i fırḳatde ḳılardım âh u zâr rûz u leyâl
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 2). [âh u zâr ḳılardım, -ar, -dı, -m]

ʿahd u mîsâk et-: *Söz vermek, yemim etmek.*

1. Vaṣlını taḫlîfle vaʿd etdirdim ammâ işbu şeb
   ʿAhd u mîs̲âḳ etse de yâr ḳalḳar inkâre ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 6). [ʿahd u mîs̲âḳ etse, -se]

âheng: *Düzen, tarz, gidiş.*

1. Eder mi çeşme-sâr aṣlâ diliñ **âhengini** iḫlâl
   Yine ebr-i siyâhdan nâz ile çıḳdı meh-i iḳbâl

(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 23). [âhengini, -i, -ni]

âh-ı şubḥ-gâh: *Sabah vakti çekilen ah.*

1. Ḥâṣılı neşv ü nemâ buldu yine naḫl-i emel
   Ṣoldurur mı berg-i iḳbâlimi **âh-ı şubḥ-gâh**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 22). [âh-ı şubḥ-gâh, -]

âh-ı ʿuşşâk: *Âşıkların ahı, iniltisi, feryadı (bk. âh*).*

1. Âsumânda der-ʿaḳeb vâḳiʿ olur küllî küsûf
   Çehre-i yâre çekilse **âh-ı ʿuşşâḳdan** niḳâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 4). [âh-ı ʿuşşâḳdan, -dan]

aḥkâm mî-küned: *Hüküm vermek.*

1. Kes nedâned ki zenehdânest çün **aḥkâm mî-küned**
   ʿÂşıḳân der-keşf-i ân câhet be-ḥayrân sû-be-sû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 9). [aḥkâm mî-küned, -]

aḥkâm-ı ḥayder: *Hayder'in (İslâm'ın son halifesi olan Hz. Ali'nin lakabı) hükmü / emirleri.*

1. Ẕü'l-fikâr-ı ḳaşlarıñ **aḥkâm-ı Ḥayder** gösterir
   Tâbiş-i mihr-i ḫayâliñ ṭavr-ı Ḳanber gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 1). [aḥkâm-ı ḥayder, -]

aḥkâm-ı şerʿiyye: *İslâm'ın hükümleri.*

1. El-Ġâzî Ḥân ʿAbdü'l-ḥamîd çün **aḥkâm-ı şerʿiyyeyi**
   Ḥıfẓ u ḥimâye eyledi niẓâmât-ı merʿiyyeyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 1). [aḥkâm-ı şerʿiyyeyi, -(y)i]

ahlâf: *Halefler, sonra gelenler, birinin yerine geçenler veya geçecekler.*

1. Târîḫ-i eslâfı gör **aḫlâfa** ḳıl ʿaṭf-ı naẓar
   Verdiler evrâḳ-ı dehre zîb ü zîver dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 41). [aḫlâfa, -a]

ahrâ: *Daha layık, münasip, uygun.*

1. Oldu jeng-âlûd ḥayfâ cevher-i ʿömr-i ʿazîz
   Ḥilmiyâ taḳdîme **aḥrâ** yoḳdur aṣla taʿâti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 10). [aḥrâ,]

âhû-çeşm: *Ceylan gözlü.*

1. Ṣaḥârî-i beyâbân-ı elemde ḳalmaġa ey dil
   Ṣikâr-gâh-ı muḥabbetde **âhû-çeşmân** olur bâʿiş *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 4). [âhû-çeşmân,]*

aḥvâl-i ʿaşḳ: *Aşkın halleri.*

1. Bir vesîle bulmadım **aḥvâl-i ʿaşḳıñ** ʿarżına
   Düşeli bî-çâre göñlüm bu ʿırâḳıñ ʿarżına
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 3). [aḥvâl-i ʿaşḳıñ, -ıñ]

ahvâl-i fahriyye: *Fahriyenin (şairin eserini övdüğü bölüm) vaziyeti.*

1. Etdi tevâli sû-be-sû fevz u ẓafer feṯḥ-i bilâd
   Bâlâ-yı târîḫe yazsın bu **aḥvâl-i faḫriyyeyi**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 10). [aḥvâl-i faḫriyyeyi, -]

ahz-ı sâr et-: *Öç alma, intikam alma.*

1. Ḫudâdan bir ʿinâyetdir baña ḥilmiyyet ey Ḥilmî
   Bu ḫaşlet bende mevcûdken ʿadûdan **aḫẕ-ı sâr etmem**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 8). [aḫẕ-ı sâr etmem, -me, -m]

ak-: *Akmak, dökülmek.*

1. Ṭoġ ey mihr-i saʿâdet sen şehâmetle ṣabâḥ oldu
   Ṭoġarsa nûr **aḳar** Ḥilmî mehiñ rûy-ı melalinden
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 12). [aḳar, -ar]
2. Zülâl-i laʿl-i iḥsânı **aḳar** ġonca dehânından
   Mücerred ḳaṭresi elbet müşâbih baḥr-i ʿummâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 41). [aḳar, -ar]
3. Anıñ çâh-ı zeneḫdânı **aḳar** bir ḥavż-ı kevs̲erdir
   Ḥayât-ı câvidân îṣâl eder efvâh-ı ʿatşâne
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 33). [aḳar, -ar]

ak-: *Akmak || Göz yaşı dökmek.*

1. Aḳıyor çeşm-i niyâzım ışlatır âġûşumu
   Ol sebebden mevce-rîzdir gözlerim deryâ gibi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 7). [aḳıyor, -ı, -yor]

aḳdâḥ: *Ar. Kadeh'ler, câmlar, bardaklar.*

1. Meded ey sâḳî-i bezm-i muḥabbet ṭoldur **aḳdâḥı**
   Ṣarâb-ı ʿaşḳ ile ser-mest olan geçmez Ḫudâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 23). [aḳdâḥı, -ı]

ʿâḳıbet: *Işin sonu; neticede, sonuçta.*

1. Vâdî-i ʿaşḳa düşürdü **ʿâḳıbet** aldı dilim
   Kendine mecnûn eden bir nev-civânım işte bu
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 9). [ʿâḳıbet,]
2. Âteş-i firḳatde sûzân cân u dildir **ʿâḳıbet** Vâṣıl-ı maḳṣûd olan bâd-ı ṣabâdır **ʿâḳıbet** *(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 35). [ʿâḳıbet,]*
3. Âteş-i firḳatde sûzân cân u dildir **ʿâḳıbet** Vâṣıl-ı maḳṣûd olan bâd-ı ṣabâdır **ʿâḳıbet** *(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 36). [ʿâḳıbet,]*

ʿâḳıl: *Akıllı, akıl sahibi, bilinçli. Akıl sahibi kimse, irfan ve idrak sahibi olmak, düşünceli, us sahibi.*

1. Enîs ü râm eder emre sibâʿle vaḥşî ḥayvânı
   Kerâmâtınıñ olmuşdur **ʿaḳıllar** cümle ḥayrânı

(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 42). [ʿaḳıllar, -lar]

2. O rütbe saṭvet-i şâhâneyi gösterdi ki ʿasker
   Şaḥârî-i vegâda hep ʿ**aḳıllar** ḥayrete daldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 4). [ʿaḳıllar, -lar]

ʿâḳılân: *Akıllılar.*

Ḳıl tevâżuʿ terk edip kibr ü gurûru maḥv eder ʿÂḳılân etmeli ṭayy-ı ḥarbde her merḥâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 10). [ʿâḳılân,]

ʿakl: *Düşünme, anlama, kavrama ve davranışlarını ayarlama melekesi, us.*

1. Gel ṣarıl bâb-ı necâta var ise ʿ**aḳlıñ** eger
   Ḳıblegâh-ı ins ü cindür cevher-i iḥsâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 9). [ʿaḳlıñ, -ıñ]
2. Eyledi fikr-i daḳîḳ ol baḥş-i zülfünde hezâr
   ʿAḳlıma ḥayret veren mûy-ı miyânım işte bu
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 12). [ʿaḳlıma, -ı, -ma]
3. Eşcâr ḥayât buldu ḳudret-i Ḥaḳla Ḥayret verir çünkü bu ḥikmet ʿ**aḳla**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 4). [ʿaḳla, -a]
4. Her ḥikmetiñ ʿ**aḳla** veriyor ḥayret Görmüyor mu ʿaceb dîde-i ʿibret
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 17). [ʿaḳla, -a]

ʿakl u selîm: *Hükümlerinde yanılmadan doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırma yeteneği, sağduyu.*

1. Ey şeh-i mülk-i la-ʿamrük vey meh-i burc-ı kerîm
   Baḥr-i ḥayretde ḳalıp vaṣfıñda hep ʿ**aḳl u selim**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 32). [ʿaḳl u selîm, -]

ʿaks et-: *Yansıma.*

1. Pertev-efşân-ı cihândır ey meh-i ṭalʿat yüzüñ
   ʿAks eder âfâḳa envâr-ı cemâl u ziynetiñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 6). [ʿaks eder, -er]

ʿaks et-: *Görünür, hissedilir duruma gelmek, yansımak.*

1. ʿAks eder mirʾât-ı ḥüsnüñ şûretinde lâ-fetâ
   Ġamze-i ḫûn-bâr-ı cevriñ seyf ü ḫançer gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 3). [ʿaks eder, -er]

ʿaks eyle-: *Yansımak, görünmek.*

1. Şuʿâʾ-i baḫtımı ʿ**aks eyledi** ekdâre şanmışlar
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 25). [ʿaks eyledi, -di]

ʿaks-i şûret: *Görünüşün yansıması.*

1. Baḳ o mirʾât-ı ḥaḳîḳat üzre ʿ**aks-i şûretiñ** Pertev-i mihr-i cemâliñ mehden enver gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 15). [ʿaks-i şûretiñ, -iñ]
2. ʿAks-i şûret mi verir her bâr baña mirʾât-ı dil
   Ḥayret-efzâ-yı ʿuḳûldür nâz ile o ḫilḳatiñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 11). [ʿaks-i şûret, -]

al-: *Almak.*

1. Nükhet-i ḫâmemden **aldı** feyz-i ʿaşḳı ʿandelîb
   Lâle-zârı bûy-ı irfânımla taʿṭîr eyledim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 3). [aldı, -dı]
2. Gel ey muṭrıb **al** âġûş-ı ṣafâya ṭurma ḳânûnu
   Dil-i şâʿir gelir şevḳe anıñ muḥriḳ ṣadâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 21). [al,]
3. Vâdî-i ʿaşḳa düşürdü ʿâḳıbet **aldı** dilim Kendine mecnûn eden bir nev-civânım işte bu
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 9). [aldı, -dı]
4. Ey ṣabâ **al** nâme-i cân u dili yâre götür ʿUḳde-i zülfün açıp ṣad bûy-ı elṭâfın getir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 39). [al,]
5. Ḳalmasın bî-çâre Ḥilmî intiẓârında anıñ Ḫoş ḫaberler **al** getir ki yandı nârında anıñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 44). [al,]
6. Taʿlîḳ edemem vuṣlatı ben vaḳt-i bahâra al taḫt-ı ḳarâra
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 6). [al,]
7. Ḥaḳâyıḳ-ı ʿulûmu ʿaşḳ-ı cânândan ümîd etdim
   Alıp dânâ-yı ḳudretden sebaḳ saʿy-ı mezîd etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 2). [alıp, -ıp]

al-: *Ele geçirmek, fethetmek, zaptetmek.*

1. Ṭırnovayla Yeñişehri pâdişâh **aldı** bu sâl Nuṣret-i sübḥân ola her demde rehber dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 45). [aldı, -dı]
2. Nedâmet eyledi Ḥilmî Yunânîlar hep bu târîḫde
   Tesalya ḳıṭʿasın ḥarben bugün ʿAbdü'l-ḥamîd **aldı**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 12). [aldı, -dı]
3. Dedi Ḥilmî târîḫin dü çeşmi çıḳdı düşmeniñ
   Ḥarble **aldı** pâdişâh o belde-i Tırḥalayı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 16). [aldı, -dı]

al-: *Kaplamak, sarmak, tutmak.*

1. Sînesin açdı çemen-zâr-ı leṭâfet şevḳ ile Aldım âġûş-ı vefâya yâri fırḳat ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 14). [aldım, -dı, -m]

al-: *Almak. II Nasiplenmek.*

1. Ḥikmet-i Furḳânı fehm et ândadır Ḥilmî necât
   Âyet-i kübrâdan **aldım** nükte-i eşʿârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 22). [aldım, -dım]
2. O ẕât taḳbîl ede dest-i şerîfiñ dil ola şâdân
   Alup ḥaẕẕ u naṣîbin lebleriñ ey menbaʿ-ı ʿirfân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 28). [alup, -up]

al-: *(koku) almak.*

1. Gülistânıñ beḳânıñ ġoncası murġ-ı ḫoş-elḥânı
   Alır bûy-ı feżâʾil hep meşâm-ı ẕevḳ-i insânı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 24). [alır, -ır]

âl eyle-: *Aile veya akraba edinmek. Tabi olmak.*

1. Ol şefîʿ-i müẕnibîñ dâmenini âl eylerim
   Kim anıñ rûyunda lâmiʿ mihr-i şefḳat âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 9). [âl eyle-, -r, -im]

ʿâl eyle-: *Yüceltmek.*

1. Ḳanâʿat mülküne şâh ol leʾîme ser-fürû etme
   Gedâlar ol serîr üzre zihî ḳadrîni **ʿâl eyler**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 8). [ʿâl eyler, -r]

aʿlâ: *Pek yüce, en yüce II Soylu, asil kimse.*

1. Şâh-ı mülk-i faḳr olup Dârâya etmem ser-fürû
   Tâc-ı ʿaşḳı giydim hiç **aʿlâya** etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 2). [aʿlâya, -ya]

ʿalâ: *Daha yüksek, en yüksek, pek yüce.*

1. Ḫâme-i ḳudret yazıp nûrun **ʿalâ** nûr–ı ezel
   Hâle-i ḥüsn-i cemâl içre göründü bî-bedel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 21). [ʿalâ,]

aʿlâ ġazel: *En güzel gazel.*

1. Râʾifâ **aʿlâ ġazel söyle** cehâlet istemez
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 15). [aʿlâ ġazel söyle, -]

ʿalâmet: *İz, nişân, işâret.*

1. Çeşm-i fettânıñ gören ḥaşre **ʿalâmet** istemez
   Cevr-i yârî fehm eden dünyâda râḥat istemez
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 3). [ʿalâmet,]

ʿalâyık: *İnsanı meşgul eden, Hakk'a erişmekten alıkoyan ilişkiler, bağlar.*

1. Bezm-i ʿaşḳda ḥâl-i tecrîd ile gelmek oldu şarṭ
   Hep ʿ**alâyıḳdan** ümîd-i ḳalbi kesmek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 2). [ʿalâyıḳdan, -dan]

aʿle'l-ḥaseb: *Değeri en yüce olan.*

1. ʿAleyke's-ṣalavât yâ **aʿle'l-ḥaseb** ʿAleyke's-selâm yâ aʿle'n-neseb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 25). [aʿle'l-ḥaseb,]

ʿâlem: *Kâinat, yer ve gökte yaratılmış olan şeylerin tümü ‖ yeryüzü, dünya.*

1. Bûy-ı zülf-i dil-rübâdır ʿ**âlemi** taʿṭîr eder Nükhet-efşân-ı meşâmdır ʿanber-i sârâ-yı ʿaşḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 5). [ʿâlemi, -i]
2. Saʿâdet-yâb eden ʿ**âlemde** insânı ṣadâḳatdır
   Sadâḳatdan murâd herbir umûrda istiḳâmetdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 1). [ʿâlemde, -de]
3. Ṣûretâ insânız amma sîretimizdir nihân Ḥilmî ʿ**âlemde** ʿulüvv-i şân olan añlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 14). [ʿâlemde, -de]
4. Eylesem esrâr-ı ʿaşḳı ʿ**âleme** ifşâ bu dem Ḥilmiyâ mâ-baʿdı var fikrimde vüsʿat ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 15). [ʿâleme, -e]
5. Pâdişâhım biñ yaşa olduḳça ʿ**âlem** müstaḳar
   Bu duʿâyı ḳalbine naḳş etdi Ḥilmî kemteri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 13). [ʿâlem,]
6. Şehen-şâhâ ḫudâvendâ kerîmâ ey kerem-fermâ
   Muṭîʿdir ser-te-ser ʿ**âlem** ḫurûf-ı hükm-i fermâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 56). [ʿâlem,]
7. Beni ʿ**âlem** ne ḥikmet mübtelâ bir yâre ṣanmışlar
   Dümûʿ-ı ḥüznümüñ ḳaṭrâtını fevvâre ṣanmışlar
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 1). [ʿâlem,]

ʿâlem-ârâ-yı cemâl: *Dünyayı süsleyen güzelliğin.*

1. Vâdʾi-i ketm ü ʿademden olmaġa peydâ cihân
   Oldu bâʿis ʿ**âlem-ârâ-yı cemâliñ** ibtidâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 12). [ʿâlem-ârâ-yı cemâliñ, -iñ]

ʿâlem-i firḳat: *Ayrılık alemi.*

1. ʿÂlem-i firḳatde Ḥilmî baḫtiyârdır baḫtiyâr
   Devlet-i vuṣlat bulan böyle kerem-ver dilbere
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 13). [ʿâlem-i firḳatde, -de]

ʿâlem-i Hudâ: *Allah alemi. (Allah'tan başka hiçbir şey yokken).*

1. Mevcûd iken henûz ʿ**âlem-i Ḫudâda** Bütün eşyâ iken ketm ü ḫafâda

(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 9).
[ʿâlem-i ḫudâda, -da]

aʿle'n-neseb: *Soyu en yüce olan.*

1. ʿAleyke'ṣ-ṣalavât yâ aʿle'l-ḥaseb
   ʿAleyke's-selâm yâ **aʿle'n-neseb**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 26).
   [aʿle'n-neseb,]

ʿaleyke ilâ sâʿâtü'l-kıyâm: *Kıyamete kadar üzerine olsun.*

1. Yâ ḫayrü'l-verâ ṣalâvât u selâm
   ʿAleyke ilâ sâʿâtü'l-ḳıyâm
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 12).
   [ʿaleyke ilâ sâʿâtü'l-ḳıyâm, -]

ʿaleyke'ṣ-ṣalavât: *Üzerine salavat olsun!.*

1. ʿAleyke'ṣ-ṣalavât yâ aʿle'l-ḥaseb
   ʿAleyke's-selâm yâ aʿle'n-neseb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 25).
   [ʿaleyke'ṣ-ṣalavât,]

ʿaleyke's-selâm: *"Selâmünaleyküm" diyen birine, "Selâm senin de üzerine olsun" anlamında karşılık olarak söylenen söz.*

1. ʿAleyke'ṣ-ṣalavât yâ aʿle'l-ḥaseb
   ʿAleyke's-selâm yâ aʿle'n-neseb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 26).
   [ʿaleyke's-selâm,]

ʿalîl: *Hasta.*

1. Benim bîmârıma vizr ü vebâlim ʿillet olmuşdur
   Dü ʿâlemde şifâ ver bu ʿ**alîle** yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 8).
   [ʿalîle, -e]

Allâh: *Her şeyin yaratıcısı olan tek ve mutlak varlık, Tanrı, Hudâ.*

1. Ġarîbim ḳıl meded yoḳdur meded-res ġayrı **Allâhım**
   Verir luṭf u hidâyet lâ-cerem her ḫayrı **Allâhım**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 1).
   [allâhım, -ım]
2. Ġarîbim ḳıl meded yoḳdur meded-res ġayrı **Allâhım**
   Verir luṭf u hidâyet lâ-cerem her ḫayrı **Allâhım**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 2).
   [allâhım,]
3. Beni ḳıl mazhar-ı ġufrân günâhdan tövbe yâ Rabbî
   Menâhî nâm edip noḳṣân ḳılar her emri **Allâhım**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 4).
   [allâhım, -ım]
4. O rütbe çoḳdur evsâḫ-ı ẕünûb u maʿṣiyet aṣâm
   Ki taṭhîr edemez ânı cihânıñ baḥri **Allâhım**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 6).
   [allâhım, -ım]
5. Olaldan ṣafḥa-yı kevne vücûdum noḳṭası menḳûş
   Saña lâyıḳ yoḳ aʿmâlim ḫafî vü cehrî **Allâhım**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 8).
   [allâhım, -ım]
6. Hevâ-yı nefs-i emmâre beni iḍlâl eder her bâr
   İżâʿe eyledim sâl u şuhûr u dehri **Allâhım**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 10).
   [allâhım, -ım]
7. Egerçi dâḫil-i cemʿiyyet-i bezm-i ʿuṣâtım ḳıl
   Mübeddel luṭf u iḥsân u ʿaṭâya ḳahrı **Allâhım**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 12).
   [allâhım, -ım]
8. Günahkârım n'olur ḥâl-i melâlim rûz-ı maḥşerde
   Şefâʿat eylemez ise nebîler faḫri **Allâhım**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 14).
   [allâhım, -ım]
9. Beni şâdân eder emr-i Celîl lâ taḳneṭû Ḥilmî
   Maḳarr u meskenim olmaz cehennem ḳaʿrı **Allâhım**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 18).
   [allâhım, -ım]
10. Ḫayra maṣrûfdur nuḳûd u niyyet ü fikri anıñ
    Râżî vü ḫoşnûd olur **Allâh** ile Peyġamberi
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 4).
    [allâh,]
11. Bu ʿabd-i pür-ḳuṣûrı hîç yaḳar mı âteş-i dûzaḫ
    Yaratdın ḫavż-ı kevşerle zihî dört nehri **Allâhım**
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 16).
    [Allâh, -ım]

Allahüekber: *Allah en büyüktür" anlamında olup Allah'ın yüceliğini belirtmek için kullanılan, ezanın ve kâmetin de ilk cümlesini teşkil eden söz, tekbir.*

1. Ehl-i tevḥîd dü-cihânda lâ-cerem manṣûr olur
   Cârîdir ḳalbinde çün **Allâhuekber** dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 2).
   [allâhuekber,]

almak içün: *Almak için.*

1. Kâm-ı maḳṣûd-ı dili **almaḳ içün** Ḥilmî hemân
   Çeşm ü rûyın ḫâk-i pây-ı yâre sürmek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 13).
   [almaḳ içün, -]

âmâc-ı ser-i seyf-i celâl eyle-: *Öfke kılıcının başının hedefi eylemek.*

1. Cemâl erbâbına sübḥân tecellî-i cemâl eyler
   Dil-i aʿdâyı **âmâc-ı ser-i seyf-i celâl eyler**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 2).
   [âmâc-ı ser-i seyf-i celâl eyler, -r]

aʿmâl: *Ameller, işler.*

1. Olaldan ṣafḥa-yı kevne vücûdum noḳṭası menḳûş
   Saña lâyıḳ yoḳ **aʿmâlim** ḫafî vü cehrî Allâhım

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 8). [aʿmâlim, --im]

2. Ey dü çeşmim yaş yerine ḳan-niṣ̲âr et ṭurma hîç
   Vezn olur **aʿmâli** her bir kimseniñ yevmü'l-ḥisâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 12). [aʿmâli, -i]

âmân: *Korku, endişe, kaygı.*

1. Süzüldi maġribe ṭoġru **amân** lemʿât-ı iḳbâlim
   Ḳarardı ṣuʿle-i ʿaşḳım o mehtâbıñ zevalinden
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 5). [amân,]
2. Ḥaşre dek eyle nedâmet ṣad teʾessüf ḥâline
   Gûşe-i nisyânda ḳalma çıḳ **amân** meydâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 20). [amân,]
3. Eger müʾmin iseñ cânâ ṣalât-ı ḫamsı terk etme
   ʿİbâdet eyle Sübḥâna **amân** nehy-i Ḫudâdan geç
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 10). [amân,]
4. Ġarba tevcîh-i nigâh etme **amân** firḳat uzar
   Müstenîr eyler cihânda Ḥilmîyi bir vuṣlatıñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 13). [amân,]
5. Şefâʿat yâ resûl ḥâlim yamandır
   Heme ḳâlim dü ʿâlemde **âmândır**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 36). [âmândır, -dır]
6. Amân ey menbaʿ-ı ʿilm ü maʿârif luṭf-ı Yezdânî
   Vücûduñ dürr-i yektâdır żamîriñ baḥr-i ʿummânî
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 29). [amân,]
7. Ki ṭahn olduḳça artar âsiyâbda dâne-i ḳısmet
   Ḳanâʿat anbarı doldu **amân** yâ Rab bu ne ḥikmet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 14). [amân,]

ʿamîm: *Herkese mahsus. Umuma âit.*

1. Ḫudâ-yı ümmetiñden ḳıl ki ola dil-mesârr Ḥilmî
   Kebâʾir ehline luṭfuñ ʿ**amîmdir** yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 14). [ʿamîmdir,]

âminîn: *"Öyle olsun!" deyip tevekkül edenler (Ehl-i Hak).*

1. Bir ṭarîḳde ḳalmadı ḫâr-ı muġaylân-ı cefâ
   Kaʿbe-i maḳṣûda vâṣıl oldu İslâm **âminîn**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 22). [âminîn,]

ammâ: *Ancak, ama.*

1. Ṣûretâ insânız **amma** sîretimizdir nihân Ḥilmî ʿâlemde ʿulüvv-i şân olan añlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 13). [amma,]
2. Vaṣlını taḥlîfle vaʿd etdirdim **ammâ** işbu ṣeb
   ʿAhd u mîṣ̲âḳ etse de yâr ḳalḳar inkâre ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 5). [ammâ,]
3. Şeb-i yeldâda gün gördüm anıñ mirʾât-ı ḫâlinde
   Egerçi yazdılar **ammâ** ṣadâḳat var mı ḳâlinde
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 8). [ammâ,]

an-: *Hatırlamak, akla getirmek.*

1. Dîde-i ġam-dîdeden ceryân eden hep ḫûndur o
   Andırır bir ḳaṭresi emvâc-ı baḥr-i aḥmeri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 4). [andırır, -dır, -ır]

an: *Zaman, dem.*

1. Ṭoġduġuñ **ân** kâʾinât bir ḫandeye maẓhar olur
   Her dile baḫş-ı neşâṭ eyler bu ḥâl u heyʾetiñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 3). [ân,]
2. Düşerse zemîne bir ḳaṭre bârân
   Ḥayât bulur o **ân** bâġçe-i cânân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 14). [ân,]
3. Raḳṣ etmege başlardı o **an** bâġ-ı belâgat pür şevḳ ü şeṭâret
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 19). [an,]

aña: *T. Ona.*

1. Cândan özge var mıdır ʿarż etmege şeyʾ-i nefîs
   O seniñdir tâ ezelden **aña** raġbet isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 6). [aña,]
2. Yâbis olmaz idi aṣlâ dilde eşcâr-ı emel
   Cûybâr-ı fikrim **aña** ṣu vereydi gâh gâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 4). [aña,]
3. Bir benefşe her zamân ṭıfl-ı yetîmi andırır
   Bir çiçek ki jâle-dârdır **aña** ʿaṭf eyle nigâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 8). [aña,]
4. Bilip ḳadr-i hümâyûnun **aña** ʿarż-ı ʿubûdiyyet
   Duʿâ-yı ḫayrını refʿ eylemekdir sû-yı Sübḥâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 17). [aña,]

ânân: *Onlar.*

1. Ez-ser-i zülfet fiġân u nâle dâred ehl-i dil Mî-künend güft u şenîd **ânân** hezârân sû-be-sû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 12). [ânân,]

ʿ**anber:** *1. Ada balığının bağırsaklarından çıkarılan ve misk gibi kokan madde. 2. Güzel koku.*

1. Ezelde bendeyim ben de seniñ her târ-ı zülfünde
   Siyâh gîsûlarıñ ʿ**anber** şemîmdir yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 6).
   [ʿanber,]

ʿ**anber-efşân:** *Anber yayan, güzel kokular saçan.*

1. Çemen-zâr-ı muḥabbetde odur bir ġonce-i raʿnâ
   Dimâġ-ı ʿâşıḳân meyyâl olup ol ʿ**anber-efşâna**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 26).
   [ʿanber-efşâna, -a]

ʿ**anber-i sârâ:** *Halis, saf anber.*

1. Zülf-i cânân nükhet-i müşki baña şemm etdirir
   Ol sebebden ʿ**anber-i sârâya** etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 12).
   [ʿanber-i sârâya, -y, -a]

ʿ**anber-i sârâ-yı ʿaşḳ:** *Aşkın katıksız güzel kokusu.*

1. Bûy-ı zülf-i dil-rübâdır ʿâlemi taʿṭîr eder
   Nükhet-efşân-ı meşâmdır ʿ**anber-i sârâ-yı ʿaşḳ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 6).
   [ʿanber-i sârâ-yı ʿaşḳ, -]

ancaḳ: *Yalnızca, sadece.*

1. Ḥarîs ü bed-fiʿâl olma vefâsı var mı dünyânıñ
   Maḳâm-ı rifʿatiñ **ancaḳ** saña bâb-ı ḳanâʿatdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 14).
   [ancaḳ,]

anda: *Onda.*

1. Ḥikmet-i Furḳânı fehm et **ândadır** Ḥilmî necât
   Âyet-i kübrâdan aldım nükte-i eşʿârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 21).
   [ândadır, -dır]

andan: *Ondan.*

1. Âsitânı ḳıbledir ins ü melek eyler sücûd
   Andan özge kaʿbe-i ʿulyâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 16).
   [andan,]
2. Câhîdir çün lebleriñde taḫtihe'l-enhâr hemân
   Ḥilmîyâ ben **andan** artıḳ ḳatre şerbet isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 14).
   [andan,]

ʿ**andelîb:** *Bülbül.*

1. Nükhet-i ḫâmemden aldı feyz-i ʿaşḳı ʿ**andelîb**
   Lâle-zârı bûy-ı irfânımla taʿṭîr eyledim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 3).
   [ʿandelîb,]
2. ʿAndelîbân gâh giryân olmada vaḳt-i bahâr
   Gâh verir gülşende ḫande bir gül-i ḥamrâ-yı ʿaşḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 15).
   [ʿandelîbân, -ân]

ʿ**andelîbân:** *Bübüller.*

1. Dem-â-dem ṣarf-ı enfâs-ı ḥayât-ı câvidân eyler
   Bu dem şevḳ-i cedîd ḥâṣıl olubdur ʿ**andelîbâna**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 4).
   [ʿandelîbâna, -a]
2. Gül-i raʿnâsıdır ẕât-ı şerîfiñ gülşen-i dehriñ
   Hezârân ʿ**andelîbânıñ** naẓar etmez zemistâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 60).
   [ʿandelîbânıñ, -üñ]
3. ʿAndelîbân nâle vü feryâd edin gündür bu gün
   Gülşen-i sevdâ vü ʿaşḳda verd-i ḫandân rû-nümûn
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 13).
   [ʿandelîbân,]
4. ʿAndelîbân naġmeyi gülşen içinde ṣubḥ u şâm
   Bâġ-ı firdevs revnaḳı hem niʿmeti dârü's-selâm
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 17). [ʿandelîbân,]

ʿ**andelîb-i dil:** *Gönül bülbülü. aşık, seven; Mihri.*

1. ʿAndelîb-i dil niçün zâr etmesin hem ıżṭırâb
   Lâne-i faẕlında ârâm eyledi bûm u ġurâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 15).
   [ʿandelîb-i dil, -]
2. Ne ḥikmet ʿ**andelîb-i dil** vedâʿ etdi gülistâna
   Diyâr-ı cân u dil ḳaldı bugün maḥrûm ṣadâsına
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 13).
   [ʿandelîb-i dil, -]

ʿ**andelîb-i gülşen-i ʿaşḳ-ı ḥakîkat:** *Hakikat aşkının gül bahçesinin bülbülü.*

1. ʿAndelîb-i gülşen-i ʿaşḳ-ı ḥaḳîḳat olmuşum
   Pür mecâzîdür gül-i ḥamrâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 9).
   [ʿandelîb-i gülşen-i ʿaşḳ-ı ḥaḳîḳat, -]

ʿ**andelîb-veş:** *Bülbül gibi.*

1. Sen de ey dil ʿ**andelîb-veş** lâne-i efġânı kes
   Ḳalb-i yârde ẕerre baña raḥm u şefḳat ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 5).
   [ʿandelîb-veş,]

ʿ**andelîbveş:** *Bülbül gibi.*

1. Minber-i ṣaḥrâda bülbül ḫuṭbe-i feryâd oḳur
   Sen de ey dil ʿ**andelîbveş** lâne-i efġâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 12).
   [ʿandelîbveş,]

andır-: *Hatırlatmak.*

1. Bir benefşe her zamân ṭıfl-ı yetîmi **andırır**
   Bir çiçek ki jâle-dârdır aña ʿaṭf eyle nigâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 7). [andırır, -ır]

anı: *Onu.*

1. O rütbe çoḳdur evsâḫ-ı ẕünûb u maʿṣiyet aṣâm
   Ki taṯhîr edemez **ânı** cihânıñ baḥri Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 6). [ânı,]
2. Ḥilmîyâ vażʿ-ı esâs-ı ʿaşḳıñ hîç olmaz ḫarâb
   Ben **ânı** bir ṣıbġa-i ḳudretle taṣvîr eyledim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 12). [ânı,]
3. Bâġ-ı dilde nev-nihâl-i baḫtımı ġars eyledim
   Ânı nezʿ etdi felek-i bî-amân ṣad âh u vâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 12). [ânı,]
4. Bâġçe-i dilde ne güller ne çiçekler açdı baḳ
   Anı iḥsân etmemiş bir göñle o Rabb u İlâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 16). [anı,]
5. Yaḳdı ser-tâ-ser vücûdum tâb-ı nâr-ı intiẓâr
   Ânı teskîn etmege bir âb-ı himmet bekleriz
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 10). [ânı,]
6. Ḥıfz ede derd ü elemden **ânı** ḫayrü'l-ḫâfıẓîn
   ʿÂfiyet ṣıḥḥat selâmet ola her dem yâveri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 9). [ânı,]
7. Anı medḥ ile faḫr eyler bu ʿabd-i pür-ḳuṣûr Ḫilmî
   Ser-â-ser luṭf ile maḳbûl görür çün ẕât-ı şâhâne
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 51). [anı,]

a-(nıñ): *Onun.*

1. Sûre-i esrâr-ı ʿaşḳı şerḥ ü tefsîr eyledim
   Ṭâḳ-ı sevdâyı **anıñ** nûruyla tenvîr eyledim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 2). [anıñ,]
2. Şikest oldu ecel destiyle vâh âyîne-i çeşmi
   Yazıḳ ki müstefîd olmaz **anıñ** artıḳ cilasından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 30). [anıñ,]
3. Gel ey muṭrıb al âġûş-ı şafâya ṭurma ḳânûnu
   Dil-i şâʿir gelir şevḳe **anıñ** muḥriḳ ṣadâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 22). [anıñ,]
4. Ḫarâb oldu yazıḳ burc-ı beden taʿmîri mümkün mü
   Ḫazer mi eylesin artıḳ **anıñ** seng-i ḳażâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 12). [anıñ,]
5. Ḳalır mı keştî-i göñlüm bu girdâb-ı ġam-efzâda
   Anıñ sâḥil-resi maḳṣûduna her ân olur bâʿiṣ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 8). [anıñ,]
6. Anıñ ser-tîz-i müjgânı ḫarâmî ḳaşları her dem
   Gözümden dökdügü eşk-i ḫûn-efşânı ḫelâl etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 7). [anıñ,]
7. Ḫarâm ṣervetle dünyâda bulursa mürtekib ʿizzet
   Anıñ âtîsi ey Ḫilmî ne müdhiş bir felâketdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 20). [anıñ,]
8. Leyâl-i ḫasrete girdi o nûr âfâḳ-ı ḥikmetden
   Ṭulûʿ eyler mi hîç ḫurşîd **anıñ** muẓlim ẓalâlinden
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 8). [anıñ,]
9. Künc-i mihnet vuṣlat hengâmında bir gülşen olur
   Lemʿa-dârdır **anıñ** iḳbâlinde çünkü mihr ü mâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 14). [anıñ,]
10. Cebhe-i ḥüsnünde yazdı ḫâme-i ḳudret **anıñ**
    Sû-be-sû açdı livâ-yı ḫamd u nuṣret âyeti
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 11). [anıñ,]
11. Ol şefîʿ-i müẓnibîñ dâmenini âl eylerim
    Kim **anıñ** rûyunda lâmiʿ mihr-i şefḳat âyeti
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 10). [anıñ,]
12. Bu küstâḫâne evżâʿı ederler ʿafvına şâyân
    Anıñ meydân-ı medḥinde gelir çün ḫâme cevlâna
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 68). [anıñ,]
13. ʿAṭâyâ-yı Ḫudâ-yı müsteʿândır lâ-cerem ẕâtı
    Anıñ ẕâtı muḳaddes âyeti bu mülk-i ʿOṣmâna
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 40). [anıñ,]
14. Anıñ çâh-ı zeneḫdânı aḳar bir ḥavż-ı kevṣerdir
    Ḫayât-ı câvidân îṣâl eder efvâh-ı ʿaṭşâne
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 33). [anıñ,]
15. Anıñ ʿaşḳıyla ṭarḥ etsem ʿaceb mi bir ġazel şimdi
    Ḫużûr-ı şevkete ʿarż eylesem bilmem

edîbâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 17). [anıñ,]

16. Ḳalmasın bî-çâre Ḥilmî intiẓârında **anıñ**
Ḫoş ḫaberler al getir ki yandı nârında **anıñ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 44). [anıñ,]
17. Ḳalmasın bî-çâre Ḥilmî intiẓârında **anıñ**
Ḫoş ḫaberler al getir ki yandı nârında **anın**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 43). [anıñ,]
18. Mürîdi lâ-teḫaf emri necâta bir delâletdir
Anıñ ẕâtı zülâl-i çeşme-i feyż ü kerâmetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 38). [anıñ,]
19. Velâyet burcunuñ bir kevkeb-i dürri Rifaʿîdir
Anıñ ẕât-ı şerîfi nûr-ı aʿẓam iltimâʿıdır
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 20). [anıñ,]
20. Vücûd-ı esʿadı **anıñ** şeh-i mülk-i beḳâbi'llâh
Be-ġâyet ẕâtına âsân olup idrâk bekâbi'llâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 9). [anıñ,]
21. Şeb-i yeldâda gün gördüm **anıñ** mirʾât-ı ḫâlinde
Egerçi yazdılar ammâ ṣadâḳat var mı ḳâlinde
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 7). [anıñ,]
22. O çîn ebrûsına ḫayrân olur ṣad dîde-i âhû
Ṣaḥârî-i muḥabbetde **anıñla** ittiṣâl etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 10). [anıñla, -la]

ʿankâ: *Anka kuşu.*

1. Ṣuʿûd etdi o rûḥ-ı pür-fütûḥ lâhûta bî-şübhe
Girer mi berzaḫa âyâ ki ʿ**anḳâ** iğbirarından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 18). [ʿanḳâ,]

ʿankâ gibi: *Anka kuşu gibi.*

1. Kesb-i süsʿat eyledi dil bî-vefâ dünyâ gibi
Uçmaḳ ister âsumânda murġ-ı cân ʿ**anḳâ gibi**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 2). [ʿanḳâ gibi, -]

anla-: *Sezip kavramak, akıl erdirmek, hissetmek, tahkik etmek, bilmek.*

1. Bâde-i ʿaşḳdan içip mestân olan **añlar** bizi
Baḥr-ı ġamda cûş edip ʿummân olan anlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 1). [añlar, -r]
2. Bâde-i ʿaşḳdan içip mestân olan añlar bizi
Baḥr-ı ġamda cûş edip ʿummân olan **anlar** bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 2). [anlar, -r]
3. Zînet-i dünyadan el çekdik biz ey ehl-i ṣafâ
Râh-ı ʿaşḳa ṣoyunup ʿüryân olan **añlar** bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 4). [añlar, -r]
4. Nâr-ı ʾaşḳla eylerim teʾfîf cihan par par yanar
Ol ateşde şevḳile büryân olan **añlar** bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 6). [añlar, -r]
5. Meskenimdir cây-ı ʿuzlet istememem aṣlâ refîḳ
Taʿrife ḫâcet nedir ʿirfân olan **añlar** bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 8). [añlar, -r]
6. Bülbülün efġânını tezyîde bir güldür sebep
Naġme-i murġ-ı dile ḫayrân olan **añlar** bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 10). [añlar, -r]
7. Bir libâs-ı matem-engîze büründü fikrim âh
Ben gibi ẓulmetde ḳalmış ġam-keşân **añlar** bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 12). [añlar, -r]
8. Ṣûretâ insânız amma sîretimizdir nihân
Ḥilmî ʿâlemde ʿulüvv-i şân olan **añlar** bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 14). [añlar, -r]
9. Râh-ı ʿaşḳda eyledim ḫarc u fedâ her varı ben
Meyli var vaṣla geçende **añladım** dil-dârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 8). [añladım, -dı, -m]

anlar: *T. Üçüncü çokluk şahıs zamiri, onlar.*

1. Emr edince ümmete ḫarb u cihâdı her zamân
Anlara nuṣret verir rûḥ-ı peyâmber dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 6). [anlara, -a]
2. Nûr-ı tevḥîd-i İlâhî **anları** pür-nûr eder
Vardığı yerler olup der-ḥâl münevver dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 3). [anları, -ı]
3. Şerm-sâr eyler nihâyet **añları** kiẕb ü dürûġ
Ṣıdḳ ile giymek gerekdir ḫarbe lâyıḳ kâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 7). [añları, -ı]
4. Yunânistân feth olur elṭâf-ı Ḥaḳla ser-te-ser
Ḫaṭve ḫaṭve **añları** sürmekde yer yer dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 30). [anlar, ı]

anuñla: *Onunla.*

1. Bu heyʾet ki şecâʿatle muḫammer ṭıyneti Ḥaḳdan
   Anuñla ceng eden aʿdâ cihânda şerm-sâr ḳaldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 10). [anuñla,]

ʿâr et-: *Utanç duygusu, utanma, çekinme.*

1. Edîbân bezm-i ʿirfânda sükûtu iḫtiyâr eyler
   Şorulsa benden âdâbıñ esâsın söyler **ʿâr etmem**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 6). [ʿâr etmem, -me, -m]

ara-: *Aramak, bir şeyi bulmaya çalışmak, araştırmak.*

1. Şuʿle-i ruḥsâr-ı yâre olsa müstaġraḳ cihân
   Bir şeb-i deycûr içinde **ararım** tâb-dârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 12). [ararım, -r, -ım]
2. Şerḥa şerḥa oldu sînem tîġ-i cevr-i yâr ile
   Arasın bulsun ṭabîbân derdime çâre ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 10). [arasın, -sın]

ârâm eyle-: *Dinlenmek, rahat, huzur bulmak.*

1. ʿAndelîb-i dil niçün zâr etmesin hem ıżṭırâb
   Lâne-i fażlında **ârâm eyledi** bûm u ġurâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 16). [ârâm eyledi, -di]

ʿârıż: *Sevgilinin yanağı.*

1. ʿÂrıżıñ keyfiyyetin ṣorsam eger üstâẕ-ı ʿaşḳ
   Ḥilmîyâ gülzâr-ı ʿaşḳda verd-i aḥmer gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 17). [ʿârıżıñ, -ıñ]

arka: *Sırt, arka.*

1. Nişân-ı iftiḫâr ṭaḳdı ġuzât hep levḥa-i ṣadra
   Ser-â-ser leşker-i Yunân cerîha **arḳadan** aldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 8). [arḳadan, -dan]

ʿarşa dek: *Göğün en yüksek katına kadar.*

1. Fiġânıñ ʿ**arşa dek** çıḳdı ṣuṣ artıḳ baġrımı delme
   Ne raḥm u bî-vefâ imiş seniñ de yârıñ ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 9). [ʿarşa dek, -]

ʿarş-ı aʿlâ: *Yüce arş; İslâm inancına göre göğün en yüksek katı, âlem tasavvurunda en yüksek nokta.*

1. Derd ü ġamdan bir eser ḳoyma mübârek ḳalbine
   ʿArş-ı aʿlâ rûḥ-ı aʿẕam ḳudsiyânıñ ʿaşḳına
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 12). [ʿarş-ı aʿlâ, -]

ʿarş-ı ʿaẕîm: *En yüce kat. II [tas.] Allah'ın kudret ve saltanatının tecelli ettiği / tahtının bulunduğu en yüksek makam / gönül.*

1. Ẕât-ı pâkiñle tefâḫḫür eyledi ʿ**arş-ı ʿaẕîm** Reşḥa-i laʿl-i dehânıñ mâhî-i nâr-ı caḥîm *(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 33). [ʿarş-ı ʿaẕîm, -]*

art-: *Çoğalmak.*

1. Ṭavʿ-şehâmetle karardı kâʾinât ey mâhtâb Lemʿa-pâş oldukça **artar** levn ü şekl ü ʿizzetin
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 10). [artar, -ar]
2. Ki ṭahn olduḳça **artar** âsiyâbda dâne-i ḳısmet
   Ḳanâʿat anbarı doldu amân yâ Rab bu ne ḥikmet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 13). [artar, -ar]

artıḳ: *Bundan sonra.*

1. Ḫarâb oldu yazıḳ burc-ı beden taʿmîri mümkün mü
   Ḥaẕer mi eylesin **artıḳ** anıñ seng-i ḳażâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 12). [artıḳ,]
2. Şikest oldu ecel destiyle vâh âyîne-i çeşmi
   Yazıḳ ki müstefîd olmaz anıñ **artıḳ** cilâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 30). [artıḳ,]
3. Câfîdir çün lebleriñde taḫtihe'l-enhâr hemân
   Ḥilmîyâ ben andan **artıḳ** ḳaṭre şerbet isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 14). [artıḳ,]
4. Çekdi dest Hilmî cihândan **artık** ʿavdet eylemez
   Gitdi bir ṣâḥib-liyâḳat dense şâyân ey ṭabîb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 9). [artık,]
5. Fiġânıñ ʿarşa dek çıḳdı ṣuṣ **artıḳ** baġrımı delme
   Ne raḥm u bî-vefâ imiş seniñ de yârıñ ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 9). [artıḳ,]
6. Gel ey gönlüm yeter **artıḳ** şu ezvâḳ-ı cihândan geç
   Hemân bülbül gibi feryâddasın âh u fiġândan geç
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 1). [artıḳ,]

arż: *Yeryüzü.*

1. Arżı tezyîn etdi yine ṭabîʿat
   Âsâr-ı ḳudretdir bu zîb ü ziynet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 1). [arżı, -ı]

ʿarż: *Sunmak, göstermek.*

1. Bir vesîle bulmadım aḥvâl-i ʿaşḳıñ ʿ**arżına**
   Düşeli bî-çâre gönlüm bu ʿırâḳıñ ʿ**arżına**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 3). [ʿarżına, -ı, -n, -a]

ʿarż et-: *Sunmak, göstermek.*

1. ʿAşḳımıñ bir ẕerresin baḫş eyleyim yâre ṣabâḥ

Ḥâlimi ʿ**arż edeyim** çeşm-i füsûn-kâre ṣabâḥ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 2). [ʿarż edeyim, -e, -y, -im]

2. Ne güzel manẓara ʿ**arż eder** evrâḳ Bilirim hep seniñ bu âṣâr Ḫallâḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 5). [ʿarż eder, -er]
3. Mâhitâb ʿ**arż eder** rûyun şâhâne Encüm-i âsumân çıḳar seyrâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 9). [ʿarż eder, -er]
4. Baña ʿ**arż etdi** şâhâne yüzün ol mâh-ı tâbânım Geçer mi böyle bir devlet kimiñ fikr ü ḫayâlinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 3). [ʿarż etdi, -di]
5. Dîdârını ʿ**arż etdi** baña ṣubḥ-ı sâʿâdet bir mihr-i melâhet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 1). [ʿarż etdi, -di]
6. Cândan özge var mıdır ʿ**arż etmege** şeyʾ-i nefîs O seniñdir tâ ezelden aña raġbet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 5). [ʿarż etmege, -mek, -e, -]

ʿ**arż eyle-:** *Sunmak, göstermek.*

1. Faḳr ḥâlle ḫûb cemâl ârzû olunmaz Ḥilmîyâ Durmayıp ḥâliñ hemân ʿ**arż eyle** ḫünkâre ṣabâḥ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 12). [ʿarż eyle, -]
2. Anıñ ʿaşḳıyla ṭarḥ etsem ʿaceb mi bir ġazel şimdi Ḥużûr-ı şevkete ʿ**arż eylesem** bilmem edîbâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 18). [ʿarż eylesem, -(s)em]
3. Gülşen ne ġarîb manẓara ʿ**arż eyliyor** eyvâh dil olmuyor âgâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 9). [ʿarż eyliyor, -yor]
4. ʿArż eyle yüzün Ḥilmî'ye ey dilber-i raʿnâ ḳaldım tek ü tenhâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 11). [ʿarż eyle, -]

arż u âsumân u mâʾ u tîn: *Yeryüzü, gökyüzü, su ve çamur (balçık).*

1. Ber-devâm etsin serîri üzre Rabbü'l-ʿâlemîn Müstedâm olduḳça **arż u âsumân u mâʾ u tîn**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 28). [arż u âsumân u mâʾ u tîn, -]

ʿ**arż-ı cemâl et-:** *Güzelliğin, güzel yüzün gösterilmesi.*

1. Baña biñ bir ricâ etseñ saña ʿ**arż-ı cemâl etmem** Firâḳımla tecennün eyleseñ ḥâliñ suʾâl etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 1). [ʿarż-ı cemâl etmem, -me, -m]

ʿ**arż-ı cemâl eyle-:** *Güzelliğini göstermek. II Sevgilinin cemalini âşıklara göstermesi.*

1. Ḥilmîye ʿ**arż-ı cemâl eyle** gelip ey çeşm-i mest Bâde-i ʿaşḳın ḥayâtdır ṣuñ baña ḳaṭre ṣarâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 13). [ʿarż-ı cemâl eyle, -]

ʿ**arż-ı dîdâr et-:** *Güzelliğini, yüzünü göstermek.*

1. Açıl ey ġonca-i gül-fem cihâna ʿ**arż-ı dîdâr et** Alır dil leẕẕet-i ʿaşḳı gülün bûy-ı fezâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 31). [ʿarż-ı dîdâr et, -]
2. Nûr-ı çeşmânım seḥâb-ı ẓulmete girdi bu şeb ʿArż-ı dîdâr etmege mâh yoḳ mu imkân ey ṭabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 4). [ʿarż-ı dîdâr etmege, -meg, -e]
3. Ṭoġsa o mihr-i muḥabbet ufḳ-ı dilden bir seḥer ʿArż-ı dîdâr etmege çün mâh-ı nev eyler ḥicâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 8). [ʿarż-ı dîdâr etmege, -meg, -e]
4. Mihr-i enver ʿ**arż-ı dîdâr etdi** çün vaḳt-i seḥer Ol zamân keşf eyledim ḳalbindeki esrârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 15). [ʿarż-ı dîdâr etdi, -di]

ʿ**arż-ı ḥâl eyle-:** *Hâlini bildirmek, durumunu izah etmek.*

1. Der-i eyvân-ı elṭâfı güşâde ser-tâ-ser ḫalḳa Münâcât bâbına Ḥilmî hemîşe ʿ**arż-ı ḥâl eyler**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 10). [ʿarż-ı ḥâl eyler, -r]

ʿ**arż-ı ṣadâḳat:** *(Sevgiliye) Bağlılık ve vefa göstermek.*

1. O ʿasker-perveriñ vaṣfın beyân etmek degil ḥaddim Velâkin maḳṣadım ʿ**arż-ı ṣadâḳatdir** ḥakîmâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 46). [ʿarż-ı ṣadâḳatdir, -dir]

ʿ**arż-ı ʿubûdiyyet:** *Kulluk göstermek.*

1. Bilip ḳadr-i hümâyûnun aña ʿ**arż-ı ʿubûdiyyet** Duʿâ-yı ḫayrını refʿ eylemekdir sû-yı Sübḥâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 17). [ʿarż-ı ʿubûdiyyet, -]

arżiyye: *Yeryüzü.*

1. Kevkeb-i şân u ṭâliʿi tâb u fer verdi ekvâna Mihr-i semâ-yı şevketi etdi pür-nûr **arżiyyeyi**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 4). [arżiyyeyi, -(y)i]

arżu: *İstek, gönül meyli.*

1. Ne **ârzûñ** varsa icrâ et ʿitâbımdan ḥaẕer etme
   Bu fırṣat bir ġanîmetdir ne yapsañ infiʿâl etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 3). [ârzûñ, -ñ]

ârzû ol-: *İstekte bulunmak .*

1. Faḳr ḥâlle ḫûb cemâl **ârzû olunmaz** Ḥilmîyâ
   Durmayıp ḥâliñ hemân ʿarż eyle ḫünkâre ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 11). [ârzû olunmaz, -un, -maz]

ʿarżuḥâl: *Arzı-ı hal. Durumunu yüksek bir kimseye, makama bildirme, anlatma.*

1. Bu küstâḫâne güftârdan merâmım ʿ**arżuḥâldir** hep
   Ḳuvâ-yı nâṭıḳım ʿaẕm-ı remîmdir yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 7). [ʿarżuḥâldir, -dir]

âsâm: *Suçlar, günahlar.*

1. O rütbe çoḳdur evsâḫ-ı ẕünûb u maʿṣiyet **aṣâm**
   Ki taṭhîr edemez ânı cihânıñ baḥri Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 5). [aṣâm,]

âsâr: *Eserler.*

1. Ne güzel manẓara ʿarż eder evrâḳ
   Bilirim hep seniñ bu **âṣâr** Ḫallâḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 6). [âṣâr,]

âsâr: *Belirtiler, alametler.*

1. Rûz-gâr-ı ġamla söndü ḳandîl-i iḳbâlim âh
   Ebr-i ẓulmet içre gösterdim bütün **âṣârı** ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 20). [âṣârı, -ı]

aʿṣâr u ezmân: *Yüzyıllar ve bütün zamanlar.*

1. Vücûduyla mübâhât eylesin ʿOsmâniyân her ân
   Ki ʿaṣrı ġıbṭa-baḫṣâdır bütün **aʿṣâr u ezmâna**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 6). [aʿṣâr u ezmâna, -a]

âsâr-ı ḳudret: *Kudretinin eserleri. II. Yaratılmış olan her şey, mahlukat.*

1. Arżı tezyîn etdi yine ṭabîʿat Âṣâr-ı ḳudretdir bu zîb ü ziynet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 2). [âṣâr-ı ḳudretdir, -dir]

âsâr-ı ḳudret: *Kudretin eserleri. II. Hakk'ın yarattığı mahlukat.*

1. Bânî-i ṭabîʿat **âṣâr-ı ḳudret** Esrâr-ı Sübḥânda maḥfûẓ bir ḥikmet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 11). [âṣâr-ı ḳudret, -]

âsâr-ı ṭerâvet: *Tazelikten eser.*

1. Pür neşve eder gönlümü **âṣâr-ı ṭerâvet** taʿrîfe ne ḥâcet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 23). [âṣâr-ı ṭerâvet, -]

aṣḥâb: *Dost.*

1. Cehl ü ġaflet kibr ü vaḥşet mûceb-i ḫüsrân olur
   Bu ṣıfâṭ **aṣḥâbını** eyler muḥaḳḳar dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 34). [aṣḥâbını, -ını]

ʿ**âşıḳân:** *Âşıklar.*

1. Söylemez mi ʿ**âşıḳânıñ** yâ ʿAli senden meded
   Mâh-ı vechiñ baḥs edenler necm-i ülker gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 7). [ʿâşıḳânıñ, -ıñ]
2. Sâḳiyâ ṭoldur mey-i tevḥîdi içsün ʿ**âşıḳân** Sen de mest ol bezm-i ʿaşḳda ġûṣe-i mestâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 15). [ʿâşıḳân,]
3. Kes nedâned ki zenehdânest çün aḥkâm mî-küned
   ʿÂşıḳân der-keşf-i ân câhet be-ḥayrân sû-be-sû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 10). [ʿâşıḳân,]
4. Ḫâk-i pây u zîr-i pây-ı reʾfetiñ kuḥl-ı ʿuyûn
   ʿÂşıḳân hep oldu sevdâ-yı ruḫuñla rû-nümûn
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 22). [ʿâşıḳân,]
5. ʿÂşıḳânıñ zâr ederler ey kerîm-i muḥterem
   Bezm-i elṭâfıñda câhî çünkü deryâ-yı kerem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 41). [ʿâşıḳânıñ, -ıñ]

ʿ**âşıḳâne:** *'âşığa yaraşır şekilde ǁ kendinden geçmiş bir şekilde.*

1. ʿÂşıḳâne dûzaḫ-ı hicriñle etme gel ʿaẕâb Âdeme cennet ruḫuñdur ey melâʾik peykeri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 3). [ʿâşıḳâne,]

ʿ**âşık-ı şûrîde:** *Perişan, zavallı, tutkun aşık.*

1. Eyledi derḥâl işâret ki bahâr eyyâmıdır ʿÂşıḳ-ı şûrîde ḥâliñ bir büyük bayrâmıdır
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 12). [ʿâşıḳ-ı şûrîde, -]

ʿ**âşıḳıñ dil-ḫânesi:** *Aşığın gönül evi.*

1. Nâr-ı ʿaşḳıñ yaḳdı cânâ ʿ**âşıḳıñ dil-ḫânesin**
   Laʿl-i tâbıñdan kerem ḳıl ey güzeller serveri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 5). [ʿâşıḳıñ dil-ḫânesin, -n]

âsitân: *Hakk'ın kapısı.*

1. Âsitânı ḳıbledir ins ü melek eyler sücûd Andan özge kaʿbe-i ʿulyâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 15). [âsitânı, -ı]

âsitân-ı luṭf: *Lütuf eşiği.*

1. Vâṣıl-ı maḳṣûd olur çün dergehinde ehl-i dil
Âsitân-ı luṭfuna ger eylese vażʿ-ı cebîn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 26).
[âsitân-ı luṭfuna, -u, -(n)a]

âsiyâb: *Değirmen, su değirmeni.*
1. Ki ṭahn olduḳça artar **âsiyâbda** dâne-i ḳısmet
Ḳanâʿat anbarı doldu amân yâ Rab bu ne ḥikmet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 13).
[âsiyâbda, -da]

ʿ**aşḳ:** *'aşk, candan sevme, gönül verme.*
1. Yâ İlâhî ol ḥabîbiñ Muṣṭafânıñ ʿ**aşḳına** Eyle manṣûr çâr-yâr-ı bâ-ṣafânıñ ʿ**aşḳına**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 1).
[ʿaşḳına, -ı, -na]
2. Anıñ ʿ**aşḳıyla** ṭarḥ etsem ʿaceb mi bir ġazel şimdi
Ḥużûr-ı şevkete ʿarż eylesem bilmem edîbâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 17).
[ʿaşḳıyla, -ı, -y, -la]

ʿ**aşḳ âteşi:** *Âşık olmaktan duyulan acı, keder.*
1. Var iken cânâ derûn-ı sînede ʿ**aşḳ âteşi** Ḳalmadı ṣabr u mecâlim raḥm u şefḳat isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 9).
[ʿaşḳ âteşi, -]

ʿ**aşḳ ile:** *Aşkla, sevgiyle.*
1. ʿAşḳ ile ceryân eder baḥr-i muḥîṭ-i kâʾinât
Şevḳ ile devrân eder eflâke baḳ baḥr u bere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 9).
[ʿaşḳ ile, -]
2. Öyle medhûş oldu dil ki bilmiyor dünyâ nedir
ʿAşḳ ile dü desti ursam ġam degildir şeşpere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 12).
[ʿaşḳ ile, -]
3. Fiġâna başladı gülşen içinde ʿ**aşḳ ile** bülbül
Açıldıḳça gül-i ṣad-berg nihâyet vermez efġâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 43).
[ʿaşḳ ile, -]

ʿ**asker:** *Resmi kıyafetli silahlı topluluk.*
1. Çıḳardı Ḥilmî bir ʿ**asker** kemâl-i şevḳ ile târîḫ
İlâhî mevlidi rûzun saʿîd eyle Ḥamîd Ḥâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 23).
[ʿasker,]
2. ʿAskerleriñ şavleti etdi ḥayrân devletleri Gördüler hep âteş ṣaçar ṭop u tüfeng mermiyyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 7).
[ʿaskerleriñ, -ler, -in]
3. O rütbe saṭvet-i şâhâneyi gösterdi ki ʿ**asker**
Ṣaḥârî-i vegâda hep ʿaḳıllar ḥayrete daldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 3).
[ʿasker,]

ʿ**asker-perver:** *Asker yetiştiren.*
1. O ʿ**asker-perveriñ** vaṣfın beyân etmek degil ḥaddim
Velâkin maḳṣadım ʿarż-ı ṣadâḳatdir ḥakîmâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 45).
[ʿasker-perveriñ,]

ʿ**aşḳ-ı cânân:** *Sevgilinin aşkı.*
1. Ḥaḳâyıḳ-ı ʿulûmu ʿ**aşḳ-ı cânândan** ümîd etdim
Alıp dânâ-yı ḳudretden sebaḳ saʿy-ı mezîd etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 1).
[ʿaşḳ-ı cânândan, -dan]

ʿ**aşḳ-ı hakîkat:** *Hakikat aşkı.*
1. Çehre-i gülzârı taṣfîr eyledi bâd-ı ḫazân Kesdi bülbül naġmeyi ʿ**aşḳ-ı ḥaḳîḳat** ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 4).
[ʿaşḳ-ı ḥaḳîḳat, -]

ʿ**aşḳ-ı vâr:** *Sevgilinin aşkı.*
1. Vâṣıl-ı âmâl eder ʿuṣṣâḳı elbet ʿ**aşḳ-ı yâr** Pür vefâdır şâd eder nâ-şâdı luṭf-efzâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 7).
[ʿaşḳ-ı yâr, -]

ʿ**aşḳ:** *Aşırı sevgi ve bağlılık duygusu, muhabbet, sevi.*
1. ʿAşḳımıñ bir ẕerresin baḫş eyleyim yâre ṣabâḥ
Ḥâlimi ʿarż edeyim çeşm-i füsûn-kâre ṣabâḥ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 1).
[ʿaşḳ-ım, -ıñ]

ʿ**aşḳıñ bâdesi:** *Aşk şarabı.*
1. Ṭabîbdir derdlere dermân devâ isterseñ ey ġâfil
Ġıdâdır rûḥa ʿ**aşḳıñ bâdesi** nûş et devâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 8).
[ʿaşḳıñ bâdesi, -]

ʿ**aşḳıñ hançeri:** *Aşk kılıcı.*
1. Mevc-i sevdâdan ḥaẕer eyler iken ben dâʾimâ
Baġrıma ṣapladı eyvâh işte ʿ**aşḳıñ ḫançeri**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 8).
[ʿaşḳıñ ḫançeri, -]

ʿ**aşḳına:** *... Uğruna, yoluna, hürmetine.*
1. Derd ü ġamdan bir eser ḳoyma mübârek ḳalbine
ʿArş-ı aʿlâ rûḥ-ı aʿẓam ḳudsiyânıñ ʿ**aşḳına**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 12).
[ʿaşḳına,]

aṣlâ: *Hiç, hiçbir zaman, kesinlikle.*
1. Oldu jeng-âlûd ḥayfâ cevher-i ʿömr-i ʿazîz
Ḥilmiyâ taḳdîme aḥrâ yoḳdur **aṣla** taʿâti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 10).
[aṣla,]
2. Sönerse zûr-ı şarṣarla bu şeb mişbâh-ı iḳbâlim
Żiyâ-yı mihr içün **aṣlâ** ṣabâḥı intiẓâr etmem

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 4). [aşlâ,]

3. Temennî etmesin **aşlâ** cihanda çarḫ-ı gerdûna
   Ne iḥsân beklenir dehriñ âyâ faṣl-ı baharından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 7). [aşlâ,]
4. Ḥıyânet eyleme **aşlâ** umûr-ı ḳuds-ı devletde
   Gel etme irtikâb bir ẕerreye ḳaṭʿan cehâletdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 3). [aşlâ,]
5. Meskenimdir cây-ı ʿuzlet istemem **aşlâ** refîḳ
   Taʿrife ḥâcet nedir ʿirfân olan añlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 7). [aşlâ,]
6. Çıḳdı cânım cismimiñ **aşlâ** ki ḥükmü ḳalmadı
   Ṭutma ki bî-hûde nabżım ḥükm-i Yezdân ey ṭabîb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 5). [aşlâ,]
7. Seni görmek müyesser olmasa bu Ḥilmîye ṣad sâl
   Teʾessüf eylemem hem görmegi **aşlâ** ḥayâl etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 6). [aşlâ,]
8. Yâbis olmaz idi **aşlâ** dilde eşcâr-ı emel
   Cûybâr-ı fikrim aña ṣu vereydi gâh gâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 3). [aşlâ,]
9. Eder mi çeşme-sâr **aşlâ** diliñ âhengini iḫlâl
   Yine ebr-i siyâhdan nâz ile çıḳdı meh-i iḳbâl
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 23). [aşlâ,]

ʿaṣrı ġıbṭa-baḥṣ: *İmrenilen çağ.*

1. Vücûduyla mübâhât eylesin ʿOs̱mâniyân her ân
   Ki ʿ**aṣrı ġıbṭa-baḥṣâdır** bütün aʿṣâr u ezmâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 6). [ʿaṣrı ġıbṭa-baḥṣâdır, -dır]

ʿasr-ı hümâyûn: *Kutlu çağ; pâdişâh zamanı.*

1. Sehâb-ı lutf u ihsânı hele ʿ**asr-ı hümâyûnda**
   Füyûżât-baḫş olur elbet ḳadîm ol ebr-i nîsâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 15). [ʿasr-ı hümâyûnda, -da]

âsümân: *Gökyüzü.*

1. Âsumânda der-ʿaḳeb vâḳiʿ olur küllî küsûf
   Çehre-i yâre çekilse âh-ı ʿuşşâḳdan niḳâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 3). [âsumânda, -da]
2. Kesb-i süsʿat eyledi dil bî-vefâ dünyâ gibi
   Uçmaḳ ister **âsumânda** murġ-ı cân ʿanḳâ gibi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 2). [âsumânda, -da]

at-: *Atmak, fırlatmak.*

1. Ḳavânîn ü niẓâmet-i câhîdir deryâ-yı râşîde
   Ṣadâḳat baḥrine **at** ṣandal-ı fikri selâmetdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 6). [at,]

ʿ**aṭâya:** *Cömertlik, ihsan.*

1. Egerçi dâḫil-i cemʿiyyet-i bezm-i ʿuşâtım ḳıl
   Mübeddel luṭf u iḥsân u ʿ**aṭâya** ḳahrı Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 12). [ʿaṭâya,]

ʿ**aṭâyâ-yı Hudâ-yı müsteʿân:** *Kendisinden yardım istenen Allah'ın bağışlaması.*

1. ʿAṭâyâ-yı Ḫudâ-yı müsteʿândır lâ-cerem ẕâtı
   Anıñ ẕâtı muḳaddes âyeti bu mülk-i ʿOs̱mâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 39). [ʿaṭâyâ-yı ḫudâ-yı müsteʿândır, -dır]

âteş: *Yakıcı, parlayıcı madde.*

1. Seni yâd ederek buldu necâtı enbiyâʾ ġamdan
   Gülistân oldu çün **âteş** Ḫalîle yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 6). [âteş,]
2. Ḫâne-i ḳalbindeki bu Ḥilmî zârıñ **âteşin** Sen de ey bî-dâd u inṣâf öyle yâre düş de gör
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 9). [âteşin, -in]
3. Nâr-ı ʾaşḳla eylerim teʾfîf cihan par par yanar
   Ol **ateşde** şevḳile büryân olan añlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 6). [ateşde, -de]
4. Verdiğiñ **âteş** derûn-ı sînede etse ẓuhûr Sûziş-i cân u tenim ḥâl-i semender gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 11). [âteş,]

âteş şaç-: *Etrafa ateşler, kıvılcımlar saçmak.*

1. ʿAskerleriñ ṣavleti etdi ḥayrân devletleri Gördüler hep **âteş şaçar** ṭop u tüfeng mermiyyeyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 8). [âteş ṣaçar, -ar]
2. Ḳılınçlar süngüler ṭop u tüfengler de **ateş şaçdı** Erişdiler ḳaçarken gerden-i düşmenlere çaldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 5). [ateş ṣaçdı, -dı]

âteş ü şimşîr-i cismânî: *Ateş ve vücut kılıçları.*

1. Saña teʾs̱îr eder mi **âteş ü şimşîr-i cismânî** Es̱er etmez çün envâr ne cismânî ne rûḥânî
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 47). [âteş ü şimşîr-i cismânî, -]

âteş-i cevr: *Zulüm ve eziyet ateşi.*

1. Ey sitemger şûḫ çeşmiñ **âteş-i cevri** hemân
   Yaḳdı ṣaḥrâ-yı dili yoḳ mu selâmet el-ġıyâs
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 7).
   [âteş-i cevri, -i]

âteş-i dûzaḫ: *Cehennem ateşi.*

1. Bu ʿabd-i pür-ḳuṣûrı hîç yaḳar mı **âteş-i dûzaḫ**
   Yaratdın ḥavż-ı kevşerle zihî dört nehri Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 15).
   [âteş-i dûzaḫ, -]

âteş-i firḳat: *Ayrılık ateşi.*

1. Âteş-i firḳatde sûzân cân u dildir ʿâḳıbet
   Vâṣıl-ı maḳṣûd olan bâd-ı ṣabâdır ʿâḳıbet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 35).
   [âteş-i firḳatde, -de]

âteş-i ḥarb-i cünûd-ı pâdişâh-ı ekremiñ: *Cömert padişahın askerlerinin savaştaki (silahlı) ateşi.*

1. Âteş-i ḥarb-i cünûd-ı pâdişâh-ı ekremiñ
   Gördüler Yunânîler çünkü mükerrer dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 21).
   [âteş-i ḥarb-i cünûd-ı pâdişâh-ı ekremiñ,]

âteş-i sûzân-ı ʿaşk: *Aşkın yakıcı ateşi.*

1. Hedm eder ḳalb-i raḳîḳi **âteş-i sûzân-ı ʿaşḳ**
   Gönlümü bir ḥüsn-i tedbîr ile taʿmîr eyledim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 5).
   [âteş-i sûzân-ı ʿaşḳ, -]

ʿatf eyle-: *(Bir tarafa doğru) Çevirmek.*

1. Bir benefşe her zamân ṭıfl-ı yetîmi andırır
   Bir çiçek ki jâle-dârdır aña **ʿaṭf eyle** nigâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 8).
   [ʿaṭf eyle, -]

ʿaṭf-ı naẓar etme-: *Şefaat etmemek.*

1. Eger **ʿaṭf-ı naẓar etmez iseñ** Ḥilmîye maḥşerde
   Meded-res kim olur böyle ẕelîle yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 13).
   [ʿaṭf-ı naẓar etmez iseñ, -]

ʿaṭf-ı naẓar kıl-: *Bakarak yönelmek, bakışını çevirmek.*

1. Târîḫ-i eslâfı gör aḫlâfa ḳıl ʿaṭf-ı naẓar
   Verdiler evrâḳ-ı dehre zîb ü zîver dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 41).
   [ʿaṭf-ı naẓar ḳıl, -]
2. ʿAdâletle muḥammer bir vücûdı görmek istersen
   Gelip **ʿaṭf-ı naẓar ḳıl** Ḥażret-i ʿAbdü'l-ḥamîd Ḫâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 38).
   [ʿaṭf-ı naẓar ḳıl, -]

âtî: *Gelecek olan, gelecek zaman, istikbal.*

1. Ḥarâm ṣervetle dünyâda bulursa mürtekib ʿizzet
   Anıñ **âtîsi** ey Ḥilmî ne müdhiş bir felâketdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 20).
   [âtîsi, -s, -i]

ʿavdet eyle-: *Dönmek, geri gelmek.*

1. Çekdi dest Hilmî cihândan artık **ʿavdet eylemez**
   Gitdi bir ṣâḥib-liyâḳat dense şâyân ey ṭabîb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 9).
   [ʿavdet eylemez, -mez]

ʿavn-i hak: *Hakk'ın yardımı.*

1. Geldi Ḥilmî söyledi bir yâver-i ḥarb târîḫin
   ʿAvn-ı Ḥaḳla olalım böyle mübeşşer dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 44).
   [ʿavn-ı ḥaḳla, -la]
2. Ḥaydarâne ṣavletin gördü ʿadûsu sû-be-sû
   ʿAvn-i Ḥaḳdır yâveri tevfîḳe rehber dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 10).
   [ʿavn-i ḥaḳdır, -dır]

âyâ: *Acaba (şaşkınlık ve merak bağlamında).*

1. Temennî etmesin aṣlâ cihanda çarḫ-ı gerdûna
   Ne iḥsân beklenir dehriñ **âyâ** faṣl-ı baharından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 8).
   [âyâ,]
2. Ṣuʿûd etdi o rûḥ-ı pür-fütûḥ lâhûta bî-şübhe
   Girer mi berzaḫa **âyâ** ki ʿanḳâ iğbirarından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 18).
   [âyâ,]

âyâ: *Acaba (şaşkınlık ve merak bağlamında).*

1. Vücûduñla tefâḫḫur eyleme fikr et fenâyı sen
   O tende naġme-sâz bülbül **ayâ** murġ-ı emânetdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 18).
   [ayâ,]
2. Sürʿatle mürûr etmededir vaḳt-i şebâbet âyâ bu ne ḥikmet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 16).
   [âyâ,]

ayak:. *Kadeh, ayaklı kadeh.*

1. Ayaġı çekdim el verdi baña ol dîde-i mestân
   Kebâb olmuş dil ü cânım dilerdi Ḥilmiyâ her ân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 17).
   [ayaġı, -ı]

ʿayân ol-: *Ortaya çıkmak.*

1. Ebruvânın gösterip mirʾât-ı dilde bi'l-benân
   Ṣûret-i mâhiyyetinde bir hilâl oldı ʿayân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 6).
   [ʿayân ol, -dı]

âyet: *Kur'anın müstakil mana ifade eden her cümlesi.*

1. ʿAṭâyâ-yı Ḫudâ-yı müsteʿândır lâ-cerem ẕâtı
   Anıñ ẕâtı muḳaddes **âyeti** bu mülk-i ʿOsmâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 40).
   [âyeti, -i]

âyet: *Ayet, delil, mucize.*

1. Levḥ-i ʿâlem üzre s̲âbit nakş-ı vaḥdet **âyeti**
   Keşf ü tefsîr olmadı esrâr-ı ḥikmet **âyeti**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 1). [âyeti, -i]
2. Levḥ-i ʿâlem üzre s̲âbit nakş-ı vaḥdet **âyeti**
   Keşf ü tefsîr olmadı esrâr-ı ḥikmet **âyeti**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 2). [âyeti, -i]
3. Hestî ü nistî-i ʿâlem kâf u nûn beynindedir
   Her bir eşyâda görünür ḥavl u ḳudret **âyeti**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 4). [âyeti, -i]
4. Baḥr-ı luṭfuñ ḳaʿrına hîç ermedi ehl-i ʿuḳûl
   Lâ-cerem emr-i muḥâldir ʿadd-i niʿmet **âyeti**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 6). [âyeti, -i]
5. Defter-i aʿmâl-i ḫayrım ṭoldı ʿişyânla hemân
   Ser-te-ser yazıldı ḫayfâ şerm ü ḫaclet **âyeti**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 8). [âyeti, -i]
6. Ol şefîʿ-i müz̲nibîñ dâmenini âl eylerim
   Kim anıñ rûyunda lâmiʿ mihr-i şefḳat **âyeti**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 10). [âyeti, -i]
7. Cebhe-i ḥüsnünde yazdı ḫâme-i ḳudret anıñ
   Sû-be-sû açdı livâ-yı ḥamd u nuṣret **âyeti**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 12). [âyeti, -i]
8. Kevs̲er-i luṭfun diler bu Ḥilmî-i teşne-dehân
   Dehşet-efzâdır ʿaz̲âb-ı Rabb-i ʿizzet **âyeti**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 14). [âyeti, -i]

âyet-i kübrâ: *Büyük ayet II mucize.*

1. Ṭurre-i gîsûlarıñ ve'l-leyl zülfüñ ve'ḍ-ḍuḥâ
   Sûre-i nûrdur cemâliñ **âyet-i kübrâ** lebiñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 10). [âyet-i kübrâ, -]

âyet-i kübrâ: *Allah'ın varlığının en büyük ayeti, delili (Bütün Kur'ân âyetleri Âyetü'l-Kübra sayılabileceği gibi, Allah'ı bildiren kâinatın her zerresi de Âyetü'l-Kübra'dan sayılabilir).*

1. Ḥikmet-i Furḳânı fehm et ândadır Ḥilmî necât
   Âyet-i kübrâdan aldım nükte-i eşʿârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 22). [âyet-i kübrâdan, -]

âyîne: *Ayna.*

1. Gül-i ṣad-berg-i ruḫsârı meşâm-ı ʿâşıḳâne hep
   Leṭâfet baḫş eder her **âyîne** gülzâr-ı devrâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 24). [âyîne,]

âyîne-i çeşm: *Göz aynası.*

1. Şikest oldu ecel destiyle vâh **âyîne-i çeşmi**
   Yazıḳ ki müstefîd olmaz anıñ artıḳ cilasından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 29). [âyîne-i çeşmi, -i]

ʿayn: *Asıl, öz, kaynak.*

1. Kevs̲er-i dârü's-sürûra ʿ**ayn** ber-mecrâ lebiñ
   Ebruvânıñ ḳâbe ḳavseyn dîde mâ-zâġa'l-baṣar
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 35). [ʿayn,]

ʿayn-ı saʿâdet: *Saadet kaynağı.*

1. Erer maṭlûbuna ṭâlib zihî râh-ı selâmetdir
   Mürîd olmak o pîr ü mürşide ʿ**ayn-ı saʿâdetdir**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 40). [ʿayn-ı saʿâdetdir, -dir]

ʿazâb: *Pek büyük sıkıntı, eziyet.*

1. Zebânîler elinden al ḳıyâmetde beni ḳurtar
   ʿAz̲âbı dûzaḫıñ ġâyet elîmdir yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 12). [ʿaz̲âbı, -ı]

ʿazâb et-: *Eziyet, cefa çektirmek.*

1. ʿÂşıḳâne dûzaḫ-ı hicriñle etme gel ʿaz̲âb
   Âdeme cennet ruḫuñdur ey melâʾik peykeri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 3). [ʿaz̲âb etme, -me]

ʿazâb-ı dûzah: *Cehennem azabı.*

1. Tevbekâr ol bil ʿ**az̲âb-ı dûzaḫ** ey rû-siyâh
   Ḥażret-i Ġaffâra yalvar dâmen-i amâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 7). [ʿaz̲âb-ı dûzaḫ, -ı]

ʿazâb-ı rabb-i ʿizzet: *Yüce Allah'ın cezası.*

1. Kevs̲er-i luṭfun diler bu Ḥilmî-i teşne-dehân
   Dehşet-efzâdır ʿ**az̲âb-ı Rabb-i ʿizzet** âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 14). [ʿaz̲âb-ı rabb-i ʿizzet, -]

ʿazîm: *Büyük, ulu || Allah.*

1. Verip ol sâḳî-i devrân bahâya bâde-i iḥsân
   Ḫoşâ pür-neşve dil şimdi ʿ**Az̲îm** sûr-ı cedîd etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 20). [ʿaz̲îm,]

ʿazm-ı remîm: *Çürümüş kemik.*

1. Bu küstâḫâne güftârdan merâmım ʿarżuḥâldir hep
   Ḳuvâ-yı nâṭıḳım ʿ**az̲m-ı remîmdir** yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 8). [ʿaz̲m-ı remîmdir, -dir]

B

bâ-bahâr-ı vuṣlat: *Kavuşma baharı.*

1. Ez-zemistân-ı firâket bâġ-ı dil pejmürde bûd
   Bâ-bahâr-ı vuṣlat eknûn ġonce ḫandân sû-be-sû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 8). [bâ-bahâr-ı vuṣlat, -]

bâb-ı Ḫayber: *Hayber kalesinin kapısı.*

1. Sedd edip râh-ı serây-ı vaṣlı feṯḥ olmaḳ muḥâl
   Ehl-i hicrâna muʿâdil **bâb-ı Ḫayber** gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 6). [bâb-ı ḫayber, -]

bâb-ı Ḫayber: *.Hayber kalesinden bir bölüm.||.Kimsenin girememesi yönüyle sevgilinin taş kalbi.*

1. Görmek isterseñ şecâʿat-pîşeniñ âṣârını
   Ey dil ʿaṭf eyle naẓar bir kerre **bâb-ı Ḫaybere**

bâb-ı vaḥdet: *Vahdet kapısı, birlik kapısı.*

1. Ḫalḳa-i bâb-ı ḳanâʿat oldu çün cây-ı emân
   Şarılıp luṭf-ı Ḫudâya **bâb-ı vaḥdet** bekleriz
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 12). [bâb-ı vaḥdet, -]

bâde: *Şarap.*

1. Oḳusun bu naẓmı Ḥilmî **bâdeler** versin saña
   Şiʿrini şâʿir görünce âferîn etsin saña
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 13). [bâdeler, -ler]

bâde-i ʿaşḳ: *Aşk'ın zevki ve mutluluğu. II. Aşk şarabı.*

1. Ḥilmîye ʿarż-ı cemâl eyle gelip ey çeşm-i mest
   Bâde-i ʿaşḳın ḥayâtdır şuñ baña ḳaṭre şarâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 14). [bâde-i ʿaşḳın, -ın]

bâde-i ʿaşḳ: *Aşk şarabı.*

1. Bezm-i ʿaşḳda **bâde-i ʿaşḳı** içüp mest olmuşum
   Ol sebebden dildeki sevdâyı tesʿîr eyledim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 7). [bâde-i ʿaşḳı, -ı]
2. Bâde-i ʿaşḳdan içip mestân olan añlar bizi
   Baḥr-ı ġamda cûş edip ʿummân olan anlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 1). [bâde-i ʿaşḳdan, -dan]

bâde-i iḥsân: *Cömertlik, iyilik şarabı.*

1. Verip ol sâḳî-i devrân bahâya **bâde-i iḥsân**
   Ḫoşâ pür-neşve dil şimdi ʿAẕîm sûr-ı cedîd etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 19). [bâde-i iḥsân, -]

baʿdezân: *Bundan sonra, artık.*

1. Tâbiş-i şems-i cemâl-i yâr ile bölündü dil
   Baʿdezân ben ol meh-i ġarrâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 4). [baʿdezân,]

bâdî: *Sebep olan, sebep olucu.*

1. Ṣubḥ u hidâyete **bâdî** kemâliñ
   Şâm-ı cehâleti kâşif cemâliñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 27). [bâdî,]

bâd-ı ḫazân: *Sonbahar rüzgarı.*

1. Çehre-i gülzârı taṣfîr eyledi **bâd-ı ḫazân**
   Kesdi bülbül naġmeyi ʿaşḳ-ı ḥaḳîḳat ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 3). [bâd-ı ḫazân, -]
2. Çehre-i gülzârı taṣfîr eylemiş **bâd-ı ḫazân**
   Ġonca gül iken şararmış vech-i aḥmer-dâra hayf
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 3). [bâd-ı ḫazân, -]

bâd-ı nesîm-i luṭf u iḥsânı: *İyilik ve bağışlama yelinin rüzgarı.*

1. Biḥâr-ı ẕenb ü emvâc-ı meʿâṣîde ġarîḳânı
   Ḫalâṣ eyler hemân **bâd-ı nesîm-i luṭf u iḥsânı**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 54). [bâd-ı nesîm-i luṭf u iḥsânı, -]

bâd-ı ṣabâ: *Sabah rüzgarı.*

1. Âteş-i firḳatde sûzân cân u dildir ʿâḳıbet
   Vâṣıl-ı maḳṣûd olan **bâd-ı ṣabâdır** ʿâḳıbet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 36). [bâd-ı ṣabâdır, -dır]

bâd-ı seḥer: *Seher rüzgarı.*

1. Bir şecer ki zirvesi ḫâk-i zemîni bûs eder
   Ṣallanır **bâd-ı seḥerle** dalları ṭûbâ gibi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 12). [bâd-ı seḥerle, -le]

bâdî-i fermâyiş-i aḥkâm-ı sırr-ı kün-fe-kân: *Kün-fe-kân sırrının hükümlerinin emrine sebep olan.*

1. Menbaʿ-ı ʿilm-i ledün bir kevşer-i uḫrâ lebiñ
   Bâdî-i fermâyiş-i aḥkâm-ı sırr-ı kün-fe-kân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 26). [bâdî-i fermâyiş-i aḥkâm-ı sırr-ı kün-fe-kân, -]

bâġ: *Bahçe, yeşillik, ağaçlık ve çiçeklik yer, bostan.*

1. Bir ḳad-ı ṭûbânıñ oldum mâʾil-i reftârı çün
   Bâġdaki her servi-i raʿnâya etmem serfürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 6). [bâġdaki, -da, -ki]

bâġ içre: *Bahçede.*

1. Bî-vefâ yâri olan dünyâda âfet istemez
   Serv-i ḳaddini gören **bâġ içre** kâmet istemez
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 2). [bâġ içre, -]

bâġ u bostân: *Bağ ve bostan, bahçe ve tarla.*

1. Hezârân müjdeler ey dil yine faṣl-ı rebîʿ oldu
   Nesîm-i nev-bahâr verdi leṭâfet **bâġ u bostana**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 2). [bâġ u bostâna, -a]

bâġçe-i cânân: *Sevgilinin bulunduğu yer.*

1. Düşerse zemîne bir ḳaṭre bârân
   Ḥayât bulur o ân **bâġçe-i cânân**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 14). [bâġçe-i cânân, -]

bâġçe-i dil: *Gönül bahçesi.*

1. **Bâġçe-i dil**de ne güller ne çiçekler açdı baḳ
   Anı iḥsân etmemiş bir gönle o Rabb u İlâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 15). [bâġçe-i dilde, -de]
2. Ezhâr-ı emel maḥv oluyor **bâġçe-i dilde** reng ḳalmadı gülde
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 13). [bâġçe-i dilde, -de]

bâġ-ı belâgat: *Güzel ve sanatlı söyleyişler bağı.*

1. Raḳṣ etmege başlardı o an **bâġ-ı belâgat** pür şevḳ ü şeṭâret
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 19). [bâġ-ı belâgat, -]

baġ-ı dehriñ serv-ḳaddânı: *Dünya bahçesinin selvi boyluları.*

1. Baġ-ı dehriñ serv-ḳaddânı olurdı bî-vücûd
   Gelmeseydi ḳadd-ı ṭûbâ-yı cemâliñ ibtidâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 5). [baġ-ı dehriñ serv-ḳaddânı, -]

bâġ-ı dil: *Gönül bahçesi.*

1. Bâġ-ı dilde nev-nihâl-i baḫtımı ġars eyledim
   Ânı nezʿ etdi felek-i bî-amân ṣad âh u vâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 11). [bâġ-ı dilde, -de]
2. Ez-zemistân-ı firâket **bâġ-ı dil** pejmürde bûd
   Bâ-bahâr-ı vuṣlat eknûn ġonce ḫandân sûbe-sû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 7). [bâġ-ı dil, -]

bâġ-ı firdevs: *Cennet bahçesi. II. Şirin'in bulunduğu yer, işret meclisi.*

1. ʿAndelîbân naġmeyi gülşen içinde ṣubḥ u ṣâm
   Bâġ-ı firdevs revnaḳı hem niʿmeti dârü's-selâm
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 18). [bâġ-ı firdevs, -]

bâġ-ı gönül: *Gönül bahçesi.*

1. Bâġ-ı gönlümde çiçekler bil ne ḥikmet ser-nigûn
   Ebr-i bârân-ı semâ taḥmîl mi etmiş bâr-ı âh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 5). [bâġ-ı gönlümde, -üm, -de]

baġ-ı ḥüsn: *Güzellik bahçesi.*

1. Baġ-ı ḥüsnüñ görmeye bir demde ruḫṣat isterim
   Serv-i nâzım ḳâmet-i ṭûbâyı rûʾyet isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 1). [baġ-ı ḥüsnüñ, -üñ]

bâġ-ı istiġnâ: *Gönül tokluğunun bahçesi. II.Bir şeye karşı nazlı davranma, tenezzül etmemenin bağı.*

1. Bâġ-ı istiġnâdaki serv-i revânım işte bu
   Heyʾet-i cismim içinde ḳan u cânım işte bu
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 1). [bâġ-ı istiġnâdaki, -da, -ki]

bâġ-ı irem: *Cennet bahçesi ǁ İrem bağları.*

1. Cihânıñ reşk-âver **bâġ-ı İremdir** ser-te-ser şimdi
   Meziyyet vermede yoḳdur naẓîri nevʿ-i insâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 9). [bâġ-ı iremdir, -dir]

bâġ-ı lâhût: *Lâhût bahçesi. (Lâhût: Cenâbıhakk'ın zâtına mahsus olan ilk ve en yüce âlem, Allah'ın bütün sıfat ve isimlerinin zâtında mevcut olduğu, fakat sâdece zâtî sıfatlarının zuhûra geldiği, fiilî sıfatlarının ise henüz zuhur bulmadığı âlem, ulûhiyet âlemi, âlem-i lâhut.).*

1. Ḳad-i ṭûbâsına meftûn olup serv-i ḫırâmânı
   Varınca **bâġ-ı lâhûta** hemân nâsûtuñ reyḥânı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 12). [bâġ-ı lâhûta, -a]

bâġ-ı meveddet: *Sevgi bahçesi.*

1. Eden şem bûy-ı gülzâr-ı ruḫun **bâġ-ı meveddetde**
   Olur murġ-ı gönül pâ-bend düşüp çâh-ı zenehdâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 31). [bâġ-ı meveddetde, -de]

bâġ-ı sîne: *Gönül bahçesi.*

1. Bâġ-ı sînemde görüp iḳbâlimiñ ezhârını
   Bû-feşân bir ġonceye ṣarf etmişim efkârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 7). [bâġ-ı sînemde, -m, -de]

bağışla-: *Vermek, ihsan etmek, bahşetmek.*

1. Sen beni **bağışla** yâ Rab ol ḥabîb-i ekreme
   Maḫz-ı raḥmetdir vücûd u ẕât u ḳadd ü ḳâmeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 7). [bağışla,]

bağr: *Göğüs, sine. II gönül.*

1. Mevc-i sevdâdan ḥaẕer eyler iken ben dâʾimâ
   Bağrıma şapladı eyvâh işte ʿaşḳıñ ḫançeri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 8). [bağrıma, -ım, -a]
2. Fiġânıñ ʿarşa dek çıḳdı şuş artıḳ **bağrımı** delme
   Ne raḥm u bî-vefâ imiş seniñ de yârıñ ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 9). [bağrımı, -ım, -ı]

bahâr: *Kışla yaz arasındaki mevsim. 22 Mart'la 21 Haziran arası. İlkyaz.*

1. Geldi mi evvel **bahâr** bilmem laṭîf bir nefḥa var
   Velvele ḳopdu gülistânda sükûnet ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 11). [bahâr,]

bahâr eyyâmı: *İlkbahar mevsimi.*

1. Eyledi derḥâl işâret ki **bahâr eyyâmıdır** ʿÂşıḳ-ı şûrîde ḥâliñ bir büyük bayrâmıdır
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 11). [bahâr eyyâmıdır, -dır]

bahâr-ı dâʾime: *Daimi olan ilkbahar mevsimi.*

1. Bahâr-ı dâʾime maẕhar ola gülzâr-ı iclâli
   Yaşasın mülk-i şevketde hemân merdâne ferdâne
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 63). [bahâr-ı dâʾime, -]

bahâr-ı dâ'îm-âsâ: *Hep bahar mevsimi gibi.*

1. Bahâr-ı dâ'îm-âsâdır füyûżât baḫş eder luṭfu
   Şuʿâʿ-ı revnaḳ-efzâ hep bu ezhâr-ı gülistâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 7). [bahâr-ı dâ'îm-âsâdır, -dır]

bahâr-ı luṭf: *Bereket baharı.*

1. Ol **bahâr-ı luṭfuñ** oldu bâʿiṣ-i iẕhâr-ı ʿaşḳ
   Şeb-nem-i berg-i ʿizârıñ zîver-i gül-zâr-ı ʿaşḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 13). [bahâr-ı luṭfuñ, -uñ]

bahâya ver-: *Değer, kıymet vermek.*

1. Verip ol sâḳî-i devrân bahâya bâde-i iḥsân
   Ḫoşâ pür-neşve dil şimdi ʿAẕîm sûr-ı cedîd etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 19). [bahâya verip, -ip]

baḥr: *Deniz, derya.*

1. O rütbe çoḳdur evsâḫ-ı ẕünûb u maʿṣiyet aṣâm
   Ki taṭhîr edemez ânı cihânıñ **baḥri** Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 6). [baḥri, -i]

baḥr u ber: *Deniz ve kara ‖ bütün varlık âlemi; kâinat.*

1. ʿAşḳ ile ceryân eder baḥr-i muḥîṭ-i kâʾinât
   Şevḳ ile devrân eder eflâke baḳ **baḥr u bere**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 10). [baḥr u bere, -e]

baḥr-ı ʿaşḳ: *'aşk denizi ‖ gönül (dalgalanmak, coşmak bağlamında).*

1. Eşk-i ḥüznüm dîde-i giryânı teskîn etmedi
   Baḥr-ı ʿaşḳ emvâcına mezc eyledim ḫûn-bârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 6). [baḥr-ı ʿaşḳ, -]

baḥr-i bezm: *Sohbet,eğlence denizi.*

1. Dürre-i güftârı câî **baḥr-i bezminde** hezâr
   Ġûṭe-ḫᵛârla lüʾlüʾ-i lâlâya etmem serfürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 13). [baḥr-i bezminde, -i, -n, -de]

baḥr-ı ġam: *Keder denizi (Deniz, üzüntünün, sıkıntının derecesini belirtmek açısından kullanılmıştır).*

1. Bâde-i ʿaşḳdan içip mestân olan añlar bizi
   Baḥr-ı ġamda cûş edip ʿummân olan anlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 2). [baḥr-ı ġamda, -da]

baḥr-i ḥayret: *Hayret,şaşkınlık denizi.*

1. Ey şeh-i mülk-i la-ʿamrük vey meh-i burc-ı kerîm
   Baḥr-i ḥayretde ḳalıp vaṣfiñda hep ʿaḳl u selim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 32). [baḥr-i ḥayretde, -de]

baḥr-ı kerâmât: *Kerametler denizi.*

1. Ḥayâtı sû-be-sû câî olup **baḥr-ı kerâmâtı**
   Dür-efşân-ı füyûż-ı Ḥaḳ dürür felek ʿinâyâtı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 13). [baḥr-ı kerâmâtı, -ı]

baḥr-ı luṭf: *Cömertlik denizinin sonu.*

1. Yoḳdur ey ḫallâḳ-ı ʿâlem **baḥr-ı luṭfuñ ġâyeti**
   Müntaḳışdır cümle eşyâ üzre niʿmet âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 1). [baḥr-ı luṭfuñ ġâyeti, -uñ]

baḥr-i luṭf u reʾfeti: *Merhamet ve inayet denizi.*

1. Sû-be-sû eyler temevvüc **baḥr-i luṭf u reʾfeti**
   Dem-be-dem îṣâr eder ekvâna hep dürr-i semîn
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 23). [baḥr-i luṭf u reʾfeti, -]

baḥr-ı luṭfuñ ḳaʿrı: *Lütuf denizinin en dibi.*

1. Baḥr-ı luṭfuñ ḳaʿrına hîç ermedi ehl-i ʿuḳûl
   Lâ-cerem emr-i muḥâldir ʿadd-i niʿmet âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 5). [baḥr-ı luṭfuñ ḳaʿrına, -(n)a]

baḥr-i muḥîṭ-i kâʾinât: *Alemi kuşatan deniz.*

1. ʿAşḳ ile ceryân eder **baḥr-i muḥîṭ-i kâʾinât**
   Şevḳ ile devrân eder eflâke baḳ baḥr u bere
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 9). [baḥr-i muḥîṭ-i kâʾinât, -]

baḥr-i ʿummân: *Büyük deniz, okyanus.*

1. Zülâl-i laʿl-i iḥsânı aḳar ġonca dehânından
   Mücerred ḳaṭresi elbet müşâbih **baḥr-i ʿummâna**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 42). [baḥr-i ʿummâna, -a]
2. Amân ey menbaʿ-ı ʿilm ü maʿârif luṭf-ı Yezdânî
   Vücûduñ dürr-i yektâdır żamîriñ **baḥr-i ʿummânî**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 30). [baḥr-i ʿummânî, -]

baḥş et-: *Konusunu açmak, söylemek, hakkında konuşmak, bahsetmek.*

1. Söylemez mi ʿâşıḳânıñ yâ ʿAli senden meded
   Mâh-ı vechiñ **baḥş edenler** necm-i ülker gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 8). [baḥş edenler, -en, -ler]

baḫş et-: *Sunmak, bağışlamak.*

1. Gül-i ṣad-berg-i ruḫsârı meşâm-ı ʿâşıḳâne hep
   Leṭâfet **baḫş eder** her âyîne gülzâr-ı devrana
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 24). [baḫş eder, -er]
2. Nice esrâr-ı ḥikmet münʿaḳid her târ-ı zülfünde
   Ki ḥayret **baḫş eder** her ʿuḳdesi ezhân-ı insâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 28). [baḫş eder, -er]

baḫş eyle-: *Vermek, bağışlamak, ihsan etmek.*

1. ʿAşḳımıñ bir żerresin **baḫş eyleyim** yâre ṣabâḥ
   Ḥâlimi ʿarż edeyim çeşm-i füsûn-kâre ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 1). [baḫş eyleyim, -y, -im]

baḫş u ʿaṭâ et-: *Bağışlama ve bahş etmek.*

1. Bu nûr-ı aʿẓamı çünkü Ḫudâ **baḫş u ʿaṭâ etdi**
   Teşekkür eylemek vâcib degil mi nevʿ-i insâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 15). [baḫş u ʿaṭâ etdi, -di]

baḫs ü beyân: *Konuşmak ve açıklamak.*

1. Seniñ evṣâfıñı **baḫş ü beyândan** ḫâmeler ʿâciz
   Yazarsa misl-i şeh-nâme dolar yüz bin kütüb-hâne
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 57). [baḫş ü beyândan, -dan]

baḫş-ı ḥayât eyle-: *Hayat vermek.*

1. Hezâr mürde dile **baḫş-ı ḥayât eyler** füyûżâtı
   Der-i dergâh-ı luṭfunda bulur herkes murâdâtı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 15). [baḫş-ı ḥayât eyler, -r]

baḫş-ı neşâṭ eyle-: *Mutluluk vermek/mutlu etmek.*

1. Ṭoġduġuñ ân kâʾinât bir ḫandeye maẕhar olur
   Her dile **baḫş-ı neşâṭ eyler** bu ḥâl u heyʾetiñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 4). [baḫş-ı neşâṭ eyler, -e]

bahs-i zülf: *(sevgilinin) saçının bahsi, konusu.*

1. Uzunca **baḫs-i zülfünce** nice ince ḫayâl etdim
   Bu şeb müşkbâr-ı târında raḳible ḳîl u ḳâl etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 1). [baḫs-i zülfünce, -ün, -ce]
2. Eyledi fikr-i daḳîḳ ol **baḫs-i zülfünde** hezâr
   ʿAḳlıma ḥayret veren mûy-ı miyânım işte bu
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 11). [baḫs-i zülfünde, -ü(n), -de, -]

bahs-ı zülf-i yâr: *Sevgilinin saçlarının mevzusu.*

1. Ders-i ʿaşk içre dilâ ḥallâl-ı müşkil olmaġa
   Pek mükemmel **baḫs-ı zülf-i yâri** bilmek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 6). [baḫs-ı zülf-i yâri, -i]

bahs-i zülf: *(sevgilinin) saçının bahsi, konusu.*

1. Dili tefsîr-i âyât-ı lebinden müstefîd etdim
   Muṭavvel **baḫs-i zülfünde** hezâr güft u şenîd etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 4). [baḫs-i zülfünde, -ün, -de, -]

baht: *Şans talih.*

1. Gülşen-i fikrimde görsem bû-feşân birḳaç çiçek
   Ol zamân **baḫtım** açılmış der idim bî-iştibâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 10). [baḫtım, -ım]

baht-ı ḳara: *Talihsiz, bahtsız, kötü talihli.*

1. Seni şâdân beni nâ-şâd eder mi bir vaḳit Mevlâ
   Neden bilmem beni aġyâr ki **baḫt-ı ḳara** şanmışlar
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 10). [baḫt-ı ḳara, -]

bahtiyâr: *Mutlu.*

1. ʿÂlem-i fırḳatde Ḥilmî baḫtiyârdır **baḫtiyâr**
   Devlet-i vuṣlat bulan böyle kerem-ver dilbere
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 13). [baḫtiyâr,]
2. ʿÂlem-i fırḳatde Ḥilmî **baḫtiyârdır** baḫtiyâr
   Devlet-i vuṣlat bulan böyle kerem-ver dilbere

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 13). [baḫtiyârdır, -dır]

3. Nâme-i dil **baḫtiyârdır** dest-i yârı bûs eder
   Ḫâme-i ümmîdi ḳatʿ eyler felek meʾyûs eder
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 31). [baḫtiyârdır, -dır]

bâ-huṣûṣ: *Hususuyla, hele, her şeyden evvel, en ziyade.*

1. Bâ-ḫuṣûṣ eyler müdemmir düşmeniñ ecnâdını
   Ḥażret-i Sulṭân Ḥamîddir el-muẓaffer dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 7). [bâ-ḫuṣûṣ,]

bâʿis: *Sebep olucu, müsebbib.*

1. Ẓalâm-ı leyle **bâʿisdir** ġurûbı mâh-ı tâbânıñ
   Ṣabâḥı intiẓâr etmek ne mümkündür viṣâlinden
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 9). [bâʿisdir, -dir]

bâʿis ol-: *Sebep olmak.*

1. Dilâ giryân u feryâda leb-i ḫandân olur bâʿiş
   Hemân âḥ u seḥer-gâha şeb-i hicrân olur bâʿiş
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 1). [bâʿiş olur, -ur]
2. Ṣaḥârî-i beyâbân-ı elemde ḳalmaġa ey dil
   Şikâr-gâh-ı muḥabbetde âhû-çeşmân olur bâʿiş
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 4). [bâʿiş olur, -ur]
3. Ṣuʿâʿ-ı mihr-i elṭâfıñ nûr-efşân-ı dil ü cândır
   Zevâl-i ẓulmet-i cevre meh-i tâbân olur bâʿiş
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 6). [bâʿiş olur, -ur]
4. Ḳalır mı keştî-i göñlüm bu girdâb-ı ġam-efzâda
   Anıñ sâḥil-resi maḳṣûduna her ân olur bâʿiş
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 8). [bâʿiş olur, -ur]
5. Leb-i laʿliñ devâ-yı maḥż iken bîmârî-i ʿaşḳa
   Ne ḥikmet şiddet-i derd-i dile Loḳmân olur bâʿiş
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 10). [bâʿiş olur, -ur]
6. Metâʿ-ı fikretiñ ġârâtına özge sebep olmaz
   Ḥarâmî çeşm ile Ḥilmî o ḥüsn ü ân olur bâʿiş
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 12). [bâʿiş olur, -ur]
7. Vâdʾi-i ketm ü ʿademden olmaġa peydâ cihân
   Oldu bâʿis ʿâlem-ârâ-yı cemâliñ ibtidâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 12). [bâʿis oldu, -du]
8. Dilâ giryân u feryâda leb-i ḫandân olur bâʿiş
   Hemân âḥ u seḥer-gâha şeb-i hicrân olur bâʿiş
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 2). [bâʿiş olur, -ur]

bâʿis-i ârâyiş-i kevn ü mekân: *Kainatın süslenmesine sebep olan.*

1. Bâʿiş-i ârâyiş-i kevn ü mekân u în ü ân
   Menbaʿü'l-enhâr-ı çâr-ı câr î fî dârü'l-cinân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 27). [bâʿiş-i ârâyiş-i kevn ü mekân, -]

bâʿis-i ḫilḳat: *Yaratılma nedeni.*

1. Ey bâʿiş-i îcâd u vücûd-ı ʿ[a]yân
   Ey **bâʿiş-i ḫilḳat** u nümûd-ı ekvân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 2). [bâʿiş-i ḫilḳat, -]

bâʿis-i îcâd: *Var olma sebebi.*

1. Ey **bâʿiş-i îcâd** u vücûd-ı ʿ[a]yân
   Ey bâʿiş-i ḫilḳat u nümûd-ı ekvân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 1). [bâʿiş-i îcâd, -]

bâʿis-i izhâr-ı ʿaşk ol-: *Aşkın meydana çıkmasının sebebi olmak.*

1. Ol bahâr-ı lutfuñ oldu bâʿiş-i iẓhâr-ı ʿaşḳ
   Şeb-nem-i berg-i ʿizârıñ zîver-i gül-zâr-ı ʿaşḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 13). [bâʿiş-i iẓhâr-ı ʿaşḳ oldu, -]

bâʿis-i zâr u figân: *Acı inilti ve ağlamanın sebebi.*

1. Ṣanma ey dil mâsivâ-yı yârdır cevr eyleyen
   Gece gündüz **bâʿiş-i zâr u figânım** işte bu
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 6). [bâʿiş-i zâr u figânım, -ım]

baḳ-: *Nazar etmek (gözleri bir şey üzerine çevirmek).*

1. Ḥazân şoldurdu evrâḳ-ı ḥayâtı **baḳ** şebâbında
   İçirir şerbet-i mevti felek câm-ı cefasından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 5). [baḳ,]
2. Baḳ o mirʾât-ı ḥaḳîḳat üzre ʿaks-i ṣûretiñ
   Pertev-i mihr-i cemâliñ mehden enver gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 15). [baḳ,]
3. ʿAşḳ ile ceryân eder baḥr-i muḥîṭ-i kâʾinât
   Şevḳ ile devrân eder eflâke **baḳ** baḥr u bere
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 10). [baḳ,]
4. Ebr-i sevdâdan şaçıldı **baḳ** sirişkim gevheri
   Dürre-i ġarrâ gibi pertev-feşândır her biri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 1). [baḳ,]
5. Bâġçe-i dilde ne güller ne çiçekler açdı **baḳ**
   Anı iḥsân etmemiş bir göñle o Rabb u

İlâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 15). [baḳ,]

6. Zemistân-ı kederden ḳalmadı dilde eser zerre
Teferrüc ḳaṣd ile gel **baḳ** bu ezhâr-ı gülistâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 8). [baḳ,]
7. Şevḳ vermededir dehre bu şeb mâh-ı mücellâ
baḳ şuʿle-i sevda
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 4). [baḳ,]

bâlâ-yı târîh: *Tarihin en üst (sayfaları).*

1. Etdi tevâli sû-be-sû fevz u ẓafer feṯḥ-i bilâd
Bâlâ-yı târîḫe yazsın bu aḥvâl-i faḫriyyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 10). [bâlâ-yı târîḫe, -e]

bañ: *Birinci teklik şahıs zamiri. (ben)*

1. Zülf-i cânân nükhet-i müşki **baña** şemm etdirir
Ol sebebden ʿanber-i sârâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 11). [baña, -a]
2. Ḫudâdan bir ʿinâyetdir **baña** ḥilmiyyet ey Ḥilmî
Bu ḫaṣlet bende mevcûdken ʿadûdan aḫz-ı sâr etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 7). [baña, -a]
3. Uzandı zûre-i fırḳat **baña** bir yevm-i dehr oldı
O gündür esʿad-ı ʿîdim görüp yevm-i viṣâl etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 11). [baña, -a]
4. Baña ʿarż etdi şâhâne yüzün ol mâh-ı tâbânım
Geçer mi böyle bir devlet kimiñ fikr ü ḫayâlinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 3). [baña, -a]
5. Şerḥa şerḥa oldu sînem ṣad hezâr efsûs **baña**
Ḥâlime aġlar a Ḥilmî hep seḥer bülbülleri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 9). [baña, -a]
6. Ḥilmîye ʿarż-ı cemâl eyle gelip ey çeşm-i mest
Bâde-i ʿaşḳın ḥayâtdır ṣuñ **baña** ḳaṭre ṣarâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 14). [baña, -a]
7. Sen de ey dil ʿandelîb-veş lâne-i efġânı kes
Ḳalb-i yârde ẕerre **baña** raḥm u şefḳat ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 6). [baña, -a]
8. ʿAks-i ṣûret mi verir her bâr **baña** mirʾât-ı dil
Ḥayret-efzâ-yı ʿuḳûldür nâz ile o ḫilḳatiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 11). [baña, -a]
9. Ḳadr olur her şeb ki ola vuṣlat-ı dildâr **baña**
ʿİd olur her rûz ki ola ülfet-i dildâr **baña**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 41). [baña, -a]
10. Ḳadr olur her şeb ki ola vuṣlat-ı dildâr **baña**
ʿİd olur her rûz ki ola ülfet-i dildâr **baña**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 42). [baña, -a]
11. Meded ey rehber-i râh-ı Ḫudâ-yı kibriyâ imdâd
Seniñ dost-ı ḳadîmiñ ʿaşḳına eyle **baña** imdâd
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 50). [baña, -a]
12. Dîdârını ʿarż etdi **baña** ṣubḥ-ı sâʿâdet bir mihr-i melâhet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 1). [baña, -a]
13. Ayaġı çekdim el verdi **baña** ol dîde-i mestân
Kebâb olmuş dil ü cânım dilerdi Ḫilmiyâ her ân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 17). [baña, -a]
14. Baña iḥsân eyle yâ Rab hidâyet
Senden bekler Ḥilmî luṭf u ʿinâyet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 19). [baña, -a]
15. Baña biñ bir ricâ etseñ saña ʿarż-ı cemâl etmem
Firâḳımla tecennün eyleseñ ḥâliñ suʾâl etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 1). [baña, -a]

bânî-i ṭabîʿat: *Doğayı bina eden, yapan.*

1. Bânî-i ṭabîʿat âṣâr-ı ḳudret
Esrâr-ı Sübḥânda maḥfûẓ bir ḥikmet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 11). [bânî-i ṭabîʿat, -]

bâr: *Vakit, zaman.*

1. Hevâ-yı nefs-i emmâre beni iḍlâl eder her **bâr**
İżâʿe eyledim sâl u şuhûr u dehri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 9). [bâr,]

bâr-ı âh: *Feryat yükü.*

1. Bâġ-ı göñlümde çiçekler bil ne ḥikmet ser-nigûn
Ebr-i bârân-ı semâ taḥmîl mi etmiş **bâr-ı âh**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 6). [bâr-ı âh, -]

başına geç-: *Başına giydirmek.*

1. Ḫâme-i feryâdımı vaṣfı içün şaḳḳ eyledim
Başına geçsin o kilkiñ pek siyâhça bir külâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 18). [başına geçsin, -]

başîret: *Anlayış, ileri görüşlülük.*

1. Ḫayâl-i ẓıll-ı ʿâlemden bu hestîden ḥaẕer eyler

Başîret şâḥibi sırr-ı ḥaḳâyıḳa naẕar eyler
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 34). [başîret,]

başla-: *Bir işi yapmak üzere harekete geçmek, bir işe girişmek, şürû etmek.*

1. Fiġâna **başladı** gülşen içinde ʿaşḳ ile bülbül
   Açıldıḳça gül-i ṣad-berg nihâyet vermez efġâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 43). [başladı, -dı]
2. Raḳṣ etmege **başlardı** o an bâġ-ı belâgat pür şevḳ ü şeṭâret
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 19). [başlardı, -r, -dı]

bayram: *Bayram ǁ çok mutlu olunan gün ve zaman.*

1. Eyledi derḥâl işâret ki bahâr eyyâmıdır ʿÂşıḳ-ı şûrîde ḥâliñ bir büyük **bayramıdır**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 12). [bayrâmıdır, -ı, -dır]

be-dâm-ı ḥâl-i cânân: *Sevgilinin beninin tuzağına.*

1. Murġ-ı dil feryâd-dâred der gülistân sû-be-sû
   Çün girifte şûd **be-dâm-ı ḥâl-i cânân** sû-be-sû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 2). [be-dâm-ı ḥâl-i cânân, -]

be-ġâyet âsân ol-: *Son derece kolay olmak.*

1. Vücûd-ı esʿadı anıñ şeh-i mülk-i beḳâbi'llâh
   Be-ġâyet ẕâtına âsân olup idrâk bekâbi'llâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 10). [be-ġâyet âsân olup, -up]

be-ḥakk-ı Kurʾân: *Kuran hakkı için.*

1. Maẕhar-ı luṭf u şefâʿat eyle Be-ḥaḳḳ-ı Ḳurʾân ʿinâyet eyle
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 34). [be-ḥaḳḳ-ı ḳurʾân, -]

be-ḥayrân: *Hayranlıkla.*

1. Kes nedâned ki zenehdânest çün aḥkâm mî-küned ʿÂşıḳân der-keşf-i ân câhet **be-ḥayrân** sû-be-sû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 10). [be-ḥayrân,]

behcet: *Sevinç, güleryüzlülük, güzellik, şirinlik.*

1. Geçdi eyyâm-ı bahâr gülşende **behcet** ḳalmadı
   Ṣoldu ezhâr-ı ṭabîʿat bûy-ı ḥikmet ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 1). [behcet,]

be-her ferdi: *Her bir ferdi (askeri).*

1. Bi-ʿavni'llâh cünûd-ı Ḥażret-i ʿAbdü'l-ḥamîd Ḫânıñ
   Be-her ferdi hemân Ḥaydar gibi aʿdâsına ṣaldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 2). [be-her ferdi, -]

beht ü hayret ver-: *Şaşkınlık ve hayret vermek.*

1. İbtidâ-yı ḥarbde nâdim oldular Yunânîler Saṭvet-i şâhâne verdi beht ü ḥayret vâleyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 2). [beht ü ḥayret verdi, -di]

bekâbi'llâh: *Tarîkatlarda dervişin nefsini yok ederek fenâdan sonra eriştiği son mertebe, ebedî ve ezelî olan Allah'ın bekâsı ile bâkî olma hâli.*

1. Vücûd-ı esʿadı anıñ şeh-i mülk-i beḳâbi'llâh
   Be-ġâyet ẕâtına âsân olup idrâk **bekâbi'llâh**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 10). [bekâbi'llâh,]

be-kâm ol-: *İsteğine kavuşmak, mutlu olmak.*

1. Cihânda ṣervet-i mâl u menâle iʿtibâr etmem Saʿâdetle **be-kâm olsam** yine ben iftiḫâr etmem
2. *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 2). [be-kâm olsam, -]*

bekle-: *Beklemek, ummak, istemek.*

1. Baña iḥsân eyle yâ Rab hidâyet Senden **bekler** Ḥilmî luṭf u ʿinâyet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 20). [bekler, -r]
2. Şâm-ı firḳatde ẕuhûr-ı ṣubḥ-ı vuṣlat **bekleriz** Tâ ṣabaḥdan şâma dek bir mâh-ı ṭalʿat **bekleriz** *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 1). [bekleriz, -r, -iz]*
3. Şâm-ı firḳatde ẕuhûr-ı ṣubḥ-ı vuṣlat **bekleriz** Tâ ṣabaḥdan şâma dek bir mâh-ı ṭalʿat **bekleriz** *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 2). [bekleriz, -r, -iz]*
4. Gelmedi mâh-ı muḥabbet olmadı pertev-feşân Bir şeb-i yeldâ içinde cây-ı ẓulmet **bekleriz** *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 4). [bekleriz, -r, -iz]*
5. Mihr-i vuṣlatla münevver etmediñ dil-ḫânemi Ḫayli demdir dilberâ hep künc-i mihnet **bekleriz** *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 6). [bekleriz, -r, -iz]*
6. Ḫâne-i cismim içinde cemʿ olup cân u göñül Yek vücûd olduḳ hemîşe dâr-ı miḥnet **bekleriz** *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 8). [bekleriz, -r, -iz]*
7. Yaḳdı ser-tâ-ser vücûdum tâb-ı nâr-ı intiẓâr Ânı teskîn etmege bir âb-ı himmet **bekleriz** *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 10). [bekleriz, -r, -iz]*
8. Ḫalḳa-i bâb-ı ḳanâʿat oldu çün cây-ı emân Ṣarılıp luṭf-ı Ḫudâya bâb-ı vaḥdet **bekleriz** *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 12). [bekleriz, -r, -iz]*

9. Ol ḳanâʿat kûşesi olmuş der-i elṭâf-ı Ḥaḳ Ḥilmiyâ her dem burada luṭf u ʿizzet **bekleriz**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 14). [bekleriz, -r, -iz]

bekâ: *Ahiret âlemi.*
1. Bu dünyâda dem-â-dem çoḳ günâhlar iktisâb etdim Şefâʿat ḳıl **beḳâda** ḥâl vaḫîmdir yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 10). [beḳâda,]

belâ: *Felaket, afet.*
1. Binâ-yı cismini şarşdı felek zîrâ esâsından Ḥasâra uġrâdı ḳaṣr-ı dili mevtiñ **belâsından**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 2). [belâsından, -sı, -n, -dan]

belâ: *Felaket, musibet.*
1. Râh-ı fülk-i maḳṣada necm-i cemâliñ rehberim Ḳurtarır bu Ḥilmî zârı her **belâdan** lâ-cerem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 44). [belâdan, -dan]

belâ-yı cevr-i yâr: *Yarin zulmünün felaketi.*
1. Sen de biñ derd ü **belâ-yı cevr-i yâre** düş de gör Laḥẓada biñ ḳan döker bir dil-fikâre düş de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 1). [belâ-yı cevr-i yâre, -e]

belde-i Tırḥala: *Tırhala şehri. (Bugün Yunanistan topraklarında bulunan Tırhala, Osmanlı döneminde bir sancağın adıydı.).*
1. Dedi Ḥilmî târîḫin dü çeşmi çıḳdı düşmeniñ Ḥarble aldı pâdişâh o **belde-i Tırḥalayı**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 16). [belde-i tırḥalayı, -(y)ı]

ben: *Birinci teklik şahıs zamiri || Âşık, şâir.*
1. Sen **beni** bağışla yâ Rab ol ḥabîb-i ekreme Maḫz-ı raḥmetdir vücûd u ẕât u ḳadd ü ḳâmeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 7). [beni, -i]
2. Beni ḳıl mazhar-ı ġufrân günâhdan tövbe yâ Rabbî Menâhî nâm edip noḳṣân ḳılar her emri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 3). [beni, -i]
3. Hevâ-yı nefs-i emmâre **beni** iḍlâl eder her bâr İżâʿe eyledim sâl u şuhûr u dehri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 9). [beni, -i]
4. Beni şâdân eder emr-i Celîl lâ taḳneṭû Ḥilmî Maḳarr u meskenim olmaz cehennem ḳaʿrı Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 17). [beni, -i]
5. Ezelde bendeyim **ben** de seniñ her târ-ı zülfünde Siyâh gîsûlarıñ ʿanber şemîmdir yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 5). [ben,]
6. Zebânîler elinden al ḳıyâmetde **beni** ḳurtar ʿAẕâbı dûzaḫıñ ġâyet elîmdir yâ resûlullâh *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 11). [beni, -i]*
7. Benim bîmârıma vizr ü vebâlim ʿillet olmuşdur Dü ʿâlemde şifâ ver bu ʿalîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 7). [benim, -im]
8. Tâbiş-i şems-i cemâl-i yâr ile bölündü dil Baʿdezân **ben** ol meh-i ġarrâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 4). [ben,]
9. Ḥilmîyâ vaż'-ı esâs-ı ʿaşḳıñ hîç olmaz ḫarâb Ben ânı bir ṣıbġa-i ḳudretle taṣvîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 12). [ben,]
10. Cihânda servet-i mâl u menâle iʿtibâr etmem Saʿâdetle be-kâm olsam yine **ben** iftiḫâr etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 2). [ben,]
11. Ḫudâdan bir ʿinâyetdir baña ḥilmiyyet ey Ḥilmî Bu ḫaṣlet **bende** mevcûdken ʿadûdan aḫẕ-ı ŝâr etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 8). [bende, -de]
12. Edîbân bezm-i ʿirfânda sükûtu iḫtiyâr eyler Ṣorulsa **benden** âdâbıñ esâsın söyler ʿâr etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 6). [benden, -den]
13. Câríîdir çün lebleriñde taḫtihe'l-enhâr hemân Ḥilmîyâ **ben** andan artıḳ ḳaṭre şerbet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 14). [ben,]
14. Żiyâyı iḳtibâs etdim yâriñ nûr-ı cemâlinden Zevâle ermeden buldum kemâli **ben** hilalinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 2). [ben,]
15. Mevc-i sevdâdan ḥaẕer eyler iken **ben** dâʾimâ Baġrıma şapladı eyvâh işte ʿaşḳıñ ḫançeri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 7). [ben,]
16. A Ḥilmî sûziş-i sevdâyı mümkün mi ʿaceb teskîn Beni de yaḳdı aġlatdı ġam u ekdârın ey bülbül

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 12). [beni, -i]

17. Ḳaṣr-ı dilden dün temâşâ eyledim ol yâri **ben**
Naʿra-i ʿaşḳımla titretdim dil-i aġyârı **ben**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 2). [ben,]
18. Dûrbîn-i ʿibretle seyr et gel yanan pervâneyi
Yanmadan gördüm cihânda dûzeḫ-i pür-nârı **ben**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 4). [ben,]
19. Ḳaṣr-ı dilden dün temâşâ eyledim ol yâri **ben**
Naʿra-i ʿaşḳımla titretdim dil-i aġyârı **ben**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 1). [ben,]
20. Eşk-i ḥüznüm dîde-i giryânı teskîn etmedi
Baḥr-ı ʿaşḳ emvâcına mezc eyledim ḫûn-bârı **ben**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 6). [ben,]
21. Bâġ-ı sînemde görüp iḳbâlimiñ ezhârını
Bû-feşân bir ġonceye ṣarf etmişim efkârı **ben**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 8). [ben,]
22. Dâmen-i yâre ṣarıldım bir seḥer vuṣlat içün
N'eylerim firḳat şebinde nâ-tamâm envârı **ben**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 10). [ben,]
23. Şuʿle-i ruḫsâr-ı yâre olsa müstaġraḳ cihân
Bir şeb-i deycûr içinde ararım tâb-dârı **ben**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 12). [ben,]
24. Mâhitâbım gel ṣoḳul âġûş-ı âfâḳa yine
Necm-i baḫtım şuʿlesiyle bulurum esḥârı **ben**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 14). [ben,]
25. Mihr-i enver ʿarż-ı dîdâr etdi çün vaḳt-i seḥer
Ol zamân keşf eyledim ḳalbindeki esrârı **ben**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 16). [ben,]
26. Çehre-i ḫûrşîde beñzetdim o yârıñ vechini
İnʿikâsıyla edip hem lemʿa-dâr dil-dârı **ben**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 18). [ben,]
27. Rûz-gâr-ı ġamla söndü ḳandîl-i iḳbâlim âh
Ebr-i ẓulmet içre gösterdim bütün âs̲ârı **ben**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 20). [ben,]
28. Ḥikmet-i Furḳânı fehm et ândadır Ḥilmî necât
Âyet-i kübrâdan aldım nükte-i eşʿârı **ben**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 22). [ben,]
29. Beni medhûş u lâ-yaʿḳıl eden ol dîde-i mesti
Mezâyâ-yı ḥüküm iʿṭâ eder çün bezm-i mestâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 29). [beni, -i]
30. Ben de oldum bu sirâc-ı ḥüsn-i yârdan ḥiṣṣe-yâb
Zülf-i cânân-veş elimde ḫâme etdi ıżṭırâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 25). [ben,]
31. Taʿlîḳ edemem vuṣlatı **ben** vaḳt-i bahâra al taḫt-ı ḳarâra
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 5). [ben,]
32. A Ḥilmî gülşen-i sînemde gördüm **ben** siyâh bir ḫâl
Elendi ḫınṭa-i âmâl ṭıḳandı dîde-i ġırbâl
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 21). [ben,]
33. Seni muḫtâc u bî-ʿilâc **beni** bî-çâre ṣanmışlar
Cemâl-i yâre ḥayrân olduġumdan mı neden bilmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 15). [beni, -i]
34. Seni ṣâdân **beni** nâ-ṣâd eder mi bir vaḳit Mevlâ
Neden bilmem **beni** aġyâr ki baḫt-ı ḳara ṣanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 10). [beni, -i]
35. Seni ṣâdân **beni** nâ-ṣâd eder mi bir vaḳit Mevlâ
Neden bilmem **beni** aġyâr ki baḫt-ı ḳara ṣanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 9). [beni, -i]
36. Beni ʿâlem ne ḥikmet mübtelâ bir yâre ṣanmışlar
Dümûʿ-ı ḥüznümüñ ḳaṭrâtını fevvâre ṣanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 1). [beni, -i]
37. Kendime eglence ʿadd etdim firâḳ-ı yâri **ben**
Vuṣlat-ı cânânı ṭabʿım pek iṣâbet istemez
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 9). [ben,]
38. Râh-ı ʿaşḳda eyledim ḫarc u fedâ her varı **ben**
Meyli var vaṣla geçende añladım dil-dârı **ben**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 8). [ben,]
39. Râh-ı ʿaşḳda eyledim ḫarc u fedâ her varı **ben**
Meyli var vaṣla geçende añladım dil-dârı **ben**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 7). [ben,]
40. Kimseden z̲erre ḳadar luṭf u ʿinâyet istemez

Vird edindim cevr-i yârdan çekdigim her zârı **ben**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 6). [ben,]

41. Naḥıs göstermiş erbâb-ı nücûm taḳvîm-i sâlında
Felek devr eyledi dil-ḫᵛâhım üzre **ben** saʿîd etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 10). [ben,]

bende: *Kul, köle.*

1. Ezelde **bendeyim** ben de seniñ her târ-ı zülfünde
Siyâh gîsûlarıñ ʿanber şemîmdir yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 5). [bendeyim, -y, -im]

benefşe: *Menekşe çiçeği.*

1. Bir **benefşe** her zamân ṭıfl-ı yetîmi andırır
Bir çiçek ki jâle-dârdır aña ʿaṭf eyle nigâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 7). [benefşe,]

beñz: *Yüz rengi.*

1. Zevâle ermeden gülşen gülistânda figân ḳopdu
Şarardı ġoncanıñ **beñzi** hezârıñ âh u zârından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 26). [beñzi, -i]

benze-: *İki kişi veya nesne arasında birbirini andıracak kadar ortak nitelikler bulunmak, andırmak.*

1. Çehre-i ḫûrşîde **beñzetdim** o yârıñ vechini
İnʿikâsıyla edip hem lemʿa-dâr dil-dârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 17). [beñzetdim, -t, -di, -m]

berâber: *Birlikte, beraber.*

1. Şâbıḳ-ı ġafletle mi ḥarbe cesâret aldılar
Bilmiyorlar mı **berâber** rûḥ-ı Ḥaydar dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 24). [berâber,]

ber-bâlâ-yı ʿîd: *Bayram üstüne bayram.*

1. Vuṣlat-ı dildâr degil mi ʿîd **ber-bâlâ-yı ʿîd**
Olduġu gün rûze-i firḳat göñülden nâ-bedîd
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 27). [ber-bâlâ-yı ʿîd, -]

ber-devâm et-: *Devamlı olmak.*

1. Ber-devâm etsin serîri üzre Rabbü'l-ʿâlemîn
Müstedâm olduḳça arż u âsumân u mâʾ u tîn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 27). [ber-devâm etsin, -sin]

berf ü bârân-ı mezâlim: *Zulmün yağmuru ve karı.*

1. Görünmez **berf ü bârân-ı mezâlim** çün bu ḫâk üzre
Verir şevḳ ü neşâṭ her dem zebân-ı ʿandelîbâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 9). [berf ü bârân-ı mezâlim, -]

berg: *Yaprak.*

1. Ġonce gül **berge** şarılmış eylemiş rûyın nihân
Bunda bir ḥikmet nümâyân şorayım ḫâre ṣabâḥ *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 7). [berge, -e]*

berg-i iḳbâl: *Talih, baht çiçeği.*

1. Bî-ṣemerdir naḫl-i baḫtım **berg-i iḳbâlim** siyâh
Ṭâliʿim ezhârını etdi felek maḥv u tebâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 1). [berg-i iḳbâlim, -im]
2. Ḥâṣılı neşv ü nemâ buldu yine naḫl-i emel
Ṣoldurur mı **berg-i iḳbâlimi** âh-ı ṣubḥ-gâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 22). [berg-i iḳbâlimi, -im, -i]

beri: *Bu yana.*

1. Cülûsundan **beri** ṣarf etmede efkârını ḫayra
Erişdi pertev-i mihr-i ʿadâlet cümle büldâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 49). [beri,]

ber-i âl u enṣâr: *(Hz. Peygamberin) âilesi, evlâtları ve Ensar'a (Hz. Muhammed'e Medine'de yardım eden müslümanlar.*

1. Ṣad-ṣalavât olsun ber-i ṣa[ḥ]b-ı aḫbâr
Ṣad-selâm olsun **ber-i âl u enṣâr**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 40). [ber-i âl u enṣâr, -]

ber-i ṣa[ḥ]b-ı aḫbâr: *Haber (vahiy) sahipleri üzerine, haberlere (vahiy) eşlik edenlere.*

1. Ṣad-ṣalavât olsun **ber-i ṣa[ḥ]b-ı aḫbâr**
Ṣad-selâm olsun ber-i âl u enṣâr
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 39). [ber-i ṣa[ḥ]b-ı aḫbâr, -]

berk ur-: *Sağlam, kuvvetli, sert bir şekilde vurmak.*

1. Berḳ urur mirʾât-ı dilde dilber-i ʿâlî-cenâb
İḳtibâs-ı nûr ederler mehveşân bî-irtiyâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 1). [berḳ urur, -ur]

ber-kemâl eyle-: *Kemale erdirmek, eksiksiz hale getirmek.*

1. Eder bir nîşte{r}-i nâçîz ile aʿdâsını maḳhûr
Ḫudâdır ḳâdir-i muṭlaḳ her emri **ber-kemâl eyler**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 4). [ber-kemâl eyler, -r]

ber-mecrâ: *Akış yeri, kanal.*

1. Kevşer-i dârü's-sürûra ʿayn **ber-mecrâ** lebiñ
Ebruvânıñ ḳâbe ḳavseyn dîde mâ-zâġa'l-başar *(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 35). [ber-mecrâ,]*

ber-ṭaraf ol-: *Ortadan kalkmak, bir yana atılmak.*

1. Ber-ṭaraf olsun ġumûm hep şevḳ gelsin saña
Şâʿir-i mâhir bu yolda ittibâʿ etsin saña

(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 11). [ber-ṭaraf olsun, -sun]

berzaḥ: *Ölülerin ruhlarının kıyamete kadar bulunacakları yer.*

1. Ṣuʿûd etdi o rûḥ-ı pür-fütûḥ lâhûta bî-şübhe
   Girer mi **berzaḫa** âyâ ki ʿanḳâ iġbirârından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 18). [berzaḫa, -a]

beşâret: *Müjde, iyi haber.*

1. Ḫilʿat-ı ʿîd-i viṣâliñ ziynet-ârâ-yı vücûd
   Geçdi mâhım rûze-i hicrân **beşâret** el-ġıyâṣ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 10). [beşâret,]

beter: *Daha kötü, çok fena.*

1. Nâr-ı dûzaḫdan **beterdir** Türkleriñ ḥarb âteşi
   Çünkü emr eyler cihâdı şerʿ-i enver dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 37). [beterdir, -dir]

beyân et-: *Bildirmek, açıklamak; anlatmak.*

1. O ʿasker-perveriñ vaṣfın **beyân etmek** degil ḥaddim
   Velâkin maḳṣadım ʿarż-ı ṣadâḳatdir ḥakîmâne
   Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 45). [beyân etmek, -mek]

beyin: *Kafatasının içinde beyin zarları ile örtülü, iki yarım küre biçiminde sinir kütlesinden oluşan, duyum ve bilinç merkezlerinin bulunduğu organ, dimağ.*

1. Hestî ü nistî-i ʿâlem kâf u nûn **beynindedir**
   Her bir eşyâda görünür ḥavl u ḳudret âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 3). [beynindedir,]

beyne'ṭ-ṭîn ve'l-mâʾ: *Su ve balçık arasında.*

1. Nebî idiñ kim Âdem ü Ḥavvâ Pinhân idi **beyne'ṭ-ṭîn ve'l-mâ**ʾ *(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 16). [beyne'ṭ-ṭîn ve'l-mâʾ, -]*

beyt-i ḥasret: *Hasret evi.*

1. Hilâl-i ebruvânınıñ ṭulûʿa var idi meyli
   Geçirdim **beyt-i ḥasretde** fiġân u zâr ile leyli
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 12). [beyt-i ḥasretde, -de]

bezm gülistânı: *Sohbet meclisinin gül bahçesi.*

1. Füyûżât gülşeni olmuş durur her **bezm gülistânı**
   Nûr-efşândır ilâ-yevmi'l-ḳıyâm şemʿ-i fürûzânı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 35). [bezm gülistânı, -]

bezm-i ʿaşḳ: *Aşk meclisi.*

1. Bezm-i ʿaşḳda bâde-i ʿaşḳı içüp mest olmuşum
   Ol sebebden dildeki sevdâyı tesʿîr eyledim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 7). [bezm-i ʿaşḳda, -da]
2. Sâḳiyâ ṭoldur mey-i tevḥîdi içsün ʿâşıḳân Sen de mest ol **bezm-i ʿaşḳda** gûşe-i mestâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 16). [bezm-i ʿaşḳda, -da]
3. Bezm-i ʿaşḳda ḥâl-i tecrîd ile gelmek oldu şarṭ
   Hep ʿalâyıḳdan ümîd-i ḳalbi kesmek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 1). [bezm-i ʿaşḳda, -da]

bezm-i echel: *Cahiller meclisi.*

1. Bezm-i echelde dem-â-dem olmaz eksik ḳîl ü ḳâl
   Müstefîd olmaḳ dilerseñ meclis-i ʿirfâna gel *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 23). [bezm-i echelde, -]*

bezm-i elest: *Elest meclisi II Allah ruhlar alemini yarattığı vakit onlara "Elestü b.-Rabbiküm" (Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?) demiş; ruhlar da O'na; "Kalü bela" (Evet, Rabb'imizsin.) dedi ve böylelikle insanoğlu dünya hayatına geldi.*

1. Serverâ **bezm-i elest** mestânına ṣaḥbâ lebiñ
   Nâdî-i ervâḥa bâdî ey ḳad-i ṭûbâ lebiñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 1). [bezm-i elest, -]

bezm-i eltâf: *İyilikler / lütuflar meclisi.*

1. ʿÂşıḳânıñ zâr ederler ey kerîm-i muḥterem
   Bezm-i eltâfiñda câriî çünkü deryâ-yı kerem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 42). [bzm-i elṭâfiñda, -ıñ, -da, -]

bezm-i ʿirfân: *İrfan meclisi.*

1. Edîbân **bezm-i ʿirfânda** sükûtu iḫtiyâr eyler
   Ṣorulsa benden âdâbıñ esâsın söyler ʿâr etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 5). [bezm-i ʿirfânda, -da]

bezm-i mestân: *Sarhoşlar meclisi.*

1. Beni medhûş u lâ-yaʿḳıl eden ol dîde-i mesti
   Mezâyâ-yı ḫüküm iʿṭâ eder çün **bezm-i mestâna** *(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 30). [bezm-i mestâna, -a]*

bî-ân u în: *O ve bu olmadan, kimse olmadan.*

1. Pertev-ârâ-yı hidâyet oldu bu yolda hemîn
   Buldu bir râh-ı mecâz vaṣl-ı dili **bî-ân u în**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 10). [bî-ân u în, -]

bi-ʿavni'llâh: *Allah'ın yardımı ile.*

1. Bi-ʿavni'llâh cünûd-ı Ḥażret-i ʿAbdü'l-ḥamîd Ḫânıñ
   Be-her ferdi hemân Ḥaydar gibi aʿdâsına ṣaldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 1). [bi-ʿavni'llâh,]

bî-bedel: *Eşsiz, bedelsiz.*

1. Ḫâme-i ḳudret yazıp nûrun ʿalâ nûr–ı ezel
   Hâle-i ḥüsn-i cemâl içre göründü **bî-bedel**

(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 22). [bî-bedel,]

bî-çâre: *1. Çaresiz. 2. Düşkün, zavallı.*

1. Seni muḥtâc u bî-ʿilâc beni **bî-çâre** ṣanmışlar
   Cemâl-i yâre ḥayrân olduġumdan mı neden bilmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 15). [bî-çâre,]

bî-çâre gönül: *Çaresiz, zavallı gönül.*

1. Bir vesîle bulmadım aḥvâl-i ʿaşḳıñ ʿarżına
   Düşeli **bî-çâre gönlüm** bu ʿırâḳıñ ʿarżına
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 4). [bî-çâre gönlüm, -üm]

bî-çâre kal-: *Çaresiz kalmak.*

1. Ḳalmasın bî-çâre Ḥilmî intiẓârında anıñ
   Ḥoş ḫaberler al getir ki yandı nârında anın
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 43). [bî-çâre ḳalmasın, -ma, -sın]

bî-dâd u inṣâf: *Zulüm ve merhamet.*

1. Ḫâne-i ḳalbindeki bu Ḥilmî zârıñ âteşin
   Sen de ey **bî-dâd u inṣâf** öyle yâre düş de gör
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 10). [bî-dâd u inṣâf, -]

bî-dâr ol-: *Uyanık olmak, uykusuz kalmak.*

1. Seniñ ṣubḥ u ṣafâ-zâ vü nizârıñdan olur bî-dâr
   Bütün ezhârı aġlatdı fiġân u zârıñ ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 3). [bî-dâr olur, -ur]

bi-ḥamdi'llâh: *Allah'a şükür olsun, Allah'ın yardımıyla.*

1. Tecellî eyledi Ḥilmî ruḫ-ı âfâḳ-ı ḥüsnünden
   Bi-ḥamdi'llâh nihâyet rûʾyet-i ʿîd-i hilâl etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 14). [bi-ḥamdi'llâh,]

biḥâr-ı ẕenb: *Günah denizi.*

1. Biḥâr-ı ẕenb ü emvâc-ı meʿâṣîde ġarîḳânı
   Ḫalâṣ eyler hemân bâd-ı nesîm-i luṭf u iḥsânı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 53). [biḥâr-ı ẕenb, -]

bî-hûde: *Boş, gereksiz.*

1. Çıḳdı cânım cismimiñ aṣlâ ki ḥükmü ḳalmadı
   Ṭutma ki **bî-hûde** nabżım ḥükm-i Yezdân ey ṭabîb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 6). [bî-hûde,]

bî-irtiyâb: *Şüphesiz.*

1. Berḳ urur mirʾât-ı dilde dilber-i ʿâlî-cenâb
   İḳtibâs-ı nûr ederler mehveşân **bî-irtiyâb**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 2). [bî-irtiyâb,]

bî-iştibâh: *Şüphesiz.*

1. Gülşen-i fikrimde görsem bû-feşân birḳaç çiçek
   Ol zamân baḫtım açılmış der idim **bî-iştibâh**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 10). [bî-iştibâh,]

bil-: *Bilgi sahibi olmak, öğrenmek.*

1. Hᵛâb u râḥatla ġunûde ẓanneden Yunânîler
   Bildiler ʿOs̱mâniyânı hep sefer-ber dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 26). [bildiler, -di, -ler]
2. Seni şâdân beni nâ-şâd eder mi bir vaḳit Mevlâ
   Neden **bilmem** beni aġyâr ki baḫt-ı ḳara ṣanmışlar *(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 10). [bilmem, -me, -m]*
3. Ders-i ʿaşk içre dilâ ḥallâl-ı müşkil olmaġa
   Pek mükemmel baḥs̱-ı zülf-i yâri **bilmek** oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 6). [bilmek, -mek]
4. Bilip ḳadr-i hümâyûnun aña ʿarż-ı ʿubûdiyyet
   Duʿâ-yı ḫayrını refʿ eylemekdir sû-yı Sübḥâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 17). [bilip, -ip]
5. Ṣâbıḳ-ı ġafletle mi ḥarbe cesâret aldılar
   Bilmiyorlar mı berâber rûḥ-ı Ḥaydar dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 24). [bilmiyorlar, -me, -yor, -lar]
6. Maʿârif ehliniñ ḳadri **bilindi** devr ü ʿaṣrında
   Teşâdüf etmedi çeşm-i cihân böyle ḳadir-dâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 47). [bilindi, -in, -di]
7. Bilirim iltifât eyler o ḫünkâr-ı ʿadâlet-kâr
   Kemâl-i raḥm u şefḳatle hemân erbâb-ı ʿirfâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 19). [bilirim, -ir, -im]
8. Ne güzel manẓara ʿarż eder evrâḳ
   Bilirim hep seniñ bu âs̱âr Ḫallâḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 6). [bilirim, -ir, -im]
9. Künh-i ẓâtıñ **bil** ne ṣûretle yaratdı Ḥaḳ seni
   Ḳul hüva'llâhu ehad de vaḥdet-i sübḥâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 3). [bil,]
10. Tevbekâr ol **bil** ʿaẓâb-ı dûzaḫı ey rû-siyâh Ḥażret-i Ġaffâra yalvar dâmen-i amâna gel
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 7). [bil,]
11. Bâġ-ı gönlümde çiçekler **bil** ne ḥikmet ser-nigûn
    Ebr-i bârân-ı semâ taḥmîl mi etmiş bâr-ı âh
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 5). [bil,]

bi'l-benân: *Parmakla gösterilen.*

1. Ebruvânın gösterip mirʾât-ı dilde **bi'l-benân**
   Ṣûret-i mâhiyyetinde bir hilâl oldı ʿayân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 5). [bi'l-benân,]

bilme-: *Bilmemek, nasıl olacağına akıl erdirememek.*

1. Seni muḥtâc u bî-ʿilâc beni bî-çâre ṣanmışlar
   Cemâl-i yâre ḥayrân olduġumdan mı neden **bilmem**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 16). [bilmem,]
2. Reh-i cânânda ḳurbân olduġumdan mı neden **bilmem**
   Ġam-ı deryâda ʿummân olduġumdan mı neden **bilmem**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 17). [bilmem, -m]
3. Reh-i cânânda ḳurbân olduġumdan mı neden **bilmem**
   Ġam-ı deryâda ʿummân olduġumdan mı neden **bilmem**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 18). [bilmem, -m]
4. Dem-â-dem zâr u efġân olduġumdan mı neden **bilmem**
   Dil-i zârı cefâ-yı yâr içün hep yâra ṣanmışlar
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 19). [bilmem, -m]
5. Öyle medhûş oldu dil ki **bilmiyor** dünyâ nedir
   ʿAşḳ ile dü desti ursam ġam degildir şeşpere
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 11). [bilmiyor, -yor]
6. Geldi mi evvel bahâr **bilmem** laṭîf bir nefḥa var
   Velvele ḳopdu gülistânda sükûnet ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 11). [bilmem,]
7. Anıñ ʿaşḳıyla ṭarḥ etsem ʿaceb mi bir ġazel şimdi
   Ḥużûr-ı şevkete ʿarż eylesem **bilmem** edibane
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 18). [bilmem,]
8. Bilmem niye sâkit duruyor bülbül-i şeydâ varken gül-i raʿnâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 5). [bilmem,]

bîmâr: *Hasta, dertli // aşk derdine düşmüş.*

1. Benim **bîmârıma** vizr ü vebâlim ʿillet olmuşdur
   Dü ʿâlemde şifâ ver bu ʿalîle yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 7). [bîmârıma, -ım, -a]

bîmâr-i ʿaşk: *Aşk hastalığı, aşıklık.*

1. Leb-i laʿliñ devâ-yı maḥż iken **bîmârî-i ʿaşḳa**
   Ne ḥikmet şiddet-i derd-i dile Loḳmân olur bâʿis
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 9). [bîmârî-i ʿaşḳa, -a]

bîm-i cân: *Can korkusu.*

1. Râh-ı vaṣlıñda hezârân **bîm-i cân** eyler ẓuhûr
   Böyle mi dîvân-ı ʿaşḳda resm ü ʿâdet el-ġıyâṣ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 5). [bîm-i cân, -]

biñ: *Binlerce, pek çok.*

1. Sen de **biñ** derd ü belâ-yı cevr-i yâre düş de gör
   Laḥẓada **biñ** ḳan döker bir dil-fikâre düş de gör
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 2). [biñ,]
2. Biñ niyâzla var ḥużûr-ı yâre söyle derdiñi
   Etme istiġnâ a Ḥilmî ṣoḥbet-i cânâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 25). [biñ,]

biñ bir: *Binlerce, çok.*

1. Baña **biñ bir** ricâ etseñ saña ʿarż-ı cemâl etmem
   Firâḳımla tecennün eyleseñ ḥâliñ suʾâl etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 1). [biñ bir, -]

biñ derd: *Pek çok sıkıntı.*

1. Sen de **biñ derd** ü belâ-yı cevr-i yâre düş de gör
   Laḥẓada biñ ḳan döker bir dil-fikâre düş de gör
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 1). [biñ derd, -]

biñ yaşa-: *Çok yaşa II binlerce yıl yaşa.*

1. Pâdişâhım **biñ yaşa** olduḳça ʿâlem müstaḳar
   Bu duʿâyı ḳalbine naḳş etdi Ḥilmî kemteri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 13). [biñ yaşa, -]

binâ-yı cism: *Beden, varlık binası.*

1. Binâ-yı cismini şarṣdı felek zîrâ esâsından
   Ḥasâra uġrâdı ḳaṣr-ı dili mevtiñ belâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 1). [binâ-yı cismini, -i, -n, -i]

bir: *Bir, belgisiz sıfat.*

1. Ebruvânın gösterip mirʾât-ı dilde bi'l-benân
   Ṣûret-i mâhiyyetinde **bir** hilâl oldı ʿayân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 6). [bir,]
2. Eder **bir** nîşte{r}-i nâçîz ile aʿdâsını maḳhûr
   Ḥudâdır ḳâdir-i muṭlaḳ her emri ber-kemâl eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 3). [bir,]
3. Esâsı **bir** muḥabbetdir dü ʿâlem üstüne mebnî
   Bu mebḥasdan olan ġâfil hemîşe ḫâm ḫayâl eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 5). [bir,]

4. Bir ḳad-ı ṭûbânıñ oldum mâʾil-i reftârı çün
Bâġdaki her servi-i raʿnâya etmem serfürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 5). [bir]
5. Hedm eder ḳalb-i raḳîḳi âteş-i sûzân-ı ʿaşḳ
Gönlümü **bir** ḥüsn-i tedbîr ile taʿmîr eyledim
Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 6). [bir]
6. Ḥilmîyâ vażʿ-ı esâs-ı ʿaşḳıñ hîç olmaz ḫarâb
Ben ânı **bir** ṣıbġa-i ḳudretle taṣvîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 12). [bir,]
7. Ḥudâdan **bir** ʿinâyetdir baña ḥilmiyyet ey Ḥilmî
Bu ḫaṣlet bende mevcûdken ʿadûdan aḫẕ-ı s̱âr etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 7). [bir]
8. Ḥaṭṭ u ḫâl u çeşm ü ġamze ḥüsn ü ân ebru kemâñ
Ṭoplanup gösterdi saṭvet **bir** dile Dârâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 4). [bir,
9. ʿAndelîbân gâh giryân olmada vaḳt-i bahâr
Gâh verir gülşende ḫande **bir** gül-i ḥamrâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 16). [bir,]
10. Cihânı şöyle **bir** gözden geçirdi menfeẕ-i mevtden
O dem ṭop-ı ecel verdi ṣadâ cismiñ ḥişârından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 9). [bir,]
11. Sen de biñ derd ü belâ-yı cevr-i yâre düş de gör
Laḥẓada biñ ḳan döker **bir** dil-fikâre düş de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 2). [bir,]
12. Sulûk eyler mi **bir** insân ʿaceb **bir** dâne-i erze
Ḥuḳûḳ-ı ḫalḳı ketm etmek nihâyetde nedâmetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 7). [bir,]
13. Ḥarâm s̱ervetle dünyâda bulursa mürtekib ʿizzet
Anıñ âtîsi ey Ḥilmî ne müdhiş **bir** felâketdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 20). [bir,]
14. Bülbülün efġânını tezyîde **bir** güldür sebep
Naġme-i murġ-ı dile ḫayrân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 9). [bir,]
15. Bir libâs-ı matem-engîze büründü fikrim âh
Ben gibi ẓulmetde ḳalmış ġam-keşân añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 11). [bir,]
16. Çekdi dest Hilmî cihândan artık ʿavdet eylemez
Gitdi **bir** ṣâḥib-liyâḳat dense şâyân ey ṭabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 10). [bir,]
17. Kâkülüñ zencîrine pâ-bende **bir** dîvâneyim
Ey melâʾik bâġınıñ serv-i sehî vü ʿarʿarı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 7). [bir,]
18. İʿtiṣâm etdim çü ḥabl-ı dâmen-i peyġambere
Olmazam râh-ı ṭalebde müfteḳir **bir** rehbere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 2). [bir,]
19. Dîde-i ġam-dîdeden ceryân eden hep ḫûndur o
Andırır **bir** ḳaṭresi emvâc-ı baḥr-i aḥmeri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 4). [bir,]
20. Ṭoġsa o mihr-i muḥabbet ufḳ-ı dilden **bir** seḥer
ʿArż-ı dîdâr etmege çün mâh-ı nev eyler ḥicâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 7). [bir,]
21. Ṭâḳ-ı sevdâ üzre yazdım sâniḥât-ı fikrimi
Oḳuyanlar dediler bu **bir** kitâb-ı müsteṭâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 10). [bir,]
22. Ne ârzûñ varsa icrâ et ʿitâbımdan ḫaẕer etme
Bu fırṣat **bir** ġanîmetdir ne yapsañ infiʿâl etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 4). [bir,]
23. Derd ü ʿaşḳıñ yâresi muḥtâc olur **bir** ḥâẕıḳa
Ey muḥibb-i ḫasta-dil dermân içün Loḳmâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 13). [bir,]
24. Geldi mi evvel bahâr bilmem laṭîf **bir** nefḥa var
Velvele ḳopdu gülistânda sükûnet ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 11). [bir,]
25. Bir fiġân ḳopdı gülistânda ne ḥikmet ey göñül
Naġme-i şevḳi kesildi bülbülüñ gülzâre ḫayf
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 5). [bir,]
26. ʿAşḳımıñ **bir** ẓerresin baḫş eyleyim yâre ṣabâḥ
Ḥâlimi ʿarż edeyim çeşm-i füsûn-kâre

ṣabâḥ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 1). [bir,]

27. Ġonce gül berge ṣarılmış eylemiş rûyın nihân
Bunda **bir** ḥikmet nümâyân ṣorayım ḫâre ṣabâḥ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 8). [bir,]
28. Bir benefşe her zamân ṭıfl-ı yetîmi andırır
Bir çiçek ki jâle-dârdır aña ʿaṭf eyle nigâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 8). [bir,]
29. Ḫâme-i feryâdımı vaṣfı içün ṣaḳḳ eyledim
Başına geçsin o kilkiñ pek siyâhça **bir** külâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 18). [bir,]
30. Bir benefşe her zamân ṭıfl-ı yetîmi andırır
Bir çiçek ki jâle-dârdır aña ʿaṭf eyle nigâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 7). [bir,]
31. Bâġçe-i dilde ne güller ne çiçekler açdı baḳ
Anı iḥsân etmemiş **bir** göñle o Rabb u İlâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 16). [bir,]
32. Künc-i mihnet vuṣlat hengâmında **bir** gülşen olur
Lemʿa-dârdır anıñ iḳbâlinde çünkü mihr ü mâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 13). [bir,]
33. Şuʿle-i ruḫsâr-ı yâre olsa müstaġraḳ cihân
Bir şeb-i deycûr içinde ararım tâb-dârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 12). [bir,]
34. Bâġ-ı sînemde görüp iḳbâlimiñ ezhârını
Bû-feşân **bir** ġonceye ṣarf etmişim efkârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 8). [bir,]
35. Dâmen-i yâre ṣarıldım **bir** seḥer vuṣlat içün
N'eylerim fırḳat şebinde nâ-tamâm envârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 9). [bir,]
36. Yaḳdı ser-tâ-ser vücûdum tâb-ı nâr-ı intiẓâr
Ânı teskîn etmege **bir** âb-ı himmet bekleriz
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 10). [bir,]
37. Gelmedi mâh-ı muḥabbet olmadı pertev-feşân
Bir şeb-i yeldâ içinde cây-ı ẓulmet bekleriz
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 4). [bir,]
38. Şâm-ı fırḳatde ẓuhûr-ı ṣubḥ-ı vuṣlat bekleriz
Tâ ṣabaḥdan şâma dek **bir** mâh-ı ṭalʿat bekleriz
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 2). [bir,]
39. Ġarba tevcîh-i nigâh etme amân fırḳat uzar
Müstenîr eyler cihânda Ḥilmîyi **bir** vuṣlatıñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 14). [bir,]
40. Ey meh-i tâbende nûrı kimden etdiñ iḳtibâs
Bir şeb-i deycûru revnaḳdâr eder bu ṣûretiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 8). [bir,]
41. Ṭoġduġuñ ân kâʾinât **bir** ḫandeye maẓhar olur
Her dile baḫş-ı neşâṭ eyler bu ḥâl u heyʾetiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 3). [bir,]
42. Vâdî-i ʿaşḳa düşürdü ʿâḳıbet aldı dilim
Kendine mecnûn eden **bir** nev-civânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 10). [bir,]
43. Bir ṭarîḳde ḳalmadı ḫâr-ı muġaylân-ı cefâ
Kaʿbe-i maḳṣûda vâṣıl oldu İslâm âminîn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 21). [bir,]
44. Niʿmet-i ʿuzmâdır iḥsân etdi Rabbü'l-ʿâlemîn
Heyʾet-i ʿOsmâniyâna **bir** emîrü'l-müʾminîn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 18). [bir,]
45. Derd ü ġamdan **bir** eser ḳoyma mübârek ḳalbine
ʿArş-ı aʿlâ rûḥ-ı aʿẓam ḳudsiyânıñ ʿaşḳına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 11). [bir,]
46. Serv-i nâzım gel ṣoḳul âġûş-ı ḥüzne **bir** ṣabâḥ
Naġme-dâr ol şâḫ-ı ʿaşḳda bülbül-i şeydâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 13). [bir,]
47. Seyre çıḳmış âfitâb ṣanki fezâ-yı ʿâleme
Bir ġarîbiñ hâme-i ḥüznüne bir ṣaḥrâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 4). [bir,]
48. Seyre çıḳmış âfitâb ṣanki fezâ-yı ʿâleme
Bir ġarîbiñ hâme-i ḥüznüne **bir** ṣaḥrâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 4). [bir,]
49. Ḫastalandım ey ṭabîb ṭut nabżımı gör ḥâlimi
Kesb-i ṣıḥḥat edeyim ver **bir** ʿilâc kimyâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 6). [bir,]
50. Gördüm ebnâ-yı beşerde ḥayret-engîz **bir** cüce
Raḳṣ eder ṣaḥrâ-yı dilde ḳâmet-i bâlâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 9). [bir,]
51. Bir şecer ki zirvesi ḫâk-i zemîni bûs eder
Ṣallanır bâd-ı seḥerle dalları ṭûbâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 11). [bir,]

52. Çıḳardı Ḥilmî **bir** ʿasker kemâl-i şevḳ ile târîḫ
İlâhî mevlidi rûzun saʿîd eyle Ḥamîd Ḫâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 23). [bir,]
53. Ḳapladı aʿdâyı **bir** ebr-i seḥâb-ı yeʾs ü ġam
Vâdî-i ḥayretde ḳaldılar mükedder dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 31). [bir,]
54. Geldi Ḥilmî söyledi **bir** yâver-i ḥarb târîḫin
ʿAvn-ı Ḥaḳla olalım böyle mübeşşer dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 43). [bir,]
55. Anıñ çâh-ı zeneḫdânı aḳar **bir** ḥavż-ı kevs̲erdir
Ḥayât-ı câvidân îṣâl eder efvâh-ı ʿaṭşâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 33). [bir,]
56. Çemen-zâr-ı muḥabbetde odur **bir** ġonce-i raʿnâ
Dimâġ-ı ʿâşıḳân meyyâl olup ol ʿanber-efşâna +
57. *(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 25). [bir,]*
58. Anıñ ʿaşḳıyla ṭarḥ etsem ʿaceb mi **bir** ġazel şimdi
Ḥużûr-ı şevkete ʿarż eylesem bilmem edîbâne *(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 17). [bir,]*
59. Pertev-ârâ-yı hidâyet oldu bu yolda hemîn
Buldu **bir** râh-ı mecâz vaṣl-ı dili bî-ân u în *(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 10). [bir,]*
60. Bir vesîle bulmadım aḥvâl-i ʿaşḳıñ ʿarżına
Düşeli bî-çâre göñlüm bu ʿırâḳıñ ʿarżına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 3). [bir,]
61. Eyledi derḥâl işâret ki bahâr eyyâmıdır
ʿÂşıḳ-ı şûrîde ḥâliñ **bir** büyük bayrâmıdır
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 12). [bir,]
62. Kâʾinât gâh giyer **bir** siyâh câme
Düşer o vaḳitde âfitâb dâme *(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 7). [bir,]*
63. Bânî-i ṭabîʿat âs̲âr-ı ḳudret
Esrâr-ı Sübḥânda maḥfûẓ **bir** ḥikmet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 12). [bir,]
64. Düşerse zemîne **bir** ḳaṭre bârân
Ḥayât bulur o ân bâġçe-i cânân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 13). [bir,]
65. Menbaʿ-ı ʿilm-i ledün **bir** kevs̲er-i uḫrâ lebiñ
Bâdî-i fermâyiş-i aḥkâm-ı sırr-ı kün-fe-kân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 25). [bir,]
66. Gösterip ṣaḥn-ı şühûd u ʿâlemi mis̲l-i duḥâ
Râyiḥ oldu ẕevḳ-i laʿliñle bu **bir** vaḳt-i duḥâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 8). [bir,]
67. Velâyet burcunuñ **bir** kevkeb-i dürri Rifâʿîdir
Anıñ ẕât-ı şerîfi nûr-ı aʿẓam iltimâʿıdır
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 19). [bir,]
68. Mürîdi lâ-teḫaf emri necâta **bir** delâletdir
Anıñ ẕâtı zülâl-i çeşme-i feyż ü kerâmetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 37). [bir,]
69. Dîdârını ʿarż etdi baña ṣubḥ-ı sâʿâdet bir mihr-i melâhet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 2). [bir,]
70. A Ḥilmî gülşen-i sînemde gördüm ben siyâh **bir** ḫâl
Elendi ḫınṭa-i âmâl ṭıḳandı dîde-i ġırbâl
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 21). [bir,]
71. Gül-i ruḫsâr-ı âla cân verir ol bülbül-i şeydâ
Leb-i deryâda gâh manẓûr olur **bir** vâsiʿ-i ṣaḥrâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 8). [bir,]
72. Beni ʿâlem ne ḥikmet mübtelâ **bir** yâre ṣanmışlar
Dümûʿ-ı ḫüznümüñ ḳaṭrâtını fevvâre ṣanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 1). [bir,]
73. Bu şeb ol mâh-liḳâyı seyr edip **bir** rûz-ı ʿîd etdim
Göñül pervânesi gitdi görünce şemʿa-i sûzân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 15). [bir,]

bir dem: *Bir nefeslik zaman, bir an.*

1. Baġ-ı ḫüsnüñ görmeye **bir demde** ruḫṣat isterim
Serv-i nâzım ḳâmet-i ṭûbâyı rûʾyet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 1). [bir demde, -de]

bir kerre: *Bir defacık.*

1. Görmek isterseñ şecâʿat-pîşeniñ âs̲ârını
Ey dil ʿaṭf eyle naẓar **bir kerre** bâb-ı Ḫaybere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 6). [bir kerre, -]

bir kez: *Bir defa, bir kerecik, bir defa olsun.*

1. Desem ey mâh göster ol ruḫsârını **bir kez** n'olur
Ḳan döken ebrûlarıñ ol demde şeşper gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 13). [bir kez, -]
2. Cüst ü cû etmek muḥâldir cehl ile râh-ı necât
Ol kitâb-ı ʿaşḳı **bir kez** ezber etmek oldu şarṭ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 4). [bir kez, -]

bir pûl: *Bir pul, akçe.*

1. Deger mi **bir pûla** şu dehriñ ezvâḳı taşavvûr et
   Sefâhatle geçen ʿömrüñ şoñı mühlik felâketdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 11). [bir pûla, -a]

bir vaḳit: *Bir süre.*

1. Seni şâdân beni nâ-şâd eder mi **bir vaḳit** Mevlâ
   Neden bilmem beni aġyâr ki baḫt-ı ḳara şanmışlar
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 9). [bir vaḳit, -]

bir yevm-i dehr ol-: *Dünyanın bir günü olmak..*

1. Uzandı zûre-i fırḳat bağa **bir yevm-i dehr oldı**
   O gündür esʿad-ı ʿîdim görüp yevm-i viṣâl etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 11). [bir yevm-i dehr oldı, -dı]

bir zerre: *Zerre kadar, bir parça, çok az.*

1. Ḫıyânet eyleme aṣlâ umûr-ı ḳuds-ı devletde
   Gel etme irtikâb **bir zerreye** ḳaṭʿan cehâletdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 4). [bir zerreye, -y, -e]

bir gün: *Herhangi bir zaman.*

1. Eyle tebrîke şitâbân böyle ʿîd-i esʿâdı
   Ol perî-rû gösterir **birgün** cemâl-i sermedi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 18). [birgün,]

birkaç: *"Bir iki, az sayıda" anlamlarında belgisiz sıfat.*

1. Gülşen-i fikrimde görsem bû-feşân **birḳaç** çiçek
   Ol zamân baḫtım açılmış der idim bî-iştibâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 9). [birḳaç,]

bî-semer: *Meyvesiz.*

1. Bî-semerdir naḫl-i baḫtım berg-i iḳbâlim siyâh
   Ṭâliʿim ezhârını etdi felek maḥv u tebâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 1). [bî-semerdir, -dir]

bî-şübhe: *Tereddütsüz.*

1. Şuʿûd etdi o rûḥ-ı pür-fütûḥ lâhûta **bî-şübhe**
   Girer mi berzaḫa âyâ ki ʿanḳâ iğbirarından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 17). [bî-şübhe,]

bî-vefâ: *Vefasız.*

1. Fiġânıñ ʿarşa dek çıḳdı şuş artıḳ bağrımı delme
   Ne raḥm u **bî-vefâ** imiş seniñ de yârıñ ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 10). [bî-vefâ,]

bî-vefâ dünyâ gibi: *Vefasız dünya gibi.*

1. Kesb-i süsʿat eyledi dil **bî-vefâ dünyâ gibi**
   Uçmaḳ ister âsumânda murġ-ı cân ʿanḳâ gibi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 1). [bî-vefâ dünyâ gibi, -]

bî-vefâ yâr: *Vefasız yar, sevgili.*

1. Bî-vefâ yâri olan dünyâda âfet istemez
   Serv-i ḳaddini gören bâġ içre kâmet istemez
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 1). [bî-vefâ yâri olan, -]

bî-vücûd ol-: *Varlığı olmamak, yok olmak.*

1. Baġ-ı dehriñ serv-ḳaddânı olurdı bî-vücûd
   Gelmeseydi ḳadd-ı ṭûbâ-yı cemâliñ ibtidâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 5). [bî-vücûd olurdı, -ur, -dı]

biyâyed: *Gelmek (koku).*

1. Ey gül-i gül-zâr-ı âsâr-ı bahâr-ı ḥüsn ü ân
   Der-meşâm-ı câm **biyâyed** bûy-ı bostân sû-be-sû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 4). [biyâyed,]

biz: *Birinci çokluk şahıs zamiri, biz.*

1. Zînet-i dünyadan el çekdik **biz** ey ehl-i ṣafâ
   Râh-ı ʿaşḳa ṣoyunup ʿüryân olan añlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 3). [biz,]
2. Bâde-i ʿaşḳdan içip mestân olan añlar **bizi**
   Baḥr-ı ġamda cûş edip ʿummân olan anlar **bizi**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 1). [bizi, -i]
3. Bâde-i ʿaşḳdan içip mestân olan añlar **bizi**
   Baḥr-ı ġamda cûş edip ʿummân olan anlar **bizi**
   Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 2). [bizi, -i]
4. Zînet-i dünyadan el çekdik biz ey ehl-i ṣafâ
   Râh-ı ʿaşḳa ṣoyunup ʿüryân olan añlar **bizi**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 4). [bizi, -i]
5. Nâr-ı ʾaşḳla eylerim teʾfîf cihan par par yanar
   Ol ateşde şevḳile büryân olan añlar **bizi**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 6). [bizi, -i]
6. Meskenimdir cây-ı ʿuzlet istemem aṣlâ refîḳ
   Taʿrife ḥâcet nedir ʿirfân olan añlar **bizi**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 8). [bizi, -i]
7. Bülbülün efġânını tezyîde bir güldür sebep
   Naġme-i murġ-ı dile ḫayrân olan añlar **bizi**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 10). [bizi, -i]
8. Bir libâs-ı matem-engîze büründü fikrim âh
   Ben gibi ẓulmetde ḳalmış ġam-keşân

añlar **bizi**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 12). [bizi, -i]

9. Şûretâ insânız amma sîretimizdir nihân Ḥilmî ʿâlemde ʿulüvv-i şân olan añlar **bizi**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 14). [bizi, -i]

böl-: *Bölmek, parçalamak.*

1. Tâbiş-i şems-i cemâl-i yâr ile **bölündü** dil Baʿdezân ben ol meh-i ġarrâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 3). [bölündü, -ün, -dü]

boş: *İçinde kimse veya bir şey olmayan.*

1. Boş mu ḳalacaḳ böyle bu ṣaḥrâ-yı ḫiṭâbet gül-zâr-ı leṭâfet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 7). [boş,]

bostân: *Çiçek ve ağaç yetiştirilen yer, bahçe.*

1. Seḥâb u ebr-i ẓulmetden müberrâ hangi **bostândır**
Ki böyle maẓhar olmuşdur hemân mihr-i dıraḫşâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 11). [bostândır, -dır]

bostân-ı ʿaşḳ: *Aşk bahçesi.*

1. Ebr-i ẓulmet etdi istîlâ semâ-yı fikrimi Yaş döker **bostân-ı ʿaşḳa** gözlerim misl-i seḥâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 6). [bostân-ı ʿaşḳa, -a]

böyle: *Böyle, bu şekilde.*

1. ʿÂlem-i fırḳatde Ḥilmî baḫtiyârdır baḫtiyâr
Devlet-i vuṣlat bulan **böyle** kerem-ver dilbere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 14). [böyle,]
2. Vâdî-i ḥayretde ḳalmışdır ʿuḳûl-i ins ü cân
Çeşm-i ʿâlem görmedi **böyle** melâʾik peykeri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 8). [böyle,]
3. Seḥâb u ebr-i ẓulmetden müberrâ hangi bostândır
Ki **böyle** maẓhar olmuşdur hemân mihr-i dıraḫşâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 12). [böyle,]
4. Geldi Ḥilmî söyledi bir yâver-i ḥarb târîḫin
ʿAvn-ı Ḥaḳla olalım **böyle** mübeşşer dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 44). [böyle,]
5. Maʿârif ehliniñ ḳadri bilindi devr ü ʿaṣrında
Teṣâdüf etmedi çeşm-i cihân **böyle** ḳadir-dâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 48). [böyle,]
6. Eyle tebrîke şitâbân **böyle** ʿîd-i esʿâdı Ol perî-rû gösterir birgün cemâl-i sermedi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 17). [böyle,]
7. Fevziyâ ʿîd-i şerîfi saʿd u tebrîk eylerim Rişte-i ḥubb u vedâdı **böyle** taḥrîk eylerim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 38). [böyle,]
8. Boş mu ḳalacaḳ **böyle** bu ṣaḥrâ-yı ḫiṭâbet gül-zâr-ı leṭâfet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 7). [böyle,]
9. Eger ʿaṭf-ı naẓar etmez iseñ Ḥilmîye maḥşerde
Meded-res kim olur **böyle** ẕelîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 14). [böyle,]

böyle bir devlet: *Böyle bir mutluluk.*

1. Baña ʿarż etdi şâhâne yüzün ol mâh-ı tâbânım
Geçer mi **böyle bir devlet** kimiñ fikr ü ḫayâlinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 4). [böyle bir devlet, -]

böyle mi: *Böyle mi, bu şekilde mi.*

1. Râh-ı vaṣlıñda hezârân bîm-i cân eyler ẕuhûr
Böyle mi dîvân-ı ʿaşḳda resm ü ʿâdet el-ġıyâṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 6). [böyle mi, -]

boz-: *Düzgün bir şeyi düzensiz duruma sokmak, düzgünlüğünü gidermek.*

1. Ḳudretiñ ibdâʿını taġyîre ḳâdir mi olur Kim **bozar** necm ü ḳamerde şuʿledir bu hâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 4). [bozar, -ar]

bu: *Bu, işaret zamiri.*

1. Vücûduñ hestî-i kevne vesîle yâ resûlullâh
Bunu iṣbâta ḥâcet yoḳ delîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 2). [bunu, -nu]
2. Vücûd-ı aḳdesiñ maḥfûẓ olup taḫt-ı ḫilâfetde
Şebân-rûz vird ü ezkârım **budur** hep Rabb-i Sübḥâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 62). [budur, -dur]

bu: *Bu, işaret sıfatı.*

1. Bu ʿabd-i pür-ḳuṣûrı hîç yaḳar mı âteş-i dûzaḫ
Yaratdın ḥavż-ı kevṣerle zihî dört nehri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 15). [bu,]
2. Bu dünyâda dem-â-dem çoḳ günâhlar iktisâb etdim
Şefâʿat ḳıl beḳâda ḥâl vaḫîmdir yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 9). [bu,]

3. Bu küstâḫâne güftârdan merâmım
ʿarżuḥâldir hep
Ḳuvâ-yı nâṭıḳım ʿaẕm-ı remîmdir yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 7). [bu,]
4. Benim bîmârıma vizr ü vebâlim ʿillet olmuşdur
Dü ʿâlemde şifâ ver **bu** ʿalîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 8). [bu,]
5. Bu gülzâr-ı fenâdan gitmege mecbûr iken elbet
Sezâ mı gideyim ḫâr u ḫas ile yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 9). [bu,]
6. Esâsı bir muḥabbetdir dü ʿâlem üstüne mebnî
Bu mebḫaṣdan olan ġâfil hemîşe ḫâm ḫayâl eyler
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 6). [bu,]
7. Sönerse zûr-ı şarṣarla **bu** şeb miṣbâh-ı iḳbâlim
Żiyâ-yı mihr içün aṣlâ ṣabâḥı intiẓâr etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 3). [bu,]
8. Ḫudâdan bir ʿinâyetdir baña ḥilmiyyet ey Ḥilmî
Bu ḫaṣlet bende mevcûdken ʿadûdan aḫẕ-ı ṣâr etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 8). [bu,]
9. Ḳalır mı keştî-i göñlüm **bu** girdâb-ı ġam-efzâda
Anıñ sâḥil-resi maḳṣûduna her ân olur bâʿiṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 7). [bu,]
10. Uzunca baḫṣ-i zülfünce nice ince ḫayâl etdim
Bu şeb müşkbâr-ı târında raḳible ḳîl u ḳâl etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 2). [bu,]
11. Ḫâne-i ḳalbindeki **bu** Ḥilmî zârıñ âteşin
Sen de ey bî-dâd u inṣâf öyle yâre düş de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 9). [bu,]
12. Nûr-ı çeşmânım seḥâb-ı ẓulmete girdi **bu** şeb
ʿArż-ı dîdâr etmege mâh yoḳ mu imkân ey ṭabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 3). [bu,]
13. Taḫtgâhıñdır seniñ **bu** kişveristân-ı göñül
Olmasın vîrâne müşrif ḳıl ʿimâret el-ġıyâṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 11). [bu,]
14. Ṭâḳ-ı sevdâ üzre yazdım sâniḥât-ı fikrimi
Oḳuyanlar dediler **bu** bir kitâb-ı müsteṭâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 10). [bu,]
15. Ne ârzûñ varsa icrâ et ʿitâbımdan ḥaẕer etme
Bu fırṣat bir ġanîmetdir ne yapsañ infiʿâl etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 4). [bu,]
16. Seni görmek müyesser olmasa **bu** Ḥilmîye ṣad sâl
Teʾessüf eylemem hem görmegi aṣlâ ḫayâl etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 5). [bu,]
17. Eylesem esrâr-ı ʿaşḳı ʿâleme ifşâ **bu** dem
Ḥilmiyâ mâ-baʿdı var fikrimde vüsʿat ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 15). [bu,]
18. Ḫudâya vâṣıl ol cânâ ṭarîḳ-i müstaḳîmi bul
Nedir **bu** çekdigiñ zaḥmet a dil ḳayd-ı sivâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 4). [bu,]
19. Ṭoġduġuñ ân kâʾinât bir ḫandeye maẕhar olur
Her dile baḫṣ-ı neşâṭ eyler **bu** ḥâl u heyʾetiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 4). [bu,]
20. Ey meh-i tâbende nûrı kimden etdiñ iḳtibâs
Bir şeb-i deycûru revnaḳdâr eder **bu** ṣûretiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 8). [bu,]
21. Kevṣer-i luṭfun diler **bu** Ḥilmî-i teşne-dehân
Dehşet-efzâdır ʿaẕâb-ı Rabb-i ʿizzet âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 13). [bu,]
22. Pâdişâhım biñ yaşa olduḳça ʿâlem müstaḳar
Bu duʿâyı ḳalbine naḳş etdi Ḥilmî kemteri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 14). [bu,]
23. Bu nûr-ı aʿẓamı çünkü Ḫudâ baḫş u ʿaṭâ etdi
Teşekkür eylemek vâcib degil mi nevʿ-i insâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 15). [bu,]
24. Görünmez berf ü bârân-ı mezâlim çün **bu** ḫâk üzre
Verir şevḳ ü neşâṭ her dem zebân-ı ʿandelîbâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 9). [bu,]
25. Bahâr-ı dâʾìm-âsâdır füyûżât baḫş eder luṭfu
Şuʿâʿ-ı revnaḳ-efzâ hep **bu** ezhâr-ı gülistâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 8). [bu,]
26. Bu iki luṭf-ı Ḫudâya cân verir ʿOsmânlılar

Ol sebebden ḳan döker efrâd-ı ʿasker dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 13). [bu,]

27. Cehl ü ġaflet kibr ü vaḥşet mûceb-i ḫüsrân olur
Bu ṣıfâṭ aṣḥâbını eyler muḥaḳḳar dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 34). [bu,]
28. Ṭırnovayla Yeñişehri pâdişâh aldı **bu** sâl
Nuṣret-i sübḥân ola her demde rehber dâʾimâ *(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 45). [bu,]*
29. Etdi tevâli sû-be-sû fevz u ẓafer feṯḥ-i bilâd
Bâlâ-yı târîḫe yazsın **bu** aḥvâl-i faḫriyyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 10). [bu,]
30. Ṭâḳ-ı eflâka yazdılar ḫâme-i zerle kâtibân
Bu ṣavlet-i şîrâneyi **bu** saṭvet-i ḥarbiyyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 6). [bu,]
31. Ṭâḳ-ı eflâka yazdılar ḫâme-i zerle kâtibân
Bu ṣavlet-i şîrâneyi bu saṭvet-i ḥarbiyyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 6). [bu,]
32. Nedâmet eyledi Ḥilmî Yunânîlar hep **bu** târîḫde
Tesalya ḳıṭʿasın ḥarben bugün ʿAbdü'l-ḥamîd aldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 11). [bu,]
33. Bu heyʾet ki şecâʿatle muḫammer ṭıyneti Ḥaḳdan
Anuñla ceng eden aʿdâ cihânda şerm-sâr ḳaldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 9). [bu,]
34. Ḳudretiñ ibdâʿını taġyîre ḳâdir mi olur
Kim bozar necm ü ḳamerde ṣuʿledir **bu** hâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 4). [bu,]
35. Fenn-i ḥarb âdâbını Edhem Pâşâdan gördüler
Oḳusun Yunânîler mektebde **bu** risâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 6). [bu,]
36. ʿAṭâyâ-yı Ḫudâ-yı müsteʿândır lâ-cerem ẕâtı
Anıñ ẕâtı muḳaddes âyeti **bu** mülk-i ʿOs̱mâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 40). [bu,]
37. Anı medḥ ile faḫr eyler **bu** ʿabd-i pür-ḳuṣûr Ḥilmî
Ser-â-ser luṭf ile maḳbûl görür çün ẕât-ı şâhâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 51). [bu,]
38. Bu küstâḫâne evżâʿı ederler ʿafvına şâyân
Anıñ meydân-ı medḥinde gelir çün ḫâme cevlâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 67). [bu,]
39. Zemistân-ı kederden ḳalmadı dilde es̱er ẕerre
Teferrüc ḳaṣd ile gel baḳ **bu** ezhâr-ı gülistana
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 8). [bu,]
40. Ben de oldum **bu** sirâc-ı ḫüsn-i yârdan ḥiṣṣe-yâb
Zülf-i cânân-veş elimde ḫâme etdi ıżṭırâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 25). [bu,]
41. Pertev-ârâ-yı hidâyet oldu **bu** yolda hemîn
Buldu bir râh-ı mecâz vaṣl-ı dili bî-ân u în
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 9). [bu,]
42. Bir vesîle bulmadım aḥvâl-i ʿaṣḳın ʿarżına
Düşeli bî-çâre göñlüm **bu** ʿırâḳın ʿarżına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 4). [bu,]
43. Yâ Rab bu ne ziynet bu ne ḳudret
Bu ne ṣunʿ-ı kemâl bu naṣıl ḥikmet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 16). [bu,]
44. Arżı tezyîn etdi yine ṭabîʿat
Âs̱âr-ı ḳudretdir **bu** zîb ü ziynet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 2). [bu,]
45. Yâ Rab **bu** ne ziynet **bu** ne ḳudret
Bu ne ṣunʿ-ı kemâl **bu** naṣıl ḥikmet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 16). [bu,]
46. Yâ Rab **bu** ne ziynet **bu** ne ḳudret
Bu ne ṣunʿ-ı kemâl **bu** naṣıl ḥikmet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 15). [bu,]
47. Yâ Rab **bu** ne ziynet **bu** ne ḳudret
Bu ne ṣunʿ-ı kemâl **bu** naṣıl ḥikmet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 15). [bu,]
48. Ne güzel manẓara ʿarż eder evrâḳ
Bilirim hep seniñ **bu** âs̱âr Ḫallâḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 6). [bu,]
49. Eşcâr ḥayât buldu ḳudret-i Ḫaḳla Ḫayret verir çünkü **bu** ḥikmet ʿaḳla
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 4). [bu,]
50. Râh-ı fülk-i maḳṣada necm-i cemâliñ rehberim
Ḳurtarır **bu** Ḥilmî zârı her belâdan lâ-cerem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 44). [bu,]
51. Gösterip ṣaḥn-ı şühûd u ʿâlemi mis̱l-i duḥâ
Râyiḥ oldu ẕevḳ-i laʿliñle **bu** bir vaḳt-i duḥâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 8). [bu,]
52. Ḫayâl-i ẓıll-ı ʿâlemden **bu** hestîden ḥaẕer eyler
Başîret ṣâḥibi sırr-ı ḥaḳâyıḳa naẕar eyler
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 33). [bu,]
53. Faḳîr ü bî-kes ü ʿâciz ḳalup dil bî-nevâ imdâd
Yetiş **bu** kemteriñ Ḥilmî ẕelîle serverâ imdâd

(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 52). [bu,]

54. Sürʿatle mürûr etmededir vaḳt-i şebâbet âyâ **bu** ne ḥikmet *(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 16). [bu,]*
55. Şoldurdı ḫażân çehre-i ezhârı nihâyet yâ Rab **bu** ne ḥâlet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 12). [bu,]
56. Boş mu ḳalacaḳ böyle **bu** ṣaḥrâ-yı ḥiṭâbet gül-zâr-ı leṭâfet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 7). [bu,]
57. Ey ḥâkim-i ʿaşḳ faṣl olacak şimdi **bu** daʿvâ
ḥükm eyle ser-â-pâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 7). [bu,]
58. Şevḳ vermededir dehre **bu** şeb mâh-ı mücellâ
baḳ şuʿle-i sevdâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 3). [bu,]
59. Ki ṭahn olduḳça artar âsiyâbda dâne-i ḳısmet
Ḳanâʿat anbarı doldu amân yâ Rab **bu** ne ḥikmet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 14). [bu,]
60. Oḳusun **bu** naẓmı Ḥilmî bâdeler versin saña
Şiʿrini şâʿir görünce âferîn etsin saña
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 13). [bu,]
61. Ber-ṭaraf olsun ġumûm hep şevḳ gelsin saña
Şâʿir-i mâhir **bu** yolda ittibâʿ etsin saña
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 12). [bu,]
62. Kitâb-ı ḥüsnünü hem muḫtaṣar hem de müfîd etdim
Bu ṣûret münʿakis yâriñ heyûlâ-yı cemâlinde
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 6). [bu,]
63. Bu şeb ol mâh-liḳâyı seyr edip bir rûz-ı ʿîd etdim
Göñül pervânesi gitdi görünce şemʿa-i sûzân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 15). [bu,]

bu dem: *Bu zaman.*

1. Dem-â-dem ṣarf-ı enfâs-ı ḥayât-ı câvidân eyler
Bu dem şevḳ-i cedîd ḥâṣıl olubdur ʿandelîbâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 4). [bu dem, -]

bu gün: *İçinde bulunulan gün.*

1. ʿAndelîbân nâle vü feryâd edin gündür **bu gün**
Gülşen-i sevdâ vü ʿaşḳda verd-i ḫandân rû-nümûn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 13). [bu gün, -]

bû-feşân: *Koku saçan.*

1. Gülşen-i fikrimde görsem **bû-feşân** birḳaç çiçek
Ol zamân baḫtım açılmış der idim bî-iştibâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 9). [bû-feşân,]
2. Bâġ-ı sînemde görüp iḳbâlimiñ ezhârını
Bû-feşân bir ġonceye ṣarf etmişim efkârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 8). [bû-feşân,]

bugün: *Bugün.*

1. Ne ḥikmet ʿandelîb-i dil vedâʿ etdi gülistâna
Diyâr-ı cân u dil ḳaldı **bugün** maḥrûm ṣadâsına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 14). [bugün,]
2. Nedâmet eyledi Ḥilmî Yunânîlar hep bu târîḫde
Tesalya kıṭʿasın ḥarben **bugün** ʿAbdü'l-ḥamîd aldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 12). [bugün,]
3. Zümürrüd oldı ṣaḥrâ-yı ḫilâfet câ-be-câ elbet
Bugün kim iʿtibâr eyler hele laʿl-i Bedeḫşâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 54). [bugün,]

bul-: *Ermek, ulaşmak.*

1. Seni yâd ederek **buldu** necâtı enbiyâʾ ġamdan
Gülistân oldu çün âteş Ḫalîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 5). [buldu, -du]
2. Şerḥa şerḥa oldu sînem tîġ-i cevr-i yâr ile
Arasın **bulsun** ṭabîbân derdime çâre ṣabâḥ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 10). [bulsun, -sun]
3. Pertev-ârâ-yı hidâyet oldu bu yolda hemîn
Buldu bir râh-ı mecâz vaṣl-ı dili bî-ân u în
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 10). [buldu, -du]
4. Bir vesîle **bulmadım** aḥvâl-i ʿaşḳın ʿarżına
Düşeli bî-çâre göñlüm bu ʿırâḳın ʿarżına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 3). [bulmadım, -ma, -dı, -m]
5. ʿÂlem-i firḳatde Ḫilmî baḫtiyârdır baḫtiyâr
Devlet-i vuṣlat **bulan** böyle kerem-ver dilbere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 14). [bulan, -an]
6. Ḫudâya vâṣıl ol cânâ ṭarîḳ-i müstaḳîmi **bul**
Nedir bu çekdiğiñ zaḥmet a dil ḳayd-ı sivâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 3). [bul,]

7. Żiyâyı iḳtibâs etdim yâriñ nûr-ı cemâlinden
Zevâle ermeden **buldum** kemâli ben hilalinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 2). [buldum, -du, -m]
8. Keşret içre yâri **bulmaḳ** ehl-i vaḥdet kârıdır
Terk edip aġyârı tenhâ yâri sevmek oldu şarṭ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 9). [bulmaḳ, -maḳ]
9. Hezâr mürde dile baḫş-ı ḥayât eyler füyûżâtı
Der-i dergâh-ı luṭfunda **bulur** herkes murâdâtı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 16). [bulur, -ur]
10. Mâhitâbım gel şoḳul âġûş-ı âfâḳa yine
Necm-i baḫtım şuʿlesiyle **bulurum** esḥârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 14). [bulurum, -(u)r, -um]

bülbül: *Güzel sesiyle bilinen kuş II Aşık.*

1. Kim eder gûş **bülbülüñ** efġânını vaḳt-i seḥer
Dilde şad-ı fiġânımı Mevlâma taḳdîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 9). [bülbülüñ, -üñ]
2. Gülistân-ı göñülde murġ-ı cândır ṣâmit u sâkit
Uşanmış mı ʿaceb **bülbül** gülün sürḫ-i ʿiẕârından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 4). [bülbül,]
3. Minber-i ṣaḥrâda **bülbül** ḫuṭbe-i feryâd oḳur
Sen de ey dil ʿandelîbveş lâne-i efġâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 11). [bülbül,]
4. Çehre-i gülzârı taṣfîr eyledi bâd-ı ḫazân
Kesdi **bülbül** naġmeyi ʿaşḳ-ı ḥaḳîḳat ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 4). [bülbül,]
5. Bir fiġân ḳopdı gülistânda ne ḥikmet ey göñül
Naġme-i şevḳi kesildi **bülbülüñ** gülzâre ḥayf
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 6). [bülbülüñ, -üñ]
6. Gül-i ruḫsârı şoldurdı seḥerde **bülbülüñ** zârı
Teverrüm eyledi ol yâr ḥayât-ı câvidândan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 11). [bülbülüñ, -üñ]
7. Ṣaḥn-ı gülzâr-ı cihân kesb-i leṭâfet etmege
Bülbüle feryâd u nâlân güle gülmek oldu şarṭ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 12). [bülbüle, -e]
8. Fiġâna başladı gülşen içinde ʿaşḳ ile **bülbül**
Açıldıḳça gül-i ṣad-berg nihâyet vermez efġâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 43). [bülbül,]

bülbül gibi: *Bülbül gibi (bülbülün vasfı olan inlemek).*

1. Gel ey göñlüm yeter artıḳ şu ezvâḳ-ı cihândan geç
Hemân **bülbül gibi** feryâddasın âh u fiġândan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 2). [bülbül gibi, -]

bülbül misâl: *Bülbül gibi.*

1. Jâle-dârdır lâlezârıñ dîdesi **bülbül misâl** Ḥüzne maġlûb oldum âh ḳalbde meserret ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 7). [bülbül misâl, -]

bülbül-i şeydâ: *Aşk mecnunu bülbül ‖ çılgın aşık.*

1. Bilmem niye sâkit duruyor **bülbül-i şeydâ**
varken gül-i raʿnâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 5). [bülbül-i şeydâ, -]
2. Gül-i ruḫsâr-ı âla cân verir ol **bülbül-i şeydâ**
Leb-i deryâda gâh manẓûr olur bir vâsiʿ-i ṣaḥrâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 7). [bülbül-i şeydâ, -]

bülbül-i şeydâ gibi: *Çılgın bülbül gibi.*

1. Serv-i nâzım gel şoḳul âġûş-ı ḥüzne bir ṣabâḥ
Naġme-dâr ol şâḫ-ı ʿaşḳda **bülbül-i şeydâ gibi**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 14). [bülbül-i şeydâ gibi, -]

bülbül-i zâr: *İnleyen bülbül.*

1. Raḥm u şefḳat eyler elbetde perîşân ḥâlime
Gösterir ruḫsârını gül **bülbül-i zâre** ṣabâḥ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 4). [bülbül-i zâre, -e]

bülbül-misâl: *Bülbül gibi.*

1. Zâr u feryâd u fiġânlar n'olduġın **bülbül-misâl**
Ṣemm-i bûy-ı vaṣl içün ol ḥüsn-i ḫᵛâre düş de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 5). [bülbül-misâl,]

bülbülün efġânı: *Bülbülün iniltisi/feryadı.*

1. Bülbülün efġânını tezyîde bir güldür sebep
Naġme-i murġ-ı dile ḫayrân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 9). [bülbülün efġânını, -n, -ı]

bûm u ġurâb: *Baykuş ve karga.*

1. ʿAndelîb-i dil niçün zâr etmesin hem ıżṭırâb
Lâne-i fażlında ârâm eyledi **bûm u ġurâb**

(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 16). [bûm u ġurâb, -]

bunda: *Burada.*

1. Ġonce gül berge ṣarılmış eylemiş rûyın nihân
   Bunda bir ḥikmet nümâyân ṣorayım ḫâre ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 8). [bunda,]

bünyân-ı ʿaşk: *Aşkın yapısı.*

1. Zülfüñ-âsâ pek perîşân oldu cemʿiyyeti Ḥilmîyâ **bünyân-ı ʿaşḳa** ver metânet el-ġıyâṣ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 14). [bünyân-ı ʿaşḳa, -a]

bünye-i faẕl u fünûn: *Fen ve faziletlerin temeli.*

1. Hestî-i ḥikmet-nümâ-yı ḥükm-i ḥarf-i kâf u nûn
   Vaẕʿ-ı zîbâ-yı esâsı **bünye-i faẕl u fünûn**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 24). [bünye-i faẕl u fünûn, -]

bura: *Bu yerde.*

1. Ol ḳanâʿat kûşesi olmuş der-i elṭâf-ı Ḥaḳ Ḥilmiyâ her dem **bura**da luṭf u ʿizzet bekleriz
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 14). [burada, -da]

burc: *Gökte Zodyak üzerinde bulunan on iki takım yıldızına verilen ad.*

1. Âfitâb u mâhitâb u **burc** u encüm yoġ iken
   Ẓâhir oldu mâh-ı ġarrâ-yı cemâliñ ibtidâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 3). [burc,]
2. Velâyet **burcunuñ** bir kevkeb-i dürri Rifâʿîdir
   Anıñ ẕât-ı şerîfi nûr-ı aʿẓam iltimâʿıdır
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 19). [burcunuñ, -u, -nuñ]

burc-ı beden: *Beden kalesi.*

1. Ḫarâb oldu yazıḳ **burc-ı beden** taʿmîri mümkün mü
   Ḫaẕer mi eylesin artıḳ anıñ seng-i ḳażâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 11). [burc-ı beden, -]

burc-ı hilâfet: *Halifelik burcu.*

1. Ṭulûʿ-ı neyyir-i şevket zihî **burc-ı ḫilâfetden**
   Şuʿâʿ-efşân-ı feyż oldı ser-â-ser ṣaḥn-ı ekvâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 1). [burc-ı ḫilâfetden, -den]

bürün-:, *Örtünmek, kaplanmak.*

1. Bir libâs-ı matem-engîze **büründü** fikrim âh
   Ben gibi ẓulmetde ḳalmış ġam-keşân añlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 11). [büründü, -dü]

büryân ol-: *Yanıp kavrulmak.*

1. Nâr-ı ʾaşḳla eylerim teʾfîf cihan par par yanar
   Ol ateşde şevḳile **büryân olan** añlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 6). [büryân olan, -an]

bûs et-: *Öpmek.*

1. Bir şecer ki zirvesi ḫâk-i zemîni **bûs eder** Ṣallanır bâd-ı seḥerle dalları ṭûbâ gibi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 11). [bûs eder, -er]
2. Nâme-i dil baḫtiyârdır dest-i yârı **bûs eder**
   Ḫâme-i ümmîdi ḳatʿ eyler felek meʾyûs eder
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 31). [bûs eder, -er]

bütüñ: *Bütün, tamamıyla.*

1. Seniñ ṣubḥ u ṣafâ-zâ vü nizârıñdan olur bî-dâr
   Bütün ezhârı aġlatdı fiġân u zârıñ ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 4). [bütün,]
2. Rûz-gâr-ı ġamla söndü ḳandîl-i iḳbâlim âh
   Ebr-i ẓulmet içre gösterdim **bütün** âṣârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 20). [bütün,]
3. Vücûduyla mübâhât eylesin ʿOṣmâniyân her ân
   Ki ʿaşrı ġıbṭa-baḫşâdır **bütün** aʿṣâr u ezmâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 6). [bütün,]
4. Şükûfe-zâr olan mülk-i dil-i şâh-ı cihân-ârâ
   Hemîşe revnaḳ-efzâdır **bütün** ezhâr-ı ekvâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 14). [bütün,]
5. Mevcûd iken henûz ʿâlem-i Ḫudâda Bütün eşyâ iken ketm ü ḫafâda
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 10). [bütün,]

bûy-ı bostân: *Bahçe kokusu.*

1. Ey gül-i gül-zâr-ı âṣâr-ı bahâr-ı ḥüsn ü ân Der-meşâm-ı câm biyâyed **bûy-ı bostân** sû-be-sû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 4). [bûy-ı bostân, -]

bûy-ı câh: *Kuyu /yer kokusu.*

1. Gülşen olsa her ṭaraf bûy-ı ṣafâ-yı murġ-ı dil
   Ḥilmî-âsâ şemm eder gül-zâr-ı dilden **bûy-ı câh**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 24). [bûy-ı câh, -]

bûy-ı elṭâf: *İhsan ve lütfun kokusu.*

1. Ey ṣabâ al nâme-i cân u dili yâre götür ʿUḳde-i zülfün açıp ṣad **bûy-ı elṭâfın** getir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 40). [bûy-ı elṭâfın, -ın]

bûy-ı fezâ: *Her yeri kaplayan koku.*

1. Açıl ey ġonca-i gül-fem cihâna ʿarż-ı dîdâr et
   Alır dil leẕẕet-i ʿaşḳı gülün **bûy-ı**

fezâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 32). [bûy-ı fezâsından, -s, -ı, -n, -dan]

bûy-ı feżâʾil: *Fazilet kokusu.*

1. Gülistânıñ beḳânıñ ġoncası murġ-ı ḫoş-elḥânı
Alır **bûy-ı feżâʾil** hep meşâm-ı ẕevḳ-i insânı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 24). [bûy-ı feżâʾil, -]

bûy-ı gülzâr-ı ruḫ: *Yanağın gül bahçesinin kokusu.*

1. Eden şem **bûy-ı gülzâr-ı ruḫun** bâġ-ı meveddetde
Olur murġ-ı göñül pâ-bend düşüp çâh-ı zenehdâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 31). [bûy-ı gülzâr-ı ruḫun, -un]

bûy-ı ḥikmet: *Bilgelik kokusu.*

1. Geçdi eyyâm-ı bahâr gülşende behcet ḳalmadı
Şoldu ezhâr-ı ṭabîʿat **bûy-ı ḥikmet** ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 2). [bûy-ı ḥikmet, -]

bûy-ı irfân: *Bilme ve anlayışın kokusu ve sevinci.*

1. Nükhet-i ḫâmemden aldı feyz-i ʿaşḳı ʿandelîb
Lâle-zârı **bûy-ı irfânımla** taʿṭîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 4). [bûy-ı irfânımla, -ım, -la]

Verir mi ṭıynet-i pâke felek hiç bir vaḳit miḥnet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 12).

câme: *Libas, elbise.*

1. Kâʾinât gâh giyer bir siyâh **câme**
Düşer o vaḳitde âfitâb dâme
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 7). [câme,]

câme-i pür-ziynet: *Ziynetle dolu, süslü elbise.*

1. Rûze-i hicrânıñ olmaz mı o ʿîd-i vuṣlatı
Şâhid-i maḳṣad giyerdi **câme-i pür-ziyneti**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 30). [câme-i pür-ziyneti, -i]

câm-ı cefâ: *Sıkıntı kadehi.*

1. Ḫazân şoldurdu evrâḳ-ı ḥayâtı baḳ şebâbında
İçirir şerbet-i mevti felek **câm-ı cefasından**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 6). [câm-ı cefâsından, -sı, -n, -dan]

câmiʿ ol-: *Toplamak, bir araya getirmek.*

1. Câmiʿ oldu cebhe-i ḥüsnüñde hep esrâr-ı ʿaşḳ
Ẓulmet-i dehri izâle eyledi envâr-ı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 11). [câmiʿ oldu, -du]

câmiʿ-i mülk-i cihân: *Cihan mülkünü bir araya getiren, toplanılan yer.*

1. Câmiʿ-i mülk-i cihânda ḫuṭbe-hʷândan ehl-i dil
Cân ḳulaġın ver deʿibret al ḫaṭîb-i minbere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 7). [câmiʿ-i mülk-i cihânda, -da]

bûy-ı şafâ-yı murġ-ı dil: *Gönül kuşunun mutluluk kokusu.*

1. Gülşen olsa her ṭaraf **bûy-ı şafâ-yı murġ-ı dil**
Ḥilmî-âsâ şemm eder gül-zâr-ı dilden bûy-ı câh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 23). [bûy-ı şafâ-yı murġ-ı dil, -]

bûy-ı zülf-i dil-rübâ: *Gönül çelen (sevgilinin) saç kokusu.*

1. Bûy-ı zülf-i dil-rübâdır ʿâlemi taʿṭîr eder Nükhet-efşân-ı meşâmdır ʿanber-i sârâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 5). [bûy-ı zülf-i dil-rübâdır, -dır]

büyük: *Miktarı fazla olan, sayıca çok olan.*

1. Eyledi derḥâl işâret ki bahâr eyyâmıdır ʿÂşıḳ-ı şûrîde ḫâliñ bir **büyük** bayrâmıdır
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 12). [büyük,]

C

câ-be-câ: *Far. Yer yer, mahal-be-mahal.*

1. Zümürrüd oldı ṣaḥrâ-yı ḫilâfet **câ-be-câ** elbet
Bugün kim iʿtibâr eyler hele laʿl-i Bedeḫşâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 53). [câ-be-câ,]

cân: *Ruh.*

1. Ger fedâ etsem râh-ı ʿaşḳıñda **cânım** ġam değil
Ol metâʿ-ı cism ü câna rinde ḥürmet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 3). [cânım, -ım]

cân kulaġı ver-: *Çok büyük bir dikkatle, iyice anlama, kavrama çabasıyla dinlemek.*

1. Câmiʿ-i mülk-i cihânda ḫuṭbe-hʷândan ehl-i dil
Cân ḳulaġın ver deʿibret al ḫaṭîb-i minbere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 8). [cân ḳulaġın ver, -]

cân u dil: *Can ve gönül.*

1. Âteş-i fırḳatde sûzân **cân u dildir** ʿâḳıbet Vâṣıl-ı maḳṣûd olan bâd-ı ṣabâdır ʿâḳıbet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 35). [cân u dildir, -dir]

cân u göñül: *Can ve gönül; ruh ve gönül.*

1. Ḫâne-i cismim içinde cemʿ olup **cân u göñül**
Yek vücûd olduḳ hemîşe dâr-ı miḥnet bekleriz
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 7). [cân u göñül, -]

cân ver-: *Ölmek.*

1. Bu iki luṭf-ı Ḫudâya **cân verir** ʿOsmânlılar
Ol sebebden ḳan döker efrâd-ı ʿasker dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 13). [cân verir, -ir]

2. Gül-i ruḫsâr-ı âla **cân verir** ol bülbül-i şeydâ
Leb-i deryâda gâh manẓûr olur bir vâsiʿ-i şaḥrâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 7). [cân verir, -ir]

cânâ: *Sevgilim, canım, ey dost.*

1. Var iken **cânâ** derûn-ı sînede ʿaşḳ âteşi
Ḳalmadı ṣabr u mecâlim raḥm u şefḳat isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 9). [cânâ,]
2. Nâr-ı ʿaşḳıñ yaḳdı **cânâ** ʿâşıḳıñ dil-ḫânesin
Laʿl-i tâbıñdan kerem ḳıl ey güzeller serveri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 5). [cânâ,]
3. Ḫudâya vâṣıl ol **cânâ** ṭarîḳ-i müstaḳîmi bul
Nedir bu çekdigiñ zaḥmet a dil ḳayd-ı sivâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 3). [cânâ,]
4. Eger müʾmin iseñ **cânâ** ṣalât-ı ḫamsı terk etme
ʿİbâdet eyle Sübḥâna amân nehy-i Ḫudâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 9). [cânâ,]

cânân: *Sevgili, gönül verilmiş, maşuka.*

1. Ṣadâḳat eyledim iṩbât reh-i ʿaşḳunda **cânânıñ**
Ḫaṭâsın gösterip derḥâl ḫazîn ü pür-melâl etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 5). [cânânıñ, -ıñ]

cândan özge: *Candan, gönülden başka.*

1. Cândan özge var mıdır ʿarż etmege şeyʾ-i nefîs
O seniñdir tâ ezelden aña raġbet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 5). [cândan özge, -]

cânı çık-: *Ölmek. II Ölürcesine acı çekmek.*

1. Çıḳdı cânım cismimiñ aṣlâ ki ḥükmü ḳalmadı
Ṭutma ki bî-hûde nabżım ḥükm-i Yezdân ey ṭabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 5). [cânım çıḳdı, -dı]

cârî: *Cereyan etmek, akmak.*

1. ʿÂşıḳâniñ zâr ederler ey kerîm-i muḫterem
Bezm-i elṭâfıñda **cârî** çünkü deryâ-yı kerem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 42). [cârî,]
2. Dürre-i güftârı **cârî** baḥr-i bezminde hezâr
Ġûṭe-ḫ*ârla lüʾlüʾ-i lâlâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 13). [cârî,]

cârî: *Yürürlükte olan, geçerli olan kanun-yasa || Allah'ın kanunu.*

1. Ehl-i tevḥîd dü-cihânda lâ-cerem manṣûr olur
Cârîdir ḳalbinde çün Allâhuekber dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 2). [cârîdir, -dir]

cârî: *Geçerli olan kanun.*

1. Cârîdir çün lebleriñde taḫtihe'l-enhâr hemân
Ḥilmîyâ ben andan artıḳ ḳaṭre şerbet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 13). [cârîdir, -dir]

cârî ol-: *Devam etmek, sürmek.*

1. Ḥayâtı sû-be-sû **cârî olup** baḥr-ı kerâmâtı
Dür-efşân-ı füyûż-ı Ḫaḳ dürür felek ʿinâyâtı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 13). [cârî olup, -up]

cây-ı cevlân: *Gezip dolaşma yeri.*

1. Nihâl-i devḥa-i bâġ-ı şerîʿat murġ-ı şeb-ḫânı
Semend-i pâyına ṣaḥn-ı ṭarîḳat **cây-ı cevlânı**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 2). [cây-ı cevlânı, -ı]

cây-ı emân: *Yardım istenilen yer, aman dilenen yer.*

1. Ḫalḳa-i bâb-ı ḳanâʿat oldu çün **cây-ı emân**
Ṣarılıp luṭf-ı Ḫudâya bâb-ı vaḥdet bekleriz
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 11). [cây-ı emân, -]

cây-ı ʿuzlet: *Yalnız başına yaşama yeri.*

1. Meskenimdir **cây-ı ʿuzlet** istemem aṣlâ refîḳ
Taʿrife ḥâcet nedir ʿirfân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 7). [cây-ı ʿuzlet, -]

cây-ı ẓulmet: *Karanlık yer.*

1. Gelmedi mâh-ı muḥabbet olmadı pertev-feşân
Bir şeb-i yeldâ içinde **cây-ı ẓulmet** bekleriz
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 4). [cây-ı ẓulmet, -]

cebhe-i ḫüsn: *Güzelliğin alnı.*

1. Cebhe-i ḫüsnünde yazdı ḫâme-i ḳudret anıñ
Sû-be-sû açdı livâ-yı ḥamd u nuṣret âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 11). [cebhe-i ḫüsnünde, -ü, -(n)de]
2. Câmiʿ oldu **cebhe-i ḫüsnüñde** hep esrâr-ı ʿaşḳ
Ẓulmet-i dehri izâle eyledi envâr-ı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 11). [cebhe-i ḫüsnüñde, -üñ, -de, -, -]

cefâ-yı yâr içün: *Sevgilinin cefası için.*

1. Dem-â-dem zâr u efġân olduġumdan mı neden bilmem
Dil-i zârı **cefâ-yı yâr içün** hep yâra şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 20). [cefâ-yı yâr içün, -]

cehâlet: *Bir şeyi bilmez olma, bilmezlik hâli; bilgisizlik, cahillik.*

1. Ḫıyânet eyleme aṣlâ umûr-ı ḳuds-ı devletde
   Gel etme irtikâb bir ẕerreye ḳaṭʿan **cehâletdir**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 4). [cehâletdir, -dir]
2. Râʾifâ aʿlâ ġazel söyle **cehâlet** istemez
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 15). [cehâlet,]

cehennem ḳaʿrı: *Cehennemin dibine gitmek. Ölüp cehenneme gitmek II kızılan bir kimse defolup gitmek, çok uzak yere gitmek.*

1. Beni şâdân eder emr-i Celîl lâ taḳneṭû Ḫilmî
   Maḳarr u meskenim olmaz cehennem ḳaʿrı Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 18).[cehennem ḳaʿrı olmaz, -]

cehl ile: *Cehaletle, bilgisizlikle.*

1. Cüst ü cû etmek muḥâldir **cehl ile** râh-ı necât
   Ol kitâb-ı ʿaşḳı bir kez ezber etmek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 3). [cehl ile, -]

cehl ü ġaflet: *Cahillik ve gaflet, Bilgi ve basiret yetersizliği.*

1. Cehl ü ġaflet kibr ü vaḥşet mûceb-i ḫüsrân olur
   Bu ṣıfâṭ aṣḥâbını eyler muḥaḳḳar dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 33). [cehl ü ġaflet, -]

cehr: *Açıkça ve yüksek sesle yapılan, alenî, alenen, cehren.*

1. Olaldan ṣafḥa-yı kevne vücûdum noḳṭası menḳûş
   Saña lâyıḳ yoḳ aʿmâlim ḫafî vü **cehrî** Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 8). [cehrî,]

cemʿ ol-: *Toplanmak, bir araya gelmek.*

1. Ḫâne-i cismim içinde **cemʿ olup** cân u göñül
   Yek vücûd olduḳ hemîşe dâr-ı miḥnet bekleriz
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 7). [cemʿ olup, -up]

cemâl: *Güzellik, hüsn ü ân. Güzel yüz.*

1. Kemâliñ vâżıʿ-ı şerʿ-i ḳavîmdir yâ resûlullâh
   Cemâliñ râfiʿ-i ʿarş-ı ʿaẕîmdir yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 2). [cemâliñ, -in]
2. Kevkeb-i burc-ı melâhetdir **cemâliñ** ey perî
   Münir-i vechiñ seḥâb-ı ḥayrete ḳor ḫâveri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 1). [cemâliñ, -iñ]
3. Faḳr ḥâlle ḫûb **cemâl** ârzû olunmaz Ḫilmîyâ
   Durmayıp ḥâliñ hemân ʿarż eyle ḫünkâre ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 11). [cemâl,]
4. Ṣubḥ u hidâyete bâdî kemâliñ
   Ṣâm-ı cehâleti kâşif **cemâliñ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 28). [cemâliñ, -in]
5. Ṭurre-i gîsûlarıñ ve'l-leyl zülfüñ ve'ḍ-ḍuḥâ
   Sûre-i nûrdur **cemâliñ** âyet-i kübrâ lebiñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 10). [cemâliñ, -iñ]

cemâl erbâbı: *İyi kimseler.*

1. Cemâl erbâbına sübḥân tecellî-i cemâl eyler
   Dil-i aʿdâyı âmâc-ı ser-i seyf-i celâl eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 1). [cemâl erbâbına, -(n)a, -]

cemâl-i sermed: *Daimi olan güzellik.*

1. Eyle tebrîke şitâbân böyle ʿîd-i esʿâdı
   Ol perî-rû gösterir birgün **cemâl-i sermedi**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 18). [cemâl-i sermedi, -i]

cemâl-i yâr: *Sevgilinin güzel yüzü.*

1. Seni muḥtâc u bî-ʿilâc beni bî-çâre şanmışlar
   Cemâl-i yâre ḥayrân olduġumdan mı neden bilmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 16). [cemâl-i yâre, -e]

cemîʿ-i mâsivâ: *Allah'tan gayrı şeylerin tamamı.*

1. Libâs-ı dervişânı giy icâzet al meşâyıḫdan
   Devâm et tekye-i ʿaşḳa **cemîʿ-i mâsivâdan** geç
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 6). [cemîʿ-i mâsivâdan, -dan]

cemʿiyyet: *Tamamı.*

1. Zülfüñ-âsâ pek perîşân oldu **cemʿiyyeti** Ḫilmîyâ bünyân-ı ʿaşḳa ver metânet el-ġıyâṣ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 13). [cemʿiyyeti, -i]

cenâb-ı seyyid Aḥmede'r-rifâʾî: *Seyyid Ahmed Rifaî Hazretleri.*

1. Serîr-i kişver-i feyż-i Ḫudânıñ ẕât-ı sulṭânî
   Cenâb-ı Seyyid Aḥmede'r-rifâʾî ḳuṭb-ı Rabbânî
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 6). [cenâb-ı seyyid aḥmede'r-rifâʾî, -]

ceng et-: *Savaşmak.*

1. Bu heyʾet ki şecâʿatle muḫammer ṭıyneti Ḫaḳdan
   Anuñla **ceng eden** aʿdâ cihânda şerm-sâr ḳaldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 10). [ceng eden, -en]

ceng ü cidâl: *Savaş ve mücadele.*

1. Ez-ḳadîm muʿtâd u kârı Türkleriñ **ceng ü cidâl**
   Ḫarb ile żabṭ eylemekdir şehr ü bender dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 19). [ceng ü cidâl, -]

cennât-ı ʿadn: *Cennet bahçeleri.*

1. Ṣaḥn-ı ruḥsârıñda menḳûş hâzihi **cennât-ı ʿadn**
   Fedḥulûhâ ḫâlidîn sırrınca devlet isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 11). [cennât-ı ʿadn, -]

cennet: *Ahirette iyi, dindar insanlara mev'ûd olan mekân-ı ma'nevî.*

1. ʿÂṣıḳâne dûzaḫ-ı hicriñle etme gel ʿazâb
   Âdeme **cennet** ruḥuñdur ey melâʾik peykeri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 4). [cennet,]
2. Dûzaḫ-i ġamdan rehâdır gülşen-i ḫüsnüñ gören
   Laʿl-i tâbıñ kevserin nûş ile **cennet** isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 8). [cennet,]

cerḥ et-: *Yaralamak, incitmek.*

1. Ḳavs-ı miḫnet sînemi **cerḥ etdi** dermân ey ṭabîb
   Rûḥ vedâʿ etmekde cisme ol şitâbân ey ṭabîb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 1). [cerḥ etdi, -di]

cerîha al-: *Yara almak, yaralanmak.*

1. Nişân-ı iftiḫâr ṭaḳdı ġuzât hep levḥa-i ṣadra
   Ser-â-ser leşker-i Yunân cerîha arḳadan aldı *(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 8). [cerîha aldı, -dı]*

ceryân et-: *Akmak.*

1. ʿAşḳ ile **ceryân eder** baḥr-i muḥîṭ-i kâʾinât
   Şevḳ ile devrân eder eflâke baḳ baḥr u bere
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 9). [ceryân eder, -er]
2. Dîde-i ġam-dîdeden **ceryân eden** hep ḫûndur o
   Andırır bir ḳaṭresi emvâc-ı baḥr-i aḫmeri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 3). [ceryân eden, -en]

cesâret al-: *Herhangi bir durumdan, davranıştan veya kişiden güç almak.*

1. Ṣâbıḳ-ı ġafletle mi ḥarbe **cesâret aldılar**
   Bilmiyorlar mı berâber rûḥ-ı Ḥaydar dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 23). [cesâret aldılar, -dı, -lar]

cevher-i cân: *Can mücevheri ‖ gönül.*

1. Şemşîr-i müjgânlarıñ çekdi ḥarâmî ḳaşlarıñ
   Dökdü ḳanlar **cevher-i cân** oldu ġâret el-ġıyâs
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 4). [cevher-i cân, -]

cevher-i iḫsân: *Bağışlanma elması.*

1. Gel ṣarıl bâb-ı necâta var ise ʿaḳlıñ eger Ḳıblegâh-ı ins ü cindür **cevher-i iḫsâna** gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 10). [cevher-i iḫsâna, -a]

cevher-i ʿömr-i ʿazîz: *En kıymetli hayat elması.*

1. Oldu jeng-âlûd ḥayfâ **cevher-i ʿömr-i ʿazîz**
   Ḥilmiyâ taḳdîme aḥrâ yoḳdur aṣla taʿâti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 9). [cevher-i ʿömr-i ʿazîz, -]

cevlâna gel-: *Dolaşmak, gezmeye gelmek.*

1. Bu küstâḫâne evżâʿı ederler ʿafvına şâyân Anıñ meydân-ı medḥinde gelir çün ḫâme cevlâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 68). [cevlâna gelir, -ir]

cevr eyle-: *Eziyet etmek.*

1. Ṣanma ey dil mâsivâ-yı yârdır **cevr eyleyen**
   Gece gündüz bâʿiş-i zâr u figânım işte bu
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 5). [cevr eyleyen, -(y)en]

cevr-i yâr: *Sevgilinin eziyeti, zulmü.*

1. Kimseden zerre ḳadar luṭf u ʿinâyet istemez
   Vird edindim **cevr-i yârdan** çekdigim her zârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 6). [cevr-i yârdan, -dan]

cevr-i yâr: *Sevgiliden gelen İncitici söz veya davranışlar.*

1. Çeşm-i fettânıñ gören ḥaşre ʿalâmet istemez
   Cevr-i yâri fehm eden dünyâda râḥat istemez
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 4). [cevr-i yâri, -i]

cezâ: *Suç işleyen bir kimseye suçunun derecesine göre verilen acı karşılık.*

1. Açılsın râʾyet-i ġufrân temevvüc eylesin Yâ Rab
   ʿİbâdıñ ḫavf eder rûz u leyâl ḥaşrıñ **cezâsından**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 20). [cezâsından, -s, -ı, -n, -dan, -]

cihâd: *İslâm nizâmını yeryüzünde hâkim kılma ve bu nizâmı savunma maksadıyle din uğrunda ve Hak yolunda yapılan savaş, gazâ.*

1. Nâr-ı dûzaḫdan beterdir Türkleriñ ḥarb âteşi
   Çünkü emr eyler **cihâdı** şerʿ-i enver dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 38). [cihâdı, -ı]

cihân: *Dünya, âlem, cihân.*

1. O rütbe çoḳdur evsâḫ-ı zünûb u maʿşiyet aşâm
   Ki taṯhîr edemez ânı **cihânıñ** baḥri Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 6). [cihânıñ, -ıñ]
2. Cihânda servet-i mâl u menâle iʿtibâr etmem
   Saʿâdetle be-kâm olsam yine ben iftiḫâr etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 1). [cihânda, -da]
3. Açıl ey ġonca-i gül-fem **cihâna** ʿarż-ı dîdâr et
   Alır dil lezzet-i ʿaşḳı gülün bûy-ı

fezâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 31). [cihâna, -a]

4. Temennî etmesin aṣlâ **cihanda** çarḫ-ı gerdûna
Ne iḥsân beklenir dehriñ âyâ faṣl-ı bahârından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 7). [cihanda, -da]
5. Cihânı şöyle bir gözden geçirdi menfeẕ-i mevtden
O dem ṭop-ı ecel verdi ṣadâ cismiñ ḥişârından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 9). [cihânı, -ı]
6. Kemâl-i istiḳâmetle vaẕîfe-dâr olanlar hep
O ẕâtlar ki **cihânda** ṣâḥib-i ʿiffet aṣâletdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 16). [cihânda, -da]
7. Nâr-ı ʾaşkla eylerim teʾfîf **cihan** par par yanar
Ol ateşde şevḳile büryân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 5). [cihan,]
8. Çekdi dest Hilmî **cihândan** artık ʿavdet eylemez
Gitdi bir ṣâḥib-liyâḳat dense ṣâyân ey ṭabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 9). [cihândan, -dan]
9. Verdi çün pâzâr-ı germ-â-germ-i ʿaşḳa tâb u fer
Ol metâʿ-ı ḥüsnüñe Ḥilmî **cihân** hep müşteri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 10). [cihân,]
10. Şuʿle-i ruḫsâr-ı yâre olsa müstaġraḳ **cihân**
Bir şeb-i deycûr içinde ararım tâb-dârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 11). [cihân,]
11. Dûrbîn-i ʿibretle seyr et gel yanan pervâneyi
Yanmadan gördüm **cihânda** dûzeḫ-i pür-nârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 4). [cihânda, -da]
12. Cihânda dâʾimâ Ḥilmî selâmet bulmaḳ isterseñ
Diliñ çek mâsivâdan ġıybet ü zemm ü riyâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 13). [cihânda, -da]
13. Ġarba tevcîh-i nigâh etme amân fırḳat uzar
Müstenîr eyler **cihânda** Ḥilmîyi bir vuṣlatıñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 14). [cihânda, -da]
14. Vâdʾi-i ketm ü ʿademden olmaġa peydâ **cihân**
Oldu bâʿis ʿâlem-ârâ-yı cemâliñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 11). [cihân,]
15. Müstedâm eyle İlâhî enbiyâniñ ʿaşḳına
Müsterİḥ eyle **cihânda** evliyânıñ ʿaşḳına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 16). [cihânda, -da]
16. Bu heyʾet ki şecâʿatle muḥammer ṭıyneti Ḥaḳdan
Anuñla ceng eden aʿdâ **cihânda** şerm-sâr ḳaldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 10). [cihânda, -da]
17. Cihânıñ reşk-âver bâġ-ı İremdir ser-te-ser şimdi
Meziyyet vermede yoḳdur naẕîri nevʿ-i insâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 9). [cihânıñ, -ın]
18. Şeb-i ẓulmetde ġarḳ oldu **cihân** envâre şanmışlar
Ḥayâlâtdan ne ẕevḳ ḥâṣıl olur ey dilber-i raʿnâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 5). [cihân,]
19. Verir mi ṭıynet-i pâke felek hiç bir vaḳit miḥnet
Düşer mi câh-ı çirkâbe **cihânda** ṣâḥib-i ʿiffet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 12). [cihânda, -da]

cihân fermân-beri: *Aldığı emri yerine getiren, emre amade dünya.*

1. Kaʾinâta ḥükmü nâfiẕdir **cihân fermân-beri**
Ṣafḥa-i ʿâlemde Ḥilmî şân verir ṭuġrâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 17). [cihân fermân-beri, -]

cilâ: *Parlaklık.*

1. Şikest oldu ecel destiyle vâh âyîne-i çeşmi
Yazıḳ ki müstefîd olmaz anıñ artıḳ **cilâsından**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 30). [cilâsından, -s, -ı, -n, -dan]

cism: *Vücut, beden, varlık.*

1. Ḳavs-ı miḫnet sînemi cerḥ etdi dermân ey ṭabîb
Rûḥ vedâʿ etmekde **cisme** ol şitâbân ey ṭabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 2). [cisme, -e]
2. Çıḳdı cânım **cismimiñ** aṣlâ ki ḥükmü ḳalmadı
Ṭutma ki bî-hûde nabżım ḥükm-i Yezdân ey ṭabîb *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 5). [cismimiñ, -im, -iñ]*

cismânî: *Bedenle, vücutla ilgili olan; maddi.*

1. Saña teʾsîr eder mi âteş ü şimşîr-i **cismânî**
Eser etmez çün envâr ne **cismânî** ne rûḥânî
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 48). [cismânî,]

cism-i nûrânî: *Nurlu/parlak vücut.*

1. Gülistân-ı ḥaḳîḳat şânınıñ verd-i bû-efşânı
   Semâ-yı maʿrifet mihr-i münîri **cism-i nûrânî**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 4). [cism-i nûrânî, -]

cismiñ ḥişârı: *Vücut kalesi.*

1. Cihânı şöyle bir gözden geçirdi menfeẕ-i mevtden
   O dem ṭop-ı ecel verdi ṣadâ **cismiñ ḥişârından**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 10). [cismiñ ḥişârından, -n, -dan, -]

civâr: *Yakın, yakın yer, kurb.*

1. Çemen-zâr-ı ḫilâfetde otaġ-ı tâc-dârı gör Civârında ḳurulmuşdur hezâr çetr-i mülûkâne
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 12). [civârında, -ı, -n, -da]

cüce: *Sarayda çeşitli hizmetlerde kullanılan kalıtım veya metabolizma bozukluğu sebebiyle büyümenin duraklaması sonucu boyu normal ölçülerin çok altında kalmış kişilere verilen ad.*

1. Gördüm ebnâ-yı beşerde ḫayret-engîz bir **cüce**
   Raḳṣ eder ṣaḥrâ-yı dilde ḳâmet-i bâlâ gibi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 9). [cüce,]

cülûs: *Tahta geçen padişahlar için yapılan tören.*

1. Cülûsundan beri ṣarf etmede efkârını ḫayra
   Erişdi pertev-i mihr-i ʿadâlet cümle büldâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 49). [cülûsundan, -u, -n, -dan]

cümle büldân: *Bütün beldelere.*

1. Cülûsundan beri ṣarf etmede efkârını ḫayra
   Erişdi pertev-i mihr-i ʿadâlet **cümle büldâna**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 50). [cümle büldâna, -a]

cümle eşyâ: *Bütün mevcudat.*

1. Yoḳdur ey ḫallâḳ-ı ʿâlem baḥr-ı luṭfuñ ġâyeti
   Müntaḳışdır **cümle eşyâ** üzre niʿmet âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 2). [cümle eşyâ, -]

cümle ḫayrânı ol-: *Hepsinin kendinden geçmesi, şaşırması.*

1. Enîs ü râm eder emre sibâʿle vaḥşî ḫayvânı
   Kerâmâtınıñ olmuşdur ʿaḳıllar cümle ḫayrânı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 42). [cümle ḫayrânı olmuşdur, -muş, -dur]

cümle ʿumûr u ḫâlet: *Tüm işler ve durumlar.*

1. Ente Vehhâb u Kerîm u faʿtenî mâ-fi'ż-żamîr
   Saña tefvîz eyledim **cümle ʿumûr u ḫâleti**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 4). [cümle ʿumûr u ḫâleti, -i]

cünbiş-i ġarrâ: *Gösterişli salınma, ahenk.*

1. Tâbiş-i mihr-i ṣıfâtıñ **cünbiş-i ġarrâ** lebiñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 45). [cünbiş-i ġarrâ, -]

cünûd-ı Ḥażret-i ʿAbdü'l-hamîd Hân: *Abdülhamid Han Hazretlerinin ordusu.*

1. Bi-ʿavni'llâh **cünûd-ı Ḥażret-i ʿAbdü'l-ḥamîd Ḫânıñ**
   Be-her ferdi hemân Ḥaydar gibi aʿdâsına ṣaldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 1). [cünûd-ı ḥażret-i ʿabdü'l-ḥamîd ḫânıñ, -ıñ]

cûş et-: *Coşmak, kaynamak, taşmak.*

1. Bâde-i ʿaşḳdan içip mestân olan añlar bizi Baḥr-ı ġamda **cûş edip** ʿummân olan anlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 2). [cûş edip, -ip]

cûş u ḫurûş: *Coşma ve gürültü.*

1. Geldi çün **cûş u ḫurûşa** ḳıl naẓar deryâ-yı ʿaşḳ
   Parçalar süfün u ṣâlı mevce-i nâzik-teri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 5). [cûş u ḫurûşa, -a]

cüst ü cû et-: *Aramak, araştırmak.*

1. Cüst ü cû etmek muḥâldir cehl ile râh-ı necât
   Ol kitâb-ı ʿaşḳı bir kez ezber etmek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 3). [cüst ü cû etmek, -mek]

cûybâr-ı fikr: *Düşünce nehirleri.*

1. Yâbis olmaz idi aṣlâ dilde eşcâr-ı emel Cûybâr-ı fikrim añа ṣu vereydi gâh gâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 4). [cûybâr-ı fikrim, -im]

2. Anıñ **çâh-ı zeneḫdânı** aḳar bir ḥavż-ı kevşerdir
   Ḥayât-ı câvidân îṣâl eder efvâh-ı ʿatşâne
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 33). [çâh-ı zeneḫdânı, -ı]

çal-: *Kesmek, koparmak.*

1. Ḳılınçlar süngüler ṭop u tüfengler de ateş ṣaçdı
   Erişdiler ḳaçarken gerden-i düşmenlere **çaldı**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 6). [çaldı, -dı]

Ç

çâh-ı zenehdân: *Çene çukurunun kuyusu (sevgilinin yanağındaki çukur, gamze).*

1. Eden şem bûy-ı gülzâr-ı ruḫun bâġ-ı meveddetde
   Olur murġ-ı göñül pâ-bend düşüp **çâh-ı zenehdâna**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 32). [çâh-ı zenehdâna, -a]

çal-: *Başkasının malını gizlice almak, hırsızlık etmek.*

1. Naẕar ḳıl rûzigâr-ı ġamm-ı hevlnâk ṣulara ṣaldı
   Ḥarâmîler leʾâlî-i refâh u cevheri **çaldı**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 46). [çaldı, -dı]

çâre: *İlâç, tedbir.*

1. Zâr eder leyl ü nehâr şu ḫasta-i nâ-çâre ḫayf
   Çoḳ ṭabîb etmiş tedâvî derdine yoḳ **çâre** ḫayf
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 2). [çâre,]
2. Şerḥa şerḥa oldu sînem tîġ-i cevr-i yâr ile
   Arasın bulsun ṭabîbân derdime **çâre** ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 10). [çâre,]

çarḫ-ı gerdûn: *Dünya çarkı, feleğin çarkı II Devreden çark.*

1. Temennî etmesin aṣlâ cihanda **çarḫ-ı gerdûna**
   Ne iḥsân beklenir dehriñ âyâ faṣl-ı bahârından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 7). [çarḫ-ı gerdûna, -a]

çâr-yâr-ı bâ-ṣafânıñ ʿaşkı: *Dört halifenin mutluluğunun hatırına.*

1. Yâ İlâhî ol ḥabîbiñ Muṣṭafânıñ ʿaşḳına
   Eyle manṣûr **çâr-yâr-ı bâ-ṣafânıñ ʿaşḳına**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 2). [çâr-yâr-ı bâ-ṣafânıñ ʿaşḳına, -n, -a]

çehre-i ezhâr: *Çiçeklerin yüzleri.*

1. Ṣoldurdı ḫażân **çehre-i ezhârı** nihâyet yâ Rab bu ne ḥâlet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 11). [çehre-i ezhârı, -ı]

çehre-i gülzâr: *Güzellik gül bahçesinin gül yüzlü sevgilisi.*

1. Çehre-i gülzârı taṣfîr eyledi bâd-ı ḫazân
   Kesdi bülbül naġmeyi ʿaşḳ-ı ḥaḳîḳat ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 3). [çehre-i gülzârı, -ı]
2. Çehre-i gülzârı taṣfîr eylemiş bâd-ı ḫazân
   Ġonca gül iken ṣararmış vech-i aḥmer-dâra hayf
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 3). [çehre-i gülzârı, -ı]

çehre-i hûrşîd: *Güneşin yüzü.*

1. Çehre-i ḫûrşîde beñzetdim o yârıñ vechini
   İnʿikâsıyla edip hem lemʿa-dâr dil-dârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 17). [çehre-i ḫûrşîde, -e]

çehre-i yâr: *Dost yüzü, sevgili yüzü.*

1. Âsumânda der-ʿaḳeb vâḳiʿ olur küllî küsûf
   Çehre-i yâre çekilse âh-ı ʿuṣṣâḳdan niḳâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 4). [çehre-i yâre, -e]

çek-: *Öldürücü bir silahla cana kast etmek.*

1. Şemşîr-i müjgânlarıñ **çekdi** ḥarâmî ḳaşlarıñ
   Dökdü ḳanlar cevher-i cân oldu ġâret el-ġıyâṯ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 3). [çekdi, -di]

çek-: *(Bir şeyi bulunduğu yerden) Kendine doğru getirmek, kendine yaklaştırmak.*

1. Ayaġı **çekdim** el verdi baña ol dîde-i mestân
   Kebâb olmuş dil ü cânım dilerdi Ḥilmiyâ her ân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 17). [çekdim, -di, -m]

çek-: *Katlanmak, üzüntü ve sıkıntıya göğüs germek.*

1. Kimseden ẕerre ḳadar luṭf u ʿinâyet istemez
   Vird edindim cevr-i yârdan **çekdigim** her zârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 6). [çekdigim, -dik, -im]
2. Münevver oldu âfâḳ-ı merâmıñ dâmen-i ẕeyli
   Ṣıyâm-ı firḳat[i] hicrân-ı dil-dârı **çekip** ḫaylî
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 14). [çekip, -ip]

çekil-: *Gitmek II yönelmek.*

1. Âsumânda der-ʿaḳeb vâḳiʿ olur küllî küsûf
   Çehre-i yâre **çekilse** âh-ı ʿuṣṣâḳdan niḳâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 4). [çekilse, -se]

çemen-zâr-ı hilâfet: *Halifelik bahçesinde.*

1. Çemen-zâr-ı ḫilâfetde otaġ-ı tâc-dârı gör
   Civârında ḳurulmuşdur hezâr çetr-i mülûkâne
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 11). [çemen-zâr-ı ḫilâfetde, -de]

çemen-zâr-ı leṭâfet: *Güzellik bahçesi.*

1. Sînesin açdı **çemen-zâr-ı leṭâfet** şevḳ ile
   Aldım âġûş-ı vefâya yârı firḳat ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 13). [çemen-zâr-ı leṭâfet, -]

çemen-zâr-ı muḥabbet: *Sevginin çimenliği.*

1. Çemen-zâr-ı muḥabbetde odur bir ġonce-i raʿnâ
   Dimâġ-ı ʿâşıḳân meyyâl olup olʿanber-efşâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 25). [çemen-zâr-ı muḥabbetde, -de]

çeşm: *Göz.*

1. Ḫâksâr oldum görünmez **çeşmime** nûr-ı cihân
   Şuʿlesin setr eylemiş ḫurşîd-i tâbân ey ṭabîb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 7). [çeşmime, -im, -e]
2. Ey sitemger şûḫ **çeşmiñ** âteş-i cevri hemân
   Yaḳdı ṣaḥrâ-yı dili yoḳ mu selâmet el-ġıyâṯ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 7). [çeşmiñ, -in]

çeşm ile: *Göz ile.*

1. Metâʿ-ı fikretiñ ġârâtına özge sebep olmaz
Ḥarâmî **çeşm ile** Ḥilmî o ḥüsn ü ân olur bâʿiṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 12). [çeşm ile, -]

<u>çeşm ü rûy:</u> *(Aşığın) gözü ve yüzü.*

1. Kâm-ı maḳṣûd-ı dili almaḳ içün Ḥilmî hemân
Çeşm ü rûyın ḫâk-i pây-ı yâre sürmek oldu şarṭ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 14). [çeşm ü rûyın, -ın]

<u>çeşme-i ser-şâr-ı feyż-i luṭf-ı dil-ârâ:</u> *Gönülleri süsleyen cömertlik ihsanının ağzına kadar dolu olan pınarı.*

1. Çeşme-i ser-şâr-ı feyż-i luṭf-ı dil-ârâ lebiñ
Ol mevâlîd-i sülüṣ-i kevne feyż-baḫşâ lebiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 3). [çeşme-i ser-şâr-ı feyż-i luṭf-ı dil-ârâ,]

<u>çeşme-sâr:</u> *Çeşmesi çok olan yer.*

1. Eder mi **çeşme-sâr** aṣlâ diliñ âhengini iḫlâl
Yine ebr-i siyâhdan nâz ile çıḳdı meh-i iḳbâl
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 23). [çeşme-sâr,]

<u>çeşm-i ʿâlem:</u> *Alemin gözü, insanların gözü.*

1. Vâdî-i ḫayretde ḳalmışdır ʿuḳûl-i ins ü cân
Çeşm-i ʿâlem görmedi böyle melâʾik peykeri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 8). [çeşm-i ʿâlem, -]

<u>çeşm-i cihân:</u> *Dünyanın gözü.*

1. Maʿârif ehliniñ ḳadri bilindi devr ü ʿaṣrında
Teṣâdüf etmedi **çeşm-i cihân** böyle ḳadir-dâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 48). [çeşm-i cihân, -]

<u>çeşm-i fettâ:</u> *Fitne çıkaran göz.*

1. Çeşm-i fettânıñ gören ḥaşre ʿalâmet istemez
Cevr-i yâri fehm eden dünyâda râḥat istemez
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 3). [çeşm-i fettânıñ, -(n)ıñ]

<u>çeşm-i füsûn-kâr:</u> *Sevgilinin büyüleyici gözleri.*

1. ʿAşḳımıñ bir ẕerresin baḫş eyleyim yâre ṣabâḥ
Ḥâlimi ʿarż edeyim **çeşm-i füsûn-kâre** ṣabâḥ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 2). [çeşm-i füsûn-kâre, -e]

<u>çeşm-i mest:</u> *Baygın, sarhoş göz; sevgilinin baygın bakan, kan içici, merhametsiz gözü.*

1. Ḥilmîye ʿarż-ı cemâl eyle gelip ey **çeşm-i mest**
Bâde-i ʿaşḳın ḥayâtdır ṣuñ baña ḳaṭre ṣarâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 13). [çeşm-i mest, -]

<u>çeşm-i niyâz:</u> *Yalvaran göz.*

1. Aḳıyor **çeşm-i niyâzım** ışlatır âġûşumu
Ol sebebden mevce-rîzdir gözlerim deryâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 7). [çeşm-i niyâzım, -ım]

<u>çetr-i mülûkâne:</u> *Hükümdara yakışan çadır.*

1. Çemen-zâr-ı ḫilâfetde otaġ-ı tâc-dârı gör
Civârında ḳurulmuşdur hezâr **çetr-i mülûkâne**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 12). [çetr-i mülûkâne, -]

<u>çiçek:</u> *Çiçek.*

1. Bir benefşe her zamân ṭıfl-ı yetîmi andırır
Bir **çiçek** ki jâle-dârdır aña ʿaṭf eyle nigâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 8). [çiçek,]
2. Gülşen-i fikrimde görsem bû-feşân birḳaç **çıçek**
Ol zamân baḫtım açılmış der idim bî-iştibâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 9). [çiçek,]
3. Bâġ-ı gönlümde **çiçekler** bil ne ḥikmet ser-nigûn
Ebr-i bârân-ı semâ taḫmîl mi etmiş bâr-ı âh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 5). [çiçekler, -ler]
4. Bâġçe-i dilde ne güller ne **çiçekler** açdı baḳ
Anı iḥsân etmemiş bir göñle o Rabb u İlâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 15). [çiçekler, -ler]

<u>çık-:</u> *Ortaya çıkmak, gözükmek.*

1. Çıḳardı Ḥilmî bir ʿasker kemâl-i şevḳ ile târîḫ
İlâhî mevlidi rûzun saʿîd eyle Ḥamîd Ḥâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 23). [çıḳardı, -ar, -dı]
2. Eder mi çeşme-sâr aṣlâ diliñ âhengini iḫlâl
Yine ebr-i siyâhdan nâz ile **çıḳdı** meh-i iḳbâl
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 24). [çıḳdı, -dı]

<u>çık-:</u> *Yükselmek.*

1. Fiġânıñ ʿarşa dek **çıḳdı** ṣuṣ artıḳ baġrımı delme
Ne raḥm u bî-vefâ imiş seniñ de yârıñ ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 9). [çıḳdı, -dı]
2. Lisânıñdan ġarîb ġarîb **çıḳar** tesbîḥ ü tevḥîdât
Seniñ de ben gibi feryâd mı dâʾim kârıñ ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 5). [çıḳar, -ar]

<u>çık-:</u> *Bir yerden başka bir yere çıkma, yer değiştirme.*

1. Ḥaşre dek eyle nedâmet ṣad teʾessüf ḥâline
Gûşe-i nisyânda ḳalma **çıḳ** amân

meydâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 20). [çıḳ,]

çık-: *Ses çıkarmak.*

1. Püskürür zehr-i helâhil her nefer ejder-misâl
   Çıḳarır âfâḳa aʿdâ hevl-i cânla nâleyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 12). [çıḳarır, -ır]

çîn ebrûsu: *Çini sanatı.*

1. O **çîn ebrûsına** ḥayrân olur ṣad dîde-i âhû
   Ṣaḥârî-i muḥabbetde anıñla ittiṣâl etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 9). [çîn ebrûsına, -n, -a]

çirkâb: *Çirkeflik.*

1. Muṭahhar ḳılmaḳ isterseñ **çirkâbdan** vücûduñ sen
   Ki âb u istiḳâmetle teṭahhur et neẕâfetdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 9). [çirkâbdan, -dan]

çoḳ: *Miktarı ziyade olan.*

1. O rütbe **çoḳdur** evsâḫ-ı ẕünûb u maʿṣiyet aṣâm
   Ki taṭhîr edemez ânı cihânıñ baḥri Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 5). [çoḳdur, -dur]
2. Bu dünyâda dem-â-dem **çoḳ** günâhlar iktisâb etdim
   Ṣefâʿat ḳıl beḳâda ḥâl vaḫîmdir yâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 9). [çoḳ,]
3. Zâr eder leyl ü nehâr şu ḫasta-i nâ-çâre ḥayf
   Çoḳ ṭabîb etmiş tedâvî derdine yoḳ çâre ḥayf
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 2). [çoḳ,]

çü: *Çünkü, nedeniyle.*

1. İʿtiṣâm etdim **çü** ḥabl-ı dâmen-i peyġambere
   Olmazam râh-ı ṭalebde müfteḳir bir rehbere
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 1). [çü,]

çün: *İçin.*

1. Bir ḳad-ı ṭûbânıñ oldum mâʾil-i reftârı **çün**
   Bâġdaki her servi-i raʿnâya etmem serfürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 5). [çün,]
2. Verdi **çün** pâzâr-ı germ-â-germ-i ʿaṣḳa tâb u fer
   Ol metâʿ-ı ḥüsnüñe Ḥilmî cihân hep müşteri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 9). [çün,]
3. Ṭoġsa o mihr-i muḥabbet ufḳ-ı dilden bir seḥer
   ʿArż-ı dîdâr etmege **çün** mâh-ı nev eyler ḥicâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 8). [çün,]
4. Girye-i ḥüznüm yaşartdı **çün** dehân-ı ḫâmemi
   Güldüm o kilk-i meşâma aġladıḳça hâh hâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 19). [çün,]
5. Murġ-ı dil feryâd-dâred der gülistân sû-be-sû
   Çün girifte şûd be-dâm-ı ḥâl-i cânân sû-be-sû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 2). [çün,]

çün: *Çünkü, nedeniyle.*

1. Seni yâd ederek buldu necâtı enbiyâʾ ġamdan
   Gülistân oldu **çün** âteş Ḫalîle yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 6). [çün,]
2. Żaʿîf ü nâtüvânım **çün** geçerken ol ṣırâṭ üzre
   Taḥammül yoḳdur iḥmâl-ı ṣaḳîle yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 11). [çün,]
3. Cârîdir **çün** lebleriñde taḫtihe'l-enhâr hemân
   Ḥilmîyâ ben andan artıḳ ḳaṭre şerbet isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 13). [çün,]
4. Geldi **çün** cûş u ḫurûşa ḳıl naẓar deryâ-yı ʿaşḳ
   Parçalar süfün u ṣâlı mevce-i nâzik-teri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 5). [çün,]
5. Mihr-i enver ʿarż-ı dîdâr etdi **çün** vaḳt-i seḥer
   Ol zamân keşf eyledim ḳalbindeki esrârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 15). [çün,]
6. Ḫalḳa-i bâb-ı ḳanâʿat oldu **çün** cây-ı emân
   Ṣarılıp luṭf-ı Ḫudâya bâb-ı vaḥdet bekleriz
   Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 11). [çün,]
7. Kes nedâned ki zenehdânest **çün** aḥkâm mî-küned
   ʿÂşıḳân der-keşf-i ân câhet be-ḥayrân sû-be-sû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 9). [çün,]
8. Vâṣıl-ı maḳṣûd olur **çün** dergehinde ehl-i dil
   Âsitân-ı luṭfuna ger eylese vażʿ-ı cebîn
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 25). [çün,]
9. Görünmez berf ü bârân-ı mezâlim **çün** bu ḫâk üzre
   Verir şevḳ ü neşâṭ her dem zebân-ı ʿandelîbâna

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 9). [çün,]

10. Eylemez ṣaḥrâ-yı cengde vaḥṣiyâne ḥarb u ceng
ʿAdl ü dâdı Türkleriñ **çün** günden eẕhâr dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 36). [çün,]
11. Ehl-i tevḥîd dü-cihânda lâ-cerem manṣûr olur
Cârîdir ḳalbinde **çün** Allâhuekber dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 2). [çün,]
12. El-Ġâzî Ḫân ʿAbdü'l-ḥamîd **çün** aḥkâm-ı şerʿiyyeyi
Ḥıfẓ u ḥimâye eyledi niẓâmât-ı merʿiyyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 1). [çün,]
13. Anı medḥ ile faḫr eyler bu ʿabd-i pür-ḳuṣûr Ḥilmî
Ser-â-ser luṭf ile maḳbûl görür **çün** ẕât-ı şâhâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 52). [çün,]
14. Bu küstâḫâne evżâʿı ederler ʿafvına şâyân
Anıñ meydân-ı medḥinde gelir **çün** ḫâme cevlâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 68). [çün,]
15. Beni medhûş u lâ-yaʿḳıl eden ol dîde-i mesti
Mezâyâ-yı ḥüküm iʿṭâ eder **çün** bezm-i mestâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 30). [çün,]
16. Varınca ravża-i pâk-ı Resûle söyledi der-ân
Ṣalât ile selâmı **çün** ġıyâben eyledim her ân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 26). [çün,]
17. Saña teʾsîr eder mi âteş ü şimşîr-i cismânî
Eser etmez **çün** envâr ne cismânî ne rûḥânî
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 48). [çün,]

çünkü: *Çünkü.*

1. Künc-i mihnet vuṣlat hengâmında bir gülşen olur
Lemʿa-dârdır anıñ iḳbâlinde **çünkü** mihr ü mâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 14). [çünkü,]
2. Bu nûr-ı aʿẓamı **çünkü** Ḫudâ baḫş u ʿaṭâ etdi
Teşekkür eylemek vâcib degil mi nevʿ-i insâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 15). [çünkü,]
3. Nâr-ı dûzaḫdan beterdir Türkleriñ ḥarb âteşi
Çünkü emr eyler cihâdı şerʿ-i enver dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 38). [çünkü,]
4. Eşcâr ḥayât buldu ḳudret-i Ḥaḳla Ḥayret verir **çünkü** bu ḥikmet ʿaḳla
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 4). [çünkü,]
5. ʿÂşıḳânıñ zâr ederler ey kerîm-i muḥterem
Bezm-i elṭâfıñda cârî **çünkü** deryâ-yı kerem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 42). [çünkü,]
6. Eger ḫâke naẓar etse mekârim maʿden ü kânı
Der-ân kimyâ olur **çünkü** mükemmel ṭavr ile şanı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 18). [çünkü,]

çünkü: *-den dolayı, -dığı için.*

1. Âteş-i ḥarb-i cünûd-ı pâdişâh-ı ekremiñ Gördüler Yunânîler **çünkü** mükerrer dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 22). [çünkü,

D

dâḫil-i cemʿiyyet-i bezm-i ʿuṣât: *Günahkârlar meclisinin topluluğuna dahil olmak.*

1. Egerçi **dâḫil-i cemʿiyyet-i bezm-i ʿuṣâtım** ḳıl
Mübeddel luṭf u iḥsân u ʿaṭâya ḳahrı Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 11). [dâḫil-i cemʿiyyet-i bezm-i ʿuṣâtım, -]

dâʾim: *Sürekli, daima, her zaman.*

1. Lisânıñdan ġarîb ġarîb çıḳar tesbîḥ ü tevḥîdât
Seniñ de ben gibi feryâd mı **dâʾim** kârıñ ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 6). [dâʾim,]
2. Olup revnâkde-i bâġ-ı cihân ẕât-ı hümâyûnı
Revâyih-baḫş eder **dâʾim** meşâm-ı vaḳt ü ezmâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 66). [dâʾim,]

dâʾimâ: *Sürekli olarak, devamlı.*

1. Mevc-i sevdâdan ḥaẓer eyler iken ben **dâʾimâ**
Baġrıma şapladı eyvâh işte ʿaşḳıñ ḫançeri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 7). [dâʾimâ,]
2. Cihânda **dâʾimâ** Ḥilmî selâmet bulmaḳ isterseñ
Diliñ çek mâsivâdan ġıybet ü zemm ü riyâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 13). [dâʾimâ,]

3. Ol şehin-şâh-ı cihânı ḳıl muẓaffer **dâʾimâ**
Seyl-i esyâf eyleyen her ġâziyânıñ ʿaşḳına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 7). [dâʾimâ,]
4. Hʸâb u râḥatla ġunûde ẓanneden Yunânîler
Bildiler ʿOs̱mâniyânı hep sefer-ber **dâʾimâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 26). [dâʾimâ,]
5. Ṭırnovayla Yeñişehri pâdişâh aldı bu sâl
Nuṣret-i sübḥân ola her demde rehber **dâʾimâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 46). [dâʾimâ,]
6. Geldi Ḥilmî söyledi bir yâver-i ḥarb târîḫin
ʿAvn-ı Ḥaḳla olalım böyle mübeşşer **dâʾimâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 44). [dâʾimâ,]
7. Târîḫ-i eslâfı gör aḫlâfa ḳıl ʿaṭf-ı naẓar
Verdiler evrâḳ-ı dehre zîb ü zîver **dâʾimâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 42). [dâʾimâ,]
8. Râyet-i ʿOs̱mâniyân etsin temevvüc ḥaşre dek
Zirve-i iclâlde yâ Rab ḳıl muẓaffer **dâʾimâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 40). [dâʾimâ,]
9. Nâr-ı dûzaḫdan beterdir Türkleriñ ḥarb âteşi
Çünkü emr eyler cihâdı şerʿ-i enver **dâʾimâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 38). [dâʾimâ,]
10. Eylemez ṣaḥrâ-yı cengde vaḥşiyâne ḥarb u ceng
ʿAdl ü dâdı Türkleriñ çün günden eẓhâr **dâʾimâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 36). [dâʾimâ,]
11. Cehl ü ġaflet kibr ü vaḥşet mûceb-i ḫüsrân olur
Bu ṣıfâṭ aṣḥâbını eyler muḥaḳḳar **dâʾimâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 34). [dâʾimâ,]
12. Ḳapladı aʿdâyı bir ebr-i seḥâb-ı yeʾs ü ġam
Vâdî-i ḥayretde ḳaldılar mükedder **dâʾimâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 32). [dâʾimâ,]
13. Yunânistân feṭḥ olur elṭâf-ı Ḥaḳla ser-te-ser
Ḫaṭve ḫaṭve añları sürmekde yer yer **dâʾimâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 30). [dâʾimâ,]
14. Gürledikçe ṭop u aʿdâ kûb-ı saṭvet der-ʿaḳeb
Ḳaçdılar terk eyleyüp her şehr ü kişver **dâʾimâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 28). [dâʾimâ,]
15. Ṣâbıḳ-ı ġafletle mi ḥarbe cesâret aldılar
Bilmiyorlar mı berâber rûḥ-ı Ḥaydar **dâʾimâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 24). [dâʾimâ,]
16. Âteş-i ḥarb-i cünûd-ı pâdişâh-ı ekremiñ
Gördüler Yunânîler çünkü mükerrer **dâʾimâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 22). [dâʾimâ,]
17. Ez-ḳadîm muʿtâd u kârı Türkleriñ ceng ü cidâl
Ḥarb ile żabṭ eylemekdir şehr ü bender **dâʾimâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 20). [dâʾimâ,]
18. Lemʿa-pâş-ı saṭvet ü heybet olur şemşîr-i dâd
Pertev-efşân-ı cihândır seyf ü ḫançer **dâʾimâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 18). [dâʾimâ,]
19. Levḥ-i ʿâlemde münaḳḳaş ḳahramân ʿOs̱mânlıdır
Heyʾet-i ʿudvânı eylerler müdemmir **dâʾimâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 16). [dâʾimâ,]
20. Bu iki luṭf-ı Ḫudâya cân verir ʿOs̱mânlılar
Ol sebebden ḳan döker efrâd-ı ʿasker **dâʾimâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 14). [dâʾimâ,]
21. Her bir efrâd-ı şecâʿat-pîşeniñ ḳalbinde hep
Ġâzîlik ile şehâdetdir muṣavver **dâʾimâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 12). [dâʾimâ,]
22. Ḥaydarâne ṣavletin gördü ʿadûsu sû-be-sû
ʿAvn-i Ḥaḳdır yâveri tevfîḳe rehber **dâʾimâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 10). [dâʾimâ,]
23. Bâ-ḫuṣûṣ eyler müdemmir düşmeniñ ecnâdını
Ḥażret-i Sulṭân Ḥamîddir el-muẓaffer **dâʾimâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 8). [dâʾimâ,]
24. Emr edince ümmete ḥarb u cihâdı her zamân
Anlara nuṣret verir rûḥ-ı peyâmber **dâʾimâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 6). [dâʾimâ,]
25. Nûr-ı tevḥîd-i İlâhî anları pür-nûr eder
Vardıġı yerler olup der-ḥâl münevver **dâʾimâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 4). [dâʾimâ,]
26. Ehl-i tevḥîd dü-cihânda lâ-cerem manṣûr olur

Cârîdir ḳalbinde çün Allâhuekber **dâʾimâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 2). [dâʾimâ,]

dal-: *Dalmak.Suyun içine bütün vücuduyla ve hızla girmek.*

1. Yetiş ey meʾḫâẕ-ı bâd-ı ṣabâ-yı himmetiñ ḳaldı
   Meded ḳıl mevce-i baḥr-ı ġumûma fülk-i dil **daldı**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 44). [daldı, -dı]

dal: *Ağaç dalı.*

1. Bir şecer ki zirvesi ḫâk-i zemîni bûs eder
   Ṣallanır bâd-ı seḥerle **dalları** ṭûbâ gibi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 12). [dalları, -lar, -ı]

dâme düş-: *Tuzağa düşmek.*

1. Kâʾinât gâh giyer bir siyâh câme
   Düşer o vaḳitde âfitâb dâme
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 8). [dâme düşer, -er]

dâmen: *Etek.*

1. Kûşe-i firḳatde vuṣlat **dâmeni** girmez ele
   Râh-ı ʿaşḳda ol metâʿ-ı cânı vermek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 7). [dâmeni, -i]
2. Ol şefîʿ-i müẕnibîñ **dâmenini** âl eylerim
   Kim anıñ rûyunda lâmiʿ mihr-i şefḳat âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 9). [dâmenini, -i, -n, -i]

dâmen-i amân: *Yalvarmanın en sonu /ucu.*

1. Tevbekâr ol bil ʿaẕâb-ı dûzaḫı ey rû-siyâh
   Ḥażret-i Ġaffâra yalvar **dâmen-i amâna** gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 8). [dâmen-i amâna, -]

dâmen-i yâr: *Yârin eteği.*

1. Dâmen-i yâre ṣarıldım bir seḥer vuṣlat içün
   N'eylerim firḳat şebinde nâ-tamâm envârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 9). [dâmen-i yâre, -e]

dâmen-i zeyl: *Eteğin örtüsü.*

1. Münevver oldu âfâḳ-ı merâmıñ **dâmen-i zeyli**
   Ṣıyâm-ı firḳat[i] hicrân-ı dil-dârı çekip ḫaylî
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 13). [dâmen-i zeyli, -i]

dânâ-yı kudret: *Her şeyi bilen Allah'ın kudreti, gücü.*

1. Ḥaḳâyıḳ-ı ʿulûmu ʿaşḳ-ı cânândan ümîd etdim
   Alıp **dânâ-yı ḳudretden** sebaḳ saʿy-ı mezîd etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 2). [dânâ-yı ḳudretden, -den]

dâne-i erze: *Darı tanesi.*

1. Sulûk eyler mi bir insân ʿaceb bir **dâne-i erze**
   Ḥuḳûḳ-ı ḫalḳı ketm etmek nihâyetde nedâmetdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 7). [dâne-i erze, -]

dâne-i kısmet: *Kısmet tohumu.*

1. Ki ṭahn olduḳça artar âsiyâbda **dâne-i ḳısmet**
   Ḳanâʿat anbarı doldu amân yâ Rab bu ne ḥikmet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 13). [dâne-i ḳısmet, -]

dâr: *Sahip olmak.*

1. Ez-ser-i zülfet fiġân u nâle **dâred** ehl-i dil
   Mî-künend güft u şenîd ânân hezârân sû-be-sû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 11). [dâred, -ed]

dârâ: *Far. is. Eski İran'ın meşhur bir şahı olup mecazen hükümdar manasına da gelir.*

1. Ṣâh-ı mülk-i faḳr olup **Dârâya** etmem ser-fürû
   Tâc-ı ʿaşḳı giydim hiç aʿlâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 1). [dârâya, -y, -a]

dârâ-yı ʿaşk: *Aşkın hükümdarı.*

1. Ḫatṭ u ḫâl u çeşm ü ġamze ḥüsn ü ân ebru kemâñ
   Ṭoplanup gösterdi saṭvet bir dile **Dârâ-yı ʿaşḳ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 4). [dârâ-yı ʿaşḳ, -]

dâr-ı miḥnet: *Dert kapısı. II Dünya.*

1. Ḫâne-i cismim içinde cemʿ olup cân u göñül
   Yek vücûd olduḳ hemîşe **dâr-ı miḥnet** bekleriz
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 8). [dâr-ı miḥnet, -]

dârü'l-cinân: *Cennetler.*

1. Bâʿiṣ-i ârâyiş-i kevn ü mekân u în ü ân
   Menbaʿü'l-enhâr-ı çâr-ı cârî fî **dârü'l-cinân**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 28). [dârü'l-cinân,]

daʿvâ: *Çözülmesi gereken mesele.*

1. Ey ḥâkim-i ʿaşḳ faṣl olacak şimdi bu **daʿvâ**
   ḥükm eyle ser-â-pâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 7). [daʿvâ,]

dė: *Dahi, de (bağlaç).*

1. Ezelde bendeyim ben **de** seniñ her târ-ı zülfünde
   Siyâh gîsûlarıñ ʿanber şemîmdir yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 5). [de,]
2. Sen **de** biñ derd ü belâ-yı cevr-i yâre düş **de** gör
   Laḫzada biñ ḳan döker bir dil-fikâre düş **de** gör

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 1). [de,]

3. Sen **de** biñ derd ü belâ-yı cevr-i yâre düş **de** gör
   Laḥẕada biñ ḳan döker bir dil-fikâre düş **de** gör
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 1). [de,]
4. Sen **de** biñ derd ü belâ-yı cevr-i yâre düş **de** gör
   Laḥẕada biñ ḳan döker bir dil-fikâre düş **de** gör
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 2). [de,]
5. Ḫançer-i müjgân-ı yâre sîne göstermek ne güç
   Ṣaplanır tîġ-i cefâsı ḫûn-niṣâre düş **de** gör
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 4). [de,]
6. Zâr u feryâd u fiġânlar n'olduġın bülbül-miṣâl
   Ṣemm-i bûy-ı vaṣl içün ol ḫüsn-i ḫ^{v}âre düş **de** gör
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 6). [de,]
7. Sîne-i fikriñ olur hep pîç ü tâb-ı ıżṭırâb
   Vâdi-i eşkâl-i zülf-i şîve-kâre düş **de** gör
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 8). [de,]
8. Ḫâne-i ḳalbindeki bu Ḥilmî zârıñ âteşin
   Sen **de** ey bî-dâd u inṣâf öyle yâre düş **de** gör
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 10). [de,]
9. Ḫâne-i ḳalbindeki bu Ḥilmî zârıñ âteşin
   Sen **de** ey bî-dâd u inṣâf öyle yâre düş **de** gör
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 10). [de,]
10. Câmiʿ-i mülk-i cihânda ḫuṭbe-h^{v}ândan ehl-i dil
    Cân ḳulağın ver **de** ʿibret al ḫaṭîb-i minbere
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 8). [de,]
11. Sâḳiyâ ṭoldur mey-i tevḥîdi içsün ʿâṣıḳân
    Sen **de** mest ol bezm-i ʿaşḳda gûşe-i mestâna gel
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 16). [de,]
12. Minber-i ṣaḥrâda bülbül ḫuṭbe-i feryâd oḳur
    Sen **de** ey dil ʿandelîbveş lâne-i efġâna gel
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 12). [de,]
13. A Ḥilmî sûziş-i sevdâyı mümkün mi ʿaceb teskîn
    Beni **de** yaḳdı aġlatdı ġam u ekdârın ey bülbül
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 12). [de,]
14. Fiġânıñ ʿarşa dek çıḳdı ṣuṣ artıḳ baġrımı delme
    Ne raḥm u bî-vefâ imiş seniñ **de** yârıñ ey bülbül
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 10). [de,]
15. Lisânıñdan ġarîb ġarîb çıḳar tesbîḥ ü tevḥîdât
    Seniñ **de** ben gibi feryâd mı dâʾim kârıñ ey bülbül
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 6). [de,]
16. Vaṣlını taḥlîfle vaʿd etdirdim ammâ işbu şeb
    ʿAhd u mîṣâḳ etse **de** yâr ḳalḳar inkâre ṣabâḥ
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 6). [de,]
17. Ḳılınçlar süngüler ṭop u tüfengler **de** ateş ṣaçdı
    Erişdiler ḳaçarken gerden-i düşmenlere çaldı
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 5). [de,]
18. Ben **de** oldum bu sirâc-ı ḫüsn-i yârdan ḥışşe-yâb
    Zülf-i cânân-veş elimde ḫâme etdi ıżṭırâb
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 25). [de,]
19. Kitâb-ı ḫüsnünü hem muḫtaṣar hem **de** müfîd etdim
    Bu ṣûret münʿakis yârıñ heyûlâ-yı cemalinde
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 5). [de,]

dė-: *Demek, söylemek, dile getirmek.*

1. Çekdi dest Hilmî cihândan artık ʿavdet eylemez
   Gitdi bir ṣâḥib-liyâḳat **dense** şâyân ey ṭabîb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 10). [dense, -n, -se]
2. Desem ey mâh göster ol ruḫsârını bir kez n'olur
   Ḳan döken ebrûlarıñ ol demde şeşper gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 13). [desem, -se, -m]
3. Ṭâḳ-ı sevdâ üzre yazdım sâniḥât-ı fikrimi Oḳuyanlar **dediler** bu bir kitâb-ı müsteṭâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 10). [dediler, -di, -ler]
4. Künh-i ẕâtıñ bil ne ṣûretle yaratdı Ḫaḳ seni
   Ḳul hüva'llâhu ehad **de** vaḥdet-i sübḥâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 4). [de,]
5. Dedi Ḥilmî târîḫin dü çeşmi çıḳdı düşmeniñ
   Ḫarble aldı pâdişâh o belde-i Tırḥalayı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 15). [dedi, -di]
6. Şânıñda **dedi** levlâke levlâk
   Ḫaḳ Celle lemâ ḫalaḳtü'l-eflâk
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 21). [dedi, -di]
7. Eʾimme-i işnâ ʿaşer imdâd eyle Ḥilmiyâ **dedim**

Pâdişâhım feṭḥ eylediñ Dömeke ile Ermiyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 11). [dedim, -di, -m]

defter-i aʿmâl-i ḫayr: *Fayda sağlayacak ameller defteri.*

1. Defter-i aʿmâl-i ḫayrım ṭoldı ʿişyânla hemân
Ser-te-ser yazıldı ḫayfâ şerm ü ḥaclet âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 7). [defter-i aʿmâl-i ḫayrım, -ım]

deger mi: *Layık mı, değer mi (Değmez bağlamında).*

1. Deger mi bir pûla şu dehriñ eẕvâḳı taṣavvûr et
Sefâhatle geçen ʿömrüñ şoñı mühlik felâketdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 11). [deger mi, -]

degil mi: *Herhangi bir durumu teyit etmek için kullanılan soru ifadesi.*

1. Vuṣlat-ı dildâr **degil mi** ʿîd ber-bâlâ-yı ʿîd
Olduġu gün rûze-i firḳat göñülden nâ-bedîd
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 27). [degil mi, -]

dehân-ı hâmem: *Kalemin ağzı.*

1. Girye-i ḥüznüm yaşartdı çün **dehân-ı ḫâmemi**
Güldüm o kilk-i meşâma aġladıḳça hâh hâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 19). [dehân-ı ḫâmemi, -i]

dehr: *Dünya ǁ felek.*

1. Hevâ-yı nefs-i emmâre beni iḍlâl eder her bâr
İżâʿe eyledim sâl u şuhûr u **dehri** Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 10). [dehri, -i]
2. Temennî etmesin aṣlâ cihanda çarḫ-ı gerdûna
Ne iḥsân beklenir **dehriñ** âyâ faṣl-ı baharından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 8). [dehriñ, -in]
3. Deger mi bir pûla şu **dehriñ** eẕvâḳı taṣavvûr et
Sefâhatle geçen ʿömrüñ şoñı mühlik felâketdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 11). [dehriñ, -iñ]
4. Şevḳ vermededir **dehre** bu şeb mâh-ı mücellâ
baḳ şuʿle-i sevdâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 3). [dehre, -e]

dehşet-efzâ: *Korkunçluğu gittikçe artan.*

1. Kevser-i luṭfun diler bu Ḥilmî-i teşne-dehân
Dehşet-efzâdır ʿaẕâb-ı Rabb-i ʿizzet âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 14). [dehşet-efzâdır, -dır]

del-: *Delmek || Sevgilinin, aşığın kalbinde yara açması.*

1. Fiġânıñ ʿarşa dek çıḳdı şuş artıḳ bağrımı **delme**
Ne raḥm u bî-vefâ imiş seniñ de yârıñ ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 9). [delme, -me]

delâlet: *Delil, işaret.*

1. Mürîdi lâ-teḫaf emri necâta bir **delâletdir**
Anıñ ẕâtı zülâl-i çeşme-i feyż ü kerâmetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 37). [delâletdir, -dir]

delîl: *Ar. is. Kılavuz, rehber, yol gösterici. Bir dava ve meseleyi ispata yarayan şey, burhan. Nişan, alâmet.*

1. Vücûduñ hestî-i kevne vesîle yâ resûlullâh
Bunu iṯbâta ḥâcet yoḳ **delîle** yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 2). [delîle, -e]

dem: *Zaman.*

1. Cihânı şöyle bir gözden geçirdi menfeẕ-i mevtden
O **dem** ṭop-ı ecel verdi ṣadâ cismiñ ḥışârından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 10). [dem,]
2. Eylesem esrâr-ı ʿaşḳı ʿâleme ifşâ bu **dem**
Ḫilmiyâ mâ-baʿdı var fikrimde vüsʿat ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 15). [dem,]
3. Mihr-i vuṣlatla münevver etmediñ dil-ḫânemi
Ḫayli **demdir** dilberâ hep künc-i mihnet bekleriz
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 6). [demdir, -dir]

dem-â-dem: *Her zaman, daima, her an.*

1. Bu dünyâda **dem-â-dem** çoḳ günâhlar iktisâb etdim
Şefâʿat ḳıl beḳâda ḥâl vaḫîmdir yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 9). [dem-â-dem,]
2. Bezm-i echelde **dem-â-dem** olmaz eksik ḳîl ü ḳâl
Müstefîd olmaḳ dilerseñ meclis-i ʿirfâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 23). [dem-â-dem,]
3. Dem-â-dem ṣarf-ı enfâs-ı ḥayât-ı câvidân eyler
Bu dem şevḳ-i cedîd ḥâṣıl olubdur ʿandelîbâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 3). [dem-â-dem,]
4. Libâs-ı faḫr-ı ezhâr-ı melâḥet ḳadr-i cânâne
Dem-â-dem ziynet-ârâdır zehî serv-i ḫırâmâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 22). [dem-â-dem,]
5. Dem-â-dem zâr u efġân olduġumdan mı neden bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr içün hep yâra ṣanmışlar

(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 19). [dem-â-dem,]

dem-be-dem: *Her zaman, daima, her an.*

1. Sû-be-sû eyler temevvüc baḥr-i luṭf u reʾfeti
   Dem-be-dem îsâr eder ekvâna hep dürr-i semîn
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 24). [dem-be-dem,]

der gülistân: *Gül bahçesinde.*

1. Murġ-ı dil feryâd-dâred **der gülistân** sû-be-sû
   Çün girifte şûd be-dâm-ı ḥâl-i cânân sû-be-sû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 1). [der gülistân, -ed]

der-ʿakeb: *Hemen arkasından.*

1. Âsumânda **der-ʿaḳeb** vâḳiʿ olur küllî küsûf
   Çehre-i yâre çekilse âh-ı ʿuşşâḳdan niḳâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 3). [der-ʿaḳeb,]
2. Gürledikçe ṭop u aʿdâ kûb-ı saṭvet **der-ʿaḳeb**
   Ḳaçdılar terk eyleyüp her şehr ü kişver dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 27). [der-ʿaḳeb,]

der-ân: *O anda, derhal, hemen.*

1. Eger ḫâke naẓar etse mekârim maʿden ü kânı
   Der-ân kimyâ olur çünkü mükemmel ṭavr ile şanı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 18). [der-ân,]
2. Varınca ravża-i pâk-ı Resûle söyledi **der-ân**
   Ṣalât ile selâmı çün ġıyâben eyledim her ân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 25). [der-ân,]

derd: *Keder, acı, zahmet.*

1. Zâr eder leyl ü nehâr şu ḫasta-i nâ-çâre ḥayf
   Çoḳ ṭabîb etmiş tedâvî **derdine** yoḳ çâre ḥayf
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 2). [derdine, -i, -n, -e]
2. Şerḥa şerḥa oldu sînem tîġ-i cevr-i yâr ile
   Arasın bulsun ṭabîbân **derdime** çâre ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 10). [derdime, -im, -e]
3. Ṭabîbdir **derdlere** dermân devâ isterseñ ey ġâfil
   Ġıdâdır rûḥa ʿaşḳıñ bâdesi nûş et devâdan geç
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 7). [derdlere, -ler, -e]
4. Biñ niyâzla var ḥużûr-ı yâre söyle **derdiñi**
   Etme istiġnâ a Ḥilmî ṣoḥbet-i cânâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 25). [derdiñi, -i, -n, -i]

derd ü ʿaşḳıñ yâresi: *Derdin ve aşkın yarası.*

1. Derd ü ʿaşḳıñ yâresi muḥtâc olur bir ḥâzıḳa
   Ey muḥibb-i ḫasta-dil dermân içün Loḳmâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 13). [derd ü ʿaşḳıñ yâresi, -]

derd ü elem: *Keder ve acı.*

1. Ḥıfz ede **derd ü elemden** ânı ḫayrü'l-ḥâfıẓîn
   ʿÂfiyet ṣıḥḥat selâmet ola her dem yâveri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 9). [derd ü elemden, -den]

derd ü ġam: *Dert ve üzüntü.*

1. Derd ü ġamdan bir eser ḳoyma mübârek ḳalbine
   ʿArş-ı aʿlâ rûḥ-ı aʿẓam ḳudsiyânıñ ʿaşḳına
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 11). [derd ü ġamdan, -dan]

dergeh: *Kapı, eşik, huzur, makam.*

1. Vâṣıl-ı maḳṣûd olur çün **dergehinde** ehl-i dil
   Âsitân-ı luṭfuna ger eylese vażʿ-ı cebîn
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 25). [dergehinde, -i, -n, -de]

der-ḥâl: *Hemen, o anda, şimdi.*

1. Nûr-ı tevḥîd-i İlâhî anları pür-nûr eder
   Vardığı yerler olup **der-ḥâl** münevver dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 4). [der-ḥâl,]

derḥâl: *Hemen, o anda, şimdi.*

1. Ṣadâḳat eyledim isbât reh-i ʿaşḳunda cânânıñ
   Ḥaṭâsın gösterip **derḥâl** ḥazîn ü pür-melâl etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 6). [derḥâl,]
2. Eyledi **derḥâl** işâret ki bahâr eyyâmıdır
   ʿÂşıḳ-ı şûrîde ḥâliñ bir büyük bayrâmıdır
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 11). [derḥâl,]

der-i dergâh-ı luṭf: *Yardım ve cömertlik dergahının kapısı.*

1. Hezâr mürde dile baḫş-ı ḥayât eyler füyûżâtı
   Der-i dergâh-ı luṭfunda bulur herkes murâdâtı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 16). [der-i dergâh-ı luṭfunda, -u, -n, -da]

der-i elṭâf-ı ḫak: *Allah'ın lütuf kapısı.*

1. Ol ḳanâʿat kûşesi olmuş **der-i elṭâf-ı Ḫaḳ** Ḥilmiyâ her dem burada luṭf u ʿizzet bekleriz
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 13). [der-i elṭâf-ı ḫak, -]

der-i eyvân-ı elṭâf: *Lütuf köşkünün kapısı.*

1. Der-i eyvân-ı elṭâfı güşâde ser-tâ-ser ḫalḳa
   Münâcât bâbına Ḥilmî hemîşe ʿarż-ı ḥâl eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 9). [der-i eyvân-ı elṭâfı, -ı]

der-keşf-i ân câhet: *O yerlerin keşfine.*

1. Kes nedâned ki zenehdânest çün aḥkâm mî-küned
ʿÂşıḳân **der-keşf-i ân câhet** be-ḥayrân sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 10). [der-keşf-i ân câhet, -]

dermân: *1. İlâç, çare, 2. Kuvvet, takat.*

1. Ḳavs-ı miḫnet sînemi cerḥ etdi **dermân** ey ṭabîb
Rûḥ vedâʿ etmekde cisme ol şitâbân ey ṭabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 1). [dermân,]
2. Derd ü ʿaşḳıñ yâresi muḥtâc olur bir ḥâzıḳa
Ey muḥibb-i ḥasta-dil **dermân** içün Loḳmâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 14). [dermân,]
3. Ṭabîbdir derdlere **dermân** devâ isterseñ ey ġâfil
Ġıdâdır rûḥa ʿaşḳıñ bâdesi nûş et devâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 7). [dermân,]

der-meşâm-ı câm: *Kadehe benzeyen burunda.*

1. Ey gül-i gül-zâr-ı âşâr-ı bahâr-ı ḫüsn ü ân
Der-meşâm-ı câm biyâyed bûy-ı bostân sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 4). [der-meşâm-ı câm, -]

ders al-: *Ders almak, öğrenmek.*

1. Ḥall-i müşkil eyledim üstâẕ-ı ʿaşḳdan **ders alıp**
Vâdi-i sengde gezen mollâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 7). [ders alıp, -]

ders-i ʿaşk: *Aşk dersi.*

1. Ders-i ʿaşk içre dilâ ḥallâl-ı müşkil olmaġa
Pek mükemmel baḫş-ı zülf-i yâri bilmek oldu şarṭ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 5). [ders-i ʿaşk, -]

derûn-ı sîne: *Göğsün içi; gönlün içi, derinleri.*

1. Verdigiñ âteş **derûn-ı sînede** etse ẓuhûr Sûziş-i cân u tenim ḥâl-i semender gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 11). [derûn-ı sînede, -de]

derûn-ı sîne: *Gönül, gönlün derinleri, gönlün içi.*

1. Var iken cânâ **derûn-ı sînede** ʿaşḳ âteşi Ḳalmadı ṣabr u mecâlim raḥm u şefḳat isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 9). [derûn-ı sînede, -de]

deryâ: *Deniz.*

1. Laʿl-i tâbıñ ḳaṭre-i mâʾü'l-ḥayât-ı ins ü cân
Lüʾlüʾ-efşân-ı ʿavâlim öyle bir **deryâ** lebiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 30). [deryâ,]

deryâ gibi: *Deniz gibi.*

1. Aḳıyor çeşm-i niyâzım ışlatır âġûşumu
Ol sebebden mevce-rîzdir gözlerim **deryâ gibi**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 8). [deryâ gibi, -]

deryâ-yı ʿaşḳ: *Aşk denizi.*

1. Geldi çün cûş u ḫurûşa ḳıl naẓar **deryâ-yı ʿaşḳ**
Parçalar süfün u şâlı mevce-i nâzik-teri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 5). [deryâ-yı ʿaşḳ, -]

deryâ-yı kerem: *Lutuf, iyilik, merhamet denizi.*

1. ʿÂşıḳânıñ zâr ederler ey kerîm-i muḥterem
Bezm-i elṭâfiñda câfî çünkü **deryâ-yı kerem**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 42). [deryâ-yı kerem, -]

deryâ-yı râşîd: *Doğruluk denizi.*

1. Ḳavânîn ü niẓâmet-i câfîdir **deryâ-yı râşîde**
Ṣadâḳat baḥrine at ṣandal-ı fikri selâmetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 5). [deryâ-yı râşîde, -e]

dest çek-: *El çekmek, vazgeçmek.*

1. Çekdi dest Hilmî cihândan artık ʿavdet eylemez
Gitdi bir ṣâḥib-liyâḳat dense şâyân ey ṭabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 9). [çekdi dest, -di]

deşt-i firkat: *Ayrılık ovası.*

1. Her şeb-i ġamda ederdim tâ seḥer fikr ü ḫayâl
Deşt-i firḳatde ḳılardım âh u zâr rûz u leyâl
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 2). [deşt-i firḳatde, -de]

dest-i niyâz: *Dua ve yakarış eli.*

1. Ḫulûṣ-ı ḳalb ile vaṣf-ı duʿâ etmek vaẓîfemdir
İmâle eyleyip **dest-i niyâzı** bâb-ı Raḥmâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 20). [dest-i niyâzı, -ı]

dest-i şerîf: *Mübarek el.*

1. O ẕât taḳbîl ede **dest-i şerîfiñ** dil ola şâdân
Alup ḥaẓẓ u naṣîbin lebleriñ ey menbaʿ-ı ʿirfân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 27). [dest-i şerîfiñ, -iñ]

dest-i yâr: *Sevgilinin eli.*

1. Nâme-i dil baḫtiyârdır **dest-i yârı** bûs eder
Ḫâme-i ümmîdi ḳatʿ eyler felek meʾyûs eder
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 31). [dest-i yârı, -ı]

devâ: *Tedbir, çare, derman.*

1. Ṭabîbdir derdlere dermân **devâ** isterseñ ey ġâfil
Ġıdâdır rûḥa ʿaşḳıñ bâdesi nûş et devâdan geç

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 7). [devâ,]

2. Ṭabîbdir derdlere dermân devâ isterseñ ey ġâfil
Ġıdâdır rûḥa ʿaşḳıñ bâdesi nûş et **devâdan** geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 8). [devâdan, -dan]

devâm et-: *Sürmek, ilerlemek.*

1. Libâs-ı dervişânı giy icâzet al meşâyıḫdan
Devâm et tekye-i ʿaşḳa cemîʿ-i mâsivâdan geç *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 6). [devâm et, -*

devâ-yı maḥż iken: *Halis ilaç iken.*

1. Leb-i laʿliñ **devâ-yı maḫż iken** bîmârî-i ʿaşḳa
Ne ḥikmet şiddet-i derd-i dile Loḳmân olur bâʿiş
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 9). [devâ-yı maḥż iken, -]

devlet: *Mutluluk, talih makam, haşmet, şan.*

1. Şaḥn-ı ruḫsârıñda menḳûş hâzihi cennât-ı ʿadn
Fedḫulûhâ ḫâlidîn sırrınca **devlet** isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 12). [devlet,]

devlet: *Devlet, Topluluğu yöneten organ.*

1. ʿAskerleriñ şavleti etdi ḥayrân **devletleri**
Gördüler hep âteş saçar ṭop u tüfeng mermiyyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 7). [devletleri, -ler, -i]

devlet-i vuṣlat: *Kavuşma saltanatı. II Kavuşma mutluluğu.*

1. ʿÂlem-i firḳatde Ḥilmî baḫtiyârdır baḫtiyâr
Devlet-i vuṣlat bulan böyle kerem-ver dilbere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 14). [devlet-i vuṣlat, -]

devr eyle-: *Geçip gitmek, dönmek.*

1. Naḥıs göstermiş erbâb-ı nücûm taḳvîm-i sâlında
Felek **devr eyledi** dil-ḫᵛâhım üzre ben saʿîd etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 10). [devr eyledi, -di]

devr ü ʿaṣr: *Zaman ve çağ.*

1. Maʿârif ehliniñ ḳadri bilindi **devr ü ʿaşrında**
Teṣâdüf etmedi çeşm-i cihân böyle ḳadir-dâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 47). [devr ü ʿaşrında, -ın, -da]

devrân: *Dervişlerin halka teşkil ederek dönmek suretiyle yaptıkları zikir.*

1. Mevleviyseñ giy külâh-ı ʿizzeti sen bul necât
Tekye-i ʿaşḳda döner pervâneler **devrâna** gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 18). [devrâna, -a]

devrân et-: *Dönmek, dönüp dolaşmak.*

1. ʿAşḳ ile ceryân eder baḥr-i muḥîṭ-i kâʾinât
Şevḳ ile **devrân eder** eflâke baḳ baḥr u bere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 10). [devrân eder, -er]

dîdâr: *Far. is. Yüz, çehre, sima, güzel yüzün görünmesi.*

1. Dîdârını ʿarż etdi baña ṣubḥ-ı sâʿâdet bir mihr-i melâhet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 1). [dîdârını, -ı, -n, -ı]

dîde: *Göz.*

1. Kevşer-i dârü's-sürûra ʿayn ber-mecrâ lebiñ
Ebruvânıñ ḳâbe ḳavseyn **dîde** mâ-zâġa'l-baṣar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 36). [dîde,]

dîde-i âhû: *Ceylan göz(sevgilinin ceylan gözleri).*

1. O çîn ebrûsına ḥayrân olur ṣad **dîde-i âhû**
Ṣaḥârî-i muḥabbetde anıñla ittiṣâl etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 9). [dîde-i âhû, -]

dîde-i ġam-dîde: *Gam görmüş, kederli göz.*

1. Dîde-i ġam-dîdeden ceryân eden hep ḫûndur o
Andırır bir ḳaṭresi emvâc-ı baḥr-i aḥmeri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 3). [dîde-i ġam-dîdeden, -den]

dîde-i ġırbâl: *Kalbur (elek) gözü.*

1. A Ḥilmî gülşen-i sînemde gördüm ben siyâh bir ḫâl
Elendi ḫınṭa-i âmâl ṭıḳandı **dîde-i ġırbâl**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 22). [dîde-i ġırbâl, -]

dîde-i giryân: *Ağlayan göz.*

1. Eşk-i ḫüznüm **dîde-i giryânı** teskîn etmedi
Baḥr-ı ʿaşḳ emvâcına mezc eyledim ḫûn-bârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 5). [dîde-i giryânı, -ı]

dîde-i ʿibret: *İbret alan göz, ibret gözü.*

1. Her ḥikmetiñ ʿaḳla veriyor ḥayret
Görmüyor mu ʿaceb **dîde-i ʿibret**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 18). [dîde-i ʿibret, -]

dîde-i mest: *(Sevgilinin) sarhoş, baygın bakışlı gözleri.*

1. Beni medhûş u lâ-yaʿḳıl eden ol **dîde-i mesti**
Mezâyâ-yı ḫüküm iʿṭâ eder çün bezm-i mestâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 29). [dîde-i mesti, -i]

dîde-i mestân: *Baygın bakışlı, sarhoş göz.*

1. Ayaġı çekdim el verdi baña ol **dîde-i mestân**
Kebâb olmuş dil ü cânım dilerdi Ḥilmiyâ her ân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 17). [dîde-i mestân, -]

dil: *Gönül.*

1. Tâbiş-i şems-i cemâl-i yâr ile bölündü **dil**
Baʿdezân ben ol meh-i ġarrâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 3). [dil,]
2. Kim eder gûş bülbülüñ efġânını vaḳt-i seḥer
Dilde ṣad-ı fiġânımı Mevlâma taḳdîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 10). [dilde, -de]
3. Bezm-i ʿaşḳda bâde-i ʿaşḳı içüp mest olmuşum
Ol sebebden **dildeki** sevdâyı tesʿîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 8). [dildeki, -de, -ki]
4. Ḫaṭṭ u ḫâl u çeşm ü ġamze ḥüsn ü ân ebru kemâñ
Ṭoplanup gösterdi saṭvet bir **dile** Dârâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 4). [dile, -e]
5. Açıl ey ġonca-i gül-fem cihâna ʿarż-ı dîdâr et
Alır **dil** leẕẕet-i ʿaşḳı gülün bûy-ı fezasından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 32). [dil,]
6. Öyle medhûş oldu **dil** ki bilmiyor dünyâ nedir
ʿAşḳ ile dü desti ursam ġam degildir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 11). [dil,]
7. Yâbis olmaz idi aṣlâ **dilde** eşcâr-ı emel
Cûybâr-ı fikrim añа ṣu vereydi gâh gâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 3). [dilde, -de]
8. Ṭoġduġuñ ân kâʾinât bir ḫandeye maẕhar olur
Her **dile** baḫş-ı neşâṭ eyler bu ḥâl u heyʾetiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 4). [dile, -e]
9. Vâdî-i ʿaşḳa düşürdü ʿâḳıbet aldı **dilim**
Kendine mecnûn eden bir nev-civânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 9). [dilim, -im]
10. Kesb-i vüsʿat eyledi **dil** bî-vefâ dünyâ gibi
Uçmaḳ ister âsumânda murġ-ı cân ʿanḳâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 1). [dil,]
11. Zemistân-ı kederden ḳalmadı **dilde** eser zerre
Teferrüc ḳaṣd ile gel baḳ bu ezhâr-ı gülistana
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 7). [dilde, -de]
12. Vâḳıf-ı esrâr-ı mâ-evhâ **diliñ** ḥikmet-maḳarr
ʿUnṣur-ı çâr-ı heyûlâ buldu nûruñla ṣûver
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 37). [diliñ, -in]
13. O ẕât taḳbîl ede dest-i şerîfiñ **dil** ola şâdân
Alup ḥaẕẕ u naṣîbin lebleriñ ey menbaʿ-ı ʿirfân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 27). [dil,]
14. Gülşen ne ġarîb manẓara ʿarż eyliyor eyvâh
dilʿ olmuyor âgâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 10). [dil,]

dil: *Dil, lisan. Konuşma dili.*

1. Dili tefsîr-i âyât-ı lebinden müstefîd etdim
Muṭavvel baḫş-i zülfünde hezâr güft u şenîd etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 3). [dili, -i]
2. Eder mi çeşme-sâr aṣlâ **diliñ** âhengini iḫlâl
Yine ebr-i siyâhdan nâz ile çıḳdı meh-i iḳbâl
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 23). [diliñ, -in]

dil bî-nevâ: *Nasipsiz, zavallı gönül.*

1. Faḳîr ü bî-kes ü ʿâciz ḳalup **dil bî-nevâ** imdâd
Yetiş bu kemteriñ Ḥilmî zelîle serverâ imdâd
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 51). [dil bî-nevâ, -]

dil ü cân: *Gönül ve can.*

1. Ayaġı çekdim el verdi baña ol dîde-i mestân
Kebâb olmuş **dil ü cânım** dilerdi Ḥilmiyâ her ân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 18). [dil ü cânım, -ım]

dilâ: *F. Ey gönül.*

1. Ders-i ʿaşk içre **dilâ** ḥallâl-ı müşkil olmaġa
Pek mükemmel baḫş-ı zülf-i yâri bilmek oldu şarṭ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 5). [dilâ,]
2. Dilâ giryân u feryâda leb-i ḫandân olur bâʿiş
Hemân âḥ u seḥer-gâha şeb-i hicrân olur bâʿiş
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 1). [dilâ, -]

dilberâ: *Ey gönül alan(sevgili).*

1. Mihr-i vuṣlatla münevver etmediñ dil-ḫânemi
Ḫayli demdir **dilberâ** hep künc-i mihnet bekleriz
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 6). [dilberâ,]

dilber-i ʿâlî-cenâb: *Iyilik sahibi, ahlâkı yüce olan muhsin güzel ‖ kadir ve kıymeti yüksek Sevgili.*

1. Berḳ urur mirʾât-ı dilde **dilber-i ʿâlî-cenâb**
İḳtibâs-ı nûr ederler mehveşân bî-irtiyâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 1). [dilber-i ʿâlî-cenâb, -]

dilber-i raʿnâ: *Güzel,hoş,latif olan dilber(sevgili).*

1. Şeb-i zulmetde ġarḳ oldu cihân envâre ṣanmışlar
   Ḥayâlâtdan ne ẕevḳ ḥâṣıl olur ey **dilber-i raʿnâ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 6). [dilber-i raʿnâ, -
2. ʿArż eyle yüzün Ḥilmî'ye ey **dilber-i raʿnâ**
   ḳaldım tek ü tenha
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 11). [dilber-i raʿnâ, -]

dil-dâr: *Gönül alan, sevgili.*

1. Çehre-i ḫûrşîde beñzetdim o yârıñ vechini
   İnʿikâsıyla edip hem lemʿa-dâr **dil-dârı** ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 18). [dil-dârı, -ı]
2. Râh-ı ʿaşḳda eyledim ḫarc u fedâ her varı ben
   Meyli var vaṣla geçende añladım **dil-dârı** ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 8). [dil-dârı, -ı]

dile-: *Istemek, arzulamak.*

1. Bezm-i echelde dem-â-dem olmaz eksik ḳîl ü ḳâl
   Müsteffid olmaḳ **dilerseñ** meclis-i ʿirfâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 24). [dilerseñ, -r, -se, -ñ]
2. Kevşer-i luṭfun **diler** bu Ḥilmî-i teşne-dehân
   Dehşet-efzâdır ʿaẕâb-ı Rabb-i ʿizzet âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 13). [diler, -r]
3. Ayaġı çekdim el verdi baña ol dîde-i mestân
   Kebâb olmuş dil ü cânım **dilerdi** Ḥilmiyâ her ân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 18). [dilerdi, -r, -di]

dil-fikâr: *Yaralı gönül.*

1. Sen de biñ derd ü belâ-yı cevr-i yâre düş de gör
   Laḫẓada biñ ḳan döker bir **dil-fikâre** düş de gör
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 2). [dil-fikâre, -e]

dil-hâne: *Gönül.*

1. Mihr-i vuṣlatla münevver etmediñ **dil-ḫânemi**
   Ḥayli demdir dilberâ hep künc-i mihnet bekleriz
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 5). [dil-ḫânemi, -m, -i]

dil-ḫᵛâh: *Gönül talebi, gönül arzusu.*

1. Naḥıs göstermiş erbâb-ı nücûm taḳvîm-i sâlında
   Felek devr eyledi **dil-ḫᵛâhım** üzre ben saʿîd etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 10). [dil-ḫᵛâhım, -ım]

dil-i aʿdâ: *Düşmanların dili.*

1. Cemâl erbâbına sübḥân tecellî-i cemâl eyler
   Dil-i aʿdâyı âmâc-ı ser-i seyf-i celâl eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 2). [dil-i aʿdâyı, -y, -ı]

dil-i aġyâr: *Rakiplerin gönlü.*

1. Ḳaṣr-ı dilden dün temâşâ eyledim ol yâri ben
   Naʿra-i ʿaşḳımla titretdim **dil-i aġyârı** ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 2). [dil-i aġyârı, -ı]

dil-i Ḥilmî: *Hilmi'nin (şairin mahlası) dili.*

1. Yâd eyledi **dil-i Ḥilmî** yine faṣl-ı bahârı ol sürḫ-i ʿiẕârı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 21). [dil-i ḥilmî, -]

dil-i şâʿir: *Şairlerin gönlü.*

1. Gel ey muṭrıb al âġûş-ı ṣafâya ṭurma ḳânûnu
   Dil-i şâʿir gelir şevḳe anıñ muḫriḳ ṣadâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 22). [dil-i şâʿir, -]

dil-i zâr: *Ağlayan, inleyen gönül.*

1. Dem-â-dem zâr u efġân olduġumdan mı neden bilmem
   Dil-i zârı cefâ-yı yâr içün hep yâra ṣanmışlar
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 20). [dil-i zârı, -ı]

dil çek-: *Dilini çekmek, haram olan şeyden uzak durmak.*

1. Cihânda dâʾimâ Ḥilmî selâmet bulmaḳ isterseñ
   Diliñ çek mâsivâdan ġıybet ü zemm ü riyâdan geç
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 14). [diliñ çek, -]

dil-mesâr ol-: *Gönlün neşe ile dolması.*

1. Ḥudâ-yı ümmetiñden ḳıl ki ola dil-mesârr Ḥilmî
   Kebâʾir ehline luṭfuñ ʿamîmdir yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 13). [dil-mesârr ola, -a]

dimâġ-ı ʿâşıḳân: *Aşıkların şuuru.*

1. Çemen-zâr-ı muḥabbetde odur bir ġonce-i raʿnâ
   Dimâġ-ı ʿâşıḳân meyyâl olup ol ʿanber-efşâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 26). [dimâġ-ı ʿâşıḳân, -ân]

dıraḥşân: *Parıldayan.*

1. Yoġ idi mâʾ ü semâ vü ekvân
   Olurdu necm-i rûḫuñ **dıraḫşân**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 18).[dıraḫşân,]

dîvâne: *Deli, mecnun.*

1. Kâkülüñ zencîrine pâ-bende bir **dîvâneyim**
   Ey melâʾik bâġınıñ serv-i sehî vü ʿarʿarı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 7). [dîâneyim, -yim]

dîvân-ı ʿaşk: *Aşk divanı.*

1. Râh-ı vaṣlıñda hezârân bîm-i cân eyler ẓuhûr
   Böyle mi **dîvân-ı ʿaşḳda** resm ü ʿâdet el-ġıyâṯ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 6). [dîvân-ı ʿaşḳda, -da]

diyâr-ı cân u dil: *Gönül ve ruhun memleketi.*

1. Ne ḥikmet ʿandelîb-i dil vedâʿ etdı gülistâna
   Diyâr-ı cân u dil ḳaldı bugün maḥrûm ṣadâsına
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 14). [diyâr-ı cân u dil, -]

dök-: *Akıtmak, dökmek, saçmak, serpmek.*

1. Anıñ ser-tîz-i müjgânı ḥarâmî ḳaşları her dem
   Gözümden **dökdügü** eşk-i ḫûn-efşânı ḥelâl etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 8). [dökdügü, -dük, -ü]
2. Yâre tebrîk eyleyen ʿîd-i saʿîdi nâmedir
   Ḳara yaşların **döken** ṣaḥrâ-yı ġamda ḫâmedir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 34). [döken, -en]

dol-: *Boş bir şey veya yer içine giren bir şeyle dolu hale gelmek, boş olmaktan çıkmak.*

1. Seniñ evṣâfıñı baḥs ü beyândan ḫâmeler ʿâciz
   Yazarsa misl-i şeh-nâme **dolar** yüz bin kütüb-hâne
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 58). [dolar, -ar]
2. Ki ṭahn olduḳça artar âsiyâbda dâne-i ḳısmet
   Ḳanâʿat anbarı **doldu** amân yâ Rab bu ne ḥikmet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 14). [doldu, -du]

Dömeke ile Ermiye: *Dömeke ile Ermiye (Yunanistanda bulunan iki şehir. (Dömeke Muharebesi sonrası ele geçirilen yerler).*

1. Eʾimme-i isnâ ʿaşer imdâd eyle Ḥilmiyâ dedim
   Pâdişâhım feṭḥ eylediñ **Dömeke ile Ermiyeyi**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 12). [dömeke ile ermiyeyi, -(y)i]

dön-: *Dönmek, kendi etrafında hareket etmek.*

1. Mevleviyseñ giy külâh-ı ʿizzeti sen bul necât
   Tekye-i ʿaşḳda **döner** pervâneler devrâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 18). [döner, -er]

dost-ı ḳadîmiñ ʿaşḳı: *Eskiden beri dostun olan kişinin hürmetine.*

1. Meded ey rehber-i râh-ı Ḫudâ-yı kibriyâ imdâd
   Seniñ **dost-ı ḳadîmiñ ʿaşḳına** eyle baña imdâd
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 50). [dost-ı ḳadîmiñ ʿaşḳına, -]

dü ʿâlem: *İki dünya(dünya ve ahiret).*

1. Benim bîmârıma vizr ü vebâlim ʿillet olmuşdur
   Dü ʿâlemde şifâ ver bu ʿalîle yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 8). [dü ʿâlemde, -de]
2. Esâsı bir muḥabbetdir **dü ʿâlem** üstüne mebnî
   Bu mebḥaṣdan olan ġâfil hemîşe ḫâm ḫayâl eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 5). [dü ʿâlem, -]
3. Şefâʿat yâ resûl ḥâlim yamandır
   Heme ḳâlim **dü ʿâlemde** âmândır
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 36). [dü ʿâlemde, -de]

dü çeşm: *İki göz.*

1. Ey **dü çeşmim** yaş yerine ḳan-niṣâr et ṭurma hîç
   Vezn olur aʿmâli her bir kimseniñ yevmü'l-ḥisâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 11). [dü çeşmim, -im]

dü desti ur-: *İki elle vurmak.*

1. Öyle medhûş oldu dil ki bilmiyor dünyâ nedir
   ʿAşḳ ile **dü desti ursam** ġam degildir şeşpere
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 12). [dü desti ursam, -]

duʿâ: *Allah'a yalvarma, niyaz; birinin iyiliği için Allah'a yalvarma, yakarış.*

1. Pâdişâhım biñ yaşa olduḳça ʿâlem müstaḳar
   Bu **duʿâyı** ḳalbine naḳş etdi Ḥilmî kemteri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 14). [duʿâyı, -y, -ı]

duʿâ-yı ḫayr: *Güzel duada bulunmak.*

1. Bilip ḳadr-i hümâyûnun añа ʿarż-ı ʿubûdiyyet
   Duʿâ-yı ḫayrını refʿ eylemekdir sû-yı Sübḥâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 18). [duʿâ-yı ḫayrını, -ı, -(n)ı]

dü-cihân: *İki dünya II Dünya ve ahiret.*

1. Ehl-i tevḥîd **dü-cihânda** lâ-cerem manṣûr olur
   Câr̂îdir ḳalbinde çün Allâhuekber dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 1). [dü-cihânda, -da]

dümûʿ-ı ḫüznümüñ ḳaṭrâtı: *Sıkıntı gözyaşlarının damlaları.*

1. Beni ʿâlem ne ḥikmet mübtelâ bir yâre ṣanmışlar
   Dümûʿ-ı ḫüznümüñ ḳaṭrâtını fevvâre ṣanmışlar
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 2). [dümûʿ-ı ḫüznümüñ ḳaṭrâtını, -(n)ı]

dün: *T. e. İçinde bulunulan günden evvelki gün.*

1. Ḳaṣr-ı dilden **dün** temâşâ eyledim ol yâri ben
   Naʿra-i ʿaşḳımla titretdim dil-i aġyârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 1). [dün,]

dünyâ: *Yeryüzü, yaşadığımız alem,küre i arz.*

1. Bu **dünyâda** dem-â-dem çoḳ günâhlar iktisâb etdim
   Şefâʿat ḳıl beḳâda ḥâl vaḫîmdir yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 9). [dünyâda, -da]
2. Ḥarâm ş̲ervetle **dünyâda** bulursa mürtekib ʿizzet
   Anıñ âtîsi ey Ḥilmî ne müdhiş bir felâketdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 19). [dünyâda, -da]
3. Ḥarîs ü bed-fiʿâl olma vefâsı var mı **dünyânıñ**
   Maḳâm-ı rifʿatiñ ancaḳ saña bâb-ı ḳanâʿatdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 13). [dünyânıñ, -n, -ıñ]
4. Öyle medhûş oldu dil ki bilmiyor **dünyâ** nedir
   ʿAşḳ ile dü desti ursam ġam degildir şeşpere
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 11). [dünyâ,]
5. Bî-vefâ yâri olan **dünyâda** âfet istemez
   Serv-i ḳaddini gören bâġ içre kâmet istemez
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 1). [dünyâda, -da]
6. Çeşm-i fettânıñ gören ḥaşre ʿalâmet istemez
   Cevr-i yâri fehm eden **dünyâda** râḥat istemez
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 4). [dünyâda, -da]

dur-: *Durmak, beklemek.*

1. Faḳr ḥâlle ḫûb cemâl ârzû olunmaz Ḥilmîyâ
   Durmayıp ḥâliñ hemân ʿarż eyle ḫünkâre ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 12). [durmayıp, -ma, -y, -ıp]
2. Füyûżât gülşeni olmuş **durur** her bezm gülistânı
   Nûr-efşândır ilâ-yevmi'l-ḳıyâm şemʿ-i fürûzânı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 35). [durur, -ur]

dûrbîn-i ʿibret: *İbret dürbünü.*

1. Dûrbîn-i ʿibretle seyr et gel yanan pervâneyi
   Yanmadan gördüm cihânda dûzeḫ-i pür-nârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 3). [dûrbîn-i ʿibretle, -le]

dür-efşân-ı füyûż-ı ḥaḳ: *Allah tealâ'nın bereketinin inci saçanı.*

1. Ḥayâtı sû-be-sû cârî olup baḥr-ı kerâmâtı
   Dür-efşân-ı füyûż-ı Ḥaḳ dürür felek ʿinâyâtı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 14). [dür-efşân-ı füyûż-ı ḥaḳ, -]

dürre-i ġarrâ: *Gösterişli inci.*

1. Ebr-i sevdâdan ṣaçıldı baḳ sirişkim gevheri
   Dürre-i ġarrâ gibi pertev-feşândır her biri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 2). [dürre-i ġarrâ, -]

dürre-i güftâr: *Inci tanesi sözler.*

1. Dürre-i güftârı cârî baḥr-i bezminde hezâr
   Ġûṭe-ḫʸârla lüʾlüʾ-i lâlâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 13). [dürre-i güftârı, -ı]

dürre-i yektâ-yı ʿaşḳ: *Aşkın eşsiz incisi.*

1. Mevc urur ṣunʿ-ı kemâl-i ḥikmet-i deryâ-yı ʿaşḳ
   Ḳurş-ı mihr-i dil-rübâdır **dürre-i yektâ-yı ʿaşḳ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 2). [dürre-i yektâ-yı ʿaşḳ, -]

dürr-i semîn: *Çok kıymetli inci tanesi.*

1. Sû-be-sû eyler temevvüc baḥr-i luṭf u reʾfeti
   Dem-be-dem îş̲âr eder ekvâna hep **dürr-i semin**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 24). [dürr-i semîn, -]

dürr-i yektâ: *Eşi bulunmaz inci.*

1. Amân ey menbaʿ-ı ʿilm ü maʿârif luṭf-ı Yezdânî
   Vücûduñ **dürr-i yektâdır** żamîriñ baḥr-i ʿummânî
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 30). [dürr-i yektâdır, -dır]

dürri-yektâ-yı dümûʿ: *Benzeri olmayan inci gibi gözyaşları.*

1. Zînet-efzâ-yı vücûd-ı ehl-i ʿaşḳdır her biri
   Dürri-yektâ-yı dümûʿdur lüʾlüʾ-i lâlâ-yı ʿaşḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 14). [dürri-yektâ-yı dümûʿdur, -dur]

durur: *-dır, -dir, -dur, -dür.*

1. Ḥayâtı sû-be-sû cârî olup baḥr-ı kerâmâtı
   Dür-efşân-ı füyûż-ı Ḥaḳ **dürür** felek ʿinâyâtı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 14). [dürür,]

düş-: *Yukarıdan aşağıya birdenbire ve bilâ-ihtiyâr inmek, sukut etmek, yukarıdan inmek.*

1. Sen de biñ derd ü belâ-yı cevr-i yâre **düş** de gör
   Laḥẓada biñ ḳan döker bir dil-fikâre **düş** de gör
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 1). [düş,]
2. Sen de biñ derd ü belâ-yı cevr-i yâre **düş** de gör
   Laḥẓada biñ ḳan döker bir dil-fikâre **düş** de gör
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 2). [düş,]
3. Ḫançer-i müjgân-ı yâre sîne göstermek ne güç

Şaplanır tîġ-i cefâsı ḫûn-niṣâre **düş** de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 4). [düş,]

4. Zâr u feryâd u fiġânlar n'olduġın bülbül-miṣâl
Şemm-i bûy-ı vaṣl içün ol ḫüsn-i ḫᵛâre **düş** de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 6). [düş,]
5. Sîne-i fikriñ olur hep pîç ü tâb-ı ıżṭırâb
Vâdi-i eşkâl-i zülf-i şîve-kâre **düş** de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 8). [düş,]
6. Ḫâne-i ḳalbindeki bu Ḥilmî zârıñ âteşin
Sen de ey bî-dâd u inṣâf öyle yâre **düş** de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 10). [düş,]
7. Eden şem bûy-ı gülzâr-ı ruḫun bâġ-ı meveddetde
Olur murġ-ı göñül pâ-bend **düşüp** çâh-ı zenehdâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 32). [düşüp, -üp]
8. Düşerse zemîne bir ḳaṭre bârân
Ḥayât bulur o ân bâġçe-i cânân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 13). [düşerse, -er, -se]

düşeli: *Düştüğünden beri.*

1. Bir vesîle bulmadım aḥvâl-i ʿaşḳıñ ʿarżına
Düşeli bî-çâre göñlüm bu ʿırâḳıñ ʿarżına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 4). [düşeli,]

düş-: *Kötü bir sebeple istenmeden bir yerde bulunmak.*

1. Verir mi ṭıynet-i pâke felek hiç bir vaḳit miḥnet
Düşer mi câh-ı çirkâbe cihânda ṣâḥib-i ʿiffet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 12). [düşer mi, -]

düşmeniñ dü çeşmi çık-: *Düşmanın iki gözünün çıkması, etkisiz hale getirilmesi.*

1. Dedi Ḥilmî târîḫin dü çeşmi çıḳdı düşmeniñ
Ḥarble aldı pâdişâh o belde-i Tırḥalayı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 15). [düşmeniñ dü çeşmi çıḳdı, -]

düşmeniñ ecnâdı: *Düşman taburları.*

1. Bâ-ḫuṣûṣ eyler müdemmir **düşmeniñ ecnâdını**
Ḥażret-i Sulṭân Ḥamîddir el-muẓaffer dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 7). [düşmeniñ ecnâdını, -(n)ı]

düşür-: *Düşürmek, uğratmak; istenmeyen bir duruma sokmak.*

1. Vâdî-i ʿaşḳa **düşürdü** ʿâḳıbet aldı dilim
Kendine mecnûn eden bir nev-civânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 9). [düşürdü, -dü]

düşvâr: *Güç, müşkül, zor.*

1. Vedâʿ etmek şebâbetde ḥayâta Ḥilmî **düşvârdır**
Ḥubûb etdi ecel bâdı ne çâre mevt hevâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 33). [düşvârdır, -dır]

dûzah: *Cehennem.*

1. Zebânîler elinden al ḳıyâmetde beni ḳurtar
ʿAẕâbı **dûzaḫıñ** ġâyet elîmdir yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 12). [dûzaḫıñ, -ın]

dûzah-i ġam: *Üzüntü Cehennemi.*

1. Dûzaḫ-i ġamdan rehâdır gülşen-i ḫüsnüñ gören
Laʿl-i tâbıñ kevşerin nûş ile cennet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 7). [dûzaḫ-i ġamdan, -dan]

dûzah-ı hicr: *Ayrılık cehennemi.*

1. ʿÂşıḳâne **dûzaḫ-ı hicriñle** etme gel ʿaẕâb
Âdeme cennet ruḫuñdur ey melâʾik peykeri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 3). [dûzaḫ-ı hicriñle, -iñ, -le]

dûzeḫ-i pür-nâr: *Ateş dolu cehennem.*

1. Dûrbîn-i ʿibretle seyr et gel yanan pervâneyi
Yanmadan gördüm cihânda **dûzeḫ-i pür-nârı** ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 4). [dûzeḫ-i pür-nârı, -i]

E

eb: *1.Çare.*

1. Maḳdemiñle buldu pertev menzil-i şems ü ḳamer
Maẕhar-ı esrâr-ı sübḥân elleẕî esrâ **ebiñ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 40). [ebiñ, -in]

ebnâ-yı beşer: *İnsanoğulları, insanlar.*

1. Gördüm **ebnâ-yı beşerde** ḥayret-engîz bir cüce
Raḳṣ eder ṣaḥrâ-yı dilde ḳâmet-i bâlâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 9). [ebnâ-yı beşerde, -de]

ebr-i bârân-ı semâ: *Gökyüzü yağmurunun bulutları.*

1. Bâġ-ı göñlümde çiçekler bil ne ḥikmet ser-nigûn
Ebr-i bârân-ı semâ taḥmîl mi etmiş bâr-ı âh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 6). [ebr-i bârân-ı semâ, -]

ebr-i nîsân: *Nisan bulutu; bol yağmur getiren bulut II Rûmî nisanın on sekizinci, Mîlâdî Mayıs'ın birinci günü yağan yağmur taneleri denizde içinden inci çıkan ve adına sadef denilen kabuklu deniz hayvanının karnına giderse inci, yılanın ağzına düşerse zehir olurmuş.*

1. Sehâb-ı lutf u ihsânı hele ʿasr-ı hümâyûnda
Füyûżât-baḫş olur elbet ḳadîm ol **ebr-i nîsâna**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 16). [ebr-i nîsâna, -a]

ebr-i seḥâb-ı yeʾs ü ġam: *Kaygı ve ümitsizlik bulutları.*

1. Ḳapladı aʿdâyı bir **ebr-i seḥâb-ı yeʾs ü ġam**
   Vâdî-i ḥayretde ḳaldılar mükedder dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 31). [ebr-i seḥâb-ı yeʾs ü ġam, -]

ebr-i sevdâ: *Sevda bulutu.*

1. Ebr-i sevdâdan ṣaçıldı baḳ sirişkim gevheri
   Dürre-i ġarrâ gibi pertev-feşândır her biri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 1). [ebr-i sevdâdan, -dan]

ebr-i siyâh: *Siyah bulut.*

1. Eder mi çeşme-sâr aṣlâ diliñ âhengini iḫlâl
   Yine **ebr-i siyâhdan** nâz ile çıḳdı meh-i iḳbâl
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 24). [ebr-i siyâhdan, -dan]

ebr-i ẓulmet: *Kara bulut. II Sevgilinin saçı.*

1. Ebr-i ẓulmet etdi istîlâ semâ-yı fikrimi
   Söndü mişbâḥ-ı muḥabbet mihr-i vuṣlat ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 9). [ebr-i ẓulmet, -]
2. Ebr-i ẓulmet etdi istîlâ semâ-yı fikrimi
   Yaş döker bostân-ı ʿaşḳa gözlerim misl-i seḥâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 5). [ebr-i ẓulmet, -]

ebr-i ẓulmet içre: *Kara bulutlarda.*

1. Rûz-gâr-ı ġamla söndü ḳandîl-i iḳbâlim âh
   Ebr-i ẓulmet içre gösterdim bütün âşârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 20). [ebr-i ẓulmet içre, -]

ebrû: *Kaş.*

1. Desem ey mâh göster ol ruḫsârını bir kez n'olur
   Ḳan döken **ebrûlarıñ** ol demde şeşper gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 14). [ebrûlarıñ, -lar, -ıñ]

ebru kemâñ: *Yay kaşlı sevgili.*

1. Ḫaṭṭ u ḫâl u çeşm ü ġamze ḥüsn ü ân **ebru kemâñ**
   Ṭoplanup gösterdi saṭvet bir dile Dârâ-yı ʿaşḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 3). [ebru kemâñ, -]
2. Tîr-i müjgân-ı cefâ vü cevrini endâḫt edip
   Ḳaddimi ḳavs eyleyen **ebrû kemânım** işte bu
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 8). [ebrû kemânım, -ım]

ebrûvân: *Kaşlar.*

1. Ebruvânın gösterip mirʾât-ı dilde bi'l-benân
   Ṣûret-i mâhiyyetinde bir hilâl oldı ʿayân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 5). [ebruvânın, -ın]
2. Kevser-i dârü's-sürûra ʿayn ber-mecrâ lebiñ
   Ebruvânıñ ḳâbe ḳavseyn dîde mâ-zâġa'l-başar
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 36). [ebruvânıñ, -ı, -n]

ecel bâdı: *Ecel rüzgârı.*

1. Vedâʿ etmek şebâbetde ḥayâta Ḥilmî düşvârdır
   Ḥubûb etdi **ecel bâdı** ne çâre mevt hevâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 34). [ecel bâdı, -]

ecel desti: *Ecel eli.*

1. Şikest oldu **ecel destiyle** vâh âyîne-i çeşmi
   Yazıḳ ki müstefîd olmaz anıñ artıḳ cilasından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 29). [ecel destiyle, -yle]

ecrâm-ı ʿulvî: *Yüce cansız cisimler.*

1. Vücûda gelmeden **ecrâm-ı ʿulvî** Ṣuhûda ermeden ecsâm-ı suflî
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 13). [ecrâm-ı ʿulvî, -]

ecsâm-ı suflî: *Cisimlerin tortusu.*

1. Vücûda gelmeden ecrâm-ı ʿulvî Ṣuhûda ermeden **ecsâm-ı suflî**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 14). [ecsâm-ı suflî, -]

edâ et-: *Yerine getirmek. II Borç için; ödemek.*

1. Ḳıl teveccüh ḳaʿbe-i ʿulyâya et farżı edâ
   Ser-fürû eyle Ḫudâya secde-i Raḥmâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 5). [edâ et, -]

Edhem Pâşâ: *Edhem Paşa. 19. yüzyılda yaşamış Osmanlı Devleti'ne 5 Şubat 1877 - 11 Ocak 1878 arasında sadrazamlık, hükûmet nazırlığı, Şura-yı Devlet reisliği ve büyükelçilik gibi birçok yüksek kademe görevlerde hizmet vermiş bir devlet adamı.*

1. Fenn-i ḥarb âdâbını **Edhem Pâşâdan** gördüler
   Oḳusun Yunânîler mektebde bu risâleyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 5). [edhem pâşâdan, -dan]

edîbân: *Sözün edipleri (şairler).*

1. Edîbân bezm-i ʿirfânda sükûtu iḫtiyâr eyler
   Ṣorulsa benden âdâbıñ esâsın söyler ʿâr etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 5). [edîbân,]

edîbâne: *Bir yazara, bir edebiyatçıya yakışır tarzda II terbiyeli ve nazik bir tarzda.*

1. Anıñ ʿaşḳıyla ṭarḥ etsem ʿaceb mi bir ġazel şimdi
   Ḥużûr-ı şevkete ʿarż eylesem bilmem **edibane**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 18). [edîbâne,]

efʿâl-i ḥilmî: *Hilmî'nin amelleri.*

1. Ey şeffîʿ-i ʿuṣât-ı ẓünûb-ı enam
   Efʿâl-i Ḥilmî ʿişyân u âṣâm

(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 38). [efʿâl-i ḥilmî, -]

efġân: *Istırapla bağırma, haykırma, feryat etme.*

1. Kim eder gûş bülbülüñ **efġânını** vaḳt-i seḥer
   Dilde ṣad-ı fiġânımı Mevlâma taḳdîr eyledim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 9). [efġânını, -ı, -nı]
2. Gülistândır mekânıñ ey ḫaṭîb-i minber-i ṣaḥrâ
   Neden **efġânla** geçmekde şeb ü esḥârıñ ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 8). [efġânla, -la]
3. Fiġâna başladı gülşen içinde ʿaşḳ ile bülbül
   Açıldıkça gül-i ṣad-berg nihâyet vermez **efġâna**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 44). [efġâna, -a]

efkâr: *Endişe, tasa, kaygı, üzüntü, keder.*

1. Ne aġlarsın seḥerlerde nedir **efkârıñ** ey bülbül
   Gül-i ḫamrâya mı meylin nedir esrârın ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 1). [efkârıñ, -ıñ]
2. Bâġ-ı sînemde görüp iḳbâlimiñ ezhârını
   Bû-feşân bir ġonceye ṣarf etmişim **efkârı** ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 8). [efkârı, -ı]
3. Cülûsundan beri ṣarf etmede **efkârını** ḫayra
   Erişdi pertev-i mihr-i ʿadâlet cümle büldâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 49). [efkârını, -ıñ, -ı]

eflâk: *Felekler; gökyüzü.*

1. ʿAşḳ ile ceryân eder baḥr-i muḥîṭ-i kâʾinât
   Şevḳ ile devrân eder **eflâke** baḳ baḥr u bere
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 10). [eflâke, -e]

efrâd-ı ʿasker: *(her bir) Askeri fertler.*

1. Bu iki luṭf-ı Ḫudâya cân verir ʿOsmânlılar
   Ol sebebden ḳan döker **efrâd-ı ʿasker** dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 14). [efrâd-ı ʿasker, -]

efrâd-ı şecâʿat-pîşe: *Cesaretli, yürekli fertler.*

1. Her bir **efrâd-ı şecâʿat-pîşeniñ** ḳalbinde hep
   Ġâzîlik ile şehâdetdir muṣavver dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 11). [efrâd-ı şecâʿat-pîşeniñ, -nin]

efvâh-ı ʿaṭşân: *(suya) Susamışların ağızları.*

1. Anıñ çâh-ı zeneḫdânı aḳar bir ḥavż-ı kevşerdir
   Ḥayât-ı câvidân îṣâl eder **efvâh-ı ʿaṭşâne**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 34). [efvâh-ı ʿaṭşâne, -e]

eger: *Eğer.*

1. Eger ʿaṭf-ı naẓar etmez iseñ Ḥilmîye maḥşerde
   Meded-res kim olur böyle ẕelîle yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 13). [eger,]
2. ʿÂrıżıñ keyfiyyetin ṣorsam **eger** üstâẕ-ı ʿaşḳ
   Ḥilmîyâ gülzâr-ı ʿaşḳda verd-i aḥmer gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 17). [eger,]
3. Gel ṣarıl bâb-ı necâta var ise ʿaḳlıñ **eger** Ḳıblegâh-ı ins ü cindür cevher-i iḫsâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 9). [eger,]
4. Eger müʾmin iseñ câná ṣalât-ı ḫamsı terk etme
   ʿİbâdet eyle Sübḥâna amân nehy-i Ḫudâdan geç
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 9). [eger,]
5. Eger ḫâke naẓar etse mekârim maʿden ü kânı
   Der-ân kimyâ olur çünkü mükemmel ṭavr ile şanı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 17). [eger,]

egerçi: *Her ne kadar, ise de, gerçi.*

1. Egerçi dâḫil-i cemʿiyyet-i bezm-i ʿuṣâtım ḳıl
   Mübeddel luṭf u iḥsân u ʿaṭâya ḳahrı Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 11). [egerçi,]
2. Şeb-i yeldâda gün gördüm anıñ mirʾât-ı ḫâlinde
   Egerçi yazdılar ammâ ṣadâḳat var mı ḳâlinde
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 8). [egerçi,]

eglence: *Gönül eğlendirecek, hoş vakit geçirtecek şey.*

1. Kendime **eglence** ʿadd etdim firâḳ-ı yâri ben
   Vuṣlat-ı cânânı ṭabʿım pek işâbet istemez
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 9). [eglence,]

ehl-i ʿaşḳ: *Aşk erbabı.*

1. Gösterir râh-ı viṣâli **ehl-i ʿaşḳa** lâ-cerem Hâdî-i râh-ı muḥabbet neyyir-i ʿulyâ-yı ʿaşḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 9). [ehl-i ʿaşḳa, -a]
2. Verdi Ḥakkâ **ehl-i ʿaşḳa** ṭâb u envâr-ı ġarâm
   Âfitâb-ı ẕât-ı ʿulyâ-yı cemâliñ ibtidâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 13). [ehl-i ʿaşḳa, -a]

ehl-i beyt-i ḥażret-i ḫayrü'l-enâmıñ ʿaşḳı:

Yaratılmşlarıb en hayırlılarından olan ehl-i beytin hatırına.

1. Ehl-i beyt-i ḥażret-i ḫayrü'l-enâmıñ ʿaşḳına
   Sâlik-i râh-ı şehâdet ḫûn-feşânıñ ʿaşḳına
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 3). [ehl-i beyt-i ḥażret-i ḫayrü'l-enâmıñ ʿaşḳına, -n, -a]

ehl-i dil: *Âşıklar ‖ gönül adamları, ârifler.*

1. Câmiʿ-i mülk-i cihânda ḫuṭbe-hᵛândan **ehl-i dil**
   Cân ḳulağın ver de ʿibret al ḫaṭîb-i minbere
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 7). [ehl-i dil, -]
2. Ez-ser-i zülfet fiġân u nâle dâred **ehl-i dil**
   Mî-künend güft u şenîd ânân hezârân sû-be-sû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 11). [ehl-i dil, -]
3. Vâṣıl-ı maḳṣûd olur çün dergehinde **ehl-i dil**
   Âsitân-ı luṭfuna ger eylese vażʿ-ı cebîn
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 25). [ehl-i dil, -]

ehl-i hicrân: *Ayrılığa uğramış,kederli kimseler.*

1. Sedd edip râh-ı serây-ı vaṣlı feṯḥ olmaḳ muḥâl
   Ehl-i hicrâna muʿâdil bâb-ı Ḫayber gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 6). [ehl-i hicrâna, -a]

ehl-i ṣafâ: *Zevk ehli.*

1. Zînet-i dünyadan el çekdik biz ey **ehl-i ṣafâ**
   Râh-ı ʿaşḳa ṣoyunup ʿüryân olan añlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 3). [ehl-i ṣafâ, -]

ehl-i ṣiyâm: *Oruç tutan (kimse).*

1. Hep münevver oldu rûy-ı arż-ı ʿaşḳda ḫâṣ u ʿâm
   Ḳıblegâh farż etdiler ruḥsârını **ehl-i ṣiyâm**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 24). [ehl-i ṣiyâm, -]

ehl-i ṭarîḳ: *Yol sahibi; belli bir makam ve mevkiye sahip kişiler.*

1. Ġubâr-ı pâyını **ehl-i ṭarîḳ** kuḥl-ı başar eyler
   Ser-â-ser keşf olur her dem maḳâmâtı güẕer eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 31). [ehl-i ṭarîḳ, -]

ehl-i tevḥîd: *Allah'ın birliğine inananlar.*

1. Ehl-i tevḥîd dü-cihânda lâ-cerem manṣûr olur
   Cârîdir ḳalbinde çün Allâhuekber dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 1). [ehl-i tevḥîd, -]

ehl-i ʿuḳûl: *Akıl sahipleri, akıllı kişiler.*

1. Baḥr-ı luṭfuñ ḳaʿrına hîç ermedi **ehl-i ʿuḳûl**
   Lâ-cerem emr-i muḥâldir ʿadd-i niʿmet âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 5). [ehl-i ʿuḳûl, -]

ehl-i vaḥdet kârı: *Vahdet ehli, vahdete erişmek isteyen kimselerin işi.*

1. Keşret içre yâri bulmaḳ **ehl-i vaḥdet kârıdır**
   Terk edip aġyârı tenhâ yâri sevmek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 9). [ehl-i vaḥdet kârıdır, -dır]

eʾimme-i isnâ ʿaşer: *On iki imam demektir. İlki Hz. Ali olmak üzere onun soyundan gelen ve Alevî – Bektâşî toplulukları ile bazı tarîkatlarda Allah tarafından bütün müslümanlara imam olarak seçildiklerine inanılan on iki zat, düvazdeh imam, eimme-i isnâ aşer. [Şîa'nın İmâmiye kolunda bu zatların peygamberler gibi mâsum (günahsız) olduklarına inanılır.].*

1. Eʾimme-i iṣnâ ʿaşer imdâd eyle Ḥilmiyâ dedim
   Pâdişâhım feṯḥ eylediñ Dömeke ile Ermiyeyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 11). [eʾimme-i iṣnâ ʿaşer, -]

ejder-misâl: *Ejderha gibi.*

1. Püskürür zehr-i helâhil her nefer **ejder-miṣâl**
   Çıḳarır âfâḳa aʿdâ hevl-i cânla nâleyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 11). [ejder-miṣâl,]

ekdâr: *Kederler, acılar, gamlar.*

1. Şuʿâʾ-i baḫtımı ʿaks eyledi **ekdâre** şanmışlar
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 25). [ekdâre, -e]

eknûn: *Şimdi.*

1. Ez-zemistân-ı firâket bâġ-ı dil pejmürde bûd
   Bâ-bahâr-ı vuṣlat **eknûn** ġonce ḫandân sû-be-sû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 8). [eknûn,]

eksik olma-: *Eksik olmamak, her zaman var olmak, hep bulunmak.*

1. Bezm-i echelde dem-â-dem olmaz eksik ḳîl ü ḳâl
   Müstefîd olmaḳ dilerseñ meclis-i ʿirfâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 23). [eksik olmaz, -maz]

ekvân: *Âlemler, varlıklar, mahluklar.*

1. Sû-be-sû eyler temevvüc baḥr-i luṭf u reʾfeti
   Dem-be-dem îṣâr eder **ekvâna** hep dürr-i semin
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 24). [ekvâna, -a]
2. Kevkeb-i şân u ṭâliʿi tâb u fer verdi **ekvâna**
   Mihr-i semâ-yı şevketi etdi pür-nûr arżiyyeyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 3). [ekvâna, -a]

el: *İnsanın avuç ve parmaklardan ibaret olan tutma, kavrama ve iş görme uzvu.*

1. Ben de oldum bu sirâc-ı ḥüsn-i yârdan ḥışşe-yâb
   Zülf-i cânân-veş **elimde** ḫâme etdi ıżṭırâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 26). [elimde, -im, -de]

el çek-: *Vazgeçmek.*

1. Zînet-i dünyadan **el çekdik** biz ey ehl-i ṣafâ
   Râh-ı ʿaşḳa ṣoyunup ʿüryân olan añlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 3). [el çekdik, -dik]

el ver-: *El uzatmak, elinden tutmak; kabul etmek.*

1. Ayaġı çekdim **el verdi** baña ol dîde-i mestân
   Kebâb olmuş dil ü cânım dilerdi Ḥilmiyâ her ân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 17). [el verdi, -di]

elbet: *Mutlaka, hiç şüphesiz, muhakkak.*

1. Bu gülzâr-ı fenâdan gitmege mecbûr iken **elbet**
   Sezâ mı gideyim ḫâr u ḫas ile yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 9). [elbet,]
2. Vâṣıl-ı âmâl eder ʿuşşâḳı **elbet** ʿaşḳ-ı yâr
   Pür vefâdır ṣâd eder nâ-ṣâdı luṭf-efzâ-yı ʿaşḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 7). [elbet,]
3. Sehâb-ı lutf u ihsânı hele ʿasr-ı hümâyûnda
   Füyûżât-baḫş olur **elbet** ḳadîm ol ebr-i nîsâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 16). [elbet,]
4. Zülâl-i laʿl-i iḥsânı aḳar ġonca dehânından
   Mücerred ḳaṭresi **elbet** müşâbih baḥr-i ʿummâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 42). [elbet,]
5. Zümürrüd oldı ṣaḥrâ-yı ḫilâfet câ-be-câ **elbet**
   Bugün kim iʿtibâr eyler hele laʿl-i Bedeḫşâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 53). [elbet,]

elbette: *Mutlaka.*

1. Raḥm u şefḳat eyler **elbetde** perîşân ḥâlime
   Gösterir ruḫsârını gül bülbül-i zâre ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 3). [elbetde,]

ele: *Taneli veya un gibi toz durumunda olan şeyleri yabancı maddelerden ayıklamak veya incesini kabasından ayırmak için kullanılan, tahta bir kasnak ve tek tarafa gerilmiş, gözenekli tel, kıl, bez vb.nden oluşan araç.*

1. A Ḥilmî gülşen-i sînemde gördüm ben siyâh bir ḫâl
   Elendi ḫınṭa-i âmâl ṭıḳandı dîde-i ġırbâl
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 22). [elendi, -n, -di]

ele gir-: *Pek kolay olmayan bir şeyi edinmek.*

1. Kûşe-i firḳatde vuṣlat dâmeni girmez ele
   Râh-ı ʿaşḳda ol metâʿ-ı cânı vermek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 7). [ele girmez, -mez]

el-ġâzî Hân ʿAbdü'l-ḥamîd: *Gazi Abdulhamid Han.*

1. El-Ġâzî Ḫân ʿAbdü'l-ḥamîd çün aḥkâm-ı şerʿiyyeyi
   Ḥıfẓ u ḥimâye eyledi niẓâmât-ı merʿiyyeyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 1). [el-ġâzî ḫân ʿabdü'l-ḥamîd, -]

el-ġıyâs: *Medet, aman!.*

1. El-ġıyâs ey şâh-ı iḳlîm-i melâḥet el-ġıyâs
   Ey meh-i raḫşende-i mülk-i ʿadâlet el-ġıyâs
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 1). [el-ġıyâs,]
2. El-ġıyâs ey şâh-ı iḳlîm-i melâḥet **el-ġıyâs**
   Ey meh-i raḫşende-i mülk-i ʿadâlet **el-ġıyâs**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 1). [el-ġıyâs,]
3. El-ġıyâs ey şâh-ı iḳlîm-i melâḥet **el-ġıyâs**
   Ey meh-i raḫşende-i mülk-i ʿadâlet **el-ġıyâs**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 2). [el-ġıyâs,]
4. Şemşîr-i müjgânlarıñ çekdi ḥarâmî ḳaşlarıñ
   Dökdü ḳanlar cevher-i cân oldu ġâret **el-ġıyâs**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 4). [el-ġıyâs,]
5. Râh-ı vaṣlıñda hezârân bîm-i cân eyler ẕuhûr
   Böyle mi dîvân-ı ʿaşḳda resm ü ʿâdet **el-ġıyâs**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 6). [el-ġıyâs,]
6. Ey sitemger şûḫ çeşmiñ âteş-i cevri hemân
   Yaḳdı ṣaḥrâ-yı dili yoḳ mu selâmet **el-ġıyâs**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 8). [el-ġıyâs,]
7. Ḫilʿat-ı ʿîd-i viṣâliñ ziynet-ârâ-yı vücûd
   Geçdi mâhım rûze-i hicrân beşâret **el-ġıyâs**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 10). [el-ġıyâs,]
8. Taḫtgâhıñdır seniñ bu kişveristân-ı göñül
   Olmasın vîrâne müşrif ḳıl ʿimâret **el-ġıyâş**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 12). [el-ġıyâş,]
9. Zülfüñ-âsâ pek perîşân oldu cemʿiyyeti Ḫilmîyâ bünyân-ı ʿaşḳa ver metânet **el-ġıyâs**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 14). [el-ġıyâs,]

el-Hak: *Ar. Doğrusu, hakka, hak budur ki.*

1. O memdûḥ-ı cihânıñ vaṣfı ḳâbil degil **el-ḥaḳ**
   Ki evṣâf-ı cemâli hîç gelir mi naẓm u bünyâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 35). [el-ḥaḳ,]

elîm: *Çok dert ve keder veren, acıklı.*

1. Zebânîler elinden al ḳıyâmetde beni ḳurtar
   ʿAẕâbı dûzaḫıñ ġâyet **elîmdir** yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 12). [elîmdir, -dir]

elinden al-: *Bir kişiyi kötü bir durumdan kurtarmak.*

1. Zebânîler **elinden al** ḳıyâmetde beni ḳurtar
   ʿAẕâbı dûzaḫıñ ġâyet elîmdir yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 11). [elinden al, -]

el-mülûku mülhemûn: *"Padişahlar ilhama mazhardırlar" manasına gelen Arapça bir söz.*

1. Pâdişâhımdır ḥükümdârân-ı ʿâlem serveri
   El-mülûku mülhemûn sırr-ı celîliñ mazharı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 2). [el-mülûku mülhemûn, -]

el-muẓaffer: *Galip gelen, üstün.*

1. Bâ-ḫuṣûṣ eyler müdemmir düşmeniñ ecnâdını
   Ḥażret-i Sulṭân Ḥamîddir **el-muẓaffer** dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 8). [el-muẓaffer,]

elṭâf-ı Ḥaḳ: *Allah'ın lütufları, iyilikleri.*

1. Yunânistân feṯḥ olur **elṭâf-ı Ḥaḳla** ser-te-ser
   Ḥaṭve ḥaṭve añları sürmekde yer yer dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 29). [elṭâf-ı ḥaḳla, -la]

elvâh-ı ṭabîʿat: *Doğa levhası (Tablosu).*

1. Gösterse yine rûyını **elvâḥ-ı ṭabîʿat** eyler idim ülfet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 17). [elvâḥ-ı ṭabîʿat, -]

em(i)r: *Emir, buyruk*

1. Beni ḳıl mazhar-ı ġufrân günâhdan tövbe yâ Rabbî
   Menâhî nâm edip noḳṣân ḳılar her **emri** Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 4). [emri, -i]
2. Mürîdi lâ-teḥaf **emri** necâta bir delâletdir
   Anıñ ẕâtı zülâl-i çeşme-i feyż ü kerâmetdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 37). [emri, -i]

emîrü'l-müʾminîn: *Halife, müminlerin emiri.*

1. Niʿmet-i ʿuzmâdır iḥsân etdi Rabbü'l-ʿâlemîn
   Heyʾet-i ʿOsmâniyâna bir **emîrü'l-müʾminîn**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 18). [emîrü'l-müʾminîn,]

em(i)r: *Emir, buyruk.*

1. Eder bir nîşte{r}-i nâçîz ile aʿdâsını maḳhûr
   Ḫudâdır ḳâdir-i muṭlaḳ her **emri** ber-kemâl eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 4). [emri, -i]
2. Enîs ü râm eder **emre** sibâʿle vaḥşî ḥayvânı
   Kerâmâtınıñ olmuşdur ʿaḳıllar cümle ḥayrânı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 41). [emre, -e]

emret-: *Emretmek, buyurmak.*

1. Emr edince ümmete ḥarb u cihâdı her zamân
   Anlara nuṣret verir rûḥ-ı peyâmber dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 5). [emr edince, -ince]

emreyle: *Emretmek.*

1. Nâr-ı dûzaḫdan beterdir Türkleriñ ḥarb âteşi
   Çünkü **emr eyler** cihâdı şerʿ-i enver dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 38). [emr eyler, -r]

emr-i celîl: *Yüce emir.*

1. Beni şâdân eder **emr-i Celîl** lâ taḳneṭû Ḥilmî
   Maḳarr u meskenim olmaz cehennem ḳaʿrı Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 17). [emr-i celîl, -]

emr-i muḥâl: *Gerçekleşmesi mümkün olmayan, imkansız buyruk.*

1. Baḥr-ı luṭfuñ ḳaʿrına hîç ermedi ehl-i ʿuḳûl
   Lâ-cerem **emr-i muḥâldir** ʿadd-i niʿmet âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 6). [emr-i muḥâldir, -dir]

emvâc: *Dalgalar.*

1. Eşk-i ḥüznüm dîde-i giryânı teskîn etmedi
   Baḥr-ı ʿaşḳ **emvâcına** mezc eyledim ḫûn-bârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 6). [emvâcına, -ı, -n, -a]

emvâc-ı baḥr-i aḥmer: *Kızıl denizin dalgaları.*

1. Dîde-i ġam-dîdeden ceryân eden hep ḫûndur o
   Andırır bir ḳaṭresi **emvâc-ı baḥr-i aḥmeri**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 4). [emvâc-ı baḥr-i aḥmeri, -i]

emvâc-ı meʿâşîd: *Asiler, isyankarlar dalgası.*

1. Biḥâr-ı ẕenb ü **emvâc-ı meʿâşîde** ġarîḳânı Ḫalâṣ eyler hemân bâd-ı nesîm-i luṭf u iḥsânı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 53). [emvâc-ı meʿâşîde, -e]

enbiyâ-: *Nebi'ler, peygamberler.*

1. Ḥaşre dek manşûr u maʿmûr eyle ẕât u mülkünü
   Enbiyâya verdigiñ sırr-ı nihânıñ ʿaşḳına
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 10). [enbiyâya, -(y)a]
2. Seni yâd ederek buldu necâtı **enbiyâ**ʾ ġamdan
   Gülistân oldu çün âteş Ḫalîle yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 5). [enbiyâʾ,]

enbiyânıñ ʿaşkı: *Peygamberler hatırına.*
1. Müstedâm eyle İlâhî **enbiyânıñ ʿaşḳına**
   MüsterİḤ eyle cihânda evliyânıñ ʿaşḳına
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 15). [enbiyânıñ ʿaşḳına, -(n)a]

encüm: *Yıldızlar.*
1. Âfitâb u mâhitâb u burc u **encüm** yoġ iken
   Ẓâhir oldu mâh-ı ġarrâ-yı cemâliñ ibtidâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 3). [encüm,]

encüm-i âsumân: *Gökyüzündeki yıldızlar.*
1. Mâhitâb ʿarż eder rûyun şâhâne
   Encüm-i âsumân çıḳar seyrâne
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 10). [encüm-i âsumân, -]

endâht et-: *(Silâh) Atma.*
1. Tîr-i müjgân-ı cefâ vü cevrini **endâḫt edip**
   Ḳaddimi ḳavs eyleyen ebrû kemânım işte bu
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 7). [endâḫt edip, -ip]

enîs ü râm: *Arakadaş ve buyruk altına giren.*
1. Enîs ü râm eder emre sibâʿle vaḥşî ḥayvânı
   Kerâmâtınıñ olmuşdur ʿaḳıllar cümle ḥayrânı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 41). [enîs ü râm, -]

ente: *Sen. (Şahıs zamiri).*
1. Ente Vehhâb u Kerîm u faʿtenî mâ-fi'ż-żamîr
   Saña tefvîz eyledim cümle ʿumûr u ḥâleti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 3). [ente,

envâr: *Nurlar, aydınlıklar, ışıklar, parıltılar || ilahi tecelliler.*
1. Dâmen-i yâre şarıldım bir seḥer vuṣlat içün
   N'eylerim fırḳat şebinde nâ-tamâm **envârı** ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 10). [envârı, -ı]
2. Saña teʾsîr eder mi âteş ü şimşîr-i cismânî
   Eser etmez çün **envâr** ne cismânî ne rûḥânî
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 48). [envâr,]
3. Şeb-i ẓulmetde ġarḳ oldu cihân **envâre** şanmışlar
   Ḫayâlâtdan ne ẕevḳ ḥâṣıl olur ey dilber-i raʿnâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 5). [envâre, -e]

envâr-ı ʿaşḳ: *Aşkın nurları.*
1. Câmiʿ oldu cebhe-i ḥüsnüñde hep esrâr-ı ʿaşḳ
   Ẓulmet-i dehri izâle eyledi **envâr-ı ʿaşḳ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 12). [envâr-ı ʿaşḳ, -]

envâr-ı cemâl u ziynet: *Güzelliğinin nuru ve süsü.*
1. Pertev-efşân-ı cihândır ey meh-i ṭalʿat yüzüñ
   ʿAks eder âfâḳa **envâr-ı cemâl u ziynetiñ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 6). [envâr-ı cemâl u ziynetiñ, -iñ]

envâr-ı şevḳ: *Heves, arzu ışıkları.*
1. Şuʿle-i mâh-ı münîr şehr-i şevvâlü'l-beşîr
   Eyledi mülk-i dili **envâr-ı şevḳle** müstenîr
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 8). [envâr-ı şevḳle, -le]

enver: *Daha, pek, en nurlu.*
1. Baḳ o mirʾât-ı ḥaḳîḳat üzre ʿaks-i ṣûretiñ
   Pertev-i mihr-i cemâliñ mehden **enver** gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 16). [enver,]

er-: *Ermek, ulaşmak.*
1. Baḥr-ı luṭfuñ ḳaʿrına hîç **ermedi** ehl-i ʿuḳûl
   Lâ-cerem emr-i muḥâldir ʿadd-i niʿmet âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 5). [ermedi, -medi]
2. Erer maṭlûbuna ṭâlib zihî râh-ı selâmetdir
   Mürîd olmak o pîr ü mürşide ʿayn-ı saʿâdetdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 39). [erer, -er]

erbâb-ı ʿirfân: *Alimler, Arifler, Şair ve ilim irfan ehli.*
1. Bilirim iltifât eyler o ḫünkâr-ı ʿadâlet-kâr
   Kemâl-i raḥm u şefḳatle hemân **erbâb-ı ʿirfâna**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 20). [erbâb-ı ʿirfâna, -a]

erbâb-ı nücûm: *Yıldız bilimci, müneccim.*
1. Naḥıs göstermiş **erbâb-ı nücûm** taḳvîm-i sâlında
   Felek devr eyledi dil-ḫᵛâhım üzre ben saʿîd etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 9). [erbâb-ı ncûm, -]

eriş-: *Erişmek, ulaşmak, kavuşmak.*
1. Cülûsundan beri ṣarf etmede efkârını ḫayra
   Erişdi pertev-i mihr-i ʿadâlet cümle büldâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 50). [erişdi, -di]
2. Ḳılınçlar süngüler ṭop u tüfengler de ateş ṣaçdı
   Erişdiler ḳaçarken gerden-i düşmenlere çaldı

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 6). [erişdiler, -di, -ler]

ervâḥ: *Ruhlar, canlar.*

1. Rûḥuñdan ẕuhûr eyledi **ervâḥ**
   Ervâḥa meʾḫâẕ yaratdı fettâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 19). [ervâḥ,]
2. Rûḥuñdan ẕuhûr eyledi ervâḥ
   Ervâḥa meʾḫâẕ yaratdı fettâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 20). [ervâḥa, -a]

esʿad-ı ʿîd: *Bayram günü/sabahı mutluluğu.*

1. Uzandı zûre-i firḳat baña bir yevm-i dehr oldı
   O gündür **esʿad-ı ʿîdim** görüp yevm-i viṣâl etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 12). [esʿad-ı ʿîdim, -im]

esâs: *Temel, asıl, hakikat.*

1. Esâsı bir muḥabbetdir dü ʿâlem üstüne mebnî
   Bu mebḥaṣdan olan ġâfil hemîşe ḫâm ḫayâl eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 5). [esâsı, -ı]
2. Edîbân bezm-i ʿirfânda sükûtu iḫtiyâr eyler
   Ṣorulsa benden âdâbıñ **esâsın** söyler ʿâr etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 6). [esâsın, -ın]
3. Binâ-yı cismini ṣarṣdı felek zîrâ **esâsından**
   Ḫasâra uġrâdı ḳaṣr-ı dili mevtiñ belâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 1). [esâsından, -ı, -n, -dan]

eşcâr: *Ağaçlar.*

1. Eşcâr ḫayât buldu ḳudret-i Ḥaḳla
   Ḥayret verir çünkü bu ḥikmet ʿaḳla
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 3). [eşâr,]

eşcâr-ı emel: *Arzu ağaçları.*

1. Yâbis olmaz idi aṣlâ dilde **eşcâr-ı emel**
   Cûybâr-ı fikrim aña ṣu vereydi gâh gâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 3). [eşcâr-ı emel, -]

eser: *Eser, iz, nişan.*

1. Derd ü ġamdan bir **eser** ḳoyma mübârek ḳalbine
   ʿArş-ı aʿlâ rûḥ-ı aʿẕam ḳudsiyânıñ ʿaşḳına
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 11). [eser,]

eser et-: *Tesir etmek, etkilemek.*

1. Saña teʾsîr eder mi âteş ü şimşîr-i cismânî
   Eser etmez çün envâr ne cismânî ne rûḥânî
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 48). [eser etmez, -mez]

eser ḳalma-: *Hiçbir belirti, iz olmamak.*

1. Zemistân-ı kederden ḳalmadı dilde eser ẕerre
   Teferrüc ḳaṣd ile gel baḳ bu ezhâr-ı gülistana
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 7). [eser ḳalmadı, -ma, -dı]

eṣḥâr: *Seherler II sabahlar.*

1. Mâhitâbım gel ṣoḳul âġûş-ı âfâḳa yine
   Necm-i baḫtım ṣuʿlesiyle bulurum **eṣḥârı** ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 14). [eṣḥârı, -ı]

eşk-i ḫûn-efşân: *Kan saçan gözyaşı.*

1. Anıñ ser-tîz-i müjgânı ḥarâmî ḳaşları her dem
   Gözümden dökdügü **eşk-i ḫûn-efşânı** ḥelâl etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 8). [eşk-i ḫûn-efşânı, -ı]

eşk-i ḥüzün: *Üzüntü gözyaşları.*

1. Eşk-i ḥüznüm dîde-i giryânı teskîn etmedi
   Baḥr-ı ʿaşḳ emvâcına mezc eyledim ḫûn-bârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 5). [eşk-i ḥüznüm, -üm]

esrâr: *Sırlar, gizler.*

1. Ṣanma esrâr-ı İlâhî Ḥilmiyâ ẓâhir olur
   Ḳalb-i nâdâna tecellî eyleyen **esrâra** ḫayf
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 8). [esrâra, -a]
2. Ne aġlarsın seḥerlerde nedir efkârıñ ey bülbül
   Gül-i ḫamrâya mı meylin nedir **esrârın** ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 2). [esrârın, -ın]
3. Mihr-i enver ʿarż-ı dîdâr etdi çün vaḳt-i seḥer
   Ol zamân keşf eyledim ḳalbindeki **esrârı** ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 16). [esrârı, -ı]

esrâr-ı ʿaşḳ: *Aşkın sırları.*

1. Câmiʿ oldu cebhe-i ḥüsnüñde hep **esrâr-ı ʿaşḳ**
   Ẓulmet-i dehri izâle eyledi envâr-ı ʿaşḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 11). [esrâr-ı ʿaşḳ, -]

esrâr-ı ʿaşḳı: *Aşkın sırları, aşk derdiyle yananların bildiği sırlar.*

1. Eylesem **esrâr-ı ʿaşḳı** ʿâleme ifşâ bu dem
   Ḥilmiyâ mâ-baʿdı var fikrimde vüsʿat ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 15). [esrâr-ı ʿaşḳı, -]

esrâr-ı ḥikmet: *Bilgeliğin sırrı.*

1. Nice **esrâr-ı ḥikmet** münʿaḳid her târ-ı zülfünde
   Ki ḫayret baḫş eder her ʿuḳdesi ezhân-ı insâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 27). [esrâr-ı ḥikmet, -]

esrâr-ı ḥikmet: *Hikmet sırları.*

1. Levḥ-i ʿâlem üzre ṣâbit nakş-ı vaḥdet âyeti
   Keşf ü tefsîr olmadı **esrâr-ı ḥikmet** âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 2). [esrâr-ı ḥikmet, -]

esrâr-ı ilâhî: *İlahi sırlar.*

1. Şanma **esrâr-ı İlâhî** Ḥilmiyâ ẓâhir olur
Ḳalb-i nâdâna tecellî eyleyen esrâra ḥayf
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 7). [esrâr-ı ilâhî, -]

esrâr-ı Sübḥân: *"Her türlü kusurdan, noksandan, beşerî nitelik ve zaaflardan uzak olan" anlamındaki Allah'ın isminin sırrı, hikmeti.*

1. Bânî-i ṭabîʿat âṣâr-ı ḳudret
Esrâr-ı Sübḥânda maḥfûẓ bir ḥikmet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 12). [esrâr-ı sübḥânda, -da]

eşyâ: *Şeyler, nesneler, mevcudat.*

1. Hestî ü nistî-i ʿâlem kâf u nûn beynindedir
Her bir **eşyâda** görünür ḥavl u ḳudret âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 4). [eşyâda, -da]
2. Mevcûd iken henûz ʿâlem-i Ḫudâda
Bütün **eşyâ** iken ketm ü ḫafâda
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 10). [eşyâ,]

eşyâdan evvel: *Mevcudattan önce.*

1. Nûrundan Ḫudâ yaratdı rûḥuñ
Eşyâdan evvel yaratdı rûḥuñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 8). [eşyâdan evvel, -]

etme-: *Yapmamak, etmemek.*

1. O rütbe çoḳdur evsâḫ-ı ẕünûb u maʿṣiyet aṣâm
Ki taṭhîr **edemez** ânı cihânıñ baḥri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 6). [edemez, -e, -mez]

evliyânıñ ʿaşḳı: *Allah dostlarının hatırına.*

1. Müstedâm eyle İlâhî enbiyânıñ ʿaşḳına
MüsterİḥḤ eyle cihânda **evliyânıñ ʿaşḳına**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 16). [evliyânıñ ʿaşḳına, -(n)a]

evrâḳ: *Yapraklar.*

1. Ne güzel manẓara ʿarż eder **evrâḳ**
Bilirim hep seniñ bu âṣâr Ḫallâḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 5). [evrâḳ,]

evrâḳ-ı dehr: *Zamanın kağıtları.*

1. Târîḫ-i eslâfı gör aḫlâfa ḳıl ʿaṭf-ı naẓar
Verdiler **evrâḳ-ı dehre** zîb ü zîver dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 42). [evrâḳ-ı dehre, -]

evrâḳ-ı ḥayât: *Canlılık yaprağı.*

1. Ḫazân ṣoldurdu **evrâḳ-ı ḥayâtı** baḳ ṣebâbında
İçirir ṣerbet-i mevti felek câm-ı cefasından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 5). [evrâḳ-ı ḥayâtı, -ı]

evṣâf: *Vasıf'lar, sıfatlar, tarifler.*

1. Seniñ **evṣâfıñı** baḥṣ ü beyândan ḫâmeler ʿâciz
Yazarsa misl-i şeh-nâme dolar yüz bin kütüb-hâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 57). [evṣâfñı, -ı, -n, -ı]

evṣâf-ı cemâl: *(Sevgilinin) Güzel yüzünün vasıfları, övgüsü.*

1. O memdûḥ-ı cihânıñ vaṣfı ḳâbil degil el-ḥaḳ
Ki **evṣâf-ı cemâli** hîç gelir mi naẓm u bünyâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 36). [evṣâf-ı cemâli, -i]

evsâh-ı zünûb: *Günahların pisliği.*

1. O rütbe çoḳdur **evsâḫ-ı ẕünûb** u maʿṣiyet aṣâm
Ki taṭhîr edemez ânı cihânıñ baḥri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 5). [evsâḫ-ı ẕünûb, -]

evvel: *Ilk olarak, ilk önce.*

1. Geldi mi **evvel** bahâr bilmem laṭîf bir nefḥa var
Velvele ḳopdu gülistânda sükûnet ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 11). [evvel,]

ey: *Seslenme edatı.*

1. Geçdi ʿışyân ile hep **ey** ġâfir-i ẕenb-i ʿaẓîm
ʿÖmrümüñ her sâl u mâhı rûz u şeb her saʿâti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 5). [ey,]
2. Yoḳdur **ey** ḫallâḳ-ı ʿâlem baḥr-ı luṭfuñ ġâyeti
Müntaḳışdır cümle eşyâ üzre niʿmet âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 1). [ey,]
3. Vücûd-ı aḳdesiñ oldu ezel **ey** mefḫar-ı ʿâlem
Ḥabîb-i muḥterem Rabb-i Celîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 3). [ey,]
4. Ḫudâdan bir ʿinâyetdir baña ḥilmiyyet **ey** Ḥilmî
Bu ḫaṣlet bende mevcûdken ʿadûdan aḫẕ-ı ṣâr etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 7). [ey,]
5. Meded **ey** sâḳî-i bezm-i muḥabbet ṭoldur aḳdâḥı
Ṣarâb-ı ʿaşḳ ile ser-mest olan geçmez Ḫudâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 23). [ey,]
6. Açıl **ey** ġonca-i gül-fem cihâna ʿarż-ı dîdâr et
Alır dil leẕẕet-i ʿaşḳı gülün bûy-ı fezâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 31). [ey,]
7. Seḫâb-ı ẓulmete girdi meh-i tâbân ḥicâbından
Ṭoġ **ey** mihr-i muḥabbet ufḳ-ı ḳalbiñ maverasından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 28). [ey,]
8. Ḫâne-i ḳalbindeki bu Ḥilmî zârıñ âteşin
Sen de **ey** bî-dâd u inṣâf öyle yâre düş de gör

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 10). [ey,]

9. Ḥarâm s̲ervetle dünyâda bulursa mürtekib ʿizzet
   Anıñ âtîsi **ey** Ḥilmî ne müdhiş bir felâketdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 20). [ey,]
10. Zînet-i dünyadan el çekdik biz **ey** ehl-i ṣafâ
    Râh-ı ʿaşḳa ṣoyunup ʿüryân olan añlar bizi
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 3). [ey,]
11. El-ġıyâs̲ **ey** ṣâh-ı iḳlîm-i melâḥet el-ġıyâs̲
    Ey meh-i raḫṣende-i mülk-i ʿadâlet el-ġıyâs̲
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 1). [ey,]
12. El-ġıyâs̲ ey ṣâh-ı iḳlîm-i melâḥet el-ġıyâs̲
    Ey meh-i raḫṣende-i mülk-i ʿadâlet el-ġıyâs̲
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 2). [ey,]
13. Ey sitemger ṣûḫ çeşmiñ âteş-i cevri hemân
    Yaḳdı ṣaḥrâ-yı dili yoḳ mu selâmet el-ġıyâs̲
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 7). [ey,]
14. ʿÂṣıḳâne dûzaḫ-ı hicriñle etme gel ʿaz̲âb Âdeme cennet ruḥuñdur **ey** melâʾik peykeri
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 4). [ey,]
15. Nâr-ı ʿaşḳıñ yaḳdı cânâ ʿâṣıḳıñ dil-ḫânesin
    Laʿl-i tâbıñdan kerem ḳıl **ey** güzeller serveri
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 6). [ey,]
16. Kâkülüñ zencîrine pâ-bende bir dîvâneyim
    Ey melâʾik bâġınıñ serv-i sehî vü ʿarʿarı
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 8). [ey,]
17. Ṭoġ **ey** mihr-i saʿâdet sen şehâmetle ṣabâḥ oldu
    Ṭoġarsa nûr aḳar Ḥilmî mehiñ rûy-ı melalinden
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 11). [ey,]
18. Ey dü çeşmim yaş yerine ḳan-ni s̲âr et ṭurma hîç
    Vezn olur aʿmâli her bir kimseniñ yevmü'l-ḥisâb
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 11). [ey,]
19. Ḥilmîye ʿarż-ı cemâl eyle gelip **ey** çeşm-i mest
    Bâde-i ʿaşḳın ḫayâtdır ṣuñ baña ḳaṭre ṣarâb
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 13). [ey,]
20. Tevbekâr ol bil ʿaz̲âb-ı dûzaḫ **ey** rû-siyâh Ḥażret-i Ġaffâra yalvar dâmen-i amâna gel
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 7). [ey,]
21. Derd ü ʿaşḳıñ yâresi muḥtâc olur bir ḥâz̲ıḳa
    Ey muḥibb-i ḫasta-dil dermân içün Loḳmâna gel
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 14). [ey,]
22. İrtiḳâb-ı z̲illet etme pek fenâdır **ey** ḫaḳîr Ḫıdmet et tehz̲îb-i aḫlâḳa ʿulüvv-i şâna gel
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 21). [ey,]
23. Gülistândır mekânıñ **ey** ḫaṭîb-i minber-i ṣaḥrâ
    Neden efġânla geçmekde şeb ü esḥârıñ **ey** bülbül
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 7). [ey,]
24. Pertev-efşân-ı cihândır **ey** meh-i ṭalʿat yüzüñ
    ʿAks eder âfâḳa envâr-ı cemâl u ziynetiñ
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 5). [ey,]
25. Ey meh-i tâbende nûrı kimden etdiñ iḳtibâs
    Bir şeb-i deycûru revnaḳdâr eder bu ṣûretiñ
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 7). [ey,]
26. Ṭavʿ-şehâmetle karardı kâʾinât **ey** mâhtâb Lemʿa-pâş olduḳça artar levn ü şekl ü ʿizzetin
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 9). [ey,]
27. Ey gül-i gül-zâr-ı â s̲âr-ı bahâr-ı ḥüsn ü ân Der-meşâm-ı câm biyâyed bûy-ı bostân sû-be-sû
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 3). [ey,]
28. Nâm-ı nâmî-i hümâyûn-fâlı **ey** Rabbim ola Tâ ḳıyâmet zîynet-efzâ-yı cevâmiʿ minberi
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 5). [ey,]
29. Ey bâʿi s̲-i îcâd u vücûd-ı ʿ[a]yân Ey bâʿi s̲-i ḫilḳat u nümûd-ı ekvân
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 1). [ey,]
30. Ey bâʿi s̲-i îcâd u vücûd-ı ʿ[a]yân Ey bâʿi s̲-i ḫilḳat u nümûd-ı ekvân
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 2). [ey,]
31. Ey kevkeb-i hidâyet seylü's-selâm Ey menşeʾ-i ervâḥ-ı rüsülü'n-niz̲âm
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 3). [ey,]
32. Ey kevkeb-i hidâyet seylü's-selâm Ey menşeʾ-i ervâḥ-ı rüsülü'n-niz̲âm
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 4). [ey,]

33. Ey vâḳıf-ı esrâr-ı ḥikem-i mâ evḥâ
Ey ʿârif ü maẕhar-ı sûre-i Ḍuḥâ *(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 5). [ey,]*
34. Ey raḥmet-i maḫżı-ı cihân u kevneyn
Ey resûl ü nebî-i faḫrü'ş-şaḳaleyn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 30). [ey,]
35. Ey raḥmet-i maḫżı-ı cihân u kevneyn
Ey resûl ü nebî-i faḫrü'ş-şaḳaleyn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 29). [ey,]
36. Ey muḳtebis-i rûḥ-ı enbiyâʾ
Ey mültemis-i nûr-ı evliyâʾ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 24). [ey,]
37. Ey muḳtebis-i rûḥ-ı enbiyâʾ
Ey mültemis-i nûr-ı evliyâʾ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 23). [ey,]
38. Ey ṣabâ al nâme-i cân u dili yâre götür
ʿUḳde-i zülfün açıp ṣad bûy-ı elṭâfın getir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 39). [ey,]
39. Ey şeh-i mülk-i la-ʿamrük vey meh-i burc-ı kerîm
Baḥr-i ḥayretde ḳalıp vaṣfıñda hep ʿaḳl u selim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 31). [ey,]
40. ʿÂṣıḳânıñ zâr ederler **ey** kerîm-i muḥterem
Bezm-i elṭâfıñda câsî çünkü deryâ-yı kerem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 41). [ey,]
41. Serverâ bezm-i elest mestânına ṣaḥbâ lebiñ
Nâdî-i ervâḥa bâdî **ey** ḳad-i ṭûbâ lebiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 2). [ey,]
42. Yetiş **ey** meʾḥâẕ-ı bâd-ı ṣabâ-yı himmetiñ ḳaldı
Meded ḳıl mevce-i baḥr-ı ġumûma fülk-i dil daldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 43). [ey,]
43. Amân **ey** menbaʿ-ı ʿilm ü maʿârif luṭf-ı Yezdânî
Vücûduñ dürr-i yektâdır żamîriñ baḥr-i ʿummânî
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 29). [ey,]
44. O ẕât taḳbîl ede dest-i şerîfiñ dil ola şâdân
Alup ḥaẕẕ u naṣîbin lebleriñ **ey** menbaʿ-ı ʿirfân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 28). [ey,]
45. Ey ḥâkim-i ʿaşḳ faṣl olacak şimdi bu daʿvâ
ḥükm eyle ser-â-pâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 7). [ey,]
46. ʿArż eyle yüzün Ḥilmî'ye **ey** dilber-i raʿnâ
ḳaldım tek ü tenha
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 11). [ey,]
47. Şeb-i ẓulmetde ġarḳ oldu cihân envâre şanmışlar
Ḥayâlâtdan ne ẕevḳ ḥâṣıl olur **ey** dilber-i raʿnâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 6). [ey,]

ey ʿârif ü maẕhar-ı sûre-i Ḍuḥâ: *Ey Duha suresine erişen ve Duha suresini (sırlarını) bilen.*

1. Ey vâḳıf-ı esrâr-ı ḥikem-i mâ evḥâ
Ey ʿârif ü maẕhar-ı sûre-i Ḍuḥâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 6). [ey ʿârif ü maẕhar-ı sûre-i ḍuḥâ, -]

ey bülbül: *Ey bülbül.*

1. Ne aġlarsın seḥerlerde nedir efkârıñ **ey bülbül**
Gül-i ḥamrâya mı meylin nedir esrârın **ey bülbül**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 1). [ey bülbül, -]
2. Ne aġlarsın seḥerlerde nedir efkârıñ **ey bülbül**
Gül-i ḥamrâya mı meylin nedir esrârın **ey bülbül**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 2). [ey bülbül, -]
3. Seniñ ṣubḥ u ṣafâ-zâ vü nizârıñdan olur bî-dâr
Bütün ezhârı aġlatdı fiġân u zârıñ **ey bülbül**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 4). [ey bülbül, -]
4. Lisânıñdan ġarîb ġarîb çıḳar tesbîḥ ü tevḥîdât
Seniñ de ben gibi feryâd mı dâʾim kârıñ **ey bülbül**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 6). [ey bülbül, -]
5. Gülistândır mekânıñ ey ḫaṭîb-i minber-i ṣaḥrâ
Neden efġânla geçmekde şeb ü esḥârıñ **ey bülbül**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 8). [ey bülbül, -]
6. Fiġânıñ ʿarşa dek çıḳdı ṣuṣ artıḳ baġrımı delme
Ne raḥm u bî-vefâ imiş seniñ de yârıñ **ey bülbül**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 10). [ey bülbül, -]
7. A Ḥilmî sûziş-i sevdâyı mümkün mi ʿaceb teskîn
Beni de yaḳdı aġlatdı ġam u ekdârın **ey bülbül**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 12). [ey bülbül, -]

ey dil: *Ey gönül.*

1. Ṣaḥârî-i beyâbân-ı elemde ḳalmaġa **ey dil**
Şikâr-gâh-ı muḥabbetde âhû-çeşmân olur bâʿiṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 3). [ey dil, -]
2. Görmek isterseñ şecâʿat-pîşeniñ âṣârını
Ey dil ʿaṭf eyle naẕar bir kerre bâb-ı

Ḥaybere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 6). [ey dil, -]

3. Minber-i ṣaḥrâda bülbül ḫuṭbe-i feryâd oḳur
Sen de **ey dil** ʿandelîbveş lâne-i efġâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 12). [ey dil, -]
4. Sen de **ey dil** ʿandelîb-veş lâne-i efġânı kes
Ḳalb-i yârde ẕerre baña raḥm u şefḳat ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 5). [ey dil, -]
5. Ṣanma **ey dil** mâsivâ-yı yârdır cevr eyleyen
Gece gündüz bâʿiṣ-i zâr u figânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 5). [ey dil, -]
6. Hezârân müjdeler **ey dil** yine faṣl-ı rebîʿ oldu
Nesîm-i nev-bahâr verdi leṭâfet bâġ u bostana
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 1). [ey dil, -]

ey ġâfil: *Ey gafil, olup bitenden haberi olmayan kişi.*

1. Ṭabîbdir derdlere dermân devâ isterseñ **ey ġâfil**
Ġıdâdır rûḥa ʿaşḳıñ bâdesi nûş et devâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 7). [ey ġâfil, -]

ey kerem-fermâ: *Ey İyiliği emreden.*

1. Şehen-şâhâ ḫudâvendâ kerîmâ **ey kerem-fermâ**
Muṭîʿdir ser-te-ser ʿâlem ḫurûf-ı hükm-i fermana
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 55). [ey kerem-fermâ, -]

ey mâh: *Ey ay (yüzlü sevgili).*

1. Desem **ey mâh** göster ol ruḫsârını bir kez n'olur
Ḳan döken ebrûlarıñ ol demde şeşper gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 13). [ey mâh, -]

ey mutṛıb: *Ey çalgıcı!.*

1. Gel **ey muṭrıb** al âġûş-ı ṣafâya ṭurma ḳânûnu
Dil-i ṣâʿir gelir ṣevḳe anıñ muḥriḳ ṣadâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 21). [ey muṭrıb, -]

ey perî: *Ey peri! (sevgili).*

1. Kevkeb-i burc-ı melâhetdir cemâliñ **ey perî**
Münir-i vechiñ seḥâb-ı ḥayrete ḳor ḫâveri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 1). [ey perî, -]

ey rehber-i râh-ı Hudâ-yı kibriyâ: *Ey Yüce Allah'ın yolundaki kılavuz.*

1. Meded **ey rehber-i râh-ı Ḫudâ-yı kibriyâ** imdâd
Seniñ dost-ı ḳadîmiñ ʿaşḳına eyle baña imdâd
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 49). [ey rehber-i râh-ı ḫudâ-yı kibriyâ, -]

ey şefîʿ-i ʿuṣât-ı zünûb-ı enam: *Ey Günah işleyen günahkar insanların şefaatçisi.*

1. Ey şefîʿ-i ʿuṣât-ı ẕünûb-ı enam
Efʿâl-i Ḥilmî ʿişyân u âṣâm
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 37). [ey şefîʿ-i ʿuṣât-ı ẕünûb-ı enam, -]

ey ṭabîb: *Ey doktor, hekim.*

1. Ḳavs-ı miḫnet sînemi cerḥ etdi dermân **ey ṭabîb**
Rûḥ vedâʿ etmekde cisme ol şitâbân **ey ṭabîb**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 2). [ey ṭabîb, -]
2. Nûr-ı çeşmânım seḥâb-ı ẓulmete girdi bu ṣeb
ʿArż-ı dîdâr etmege mâh yoḳ mu imkân **ey ṭabîb**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 4). [ey ṭabîb, -]
3. Çıḳdı cânım cismimiñ aṣlâ ki ḥükmü ḳalmadı
Ṭutma ki bî-hûde nabżım ḥükm-i Yezdân **ey ṭabîb**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 6). [ey ṭabîb, -]
4. Ḫâksâr oldum görünmez çeşmime nûr-ı cihân
Şuʿlesin setr eylemiş ḫurşîd-i tâbân **ey ṭabîb**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 8). [ey ṭabîb, -]
5. Çekdi dest Hilmî cihândan artık ʿavdet eylemez
Gitdi bir ṣâḥib-liyâḳat dense şâyân **ey ṭabîb**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 10). [ey ṭabîb, -]
6. Ḳavs-ı miḫnet sînemi cerḥ etdi dermân **ey ṭabîb**
Rûḥ vedâʿ etmekde cisme ol şitâbân **ey ṭabîb**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 1). [ey ṭabîb, -]
7. Ḫastalandım **ey ṭabîb** ṭut nabżımı gör ḥâlimi
Kesb-i ṣıḥḥat edeyim ver bir ʿilâc kimyâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 5). [ey ṭabîb, -]

eyvâh: *Kötü bir haber veya olay karşısında duyulan üzüntüyü, korku, panik, pişmanlık, esef, hayıflanma gibi duyguları ifâde etmek için kullanılır, yazık.*

1. Gülşen ne ġarîb manẓara ʿarż eyliyor **eyvâh**
dil olmuyor âgâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 9). [eyvâh,]
2. Mevc-i sevdâdan ḥaẓer eyler iken ben dâʾimâ
Baġrıma ṣapladı **eyvâh** işte ʿaşḳıñ ḫançeri

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 8). [eyvâh,]

eyyâm-ı bahâr: *Bahar günleri.*

1. Geçdi **eyyâm-ı bahâr** gülşende behcet ḳalmadı
   Ṣoldu ezhâr-ı ṭabîʿat bûy-ı ḥikmet ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 1). [eyyâm-ı bahâr, -]

eyyâm-ı ḥayât: *Hayatın günleri.*

1. Eyyâm-ı ḥayâtım oluyor mâžiye taḥvîl ʿömrüm gibi zâʾil
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 9). [eyyâm-ı ḥayâtım, -ım]

ez -ʿuḳûl-ı târ-ı zülfet: *Saç tellerinin başında.*

1. Ez -ʿuḳûl-ı târ-ı zülfet mî-nümâyed şekl-i mâr
   Laʿl-i nâb[i]t mî-şeved tiryâk u dermân sû-be-sû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 5). [ez -ʿuḳûl-ı târ-ı zülfet, -]

ezber et-: *(Bir şeyi) Bir yazıya bakmadan, bir kimsenin yardımı olmadan aynen tekrarlayacak şekilde zihne yerleştirmek, ezber etmek, hıfzetmek.*

1. Cüst ü cû etmek muḥâldir cehl ile râh-ı necât
   Ol kitâb-ı ʿaşḳı bir kez **ezber etmek** oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 4). [ezber etmek, -mek]

ez-cemâlet: *Güzelliğine.*

1. Kî büved ṣaḥn-ı dil-i Ḥilmî heme pertev-feşân
   Ger neyâyed **ez-cemâlet** tâb u iḥsân sû-be-sû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 14). [ez-cemâlet,]

ezel: *Çok eski zaman. II ruhların yaratıldığı zaman, ezel bezminde.*

1. Ezelde bendeyim ben de seniñ her târ-ı zülfünde
   Siyâh gîsûlarıñ ʿanber şemîmdir yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 5). [ezelde, -de]
2. Vücûd-ı aḳdesiñ oldu **ezel** ey mefḫar-ı ʿâlem
   Ḥabîb-i muḥterem Rabb-i Celîle yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 3). [ezl,]

ezhân-ı insân: *İnsan zihni.*

1. Nice esrâr-ı ḥikmet münʿaḳid her târ-ı zülfünde
   Ki ḥayret baḫş eder her ʿuḳdesi **ezhân-ı insâna**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 28). [ezhân-ı insâna, -a]

ezhâr: *Çiçekler.*

1. Seniñ ṣubḥ u ṣafâ-zâ vü nizârıñdan olur bî-dâr
   Bütün **ezhârı** aġlatdı fiġân u zârıñ ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 4). [ezhârı, -ı]
2. Bî-ṣemerdir naḫl-i baḫtım berg-i iḳbâlim siyâh
   Ṭâliʿim **ezhârını** etdi felek maḥv u tebâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 2). [ezhârını, -ı, -n, -ı]
3. Bâġ-ı sînemde görüp iḳbâlimiñ **ezhârını** Bû-feşân bir ġonceye ṣarf etmişim efkârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 7). [ezhârını, -ın, -ı]

ezhâr: *Görünmek.*

1. Eylemez ṣaḥrâ-yı cengde vaḥşiyâne ḥarb u ceng
   ʿAdl ü dâdı Türkleriñ çün günden **eẓhâr** dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 36). [eẓhâr,]

ezhâr-ı ekvân: *Varlıkların çiçekleri.*

1. Şükûfe-zâr olan mülk-i dil-i şâh-ı cihân-ârâ
   Hemîşe revnaḳ-efzâdır bütün **ezhâr-ı ekvâna**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 14). [ezhâr-ı ekvâna, -a]

ezhâr-ı emel: *İstek çiçekleri.*

1. Ezhâr-ı emel maḥv oluyor bâġçe-i dilde reng ḳalmadı gülde
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 13). [ezhâr-ı emel, -]

ezhâr-ı gülistân: *Gül bahçesinin çiçekleri.*

1. Bahâr-ı dâʾìm-âsâdır füyûżât baḫş eder luṭfu
   Şuʿâʿ-ı revnaḳ-efzâ hep bu **ezhâr-ı gülistana**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 8). [ezhâr-ı gülistâna, -a]
2. Zemistân-ı kederden ḳalmadı dilde eṣer zerre
   Teferrüc ḳaṣd ile gel baḳ bu **ezhâr-ı gülistana**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 8). [ezhâr-ı gülistâna, -a]

ezhâr-ı ṭabîʿat: *Dünyanın çiçekleri. II Çiçekler gibi güzel yaratılışlı (sevgili).*

1. Geçdi eyyâm-ı bahâr gülşende behcet ḳalmadı
   Ṣoldu **ezhâr-ı ṭabîʿat** bûy-ı ḥikmet ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 2). [ezhâr-ı ṭabîʿat, -]

ez-ḳadîm: *Eskiden beri.*

1. Ez-ḳadîm muʿtâd u kârı Türkleriñ ceng ü cidâl
   Ḥarb ile żabṭ eylemekdir şehr ü bender dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 19). [ez-ḳadîm,]

ez-ser-i zülfet: *Saçlarının ucunda.*

1. Ez-ser-i zülfet fiġân u nâle dâred ehl-i dil Mî-künend güft u şenîd ânân hezârân sû-be-sû

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 11). [ez-ser-i zülfet, -]

ezvâḳ: *Zevkler.*

1. Deger mi bir pûla şu dehriñ **ezvâḳı** taşavvûr et
   Sefâhatle geçen ʿömrüñ şoñı mühlik felâketdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 11). [ezvâḳı, -ı]

ezvâk-ı cihân: *Dünya zevkleri.*

1. Gel ey göñlüm yeter artıḳ şu **ezvâḳ-ı cihândan** geç
   Hemân bülbül gibi feryâddasın âh u fiġândan geç
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 1). [ezvâḳ-ı cihândan, -dan]

ez-zemistân-ı firâket: *Ayrılık kışından.*

1. Ez-zemistân-ı firâket bâġ-ı dil pejmürde bûd
   Bâ-bahâr-ı vuṣlat eknûn ġonce ḫandân sû-be-sû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 7). [ez-zemistân-ı firâket, -]

F

fahr: *Ar. 1. Öğünme, iftihar, 2. Medâr-ı mefharet: fahr-ı âlem, fahrü'l-vüzerâ, fahrü'l-üdebâ.*

1. Günahkârım n'olur ḥâl-i melâlim rûz-ı maḥşerde
   Şefâʿat eylemez ise nebîler **faḫri** Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 14). [faḫri, -i]

fahr eyle-: *Övünmek, iftihar etmek.*

1. Anı medḥ ile **faḫr eyler** bu ʿabd-i pür-ḳuṣûr Ḫilmî
   Ser-â-ser luṭf ile maḳbûl görür çün ẕât-ı şâhâne
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 51). [faḫr eyler, -r]

fakîr ü bî-kes ü ʿâciz ḳal-: *Garip, kimsesiz ve çaresiz kalmak.*

1. Faḳîr ü bî-kes ü ʿâciz ḳalup dil bî-nevâ imdâd
   Yetiş bu kemteriñ Ḫilmî ẕelîle serverâ imdâd
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 51). [faḳîr ü bî-kes ü ʿâciz ḳalup, -up]

fakr hâl: *Yokluk hâli.*

1. Faḳr ḥâlle ḫûb cemâl ârzû olunmaz Ḫilmîyâ
   Durmayıp ḥâliñ hemân ʿarż eyle ḫünkâre ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 11). [far ḥâlle, -le]

farż: *(Ar.) Allah'ın işlenmesi kesin gerekli, bırakılması günah olan buyruğu, emri.*

1. Ḳıl teveccüh ḳaʿbe-i ʿulyâya et **farżı** edâ
   Ser-fürû eyle Ḫudâya secde-i Raḥmâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 5). [farżı, -ı]

farż et-: *(Allah) Bir şeyin yapılmasını kesin biçimde emretmek.*

1. Hep münevver oldu rûy-ı arż-ı ʿaṣḳda ḫâṣ u ʿâm
   Ḳıblegâh **farż etdiler** ruḫsârını ehl-i ṣiyâm
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 24). [farż etdiler, -di, -ler]

faṣl ol-: *Hükme varılmak, hallolmak.*

1. Ey ḥâkim-i ʿaṣḳ **faṣl olacak** şimdi bu daʿvâ
   ḥükm eyle ser-â-pâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 7). [faṣl olacak, -acak]

faṣl-ı bahâr: *Bahar mevsimi.*

1. Temennî etmesin aṣlâ cihanda çarḫ-ı gerdûna
   Ne iḥsân beklenir dehriñ âyâ **faṣl-ı bahârından**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 8). [faṣl-ı bahârından, -ı, -n, -dan]
2. Yâd eyledi dil-i Ḥilmî yine **faṣl-ı bahârı** ol sürḫ-i ʿiẕârı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 21). [faṣl-ı bahârı, -ı]

faṣl-ı rebîʿ: *Bahar mevsimi.*

1. Hezârân müjdeler ey dil yine **faṣl-ı rebîʿ** oldu
   Nesîm-i nev-bahâr verdi leṭâfet bâġ u bostâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 1). [faṣl-ı rebîʿ, -]

faṣlü'l-ḫiṭâb: *Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan bir tabir; sözlü ve yazılı ifadelerde başlangıç cümlesini asıl kısımdan ayıran tabir anlamında belâgat terimi.*

1. Nuʿûtıñ nâṭıḳı yüz dört kitâbdır
   Kelâmıñ yâ nebî **faṣlü'l-ḫiṭâbdır**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 32). [faṣlü'l-ḫiṭâbdır,]

faʿtenî mâ-fi'ż-żamîr: *Gönlümdekileri bana ver(ensin).*

1. Ente Vehhâb u Kerîm u **faʿtenî mâ-fi'ż-żamîr**
   Saña tefvîz eyledim cümle ʿumûr u ḥâleti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 3). [faʿtenî mâ-fi'ż-żamîr, -]

fedâ et-: *Canını vermek, canından geçmek.*

1. Ger **fedâ etsem** râh-ı ʿaṣḳıñda cânım ġam değil
   Ol metâʿ-ı cism ü câna rinde ḥürmet isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 3). [fedâ etsem, -se, -m]

fedhulûhâ hâlidîn: *Ölümsüzler oraya -cennete- girsin! (39/Zümer73).*

1. Ṣaḥn-ı ruḫsârıñda menḳûş hâzihi cennât-ı ʿadn
   Fedḫulûhâ ḫâlidîn sırrınca devlet isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 12). [fedḫulûhâ ḫâlidîn, -]

fehm et-: *Anlamak, idrak etmek.*

1. Çeşm-i fettânıñ gören ḥaşre ʿalâmet istemez
   Cevr-i yâri **fehm eden** dünyâda râḥat istemez
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 4). [fehm eden, -en

2. Ḥikmet-i Furḳânı **fehm et** ândadır Ḥilmî necât
Âyet-i kübrâdan aldım nükte-i eşʿârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 21). [fehm et, -]

felaket: *Bela, büyük dert, sıkıntı II belalı, kavgacı.*

1. Deger mi bir pûla şu dehriñ ezvâḳı taşavvûr et
Sefâhatle geçen ʿömrüñ şoñı mühlik **felâketdir**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 12). [felâketdir, -dir]
2. Ḥarâm servetle dünyâda bulursa mürtekib ʿizzet
Anıñ âtîsi ey Ḥilmî ne müdhiş bir **felâketdir**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 20). [felâketdir, -dir]

felek: *Devamlı şikâyet edilen kader, baht, talih (olumsuz bağlamda) ‖ dünya.*

1. Binâ-yı cismini şarşdı **felek** zîrâ esâsından
Ḥasâra uġrâdı ḳaṣr-ı dili mevtiñ belâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 1). [felek,]
2. Ḥazân şoldurdu evrâḳ-ı ḥayâtı baḳ şebâbında
İçirir şerbet-i mevti **felek** câm-ı cefâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 6). [felek,]
3. Bî-semerdir naḫl-i baḫtım berg-i iḳbâlim siyâh
Ṭâliʿim ezhârını etdi **felek** maḥv u tebâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 2). [felek,]
4. Nâme-i dil baḫtiyârdır dest-i yârı bûs eder
Ḥâme-i ümmîdi ḳatʿ eyler **felek** meʾyûs eder
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 32). [felek,]
5. Ḥayâtı sû-be-sû câvî olup baḥr-ı kerâmâtı
Dür-efşân-ı füyûż-ı Ḥaḳ dürür **felek** ʿinâyâtı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 14). [felek,]
6. Verir mi ṭıynet-i pâke **felek** hiç bir vaḳit miḥnet
Düşer mi câh-ı çirkâbe cihânda ṣâḥib-i ʿiffet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 11). [felek,]
7. Naḥıs göstermiş erbâb-ı nücûm taḳvîm-i sâlında
Felek devr eyledi dil-ḫᵛâhım üzre ben saʿîd etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 10). [felek,]

felek-i bî-amân: *Acımasız felek. II Kötü talih, kader, baht.*

1. Bâġ-ı dilde nev-nihâl-i baḫtımı ġars eyledim
Ânı nezʿ etdi **felek-i bî-amân** ṣad âh u vâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 12). [felek-i bî-amân, -]

fenâ: *Yokluk, yok olma.*

1. Vücûduñla tefâḫḫur eyleme fikr et **fenâyı** sen
O tende naġme-sâz bülbül ayâ murġ-ı emânetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 17). [fenâyı, -y, -ı]

fenâfi'llâh maḳâmı: *Aşığın her şeyden vazgeçip Allah'ta yok olması durumu.*

1. Yazınca men ʿaref levḥ-i dile kilk-i beḳâbi'llâh
Fenâfi'llâh maḳâmında ṭutup silk-i beḳâbi'llâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 8). [fenâfi'llâh maḳâmında, -(n)da]

fenn-i ḥarb: *Savaş ilmi.*

1. Fenn-i ḥarb âdâbını Edhem Pâşâdan gördüler
Oḳusun Yunânîler mektebde bu risâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 5). [fenn-i ḥarb, -]

fer ver-: *Parlaklık, ışık vermek.*

1. Ṭulûʿından beri fevḳ-i serâdan mihr-i iclâli
Kevâkib nûr alır gökde verir fer mâh-ı tâbâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 14). [fer verir, -ir]

ferdân: *Yarın, gelecek zaman.*

1. Bahâr-ı dâʾime maẓhar ola gülzâr-ı iclâli
Yaşasın mülk-i şevketde hemân merdâne **ferdâne**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 64). [ferdâne,]

feryâd: *Haykırış, çığlık, bağırtı.*

1. Lisânıñdan ġarîb ġarîb çıḳar tesbîḥ ü tevḥîdât
Seniñ de ben gibi **feryâd** mı dâʾim kârıñ ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 6). [feryâd,]
2. Gel ey göñlüm yeter artıḳ şu ezvâḳ-ı cihândan geç
Hemân bülbül gibi **feryâddasın** âh u fiġândan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 2). [feryâddasın, -da, -(s)ın, -]

feryâd et-: *(Özlem sonucunda) Bağırıp çağırmak, inlemek.*

1. Nihâl-i şâḫ-ı rifʿatde ederler sû-be-sû feryâd
Teveccüh eyleyip şâm u seḥer ol verd-i ḫandâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 5). [feryâd ederler, -er, -ler]

feryâd u nâlân: *Yüksek sesle bağıran ve inleyen.*

1. Şaḥn-ı gülzâr-ı cihân kesb-i leṭâfet etmege
Bülbüle **feryâd u nâlân** güle gülmek oldu şarṭ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 12). [feryâd u nâlân, -]

feryâd-dâred: *Feryat etmek.*

1. Murġ-ı dil **feryâd-dâred** der gülistân sû-be-sû
   Çün girifte şûd be-dâm-ı ḥâl-i cânân sû-be-sû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 1). [feryâd-dâred,]

feth eyle-: *Fethetmek, ele geçirmek.*
1. Eʾimme-i iṣnâ ʿaşer imdâd eyle Ḥilmiyâ dedim
   Pâdişâhım **fetḥ eylediñ** Dömeke ile Ermiyeyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 12). [fetḥ eylediñ, -di, -ñ]

feth ol-: *Ele geçirilmek, zaptedilmek.*
1. Sedd edip râh-ı serây-ı vaşlı **fetḥ olmaḳ** muḥâl
   Ehl-i hicrâna muʿâdil bâb-ı Ḫayber gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 5). [fetḥ olmaḳ, -mak]
2. Yunânistân **fetḥ olur** elṭâf-ı Ḥaḳla ser-te-ser
   Ḫaṭve ḫaṭve añları sürmekde yer yer dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 29). [fetḥ olur, -ur]

fetḥ-i bilâd: *Şehirlerin fethi.*
1. Etdi tevâli sû-be-sû fevz u ẓafer **fetḥ-i bilâd**
   Bâlâ-yı târîḫe yazsın bu aḥvâl-i faḫriyyeyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 9). [fetḥ-i bilâd, -]

fettâḥ: *Kapalı şeyleri, lutuf ve rahmet kapılarını açan, Allah'ın isimlerindendir.*
1. Rûḥuñdan ẓuhûr eyledi ervâḥ
   Ervâḥa meʾḫâẕ yaratdı **fettâḥ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 20). [fettâḥ,]

fevḳ-i serâ: *Toprağın üstü.*
1. Ṭulûʿından beri **fevḳ-i serâdan** mihr-i iclâli
   Kevâkib nûr alır gökde verir fer mâh-ı tâbâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 13). [fevḳ-i serâdan, -dan]

fevvâr: *Fıskiye.*
1. Beni ʿâlem ne ḥikmet mübtelâ bir yâre şanmışlar
   Dümûʿ-ı ḥüznümüñ ḳaṭrâtını **fevvâre** şanmışlar
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 2). [fevvâre,]

fevz u ẓafer: *Kurtuluş ve zafer.*
1. Etdi tevâli sû-be-sû **fevz u ẓafer** fetḥ-i bilâd
   Bâlâ-yı târîḫe yazsın bu aḥvâl-i faḫriyyeyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 9). [fevz u ẓafer, -]

fevziyâ: *Ey Fevzi Gergerî-zâde Mehmed Fevzî Efendi (d.?/?-ö.1151/1738-39).*
1. Fevziyâ ʿîd-i şerîfi saʿd u tebrîk eylerim
   Rişte-i ḥubb u vedâdı böyle taḥrîk eylerim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 37). [fevziyâ,]

feyż-baḫşâ: *Feyiz veren, bereket, bolluk verici.*
1. Çeşme-i ser-şâr-ı feyż-i luṭf-ı dil-ârâ lebiñ
   Ol mevâlîd-i sülüş-i kevne **feyż-baḫşâ** lebin
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 4). [feyż-baḫşâ,]

feyz-i ʿaşḳ: *Âşkın bereketi bolluğu.*
1. Nükhet-i ḫâmemden aldı **feyz-i ʿaşḳı** ʿandelîb
   Lâle-zârı bûy-ı irfânımla taʿṭîr eyledim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 3). [feyz-i ʿaşḳı, -ı]

fezâ-yı ʿâlem: *Alemin göğü, gökyüzü, dünya (dünyanın boşluğu bağlamında).*
1. Seyre çıḳmış âfitâb şanki **fezâ-yı ʿâleme** Bir ġarîbiñ hâme-i ḥüznüne bir şaḥrâ gibi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 3). [fezâ-yı ʿâleme, -e]

fî: *"da, de" anlamında Arapça ön ek.*
1. Bâʿiṣ-i ârâyiş-i kevn ü mekân u în ü ân Menbaʿü'l-enhâr-ı çâr-ı câvî **fî** dârü'l-cinân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 28). [fî,]

figân: *Acı inilti, çığlık.*
1. Figânıñ ʿarşa dek çıḳdı şuş artıḳ bağrımı delme
   Ne raḥm u bî-vefâ imiş seniñ de yârıñ ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 9). [figânıñ, -ıñ]
2. Figâna başladı gülşen içinde ʿaşḳ ile bülbül
   Açıldıḳça gül-i şad-berg nihâyet vermez efgâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 43). [figâna, -a]

figân kop-: *Çığlık atmak, bağırmak.*
1. Zevâle ermeden gülşen gülistânda **figân ḳopdu**
   Şarardı ġoncanıñ beñzi hezârıñ âh u zârından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 25). [figân ḳopdu, -du]

figân kop-: *Bağırtı kopmak, çok gürültü ve telaş olmak.*
1. Bir **figân ḳopdı** gülistânda ne ḥikmet ey göñül
   Naġme-i şevḳi kesildi bülbülüñ gülzâre ḥayf
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 5). [figân ḳopdı, -]

figân u nâle: *Feryat ve İnilti.*
1. Ez-ser-i zülfet **figân u nâle** dâred ehl-i dil Mî-künend güft u şenîd ânân hezârân sû-be-sû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 11). [figân u nâle, -]

figân u zâr: *Ağlayıp inlemek.*
1. Seniñ ṣubḥ u şafâ-zâ vü nizârıñdan olur bî-dâr
   Bütün ezhârı aġlatdı figân u zârıñ ey bülbül

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 4). [fiġân u zâr, -ıñ]

fiġân u zâr ile: *Ağlayıp inlemekle.*

1. Hilâl-i ebruvânınıñ ṭulûʿa var idi meyli
   Geçirdim beyt-i ḥasretde **fiġân u zâr ile** leyli
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 12). [fiġân u zâr ile, -]

fikr: *Düşünme, tefekkür.*

1. Bir libâs-ı matem-engîze büründü **fikrim** âh
   Ben gibi ẓulmetde ḳalmış ġam-keşân añlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 11). [fikrim, -im]
2. Eylesem esrâr-ı ʿaşḳı ʿâleme ifşâ bu dem
   Ḥilmiyâ mâ-baʿdı var **fikrimde** vüsʿat ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 16). [fikrimde, -im, -de]

fikr et-: *Düşünmek, tefekkür etmek.*

1. Vücûduñla tefâḫḫur eyleme **fikr et** fenâyı sen
   O tende naġme-sâz bülbül ayâ murġ-ı emânetdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 17). [fikr et, -]

fikr ü ḫayâl: *Düşünce ve hayal.*

1. Baña ʿarż etdi şâhâne yüzün ol mâh-ı tâbânım
   Geçer mi böyle bir devlet kimiñ **fikr ü ḫayâlinden**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 4). [fikr ü ḫayâlinden, -i, -n, -den]

fikr ü ḫayâl et-: *Düşünce ve hayallere dalmak.*

1. Her şeb-i ġamda ederdim tâ seḥer fikr ü ḫayâl
   Deşt-i firḳatde ḳılardım âh u zâr rûz u leyâl
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 1). [fikr ü ḫayâl ederdim, -er, -di, -m]

fikr-i dakîk: *Ince düşünce.*

1. Eyledi **fikr-i daḳîḳ** ol baḥs-i zülfünde hezâr
   ʿAḳlıma ḥayret veren mûy-ı miyânım işte bu
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 11). [fikr-i daḳîḳ, -]

firâḳ: *Ayrılık, hicran.*

1. Baña biñ bir ricâ etseñ saña ʿarż-ı cemâl etmem
   Firâḳımla tecennün eyleseñ ḥâliñ suʾâl etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 2). [fir âḳımla, -ım, -la]

firâk-ı yâr: *Sevgiliden ayrılık.*

1. Kendime eglence ʿadd etdim **firâḳ-ı yâri** ben
   Vuṣlat-ı cânânı ṭabʿım pek işâbet istemez
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 9). [firâḳ-ı yâri, -i]

firâvân ḳıl-: *Arttırmak.*

1. Ġâzî Ḫân ʿAbdü'l-ḥamîdiñ şevket ü iclâlini
   Ḳıl firâvân ol Ḥüseyn-i müctebânıñ ʿaşḳına
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 6). [firâvân ḳıl, -]

firḳat: *Ar. Ayrılık, hicran.*

1. Sînesin açdı çemen-zâr-ı leṭâfet şevḳ ile
   Aldım âġûş-ı vefâya yâri **firḳat** ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 14). [firḳat,]
2. Dâmen-i yâre şarıldım bir seḥer vuṣlat içün
   N'eylerim **firḳat** şebinde nâ-tamâm envârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 10). [firḳat,]
3. Ġarba tevcîh-i nigâh etme amân **firḳat** uzar
   Müstenîr eyler cihânda Ḥilmîyi bir vuṣlatıñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 13). [firḳat,]

firḳat gibi: *Ayrılık gibi.*

1. Firḳat gibi gönlümde uzandı şeb-i yeldâ ṣubḥ olmadı ḥâlâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 1). [firḳat gibi, -]

fırṣat: *Herhangi bir şey için en uygun zaman, imkan.*

1. Ne ârzûñ varsa icrâ et ʿitâbımdan ḥaẕer etme
   Bu **fırşat** bir ġanîmetdir ne yapsañ infiʿâl etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 4). [fırşat,]

fülk-i dil: *Gönül gemisi.*

1. Yetiş ey meʾḫâẕ-ı bâd-ı ṣabâ-yı himmetiñ ḳaldı
   Meded ḳıl mevce-i baḥr-ı ġumûma **fülk-i dil** daldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 44). [fülk-i dil, -]

fuyûżât: *Feyizler; bolluk ve bereketler.*

1. Hezâr mürde dile baḫş-ı ḥayât eyler **füyûżâtı**
   Der-i dergâh-ı luṭfunda bulur herkes murâdâtı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 15). [füyûżâtı, -ı]

füyûżât baḥş et-: *Bolluk ve bereket sunmak.*

1. Bahâr-ı dâ'îm-âsâdır **füyûżât baḫş eder** luṭfu
   Şuʿâʿ-ı revnaḳ-efzâ hep bu ezhâr-ı gülistana
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 7). [füyûżât baḫş eder, -er]

füyûżât gülşeni ol-: *Bolluk, bereket bahçesi olmak.*

1. Füyûżât gülşeni olmuş durur her bezm gülistânı
   Nûr-efşândır ilâ-yevmi'l-ḳıyâm şemʿ-i fürûzânı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 35). [füyûżât gülşeni olmuş, -muş]

füyûżât-baḥş ol-: *Bolluk ve bereketli olmak.*

1. Sehâb-ı lutf u ihsânı hele ʿasr-ı hümâyûnda

Füyûżât-baḫş olur elbet ḳadîm ol ebr-i nîsâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 16). [füyûżât-baḫş olur, -ur]

füyûż-ı hâṣ u ʿâm: *Sıradan ve seçkin halkın feyizleri.*

1. Tâb-ı laʿliñden olup her bir **füyûż-ı ḫâṣ u ʿâm**
Ziynet-ârâ-yı dü-ʿâlem ḥüsn-i bî-hemtâ lebin
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 19). [füyûż-ı ḫâṣ u ʿâm, -]

G

ġâfil ol-: *Gaflette bulunmak, tedbirsiz olmak.*

1. Esâsı bir muḥabbetdir dü ʿâlem üstüne mebnî
Bu mebḥaṣdan olan ġâfil hemîşe ḫâm ḫayâl eyler
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 6). [ġâfil olan, -an]

ġâfir-i zenb-i ʿaẓîm: *Büyük günahları bağışlayan.*

1. Geçdi ʿiṣyân ile hep ey **ġâfir-i ẕenb-i ʿaẓîm**
ʿÖmrümüñ her sâl u mâhı rûz u şeb her saʿâti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 5). [ġâfir-i ẕenb-i ʿaẓîm, -]

gâh: *Bazen.*

1. ʿAndelîbân **gâh** giryân olmada vaḳt-i bahâr
Gâh verir gülşende ḫande bir gül-i ḥamrâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 15). [gâh,]
2. ʿAndelîbân gâh giryân olmada vaḳt-i bahâr
Gâh verir gülşende ḫande bir gül-i ḥamrâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 16). [gâh,]
3. Kâʾinât **gâh** giyer bir siyâh câme
Düşer o vaḳitde âfitâb dâme
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 7). [gâh,]
4. Gül-i ruḫsâr-ı âla cân verir ol bülbül-i şeydâ
Leb-i deryâda **gâh** manẓûr olur bir vâsiʿ-i ṣaḥrâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 8). [gâh,]

gâh gâh: *Ara ara.*

1. Yâbis olmaz idi aṣlâ dilde eşcâr-ı emel
Cûybâr-ı fikrim añа ṣu vereydi **gâh gâh**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 4). [gâh gâh, -]

ġam: *Kaygı, tasa, endûh, gussa.*

1. Seni yâd ederek buldu necâtı enbiyâʾ **ġamdan**
Gülistân oldu çün âteş Ḫalîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 5). [ġamdan, -dan]

ġam değil: *"Üzülecek bir durum yok" manasında teselli veren söz.*

1. Ger fedâ etsem râh-ı ʿaşḳıñda cânım **ġam değil**
Ol metâʿ-ı cism ü câna rinde ḥürmet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 3). [ġam değil, -]
2. Öyle medhûş oldu dil ki bilmiyor dünyâ nedir
ʿAşḳ ile dü desti ursam **ġam degildir** şeşpere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 12). [ġam degildir, -dir]

ġam u ekdâr: *Tasa ve acılar.*

1. A Ḫilmî sûziş-i sevdâyı mümkün mi ʿaceb teskîn
Beni de yaḳdı aġlatdı **ġam u ekdârın** ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 12). [ġam u ekdârın, -ın]

ġam-ı deryâ: *Dert denizi; deniz kadar çok olan gam, dert.*

1. Reh-i cânânda ḳurbân olduġumdan mı neden bilmem
Ġam-ı deryâda ʿummân olduġumdan mı neden bilmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 18). [ġam-ı deryâda, -da]

ġam-keşân: *Gam çeken.*

1. Bir libâs-ı matem-engîze büründü fikrim âh
Ben gibi ẓulmetde ḳalmış **ġam-keşân** añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 12). [ġam-keşân,]

ġamze-i hûn-bâr-ı cevr: *Zulmün kan dökücü bakışları.*

1. ʿAks eder mirʾât-ı ḥüsnüñ ṣûretinde lâ-fetâ
Ġamze-i ḫûn-bâr-ı cevriñ seyf ü ḫançer gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 4). [ġamze-i ḫûn-bâr-ı cevriñ, -iñ]

ġanîmet: *Emeksiz kazanç,ele geçen fırsat.*

1. Ne ârzûñ varsa icrâ et ʿitâbımdan ḫaẕer etme
Bu fırṣat bir **ġanîmetdir** ne yapsañ infiʿâl etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 4). [ġanîmetdir, -dir]

ġârât: *Yağmalar, çapulculuklar.*

1. Metâʿ-ı fikretiñ **ġârâtına** özge sebep olmaz
Ḫarâmî çeşm ile Ḫilmî o ḥüsn ü ân olur bâʿiṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 11). [ġârâtına, -ı, -n, -a]

ġarb: *Batı.*

1. Ġarba tevcîh-i nigâh etme amân fırḳat uzar
Müstenîr eyler cihânda Ḫilmîyi bir vuṣlatıñ

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 13). [ġarba, -a]

ġâret ol-: *Yağmalanmak.*

1. Şemşîr-i müjgânlarıñ çekdi ḥarâmî ḳaşlarıñ
   Dökdü ḳanlar cevher-i cân oldu ġâret el-ġıyâṣ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 4). [ġâret oldu, -du]

ġarîb: *Kimsesiz, zavallı, biçare.*

1. Ġarîbim ḳıl meded yoḳdur meded-res ġayrı Allâhım
   Verir luṭf u hidâyet lâ-cerem her ḫayrı Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 1). [ġarîbim, -im]
2. Seyre çıḳmış âfitâb ṣanki fezâ-yı ʿâleme Bir **ġarîbiñ** hâme-i ḥüznüne bir ṣaḥrâ gibi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 4). [ġarîbiñ, -i, -n]
3. Gülşen ne **ġarîb** manẓara ʿarż eyliyor eyvâh
   dil olmuyor âgâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 9). [ġarîb,]

ġarîb ġarîb: *Garip garip, acayip acayip.*

1. Lisânıñdan **ġarîb ġarîb** çıḳar tesbîḥ ü tevḥîdât
   Seniñ de ben gibi feryâd mı dâʾim kârıñ ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 5). [ġarîb ġarîb, -]

ġarîḳân: *(Suya) batmışlar, (suda) boğulmuşlar.*

1. Biḥâr-ı ẕenb ü emvâc-ı meʿâṣîde **ġarîḳânı** Ḫalâṣ eyler hemân bâd-ı nesîm-i luṭf u iḥsânı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 53). [ġarîḳânı,]

ġark ol-: *Boğulmak, batmak.*

1. Ṣeb-i ẓulmetde **ġarḳ oldu** cihân envâre ṣanmışlar
   Ḫayâlâtdan ne ẕevḳ ḥâṣıl olur ey dilber-i raʿnâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 5). [ġarḳ oldu, -du]

ġars eyle-: *Ağaç dikmek.*

1. Bâġ-ı dilde nev-nihâl-i baḫtımı **ġars eyledim**
   Ânı nezʿ etdi felek-i bî-amân ṣad âh u vâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 11). [ġars eyledim, -di, -m]

ġâyet: *Çok, pek, epey.*

1. Zebânîler elinden al ḳıyâmetde beni ḳurtar
   ʿAẕâbı dûzaḫıñ **ġâyet** elîmdir yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 12). [ġâyet,]

ġayr: *Başka.*

1. Ġarîbim ḳıl meded yoḳdur meded-res **ġayrı** Allâhım
   Verir lu ṭf u hidâyet lâ-cerem her ḫayrı Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 1). [ġayrı, -ı]

ġazel: *Divan şiirinin en yaygın nazım şekillerinden biri olan gazelin sözlük anlamı, kadınlarla âşıkâne sohbet etmek ve aşk üzerine konuşmaktır. Edebî bir terim olarak gazel, ilk beyti kendi içinde diğer beyitlerinin ikinci mısraları ilk beyitle kafiyeli olan, 4-15 beyit arasında yazılabilen, son beyitte şairin mahlasının bulunduğu ve kafiye şeması aa, xa, xa, xa, xa şeklinde olan nazım biçiminin adıdır.*

1. Anıñ ʿaşḳıyla ṭarḥ etsem ʿaceb mi bir **ġazel** şimdi
   Ḥużûr-ı şevkete ʿarż eylesem bilmem edibane
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 17). [ġazel,]

ġâzî ḫân ʿAbdü'l-ḥamîdiñ şevket ü iclâli: *Din uğrunda harbeden Sultan ʿAbdü'l-ḥamîd'in saltanatı ve kudreti.*

1. Ġâzî Ḫân ʿAbdü'l-ḥamîdiñ şevket ü iclâlini
   Ḳıl firâvân ol Ḥüseyn-i müctebânıñ ʿaşḳına
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 5). [ġâzî ḫân ʿabdü'l-ḥamîdiñ şevket ü iclâlini, -n, -i]

ġâzîlik ile: *Gazi olma durumuyla.*

1. Her bir efrâd-ı şecâʿat-pîşeniñ ḳalbinde hep
   Ġâzîlik ile şehâdetdir muṣavver dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 12). [ġâzîlik ile, -]

ġâziyânıñ ʿaşḳı: *Gaziler hatırına.*

1. Ol şehin-şâh-ı cihânı ḳıl muẓaffer dâʾimâ Seyl-i esyâf eyleyen her **ġâziyânıñ ʿaşḳına**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 8). [ġâziyânıñ ʿaşḳına, -n, -a]

geç-: *Vazgeçmek.*

1. Meded ey sâḳî-i bezm-i muḥabbet ṭoldur aḳdâḥı
   Ṣarâb-ı ʿaşḳ ile ser-mest olan **geçmez** Ḫudâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 24). [geçmez, -mez]
2. Gel ey gönlüm yeter artıḳ şu ezvâḳ-ı cihândan **geç**
   Hemân bülbül gibi feryâddasın âh u fiġândan **geç**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 1). [geç,]
3. Gel ey gönlüm yeter artıḳ şu ezvâḳ-ı cihândan **geç**
   Hemân bülbül gibi feryâddasın âh u fiġândan **geç**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 2). [geç,]
4. Ḫudâya vâṣıl ol cânâ ṭarîḳ-i müstaḳîmi bul
   Nedir bu çekdigiñ zaḥmet a dil ḳayd-ı sivâdan **geç**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 4). [geç,]
5. Libâs-ı dervişânı giy icâzet al meşâyıḫdan
   Devâm et tekye-i ʿaşḳa cemîʿ-i mâsivâdan **geç** *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 6). [geç,]*

6. Ṭabîbdir derdlere dermân devâ isterseñ ey ġâfil
Ġıdâdır rûḥa ʿaşḳıñ bâdesi nûş et devâdan **geç**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 8). [geç,]
7. Eger müʾmin iseñ cânâ ṣalât-ı ḫamsı terk etme
ʿİbâdet eyle Sübḥâna amân nehy-i Ḫudâdan **geç**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 10). [geç,]
8. Gül-i ruḫsârı ṣoldurdı seḥerde bülbülüñ zârı
Teverrüm eyledi ol yâr ḫayât-ı câvidândan **geç**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 12). [geç,]
9. Cihânda dâʾimâ Ḥilmî selâmet bulmaḳ isterseñ
Diliñ çek mâsivâdan ġıybet ü zemm ü riyâdan **geç**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 14). [geç,]

geç-: *Gitmek, uzaklaşmak.*
1. Geçdi ʿiṣyân ile hep ey ġâfir-i ẕenb-i ʿaẓîm
ʿÖmrümüñ her sâl u mâhı rûz u şeb her saʿâti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 5). [geçdi, -di]
2. Żaʿîf ü nâtüvânım çün **geçerken** ol ṣırâṭ üzre
Taḥammül yoḳdur iḥmâl-ı ṣaḳîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 11). [geçerken, -er, -ken]
3. Ḥilʿat-ı ʿîd-i viṣâliñ ziynet-ârâ-yı vücûd
Geçdi mâhım rûze-i hicrân beşâret el-ġıyâṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 10). [geçdi, -di]
4. Geçdi eyyâm-ı bahâr gülşende behcet ḳalmadı
Ṣoldu ezhâr-ı ṭabîʿat bûy-ı ḥikmet ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 1). [geçdi, -di]

geç-: *Geçip gitmek.*
1. Deger mi bir pûla şu dehriñ ẕevâḳı taşavvûr et
Sefâhatle **geçen** ʿömrüñ ṣoñı mühlik felâketdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 12). [geçen, -en]
2. Gülistândır mekânıñ ey ḫaṭîb-i minber-i ṣaḥrâ
Neden efġânla **geçmekde** şeb ü esḥârıñ ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 8). [geçmekde, -mek, -de]

gece gündüz: *Gece ve gündüz, devamlı.*
1. Ṣanma ey dil mâsivâ-yı yârdır cevr eyleyen
Gece gündüz bâʿiṣ-i zâr u figânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 6). [gece gündüz, -]

geçende: *Yakın bir geçmişte, yakında.*
1. Râh-ı ʿaşḳda eyledim ḫarc u fedâ her varı ben
Meyli var vaşla **geçende** añladım dil-dârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 8). [geçende,]

geçer mi: *Biter mi?.*
1. Baña ʿarż etdi şâhâne yüzün ol mâh-ı tâbânım
Geçer mi böyle bir devlet kimiñ fikr ü ḫayâlinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 4). [geçer mi, -]

geçir-: *Zaman harcamak, yaşamak.*
1. Hilâl-i ebruvânınıñ ṭulûʿa var idi meyli
Geçirdim beyt-i ḥasretde fiġân u zâr ile leyli
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 12). [geçirdim, -di, -m]

gedâ: *Dilenci, fakir.*
1. Ḳanâʿat mülküne şâh ol leʾîme ser-fürû etme
Gedâlar ol serîr üzre zihî ḳadrîni ʿâl eyler
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 8). [gedâlar, -lar]

gel-: *Uğramak.*
1. Ber-ṭaraf olsun ġumûm hep şevḳ **gelsin** saña
Şâʿir-i mâhir bu yolda ittibâʿ etsin saña
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 11). [gelsin, -sin]

gel-: *Gelmek, ortaya çıkmak.*
1. Gel ey muṭrıb al âġûş-ı ṣafâya ṭurma ḳânûnu
Dil-i şâʿir gelir şevḳe anıñ muḥriḳ ṣadâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 21). [gel,]
2. Ḥilmîye ʿarż-ı cemâl eyle **gelip** ey çeşm-i mest
Bâde-i ʿaşḳın ḫayâtdır ṣuñ baña ḳaṭre şarâb *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 13). [gelip, -ip]*
3. Gel ṣarıl bâb-ı necâta var ise ʿaḳlıñ eger Ḳıblegâh-ı ins ü cindür cevher-i iḫsâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 9). [gel,]
4. Biñ niyâzla var ḫużûr-ı yâre söyle derdiñi Etme istiġnâ a Ḥilmî ṣoḥbet-i cânâna **gel**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 26). [gel,]
5. Bezm-i echelde dem-â-dem olmaz eksik ḳîl ü ḳâl
Müstefîd olmaḳ dilerseñ meclis-i ʿirfâna **gel**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 24). [gel,]
6. İrtiḳâb-ı ẕillet etme pek fenâdır ey ḫaḳîr Ḫıdmet et teḥẕîb-i aḫlâḳa ʿulüvv-i şâna **gel**

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 22). [gel,]

7. Ḥaşre dek eyle nedâmet ṣad teʾessüf ḥâline
   Gûşe-i nisyânda ḳalma çıḳ amân meydâna **gel**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 20). [gel,]
8. Mevleviyseñ giy külâh-ı ʿizzeti sen bul necât
   Tekye-i ʿaşḳda döner pervâneler devrâna **gel**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 18). [gel,]
9. Sâḳiyâ ṭoldur mey-i tevḥîdi içsün ʿâşıḳân
   Sen de mest ol bezm-i ʿaşḳda gûşe-i mestâna **gel**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 16). [gel,]
10. Derd ü ʿaşḳıñ yâresi muḥtâc olur bir ḥâẕıḳa
    Ey muḥibb-i ḥasta-dil dermân içün Loḳmâna **gel**
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 14). [gel,]
11. Gel ṣarıl bâb-ı necâta var ise ʿaḳlıñ eger Ḳıblegâh-ı ins ü cindür cevher-i iḥsâna **gel**
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 10). [gel,]
12. Tevbekâr ol bil ʿaẕâb-ı dûzaḫı ey rû-siyâh Ḥażret-i Ġaffâra yalvar dâmen-i amâna **gel**
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 8). [gel,]
13. Ḳıl teveccüh ḳaʿbe-i ʿulyâya et farżı edâ Ser-fürû eyle Ḫudâya secde-i Raḥmâna **gel**
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 6). [gel,]
14. Künh-i ẕâtıñ bil ne ṣûretle yaratdı Ḥaḳ seni
    Ḳul hüva'llâhu ehad de vaḥdet-i sübḥâna **gel**
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 4). [gel,]
15. Mâsivâya raġbet etme ṣevḳ ile îmâna **gel**
    Ver ṣalât peyġambere kâşâne-i sulṭâna **gel**
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 2). [gel,]
16. Dûrbîn-i ʿibretle seyr et **gel** yanan pervâneyi
    Yanmadan gördüm cihânda dûzeḫ-i pür-nârı ben
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 3). [gel,]
17. Mâhitâbım **gel** ṣoḳul âġûş-ı âfâḳa yine
    Necm-i baḫtım ṣuʿlesiyle bulurum esḥârı ben
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 13). [gel,]
18. Gelmedi mâh-ı muḥabbet olmadı pertev-feşân
    Bir şeb-i yeldâ içinde cây-ı ẓulmet bekleriz
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 3). [gelmedi, -me, -di]
19. Gel ey gönlüm yeter artıḳ şu eẕvâḳ-ı cihândan geç
    Hemân bülbül gibi feryâddasın âh u fiġândan geç
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 1). [gel,]
20. Bezm-i ʿaşḳda ḥâl-i tecrîd ile **gelmek** oldu şarṭ
    Hep ʿalâyıḳdan ümîd-i ḳalbi kesmek oldu şarṭ
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 1). [gelmek, -mek]
21. Serv-i nâzım **gel** ṣoḳul âġûş-ı ḥüzne bir ṣabâḥ
    Naġme-dâr ol ṣâḥ-ı ʿaşḳda bülbül-i şeydâ gibi
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 13). [gel,]
22. Hemân ḥıfẓ eyle yâ Rabbî ki ẕâtı ẓıll-ı pâkiñdir
    Seniñ luṭf u ʿinâyetiñ **gelir** mi ʿadd u hesaba
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 22). [gelir, -ir]
23. Zemistân-ı kederden ḳalmadı dilde eser ẕerre
    Teferrüc ḳaṣd ile **gel** baḳ bu ezhâr-ı gülistâna
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 8). [gel,]
24. ʿAdâletle muḥammer bir vücûdı görmek istersen
    Gelip ʿaṭf-ı naẓar ḳıl Ḥażret-i ʿAbdü'l-ḥamîd Ḫâna
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 38). [gelip, -ip]

gel-: *Gelmek, buyurmak, şereflendirmek.*

1. ʿÂşıḳâne dûzaḫ-ı hicriñle etme **gel** ʿaẕâb Âdeme cennet ruḥuñdur ey melâʾik peykeri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 3). [gel,]

gel-: *Ortaya çıkmak, Peyda olmak.*

1. Baġ-ı dehriñ serv-ḳaddânı olurdı bî-vücûd Gelmeseydi ḳadd-ı ṭûbâ-yı cemâliñ ibtidâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 6). [gelmeseydi, -meseydi]
2. Ḫıyânet eyleme aṣlâ umûr-ı ḳuds-ı devletde
   Gel etme irtikâb bir ẕerreye ḳaṭʿan cehâletdir *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 4). [gel,]*
3. Geldi çün cûş u ḫurûşa ḳıl naẓar deryâ-yı ʿaşḳ
   Parçalar süfün u ṣâlı mevce-i nâzik-teri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 5). [geldi, -di]
4. Minber-i ṣaḥrâda bülbül ḫuṭbe-i feryâd oḳur
   Sen de ey dil ʿandelîbveş lâne-i efġâna **gel**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 12). [gel,]

5. Geldi mi evvel bahâr bilmem laṭîf bir nefḥa var
Velvele ḳopdu gülistânda sükûnet ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 11). [geldi, -di]
6. Geldi Ḥilmî söyledi bir yâver-i ḥarb târîḫin
ʿAvn-ı Ḥaḳla olalım böyle mübeşşer dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 43). [geldi, -di]

gelir mi: *Gelmez.*
1. O memdûḥ-ı cihânıñ vaṣfı ḳâbil degil el-ḥaḳ
Ki evṣâf-ı cemâli hîç **gelir mi** naẓm u bünyâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 36). [gelir mi, -]

ger: *Eğer, şayet.*
1. Ger fedâ etsem râh-ı ʿaşḳıñda cânım ġam değil
Ol metâʿ-ı cism ü câna rinde ḥürmet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 3). [ger,]
2. Kî büved ṣaḫn-ı dil-i Ḥilmî heme pertev-feṣân
Ger neyâyed ez-cemâlet tâb u iḥsân sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 14). [ger,]
3. Vâṣıl-ı maḳṣûd olur çün dergehinde ehl-i dil
Âsitân-ı luṭfuna **ger** eylese vażʿ-ı cebîn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 26). [ger,]

gerçi: *Her ne kadar, ise de, gerçi.*
1. Ḳıblegâhımdır hemîşe kaʿbe-i ruḫsâr-ı yâr
Gerçi ṣûfî ʿâbide miḥrâb u minber gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 10). [gerçi,]

gerden-i düşmen: *Düşmanın boynu.*
1. Ḳılınçlar süngüler ṭop u tüfengler de ateş ṣaçdı
Erişdiler ḳaçarken **gerden-i düşmenlere** çaldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 6). [gerden-i düşmenlere, -ler, -e]

gerek: *Gerekli, lazım.*
1. Şerm-sâr eyler nihâyet añları kiẕb ü dürûġ
Ṣıdḳ ile giymek **gerekdir** ḥarbe lâyıḳ kâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 8). [gerekdir, -dir]

getir-: *Getirmek, ulaştırmak.*
1. Ey ṣabâ al nâme-i cân u dili yâre götür
ʿUḳde-i zülfün açıp ṣad bûy-ı elṭâfın **getir**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 40). [getir,]
2. Ḳalmasın bî-çâre Ḥilmî intiẓârında anıñ
Ḫoş ḫaberler al **getir** ki yandı nârında anıñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 44). [getir,]

gevher: *Elmas ‖ mücevher ‖ inci.*
1. Ebr-i sevdâdan ṣaçıldı baḳ sirişkim **gevheri**
Dürre-i ġarrâ gibi pertev-feşândır her biri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 1). [gevheri, -i]

gez-: *Dolaşmak.*
1. Ḥall-i müşkil eyledim üstâẕ-ı ʿaşḳdan ders alıp
Vâdi-i sengde **gezen** mollâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 8). [gezen, -en]

gibi: *T. Benzetme ve örnek ifade eder.*
1. Ebr-i sevdâdan ṣaçıldı baḳ sirişkim gevheri
Dürre-i ġarrâ **gibi** pertev-feşândır her biri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 2). [gibi,]

ġıbta-bahşâ-yı cihân: *Alemin imrenileni.*
1. Lâ-cerem tevfîḳ-i Ḥaḳdır her umûr-ı rehberi
Ġıbta-baḫşâ-yı cihândır saṭvet-i baḥr ü beri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 12). [ġıbta-baḫşâ-yı cihândır, -dır]

git-: *Uzaklaşmak, terk etmek.*
1. Bu gülzâr-ı fenâdan gitmege mecbûr iken elbet
Sezâ mı **gideyim** ḫâr u ḫas ile yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 10). [gideyim, -eyim]

ġıdâ: *Hayat kaynağı, kuvvet ve güç veren şey, besleyici unsur.*
1. Ṭabîbdir derdlere dermân devâ isterseñ ey ġâfil
Ġıdâdır rûḥa ʿaşḳıñ bâdesi nûş et devâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 8). [ġıdâdır, -dır]

gir-: *1. Girmek, dahil olmak.*
1. Leyâl-i ḫasrete **girdi** o nûr âfâḳ-ı ḥikmetden
Ṭulûʿ eyler mi hîç ḫurşîd anıñ muẓlim ẓalâlinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 7). [gird, -di]

gir-: *Girmek, saklanmak.*
1. Seḥâb-ı ẓulmete **girdi** meh-i tâbân ḥicâbından
Ṭoġ ey mihr-i muḥabbet ufḳ-ı ḳalbiñ maverasından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 27). [girdi, -di]
2. Nûr-ı çeşmânım seḥâb-ı ẓulmete **girdi** bu ṣeb
ʿArż-ı dîdâr etmege mâh yoḳ mu imkân ey ṭabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 3). [girdi, -di]

girdâb-ı ġam-efzâ: *Gam arttıran tehlikeli durum.*

1. Ḳalır mı keştî-i göñlüm bu **girdâb-ı ġam-efzâda**
Anıñ sâḥil-resi maḳṣûduna her ân olur bâʿiş
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 7). [girdâb-ı ġam-efzâda, -da]

girer mi: *Girmez anlamında kullanılmıştır.*

1. Ṣuʿûd etdi o rûḥ-ı pür-fütûḥ lâhûta bî-şübhe
Girer mi berzaḫa âyâ ki ʿanḳâ iġbirârından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 18). [girer mi, -]

girifte şûd: *Yaklanmak.*

1. Murġ-ı dil feryâd-dâred der gülistân sû-be-sû
Çün **girifte şûd** be-dâm-ı ḥâl-i cânân sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 2). [girifte şûd, -]

giryân ol-: *Ağlamak.*

1. ʿAndelîbân gâh **giryân olmada** vaḳt-i bahâr
Gâh verir gülşende ḫande bir gül-i ḥamrâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 15). [giryân olmada, -da]

giryân u feryâd: *Ağlama ve haykırma.*

1. Dilâ **giryân u feryâda** leb-i ḫandân olur bâʿiş
Hemân âḥ u seḥer-gâha şeb-i hicrân olur bâʿiş
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 1). [giryân u feryâda, -a]

girye-i ḥüzn: *Gam ağlayışı.*

1. Girye-i ḥüznüm yaşartdı çün dehân-ı ḫâmemi
Güldüm o kilk-i meşâma aġladıḳça hâh hâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 19). [girye-i ḥüznüm, -üm]

gîsû: *Omuz üstüne dökülen saç.*

1. Ezelde bendeyim ben de seniñ her târ-ı zülfünde
Siyâh **gîsûlarıñ** ʿanber şemîmdir yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 6). [gîsûlarıñ, -lar, -ın]

giy-: *Bir giyeceği bedenine veya herhangi bir organına geçirmek.*

1. Rûze-i hicrânıñ olmaz mı o ʿîd-i vuṣlatı
Şâhid-i maḳṣad **giyerdi** câme-i pür-ziyneti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 30). [giyerdi, -er, -di]

giy-: *Kaplamak.*

1. Kâʾinât gâh **giyer** bir siyâh câme
Düşer o vaḳitde âfitâb dâme
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 7).[giyer, -er]

giy-: *Taç takmak.*

1. Şâh-ı mülk-i faḳr olup Dârâya etmem ser-fürû
Tâc-ı ʿaşḳı **giydim** hiç aʿlâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 2). [giydim, -di, -m]

giy-: *Giymek, bürünmek. Örtünüp korunmak için bir şeyi vücuduna geçirmek.*

1. Mevleviyseñ **giy** külâh-ı ʿizzeti sen bul necât
Tekye-i ʿaşḳda döner pervâneler devrâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 17). [giy,]
2. Libâs-ı dervişânı **giy** icâzet al meşâyıḫdan
Devâm et tekye-i ʿaşḳa cemîʿ-i mâsivâdan geç *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 5). [giy,]*
3. Şerm-sâr eyler nihâyet añları kiẕb ü dürûġ
Ṣıdḳ ile **giymek** gerekdir ḥarbe lâyıḳ kâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 8). [giymek,]

ġıyâb: *Arkasından, kendisi yokken.*

1. Varınca ravża-i pâk-ı Resûle söyledi der-ân
Ṣalât ile selâmı çün **ġıyâben** eyledim her ân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 26). [ġıyâben, -en]

ġıybet ü zemm ü riyâ: *Dedikodu, ayıplama ve gösteriş.*

1. Cihânda dâʾimâ Ḥilmî selâmet bulmaḳ isterseñ
Diliñ çek mâsivâdan **ġıybet ü zemm ü riyâdan** geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 14). [ġıybet ü zemm ü riyâdan, -dan]

gök: *Gök, gökyüzü.*

1. Ṭulûʿından beri fevḳ-i serâdan mihr-i iclâli
Kevâkib nûr alır **gökde** verir fer mâh-ı tâbâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 14). [gökde, -de]

ġonca: *Far. 1. Gülün açılmamış hali.2. Tomurcuk.*

1. Zevâle ermeden gülşen gülistânda fiġân ḳopdu
Ṣarardı **ġoncanıñ** beñzi hezârıñ âh u zârından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 26). [ġoncanıñ, -n, -ıñ]
2. Çehre-i gülzârı taṣfîr eylemiş bâd-ı ḫazân
Ġonca gül iken ṣararmış vech-i aḥmer-dâra hayf
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 4). [ġonca,]

ġonca dehân: *Gonca çiçeği gibi küçük ve kapalı ağızlı sevgili.*

1. Zülâl-i laʿl-i iḥsânı aḳar **ġonca dehânından**
Mücerred ḳaṭresi elbet müşâbih baḥr-i ʿummâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 41). [ġonca dehânından, -ın, -dan, -]

ġonca-i gül-fem: *Gül ağızlı gonca.*

1. Açıl ey **ġonca-i gül-fem** cihâna ʿarż-ı dîdâr et
   Alır dil leẕẕet-i ʿaşḳı gülün bûy-ı fezasından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 31). [ġonca-i gül-fem, -]

ġonce: *Far. 1. Gülün açılmamış hali.2. Tomurcuk.*
1. Bâġ-ı sînemde görüp iḳbâlimiñ ezhârını
   Bû-feşân bir **ġonceye** ṣarf etmişim efkârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 8). [ġonceye, -y, -e]
2. Ez-zemistân-ı firâket bâġ-ı dil pejmürde bûd
   Bâ-bahâr-ı vuṣlat eknûn **ġonce** ḫandân sû-be-sû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 8). [ġonce,]

ġonce gül: *Gül goncası II sevgili.*
1. Ġonce gül berge ṣarılmış eylemiş rûyın nihân
   Bunda bir ḥikmet nümâyân ṣorayım ḫâre ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 7). [ġonce gül, -]

ġonce-i raʿnâ: *İki renkli gül II güzel,parlak gül.*
1. Çemen-zâr-ı muḥabbetde odur bir **ġonce-i raʿnâ**
   Dimâġ-ı ʿâşıḳân meyyâl olup ol ʿanber-efşâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 25). [ġonce-i raʿnâ, -]

gönl: *Gönül, kalp, yürek.*
1. Hedm eder ḳalb-i raḳîḳi âteş-i sûzân-ı ʿaşḳ
   Gönlümü bir ḥüsn-i tedbîr ile taʿmîr eyledim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 6). [gönlümü, -üm, -ü]
2. Bâġçe-i dilde ne güller ne çiçekler açdı baḳ
   Anı iḥsân etmemiş bir **gönle** o Rabb u İlâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 16). [gönle, -e]
3. Firḳat gibi **gönlümde** uzandı şeb-i yeldâ ṣubḥ olmadı ḥâlâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 1). [gönlümde, -üm, -de]
4. Pür neşve eder **gönlümü** âṣâr-ı ṭerâvet taʿrîfe ne ḥâcet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 23). [gönlümü, -ü]

gönül: *Gönül, kalp, yürek.*
1. Vuṣlat-ı dildâr degil mi ʿîd ber-bâlâ-yı ʿîd Olduġu gün rûze-i firḳat **gönülden** nâ-bedîd
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 28). [gönülden, -den]

gönül pervânesi: *Pervane gibi dönen gönül.*
1. Bu şeb ol mâh-liḳâyı seyr edip bir rûz-ı ʿîd etdim
   Gönül pervânesi gitdi görünce şemʿa-i sûzân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 16). [gönül pervânesi, -]

gör-: *Görmek, idrak etmek, düşünmek.*
1. Dûzaḫ-i ġamdan rehâdır gülşen-i ḥüsnüñ **gören**
   Laʿl-i tâbıñ kevşerin nûş ile cennet isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 7). [gören, -en]
2. Baġ-ı ḥüsnüñ **görmeye** bir demde ruḫṣat isterim
   Serv-i nâzım ḳâmet-i ṭûbâyı rûʾyet isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 1). [görmeye, -me, -y, -e]
3. Ḫançer-i müjgân-ı yâre sîne göstermek ne güç
   Ṣaplanır tîġ-i cefâsı ḫûn-niṣâre düş de **gör**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 4). [gör,]
4. Sen de biñ derd ü belâ-yı cevr-i yâre düş de **gör**
   Laḫzada biñ ḳan döker bir dil-fikâre düş de **gör**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 2). [gör,]
5. Sen de biñ derd ü belâ-yı cevr-i yâre düş de **gör**
   Laḫzada biñ ḳan döker bir dil-fikâre düş de **gör**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 1). [gör,]
6. Ḫâne-i ḳalbindeki bu Ḥilmî zârıñ âteşin Sen de ey bî-dâd u inṣâf öyle yâre düş de **gör** (
   Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 10). [gör,]
7. Zâr u feryâd u fiġânlar n'olduġın bülbül-miṣâl
   Şemm-i bûy-ı vaṣl içün ol ḥüsn-i ḫᵛâre düş de **gör**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 6). [gör,]
8. Sîne-i fikriñ olur hep pîç ü tâb-ı ıżṭırâb Vâdi-i eşkâl-i zülf-i şîve-kâre düş de **gör**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 8). [gör,]
9. Ḫâksâr oldum **görünmez** çeşmime nûr-ı cihân
   Şuʿlesin setr eylemiş ḫurşîd-i tâbân ey ṭabîb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 7). [görünmez, -ü, -n, -mez]
10. Gülşen-i fikrimde **görsem** bû-feşân birḳaç çiçek
    Ol zamân baḫtım açılmış der idim bî-iştibâh
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 9). [görsem, -se, -m]
11. Dûrbîn-i ʿibretle seyr et gel yanan pervâneyi
    Yanmadan **gördüm** cihânda dûzeḫ-i pür-nârı ben
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 4). [gördüm, -dü, -m]

12. Bâġ-ı sînemde **görüp** iḳbâlimiñ ezhârını
Bû-feşân bir ġonceye ṣarf etmişim efkârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 7). [görüp, -üp]
13. Ḫastalandım ey ṭabîb ṭut nabżımı **gör** ḥâlimi
Kesb-i ṣıḥḥat edeyim ver bir ʿilâc kimyâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 5). [gör,]
14. Gördüm ebnâ-yı beşerde ḥayret-engîz bir cüce
Raḳṣ eder ṣaḥrâ-yı dilde ḳâmet-i bâlâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 9). [gördüm, -düm]
15. Târîḫ-i eslâfı **gör** aḥlâfa ḳıl ʿaṭf-ı naẓar
Verdiler evrâḳ-ı dehre zîb ü zîver dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 41). [gör,]
16. Ḫaydarâne ṣavletin **gördü** ʿadûsu sû-be-sû
ʿAvn-i Ḫaḳdır yâveri tevfîḳe rehber dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 9). [gördü, -dü]
17. Âteş-i ḥarb-i cünûd-ı pâdişâh-ı ekremiñ
Gördüler Yunânîler çünkü mükerrer dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 22). [gördüler, -dü, -ler]
18. ʿAskerleriñ ṣavleti etdi ḥayrân devletleri
Gördüler hep âteş ṣaçar ṭop u tüfeng mermiyyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 8). [gördüler, -dü, -ler]
19. Çemen-zâr-ı ḫilâfetde otaġ-ı tâc-dârı **gör**
Civârında ḳurulmuşdur hezâr çetr-i mülûkâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 11). [gör,]
20. Her ḥikmetiñ ʿaḳla veriyor ḥayret
Görmüyor mu ʿaceb dîde-i ʿibret
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 18). [görmüyor, -mü, -yor]
21. A Ḫilmî gülşen-i sînemde **gördüm** ben siyâh bir ḫâl
Elendi ḫınṭa-i âmâl ṭıḳandı dîde-i ġırbâl
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 21). [gördüm, -düm]
22. Çeşm-i fettânıñ **gören** ḥaşre ʿalâmet istemez
Cevr-i yâri fehm eden dünyâda râḥat istemez
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 3). [gören, -en]
23. Bî-vefâ yâri olan dünyâda âfet istemez
Serv-i ḳaddini **gören** bâġ içre kâmet istemez
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 2). [gören, -en]
24. Oḳusun bu naẓmı Ḫilmî bâdeler versin saña
Şiʿrini şâʿir **görünce** âferîn etsin saña
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 14). [görünce, -ünce]
25. Bu şeb ol mâh-liḳâyı seyr edip bir rûz-ı ʿîd etdim
Göñül pervânesi gitdi **görünce** şemʿa-i sûzân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 16). [görünce, -ünce] Seni görmek müyesser olmasa bu Ḫilmîye ṣad sâl
26. Teʾessüf eylemem hem **görmegi** aṣlâ ḥayâl etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 6). [görmegi, -meg, -i]
27. Seni **görmek** müyesser olmasa bu Ḫilmîye ṣad sâl
Teʾessüf eylemem hem görmegi aṣlâ ḥayâl etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 5). [görmek, -mek]
28. Vâdî-i ḥayretde ḳalmışdır ʿuḳûl-i ins ü cân
Çeşm-i ʿâlem **görmedi** böyle melâʾik peykeri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 8). [görmedi, -me, -di]

gör-: *Öğrenmek, ders almak.*

1. Fenn-i ḥarb âdâbını Edhem Pâşâdan **gördüler**
Oḳusun Yunânîler mektebde bu risâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 5). [gördüler, -dü, -ler]

görmek iste-: *Görmek istemek, görmeyi arzulamak.*

1. Görmek isterseñ ṣecâʿat-pîşeniñ âs̲ârını
Ey dil ʿaṭf eyle naẓar bir kerre bâb-ı Ḫaybere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 5). [görmek isterseñ, -r, -se, -n]
2. ʿAdâletle muḥammer bir vücûdı **görmek istersen**
Gelip ʿaṭf-ı naẓar ḳıl Ḫażret-i ʿAbdü'l-ḥamîd Ḫâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 37). [görmek istersen, -r, -se, -n]

görün-: *Görülür duruma gelmek, görülür olmak, gözükmek.*

1. Görünür mirʾât-ı dilden pertev-i ʿulviyyetiñ
Ḫayrete ḳor ḫâver-i nûr-ı hilâl-i ḥikmetiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 1). [görünür, -ür]
2. Hestî ü nistî-i ʿâlem kâf u nûn beynindedir
Her bir eşyâda **görünür** ḥavl u ḳudret âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 4). [görünür, -ür]
3. Seyf-i ḫûn-bâr u sinân-ı devlete ver tâb u fer
Zü'l-fikârda **görünen** tâb u tüvânıñ ʿaşḳına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 14). [görünen, -en]
4. Ḫâme-i ḳudret yazıp nûrun ʿalâ nûr–ı ezel
Hâle-i ḥüsn-i cemâl içre **göründü** bî-

bedel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 22). [göründü, -dü]

görünme-: *Gözükmemek, fark edilmemek, anlaşılmamak.*

1. Görünmez berf ü bârân-ı mezâlim çün bu ḫâk üzre
   Verir şevḳ ü neşâṭ her dem zebân-ı ʿandelîbâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 9). [görünmez,]

göster-: *Görülmesini sağlamak, görmesine yol açmak.*

1. Ḫaṭṭ u ḫâl u çeşm ü ġamze ḥüsn ü ân ebru kemâñ
   Ṭoplanup **gösterdi** saṭvet bir dile Dârâ-yı ʿaşḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 4). [gösterdi, -di]
2. Gösterir râh-ı vişâli ehl-i ʿaşḳa lâ-cerem
   Hâdî-i râh-ı muḥabbet neyyir-i ʿulyâ-yı ʿaşḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 9). [gösterir, -ir]
3. Ṣadâḳat eyledim iṣbât reh-i ʿaşḳunda cânânıñ
   Ḫaṭâsın **gösterip** derḫâl ḫazîn ü pür-melâl etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 6). [gösterip, -ip]
4. Desem ey mâh **göster** ol ruḫsârını bir kez n'olur
   Ḳan döken ebrûlarıñ ol demde şeşper gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 13). [göster,]
5. ʿÂrıżıñ keyfiyyetin ṣorsam eger üstâẕ-ı ʿaşḳ
   Ḥilmîyâ gülzâr-ı ʿaşḳda verd-i aḥmer **gösterir**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 18). [gösterir, -ir]
6. Baḳ o mirʾât-ı ḫaḳîḳat üzre ʿaks-i ṣûretiñ
   Pertev-i mihr-i cemâliñ mehden enver **gösterir**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 16). [gösterir, -ir]
7. Desem ey mâh göster ol ruḫsârını bir kez n'olur
   Ḳan döken ebrûlarıñ ol demde şeşper **gösterir**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 14). [gösterir, -ir]
8. Ẕü'l-fikâr-ı ḳaşlarıñ aḥkâm-ı Ḫayder **gösterir**
   Tâbiş-i mihr-i ḫayâliñ ṭavr-ı Ḳanber **gösterir**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 1). [gösterir, -ir]
9. ʿAks eder mirʾât-ı ḥüsnüñ ṣûretinde lâ-fetâ
   Ġamze-i ḫûn-bâr-ı cevriñ seyf ü ḫançer **gösterir**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 4). [gösterir, -ir]
10. Sedd edip râh-ı serây-ı vaşlı feṯḥ olmaḳ muḥâl
    Ehl-i hicrâna muʿâdil bâb-ı Ḫayber **gösterir**
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 6). [gösterir, -ir]
11. Söylemez mi ʿâşıḳânıñ yâ ʿAli senden meded
    Mâh-ı vechiñ baḫṣ edenler necm-i ülker **gösterir**
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 8). [gösterir, -ir]
12. Ḳıblegâhımdır hemîşe kaʿbe-i ruḫsâr-ı yâr
    Gerçi ṣûfî ʿâbide miḥrâb u minber **gösterir**
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 10). [gösterir, -ir]
13. Verdigiñ âteş derûn-ı sînede etse ẕuhûr
    Sûziş-i cân u tenim ḫâl-i semender **gösterir**
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 12). [gösterir, -ir]
14. Raḥm u şefḳat eyler elbetde perîşân ḫâlime
    Gösterir ruḫsârını gül bülbül-i zâre ṣabâḥ
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 4). [gösterir, -ir]
15. Rûz-gâr-ı ġamla söndü ḳandîl-i iḳbâlim âh
    Ebr-i ẕulmet içre **gösterdim** bütün âṣârı ben
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 20). [gösterdim, -di, -m]
16. O rütbe saṭvet-i şâhâneyi **gösterdi** ki ʿasker
    Ṣaḥârî-i vegâda hep ʿaḳıllar ḫayrete daldı
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 3). [gösterdi, -di]
17. Ebruvânın **gösterip** mirʾât-ı dilde bi'l-benân
    Ṣûret-i mâhiyyetinde bir hilâl oldı ʿayân
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 5). [gösterip, -ip]
18. Eyle tebrîke şitâbân böyle ʿîd-i esʿâdı
    Ol perî-rû **gösterir** birgün cemâl-i sermedi
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 18). [gösterir, -ir]
19. Gösterip ṣaḫn-ı şühûd u ʿâlemi miṣl-i duḫâ
    Râyiḥ oldu ẕevḳ-i laʿliñle bu bir vaḳt-i duḫâ
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 7). [gösterip, -ip]
20. Gösterse yine rûyını elvâḥ-ı ṭabîʿat eyler idim ülfet
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 17). [gösterse, -se]
21. Naḥıs **göstermiş** erbâb-ı nücûm taḳvîm-i sâlında
    Felek devr eyledi dil-ḫᵛâhım üzre ben saʿîd etdim

(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 9). [göstermiş, -miş]

götür-: *Götürmek. Taşımak, ulaştırmak.*

1. Ey ṣabâ al nâme-i cân u dili yâre **götür**
   ʿUḳde-i zülfün açıp ṣad bûy-ı elṭâfın getir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 39). [götür,]

göz: *Görme uzvu, ayn,çeşm.*

1. Anıñ ser-tîz-i müjgânı ḥarâmî ḳaşları her dem
   Gözümden dökdügü eşk-i ḫûn-efşânı ḥelâl etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 8). [gözümden, -üm, -den]
2. Ebr-i ẓulmet etdi istîlâ semâ-yı fikrimi
   Yaş döker bostân-ı ʿaşḳa **gözlerim** miṣl-i seḥâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 6). [gözlerim, -ler, -im]
3. Aḳıyor çeşm-i niyâzım ışlatır âġûşumu
   Ol sebebden mevce-rîzdir **gözlerim** deryâ gibi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 8). [gözlerim, -ler, -im]

gözden geçir-: *Göze saplamak II hayal etmek; niteliğini anlamak için bir şeyin her yanına bakmak, incelemek.*

1. Cihânı şöyle bir **gözden geçirdi** menfeẓ-i mevtden
   O dem ṭop-ı ecel verdi ṣadâ cismiñ ḥişârından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 9). [gözden geçirdi, -di]

ġubâr-ı kûy-ı yâr: *Sevgilinin mahallesinin tozu.*

1. Kuḥl-ı çeşm-i ehl-i dil Ḥilmî **ġubâr-ı kûy-ı yâr**
   Zînet ü ârâyiş-i dünyâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 17). [ġubâr-ı kûy-ı yâr, -]

ġubâr-ı pây: *Ayağın toprağı. || Sevgilinin ayağının toprağı.*

1. Ġubâr-ı pâyını ehl-i ṭarîḳ kuḥl-ı baṣar eyler
   Ser-â-ser keşf olur her dem maḳâmâtı güẓer eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 31). [ġubâr-ı pâyını, -ı, -n, -ı]

güft: *Laf, konuşma.*

1. Ez-ser-i zülfet fiġân u nâle dâred ehl-i dil
   Mî-künend **güft** u şenîd ânân hezârân sû-be-sû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 12). [güft,]

güft u şenîd: *Karşılıklı konuşma, muhabbet etmek 2.) Dedikodu etmek.*

1. Dili tefsîr-i âyât-ı lebinden müstefîd etdim
   Muṭavvel bahṣ-i zülfünde hezâr **güft u şenîd etdim**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 4). [güft u şenîd etdim, -di, -m]

güftâr: *Far. Söz, kelâm.*

1. Bu küstâḫâne **güftârdan** merâmım
   ʿarżuḥâldir hep
   Ḳuvâ-yı nâṭıḳım ʿaẓm-ı remîmdir yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 7). [güftârdan, -dan]

gül: *Gül. || Sevgili.*

1. Gülistân-ı göñülde murġ-ı cândır ṣâmit u sâkit
   Uṣanmış mı ʿaceb bülbül **gülün** sürḫ-i ʿiẓârından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 4). [gülün, -ün]
2. Açıl ey ġonca-i gül-fem cihâna ʿarż-ı dîdâr et
   Alır dil leẕẕet-i ʿaşḳı **gülün** bûy-ı fezâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 32). [gülün, -ün]
3. Bülbülün efġânını tezyîde bir **güldür** sebep
   Naġme-i murġ-ı dile ḫayrân olan añlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 9). [güldür, -dür]
4. Raḥm u şefḳat eyler elbetde perîşân ḥâlime
   Gösterir ruḫsârını **gül** bülbül-i zâre ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 4). [gül,]
5. Bâġçe-i dilde ne **güller** ne çiçekler açdı baḳ
   Anı iḥsân etmemiş bir göñle o Rabb u İlâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 15). [güller, -ler]
6. Ṣaḥn-ı gülzâr-ı cihân kesb-i leṭâfet etmege
   Bülbüle feryâd u nâlân **güle** gülmek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 12). [güle, -e]
7. Ezhâr-ı emel maḥv oluyor bâġçe-i dilde reng ḳalmadı **gülde**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 14). [gülde, -de]

gül-: *Neşelenmek, gülmek.*

1. Girye-i ḥüznüm yaşartdı çün dehân-ı ḫâmemi
   Güldüm o kilk-i meşâma aġladıḳça hâh hâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 20). [güldüm, -dü, -m]
2. Ṣaḥn-ı gülzâr-ı cihân kesb-i leṭâfet etmege
   Bülbüle feryâd u nâlân güle **gülmek** oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 12). [gülmek, -mek]

gül iken: *Gül iken.*

1. Çehre-i gülzârı taṣfîr eylemiş bâd-ı ḫazân Ġonca **gül iken** ṣararmış vech-i aḥmer-dâra hayf
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 4). [gül iken, -]

gül-i gül-zâr-ı âsâr-ı bahâr-ı ḫüsn ü ân: *Güzellik baharındaki eserlerden olan gül bahçesinin gülü.*

1. Ey **gül-i gül-zâr-ı âṣâr-ı bahâr-ı ḫüsn ü ân**

Der-meşâm-ı câm biyâyed bûy-ı bostân sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 3).
[gül-i gül-zâr-ı âṣâr-ı bahâr-ı ḥüsn ü ân,]

gül-i ḥamrâ: *Kırmızı gül. sevgili.*

1. Ne aġlarsın seḥerlerde nedir efkârıñ ey bülbül
Gül-i ḥamrâya mı meylin nedir esrârın ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 2).
[gül-i ḥamrâya, -y, -a]
2. ʿAndelîb-i gülşen-i ʿaşḳ-ı ḥaḳîḳat olmuşum
Pür mecâzîdür **gül-i ḥamrâya** etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 10).
[gül-i ḥamrâya, -y, -a]

gül-i ḥamrâ-yı ʿaşk: *Aşkın kırmızı gülü.*

1. ʿAndelîbân gâh giryân olmada vaḳt-i bahâr
Gâh verir gülşende ḫande bir **gül-i ḥamrâ-yı ʿaşḳ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 16).
[gül-i ḥamrâ-yı ʿaşḳ, -]

gül-i raʿnâ: *Bir tarafı sarı, diğer tarafı kırmızı gül.*

1. Bilmem niye sâkit duruyor bülbül-i şeydâ varken **gül-i raʿnâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 6).
[gül-i raʿnâ, -]
2. Gül-i raʿnâsıdır ẕât-ı şerîfiñ gülşen-i dehriñ
Hezârân ʿandelîbânıñ naẓar etmez zemistâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 59).
[gül-i raʿnâsıdır, -(s)ı, -dır]

gül-i ruḫsârı: *(Sevgilinin) yüzünün gülü, gül yüzü.*

1. Gül-i ruḫsârı şoldurdı seḥerde bülbülüñ zârı
Teverrüm eyledi ol yâr ḥayât-ı câvidândan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 11).
[gül-i ruḫsârı, -]

gül-i ruḫsâr-ı âla: *Kırmızı yanağın gülü.*

1. Gül-i ruḫsâr-ı âla cân verir ol bülbül-i şeydâ
Leb-i deryâda gâh manẓûr olur bir vâsiʿ-i ṣaḥrâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 7).
[gül-i ruḫsâr-ı âla, -]

gül-i şad-berg: *Yüz yapraklı gül.*

1. Fiġâna başladı gülşen içinde ʿaşḳ ile bülbül
Açıldıḳça **gül-i şad-berg** nihâyet vermez efġâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 44).
[gül-i şad-berg, -]

gül-i şad-berg-i ruḫsâr: *Yanağının yüz yapraklı gülü.*

1. Gül-i ṣad-berg-i ruḫsârı meşâm-ı ʿâşıḳâne hep
Leṭâfet baḫş eder her âyîne gülzâr-ı devrâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 23).
[gül-i ṣad-berg-i ruḫsârı, -ı]

gülistân: *Gül bahçesi.*

1. Ne ḥikmet ʿandelîb-i dil vedâʿ etdi **gülistâna**
Diyâr-ı cân u dil ḳaldı bugün maḥrûm ṣadâsına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 13).
[gülistâna, -a]
2. Zevâle ermeden gülşen **gülistânda** fiġân ḳopdu
Ṣarardı ġoncanıñ beñzi hezârıñ âh u zarından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 25).
[gülistânda, -da]
3. Geldi mi evvel bahâr bilmem laṭîf bir nefḥa var
Velvele ḳopdu **gülistânda** sükûnet ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 12).
[gülistânda, -da]
4. Bir fiġân ḳopdı **gülistânda** ne ḥikmet ey göñül
Naġme-i şevḳi kesildi bülbülüñ gülzâre ḥayf
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 5).
[gülistânda, -da]
5. Gülistândır mekânıñ ey ḫaṭîb-i minber-i ṣaḥrâ
Neden efġânla geçmekde şeb ü esḥârıñ ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 7).
[gülistândır, -dır]

gülistân ol-: *Gül bahçesi olmak.*

1. Seni yâd ederek buldu necâtı enbiyâʾ ġamdan
Gülistân oldu çün âteş Ḫalîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 6).
[gülistân oldu, -]

gülistân-ı göñül: *Gönlün gül bahçesi.*

1. Gülistân-ı göñülde murġ-ı cândır ṣâmit u sâkit
Uṣanmış mı ʿaceb bülbül gülün sürḫ-i ʿiẕârından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 3).
[gülistân-ı göñülde, -de]

gülistân-ı ḥaḳîḳat: *Hakikat'ın gül bahçesi.*

1. Gülistân-ı ḥaḳîḳat şânınıñ verd-i bû-efşânı
Semâ-yı maʿrifet mihr-i münîri cism-i nûrânî
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 3).
[gülistân- ḥaḳîḳat, -]

gülistânıñ beḳânıñ ġoncası: *Gül bahçesinin ebedi goncası.*

1. Gülistânıñ beḳânıñ ġoncası murġ-ı ḫoş-elḥânı
Alır bûy-ı feżâʾil hep meşâm-ı ẕevḳ-i insânı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 23). [gülistânıñ beḳânıñ ġoncası, -]

gülşen: *Bahçe, gül bahçesi.*

1. ʿAndelîbân gâh giryân olmada vaḳt-i bahâr
Gâh verir **gülşende** ḫande bir gül-i

ḥamrâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 16). [gülşende, -de]

2. Geçdi eyyâm-ı bahâr **gülşende** behcet ḳalmadı
Şoldu ezhâr-ı ṭabîʿat bûy-ı ḥikmet ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 1). [gülşende, -de]
3. Gülşen olsa her ṭaraf bûy-ı ṣafâ-yı murġ-ı dil
Ḥilmî-âsâ şemm eder gül-zâr-ı dilden bûy-ı câh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 23). [gülşen,]
4. Gülşen ne ġarîb manẓara ʿarż eyliyor eyvâh
dil olmuyor âgâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 9). [gülşen,]
5. Zevâle ermeden **gülşen** gülistânda fiġân ḳopdu
Şarardı ġoncanıñ beñzi hezârıñ âh u zarından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 25). [gülşen,]

gülşen içinde: *Gülbahçesi içinde.*

1. Fiġâna başladı **gülşen içinde** ʿaşḳ ile bülbül
Açıldıḳça gül-i ṣad-berg nihâyet vermez efġâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 43). [gülşen içinde, -]
2. ʿAndelîbân naġmeyi **gülşen içinde** ṣubḥ u şâm
Bâġ-ı firdevs revnaḳı hem niʿmeti dârü's-selâm
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 17). [gülşen içinde, -]

gülşen ol-: *Bir yerin gül bahçesi haline gelmesi, güzelleşmesi.*

1. Künc-i mihnet vuṣlat hengâmında bir **gülşen olur**
Lemʿa-dârdır anıñ iḳbâlinde çünkü mihr ü mâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 13). [gülşen olur, -ur]

gülşen-i dehr: *Dünya bahçesi (dünyanın gül bahçesi).*

1. Gül-i raʿnâsıdır ẕât-ı şerîfiñ **gülşen-i dehriñ**
Hezârân ʿandelîbânıñ naẓar etmez zemistâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 59). [gülşen-i dehriñ, -iñ]

gülşen-i fikr: *Hayal ve düşüncenin gül bahçesi.*

1. Gülşen-i fikrimde görsem bû-feşân birḳaç çiçek
Ol zamân baḫtım açılmış der idim bî-iştibâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 9). [gülşen-i fikrimde, -im, -de]

gülşen-i ḥüsn: *Güzelliğin gül bahçesi.*

1. Dûzaḫ-i ġamdan rehâdır **gülşen-i ḥüsnüñ** gören
Laʿl-i tâbıñ kevs̱erin nûş ile cennet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 7). [gülşen-i ḥüsnüñ, -üñ]

gülşen-i sevdâ vü ʿaşḳ: *Aşk ve sevginin gül bahçesinde.*

1. ʿAndelîbân nâle vü feryâd edin gündür bu gün
Gülşen-i sevdâ vü ʿaşḳda verd-i ḫandân rû-nümûn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 14). [gülşen-i sevdâ vü ʿaşḳda, -da]

gülşen-i sîne: *Gönlün gül bahçesi.*

1. A Ḥilmî **gülşen-i sînemde** gördüm ben siyâh bir ḫâl
Elendi ḫınṭa-i âmâl ṭıḳandı dîde-i ġırbâl
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 21). [gülşen-i sînemde, -m, -de]

gülzâr: *Gül bahçesi ‖ bahçe.*

1. Bir fiġân ḳopdı gülistânda ne ḥikmet ey göñül
Naġme-i şevḳi kesildi bülbülüñ **gülzâre** ḫayf
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 6). [gülzâre, -e]

gülzâr-ı ʿaşḳ: *'aşkın gülbahçesi.*

1. ʿÂrıżıñ keyfiyyetin ṣorsam eger üstâẕ-ı ʿaşḳ
Ḥilmîyâ **gülzâr-ı ʿaşḳda** verd-i aḥmer gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 18). [gülzâr-ı ʿaşḳda, -da]

gülzâr-ı devrân: *Zamanın gül bahçesi.*

1. Gül-i ṣad-berg-i ruḫsârı meşâm-ı ʿâşıḳâne hep
Leṭâfet baḫş eder her âyîne **gülzâr-ı devrana**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 24). [gülzâr-ı devrâna, -a]

gül-zâr-ı dil: *Gönlün gül bahçesi.*

1. Gülşen olsa her ṭaraf bûy-ı ṣafâ-yı murġ-ı dil
Ḥilmî-âsâ şemm eder **gül-zâr-ı dilden** bûy-ı câh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 24). [gül-zâr-ı dilden, -den]

gülzâr-ı fenâ: *Yokluk bahçesi, fâni gül bahçesi; dünya.*

1. Bu **gülzâr-ı fenâdan** gitmege mecbûr iken elbet
Sezâ mı gideyim ḫâr u ḫas ile yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 9). [gülzâr-ı fenâdan, -dan]

gülzâr-ı iclâl: *Ululuğunun, azametinin gül bahçesi.*

1. Bahâr-ı dâʾime maẓhar ola **gülzâr-ı iclâli** Yaşasın mülk-i şevketde hemân merdâne ferdâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 63). [gülzâr-ı iclâli, -i]

gül-zâr-ı leṭâfet: *Güzelliğin gül bahçesi.*

1. Boş mu ḳalacaḳ böyle bu ṣaḥrâ-yı ḥiṭâbet gül-zâr-ı leṭâfet

(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 8). [gül-zâr-ı leṭâfet, -]

ġumûm: *Kederler.*

1. Ber-ṭaraf olsun **ġumûm** hep şevḳ gelsin saña
   Şâʿir-i mâhir bu yolda ittibâʿ etsin saña
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 11). [ġumûm,]

gün: *Gün, zaman.*

1. Eylemez ṣaḥrâ-yı cengde vaḥşiyâne ḥarb u ceng
   ʿAdl ü dâdı Türkleriñ çün **günden** eẕhâr dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 36). [günden, -den]
2. Vuṣlat-ı dildâr degil mi ʿîd ber-bâlâ-yı ʿîd Olduġu **gün** rûze-i fırḳat göñülden nâ-bedîd
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 28). [gün,]
3. ʿAndelîbân nâle vü feryâd edin **gündür** bu gün
   Gülşen-i sevdâ vü ʿaşḳda verd-i ḫandân rû-nümûn
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 13). [gündür, -dür]

gün gör-: *Güneş görmek (Işık görmek bağlamında) II rahat ve huzur içinde yaşamak.*

1. Şeb-i yeldâda **gün gördüm** anıñ mirʾât-ı ḥâlinde
   Egerçi yazdılar ammâ ṣadâḳat var mı ḳâlinde
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 7). [gün gördüm, -dü, -m]

günâh: *Suç, Allah katında yasaklanan şey.*

1. Beni ḳıl mazhar-ı ġufrân **günâhdan** tövbe yâ Rabbî
   Menâhî nâm edip noḳṣân ḳılar her emri Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 3). [günâhdan, -dan]
2. Bu dünyâda dem-â-dem çoḳ **günâhlar** iktisâb etdim
   Şefâʿat ḳıl beḳâda ḥâl vaḫîmdir yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 9). [günâhlar, -lar]

günâhkâr: *Günah işleyici, işleyen, âsim, suçlu.*

1. Günahkârım n'olur ḥâl-i melâlim rûz-ı maḥşerde
   Şefâʿat eylemez ise nebîler faḫri Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 13). [günahkârım, -ım]

ġunûde: *Uyumuş.*

1. ḥatla **ġunûde** ẓanneden Yunânîler
   Bildiler ʿOsmâniyânı hep sefer-ber dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 25). [ġunûde,

gürle-: *Gürültü etmek. II Kalın ve gür ses çıkarmak:*

Gürledikçe ṭop u aʿdâ kûb-ı saṭvet der-ʿaḳeb Ḳaçdılar terk eyleyüp her şehr ü kişver dâʾimâ *(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 27). [gürledikçe, -dikçe]*

ġurûb: *Batma, güneşin batması.*

1. Ẓalâm-ı leyle bâʿisdir **ġurûbı** mâh-ı tâbânıñ
   Ṣabâḥı intiẓâr etmek ne mümkündür viṣâlinden
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 9). [ġurûbı, -ı]

gûş et-: *İşitmek; haber almak.*

1. Kim eder gûş bülbülüñ efġânını vaḳt-i seḥer
   Dilde ṣad-ı fiġânımı Mevlâma taḳdîr eyledim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 9). [gûş eder, -er]

güşâde: *Far. 1. Açık, açılmış.*

1. Der-i eyvân-ı eltâfı **güşâde** ser-tâ-ser ḫalḳa
   Münâcât bâbına Ḥilmî hemîşe ʿarż-ı ḥâl eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 9). [güşâde,]

gûşe-i mestân: *Sarhoşlar köşesi.*

1. Sâḳiyâ ṭoldur mey-i tevḥîdi içsün ʿâşıḳân Sen de mest ol bezm-i ʿaşḳda **gûşe-i mestâna** gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 16). [gûşe-i mestâna, -a]

gûşe-i nisyân: *Gaflet köşesi.*

1. Ḥaşre dek eyle nedâmet ṣad teʾessüf ḥâline
   Gûşe-i nisyânda ḳalma çıḳ amân meydâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 20). [gûşe-i nisyânda, -da]

ġûṭe-hᵛâr: *Suya dalan.*

1. Dürre-i güftârı cârî baḥr-i bezminde hezâr Ġûṭe-ḫᵛârla lüʾlüʾ-i lâlâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 14). [ġûṭe-ḫᵛârla,]

ġuzât: *Gaziler.*

1. Nişân-ı iftiḫâr ṭaḳdı **ġuzât** hep levḥa-i ṣadra
   Ser-â-ser leşker-i Yunân cerîha arḳadan aldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 7). [ġuzât,]

güzeller serveri: *Güzeller sultanı. || Güzellerin başı.*

1. Nâr-ı ʿaşḳıñ yaḳdı cânâ ʿâşıḳıñ dil-ḫânesin
   Laʿl-i tâbıñdan kerem ḳıl ey **güzeller serveri**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 6). [güzeller serveri, -]

güzer eyle-: *Geçmek, geçirmek.*

1. Ġubâr-ı pâyını ehl-i ṭarîḳ kuḥl-ı başar eyler
   Ser-â-ser keşf olur her dem maḳâmâtı **güzer eyler**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 32). [güzer eyler, -r]

H

haber: *Haber vermek, haber bildirmek. II. Bir olay, bir olgu üzerine edinilen bilgi;*

1. Ḳalmasın bî-çâre Ḥilmî intiẓârında anıñ
   Ḥoş **ḥaberler** al getir ki yandı nârında anıñ *(*
   Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 44). [ḥaberler, -ler]

ḥabîb: *Hz. Muhammed.*

1. Yâ İlâhî ol **ḥabîbiñ** Muṣṭafânıñ ʿaşḳına
   Eyle manṣûr çâr-yâr-ı bâ-ṣafânıñ ʿaşḳına
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 1). [ḥabîbiñ, -i, -n]

ḥabîb-i ekrem: *Allah'ın en sevdiği kulu ve resulü Hz. Muhammed.*

1. Sen beni bağışla yâ Rab ol **ḥabîb-i ekreme**
   Maḫz-ı raḥmetdir vücûd u ẕât u ḳadd ü ḳâmeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 7). [ḥabîb-i ekreme, -e]

habîb-i muḥterem: *Saygı değer sevgili olmak.*

1. Vücûd-ı aḳdesiñ oldu ezel ey mefḫar-ı ʿâlem
   Ḥabîb-i muḥterem Rabb-i Celîle yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 4). [ḥabîb-i muḥterem oldu, -]

ḥabl-ı dâmen-i peyġamber: *Peygamber cübbesinin ipine.*

1. İʿtişâm etdim çü **ḥabl-ı dâmen-i peyġambere**
   Olmazam râh-ı ṭalebde müfteḳir bir rehbere
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 1). [ḥabl-ı dâmen-i peyġambere, -e]

hâcet: *Lüzum, ihtiyaç.*

1. Meskenimdir cây-ı ʿuzlet istemem aṣlâ refîḳ
   Taʿrife **ḥâcet** nedir ʿirfân olan añlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 8). [ḥâcet,]

hâcet yok: *Gerek yok, gerekli değil, ihtiyaç duymamak.*

1. Vücûduñ hestî-i kevne vesîle yâ resûlullâh
   Bunu iṣbâta **ḥâcet yoḳ** delîle yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 2). [ḥâcet yoḳ, -]

haddim degil: *" Haddime düşmez, yapamam" manasında söz konusu durum, kişi vs. büyüklüğü,yüceliği için kullanılır.*

1. O ʿasker-perveriñ vaṣfın beyân etmek degil ḥaddim
   Velâkin maḳṣadım ʿarż-ı ṣadâḳatdir ḥakîmâne
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 45). [ḥaddim degil, -]

hâdî-i râh-ı muhabbet: *Aşk yolunun rehberi.*

1. Gösterir râh-ı viṣâli ehl-i ʿaşḳa lâ-cerem
   Hâdî-i râh-ı muḥabbet neyyir-i ʿulyâ-yı ʿaşḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 10). [hâdî-i râh-ı muḥabbet, -]

hafî: *Gizli, saklı, sır.*

1. Olaldan ṣafḥa-yı kevne vücûdum noḳṭası menḳûş
   Saña lâyıḳ yoḳ aʿmâlim **ḫafî** vü cehrî Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 8). [ḫafî,]

hâh hâh: *Gülmek, kahkaha atmak.*

1. Girye-i ḥüznüm yaşartdı çün dehân-ı ḫâmemi
   Güldüm o kilk-i meşâma ağladıḳça **hâh hâh**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 20). [hâh hâh, -]

hak: *Toprak.*

1. Tûtiyâ-yı çeşm-i nâ-bînâ ederdim **ḫâkini**
   Yüz süreydim zîr-i aḳdâm-ı ʿAlî vü Ḳanbere
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 3). [ḫâkini, -i, -n, -i]

Hak: *Allah tealâ.*

1. Künh-i ẕâtıñ bil ne ṣûretle yaratdı **Ḥaḳ** seni
   Ḳul hüva'llâhu ehad de vaḥdet-i sübḥâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 3). [ḥaḳ,]
2. Bu heyʾet ki ṣecâʿatle muḫammer ṭıyneti **Ḥaḳdan**
   Anuñla ceng eden aʿdâ cihânda şerm-sâr ḳaldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 9). [ḥaḳdan, -dan]

Hak Celle: *Yüce ve ulu Allah.*

1. Şânıñda dedi levlâke levlâk
   Ḥaḳ Celle lemâ ḫalaḳtü'l-eflâk
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 22). [ḥaḳ celle, -]

hâk üzre: *Doğruluk üzere. Doğru olanı yapmak.*

1. Görünmez berf ü bârân-ı mezâlim çün bu **ḫâk üzre**
   Verir şevḳ ü neşâṭ her dem zebân-ı ʿandelîbâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 9). [ḫâk üzre, -]

hakâyık-ı ʿulûm: *İlimlerin gerçeğini.*

1. Ḥaḳâyıḳ-ı ʿulûmu ʿaşḳ-ı cânândan ümîd etdim
   Alıp dânâ-yı ḳudretden sebaḳ saʿy-ı mezîd etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 1). [ḥaḳâyıḳ-ı ʿulûmu, -u]

hâke: *Toprak.*

1. Eger **ḫâke** naẓar etse mekârim maʿden ü kânı
   Der-ân kimyâ olur çünkü mükemmel ṭavr ile şanı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 17). [ḫâke, -e]

ḫâk-i pây: *Ayak toprağı; ayağının altı.*

1. Ḫâk-i pây u zîr-i pây-ı reʾfetiñ kuḫl-ı ʿuyûn
   ʿÂşıḳân hep oldu sevdâ-yı ruḫuñla rû-nümûn
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 21). [ḫâk-i pây, -]

ḫâk-i pây-ı yâr: *Sevgilinin ayağının toprağı, tozu.*

1. Kâm-ı maḳṣûd-ı dili almaḳ içün Ḥilmî hemân
   Çeşm ü rûyın **ḫâk-i pây-ı yâre** sürmek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 14). [ḫâk-i pây-ı yâre, -e]

ḫâk-i zemîn: *Yeryüzü toprağı.*

1. Bir şecer ki zirvesi **ḫâk-i zemîni** bûs eder
   Ṣallanır bâd-ı seḥerle dalları ṭûbâ gibi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 11). [ḫâk-i zemîni, -i]

hakîmâne: *Bilgeye yakışır tarzda, bilgece II etkili, güçlü.*

1. O ʿasker-perveriñ vaṣfın beyân etmek degil ḥaddim
   Velâkin maḳṣadım ʿarż-ı ṣadâḳatdir **ḥakîmâne**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 46). [ḥakîmâne,]

ḫâkim-i ʿaşḳ: *Aşk hakimi.*

1. Ey **ḫâkim-i ʿaşḳ** faṣl olacak şimdi bu daʿvâ
   ḥükm eyle ser-â-pâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 7). [ḫâkim-i ʿaşḳ, -]

ḫaḳîr: *Değersiz, aşağı.*

1. İrtiḳâb-ı zillet etme pek fenâdır ey **ḫaḳîr**
   Ḥıdmet et tehẕîb-i aḫlâḳa ʿulüvv-i şâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 21). [ḫaḳîr,]

Hak: *Allah.*

1. Verdi **Ḥakkâ** ehl-i ʿaşḳa ṯâb u envâr-ı ġarâm
   Âfitâb-ı ẕât-ı ʿulyâ-yı cemâliñ ibtidâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 13). [ḥakk-â,]

ḫâksâr ol-: *Toprak olmak II yok olmak, telef olmak.*

1. Ḫâksâr oldum görünmez çeşmime nûr-ı cihân
   Şuʿlesin setr eylemiş ḫurşîd-i tâbân ey ṭabîb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 7). [ḫâksâr oldum, -du, -m]

ḫâl: *Ben.*

1. A Ḥilmî gülşen-i sînemde gördüm ben siyâh bir **ḫâl**
   Elendi ḫınṭa-i âmâl ṭıḳandı dîde-i ġırbâl
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 21). [ḫâl,]

ḫâl: *Vaziyet, durum.*

1. Bu dünyâda dem-â-dem çoḳ günâhlar iktisâb etdim
   Şefâʿat ḳıl beḳâda **ḫâl** vaḫîmdir yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 10). [ḫâl,]
2. Şerḥa şerḥa oldu sînem ṣad hezâr efsûs baña
   Ḫâlime aġlar a Ḥilmî hep seḥer bülbülleri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 10). [ḫâlime, -im, -e]
3. Baña biñ bir ricâ etseñ saña ʿarż-ı cemâl etmem
   Firâḳımla tecennün eyleseñ **ḫâliñ** suʾâl etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 2). [ḫâliñ, -iñ]
4. Ḥaşre dek eyle nedâmet ṣad teʾessüf **ḫâline**
   Gûşe-i nisyânda ḳalma çıḳ amân meydâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 19). [ḫâline, -i, -n, -e]
5. ʿAşḳımıñ bir ẕerresin baḫş eyleyim yâre ṣabâḥ
   Ḫâlimi ʿarż edeyim çeşm-i füsûn-kâre ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 2). [ḫâlimi, -im, -i]
6. Faḳr ḫâlle ḫûb cemâl ârzû olunmaz Ḥilmîyâ
   Durmayıp **ḫâliñ** hemân ʿarż eyle ḫünkâre ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 12). [ḫâliñ, -in]
7. Ḫastalandım ey ṭabîb ṭut nabżımı gör **ḫâlimi**
   Kesb-i ṣıḥḥat edeyim ver bir ʿilâc kimyâ gibi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 5). [ḫâlimi, -im, -i]
8. Şefâʿat yâ resûl **ḫâlim** yamandır
   Heme ḳâlim dü ʿâlemde âmândır
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 35). [ḫâlim, -im]
9. Eyledi derḥâl işâret ki bahâr eyyâmıdır
   ʿÂşıḳ-ı şûrîde **ḫâliñ** bir büyük bayrâmıdır
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 12). [ḫâliñ, -in]

ḫâl u heyʾet: *Durum ve keyfiyet.*

1. Ṭoġduġuñ ân kâʾinât bir ḫandeye maẕhar olur
   Her dile baḫş-ı neşâṭ eyler bu **ḫâl u heyʾetiñ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 4). [ḫâl u heyʾetiñ, -iñ]

ḫâlâ: *Henüz.*

1. Firḳat gibi göñlümde uzandı şeb-i yeldâ ṣubḥ olmadı **ḫâlâ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 2). [ḫâlâ,]

halâş eyle-: *Kurtarmak.*

1. Biḥâr-ı ẕenb ü emvâc-ı meʿâṣîde ġarîḳânı Ḫalâṣ eyler hemân bâd-ı nesîm-i luṭf u iḥsânı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 54). [ḫalâṣ eyler, -r]

hâle: *Ay ve güneşin etrafında bazen görünen parlak dâire.*

1. Ḳudretiñ ibdâʿını taġyîre ḳâdir mi olur Kim bozar necm ü ḳamerde şuʿledir bu

haleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 4).
[hâleyi, -y, -i]

hâle-i ḥüsn-i cemâl içre: *Yüzün(ün) güzelliğinin halesinde(Ay ve güneşin etrafında bazen görünen parlak dâire).*

1. Ḥâme-i ḳudret yazıp nûrun ʿalâ nûr–ı ezel
   Hâle-i ḥüsn-i cemâl içre göründü bî-bedel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 22).
   [hâle-i ḥüsn-i cemâl içre, -]

hâlet: *Nitelik, durum, hal.*

1. Şoldurdı ḥażân çehre-i ezhârı nihâyet
   yâ Rab bu ne **ḥâlet**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 12).
   [ḥâlet,]

hâl-i melâl: *Sıkıntılı durum.*

1. Günahkârım n'olur **ḥâl-i melâlim** rûz-ı maḥşerde
   Şefāʿat eylemez ise nebîler faḫri Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 13).
   [ḥâl-i melâlim, -]

hâl-i semender: *Semender hali. (Semerder, Ateşte yaşadığına inanılan hayali bir kuş).*

1. Verdigiñ âteş derûn-ı sînede etse ẓuhûr
   Sûziş-i cân u tenim **ḥâl-i semender** gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 12).
   [ḥâl-i semender, -]

ḫâl-i tecrîd: *Dünyâya âit şeylerden vazgeçerek gönlünü Allah'a bağlama hali, kalbi mâsivâdan arındırma..*

1. Bezm-i ʿaşḳda **ḫâl-i tecrîd** ile gelmek oldu şarṭ
   Hep ʿalâyıḳdan ümîd-i ḳalbi kesmek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 1).
   [ḫâl-i tecrîd, -]

Halîl: *Sadık dost ll Hz. İbrahim (a.s). (Halîl, Hz. Muhammed'in dedelerinden olup genç yaşta peygamberlik verilen Hz. İbrahim'in diğer ismidir. Çok zengin iken bütün malını Allah yolunda sarfederek feda etmiştir. Misafirperverliği ve cömertliği meşhurdur. Misafiri olmayınca yemek yemez, bir misafir bulmak için çok uzaklara gittiği olurmuş.).*

1. Seni yâd ederek buldu necâtı enbiyâʾ ġamdan
   Gülistân oldu çün âteş **Ḫalîle** yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 6).
   [ḫalîle, -e]

ḫalḳ: *Ahali, insanlar.*

1. Der-i eyvân-ı elṭâfı güşâde ser-tâ-ser **ḫalḳa**
   Münâcât bâbına Ḫilmî hemîşe ʿarż-ı ḥâl eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 9).
   [ḫalḳa, -a]

halḳa-i bâb-ı ḳanâʿat: *Yetinme kapısının (yerinin) oturuşu.*

1. Ḫalḳa-i bâb-ı ḳanâʿat oldu çün cây-ı emân
   Ṣarılıp luṭf-ı Ḫudâya bâb-ı vaḥdet bekleriz
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 11).
   [ḫalḳa-i bâb-ı ḳanâʿat, -]

ḫall u ʿakd: *Çözme ve düğümleme.*

1. Hezârân **ḫall u ʿaḳdında** uzandı rişte-i güftâr
   Raḳîb-i cân-ḫırâşîde hemân mebhût u lâl etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 3).
   [ḫall u ʿaḳdında, -ı, -n, -da]

Hallâḳ: *Yaratıcı, yaratan (Allah).*

1. Ne güzel manẓara ʿarż eder evrâḳ
   Bilirim hep seniñ bu âṣâr **Ḫallâḳ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 6).
   [ḫallâḳ,]

Hallâk-ı ʿâlem: *Alemleri yaratan.*

1. Yoḳdur ey **ḫallâḳ-ı ʿâlem** baḥr-ı luṭfuñ ġâyeti
   Müntaḳışdır cümle eşyâ üzre niʿmet âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 1).
   [ḫallâḳ-ı ʿâlem, -]

hallâl-ı müşkil ol-: *Sorunların çözümü olmak.*

1. Ders-i ʿaşk içre dilâ **ḫallâl-ı müşkil olmaġa**
   Pek mükemmel baḫṣ-ı zülf-i yâri bilmek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 5).
   [ḫallâl-ı müşkil olmaġa, -mag, -a]

hall-i müşkil eyle-: *Sorunların üstesinden gelmek.*

1. Ḫall-i müşkil eyledim üstāẕ-ı ʿaşḳdan ders alıp
   Vâdi-i sengde gezen mollâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 7).
   [ḫall-i müşkil eyledim, -di, -m]

hâm ḫayâl eyle-: *Eğri, boş hayaller kurmak. / kuruntu.*

1. Esâsı bir muḥabbetdir dü ʿâlem üstüne mebnî
   Bu mebḥaṣdan olan ġâfil hemîşe **ḫâm ḫayâl eyler**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 6).
   [ḫâm ḫayâl eyler, -r]

hâme: *Kalem. || Söz söyleme yeteneği, şairlik.*

1. Bu küstâḫâne evżâʿı ederler ʿafvına şâyân
   Anıñ meydân-ı medḥinde gelir çün **ḫâme** cevlâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 68).
   [ḫâme,]
2. Seniñ evṣâfıñı baḫṣ ü beyândan **ḫâmeler** ʿâciz
   Yazarsa misl-i şeh-nâme dolar yüz bin kütüb-hâne
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 57).
   [ḫâmeler, -ler]
3. Ben de oldum bu sirâc-ı ḥüsn-i yârdan ḥışşe-yâb
   Zülf-i cânân-veş elimde **ḫâme** etdi ıżṭırâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 26).
   [ḫâme,]
4. Yâre tebrîk eyleyen ʿîd-i saʿîdi nâmedir
   Ḳara yaşların döken şaḥrâ-yı ġamda

ḫâmedir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 34). [ḫâmedir, -dir]

hâme-i feryâd: *Şikayet etme kalemi.*
1. Ḫâme-i feryâdımı vaṣfı içün ṣaḳḳ eyledim
Başına geçsin o kilkiñ pek siyâhça bir külâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 17). [ḫâme-i feryâdımı, -ım, -ı]

hâme-i ḥüzün: *Hüznün kamıştan yapılan kalemi.*
1. Seyre çıḳmış âfitâb ṣanki fezâ-yı ʿâleme
Bir ġarîbiñ **hâme-i ḥüznüne** bir ṣaḥrâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 4). [hâme-i ḥüznüne, -ü, -(n)e]

hâme-i kudret: *Kudret kalemi (Allah'ın iradesi).*
1. Cebhe-i ḥüsnünde yazdı **ḫâme-i ḳudret** anıñ
Sû-be-sû açdı livâ-yı ḥamd u nuṣret âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 11). [ḫâme-i ḳudret, -]
2. Ḫâme-i ḳudret yazıp nûrun ʿalâ nûr–ı ezel
Hâle-i ḥüsn-i cemâl içre göründü bî-bedel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 21). [ḫâme-i ḳudret, -]

hâme-i ümmîd: *Ümit kalemi II sürekli şiir yazan kalem; sevgiliye kavuşmayı umut eden gönül; diğer şairler.*
1. Nâme-i dil baḫtiyârdır dest-i yârı bûs eder
Ḫâme-i ümmîdi ḳatʿ eyler felek meʾyûs eder
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 32). [ḫâme-i ümmîdi, -i]

hâme-i zer: *Altın kalem.*
1. Ṭâḳ-ı eflâka yazdılar **ḫâme-i zerle** kâtibân
Bu ṣavlet-i şîrâneyi bu saṭvet-i ḥarbiyyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 5). [ḫâme-i zerle, -le]

Hamîd hân: *Abdülhamid Han.*
1. Çıḳardı Ḫilmî bir ʿasker kemâl-i şevḳ ile târîḫ
İlâhî mevlidi rûzun saʿîd eyle **Ḫamîd Ḫâna**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 24). [ḫamîd ḫâna, -]

hançer-i müjgân-ı yâr: *Sevgilinin hançer gibi kirpikleri.*
1. Ḫançer-i müjgân-ı yâre sîne göstermek ne güç
Ṣaplanır tîġ-i cefâsı ḫûn-niṣâre düş de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 3). [ḫaçer-i müjgân-ı yâre, -e]

handân: *Gülen, gülücü, şen, açık, mesrur.*
1. Ez-zemistân-ı firâket bâġ-ı dil pejmürde bûd
Bâ-bahâr-ı vuṣlat eknûn ġonce **ḫandân** sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 8). [ḫandân,]

hande: *Gülme, gülüş.*
1. Ṭoġduġuñ ân kâʾinât bir **ḫandeye** maẓhar olur
Her dile baḫş-ı neşâṭ eyler bu ḥâl u heyʾetiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 3). [ḫandeye, -y, -e]

hande ver-: *Gülmek, gülümsemek.*
1. ʿAndelîbân gâh giryân olmada vaḳt-i bahâr
Gâh verir gülşende ḫande bir gül-i ḥamrâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 16). [ḫande verir, -ir]

hâne-i cism: *Cisim evi, varlık evi.*
1. Ḫâne-i cismim içinde cemʿ olup cân u gönül
Yek vücûd olduḳ hemîşe dâr-ı miḥnet bekleriz
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 7). [ḫâne-i cismim, -im]

hâne-i kalb: *Gönül evi II âşığın gönlü..*
1. Ḫâne-i ḳalbindeki bu Ḫilmî zârıñ âteşin
Sen de ey bî-dâd u inṣâf öyle yâre düş de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 9). [ḫâne-i ḳalbindeki, -i, -n, -de, -ki]

hangi: *Soru sıfatı.*
1. Seḥâb u ebr-i ẓulmetden müberrâ **hangi** bostândır
Ki böyle maẓhar olmuşdur hemân mihr-i dıraḫşâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 11). [hangi,]

hâr: *Diken.*
1. Ġonce gül berge ṣarılmış eylemiş rûyın nihân
Bunda bir ḥikmet nümâyân ṣorayım **ḫâre** ṣabâḥ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 8). [ḫâre, -e]

ḫâr u ḫas ile: *Çerçöple.*
1. Bu gülzâr-ı fenâdan gitmege mecbûr iken elbet
Sezâ mı gideyim **ḫâr u ḫas ile** yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 10). [ḫâr u ḫas ile, -]

harâb ol-: *Yıkılma, Yıkılmaya yüz tutma.*
1. Ḫarâb oldu yazıḳ burc-ı beden taʿmîri mümkün mü
Ḫaẓer mi eylesin artıḳ anıñ seng-i ḳażâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 11). [ḫarâb oldu, -du]
2. Ḫilmîyâ vażʿ-ı esâs-ı ʿaşḳıñ hîç olmaz ḫarâb
Ben ânı bir ṣıbġa-i ḳudretle taṣvîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 11). [ḫarâb olmaz, -maz]

harâm: *Şerîatçe, dince yasak edilmiş şey.*
1. Ḫarâm ṣervetle dünyâda bulursa mürtekib ʿizzet
Anıñ âtîsi ey Ḫilmî ne müdhiş bir felâketdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 19). [ḫarâm,]

harâmî: *Haydut , hırsız. II gönül ülkesini bakış marifetiyle talan eden.*

1. Metâʿ-ı fikretiñ ġârâtına özge sebep olmaz
   Ḥarâmî çeşm ile Ḥilmî o ḥüsn ü ân olur bâʿiş
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 12). [ḥarâmî,]
2. Anıñ ser-tîz-i müjgânı **ḥarâmî** ḳaşları her dem
   Gözümden dökdügü eşk-i ḥûn-efşânı ḥelâl etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 7). [ḥarâmî,]
3. Şemşîr-i müjgânlarıñ çekdi **ḥarâmî** ḳaşlarıñ
   Dökdü ḳanlar cevher-i cân oldu ġâret el-ġıyâş
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 3). [ḥarâmî,]
4. Naẓar ḳıl rûzigâr-ı ġamm-ı hevlnâk ṣulara ṣaldı
   Ḥarâmîler leʾâlî-i refâh u cevheri çaldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 46). [ḥarâmîler, -ler]

harb: *Harp, savaş.*

1. Ṣâbıḳ-ı ġafletle mi **ḥarbe** cesâret aldılar
   Bilmiyorlar mı berâber rûḥ-ı Ḥaydar dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 23). [ḥarbe, -e]

harb âteşi: *Savaşmak için duyulan aşırı arzu.*

1. Nâr-ı dûzaḫdan beterdir Türkleriñ **ḥarb âteşi**
   Çünkü emr eyler cihâdı şerʿ-i enver dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 37). [ḥarb âteşi, -]

harb ile żabṭ eyle-: *Savaşla işgal etmek.*

1. Ez-ḳadîm muʿtâd u kârı Türkleriñ ceng ü cidâl
   Ḥarb ile żabṭ eylemekdir şehr ü bender dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 20). [ḥarb ile żabṭ eylemekdir, -tir]

ḥarb u ceng eyle-: *Savaşmak ve muharebe etmek.*

1. Eylemez ṣaḥrâ-yı cengde vaḥşiyâne ḥarb u ceng
   ʿAdl ü dâdı Türkleriñ çün günden eẕhâr dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 35). [ḥarb u ceng eylemez, -mez]

harb u cihâd: *Savaş ve gaza.*

1. Emr edince ümmete **ḥarb u cihâdı** her zamân
   Anlara nuṣret verir rûḥ-ı peyâmber dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 5). [ḥarb u cihâdı, -ı]

harbe lâyıḳ: *Savaş şartlarına uygun.*

1. Şerm-sâr eyler nihâyet añları kiẕb ü dürûġ
   Ṣıdḳ ile giymek gerekdir **ḥarbe lâyıḳ** kâleyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 8). [ḥarbe lâyıḳ, -]

harben: *Savaşarak.*

1. Nedâmet eyledi Ḥilmî Yunânîlar hep bu târîḫde
   Tesalya ḳıṭʿasın **ḥarben** bugün ʿAbdü'l-ḥamîd aldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 12). [ḥarben,]

harble: *Savaşla.*

1. Dedi Ḥilmî târîḫin dü çeşmi çıḳdı düşmeniñ
   Ḥarble aldı pâdişâh o belde-i Tırḥalayı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 16). [ḥarble,]

harc u fedâ eyle-: *Harcamak ve vazgeçmek.*

1. Râh-ı ʿaşḳda eyledim ḫarc u fedâ her varı ben
   Meyli var vaṣla geçende añladım dil-dârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 7). [ḫarc u fedâ eyledim, -di, -m]

hâr-ı muġaylân-ı cefâ: *Eziyet dikenliğinin dikenleri.*

1. Bir ṭarîḳde ḳalmadı **ḫâr-ı muġaylân-ı cefâ**
   Kaʿbe-i maḳṣûda vâṣıl oldu İslâm âminîn
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 21). [ḫâr-ı muġaylân-ı cefâ, -]

harîs ü bed-fiʿâl ol-: *Aç gözlü ve Kötü işler işleyen olmak.*

1. Ḥarîs ü bed-fiʿâl olma vefâsı var mı dünyânıñ
   Maḳâm-ı rifʿatiñ ancaḳ saña bâb-ı ḳanâʿatdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 13). [ḥarîs ü bed-fiʿâl olma, -ma]

hâs u ʿâm: *Seçkin kimseler ve halk, herkes.*

1. Hep münevver oldu rûy-ı arż-ı ʿaşḳda **ḫâṣ u ʿâm**
   Ḳıblegâh farż etdiler ruḥsârını ehl-i şiyâm
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 23). [ḫâṣ u ʿâm, -]

hasâra uġrâ-: *Zarar görmek, harap olmak.*

1. Binâ-yı cismini şarṣdı felek zîrâ esâsından
   Ḫasâra uġrâdı ḳaṣr-ı dili mevtiñ belasından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 2). [ḫaâra uġrâdı, -dı]

haṣıl: *Doğrusu, velhasıl, sözün kısası.*

1. Ḥâṣılı neṣv ü nemâ buldu yine naḫl-i emel
   Ṣoldurur mı berg-i iḳbâlimi âh-ı ṣubḥ-gâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 21). [ḫâṣılı, -ı]

ḥâṣıl ol-: *Elde edilmek, kazanılmak.*

1. Şeb-i ẓulmetde ġarḳ oldu cihân envâre şanmışlar
   Ḫayâlâtdan ne ẕevḳ **ḫâṣıl olur** ey dilber-i raʿnâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 6). [ḫâṣıl olur, -ur]

hâṣıl ol-: *Meydana gelmek, ortaya çıkmak, peyda olmak.*

1. Dem-â-dem ṣarf-ı enfâs-ı ḥayât-ı câvidân eyler
   Bu dem ṣevḳ-i cedîd **ḥâṣıl olubdur** ʿandelîbâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 4).
   [ḥâṣıl olubdur, -ubdur]

haslet: *İnsanın yaradılışındaki huyu, tabiatı, mizacı.*

1. Ḫudâdan bir ʿinâyetdir baña ḥilmiyyet ey Ḥilmî
   Bu **ḫaṣlet** bende mevcûdken ʿadûdan aḫz-ı ṣâr etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 8).
   [ḫaṣlet,]

haşr: *Allâh'ın ölülere ruhlarını geri verip onları hesaba çekmek üzere toplaması ve toplanma yerine sevk etmesi, dirilme. diriliş.*

1. Açılsın râʾyet-i ġufrân temevvüc eylesin Yâ Rab
   ʿİbâdıñ ḫavf eder rûz u leyâl **ḥaşriñ** cezâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 20).
   [ḥaşriñ, -iñ]
2. Çeşm-i fettânıñ gören **ḥaşre** ʿalâmet istemez
   Cevr-i yâri fehm eden dünyâda râḥat istemez
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 3).
   [ḥaşre, -e]

haşre dek: *Kıyamete kadar, dünya durdukça; çok uzun süre.*

1. Ḥaşre dek eyle nedâmet ṣad teʾessüf ḥâline
   Gûşe-i nisyânda ḳalma çıḳ amân meydâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 19).
   [ḥaşre dek, -]
2. Râyet-i ʿOsmâniyân etsin temevvüc **ḥaşre dek**
   Zirve-i iclâlde yâ Rab ḳıl muẓaffer dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 39).
   [ḥaşre dek, -]
3. Ḥaşre dek manṣûr u maʿmûr eyle ẕât u mülkünü
   Enbiyâya verdigiñ sırr-ı nihânıñ ʿaşḳına
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 9).
   [ḥaşre dek, -]

hasta-i nâ-çâre: *Çaresiz hasta.*

1. Zâr eder leyl ü nehâr şu **ḫasta-i nâ-çâre** ḥayf
   Çoḳ ṭabîb etmiş tedâvî derdine yoḳ çâre ḥayf
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 1).
   [ḫasta-i nâ-çâre, -]

hastalan-: *Sağlığı bozulmak, hasta olmak.*

1. Ḫastalandım ey ṭabîb ṭut nabżımı gör ḥâlimi
   Kesb-i ṣıḥḥat edeyim ver bir ʿilâc kimyâ gibi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 5).
   [ḫastalandım, -dı, -m]

haṭâ: *Hata, yanlış, kabahat.*

1. Ṣadâḳat eyledim iṣbât reh-i ʿaşḳunda cânânıñ
   Ḫaṭâsın gösterip derḥâl ḥazîn ü pür-melâl etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 6).
   [ḫaṭâsın, -sı, -n]

hatîb-i minber: *Minberde hutbe okuyan.*

1. Câmiʿ-i mülk-i cihânda ḫuṭbe-hʏândan ehl-i dil
   Cân ḳulaġın ver de ʿibret al **ḫaṭîb-i minbere**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 8).
   [ḫaṭîb-i minbere, -e]

hatîb-i minber-i şaḥrâ: *Ovadaki (kırlardaki) minberin hatibi (hutbe okuyanı).*

1. Gülistândır mekânıñ ey **ḫaṭîb-i minber-i şaḥrâ**
   Neden efġânla geçmekde şeb ü esḥârıñ ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 7).
   [ḫaṭîb-i minber-i şaḥrâ, -]

hatt u hâl u çeşm ü ġamze: *Yüzdeki ayva tüyler, ben (siyah nokta), göz ve yan bakış.*

1. Ḫaṭṭ u ḫâl u çeşm ü ġamze ḥüsn ü ân ebru kemâñ
   Ṭoplanup gösterdi saṭvet bir dile Dârâ-yı ʿaşḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 3).
   [ḫaṭṭ u ḫâl u çeşm ü ġamze, -]

hatve hatve: *Adım adım.*

1. Yunânistân feṯḥ olur elṭâf-ı Ḥaḳla ser-te-ser
   Ḫatve ḫatve añları sürmekde yer yer dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 30).
   [ḫatve ḫatve, -]

hâver: *Güneş.*

1. Kevkeb-i burc-ı melâhetdir cemâliñ ey perî
   Münir-i vechiñ seḥâb-ı ḥayrete ḳor **ḫâveri**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 2).
   [ḫâveri, -i]

hâver-i nûr-ı hilâl-i ḥikmet: *Bilgelik Hilal'inin ışığının doğusu(çıktığı yer).*

1. Görünür mirʾât-ı dilden pertev-i ʿulviyyetiñ
   Ḫayrete ḳor **ḫâver-i nûr-ı hilâl-i ḥikmetiñ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 2).
   [ḫâver-i nûr-ı hilâl-i ḥikmetiñ, -iñ]

havf et-: *Korkmak, korku duymak.*

1. Açılsın râʾyet-i ġufrân temevvüc eylesin Yâ Rab
   ʿİbâdıñ **ḫavf eder** rûz u leyâl ḫaşriñ cezasından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 20).
   [ḫavf eder, -er]

havl u kudret: *Güç ve kuvvet.*

1. Hestî ü nistî-i ʿâlem kâf u nûn beynindedir

Her bir eşyâda görünür **ḥavl u ḳudret** âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 4). [ḥavl u ḳudret, -]

ḥavż-ı kevser: *Kevser havuzu, cennette bulunan bir havuz II hayat veren kaynak.*

1. Bu ʿabd-i pür-ḳuṣûrı hîç yaḳar mı âteş-i dûzaḫ
   Yaratdın **ḥavż-ı kevserle** zihî dört nehri Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 16). [ḥavż-ı kevserle, -le]
2. Anıñ çâh-ı zeneḫdânı aḳar bir **ḥavż-ı kevserdir**
   Ḥayât-ı câvidân îṣâl eder efvâh-ı ʿaṭşâne
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 33). [ḥavż-ı keverdir, -dir]

ḥayâl et-: *Bir şeyi zihinde tasarlayıp canlandırmak, hayallemek.*

1. Uzunca baḫs-i zülfünce nice ince **ḥayâl etdim**
   Bu şeb müşkbâr-ı târında raḳible ḳîl u ḳâl etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 1). [ḥayâl etdim, -di, -m]
2. Seni görmek müyesser olmasa bu Ḥilmîye ṣad sâl
   Teʾessüf eylemem hem görmegi aṣlâ **ḥayâl etmem**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 6). [ḥayâl etmem, -me, -m]

ḥayâlât: *Hayaller.*

1. Şeb-i ẓulmetde ġarḳ oldu cihân envâre ṣanmışlar
   Ḥayâlâtdan ne ẓevḳ ḥâṣıl olur ey dilber-i raʿnâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 6). [ḥayâlâtdan, -dan]

ḥayâl-i ẓıll-ı ʿâlem: *Alemin gölgesinin hayali.*

1. Ḥayâl-i ẓıll-ı ʿâlemden bu hestîden ḥaẕer eyler
   Başîret ṣâḥibi sırr-ı ḥaḳâyıḳa naẓar eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 33). [ḥayâl-i ẓıll-ı ʿâlemden, -]

ḥayât: *Yaşam, dirilik, canlılık, sağlık, yaşayış, ömür.*

1. Vedâʿ etmek şebâbetde **ḥayâta** Ḥilmî düşvârdır
   Ḥubûb etdi ecel bâdı ne çâre mevt hevâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 33). [ḥayâta, -a]
2. Ḥilmîye ʿarż-ı cemâl eyle gelip ey çeşm-i mest
   Bâde-i ʿaşḳın **ḥayâtdır** ṣuñ baña ḳaṭre ṣarâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 14). [ḥayâtdır, -dır]
3. Ḥayâtı sû-be-sû câr̂î olup baḥr-ı kerâmâtı Dür-efşân-ı füyûż-ı Ḥaḳ dürür felek ʿinâyâtı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 13). [ḥayâtı, -ı]

ḥayât bul-: *Canlanmak, dirilmek; sıkıntılardan kurtulmak; isteklerine kavuşmak.*

1. Eşcâr **ḥayât buldu** ḳudret-i Ḥaḳla Ḥayret verir çünkü bu ḥikmet ʿaḳla
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 3). [ḥayât buldu, -du]
2. Düşerse zemîne bir ḳaṭre bârân Ḥayât bulur o ân bâġçe-i cânân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 14). [ḥayât bulur, -ur]

ḥayât-efzâ: *Hayata coşku katan.*

1. Ümmehât-ı ʿunṣur-ı çâre **ḥayât-efzâ** lebiñ Mihr-i ẕâtıñ pertev-i envârî-i şems ü duḥâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 5). [ḥayât-efzâ,]

ḥayât-ı câvidân: *Ölümsüz yaşam, ölümsüzlük.*

1. Gül-i ruḫsârı ṣoldurdı seḥerde bülbülüñ zârı
   Teverrüm eyledi ol yâr **ḥayât-ı câvidândan** geç
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 12). [ḥayât-ı câvidândan, -dan]
2. Anıñ çâh-ı zeneḫdânı aḳar bir ḥavż-ı kevserdir
   Ḥayât-ı câvidân îṣâl eder efvâh-ı ʿaṭşâne
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 34). [ḥayât-ı câvidân, -]

ḥayât-ı lemʿa: *Yaşamın parlaklığı/parıltısı.*

1. Ḥayât-ı lemʿası söndü hemân-dem rîḥ-i ṣarṣarla
   Kim eyler istifâżâ her zamân mihriñ żiyâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 15). [ḥayât-ı lemʿası, -s, -ı]

ḥaydar gibi: *Arslanlar (Hz. Ali'nin lakabı) gibi.*

1. Bi-ʿavni'llâh cünûd-ı Ḥażret-i ʿAbdü'l-ḥamîd Ḫânıñ
   Be-her ferdi hemân **Ḥaydar gibi** aʿdâsına ṣaldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 2). [ḥaydar gibi, -]

ḥaydarâne: *Arslancasına.*

1. Ḥaydarâne ṣavletin gördü ʿadûsu sû-be-sû ʿAvn-i Ḥaḳdır yâveri tevfîḳ rehber dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 9). [ḥaydarâne,]

ḥayf: *Eyvah, yazık, heyhat anlamlarında kullanılan bir söz.*

1. Zâr eder leyl ü nehâr şu ḫasta-i nâ-çâre **ḥayf**
   Çoḳ ṭabîb etmiş tedâvî derdine yoḳ çâre **ḥayf**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 1). [ḥayf,]
2. Zâr eder leyl ü nehâr şu ḫasta-i nâ-çâre **ḥayf**
   Çoḳ ṭabîb etmiş tedâvî derdine yoḳ çâre **ḥayf**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 2). [ḥayf,]
3. Çehre-i gülzârı taṣfîr eylemiş bâd-ı ḫazân Ġonca gül iken ṣararmış vech-i aḥmer-dâra **hayf**

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 4). [ḥayf,]

4. Bir fiġân ḳopdı gülistânda ne ḥikmet ey göñül
   Naġme-i şevḳi kesildi bülbülüñ gülzâre **ḥayf**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 6). [ḥayf,]
5. Şanma esrâr-ı İlâhî Ḥilmiyâ ẕâhir olur
   Ḳalb-i nâdâna tecellî eyleyen esrâra **ḥayf**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 8). [ḥayf,]

ḥayfâ: *Yazık!, yazıklar olsun!.*

1. Oldu jeng-âlûd **ḥayfâ** cevher-i ʿömr-i ʿazîz
   Ḥilmiyâ taḳdîme aḥrâ yoḳdur aṣla taʿâti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 9). [ḥayfâ,]
2. Defter-i aʿmâl-i ḫayrım ṭoldı ʿiṣyânla hemân
   Ser-te-ser yazıldı **ḥayfâ** şerm ü ḥaclet âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 8). [ḥayfâ,]

ḥaylî: *Çokça, epeyce, oldukça.*

1. Mihr-i vuṣlatla münevver etmediñ dil-ḫânemi
   Ḫayli demdir dilberâ hep künc-i mihnet bekleriz
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 6). [ḫayli,]
2. Münevver oldu âfâḳ-ı merâmıñ dâmen-i ẕeyli
   Ṣıyâm-ı firḳat[i] hicrân-ı dil-dârı çekip **ḫaylî**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 14). [ḫaylî,]

ḫayr: *İyi, hayırlı, yararlı, faydalı.*

1. Ġarîbim ḳıl meded yoḳdur meded-res ġayrı Allâhım
   Verir luṭf u hidâyet lâ-cerem her **ḫayrı** Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 2). [ḫayrı, -ı]
2. Ḫayra maṣrûfdur nuḳûd u niyyet ü fikri anıñ
   Râżî vü ḫoşnûd olur Allâh ile Peyġamberi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 3). [ḫayra, -a]
3. Cülûsundan beri ṣarf etmede efkârını **ḫayra**
   Erişdi pertev-i mihr-i ʿadâlet cümle büldâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 49). [ḫayra, -a]

ḫayrân: *Kendinden geçmiş, şaşırmış.*

1. ʿUḳûl-ı kâʾinât **ḫayrân** ser-â-ser vaṣf-ı ẕâtıñda
   Seni medḥ eyleyen rabb-i kerîmdir yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 3). [ḫyrân,]

ḫayrân et-: *Hayranlık duygusu uyandırmak, çok beğenilmek.*

1. ʿAskerleriñ ṣavleti etdi ḫayrân devletleri
   Gördüler hep âteş ṣaçar ṭop u tüfeng mermiyyeyi *(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 7). [ḫayrân etdi, -di]*

ḫayrân ol-: *Tutkun olmak, çok arzu etmek.*

1. O çîn ebrûsına **ḫayrân olur** ṣad dîde-i âhû
   Ṣaḥârî-i muḥabbetde anıñla ittiṣâl etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 9). [ḫayrân olur, -ur]

ḫayrân ol-: *Çok beğenmek, kendinden geçmek; bağlanmak.*

1. Bülbülün efġânını tezyîde bir güldür sebep
   Naġme-i murġ-ı dile **ḫayrân olan** añlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 10). [ḫayrân olan, -an]
2. Seni muḫtâc u bî-ʿilâc beni bî-çâre ṣanmışlar
   Cemâl-i yâre **ḫayrân olduġumdan** mı neden bilmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 16). [ḫayrân olduġumdan, -dug, -um, -dan, -, -]

ḫayret: *Şaşırma, şaşırıp kalma, ne yapacağını bilmeme.*

1. Nice esrâr-ı ḥikmet münʿaḳid her târ-ı zülfünde
   Ki **ḫayret** baḫş eder her ʿuḳdesi eẕhân-ı insâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 28). [ḫayret,]

ḫayret ver-: *Şaşkınlık vermek, şaşırtmak.*

1. Eyledi fikr-i daḳîḳ ol baḫṣ-i zülfünde hezâr
   ʿAḳlıma **ḫayret veren** mûy-ı miyânım işte bu
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 12). [ḫayret veren, -en]
2. Eşcâr ḫayât buldu ḳudret-i Ḫaḳla Ḫayret verir çünkü bu ḥikmet ʿaḳla
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 4). [ḫayret verir, -ir]
3. Her ḥikmetiñ ʿaḳla veriyor ḫayret Görmüyor mu ʿaceb dîde-i ʿibret
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 17). [ḫayret veriyor, -(i)yor]

ḫayrete dal-: *Bir durum veya bir şey karşısında ne yapacağını, ne hüküm vereceğini bilememe, şaşırma, şaşırıp kalma, şaşkınlık.*

1. O rütbe saṭvet-i şâhâneyi gösterdi ki ʿasker
   Ṣaḥârî-i vegâda hep ʿaḳıllar **ḫayrete daldı**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 4). [ḫayrete daldı, -dı]

ḫayrete ko-: *Şaşırmak.*

1. Görünür mirʾât-ı dilden pertev-i ʿulviyyetiñ
   Ḫayrete ḳor ḫâver-i nûr-ı hilâl-i ḥikmetiñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 2). [ḫayrete ḳor, -]

ḫayret-efzâ-yı ʿukûl: *Akıllara şaşkınlık veren.*

1. ʿAks-i ṣûret mi verir her bâr baña mirʾât-ı dil
Ḥayret-efzâ-yı ʿuḳûldür nâz ile o ḫilḳatiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 12). [ḥayret-efzâ-yı ʿuḳûldür, -dür]

ḥayret-engîz *Hayret verici.*
1. Gördüm ebnâ-yı beşerde **ḥayret-engîz** bir cüce
Raḳṣ eder ṣaḥrâ-yı dilde ḳâmet-i bâlâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 9). [ḥayret-engîz,]

ḥayrü'l-ḥâfız: *Koruyuculuğun.*
1. Ḥıfz ede derd ü elemden ânı **ḫayrü'l-ḥâfızîn**
ʿÂfiyet ṣıḥḥat selâmet ola her dem yâveri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 9). [ḫayrü'l-ḥâfızîn,]

ḥayrü'l-verâ: *Halkın, alemin hayırlısısın (Hz. Muhammed kastedilmektedir).*
1. Yâ **ḫayrü'l-verâ** ṣalâvât u selâm
ʿAleyke ilâ sâʿâtü'l-ḳıyâm
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 11). [ḫayrü'l-verâ,]

hazân: *Güz, sonbahar.*
1. Ḥazân ṣoldurdu evrâḳ-ı ḥayâtı baḳ ṣebâbında
İçirir şerbet-i mevti felek câm-ı cefasından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 5). [ḫazân,]
2. Ṣoldurdı **ḫażân** çehre-i ezhârı nihâyet yâ Rab bu ne ḥâlet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 11). [ḫażân,]

hazer et-: *Sakınmak, çekinmek.*
1. Ne ârzûñ varsa icrâ et ʿitâbımdan **ḫaẕer etme**
Bu fırṣat bir ġanîmetdir ne yapsañ infiʿâl etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 3). [ḫaẕer etme, -me]

hazer eyle-: *Sakınmak, kaçınmak.*
1. Ḥarâb oldu yazıḳ burc-ı beden taʿmîri mümkün mü
Ḥaẕer mi eylesin artıḳ anıñ seng-i ḳażâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 12). [ḫaẕer eylesin, -sin]
2. Ḥayâl-i ẓıll-ı ʿâlemden bu hestîden **ḫaẕer eyler**
Baṣîret ṣâḥibi sırr-ı ḫaḳâyıḳa naẓar eyler
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 33). [ḫaẕer eyler, -r]

hazer eyler iken: *Sakınırken, kaçınırken.*
1. Mevc-i sevdâdan **ḫaẕer eyler iken** ben dâʾimâ
Baġrıma şapladı eyvâh işte ʿaşḳıñ ḫançeri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 7). [ḫaẕer eyler iken, -]

hâzihi: *İşte,henüz , hala.*
1. Ṣaḥn-ı ruḫsârıñda menḳûş **hâzihi** cennât-ı ʿadn
Fedḫulûhâ ḫâlidîn sırrınca devlet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 11). [hâzihi,]

hâzık: *Usta, maharetli bilhassa hekimler için kullanılır.*
1. Derd ü ʿaṣḳıñ yâresi muḥtâc olur bir **ḥâzıḳa**
Ey muḥibb-i ḫasta-dil dermân içün Loḳmâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 13). [ḥâẕıḳa,]

hazîn ü pür-melâl et-: *Hüzünlü ve gam dolu etmek.*
1. Ṣadâḳat eyledim iṣbât reh-i ʿaṣḳunda cânânıñ
Ḥaṭâsın gösterip derḥâl **ḫazîn ü pür-melâl etdim**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 6). [ḫazîn ü pür-melâl etdim, -di, -m]

haẕret-i ʿabdü'l-ḥamîd hân: *Abdülhamid Han hazretleri.*
1. ʿAdâletle muḫammer bir vücûdı görmek istersen
Gelip ʿaṭf-ı naẓar ḳıl **Ḥażret-i ʿAbdü'l-ḥamîd Ḫâna**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 38). [ḫażret-i ʿabdü'l-ḥamîd ḫâna, -a]

haẕret-i Gaffâr: *Gaffar olan Allah.*
1. Tevbekâr ol bil ʿaẕâb-ı dûzaḫı ey rû-siyâh
Ḥażret-i Ġaffâra yalvar dâmen-i amâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 8). [ḫażret-i ġaffâra, -a]

Haẕret-i Sulṭân Hamîd: *Sultan Abdülhamid Hazretleri.*
1. Bâ-ḫuṣûṣ eyler müdemmir düşmeniñ ecnâdını
Ḥażret-i Sulṭân Ḥamîddir el-muẕaffer dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 8). [ḫażret-i sulṭân ḫamîddir, -dir]

haẕz u naṣîb: *Mutluluk ve baht.*
1. O ẕât taḳbîl ede dest-i şerîfiñ dil ola şâdân
Alup **ḫaẕẓ u naṣîbin** lebleriñ ey menbaʿ-ı ʿirfân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 28). [ḫaẕẓ u naṣîbin, -in]

hedm et-: *Yıkmak, Harap etmek.*
1. Hedm eder ḳalb-i raḳîḳı âteş-i sûzân-ı ʿaşḳ
Göñlümü bir ḫüsn-i tedbîr ile taʿmîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 5). [hedm eder, -er]

helâl et-: *Helal etmek.*
1. Anıñ ser-tîz-i müjgânı ḫarâmî ḳaşları her dem
Gözümden dökdügü eşk-i ḫûn-efşânı **ḫelâl etdim**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 8). [ḫelâl etdim, -di, -m]

hele: *Özellikle, mademki.*
1. Sehâb-ı lutf u ihsânı **hele** ʿasr-ı hümâyûnda
Füyûżât-baḫş olur elbet ḳadîm ol ebr-i nîsâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 15). [hele,]

2. Zümürrüd oldı ṣaḥrâ-yı ḫilâfet câ-be-câ elbet
Bugün kim iʿtibâr eyler **hele** laʿl-i Bedeḫşâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 54). [hele,]

hem: *Ayrıca, ilave olarak.*

1. Seni görmek müyesser olmasa bu Ḥilmîye ṣad sâl
Teʾessüf eylemem **hem** görmegi aṣlâ ḫayâl etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 6). [hem,]
2. Çehre-i ḫûrşîde beñzetdim o yârıñ vechini İnʿikâsıyla edip **hem** lemʿa-dâr dil-dârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 18). [hem,]
3. ʿAndelîb-i dil niçün zâr etmesin **hem** ıżṭırâb
Lâne-i faẕlında ârâm eyledi bûm u ġurâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 15). [hem,]
4. ʿAndelîbân naġmeyi gülşen içinde ṣubḥ u ṣâm
Bâġ-ı firdevs revnaḳı **hem** niʿmeti dârü's-selâm
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 18). [hem,]
5. Kitâb-ı ḫüsnünü **hem** muḫtaṣar **hem** de müfîd etdim
Bu ṣûret münʿakis yâriñ heyûlâ-yı cemalinde
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 5). [hem,]
6. Kitâb-ı ḫüsnünü **hem** muḫtaṣar **hem** de müfîd etdim
Bu ṣûret münʿakis yâriñ heyûlâ-yı cemalinde
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 5). [hem,]

hemân: *Hemen, o anda, vakit kaybetmeden.*

1. Dilâ giryân u feryâda leb-i ḫandân olur bâʿiṣ
Hemân âḫ u seḥer-gâha ṣeb-i hicrân olur bâʿiṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 2). [hemân,]
2. Cârîdir çün lebleriñde taḫtihe'l-enhâr **hemân**
Ḥilmîyâ ben andan artıḳ ḳaṭre şerbet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 13). [hemân,]
3. Hezârân ḫall u ʿaḳdında uzandı rişte-i güftâr
Raḳîb-i cân-ḫırâşîde **hemân** mebhût u lâl etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 4). [hemân,]
4. Ey sitemger ṣûḫ çeşmiñ âteş-i cevri **hemân**
Yaḳdı ṣaḥrâ-yı dili yoḳ mu selâmet el-ġıyâṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 7). [hemân,]
5. Faḳr ḫâlle ḫûb cemâl ârzû olunmaz Ḥilmîyâ
Durmayıp ḫâliñ **hemân** ʿarż eyle ḫünkâre ṣabâḥ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 12). [hemân,]
6. Gel ey göñlüm yeter artıḳ şu ezvâḳ-ı cihândan geç
Hemân bülbül gibi feryâddasın âh u fiġândan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 2). [hemân,]
7. Kâm-ı maḳṣûd-ı dili almaḳ içün Ḥilmî **hemân**
Çeşm ü rûyın ḫâk-i pây-ı yâre sürmek oldu şarṭ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 13). [hemân,]
8. Defter-i aʿmâl-i ḫayrım ṭoldı ʿiṣyânla **hemân**
Ser-te-ser yazıldı ḫayfâ şerm ü ḫaclet âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 7). [hemân,]
9. Seḥâb u ebr-i ẓulmetden müberrâ hangi bostândır
Ki böyle maẓhar olmuşdur **hemân** mihr-i dıraḫşâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 12). [hemân,]
10. Hemân ḫıfẓ eyle yâ Rabbî ki ẕâtı ẓıll-ı pâkiñdir
Seniñ luṭf u ʿinâyetiñ gelir mi ʿadd u hesâba
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 21). [hemân,]
11. Bi-ʿavni'llâh cünûd-ı Ḥażret-i ʿAbdü'l-ḥamîd Ḫânıñ
Be-her ferdi **hemân** Ḥaydar gibi aʿdâsına ṣaldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 2). [hemân,]
12. Bilirim iltifât eyler o ḫünkâr-ı ʿadâlet-kâr
Kemâl-i raḥm u şefḳatle **hemân** erbâb-ı ʿirfâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 20). [hemân,]
13. Bahâr-ı dâʾime maẓhar ola gülzâr-ı iclâli
Yaşasın mülk-i şevketde **hemân** merdâne ferdâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 64). [hemân,]
14. Ḳad-i ṭûbâsına meftûn olup serv-i ḫırâmânı
Varınca bâġ-ı lâhûta **hemân** nâsûtuñ reyḥânı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 12). [hemân,]
15. Biḥâr-ı ẕenb ü emvâc-ı meʿâṣîde ġarîḳânı Ḫalâṣ eyler **hemân** bâd-ı nesîm-i luṭf u iḥsânı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 54). [hemân,]

hemân-dem: *Hemen, o anda, vakit kaybetmeden.*

1. Ḥayât-ı lemʿası söndü **hemân-dem** rîḥ-i ṣarṣarla
   Kim eyler istifâżâ her zamân mihriñ żiyâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 15). [hemân-dem,]

heme: *Hep; bütün; cümle.*

1. Kî büved ṣaḫn-ı dil-i Ḥilmî **heme** pertev-feşân
   Ger neyâyed ez-cemâlet tâb u iḥsân sû-be-sû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 13). [heme,]
2. Şefâʿat yâ resûl ḥâlim yamandır
   Heme ḳâlim dü ʿâlemde âmândır
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 36). [heme,]

hemîn: *Böyle.*

1. Pertev-ârâ-yı hidâyet oldu bu yolda **hemîn**
   Buldu bir râh-ı mecâz vaṣl-ı dili bî-ân u în
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 9). [hemîn,]

hemîşe: *Her zaman, daima.*

1. Esâsı bir muḥabbetdir dü ʿâlem üstüne mebnî
   Bu mebḥaṣdan olan ġâfil **hemîşe** ḫâm ḫayâl eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 6). [hemîşe,]
2. Der-i eyvân-ı elṭâfı güşâde ser-tâ-ser ḫalḳa
   Münâcât bâbına Ḥilmî **hemîşe** ʿarż-ı ḥâl eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 10). [hemîşe,]
3. Ḳıblegâhımdır **hemîşe** kaʿbe-i ruḫsâr-ı yâr
   Gerçi ṣûfî ʿâbide miḥrâb u minber gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 9). [hemîşe,]
4. Ḫâne-i cismim içinde cemʿ olup cân u göñül
   Yek vücûd olduḳ **hemîşe** dâr-ı miḫnet bekleriz
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 8). [hemîşe,]
5. Ẕuhûr-ı pertev-i mihr-i kerem âfâḳ-ı ḥikmetden
   Hemîşe pertev-efşân-ı ʿinâyet mülk ü büldâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 4). [hemîşe,]
6. Ṣükûfe-zâr olan mülk-i dil-i şâh-ı cihân-ârâ
   Hemîşe revnaḳ-efzâdır bütün ezhâr-ı ekvâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 14). [hemîşe,]

henüz: *Şimdi, yeni.*

1. Mevcûd iken **henûz** ʿâlem-i Ḫudâda
   Bütün eşyâ iken ketm ü ḫafâda
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 9). [henûz,]

hep: *Hepsi.*

1. Kemâl-i istiḳâmetle vaẕîfe-dâr olanlar **hep**
   O ẕâtlar ki cihânda ṣâḥib-i ʿiffet aṣâletdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 15). [hep,]
2. Nedâmet eyledi Ḥilmî Yunânîlar **hep** bu târîḫde
   Tesalya ḳıṭʿasın ḥarben bugün ʿAbdü'l-ḥamîd aldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 11). [hep,]
3. Nişân-ı iftiḫâr ṭaḳdı ġuzât **hep** levḥa-i ṣadra
   Ser-â-ser leşker-i Yunân cerîha arḳadan aldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 7). [hep,]
4. Ne güzel manẕara ʿarż eder evrâḳ
   Bilirim **hep** seniñ bu âṣâr Ḫallâḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 6). [hep,]
5. Ḫâk-i pây u zîr-i pây-ı reʾfetiñ kuḥl-ı ʿuyûn
   ʿÂṣıḳân **hep** oldu sevdâ-yı ruḫuñla rû-nümûn
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 22). [hep,]

hep: *Sürekli olarak, her zaman, daima.*

1. Geçdi ʿiṣyân ile **hep** ey ġâfir-i ẕenb-i ʿaẓîm
   ʿÖmrümüñ her sâl u mâhı rûz u şeb her saʿâti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 5). [hep,]
2. Bu küstâḫâne güftârdan merâmım ʿarżuḥâldir **hep**
   Ḳuvâ-yı nâṭıḳım ʿaẓm-ı remîmdir yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 7). [hep,]
3. Sîne-i fikriñ olur **hep** pîç ü tâb-ı ıżṭırâb
   Vâdi-i eşkâl-i zülf-i şîve-kâre düş de gör
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 7). [hep,]
4. Verdi çün pâzâr-ı germ-â-germ-i ʿaşḳa tâb u fer
   Ol metâʿ-ı ḥüsnüñe Ḥilmî cihân **hep** müşteri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 10). [hep,]
5. Şerḥa şerḥa oldu sînem ṣad hezâr efsûs baña
   Ḫâlime aġlar a Ḥilmî **hep** seḥer bülbülleri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 10). [hep,]
6. Dîde-i ġam-dîdeden ceryân eden **hep** ḫûndur o
   Andırır bir ḳaṭresi emvâc-ı baḥr-i aḥmeri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 3). [hep,]

7. Mihr-i vuṣlatla münevver etmediñ dil-ḫânemi
Ḫayli demdir dilberâ **hep** künc-i mihnet bekleriz
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 6). [hep,]
8. Bezm-i ʿaşḳda ḥâl-i tecrîd ile gelmek oldu şarṭ
Hep ʿalâyıḳdan ümîd-i ḳalbi kesmek oldu şarṭ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 2). [hep,]
9. Sû-be-sû eyler temevvüc baḥr-i luṭf u reʾfeti
Dem-be-dem îs̱âr eder ekvâna **hep** dürr-i semin
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 24). [hep,]
10. Bahâr-ı dâ'îm-âsâdır füyûżât baḫş eder luṭfu
Ṣuʿâʿ-ı revnaḳ-efzâ **hep** bu ezhâr-ı gülistâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 8). [hep,]
11. Hʸâb u râḥatla ġunûde ẕanneden Yunânîler
Bildiler ʿOs̱mâniyânı **hep** sefer-ber dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 26). [hep,]
12. Her bir efrâd-ı şecâʿat-pîşeniñ ḳalbinde **hep**
Ġâzîlik ile şehâdetdir muṣavver dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 11). [hep,]
13. ʿAskerleriñ ṣavleti etdi ḫayrân devletleri
Gördüler **hep** âteş ṣaçar ṭop u tüfeng mermiyyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 8) . [hep,]
14. Gül-i ṣad-berg-i ruḫsârı meşâm-ı ʿâşıḳâne **hep**
Leṭâfet baḫş eder her âyîne gülzâr-ı devrana
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 23). [hep,]
15. Vücûd-ı aḳdesiñ maḥfûẓ olup taḫt-ı ḫilâfetde
Şebân-rûz vird ü ez̧kârım budur **hep** Rabb-i Sübḥâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 62). [hep,]
16. Hep münevver oldu rûy-ı arż-ı ʿaşḳda ḫâṣ u ʿâm
Ḳıblegâh farż etdiler ruḫsârını ehl-i ṣiyâm
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 23). [hep,]
17. Ey şeh-i mülk-i la-ʿamrük vey meh-i burc-ı kerîm
Baḥr-i ḫayretde ḳalıp vaṣfıñda **hep** ʿaḳl u selim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 32). [hep,]
18. Câmiʿ oldu cebhe-i ḫüsnüñde **hep** esrâr-ı ʿaşḳ
Ẓulmet-i dehri izâle eyledi envâr-ı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 11). [hep,]
19. Gülistânıñ beḳânıñ ġoncası murġ-ı ḫoş-elḥânı
Alır bûy-ı feżâʾil **hep** meşâm-ı ẕevḳ-i insânı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 24). [hep,]
20. Dem-â-dem zâr u efġân olduġumdan mı neden bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr içün **hep** yâra ṣanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 20). [hep,]
21. Ber-ṭaraf olsun ġumûm **hep** şevḳ gelsin saña
Ṣâʿir-i mâhir bu yolda ittibâʿ etsin saña
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 11). [hep,]

hep: *Tüm.*

1. O rütbe saṭvet-i şâhâneyi gösterdi ki ʿasker
Ṣaḥârî-i vegâda **hep** ʿaḳıllar ḫayrete daldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 4). [hep,]

her: *Her. Hep, bütün.*

1. Geçdi ʿiṣyân ile hep ey ġâfir-i ẕenb-i ʿaẓîm
ʿÖmrümüñ **her** sâl u mâhı rûz u şeb **her** saʿâti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 6). [her,]
2. Ġarîbim ḳıl meded yoḳdur meded-res ġayrı Allâhım
Verir luṭf u hidâyet lâ-cerem **her** ḫayrı Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 2). [her,]
3. Beni ḳıl mazhar-ı ġufrân günâhdan tövbe yâ Rabbî
Menâhî nâm edip noḳṣân ḳılar **her** emri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 4). [her,]
4. Hevâ-yı nefs-i emmâre beni iḍlâl eder **her** bâr
İżâʿe eyledim sâl u şuhûr u dehri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 9). [her,]
5. Ṭoġduġuñ ân kâʾinât bir ḫandeye maẓhar olur
Her dile baḫş-ı neşâṭ eyler bu ḥâl u heyʾetiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 4). [her,]
6. Nice esrâr-ı ḥikmet münʿaḳid **her** târ-ı zülfünde
Ki ḫayret baḫş eder **her** ʿuḳdesi ez̧hân-ı insâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 28). [her,]
7. Ḳadr olur **her** şeb ki ola vuṣlat-ı dildâr baña
ʿİd olur **her** rûz ki ola ülfet-i dildâr baña

(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 41). [her,]

8. Ezelde bendeyim ben de seniñ **her** târ-ı zülfünde
   Siyâh gîsûlarıñ ʿanber şemîmdir yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 5). [her,]
9. Eder bir nîşte{r}-i nâçîz ile aʿdâsını maḳhûr
   Ḥudâdır ḳâdir-i muṭlaḳ **her** emri ber-kemâl eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 4). [her,]
10. Lâ-cerem tevfîḳ-i Ḥaḳdır **her** umûr-ı rehberi
    Ġıbta-baḫşâ-yı cihândır saṭvet-i baḥr ü beri
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 11). [her,]
11. Ol şehin-şâh-ı cihânı ḳıl muẕaffer dâʾimâ
    Seyl-i esyâf eyleyen **her** ġâziyânıñ ʿaşḳına
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 8). [her,]
12. Gül-i şad-berg-i ruḫsârı meşâm-ı ʿâşıḳâne hep
    Leṭâfet baḫş eder **her** âyîne gülzâr-ı devrana
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 24). [her,]
13. Nice esrâr-ı ḥikmet münʿaḳid **her** târ-ı zülfünde
    Ki ḥayret baḫş eder **her** ʿuḳdesi eẕhân-ı insâna
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 27). [her,]
14. Her şeb-i ġamda ederdim tâ seḥer fikr ü ḫayâl
    Deşt-i firḳatde ḳılardım âh u zâr rûz u leyâl
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 1). [her,]
15. Her ḥikmetiñ ʿaḳla veriyor ḥayret
    Görmüyor mu ʿaceb dîde-i ʿibret *(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 17). [her,]*
16. Râh-ı fülk-i maḳṣada necm-i cemâliñ rehberim
    Ḳurtarır bu Ḥilmî zârı **her** belâdan lâ-cerem
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 44). [her,]
17. Füyûżât gülşeni olmuş durur **her** bezm gülistânı
    Nûr-efşândır ilâ-yevmi'l-ḳıyâm şemʿ-i fürûzânı
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 35). [her,]
18. Kimseden ẕerre ḳadar luṭf u ʿinâyet istemez
    Vird edindim cevr-i yârdan çekdigim **her** zârı ben
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 6). [her,]

her: *Her, her bir.*

1. Geçdi ʿişyân ile hep ey ġâfir-i ẕenb-i ʿaẕîm
   ʿÖmrümüñ **her** sâl u mâhı rûz u şeb **her** saʿâti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 6). [her,]
2. Bir ḳad-ı ṭûbânıñ oldum mâʾil-i reftârı çün
   Bâġdaki **her** servi-i raʿnâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 6). [her,]
3. Gürledikçe ṭop u aʿdâ kûb-ı saṭvet der-ʿaḳeb
   Ḳaçdılar terk eyleyüp **her** şehr ü kişver dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 28). [her,]

her ân: *Her an. Her zaman.*

1. Ayaġı çekdim el verdi baña ol dîde-i mestân
   Kebâb olmuş dil ü cânım dilerdi Ḥilmiyâ **her ân**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 18). [her ân, -]
2. Varınca ravża-i pâk-ı Resûle söyledi der-ân
   Ṣalât ile selâmı çün ġıyâben eyledim **her ân**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 26). [her ân, -]
3. Ḳalır mı keştî-i gönlüm bu girdâb-ı ġam-efzâda
   Anıñ sâḥil-resi maḳṣûduna **her ân** olur bâʿiṣ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 8). [her ân, -]
4. Vücûduyla mübâhât eylesin ʿOṣmâniyân **her ân**
   Ki ʿaṣrı ġıbṭa-baḫşâdır bütün aʿṣâr u ezmâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 5). [her ân, -]

her bâr: *Her seferinde, sürekli.*

1. ʿAks-i ṣûret mi verir **her bâr** baña mirʾât-ı dil
   Ḥayret-efzâ-yı ʿuḳûldür nâz ile o ḫilḳatiñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 11). [her bâr, -]

her bir: *Her bir.*

1. Zînet-efzâ-yı vücûd-ı ehl-i ʿaşḳdır **her biri**
   Dürri-yektâ-yı dümûʿdur lüʾlüʾ-i lâlâ-yı ʿaşḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 13). [her biri, -i]
2. Her bir efrâd-ı şecâʿat-pîşeniñ ḳalbinde hep
   Ġâzîlik ile şehâdetdir muṣavver dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 11). [her bir, -]
3. Tâb-ı laʿliñden olup **her bir** füyûż-ı ḫâṣ u ʿâm
   Ziynet-ârâ-yı dü-ʿâlem ḥüsn-i bî-hemtâ lebin

(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 19). [her bir, -]

her bir: *Hepsi, tüm.*

1. Hestî ü nistî-i ʿâlem kâf u nûn beynindedir
   Her bir eşyâda görünür ḥavl u ḳudret âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 4). [her bir, -

her bir kimse: *Her bir kişi.*

1. Ey dü çeşmim yaş yerine ḳan-niş̲âr et ṭurma hîç
   Vezn olur aʿmâli **her bir kimseniñ** yevmü'l-ḥisâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 12). [her bir kimseniñ, -n, -iñ]

her biri: *Ayrı ayrı, beheri.*

1. Ebr-i sevdâdan ṣaçıldı baḳ sirişkim gevheri
   Dürre-i ġarrâ gibi pertev-feşândır **her biri**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 2). [her biri, -]

her dem: *Her zaman.*

1. Anıñ ser-tîz-i müjgânı ḥarâmî ḳaşları **her dem**
   Gözümden dökdügü eşk-i ḫûn-efşânı ḥelâl etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 7). [her dem, -]
2. Ol ḳanâʿat kûşesi olmuş der-i elṭâf-ı Ḥaḳ Ḥilmiyâ **her dem** burada luṭf u ʿizzet bekleriz
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 14). [her dem, -]
3. Ḥıfz ede derd ü elemden ânı ḫayrü'l-ḥâfıẓîn
   ʿÂfiyet ṣıḥḥat selâmet ola **her dem** yâveri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 10). [her dem, -]
4. Görünmez berf ü bârân-ı mezâlim çün bu ḫâk üzre
   Verir şevḳ ü neşâṭ **her dem** zebân-ı ʿandelîbâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 10). [her dem, -]
5. Ṭırnovayla Yeñişehri pâdişâh aldı bu sâl
   Nuṣret-i sübḥân ola **her demde** rehber dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 46). [her demde, -de]

her dem: *Her an; daima.*

1. Ġubâr-ı pâyını ehl-i ṭarîḳ kuḥl-ı baṣar eyler
   Ser-â-ser keşf olur **her dem** maḳâmâtı güẕer eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 32). [her dem, -]

her merḥâle: *Her bir aşama.*

1. Ḳıl tevâżuʿ terk edip kibr ü gurûru maḥv eder
   ʿÂkılân etmeli ṭayy-ı ḥarbde **her merḥâleyi**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 10). [her merḥâleyi, -(y)i]

her nefer: *Her bir asker.*

1. Püskürür zehr-i helâhil **her nefer** ejder-miş̲âl
   Çıḳarır âfâḳa aʿdâ hevl-i cânla nâleyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 11). [her nefer, -]

her rûz: *Her gün.*

1. Ḳadr olur her şeb ki ola vuṣlat-ı dildâr baña
   ʿİd olur **her rûz** ki ola ülfet-i dildâr baña
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 42). [her rûz, -]

her ṭaraf: *Her yer.*

1. Gülşen olsa **her ṭaraf** bûy-ı ṣafâ-yı murġ-ı dil
   Ḥilmî-âsâ şemm eder gül-zâr-ı dilden bûy-ı câh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 23). [her ṭaraf, -]

her var: *Elde bulunan her şey, zenginlik, servet.*

1. Râh-ı ʿaşḳda eyledim ḫarc u fedâ **her varı** ben
   Meyli var vaṣla geçende añladım dil-dârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 7). [her varı, -]

her zamân: *Her zaman. Daima, sürekli.*

1. Ḥayât-ı lemʿası söndü hemân-dem rîḥ-i ṣarṣarla
   Kim eyler istifâżâ **her zamân** mihriñ ziyâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 16). [her zamân, -]
2. Bir benefşe **her zamân** ṭıfl-ı yetîmi andırır
   Bir çiçek ki jâle-dârdır añа ʿaṭf eyle nigâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 7). [her zamân, -]

her zamân: *Daima, sürekli.*

1. Emr edince ümmete ḥarb u cihâdı **her zamân**
   Anlara nuṣret verir rûḥ-ı peyâmber dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 5). [her zamân, -]

her bir umûr: *Her bir işte/hususta.*

1. Saʿâdet-yâb eden ʿâlemde insânı ṣadâḳatdır
   Sadâḳatdan murâd **herbir umûrda** istiḳâmetdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 2). [herbir umûrda, -da]

herkes: *Kim varsa hepsi, mevcut olan bütün insanlar.*

1. Hezâr mürde dile baḫş̲-ı ḥayât eyler füyûżâtı
   Der-i dergâh-ı luṭfunda bulur **herkes** murâdâtı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 16). [herkes,]

hestî: *Varlık. Var olma. Mevcudiyet.*

1. Ḫayâl-i ẓıll-ı ʿâlemden bu **hestîden** ḫaẕer eyler
   Baṣîret ṣâḥibi sırr-ı ḥaḳâyıḳa naẕar eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 33). [hestîden,]

hestî ü nistî-i ʿâlem: *Kainatın varlığı ve yokluğu.*

1. Hestî ü nistî-i ʿâlem kâf u nûn beynindedir
   Her bir eşyâda görünür ḥavl u ḳudret âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 3). [hestî ü nistî-i ʿâlem, -]

hestî-i ḥikmet-nümâ-yı ḥükm-i ḥarf-i kâf u nûn: *Kâf u nûn harflerinin emrettiği hikmet gösterici varlığı.*

1. Hestî-i ḥikmet-nümâ-yı ḥükm-i ḥarf-i kâf u nûn
   Vażʿ-ı zîbâ-yı esâsı bünye-i faẕl u fünûn
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 23). [hestî-i ḥikmet-nümâ-yı ḥükm-i ḥarf-i kâf u nûn, -]

hestî-i kevn: *Mevcudiyetin varlığı.*

1. Vücûduñ **hestî-i kevne** vesîle yâ resûlullâh
   Bunu iṣbâta ḥâcet yoḳ delîle yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 1). [hestî-i kevne, -e]

hevâ-yı nefs-i emmâre: *Nefsin yedi mertebesinden en alt derecesi [Bu mertebede nefis insana kötülükleri, günâhı, şehveti emreder ve kişi her türlü günâhı pişmanlık duymadan işleyebilir]. Bu mertebenin istek ve arzuları.*

1. Hevâ-yı nefs-i emmâre beni iḍlâl eder her bâr
   İżâʿe eyledim sâl u şuhûr u dehri Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 9). [hevâ-yı nefs-i emmâre, -]

hevl-i cân: *Can korkusu.*

1. Püskürür zehr-i helâhil her nefer ejder-miṣâl
   Çıḳarır âfâḳa aʿdâ **hevl-i cânla** nâleyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 12). [hevl-i cânla, -la]

heyʾet: *Topluluk,kurul.*

1. Bu **heyʾet** ki şecâʿatle muḥammer ṭıyneti Ḥaḳdan
   Anuñla ceng eden aʿdâ cihânda şerm-sâr ḳaldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 9). [heyʾet,]

heyʾet-i cism: *Vücut sureti(nde).*

1. Bâġ-ı istiġnâdaki serv-i revânım işte bu
   Heyʾet-i cismim içinde ḳan u cânım işte bu
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 2). [heyʾet-i cismim, -im]

heyʾet-i ʿOsmâniyân: *Osmanlı toplumuna.*

1. Niʿmet-i ʿuzmâdır iḥsân etdi Rabbü'l-ʿâlemîn
   Heyʾet-i ʿOṣmâniyâna bir emîrü'l-müʾminîn
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 18). [heyʾet-i ʿoṣmâniyâna, -a]

heyʾet-i ʿudvân: *Düşman toplulukları.*

1. Levḥ-i ʿâlemde münaḳḳaş ḳahramân ʿOṣmânlıdır
   Heyʾet-i ʿudvânı eylerler müdemmir dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 16). [heyʾet-i ʿudvânı, -ı]

heyûlâ-yı cemâl: *Güzelliğinin hayali.*

1. Buldu ṣûret ol **heyûlâ-yı cemâliñ** ibtidâ
   Oldu rûşen şems-i ʿulyâ-yı cemâliñ ibtidâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 1). [heyûlâ-yı cemâliñ, -iñ]
2. Kitâb-ı ḥüsnünü hem muḫtaṣar hem de müfîd etdim
   Bu ṣûret münʿakis yâriñ **heyûlâ-yı cemalinde**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 6). [heyûlâ-yı cemâlinde, -i(n), -de, -]

hezâr: *Binlerce, pek çok.*

1. Râh-ı vaṣlıñda **hezârân** bîm-i cân eyler ẓuhûr
   Böyle mi dîvân-ı ʿaşḳda resm ü ʿâdet el-ġıyâṣ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 5). [hezârân, -ân]
2. Çemen-zâr-ı ḫilâfetde otaġ-ı tâc-dârı gör
   Civârında ḳurulmuşdur **hezâr** çetr-i mülûkâne
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 12). [hezâr,]
3. Dili tefsîr-i âyât-ı lebinden müstefîd etdim
   Muṭavvel bahṣ-i zülfünde **hezâr** güft u şenîd etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 4). [hezâr,]

hezâr: *Bülbül.*

1. Dürre-i güftârı câfî baḥr-i bezminde **hezâr**
   Ġûṭe-ḫᵛârla lüʾlüʾ-i lâlâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 13). [hezâr,]
2. Zevâle ermeden gülşen gülistânda fiġân ḳopdu
   Ṣarardı ġoncanıñ beñzi **hezârıñ** âh u zârından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 26). [hezârıñ, -ıñ]

hezâr eyle-: *Bin yapmak, arttırmak, çoğaltmak, sayısız hale getirmek.*

1. Eyledi fikr-i daḳîḳ ol baḥṣ-i zülfünde hezâr
   ʿAḳlıma ḥayret veren mûy-ı miyânım işte bu
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 11). [hezâr eyledi, -di]

hezâr mürde dil: *Binlerce ölü gönül.*

1. Hezâr mürde dile baḫş-ı ḥayât eyler füyûżâtı
   Der-i dergâh-ı luṭfunda bulur herkes murâdâtı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 15). [hezâr mürde dile, -e]

hezârân: *Binlerce, pek çok.*

1. Hezârân ḥall u ʿaḳdında uzandı rişte-i güftâr
   Raḳîb-i cân-ḫırâşîde hemân mebhût u lâl etdim

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 3). [hezârân,]

2. Ez-ser-i zülfet fiġân u nâle dâred ehl-i dil
   Mî-künend güft u şenîd ânân **hezârân** sû-be-sû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 12). [hezârân,]
3. Hezârân müjdeler ey dil yine faṣl-ı rebîʿ oldu
   Nesîm-i nev-bahâr verdi leṭâfet bâġ u bostana
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 1). [hezârân,]
4. Gül-i raʿnâsıdır ẕât-ı şerîfiñ gülşen-i dehriñ
   Hezârân ʿandelîbânıñ naẓar etmez zemistâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 60). [hezârân,]

hîç: *Katiyen, asla.*

1. Bu ʿabd-i pür-ḳuṣûrı **hîç** yaḳar mı âteş-i dûzaḫ
   Yaratdın ḥavż-ı kevşerle zihî dört nehri Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 15). [hîç,]
2. Şâh-ı mülk-i faḳr olup Dârâya etmem ser-fürû
   Tâc-ı ʿaşḳı giydim **hiç** aʿlâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 2). [hiç,]
3. Ḥilmîyâ vażʿ-ı esâs-ı ʿaşḳıñ **hîç** olmaz ḫarâb
   Ben ânı bir ṣıbġa-i ḳudretle taṣvîr eyledim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 11). [hîç,]
4. Leyâl-i ḥasrete girdi o nûr âfâḳ-ı ḥikmetden
   Ṭulûʿ eyler mi **hîç** ḫurşîd anıñ muẓlim ẓalâlinden
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 8). [hîç,]
5. Ey dü çeşmim yaş yerine ḳan-niṣâr et ṭurma **hîç**
   Vezn olur aʿmâli her bir kimseniñ yevmü'l-ḥisâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 11). [hîç,]
6. Baḥr-ı luṭfuñ ḳaʿrına **hîç** ermedi ehl-i ʿuḳûl
   Lâ-cerem emr-i muḥâldir ʿadd-i niʿmet âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 5). [hîç,]
7. Yoġ iken ḫûbân yüzünde **hiç** melâḥetden eser
   Verdi zînet nûr-ı zîbâ-yı cemâliñ ibtidâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 7) . [hiç,]
8. O memdûḥ-ı cihânıñ vaṣfı ḳâbil degil el-ḥaḳ
   Ki evṣâf-ı cemâli **hîç** gelir mi naẓm u bünyâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 36). [hîç,]

hiçbir vaḳit: *Asla, hiçbir zaman.*

1. Verir mi ṭıynet-i pâke felek **hiç bir vaḳit** miḥnet
   Düşer mi câh-ı çirkâbe cihânda ṣâḥib-i ʿiffet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 11). [hiç bir vaḳit, -]

ḥicâb: *Utanma, sıkılma.*

1. Seḥâb-ı ẓulmete girdi meh-i tâbân **ḥicâbından**
   Ṭoġ ey mihr-i muḥabbet ufḳ-ı ḳalbiñ maverasından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 27). [ḥicâbından, -ı, -n, -dan, -]

ḥicâb eyle-: *Utanmak; gizlemek, saklamak; Güneş'in bulutun arkasında kalması.*

1. Ṭoġsa o mihr-i muḥabbet ufḳ-ı dilden bir seḥer
   ʿArż-ı dîdâr etmege çün mâh-ı nev eyler ḥicâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 8). [ḥicâb eyler, -r]

ḥicrân-ı dil-dâr: *Sengilinin ayrılığı.*

1. Münevver oldu âfâḳ-ı merâmıñ dâmen-i ẕeyli
   Ṣıyâm-ı firḳat[i] hicrân-ı dil-dârı çekip ḫaylî
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 14). [hicrân-ı dil-dâr, -]

hidâyet: *Kurtuluş, necat, doğru yol.*

1. Ġarîbim ḳıl meded yoḳdur meded-res ġayrı Allâhım
   Verir luṭf u **hidâyet** lâ-cerem her ḫayrı Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 2). [hidâyet,]
2. Baña iḥsân eyle yâ Rab **hidâyet**
   Senden bekler Ḥilmî luṭf u ʿinâyet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 19). [hidâyet,]

ḥıdmet et-: *İş görmek, çalışmak.*

1. İrtiḳâb-ı ẕillet etme pek fenâdır ey ḥaḳîr
   Ḫıdmet et tehẕîb-i aḫlâḳa ʿulüvv-i şâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 22). [ḫıdmet et, -]

ḥıfz et-: *Korumak, koruma altında tutmak.*

1. Ḥıfz ede derd ü elemden ânı ḫayrü'l-ḫâfıẓîn
   ʿÂfiyet ṣıḥḥat selâmet ola her dem yâveri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 9). [ḫıfz ede, -e]

ḥıfz eyle-: *Korumak, saklamak, muhafaza etmek.*

1. Hemân **ḫıfẓ eyle** yâ Rabbî ki ẕâtı ẓıll-ı pâkiñdir
   Seniñ luṭf u ʿinâyetiñ gelir mi ʿadd u hesaba
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 21). [ḫıfẓ eyle, -]

ḥıfz u ḥimâye eyle- : *Koruma ve muhafaza etmek.*

1. El-Ġâzî Ḫân ʿAbdü'l-ḥamîd çün aḥkâm-ı şerʿiyyeyi
Ḥıfẓ u ḥimâye eyledi nizâmât-ı merʿiyyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 2). [ḥıfẓ u ḥimâye eyledi, -di]

ḥikmet: *Sebep, neden.*

1. Ne **ḥikmet** ʿandelîb-i dil vedâʿ etdi gülistâna
Diyâr-ı cân u dil ḳaldı bugün maḥrûm ṣadâsına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 13). [ḥikmet,]
2. Beni ʿâlem ne **ḥikmet** mübtelâ bir yâre ṣanmışlar
Dümûʿ-ı ḥüznümüñ ḳaṭrâtını fevvâre ṣanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 1). [ḥikmet,]

ḥikmet: *Hakikat sırrı, bilgelik, öz.*

1. Ġonce gül berge ṣarılmış eylemiş rûyın nihân
Bunda bir **ḥikmet** nümâyân ṣorayım ḫâre ṣabâḥ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 8). [ḥikmet,]
2. Eşcâr ḥayât buldu ḳudret-i Ḥaḳla Ḥayret verir çünkü bu **ḥikmet** ʿaḳla
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 4). [ḥikmet,]
3. Bânî-i ṭabîʿat âṣâr-ı ḳudret
Esrâr-ı Sübḥânda maḥfûẓ bir **ḥikmet**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 12). [ḥikmet,]
4. Her **ḥikmetiñ** ʿaḳla veriyor ḥayret
Görmüyor mu ʿaceb dîde-i ʿibret
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 17). [ḥikmetiñ, -i, -n]
5. Sürʿatle mürûr etmededir vaḳt-i şebâbet âyâ bu ne **ḥikmet**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 16). [ḥikmet,]

ḥikmet-i furḳân: *Kurân-ı Kerim'in sırrı.*

1. Ḥikmet-i Furḳânı fehm et ândadır Ḥilmî necât
Âyet-i kübrâdan aldım nükte-i eşʿârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 21). [ḥikmet-i furḳânı, -ı]

ḥikmet-makarr: *Hikmet yeri.*

1. Vâḳıf-ı esrâr-ı mâ-evhâ diliñ **ḥikmet-maḳarr**
ʿUnṣur-ı çâr-ı heyûlâ buldu nûruñla ṣûver
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 37). [ḥikmet-maḳarr,]

hilâl: *Ayın ilk günlerinde aldığı yay şekli, yeni ay; sevgilinin kaşı.*

1. Żiyâyı iḳtibâs etdim yâriñ nûr-ı cemâlinden
Zevâle ermeden buldum kemâli ben **hilalinden**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 2). [hilâlinden, -i, -n, -den]
2. Ebruvânın gösterip mirʾât-ı dilde bi'l-benân
Ṣûret-i mâhiyyetinde bir **hilâl** oldı ʿayân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 6). [hilâl,]

hilâl-i ebruvân: *Hilal şeklinde kaşlar.*

1. Hilâl-i ebruvânınıñ ṭulûʿa var idi meyli
Geçirdim beyt-i ḥasretde fiġân u zâr ile leyli
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 11). [hilâl-i ebruvânınıñ, -]

hilʿat-ı ʿîd-i viṣâl: *Kavuşma bayramının elbisesi.*

1. Ḫilʿat-ı ʿîd-i viṣâliñ ziynet-ârâ-yı vücûd
Geçdi mâhım rûze-i hicrân beşâret el-ġıyâṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 9). [ḫilʿat-ı ʿîd-i viṣâliñ, -iñ]

hilkat: *Yaratılışta bulunan hâl, yaratılıştan gelen mizaç, yaratılış.*

1. ʿAks-i ṣûret mi verir her bâr baña mirʾât-ı dil
Ḫayret-efzâ-yı ʿuḳûldür nâz ile o **ḫilḳatiñ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 12). [ḫilḳatiñ, -iñ]

Hilmî: *Şairin mahlası.*

1. Beni şâdân eder emr-i Celîl lâ taḳneṭû **Ḫilmî**
Maḳarr u meskenim olmaz cehennem ḳaʿrı Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 17). [ḥilmî,]
2. Ḫudâ-yı ümmetiñden ḳıl ki ola dil-mesârr **Ḫilmî**
Kebâʾir ehline luṭfuñ ʿamîmdir yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 13). [ḥilmî,]
3. Eger ʿaṭf-ı naẓar etmez iseñ **Ḫilmîye** maḥşerde
Meded-res kim olur böyle ẕelîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 13). [ḥilmîye, -y, -e]
4. Der-i eyvân-ı elṭâfı güşâde ser-tâ-ser ḫalḳa
Münâcât bâbına **Ḫilmî** hemîşe ʿarż-ı ḥâl eyler
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 10). [ḥilmî,]
5. Kuḥl-ı çeşm-i ehl-i dil **Ḫilmî** ġubâr-ı kûy-ı yâr
Zînet ü ârâyiş-i dünyâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 17). [ḥilmî,]
6. Ḥilmîyâ vażʿ-ı esâs-ı ʿaşḳıñ hîç olmaz ḫarâb
Ben ânı bir ṣıbġa-i ḳudretle taṣvîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 11). [ḥilmîyâ, -y, -â]
7. Ḫudâdan bir ʿinâyetdir baña ḥilmiyyet ey **Ḫilmî**
Bu ḫaṣlet bende mevcûdken ʿadûdan aḫẕ-ı ṣâr etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 7). [ḥilmî,]
8. Kaʾinâta ḥükmü nâfiẕdir cihân fermân-beri

Ṣafḥa-i ʿâlemde **Ḥilmî** şân verir ṭuġrâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 18). [ḥilmî,]

9. Vedâʿ etmek şebâbetde ḥayâta **Ḥilmî** düşvârdır
Ḥubûb etdi ecel bâdı ne çâre mevt hevâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 33). [ḥilmî,]
10. Metâʿ-ı fikretiñ ġârâtına özge sebep olmaz
Ḥarâmî çeşm ile **Ḥilmî** o ḥüsn ü ân olur bâʿiş
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 12). [ḥilmî,]
11. Tecellî eyledi **Ḥilmî** ruḫ-ı âfâḳ-ı ḥüsnünden
Bi-ḥamdi'llâh nihâyet rûʾyet-i ʿîd-i hilâl etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 13). [ḥilmî,]
12. Ḫâne-i ḳalbindeki bu **Ḥilmî** zârıñ âteşin
Sen de ey bî-dâd u inṣâf öyle yâre düş de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 9). [ḥilmî,]
13. Ḥarâm servetle dünyâda bulursa mürtekib ʿizzet
Anıñ âtîsi ey **Ḥilmî** ne müdhiş bir felâketdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 20). [ḥilmî,]
14. Ṣûretâ insânız amma sîretimizdir nihân Ḥilmî ʿâlemde ʿulüvv-i şân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 14). [ḥilmî,]
15. Çekdi dest **Hilmî** cihândan artık ʿavdet eylemez
Gitdi bir ṣâḥib-liyâḳat dense ṣâyân ey ṭabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 9). [hilmî,]
16. Verdi çün pâzâr-ı germ-â-germ-i ʿaşḳa tâb u fer
Ol metâʿ-ı ḥüsnüñe **Ḥilmî** cihân hep müşter
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 10). [ḥilmî,]
17. ʿÂlem-i fırḳatde **Ḥilmî** baḫtiyârdır baḫtiyâr
Devlet-i vuṣlat bulan böyle kerem-ver dilbere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 13). [ḥilmî,]
18. Ṭoġ ey mihr-i saʿâdet sen şehâmetle ṣabâḥ oldu
Ṭoġarsa nûr aḳar **Ḥilmî** mehiñ rûy-ı melâlinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 12). [ḥilmî,]
19. Ḥilmîye ʿarż-ı cemâl eyle gelip ey çeşm-i mest
Bâde-i ʿaşḳın ḥayâtdır ṣuñ baña ḳaṭre şarâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 13). [ḥilmîye, -y, -e]
20. Seni görmek müyesser olmasa bu **Ḥilmîye** ṣad sâl
Teʾessüf eylemem hem görmegi aṣlâ ḫayâl etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 5). [ḥilmîye, -y, -e]
21. Biñ niyâzla var ḫużûr-ı yâre söyle derdiñi Etme istiġnâ a **Ḥilmî** ṣoḥbet-i cânâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 26). [ḥilmî,]
22. A **Ḥilmî** sûziş-i sevdâyı mümkün mi ʿaceb teskîn
Beni de yaḳdı aġlatdı ġam u ekdârın ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 11). [ḥilmî,]
23. Ḥikmet-i Furḳânı fehm et ândadır **Ḥilmî** necât
Âyet-i kübrâdan aldım nükte-i eşʿârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 21). [ḥilmî,]
24. Cihânda dâʾimâ **Ḥilmî** selâmet bulmaḳ isterseñ
Diliñ çek mâsivâdan ġıybet ü zemm ü riyâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 13). [ḥilmî,]
25. Ġarba tevcîh-i nigâh etme amân fırḳat uzar
Müstenîr eyler cihânda **Ḥilmîyi** bir vuṣlatıñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 14). [ḥilmîyi, -y, -i]
26. Kâm-ı maḳṣûd-ı dili almaḳ içün **Ḥilmî** hemân
Çeşm ü rûyın ḫâk-i pây-ı yâre sürmek oldu şarṭ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 13). [ḥilmî,]
27. Pâdişâhım biñ yaşa oldukça ʿâlem müstaḳar
Bu duʿâyı ḳalbine naḳş etdi **Ḥilmî** kemteri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 14). [ḥilmî,]
28. Telḫ-kâm eyler mi **Ḥilmî** ol kerem-fermâ seni
Şerbet-i şîrîn leb ü laʿl-i dehânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 13). [ḥilmî,]
29. Çıḳardı **Ḥilmî** bir ʿasker kemâl-i şevḳ ile târîḫ
İlâhî mevlidi rûzun saʿîd eyle Ḥamîd Ḫâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 23). [ḥilmî,]
30. Geldi **Ḥilmî** söyledi bir yâver-i ḥarb târîḫin
ʿAvn-ı Ḫaḳla olalım böyle mübeşşer dâʾimâ

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 43). [ḥilmî,]

31. Eʾimme-i isnâ ʿaşer imdâd eyle **Ḥilmiyâ** dedim
    Pâdişâhım feth eylediñ Dömeke ile Ermiyeyi
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 11). [ḥilmiyâ, -(y)â]
32. Nedâmet eyledi **Ḥilmî** Yunânîlar hep bu târîḫde
    Tesalya ḳıtʿasın ḥarben bugün ʿAbdü'l-ḥamîd aldı
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 11). [ḥilmî,]
33. Dedi **Ḥilmî** târîḫin dü çeşmi çıḳdı düşmeniñ
    Ḥarble aldı pâdişâh o belde-i Tırḥalayı
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 15). [ḥilmî,]
34. Anı medḥ ile faḫr eyler bu ʿabd-i pür-ḳuṣûr **Ḫilmî**
    Ser-â-ser luṭf ile maḳbûl görür çün ẕât-ı şâhâne
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 51). [ḫilmî,]
35. Ḳalmasın bî-çâre **Ḥilmî** intiẓârında anıñ
    Ḫoş ḫaberler al getir ki yandı nârında anın
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 43). [ḥilmî,]
36. Baña iḥsân eyle yâ Rab hidâyet
    Senden bekler **Ḥilmî** luṭf u ʿinâyet
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 20). [ḥilmî,]
37. Râh-ı fülk-i maḳṣada necm-i cemâliñ rehberim
    Ḳurtarır bu **Ḥilmî** zârı her belâdan lâ-cerem
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 44). [ḥilmî,]
38. Faḳîr ü bî-kes ü ʿâciz ḳalup dil bî-nevâ imdâd
    Yetiş bu kemteriñ **Ḥilmî** ẕelîle serverâ imdâd
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 52). [ḥilmî,]
39. ʿArż eyle yüzün **Ḥilmî'ye** ey dilber-i raʿnâ
    ḳaldım tek ü tenha
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 11). [ḥilmî'ye, -(y)e]
40. A **Ḥilmî** gülşen-i sînemde gördüm ben siyâh bir ḫâl
    Elendi ḫınṭa-i âmâl ṭıḳandı dîde-i ġırbâl
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 21). [ḥilmî,]
41. Oḳusun bu naẓmı **Ḥilmî** bâdeler versin saña
    Şiʿrini şâʿir görünce âferîn etsin saña
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 13). [ḥilmî,]

Hilmî-âsâ: *Hilmî gibi.*

1. Gülşen olsa her ṭaraf bûy-ı ṣafâ-yı murġ-ı dil
   Ḥilmî-âsâ şemm eder gül-zâr-ı dilden bûy-ı câh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 24). [ḥilmî-âsâ,]

Hilmî-i teşne-dehân: *Ağzı susayan Hilmî.*

1. Kevs̱er-i luṭfun diler bu **Ḥilmî-i teşne-dehân**
   Dehşet-efzâdır ʿaẕâb-ı Rabb-i ʿizzet âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 13). [ḥilmî-i teşne-dehân, -]

Hilmîyâ: *Ey Hilmî (şairin mahlası).*

1. Oldu jeng-âlûd ḫayfâ cevher-i ʿömr-i ʿazîz
   Ḥilmiyâ taḳdîme aḫrâ yoḳdur aṣla taʿâti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 10). [ḥilmiyâ,]
2. Câfîdir çün lebleriñde taḫtihe'l-enhâr hemân
   Ḥilmîyâ ben andan artıḳ ḳaṭre şerbet isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 14). [ḥilmîyâ,]
3. Zülfüñ-âsâ pek perîşân oldu cemʿiyyeti
   Ḥilmîyâ bünyân-ı ʿaşḳa ver metânet el-ġıyâs̱
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 14). [ḥilmîyâ,]
4. ʿÂrıżıñ keyfiyyetin ṣorsam eger üstâẕ-ı ʿaşḳ
   Ḥilmîyâ gülzâr-ı ʿaşḳda verd-i aḥmer gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 18). [ḥilmîyâ,]
5. Eylesem esrâr-ı ʿaşḳı ʿâleme ifşâ bu dem
   Ḥilmiyâ mâ-baʿdı var fikrimde vüsʿat ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 16). [ḥilmiyâ,]
6. Ṣanma esrâr-ı İlâhî **Ḥilmiyâ** ẓâhir olur
   Ḳalb-i nâdâna tecellî eyleyen esrâra ḫayf
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 7). [ḥilmiyâ,]
7. Faḳr ḫâlle ḫûb cemâl ârzû olunmaz **Ḥilmîyâ**
   Durmayıp ḫâliñ hemân ʿarż eyle ḫünkâre ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 11). [ḥilmîyâ,]
8. Ol ḳanâʿat kûşesi olmuş der-i elṭâf-ı Ḥaḳ Ḥilmiyâ her dem burada luṭf u ʿizzet bekleriz
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 14). [ḥilmiyâ,]
9. Ayaġı çekdim el verdi baña ol dîde-i mestân
   Kebâb olmuş dil ü cânım dilerdi **Ḥilmiyâ** her ân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 18). [ḥilmiyâ,]

ḫilmiyyet: *Sabır ve sakinlik vermek.*

1. Ḫudâdan bir ʿinâyetdir baña **ḫilmiyyet** ey Ḥilmî
   Bu ḫaṣlet bende mevcûdken ʿadûdan aḫẕ-ı s̱âr etmem

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 7). [ḥilmiyyet,]

ḥınṭa-i âmâl: *Emel buğdayı.*

1. A Ḥilmî gülşen-i sînemde gördüm ben siyâh bir ḫâl
   Elendi **ḫınṭa-i âmâl** ṭıḳandı dîde-i ġırbâl
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 22). [ḫınṭa-i âmâl, -]

hisse-yâb ol-: *Hissedar olmak, pay almak.*

1. Ben de oldum bu sirâc-ı ḥüsn-i yârdan ḥiṣṣe-yâb
   Zülf-i cânân-veş elimde ḫâme etdi ıżṭırâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 25). [ḥiṣṣe-yâb oldum, -du, -m]

ḥıyânet eyle-: *İhanet etmek.*

1. Ḫıyânet eyleme aṣlâ umûr-ı ḳuds-ı devletde
   Gel etme irtikâb bir ẕerreye ḳaṭʿan cehâletdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 3). [ḫıyânet eyleme, -me]

ḫoş: *Hoş, güzel.*

1. Ḳalmasın bî-çâre Ḥilmî intiẓârında anıñ
   Ḫoş ḫaberler al getir ki yandı nârında anıñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 44). [ḫoş,]

ḫoşâ: *Ne hoş, ne güzel, ne kadar latif!.*

1. Verip ol sâḳî-i devrân bahâya bâde-i iḥsân
   Ḫoşâ pür-neşve dil şimdi ʿAẕîm sûr-ı cedîd etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 20). [ḫoşâ,]

ḫûb: *Güzel, hoş.*

1. Faḳr ḥâlle **ḫûb** cemâl ârzû olunmaz Ḥilmîyâ
   Durmayıp ḥâliñ hemân ʿarż eyle ḫünkâre ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 11). [ḫûb,]

ḫubân: *Güzeller/dilberler.*

1. Yoġ iken **ḫûbân** yüzünde hiç melâḥetden eser
   Verdi zînet nûr-ı zîbâ-yı cemâliñ ibtidâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 7). [ḫûbân,]

ḫubûb et-: *Esmek.*

1. Vedâʿ etmek şebâbetde ḥayâta Ḥilmî düşvârdır
   Ḫubûb etdi ecel bâdı ne çâre mevt hevâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 34). [ḫubûb etdi, -di]

Ḫudâ: *Allah, Tanrı, Rabb.*

1. Eder bir nîşte{r}-i nâçîz ile aʿdâsını maḳhûr
   Ḫudâdır ḳâdir-i muṭlaḳ her emri ber-kemâl eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 4). [ḫudâdır, -dır]
2. Ḫudâdan bir ʿinâyetdir baña ḥilmiyyet ey Ḥilmî
   Bu ḫaşlet bende mevcûdken ʿadûdan aḫẕ-ı sâr etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 7). [ḫudâdan, -dan]
3. Meded ey sâḳî-i bezm-i muḥabbet ṭoldur aḳdâḥı
   Şarâb-ı ʿaşḳ ile ser-mest olan geçmez **Ḫudâsından**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 24). [ḫudâsından, -s, -ı, -n, -dan, -]
4. Ḳıl teveccüh ḳaʿbe-i ʿulyâya et farżı edâ Ser-fürû eyle **Ḫudâya** secde-i Raḥmâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 6). [ḫudâya, -(y)â]
5. Ḫudâya vâṣıl ol cânâ ṭarîḳ-i müstaḳîmi bul
   Nedir bu çekdigiñ zaḥmet a dil ḳayd-ı sivâdan geç
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 3). [ḫudâya, -(y)â]
6. Bu nûr-ı aʿẓamı çünkü **Ḫudâ** baḫş u ʿaṭâ etdi
   Teşekkür eylemek vâcib degil mi nevʿ-i insâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 15). [ḫudâ,]
7. Nûrundan **Ḫudâ** yaratdı rûḥuñ
   Eşyâdan evvel yaratdı rûḥuñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 7). [ḫudâ,]

ḫudâvendâ: *Ey Sultânım!.*

1. Şehen-şâhâ **ḫudâvendâ** kerîmâ ey kerem-fermâ
   Muṭîʿdir ser-te-ser ʿâlem ḫurûf-ı hükm-i fermâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 55). [ḫudâvendâ,]

Ḫudâ-yı ümmetiñden ḳıl-: *Allah'ın razı olduğu ümmet haline getirmek.*

1. Ḫudâ-yı ümmetiñden ḳıl ki ola dil-mesârr Ḥilmî
   Kebâʾir ehline luṭfuñ ʿamîmdir yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 13). [ḫudâ-yı ümmetiñden ḳıl, -]

ḫükm: *Hüküm, karar (Allah'ın hükmü).*

1. Kaʾinâta **ḫükmü** nâfiẕdir cihân fermân-beri
   Ṣafḥa-i ʿâlemde Ḥilmî şân verir ṭuġrâ-yı ʿaşḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 17). [ḫükmü, -ü]

ḫükm eyle-: *Hakkında karar vermek.*

1. Ey ḥâkim-i ʿaşḳ faṣl olacak şimdi bu daʿvâ
   ḫükm eyle ser-â-pâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 8). [ḫükm eyle, -]

hükm-i Yezdân: *Allah'ın emri, hükmü.*

1. Çıḳdı cânım cismimiñ aṣlâ ki ḫükmü ḳalmadı
   Ṭutma ki bî-hûde nabżım **ḫükm-i Yezdân** ey ṭabîb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 6). [ḫükm-i yezdân, -]

ḥükmü kalma-: *Önemi, geçerliliği, etkisi bulunmamak.*

1. Çıḳdı cânım cismimiñ aṣlâ ki **ḥükmü ḳalmadı**
   Ṭutma ki bî-hûde nabżım ḥükm-i Yezdân ey ṭabîb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 5). [ḥükmü ḳalmadı, -dı]

hukûk-ı halk: *Milletin hukuku.*

1. Sulûk eyler mi bir insân ʿaceb bir dâne-i erze
   Ḥuḳûḳ-ı ḥalḳı ketm etmek nihâyetde nedâmetdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 8). [ḥuḳûḳ-ı ḥalḳı, -ı]

hükümdârân-ı ʿâlem serveri: *Alemdeki padişahların komutanı.*

1. Pâdişâhımdır **ḥükümdârân-ı ʿâlem serveri**
   El-mülûku mülhemûn sırr-ı celîliñ mazharı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 1). [ḥükümdârân-ı ʿâlem serveri, -]

hulûṣ-ı kalb ile: *Yalansız kalp ile.*

1. Ḫulûṣ-ı ḳalb ile vaṣf-ı duʿâ etmek vaẓîfemdir
   İmâle eyleyip dest-i niyâzı bâb-ı Raḥmâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 19). [ḫulûṣ-ı ḳalb ile, -]

ḫûn: *Kan, dem.*

1. Dîde-i ġam-dîdeden ceryân eden hep **ḫûndur** o
   Andırır bir ḳaṭresi emvâc-ı baḥr-i aḥmeri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 3). [ḫûndur, -dur]

hûn-bâr: *Kanlı göz yaşı.*

1. Eşk-i ḥüznüm dîde-i giryânı teskîn etmedi
   Baḥr-ı ʿaşḳ emvâcına mezc eyledim **ḫûn-bârı** ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 6). [ḫûn-bârı, -ı]

hûn-feşânıñ ʿaşḳı: *(şehit olanların) dökülen kanlarının hatırına.*

1. Ehl-i beyt-i ḥażret-i ḫayrü'l-enâmıñ ʿaşḳına
   Sâlik-i râh-ı şehâdet **ḫûn-feşânıñ ʿaşḳına**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 4). [ḫûn-feşânıñ ʿaşḳına, -n, -a]

hünkâr: *Sultan II Sevgili.*

1. Faḳr ḥâlle ḫûb cemâl ârzû olunmaz Ḥilmîyâ
   Durmayıp ḥâliñ hemân ʿarż eyle **ḫünkâre** ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 12). [ḫünkâre, -e]

hünkâr-ı ʿadâlet-kâr: *Adaletli Sultan.*

1. Bilirim iltifât eyler o **ḫünkâr-ı ʿadâlet-kâr**
   Kemâl-i raḥm u şefḳatle hemân erbâb-ı ʿirfâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 19). [ḫünkâr-ı ʿadâlet-kâr, -]

hûn-nisâr: *Kan dökmek.*

1. Ḫançer-i müjgân-ı yâre sîne göstermek ne güç
   Ṣaplanır tîġ-i cefâsı **ḫûn-niṣâre** düş de gör
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 4). [ḫûn-niṣâre, -e]

hürmet: *Saygı.*

1. Ger fedâ etsem râh-ı ʿaşḳıñda cânım ġam değil
   Ol metâʿ-ı cism ü câna rinde **ḥürmet** isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 4). [ḥürmet,]

hurşîd: *Güneş.*

1. Leyâl-i ḥasrete girdi o nûr âfâḳ-ı ḥikmetden
   Ṭulûʿ eyler mi hîç **ḫurşîd** anıñ muẓlim ẓalâlinden
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 8). [ḫurşîd,]

hûrşîd-i cihân-tâb: *Âlemi aydınlatan güneş.*

1. Ḫûrşîd-i cihân-tâb ṣaçıyor nûr-ı hidayet ne luṭf u ʿinâyet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 3). [ḫûrşîd-i cihân-tâb, -]

hurşîd-i tâbân: *Parlak güneş.*

1. Ḫâksâr oldum görünmez çeşmime nûr-ı cihân
   Şuʿlesin setr eylemiş **ḫurşîd-i tâbân** ey ṭabîb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 8). [ḫurşîd-i tâbân, -]

hurûf-ı hükm-i fermân: *Emir kararlarının her harfine (harfiyen).*

1. Şehen-şâhâ ḫudâvendâ kerîmâ ey kerem-fermâ
   Muṭîʿdir ser-te-ser ʿâlem **ḫurûf-ı hükm-i fermana**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 56). [ḫurûf-ı hükm-i fermâna, -a]

Hüseyn-i müctebânıñ ʿaşḳı: *Seçilmiş (Hz. Muhammed'in soyundan gelen) olan Hz Hüseyin'in hatırına.*

1. Ġâzî Ḫân ʿAbdü'l-ḥamîdiñ şevket ü iclâlini
   Ḳıl firâvân ol **Ḥüseyn-i müctebânıñ ʿaşḳına**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 6). [ḥüseyn-i müctebânıñ ʿaşḳına, -n, -a]

hüsn ü ân: *Güzellik ve Cazibesi.*

1. Ḫaṭṭ u ḫâl u çeşm ü ġamze **ḥüsn ü ân** ebru kemâñ
   Ṭoplanup gösterdi saṭvet bir dile Dârâ-yı ʿaşḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 3). [ḥüsn ü ân, -]
2. Metâʿ-ı fikretiñ ġârâtına özge sebep olmaz
   Ḫarâmî çeşm ile Ḥilmî o **ḥüsn ü ân** olur bâʿiṣ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 12). [ḥüsn ü ân, -]

hüsn-i bî-hemtâ leb: *Dudakların benzersiz güzelliği.*

1. Tâb-ı laʿliñden olup her bir füyûż-ı ḫâṣ u ʿâm
   Ziynet-ârâ-yı dü-ʿâlem **ḥüsn-i bî-hemtâ lebiñ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 20). [ḥüsn-i bî-hemtâ lebiñ, -iñ]

hüsn-i hᵛâre: *Değersiz güzellik.*

1. Zâr u feryâd u fiġânlar n'olduġın bülbül-miṣâl
   Şemm-i bûy-ı vaṣl içün ol **ḥüsn-i ḫᵛâre** düş de gör
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 6). [ḥüsn-i ḫᵛâre, -]

hüsn-i tedbîr: *Güzel düşünceler.*

1. Hedm eder ḳalb-i raḳîḳi âteş-i sûzân-ı ʿaşḳ
   Göñlümü bir **ḥüsn-i tedbîr** ile taʿmîr eyledim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 6). [ḥüsn-i tedbîr, -]

huṭbe-hᵛân: *Hutbe okuyan (kimse), hatip.*

1. Câmiʿ-i mülk-i cihânda **ḫuṭbe-hᵛândan** ehl-i dil
   Cân ḳulaġın ver de ʿibret al ḫaṭîb-i minbere
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 7). [ḫuṭbe-hᵛândan, -dan]

hutbe-i feryâd: *Çığlık hutbesi.*

1. Minber-i ṣaḥrâda bülbül **ḫuṭbe-i feryâd** oḳur
   Sen de ey dil ʿandelîbveş lâne-i efġâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 11). [ḫuṭbe-i feryâd, -]

hüzn: *Gam, keder, tasa.*

1. Jâle-dârdır lâlezârıñ dîdesi bülbül miṣâl
   Ḥüzne maġlûb oldum âh ḳalbde meserret ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 8). [ḥüzne, -e]

hużûr-ı şevket: *Yüce makam, Büyüklük makamı.*

1. Anıñ ʿaşḳıyla ṭarḥ etsem ʿaceb mi bir ġazel şimdi
   Ḥużûr-ı şevkete ʿarż eylesem bilmem edibane
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 18). [ḥużûr-ı şevkete, -e]

hużûr-ı yâr: *Sevgilinin huzuru, makamı, yanı.*

1. Biñ niyâzla var **ḥużûr-ı yâre** söyle derdiñi
   Etme istiġnâ a Ḥilmî ṣoḥbet-i cânâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 25). [ḥużûr-ı yâre, -e]

hᵛâb u râḥat: *Huzurlu uyku.*

1. Hᵛâb u râḥatla ġunûde ẓanneden Yunânîler
   Bildiler ʿOsmâniyânı hep sefer-ber dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 25). [hᵛâb u râḥatla, -la]

I

ʿ**ırâḳıñ ʿarżı:** *Uzak yer, gurbet.*

1. Bir vesîle bulmadım aḥvâl-i ʿaşḳıñ ʿarżına
   Düşeli bî-çâre göñlüm bu ʿırâḳıñ ʿarżına
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 4). [ʿırâḳıñ ʿarżı, -n, -a]

ıslat-: *Islak duruma getirmek.*

1. Aḳıyor çeşm-i niyâzım **ışlatır** âġûşumu
   Ol sebebden mevce-rîzdir gözlerim deryâ gibi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 7). [ışlatır, -ır]

ıżtırâb: *Acı, elem, azap, sıkıntı.*

1. ʿAndelîb-i dil niçün zâr etmesin hem **ıżtırâb**
   Lâne-i fażlında ârâm eyledi bûm u ġurâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 15). [ıżtırâb,]

ıżtırâb et-: *Eziyet etmek, acı çektirmek.*

1. Ben de oldum bu sirâc-ı ḥüsn-i yârdan ḥışşe-yâb
   Zülf-i cânân-veş elimde ḫâme etdi ıżtırâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 26). [ıżtırâb etdi, -di]

İ

i: *İ- yardımcı fiili.*

1. Fiġânıñ ʿarşa dek çıḳdı ṣuṣ artıḳ baġrımı delme
   Ne raḥm u bî-vefâ **imiş** seniñ de yârıñ ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 10). [imiş, -miş]

ibdâʿ: *Daha önce benzeri olmayan bir şey icat etme, ihtira'.*

1. Ḳudretiñ **ibdâʿını** taġyîre ḳâdir mi olur
   Kim bozar necm ü ḳamerde şuʿledir bu hâleyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 3). [ibdâʿını, -ı, -(n)ı]

ʿ**ibret al-:** *Ders almak II yararlanmak, istifade etmek.*

1. Câmiʿ-i mülk-i cihânda ḫuṭbe-hᵛândan ehl-i dil
   Cân ḳulaġın ver de ʿ**ibret al** ḫaṭîb-i minbere
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 8). [ʿibret al, -]

ibtidâ: *İlkin, en önce, başta.*

1. Buldu ṣûret ol heyûlâ-yı cemâliñ **ibtidâ**
   Oldu rûşen şems-i ʿulyâ-yı cemâliñ **ibtidâ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 1). [ibtidâ,]
2. Buldu ṣûret ol heyûlâ-yı cemâliñ **ibtidâ**
   Oldu rûşen şems-i ʿulyâ-yı cemâliñ **ibtidâ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 2). [ibtidâ,]
3. Âfitâb u mâhitâb u burc u encüm yoġ iken
   Ẓâhir oldu mâh-ı ġarrâ-yı cemâliñ **ibtidâ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 4). [ibtidâ,]
4. Baġ-ı dehriñ serv-ḳaddânı olurdı bî-vücûd
   Gelmeseydi ḳadd-ı ṭûbâ-yı cemâliñ **ibtidâ**

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 6). [ibtidâ,]

5. Yoġ iken ḫûbân yüzünde hiç melâḥetden eṣer
   Verdi zînet nûr-ı zîbâ-yı cemâliñ **ibtidâ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 8). [ibtidâ,]
6. Mâʾ ü tîn ü Âdem ü Ḥavvâ muṣavver olmadan
   Oldu rûşen revnaḳ-ârâ-yı cemâliñ **ibtidâ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 10). [ibtidâ,]
7. Vâdʾi-i ketm ü ʿademden olmaġa peydâ cihân
   Oldu bâʿis ʿâlem-ârâ-yı cemâliñ **ibtidâ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 12). [ibtidâ,]
8. Verdi Ḥakkâ ehl-i ʿaşḳa ṭâb u envâr-ı ġarâm
   Âfitâb-ı ẕât-ı ʿulyâ-yı cemâliñ **ibtidâ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 14). [ibtidâ,]

iç-: *Bir sıvıyı ağza alıp yudumlamak.*

1. Bezm-i ʿaşḳda bâde-i ʿaşḳı **içüp** mest olmuşum
   Ol sebebden dildeki sevdâyı tesʿîr eyledim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 7). [içüp, -üp]

iç: *Herhangi bir durumun, cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dâhil, dış karşıtı.*

1. Bâġ-ı istiġnâdaki serv-i revânım işte bu
   Heyʾet-i cismim **içinde** ḳan u cânım işte bu
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 2). [içinde, -i, -n, -de]
2. Gelmedi mâh-ı muḥabbet olmadı pertev-feşân
   Bir şeb-i yeldâ **içinde** cây-ı ẓulmet bekleriz
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 4). [içinde, -i, -n, -de]

iç-: *Bir sıvıyı ağza alıp yudumlamak.*

1. Bâde-i ʿaşḳdan **içip** mestân olan añlar bizi
   Baḥr-ı ġamda cûş edip ʿummân olan anlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 1). [içip, -ip]
2. Sâḳiyâ ṭoldur mey-i tevḥîdi **içsün** ʿâşıḳân
   Sen de mest ol bezm-i ʿaşḳda gûşe-i mestâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 15). [içsün, -sün]

icâzet al-: *İzin almak, müsaade istemek.*

1. Libâs-ı dervişânı giy **icâzet al** meşâyıḫdan
   Devâm et tekye-i ʿaşḳa cemîʿ-i mâsivâdan geç *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 5). [icâzet al, -]*

iç: *İçinde, ortamında.*

1. Şuʿle-i ruḫsâr-ı yâre olsa müstaġraḳ cihân
   Bir şeb-i deycûr **içinde** ararım tâb-dârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 12). [iç-inde,]
2. Ḫâne-i cismim **içinde** cemʿ olup cân u göñül
   Yek vücûd olduḳ hemîşe dâr-ı miḫnet bekleriz
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 7). [iç-inde,]

icrâ et-: *Yapmak, yürütmek, uygulamak.*

1. Ne ârzûñ varsa **icrâ et** ʿitâbımdan ḥaẕer etme
   Bu fırşat bir ġanîmetdir ne yapsañ infiʿâl etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 3). [icrâ et, -]

içre: *T. De, da, içinde.*

1. Ders-i ʿaşḳ **içre** dilâ ḥallâl-ı müşkil olmaġa
   Pek mükemmel baḫş-ı zülf-i yâri bilmek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 5). [içre,]

içün: *İçin.*

1. Sönerse zûr-ı şarşarla bu şeb mişbâh-ı iḳbâlim
   Żiyâ-yı mihr **içün** aşlâ ṣabâḥı intiẓâr etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 4). [içün,]
2. Zâr u feryâd u fiġânlar n'olduġın bülbül-miṣâl
   Şemm-i bûy-ı vaṣl **içün** ol ḥüsn-i ḫᵛâre düş de gör
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 6). [içün,]
3. Derd ü ʿaşḳıñ yâresi muḥtâc olur bir ḥâẕıḳa
   Ey muḥibb-i ḫasta-dil dermân **içün** Loḳmâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 14). [içün,]
4. Ḫâme-i feryâdımı vaṣfı **içün** ṣaḳḳ eyledim
   Başına geçsin o kilkiñ pek siyâhça bir külah
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 17). [içün,]

ʿîd: *Bayram.*

1. Vuṣlat-ı dildâr degil mi **ʿîd** ber-bâlâ-yı **ʿîd** Olduġu gün rûze-i firḳat göñülden nâ-bedîd
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 27). [ʿîd,]

ʿîd-i esʿâd: *Çok hayırlı bayram.*

1. Eyle tebrîke şitâbân böyle **ʿîd-i esʿâdı** Ol perî-rû gösterir birgün cemâl-i sermedi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 17). [ʿîd-i esʿâdı, -ı]

ʿîd-i saʿîd: *Mübarek, kutlu bayram.*

1. Yâre tebrîk eyleyen **ʿîd-i saʿîdi** nâmedir Ḳara yaşların döken ṣaḥrâ-yı ġamda ḫâmedir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 33). [ʿîd-i saʿîdi, -]

ʿîd-i şerîf: *Mübarek bayram.*

1. Fevziyâ ʿ**îd-i şerîfi** saʿd u tebrîk eylerim
Rişte-i ḥubb u vedâdı böyle taḥrîk eylerim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 37). [ʿîd-i şerîfi, -i]

ʿîd-i vuṣlat: *Kavuşma bayramı .*
1. Rûze-i hicrânıñ olmaz mı o ʿ**îd-i vuṣlatı**
Şâhid-i maḳṣad giyerdi câme-i pür-ziyneti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 29). [ʿîd-i vuṣlatı, -ı]

idlâl: *Dalalete düşürme, yoldan çıkarma, saptırma.*
1. Hevâ-yı nefs-i emmâre beni **iḍlâl** eder her bâr
İżâʿe eyledim sâl u şuhûr u dehri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 9). [iḍlâl,]

idrâk: *Anlayış, anlama.*
1. Vücûd-ı esʿadı anıñ şeh-i mülk-i beḳâbi'llâh
Be-ġâyet ẕâtına âsân olup **idrâk** bekâbi'llâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 10). [idrâk,]

ifṣâ eyle-: *Açığa vurmak, açıklamak; herkese yaymak.*
1. Eylesem esrâr-ı ʿaşkı ʿâleme ifṣâ bu dem
Ḥilmiyâ mâ-baʿdı var fikrimde vüsʿat ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 15). [ifṣâ eylesem, -se, -m]

iftihâr et-: *Övünmek, kıvanç duymak.*
1. Cihânda ṣervet-i mâl u menâle iʿtibâr etmem
Saʿâdetle be-kâm olsam yine ben **iftiḫâr etmem**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 2). [iftiḫâr etmem, -me, -m]

iġbirâr: *Gönlün tozlanması (günaha girme).*
1. Şuʿûd etdi o rûḥ-ı pür-fütûḥ lâhûta bî-şübhe
Girer mi berzaḫa âyâ ki ʿanḳâ **iğbirarından**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 18). [iġbirârından, -ın, -dan]

ihlâl et-: *Bozmak.*
1. Eder mi çeşme-sâr aṣlâ diliñ âhengini iḫlâl
Yine ebr-i siyâhdan nâz ile çıḳdı meh-i iḳbâl
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 23). [iḫlâl eder, -er]

iḫmâl-ı saḳîl: *Ağır yük.*
1. Żaʿîf ü nâtüvânım çün geçerken ol ṣırâṭ üzre
Taḥammül yoḳdur **iḫmâl-ı saḳîle** yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 12). [iḫmâl-ı saḳîle, -e]

ihsân: *Cömertlik, lutuf‖ bağış, hediye.*
1. Egerçi dâḫil-i cemʿiyyet-i bezm-i ʿuṣâtım ḳıl
Mübeddel luṭf u **iḫsân** u ʿaṭâya ḳahrı Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 12). [iḫsân,]
2. Kî büved ṣaḫn-ı dil-i Ḥilmî heme pertev-feşân
Ger neyâyed ez-cemâlet tâb u **iḫsân** sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 14). [iḫsân,]

iḫsân bekle-: *Lütuf ve ihsan beklemek, ummak.*
1. Temennî etmesin aṣlâ cihanda çarḫ-ı gerdûna
Ne **iḫsân beklenir** dehriñ âyâ faṣl-ı bahârından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 8). [iḫsân beklenir, -n, -ir]

ihsân et-: *Yardım etmek, iyilikte bulunmak, bağışlamak.*
1. Niʿmet-i ʿuzmâdır **iḫsân etdi** Rabbü'l-ʿâlemîn
Heyʾet-i ʿOs̱mâniyâna bir emîrü'l-müʾminîn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 17). [iḫsân etdi, -di]

ihsân etme-: *Ihsan ve lütuf isteğinde bulunmak.*
1. Bâġçe-i dilde ne güller ne çiçekler açdı baḳ
Anı **iḫsân etmemiş** bir gönle o Rabb u İlâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 16). [iḫsân etmemiş, -miş]

iḫsân eyle-: *Bağışlamak, armağan etmek, vermek, bahşetmek.*
1. Baña **iḫsân eyle** yâ Rab hidâyet
Senden bekler Ḥilmî luṭf u ʿinâyet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 19). [iḫsân eyle, -]

ihtiyâr eyle-: *Seçmek, tercih etmek.*
1. Edîbân bezm-i ʿirfânda sükûtu **iḫtiyâr eyler**
Ṣorulsa benden âdâbıñ esâsın söyler ʿâr etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 5). [iḫtiyâr eyler, -r, -]

ikbâl: *Mutluluk, saadet, baht, talih.*
1. Künc-i mihnet vuṣlat hengâmında bir gülşen olur
Lemʿa-dârdır anıñ **iḳbâlinde** çünkü mihr ü mâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 14). [iḳbâlinde, -i, -n, -de]
2. Bâġ-ı sînemde görüp **iḳbâlimiñ** ezhârını
Bû-feşân bir ġonceye ṣarf etmişim efkârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 7). [iḳbâlimiñ, -im, -iñ]

iki: *İki: Birden sonra gelen sayının devamı, iki.*
1. Bu **iki** luṭf-ı Ḫudâya cân verir ʿOs̱mânlılar
Ol sebebden ḳan döker efrâd-ı ʿasker dâʾimâ
Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 13). [iki,]

iklîm-i cisim: *Vücut ülkesi.*

1. Şardırıp **iḳlîm-i cismi** leşker-i kâkülleri
   Taḫt-ı dilde pâdişâh-ı ʿâlî-şânım işte bu
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 3). [iḳlîm-i cismi, -i]

iktibâs et-: *1-Bir sözü aynen veya anlam olarak kendi söz veya yazısına benzeterek aktarmak. 2-Ödünç almak, birbirine benzetmek.*

1. Żiyâyı **iḳtibâs etdim** yâriñ nûr-ı cemâlinden
   Zevâle ermeden buldum kemâli ben hilâlinden
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 1). [iḳtibâs etdim, -di, -m]
2. Ey meh-i tâbende nûrı kimden etdiñ iḳtibâs
   Bir şeb-i deycûru revnaḳdâr eder bu ṣûretiñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 7). [iḳtibâs etdiñ, -di, -ñ]

iktisâb et-: *Kazanmak; işlemek.*

1. Bu dünyâda dem-â-dem çoḳ günâhlar **iktisâb etdim**
   Şefâʿat ḳıl beḳâda ḥâl vaḫîmdir yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 9). [iktisâb etdim, -]

ʿilâc: *Bir hastalığı iyi etmek veya önlemek için türlü yollardan kullanılan madde.*

1. Ḫastalandım ey ṭabîb ṭut nabżımı gör ḥâlimi
   Kesb-i ṣıḥḥat edeyim ver bir **ʿilâc** kimyâ gibi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 6). [ʿilâc,]

ilâhî: *Ey Allah'ım.*

1. Müstedâm eyle **İlâhî** enbiyânıñ ʿaşḳına
   MüsterİḤ eyle cihânda evliyânıñ ʿaşḳına
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 15). [ilâhî,]

ilâ-yevmi'l-kıyâm: *Kıyamet gününe kadar.*

1. Füyûżât gülşeni olmuş durur her bezm gülistânı
   Nûr-efşândır **ilâ-yevmi'l-ḳıyâm** şemʿ-i fürûzânı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 36). [ilâ-yevmi'l-ḳıyâm,]

ile: *Bağlama edatı,ile, bilikte, beraber.*

1. Tâbiş-i şems-i cemâl-i yâr **ile** bölündü dil
   Baʿdezân ben ol meh-i ġarrâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 3). [ile,]
2. Hedm eder ḳalb-i raḳîḳi âteş-i sûzân-ı ʿaşḳ
   Gönlümü bir ḫüsn-i tedbîr **ile** taʿmîr eyledim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 6). [ile,]
3. Meded ey sâḳî-i bezm-i muḥabbet ṭoldur aḳdâḥı
   Şarâb-ı ʿaşḳ **ile** ser-mest olan geçmez Ḫudâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 24). [ile,]
4. ʿAks-i ṣûret mi verir her bâr baña mirʾât-ı dil
   Ḫayret-efzâ-yı ʿuḳûldür nâz **ile** o ḫilḳatiñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 12). [ile,]
5. Bezm-i ʿaşḳda ḥâl-i tecrîd **ile** gelmek oldu şarṭ
   Hep ʿalâyıḳdan ümîd-i ḳalbi kesmek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 1). [ile,]
6. Ḫayra maṣrûfdur nuḳûd u niyyet ü fikri anıñ
   Râżî vü ḫoşnûd olur Allâh **ile** Peyġamberi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 4). [ile,]

ʿillet ol-: *Sebep, neden, gerekçe olmak.*

1. Benim bîmârıma vizr ü vebâlim **ʿillet olmuşdur**
   Dü ʿâlemde şifâ ver bu ʿalîle yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 7). [ʿillet olmuşdur, -muş, -dur]

iltifât eyle-: *İltifat etmek; güler yüz göstermek, gönlünü alacak şekilde davranmak.*

1. Bilirim **iltifât eyler** o ḫünkâr-ı ʿadâlet-kâr
   Kemâl-i raḥm u şefḳatle hemân erbâb-ı ʿirfâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 19). [iltifât eyler, -r]

iltimâʿı: *Ar. Parıldamak, yaldıramak, ışıldamak.*

1. Velâyet burcunuñ bir kevkeb-i dürri Rifâʿîdir
   Anıñ ẕât-ı şerîfi nûr-ı aʿẓam **iltimâʿıdır**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 20). [iltimâʿıdır, -dır]

îmâna gel-: *Müslümanlığı kabul etmek.*

1. Mâsivâya raġbet etme şevḳ ile **îmâna gel**
   Ver ṣalât peyġambere kâşâne-i sulṭâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 1). [îmâna gel, -]

ʿimâret kıl-: *Imar etmek, yıkılmış olanı düzeltmek, onarmak; hüznünü, sıkıntısını gidermek.*

1. Taḫtgâhıñdır seniñ bu kişveristân-ı göñül
   Olmasın vîrâne müşrif ḳıl ʿimâret el-ġıyâṣ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 12). [ʿimâret ḳıl, -]

imdâd: *Yardım, yardım isteme.*

1. Meded ey rehber-i râh-ı Ḫudâ-yı kibriyâ **imdâd**
   Seniñ dost-ı ḳadîmiñ ʿaşḳına eyle baña **imdâd**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 49). [imdâd,]
2. Faḳîr ü bî-kes ü ʿâciz ḳalup dil bî-nevâ **imdâd**
   Yetiş bu kemteriñ Ḥilmî ẕelîle serverâ **imdâd**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 51). [imdâd,]
3. Faḳîr ü bî-kes ü ʿâciz ḳalup dil bî-nevâ **imdâd**
   Yetiş bu kemteriñ Ḥilmî ẕelîle serverâ

imdâd
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 52). [imdâd,]

imdâd eyle-: *Yardım etmek.*

1. Eʾimme-i isnâ ʿaşer **imdâd eyle** Ḥilmiyâ dedim
   Pâdişâhım feth eylediñ Dömeke ile Ermiyeyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 11). [imdâd eyle, -]
2. Meded ey rehber-i râh-ı Ḫudâ-yı kibriyâ imdâd
   Seniñ dost-ı ḳadîmiñ ʿaşḳına eyle baña imdâd
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 50). [imdâd eyle, -]

imkân: *Olanak. Yararlanılan uygun şart veya durum.*

1. Nûr-ı çeşmânım seḥâb-ı ẓulmete girdi bu şeb
   ʿArż-ı dîdâr etmege mâh yoḳ mu **imkân** ey ṭabîb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 4). [imkân,]

în ü ân: *Bu ve o, buna ve ona.*

1. Bâʿiş-i ârâyiş-i kevn ü mekân u **în ü ân**
   Menbaʿü'l-enhâr-ı çâr-ı câriî fî dârü'l-cinân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 27). [în ü ân, -]

ʿinâyât: *Lûtuflar.*

1. Ḫayâtı sû-be-sû câriî olup baḥr-ı kerâmâtı
   Dür-efşân-ı füyûż-ı Ḥaḳ dürür felek **ʿinâyâtı**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 14). [ʿinâyât, -ı]

ʿinâyet: *Lütuf, ihsan, iyilik.*

1. Ḫudâdan bir **ʿinâyetdir** baña ḥilmiyyet ey Ḥilmî
   Bu ḫaṣlet bende mevcûdken ʿadûdan aḫz-ı sâr etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 7). [ʿinâyetdir, -dir]

ʿinâyet eyle-: *İyilik etmek, yardım ve ihsanda bulunmak.*

1. Maẓhar-ı luṭf u şefâʿat eyle
   Be-ḥaḳḳ-ı Ḳurʾân **ʿinâyet eyle**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 34). [ʿinâyet eyle, -]

ince: *İnce, zarif.*

1. Uzunca baḫş-i zülfünce nice **ince** ḫayâl etdim
   Bu şeb müşkbâr-ı târında raḳible ḳîl u ḳâl etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 1). [ince,]

infiʿâl et-: *Gücenmek, dargınlık duymak, kırılmak.*

1. Ne ârzûñ varsa icrâ et ʿitâbımdan ḫaẓer etme
   Bu fırsat bir ġanîmetdir ne yapsañ **infiʿâl etmem**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 4). [infiʿâl etmem, -me, -m]

inkâre ḳalḳ-: *İnkar etmek, kabul etmemek.*

1. Vaṣlını taḥlîfle vaʿd etdirdim ammâ işbu şeb
   ʿAhd u mîṣâḳ etse de yâr ḳalḳar inkâre ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 6). [inkâre ḳalḳar, -ar]

ins ü melek: *İnsanlar ve melekler.*

1. Âsitânı ḳıbledir **ins ü melek** eyler sücûd
   Andan özge kaʿbe-i ʿulyâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 15). [ins ü melek, -]

insân: *Adam, beniâdem, beniâdemden her fert.*

1. Saʿâdet-yâb eden ʿâlemde **insânı** ṣadâḳatdır
   Sadâḳatdan murâd herbir umûrda istiḳâmetdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 1). [insânı, -ı]
2. Ṣûretâ **insânız** amma sîretimizdir nihân Ḥilmî ʿâlemde ʿulüvv-i şân olan añlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 13). [insânız, -ız]

intiẓâr et-: *Beklemek.*

1. Ẓalâm-ı leyle bâʿisdir ġurûbı mâh-ı tâbânıñ
   Ṣabâḥı **intiẓâr etmek** ne mümkündür viṣâlinden
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 10). [intiẓâr etmek, -mek]

intiẓâr et-: *Beklemek, bekleyiş içinde olmak (sevgiliyi beklemek).*

1. Sönerse zûr-ı şarşarla bu şeb mişbâh-ı iḳbâlim
   Żiyâ-yı mihr içün aşlâ ṣabâḥı **intiẓâr etmem**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 4). [intiẓâr etmem, -me, -m]

ʿirfân ol-: *Bilmek, anlamak, kavramak.*

1. Meskenimdir cây-ı ʿuzlet istemem aşlâ refîḳ
   Taʿrife ḥâcet nedir **ʿirfân olan** añlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 8). [ʿirfân olan, -an]

irtikâb et-: *Kötülük yaptırmak.*

1. Ḥıyânet eyleme aṣlı umûr-ı ḳuds-ı devletde
   Gel **etme irtikâb** bir ẕerreye ḳaṭʿan cehâletdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 4). [etme irtikâb, -me]

işâbet: *Tam yerinde ve zamanında iş görme veya söz söylemiş olma.*

1. Kendime eglence ʿadd etdim firâḳ-ı yâri ben
   Vuṣlat-ı cânânı ṭabʿım pek **işâbet** istemez
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 10). [işâbet,]

îṣâl et-: *Ulaştırmak, eriştirmek.*

1. Anıñ çâh-ı zeneḫdânı aḳar bir ḥavż-ı kevṯerdir
   Ḥayât-ı câvidân **îṣâl eder** efvâh-ı ʿaṭşâne
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 34). [îṣâl eder, -er]

îsâr et-: *Dökmek, serpmek.*

1. Sû-be-sû eyler temevvüc baḥr-i luṭf u reʾfeti
   Dem-be-dem **îs̲âr eder** ekvâna hep dürr-i semin
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 24). [îs̲âr eder, -er]

iş̲âret eyle-: *İşaret etmek || Haber vermek.*

1. Eyledi derḥâl işâret ki bahâr eyyâmıdır
   ʿÂşıḳ-ı şûrîde ḥâliñ bir büyük bayrâmıdır
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 11). [işâret eyledi, -di]

isbât: *Tanık ve delil göstererek bir şeyin doğruluğunu şüpheye yer bırakmayacak, reddedilemeyecek şekilde ortaya koyma.*

1. Vücûduñ hestî-i kevne vesîle yâ resûlullâh
   Bunu **iş̲bâta** ḥâcet yoḳ delîle yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 2). [iş̲bâta, -a]
2. Ṣadâḳat eyledim **iş̲bât** reh-i ʿaşḳunda cânânıñ
   Ḥaṭâsın gösterip derḥâl ḥazîn ü pür-melâl etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 5). [iş̲bât,]

iş̲bu: *İşte bu.*

1. Vaṣlını taḥlîfle vaʿd etdirdim ammâ **iş̲bu** ṣeb
   ʿAhd u mîs̲âḳ etse de yâr ḳalḳar inkâre ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 5). [iş̲bu,]

ise: *Koşul edatı.*

1. Günahkârım n'olur ḥâl-i melâlim rûz-ı maḥşerde
   Şefâʿat eylemez **ise** nebîler faḫri Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 14). [ise,]
2. Eger müʾmin **iseñ** cânâ ṣalât-ı ḫamsı terk etme
   ʿİbâdet eyle Sübḥâna amân nehy-i Ḫudâdan geç
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 9). [iseñ, -ñ]

iste: *Edat. Bir şey gösterilirken veya bir şeye işaret edilirken söylenen bir söz, aha, ahacık.*

1. Mevc-i sevdâdan ḫaz̲er eyler iken ben dâʾimâ
   Baġrıma ṣapladı eyvâh **işte** ʿaşḳıñ ḫançeri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 8). [işte, -te]

iste-: *Talep etmek, arzu etmek.*

1. Baġ-ı ḥüsnüñ görmeye bir demde ruḫṣat **isterim**
   Serv-i nâzım ḳâmet-i ṭûbâyı rûʾyet **isterim**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 1). [isterim, -r, -im]
2. Baġ-ı ḥüsnüñ görmeye bir demde ruḫṣat **isterim**
   Serv-i nâzım ḳâmet-i ṭûbâyı rûʾyet **isterim**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 2). [isterim, -r, -im]
3. Var iken cânâ derûn-ı sînede ʿaşḳ âteşi Ḳalmadı ṣabr u mecâlim raḥm u şefḳat **isterim**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 10). [isterim, -r, -im]
4. Ṣaḥn-ı ruḫsârıñda menḳûş hâzihi cennât-ı ʿadn
   Fedḫulûhâ ḫâlidîn sırrınca devlet **isterim**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 12). [isterim, -r, -im]
5. Cârídir çün lebleriñde taḫtihe'l-enhâr hemân
   Ḫilmîyâ ben andan artıḳ ḳaṭre şerbet **isterim**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 14). [isterim, -r, -im]
6. Muṭahhar ḳılmaḳ **isterseñ** çirkâbdan vücûduñ sen
   Ki âb u istiḳâmetle teṭahhur et nez̲âfetdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 9). [isterseñ, -r, -se, -ñ]
7. Kesb-i vüsʿat eyledi dil bî-vefâ dünyâ gibi
   Uçmaḳ **ister** âsumânda murġ-ı cân ʿanḳâ gibi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 2). [ister, -r]
8. Bî-vefâ yâri olan dünyâda âfet **istemez**
   Serv-i ḳaddini gören bâġ içre kâmet **istemez**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 1). [istemez, -mez]
9. Bî-vefâ yâri olan dünyâda âfet **istemez**
   Serv-i ḳaddini gören bâġ içre kâmet **istemez**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 2). [istemez, -mez]
10. Çeşm-i fettânıñ gören ḫaşre ʿalâmet **istemez**
    Cevr-i yâri fehm eden dünyâda râḥat **istemez**
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 3). [istemez, -mez]
11. Çeşm-i fettânıñ gören ḫaşre ʿalâmet **istemez**
    Cevr-i yâri fehm eden dünyâda râḥat **istemez**
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 4). [istemez, -mez]
12. Kimseden z̲erre ḳadar luṭf u ʿinâyet **istemez**
    Vird edindim cevr-i yârdan çekdigim her zârı ben
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 5). [istemez, -mez]
13. Kendime eglence ʿadd etdim firâḳ-ı yâri ben
    Vuṣlat-ı cânânı ṭabʿım pek işâbet **istemez**
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 10). [istemez, -mez]
14. Râʾifâ aʿlâ ġazel söyle cehâlet **istemez**
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 15). [istemez, -mez]

15. Ger fedâ etsem râh-ı ʿaşḳıñda cânım ġam değil
Ol metâʿ-ı cism ü câna rinde ḥürmet **isterim**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 4). [isterim, -r, -im]
16. Cândan özge var mıdır ʿarż etmege şeyʾ-i nefîs
O seniñdir tâ ezelden aña raġbet **isterim**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 6). [isterim, -r, -im]
17. Dûzaḫ-i ġamdan rehâdır gülşen-i ḥüsnüñ gören
Laʿl-i tâbıñ kevserin nûş ile cennet **isterim**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 8). [isterim, -r, -im]

işte bu: *İşte bu işaret ile.*
1. Şardırıp iḳlîm-i cismi leşker-i kâkülleri
Taḫt-ı dilde pâdişâh-ı ʿâlî-şânım **işte bu**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 4). [işte bu, -]
2. Bâġ-ı istiġnâdaki serv-i revânım **işte bu**
Heyʾet-i cismim içinde ḳan u cânım **işte bu**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 1). [işte bu, -]
3. Bâġ-ı istiġnâdaki serv-i revânım **işte bu**
Heyʾet-i cismim içinde ḳan u cânım **işte bu**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 2). [işte bu, -]
4. Şanma ey dil mâsivâ-yı yârdır cevr eyleyen
Gece gündüz bâʿiş-i zâr u figânım **işte bu**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 6). [işte bu, -]
5. Tîr-i müjgân-ı cefâ vü cevrini endâḫt edip
Ḳaddimi ḳavs eyleyen ebrû kemânım **işte bu**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 8). [işte bu, -]
6. Vâdî-i ʿaşḳa düşürdü ʿâḳıbet aldı dilim
Kendine mecnûn eden bir nev-civânım **işte bu**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 10). [işte bu, -]
7. Eyledi fikr-i daḳîḳ ol baḥş-i zülfünde hezâr
ʿAḳlıma ḥayret veren mûy-ı miyânım **işte bu**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 12). [işte bu, -]
8. Telḫ-kâm eyler mi Ḥilmî ol kerem-fermâ seni
Şerbet-i şîrîn leb ü laʿl-i dehânım **işte bu**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 14). [işte bu, -]

iste-: *Talep etmek, arzu etmek.*
1. Ṭabîbdir derdlere dermân devâ **isterseñ** ey ġâfil
Ġıdâdır rûḥa ʿaşḳıñ bâdesi nûş et devâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 7). [isterseñ, -r, -, -n]
2. Cihânda dâʾimâ Ḥilmî selâmet bulmaḳ **isterseñ**
Diliñ çek mâsivâdan ġıybet ü zemm ü riyâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 13). [isterseñ, -r, -se, -n]

istifâżâ eyle-: *Feyiz alma, feyizlenme.*
1. Ḥayât-ı lemʿası söndü hemân-dem rîḥ-i sarṣarla
Kim eyler istifâżâ her zamân mihriñ żiyâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 16). [istifâżâ eyler, -r]

istiġnâ et-: *Hiçbir şeye muhtaç olmamak; naz, işve; kayıtsızlık, nazlanma.*
1. Biñ niyâzla var ḫużûr-ı yâre söyle derdiñi
Etme istiġnâ a Ḥilmî ṣoḥbet-i cânâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 26). [istiġnâ etme, -me]

istikâmet: *Doğruluk, doğru gidiş.*
1. Saʿâdet-yâb eden ʿâlemde insânı ṣadâḳatdır
Sadâḳatdan murâd herbir umûrda **istiḳâmetdir**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 2). [istiḳâmetdir, -dir]

istîlâ et-: *Ele geçirmek.*
1. Ebr-i ẓulmet etdi istîlâ semâ-yı fikrimi
Söndü mişbâḥ-ı muḥabbet mihr-i vuṣlat ḳalmadı *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 9). [istîlâ etdi, -di]*
2. Ebr-i ẓulmet etdi istîlâ semâ-yı fikrimi
Yaş döker bostân-ı ʿaşḳa gözlerim miṣl-i seḥâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 5). [istîlâ etdi, -di]

ʿişyân: *Karşı gelme, itaatsizlik etme, baş kaldırma.*
1. Defter-i aʿmâl-i ḫayrım ṭoldı ʿ**işyânla** hemân
Ser-te-ser yazıldı ḫayfâ şerm ü ḫaclet âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 7). [ʿişyânla, -la]

ʿişyân ile: *Isyanla.*
1. Geçdi ʿ**işyân ile** hep ey ġâfir-i ẓenb-i ʿaẓîm
ʿÖmrümüñ her sâl u mâhı rûz u şeb her saʿâti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 5). [ʿişyân ile, -]

ʿişyân u âsâm: *Günahlar ve itaatsizlik.*
1. Ey şefîʿ-i ʿuṣât-ı ẓünûb-ı enam
Efʿâl-i Ḥilmî ʿ**işyân u âsâm**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 38). [ʿişyân u âsâm, -]

iʿtâ et-: *Vermek, görevi devretmek.*
1. Beni medhûş u lâ-yaʿḳıl eden ol dîde-i mesti
Mezâyâ-yı ḫüküm **iʿtâ eder** çün bezm-i mestâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 30). [iʿtâ eder, -er]

ʿitâb: *Azarlama, tersleme, paylama.*

1. Ne ârzûñ varsa icrâ et ʿ**itâbımdan** ḫaẕer etme
   Bu fırṣat bir ġanîmetdir ne yapsañ infiʿâl etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 3). [ʿitâbımdan, -ım, -dan]

iʿtibâr et-: *Önem ve kıymet vermek, dikkate almak.*

1. Cihânda ṣervet-i mâl u menâle **iʿtibâr etmem**
   Saʿâdetle be-kâm olsam yine ben iftiḫâr etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 1). [iʿtibâr etmem, -me, -m]
2. Zümürrüd oldı ṣaḥrâ-yı ḫilâfet câ-be-câ elbet
   Bugün kim **iʿtibâr eyler** hele laʿl-i Bedeḫşâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 54). [iʿtibâr eyler, -r]

ittibâʿ et-: *Tabi olmak, uymak.*

1. Ber-ṭaraf olsun ġumûm hep şevḳ gelsin saña
   Şâʿir-i mâhir bu yolda **ittibâʿ etsin** saña
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 12). [ittibâʿ etsin, -sin]

ittiṣâl et-: *Yan yana gelmek.*

1. O çîn ebrûsına ḫayrân olur ṣad dîde-i âhû Ṣaḥârî-i muḥabbetde anıñla **ittiṣâl etdim**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 10). [ittiṣâl, -di, -m]

izâle eyle-: *Gidermek, yok etmek, ortadan kaldırmak.*

1. Câmiʿ oldu cebhe-i ḫüsnüñde hep esrâr-ı ʿaşḳ
   Ẓulmet-i dehri **izâle eyledi** envâr-ı ʿaşḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 12). [izâle eyledi, -di]

ʿizzet bul-: *İtibar görmek, değer, saygı ve hürmet görmek, yücelmek.*

1. Ḥarâm ṣervetle dünyâda bulursa mürtekib ʿizzet
   Anıñ âtîsi ey Ḥilmî ne müdhiş bir felâketdir *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 19). [ʿizzet bulursa, -ur, -sa]*

ʿibâd: *Kul.*

1. Açılsın râʾyet-i ġufrân temevvüc eylesin Yâ Rab
   ʿİbâdıñ ḫavf eder rûz u leyâl ḥaşrıñ cezasından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 20). [ʿibâdıñ, -ıñ]

ʿibâdet eyle-: *Ibadet etmek.*

1. Eger müʾmin iseñ cânâ ṣalât-ı ḫamsı terk etme
   ʿİbâdet eyle Sübḥâna amân nehy-i Ḥudâdan geç
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 10). [ʿibâdet eyle, -]

ibtidâ-yı ḥarb: *Savaş başlangıcı, savaşın başlarında.*

1. İbtidâ-yı ḫarbde nâdim oldular Yunânîler Saṭvet-i ṣâhâne verdi beht ü ḫayret vâleyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 1). [ibtidâ-yı ḫarbde, -de]

iç-: *Bir sıvıyı ağza alıp yudumlamak.*

1. Ḫazân ṣoldurdu evrâḳ-ı ḥayâtı baḳ ṣebâbında
   İçirir şerbet-i mevti felek câm-ı cefasından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 6). içirir, -ir, -ir]

ʿid ol-: *Bayram olmak; yeşermek, renklenmek, canlanmak.*

1. Ḳadr olur her şeb ki ola vuṣlat-ı dildâr baña
   ʿİd olur her rûz ki ola ülfet-i dildâr baña
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 42). [ʿid olur, -ur]

iḳtibâs-ı nûr ed-: *Ay ışığının bolluğunu (sevgilinin) yanağının parlaklığından alması.*

1. Berḳ urur mirʾât-ı dilde dilber-i ʿâlî-cenâb İḳtibâs-ı nûr ederler mehveşân bî-irtiyâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 2). [iḳtibâs-ı nûr ederler, -er, -ler]

ilâhî: *Ey Allah'ım.*

1. Çıḳardı Ḥilmî bir ʿasker kemâl-i şevḳ ile târîḫ
   İlâhî mevlidi rûzun saʿîd eyle Ḥamîd Ḫâna *(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra). [ilâhî,]*

imâle eyle-: *Bir tarafa doğru eğme, çevirme, meyletme.*

1. Ḫulûṣ-ı ḳalb ile vaṣf-ı duʿâ etmek vaẕîfemdir
   İmâle eyleyip dest-i niyâzı bâb-ı Raḥmâna *(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 20). [imâle eyleyip, -(y)ip]*

inʿikâs: *Yansıma, yankılanma, hissedilir duruma gelme, aksetmek.*

1. Çehre-i ḫûrşîde beñzetdim o yârıñ vechini İnʿiḳâsıyla edip hem lemʿa-dâr dil-dârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 18). [inʿiḳâsıyla, -(s)ı, -yla, -]

intiẓâr: *Bekleme.*

1. Ḳalmasın bî-çâre Ḥilmî **intiẓârında** anıñ Ḫoş ḫaberler al getir ki yandı nârında anıñ *(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 43). [intiẓârında, -ıñ, -da]*

irtiḳâb-ı zillet et-: *Alçaklıktan medet ummak.*

1. İrtiḳâb-ı ẕillet etme pek fenâdır ey ḫaḳîr Ḥıdmet et tehẕîb-i aḫlâḳa ʿulüvv-i şâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 21). [irtiḳâb-ı ẕillet etme, -me]

islâm: *Allah'ın Kur'an ile vahyettiği ve esasları Hz. Muhammed tarafından bildirilen din, müslümanlık.*

1. Bir ṭarîḳde ḳalmadı ḫâr-ı muġaylân-ı cefâ Kaʿbe-i maḳṣûda vâṣıl oldu **İslâm** âminîn
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 22). [islâm,]

iste-: *Talep etmek, arzu etmek.*

1. Meskenimdir cây-ı ʿuzlet **istemem** aṣlâ refîḳ
   Taʿrife ḥâcet nedir ʿirfân olan añlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 7). [istemem, -me, -m]

iʿtişâm et-: *Dînin emir ve hükümlerine dört elle sarılıp yasak ve günahlardan kaçınma.*

1. İʿtişâm etdim çü ḥabl-ı dâmen-i peyġambere
   Olmazam râh-ı ṭalebde müfteḳir bir rehbere
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 1). [iʿtişâm etdim, -di, -m]

iżâʿe eyle-: *Aydınlatmak.*

1. Hevâ-yı nefs-i emmâre beni iḍlâl eder her bâr
   İżâʿe eyledim sâl u şuhûr u dehri Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 10). [iżâʿe eyledim, -]

J

jâle-dâr: *Çiyli olmak II Gözü yaşlı olmak.*

- Jâle-dârdır lâlezârıñ dîdesi bülbül miṣâl / Ḥüzne maġlûb oldum âh ḳalbde meserret ḳalmadı
  (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Beyit 4). [jâle-dârdır, -dır]

Bir benefşe her zamân ṭıfl-ı yetîmi andırır / Bir çiçek ki **jâle-dârdır** añaʿaṭf eyle nigâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Beyit 4). [jâle-dârdır, -dır]

jâle-i verd-i cebîn: *Alnındaki gülün çiyi.*

Jâle-i verd-i cebîniñ raḥmet-i dünyâ lebin
Tâ ezelde âb-rûy-ı ḥûbî-i şîrîn-kelâm
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Beyit 8). [jâle-i verd-i cebîniñ, -iñ]

jeng-âlûd ol-: *Kirli, paslı olmak.*

Oldu jeng-âlûd ḥayfâ cevher-i ʿömr-iʿazîz / Ḥilmiyâ taḳdîme aḥrâ yoḳdur aṣla taʿâti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Beyit 5). [jeng-âlûd oldu, -du]

K

Kâbe: *Bütün müslümanların kıblesi ve ziyâret yeri olan Mekke şehrindeki mukaddes binâ, beytullah.*

1. Kevser-i dârü's-sürûra ʿayn ber-mecrâ lebiñ
   Ebruvânıñ **ḳâbe** ḳavseyn dîde mâ-zâġa'l-baṣar
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 36). [ḳâbe,]

Kaʿbe-i maḳṣûda: *Erişilmesi arzu edilen Kabe.* || *Kabe gibi kutsal olan arzular.*

1. Bir ṭarîḳde ḳalmadı ḫâr-ı muġaylân-ı cefâ Kaʿbe-i maḳṣûda vâṣıl oldu İslâm âminîn
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 22). [kaʿbe-i maḳṣûda, -]

Kaʿbe-i ruḥsâr-ı yâr: *Yarin yanaklarının ka'besi.*

1. Ḳıblegâhımdır hemîşe **kaʿbe-i ruḫsâr-ı yâr**
   Gerçi şûfîʿâbide miḥrâb u minber gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 9). [kaʿbe-i ruḫsâr-ı yâr, -]

Kaʿbe-iʿulyâ: *Yüce Kabe.*

1. Âsitânı ḳıbledir ins ü melek eyler sücûd Andan özge **kaʿbe-iʿulyâya** etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 16). [kaʿbe-iʿulyâya, -y, -a]
2. Ḳıl teveccüh **ḳaʿbe-iʿulyâya** et farżı edâ Ser-fürû eyle Ḫudâya secde-i Raḥmâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 5). [ḳaʿbe-iʿulyâya, -y, -a]

kâbil degil: *Mümkün değil.*

1. O memdûḥ-ı cihânıñ vaṣfı **ḳâbil degil** el-ḥaḳ
   Ki evṣâf-ı cemâli hîç gelir mi naẓm u bünyâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 35). [ḳâbil degil, -]

ḳaç-: *(Birinden veya bir şeyden) Kurtulmak için süratle uzaklaşmak.*

1. Gürledikçe ṭop u aʿdâ kûb-ı saṭvet der-ʿaḳeb
   Ḳaçdılar terk eyleyüp her şehr ü kişver dâʿimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 28). [ḳaçdılar, -dı, -lar]
2. Ḳılınçlar süngüler ṭop u tüfengler de ateş ṣaçdı
   Erişdiler **ḳaçarken** gerden-i düşmenlere çaldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 6). [ḳaçarken, -ar, -ken]

kadd: *Boy, kamet.*

1. Tîr-i müjgân-ı cefâ vü cevrini endâḫt edip Ḳaddimi ḳavs eyleyen ebrû kemânım işte bu
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 8). [ḳaddimi, -im, -i]

kadd-ı ṭûbâ-yı cemâl: *Güzelliğin tuba ağacı (Gölgesi cennete düşen, büyük, devasa boylu ağaç).*

1. Baġ-ı dehriñ serv-ḳaddânı olurdı bî-vücûd Gelmeseydi **ḳadd-ı ṭûbâ-yı cemâliñ** ibtidâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 6). [ḳadd-ı ṭûbâ-yı cemâliñ, -iñ]

kad-i ṭûbâ: *Tûbâ boy, uzun boy (Tûbâ; Cennette bulunduğuna inanılan kökü yukarıda dalları aşağıda olan bir ağaç, uzun boylu sevgiliye benzetilir.).*

1. Ḳad-i ṭûbâsına meftûn olup serv-i ḫırâmânı
   Varınca bâġ-ı lâhûta hemân nâsûtuñ reyḥânı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 11). [ḳad-i ṭûbâsına, -(s)ı, -(n)a, -]

kad-i ṭûbâ: *Tuba ağacı gibi uzun boylu sevgili.*

1. Bir **ḳad-ı ṭûbânıñ** oldum mâʾil-i reftârı çün
   Bâġdaki her servi-i raʿnâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 5). [ḳad-ı ṭûbânıñ, -n, -ıñ]

2. Serverâ bezm-i elest mestânına ṣaḥbâ lebiñ
Nâdî-i ervâḥa bâdî ey **ḳad-i ṭûbâ** lebiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 2). [ḳad-i ṭûbâ, -]

kadîm: *Başlangıcı olmayan, Allah.*

1. Sehâb-ı lutf u ihsânı hele ʿasr-ı hümâyûnda
Füyûżât-baḫş olur elbet **ḳadîm** ol ebr-i nîsâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 16). [ḳadîm,]

ḳâdir ol-: *Gücü yeter mi ?.*

1. Ḳudretiñ ibdâʿını taġyîre **ḳâdir mi olur**
Kim bozar necm ü ḳamerde ṣuʿledir bu hâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 3). [ḳâdir mi olur, -]

kadir-dân: *Kadir, değer, kıymet, itibar.*

1. Maʿârif ehliniñ ḳadri bilindi devr ü ʿaṣrında
Teṣâdüf etmedi çeşm-i cihân böyle **ḳadir-dâna**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 48). [ḳadir-dâna,]

kadr: *Değer, itibar, haysiyet.*

1. Ḳanâʿat mülküne şâh ol leʾîme ser-fürû etme
Gedâlar ol serîr üzre zihî **ḳadrîni** ʿâl eyler
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 8). [ḳadrîni, -î, -n, -i]

kadr ol-: *Kadir gecesi gibi değerli olmak.*

1. Ḳadr olur her şeb ki ola vuṣlat-ı dildâr baña
ʿİd olur her rûz ki ola ülfet-i dildâr baña
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 41). [ḳadr olur, -ur]

kadr-i cânân: *Sevgilinin kıymeti.*

1. Libâs-ı faḫr-ı ezhâr-ı melâḥet **ḳadr-i cânâne**
Dem-â-dem ziynet-ârâdır zehî serv-i ḫırâmâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 21). [ḳadr-i cânâne, -e]

kadr-i hümâyûn: *Kutlu padişahın kıymeti.*

1. Bilip **ḳadr-i hümâyûnun** aña ʿarż-ı ʿubûdiyyet
Duʿâ-yı ḫayrını refʿ eylemekdir sû-yı Sübḥâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 17). [ḳadr-i hümâyûnun, -un]

kâf u nûn: *Allah'ın "kün" emri. "Onun emri, bir şeyi murat edince, ona sadece 'ol' demektir, o da olur." (Yâsîn, 36/82) ayetine iktibas edilmiştir.*

1. Hestî ü nistî-i ʿâlem **kâf u nûn** beynindedir
Her bir eşyâda görünür ḫavl u ḳudret âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 3). [kâf u nûn, -]

kahramân: *Yiğit, bahadır.*

1. Levḥ-i ʿâlemde münaḳḳaş **ḳahramân** ʿOsmânlıdır
Heyʾet-i ʿudvânı eylerler müdemmir dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 15). [ḳahramân,]

kâʾinât: *Âlem ‖ herkes, bütün varlıklar.*

1. Kaʾinâta ḥükmü nâfiẕdir cihân fermân-beri
Ṣafḥa-i ʿâlemde Ḥilmî şân verir ṭuġrâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 17). [kaʾinâta, -a]
2. Ṭoġduġuñ ân **kâʾinât** bir ḫandeye maẕhar olur
Her dile baḫş-ı neşâṭ eyler bu ḥâl u heyʾetiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 3). [kâʾinât,]
3. Ṭavʿ-şehâmetle karardı **kâʾinât** ey mâhtâb
Lemʿa-pâş oldukça artar levn ü şekl ü ʿizzetin
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 9). [kâʾinât,]
4. Kâʾinât gâh giyer bir siyâh câme
Düşer o vaḳitde âfitâb dâme
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 7). [kâʾinât,]

kâkül: *Saç, perçem.*

1. Kâkülüñ zencîrine pâ-bende bir dîvâneyim
Ey melâʾik bâġınıñ serv-i sehî vü ʿarʿarı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 7). [kâkülüñ, -üñ]

kal: *Ar. Söz, lakırdı, laf.*

1. Ṣefâʿat yâ resûl ḥâlim yamandır
Heme **ḳâlim** dü ʿâlemde âmândır
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 36). [ḳâlim, -i, -m]
2. Şeb-i yeldâda gün gördüm anıñ mirʾât-ı ḫâlinde
Egerçi yazdılar ammâ ṣadâḳat var mı **ḳâlinde**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 8). [ḳâlinde, -in, -de]

kal-: *Durumunu korumak, bir halde bulunmaya devam etmek, sürmek II Olduğu yerde durmak.*

1. Ḥaşre dek eyle nedâmet ṣad teʾessüf ḥâline
Gûşe-i nisyânda **ḳalma** çıḳ amân meydâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 20). [ḳalma, -ma]
2. Ey şeh-i mülk-i laʿamrük vey meh-i burc-ı kerîm
Baḫr-i ḫayretde **ḳalıp** vaṣfıñda hep ʿaḳl u selim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 32). [ḳalıp, -ıp]

kal-: *Varlığını korumak, sürdürmek.*

1. Yetiş ey meʾḫâẕ-ı bâd-ı ṣabâ-yı himmetiñ **ḳaldı**
Meded ḳıl mevce-i baḫr-ı ġumûma fülk-i dil daldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 43). [ḳaldı, -dı]

kal-: *Bir durumunda içinde olmak, bulunmak.*

1. Ne ḥikmet ʿandelîb-i dil vedâʿ etdi gülistâna
   Diyâr-ı cân u dil **ḳaldı** bugün maḥrûm ṣadâsına
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 14). [ḳaldı, -dı]

ḳalma-: *Mevcut olmamak.*

1. Geçdi eyyâm-ı bahâr gülşende behcet **ḳalmadı**
   Ṣoldu ezhâr-ı ṭabîʿat bûy-ı ḥikmet **ḳalmadı**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 1). [ḳalmadı, -ma, -dı]
2. Geçdi eyyâm-ı bahâr gülşende behcet **ḳalmadı**
   Ṣoldu ezhâr-ı ṭabîʿat bûy-ı ḥikmet **ḳalmadı**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 2). [ḳalmadı, -ma, -dı]
3. Çehre-i gülzârı taṣfîr eyledi bâd-ı ḫazân
   Kesdi bülbül naġmeyi ʿaşḳ-ı ḥaḳîḳat **ḳalmadı**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 4). [ḳalmadı, -ma, -dı]
4. Sen de ey dil ʿandelîb-veş lâne-i efġânı kes
   Ḳalb-i yârde ẕerre baña raḥm u şefḳat **ḳalmadı**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 6). [ḳalmadı, -ma, -dı]
5. Jâle-dârdır lâlezârıñ dîdesi bülbül miṣâl
   Ḥüzne maġlûb oldum âh ḳalbde meserret **ḳalmadı**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 8). [ḳalmadı, -ma, -dı]
6. Ebr-i ẓulmet etdi istîlâ semâ-yı fikrimi
   Söndü miṣbâḥ-ı muḥabbet mihr-i vuṣlat **ḳalmadı**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 10). [ḳalmadı, -ma, -dı]
7. Geldi mi evvel bahâr bilmem laṭîf bir nefḥa var
   Velvele ḳopdu gülistânda sükûnet **ḳalmadı**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 12). [ḳalmadı, -ma, -dı]
8. Sînesin açdı çemen-zâr-ı leṭâfet şevḳ ile
   Aldım âġûş-ı vefâya yâri fırḳat **ḳalmadı**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 14). [ḳalmadı, -ma, -dı]
9. Eylesem esrâr-ı ʿaşḳı ʿâleme ifşâ bu dem
   Ḥilmiyâ mâ-baʿdı var fikrimde vüsʿat **ḳalmadı**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 16). [ḳalmadı, -ma, -dı]

ḳal-: *Kalmak II bulunmak.*

1. Boş mu **ḳalacaḳ** böyle bu ṣaḥrâ-yı ḥiṭâbet gül-zâr-ı leṭâfet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 7). [ḳalacaḳ, -acaḳ]
2. Var iken cânâ derûn-ı sînede ʿaşḳ âteşi
   Ḳalmadı ṣabr u mecâlim raḥm u şefḳat isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 10). [ḳalmadı, -ma, -dı]
3. Vâdî-i ḥayretde **ḳalmışdır** ʿuḳûl-i ins ü cân
   Çeşm-i ʿâlem görmedi böyle melâʾik peykeri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 7). [ḳalmışdır, -mış, -dır]

kâlâ-yı ʿaşḳ: *Aşk kumaşı.*

1. Ḳudret-i ṣâniʿle mensûcdur metâʿ-ı ḥubb u ʿaşḳ
   Ḳâmet-i bâlâ-yı ʿuşşâḳa sezâ **kâlâ-yı ʿaşḳ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 12). [kâlâ-yı ʿaşḳ, -]

kalb: *Yürek, gönül.*

1. Jâle-dârdır lâlezârıñ dîdesi bülbül miṣâl
   Ḥüzne maġlûb oldum âh **ḳalbde** meserret ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 8). [ḳalbde, -de]
2. Mihr-i enver ʿarż-ı dîdâr etdi çün vaḳt-i seḥer
   Ol zamân keşf eyledim **ḳalbindeki** esrârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 16). [ḳalbindeki, -in, -de, -ki]
3. Pâdişâhım biñ yaşa olduḳça ʿâlem müstaḳar
   Bu duʿâyı **ḳalbine** naḳş etdi Ḥilmî kemteri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 14). [ḳalbine, -i, -n, -e]
4. Derd ü ġamdan bir eser ḳoyma mübârek **ḳalbine**
   ʿArş-ı aʿlâ rûḥ-ı aʿẓam ḳudsiyânıñ ʿaşḳına
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 11). [ḳalbine, -i, -n, -e]
5. Ehl-i tevḥîd dü-cihânda lâ-cerem manṣûr olur
   Cârîdir **ḳalbinde** çün Allâhuekber dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 2). [ḳalbinde, -in, -de]
6. Her bir efrâd-ı şecâʿat-pîşeniñ **ḳalbinde** hep
   Ġâzîlik ile şehâdetdir muṣavver dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 11). [ḳalbinde, -in, -de]

kalb-i nâdân: *Cahil, akılsız kalp. II Anlayışsız insan, kaba insan.*

1. Ṣanma esrâr-ı İlâhî Ḥilmiyâ ẓâhir olur
   Ḳalb-i nâdâna tecellî eyleyen esrâra ḥayf
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 8). [ḳalb-i nâdâna, -a]

kalb-i raḳîḳ: *Ince,kırılgan gönül.*

1. Hedm eder **ḳalb-i raḳîḳi** âteş-i sûzân-ı ʿaşḳ
   Göñlümü bir ḥüsn-i tedbîr ile taʿmîr eyledim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 5). [ḳalb-i raḳîḳi, -i]

kalb-i yâr: *Sevgilinin kalbi ve âşığın gönlü.*

1. Sen de ey dil ʿandelîb-veş lâne-i efġânı kes
   Ḳalb-i yârde ẕerre baña raḥm u şefḳat ḳalmadı

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 6).
[ḳalb-i yârde, -de]

kâle: *Kumaş.*

1. Şerm-sâr eyler nihâyet añları kiẕb ü dürûġ
   Şıdḳ ile giymek gerekdir ḥarbe lâyıḳ **kâleyi**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 8).
   [kâleyi, -(y)i]

kal-: *Var olmak anlamında kullanılmıştır.*

1. Ḳalır mı keştî-i göñlüm bu girdâb-ı ġam-efzâda
   Anıñ sâḥil-resi maḳṣûduna her ân olur bâʿiş
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 7).
   [ḳalır mı, -]

kalma-: *Var olmamak, yok olmak.*

1. Bir ṭarîḳde **ḳalmadı** ḥâr-ı muġaylân-ı cefâ Kaʿbe-i maḳṣûda vâṣıl oldu İslâm âminîn
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 21).
   [ḳalmadı, -dı]

kal-: *Durma, sabit olma.*

1. Ṣaḥârî-i beyâbân-ı elemde **ḳalmaġa** ey dil Ṣikâr-gâh-ı muḥabbetde âhû-çeşmân olur bâʿiş
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 3).
   [ḳalmaġa, -a]

kâmet: *Boy, endam.*

1. Bî-vefâ yâri olan dünyâda âfet istemez Serv-i ḳaddini gören bâġ içre **kâmet** istemez
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 2).
   [kâmet,]

kâmet-i bâlâ gibi: *Uzun boylu (sevgili) gibi.*

1. Gördüm ebnâ-yı beşerde ḥayret-engîz bir cüce
   Raḳṣ eder ṣaḥrâ-yı dilde **ḳâmet-i bâlâ gibi**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 10).
   [ḳâmet-i bâlâ gibi, -]

kâmet-i bâlâ-yı ʿuşşâk: *Aşıkların uzun boyu.*

1. Ḳudret-i ṣâniʿle mensûcdur metâʿ-ı ḥubb u ʿaşḳ
   Ḳâmet-i bâlâ-yı ʿuşşâḳa sezâ kâlâ-yı ʿaşḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 12).
   [ḳâmet-i bâlâ-yı ʿuşşâḳa, -a]

kâmet-i ṭûbâ: *Tuba boylu dilber.*

1. Baġ-ı ḥüsnüñ görmeye bir demde ruḫṣat isterim
   Serv-i nâzım **ḳâmet-i ṭûbâyı** rûʾyet isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 2).
   [ḳâmet-i ṭûbâyı, -y, -ı]

kâm-ı maḳṣûd-ı dil: *Gönlün niyetinin arzusu.*

1. Kâm-ı maḳṣûd-ı dili almaḳ içün Ḥilmî hemân
   Çeşm ü rûyın ḫâk-i pây-ı yâre sürmek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 13).
   [kâm-ı maḳṣûd-ı dili, -i]

kan dök-: *Ölüme yol açmak, cana kıymak II kanlı gözyaşları dökmek.*

1. Sen de biñ derd ü belâ-yı cevr-i yâre düş de gör
   Laḥẓada biñ **ḳan döker** bir dil-fikâre düş de gör
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 2).
   [ḳan döker, -er]
2. Desem ey mâh göster ol ruḫsârını bir kez n'olur
   Ḳan döken ebrûlarıñ ol demde şeşper gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 14).
   [ḳan döken, -en]
3. Bu iki luṭf-ı Ḫudâya cân verir ʿOsmânlılar
   Ol sebebden **ḳan döker** efrâd-ı ʿasker dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 14).
   [ḳan döker, -er]

kan u cân: *Can (beden, vücut) ve kan.*

1. Bâġ-ı istiġnâdaki serv-i revânım işte bu Heyʾet-i cismim içinde **ḳan u cânım** işte bu
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 2).
   [ḳan u cânım, -ım]

kanâʿat: *Azla yetinme, kısmete razı olma.*

1. Ol **ḳanâʿat** kûşesi olmuş der-i elṭâf-ı Ḫaḳ Ḥilmiyâ her dem burada luṭf u ʿizzet bekleriz
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 13).
   [ḳanâʿat,]

kanâʿat anbarı: *İktiatlı davranma deposu.*

1. Ki ṭahn olduḳça artar âsiyâbda dâne-i ḳısmet
   Ḳanâʿat anbarı doldu amân yâ Rab bu ne ḥikmet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 14).
   [ḳanâʿat anbarı, -]

kanâʿat mülkü: *Kanaat ülkesi.*

1. Ḳanâʿat mülküne şâh ol leʾîme ser-fürû etme
   Gedâlar ol serîr üzre zihî ḳadrîni ʿâl eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 7).
   [ḳanâʿat mülküne, -(n)e]

kandîl-i ikbâl: *Talih kandili / lambası.*

1. Rûz-gâr-ı ġamla söndü **ḳandîl-i iḳbâlim** âh
   Ebr-i ẓulmet içre gösterdim bütün âsârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 19).
   [ḳandîl-i iḳbâlim, -im]

kanlar dök-: *Ölüme yol açmak, cana kıymak.*

1. Şemşîr-i müjgânlarıñ çekdi ḥarâmî ḳaşlarıñ
   Dökdü ḳanlar cevher-i cân oldu ġâret el-ġıyâs
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 4).
   [ḳanlar dökdü, -dü]

kan-nisâr et-: *Kan saçmak, kan ağlamak.*

1. Ey dü çeşmim yaş yerine **ḳan-nisâr et** ṭurma hîç
   Vezn olur aʿmâli her bir kimseniñ yevmü'l-ḥisâb

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 11). [ḳan-niş̱âr et, -]

kânûn: *Dikdörtgen biçiminde, bir köşesi kesik, yassı bir sandık üzerine gerilmiş tellerden oluşan, tırnak adı verilen çalgılarla çalınan ince saz çalgısı.*

1. Gel ey muṭrıb al âġûş-ı ṣafâya ṭurma **ḳânûnu**
   Dil-i ṣâʿir gelir şevḳe anıñ muḥriḳ ṣadâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 21). [ḳânûnu, -u]

kapla-: *1. Kaplamak 2. Üzerini örtmek.*

1. Ḳapladı aʿdâyı bir ebr-i seḥâb-ı yeʾs ü ġam
   Vâdî-i ḥayretde ḳaldılar mükedder dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 31). [ḳapladı, -dı]

kâr: *İş, çalışma.*

1. Lisânıñdan ġarîb ġarîb çıḳar tesbîḥ ü tevḥîdât
   Seniñ de ben gibi feryâd mı dâʾim **kârıñ** ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 6). [kârıñ, -ın]

kara: *Siyah.*

1. Yâre tebrîk eyleyen ʿîd-i saʿîdi nâmedir
   Ḳara yaşların döken şaḥrâ-yı ġamda ḥâmedir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 34). [ḳara,]

ḳarar-: *Kararmak, siyahlaşmak.*

1. Ṭavʿ-şehâmetle **karardı** kâʾinât ey mâhtâb
   Lemʿa-pâş olduḳça artar levn ü şekl ü ʿizzetin
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 9). [karardı, -dı]
2. Süzüldi maġribe ṭoġru amân lemʿât-ı iḳbâlim
   Ḳarardı şuʿle-i ʿaşḳım o mehtâbıñ zevalinden
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 6). [ḳarardı,]

kaş: *Gözün üzerindeki siyah ve kalın kemerli kıllar.*

1. Anıñ ser-tîz-i müjgânı ḥarâmî **ḳaşları** her dem
   Gözümden dökdügü eşk-i ḫûn-efşânı ḥelâl etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 7). [ḳaşları, -lar, -ı]

kâşâne-i sulṭân: *Sultan sarayı.*

1. Mâsivâya raġbet etme şevḳ ile îmâna gel
   Ver ṣalât peyġambere **kâşâne-i sulṭâna** gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 2). [kâşâne-i sulṭâna, -a]

kaṣd: *Amaç, niyet.*

1. Pîş-i ḳahrında ṭurup taḥvîl-i mecrâ **ḳaṣdile**
   Ḳaṭre ẓann etmek revâ mı seylâb-ı seyyâleyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 13). [ḳaṣdile, -ile]

kâşif: *Ar. Keşf edici, eden.*

1. Ṣubḥ u hidâyete bâdî kemâliñ
   Ṣâm-ı cehâleti **kâşif** cemâliñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 28). [kâşif,]

kaş: *Göz çukuru üzerinde bir yay gibi uzanan, üzeri kıllarla kaplı çıkıntı II Sevgilinin kaşları.*

1. Şemşîr-i müjgânlarıñ çekdi ḥarâmî **ḳaşlarıñ**
   Dökdü ḳanlar cevher-i cân oldu ġâret el-ġıyâş
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 3). [ḳaşlarıñ, -lar, -ın]

kaşr-ı dil: *Gönül köşkü.*

1. Binâ-yı cismini şarṣdı felek zîrâ esâsından
   Ḫasâra uġrâdı **ḳaşr-ı dili** mevtiñ belasından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 2). [ḳaşr-ı dili, -i]
2. Ḳaşr-ı dilden dün temâşâ eyledim ol yâri ben
   Naʿra-i ʿaşḳımla titretdim dil-i aġyârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 1). [ḳaşr-ı dilden, -den]

ḳatʿ eyle-: *Sona erdirmek, bitirmek.*

1. Nâme-i dil baḫtiyârdır dest-i yârı bûs eder
   Ḫâme-i ümmîdi **ḳatʿ eyler** felek meʾyûs eder
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 32). [ḳatʿ eyler, -r]

ḳatʿan: *Kesinlikle.*

1. Ḥıyânet eyleme aṣlâ umûr-ı ḳuds-ı devletde
   Gel etme irtikâb bir ẕerreye **ḳaṭʿan** cehâletdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 4). [ḳaṭʿan,]

kâtibân: *Katipler.*

1. Ṭâḳ-ı eflâka yazdılar ḫâme-i zerle **kâtibân**
   Bu ṣavlet-i şîrâneyi bu saṭvet-i ḥarbiyyeyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 5). [kâtibân,]

ḳaṭre: *Damla, yağmur ve yağmur gibi dökülen şeyin tanesi.*

1. Ḥilmîye ʿarż-ı cemâl eyle gelip ey çeşm-i mest
   Bâde-i ʿaşḳın ḥayâtdır ṣuñ bana **ḳaṭre** şarâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 14). [ḳaṭre,]
2. Cârîdir çün lebleriñde taḫtihe'l-enhâr hemân
   Ḥilmîyâ ben andan artıḳ **ḳaṭre** şerbet isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 14). [ḳaṭre,]
3. Dîde-i ġam-dîdeden ceryân eden hep ḫûndur o
   Andırır bir **ḳaṭresi** emvâc-ı baḥr-i aḥmeri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 4). [ḳaṭresi, -si]
4. Pîş-i ḳahrında ṭurup taḥvîl-i mecrâ ḳaṣdile Ḳaṭre ẓann etmek revâ mı seylâb-ı seyyâleyi

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 14). [ḳaṭre,]

5. Zülâl-i laʿl-i iḥsânı aḳar ġonca dehânından
   Mücerred **ḳaṭresi** elbet müşâbih baḥr-i ʿummâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 42). [ḳaṭresi, -si]

ḳaṭre bârân: *Yağmur damlası.*

1. Düşerse zemîne bir **ḳaṭre bârân**
   Ḥayât bulur o ân bâġçe-i cânân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 13). [ḳaṭre bârân, -]

ḳaṭre-i mâʾü'l-ḥayât-ı ins ü cân: *Bütün yaratılmışların hayat (ölümsüzlük) suyunun damlası.*

1. Laʿl-i tâbıñ **ḳaṭre-i mâʾü'l-ḥayât-ı ins ü cân**
   Lüʾlüʾ-efşân-ı ʿavâlim öyle bir deryâ lebiñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 29). [ḳaṭre-i mâʾü'l-ḥayât-ı ins ü cân, -]

kavânîn ü nizâmet-i câriî: *Yürürlükte olan kanun ve düzenler.*

1. Ḳavânîn ü niẓâmet-i cârîdir deryâ-yı râşîde
   Ṣadâḳat baḥrine at ṣandal-ı fikri selâmetdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 5). [ḳavânîn ü niẓâmet-i cârîdir, -dir]

kavs eyle-: *Yay (gibi) etmek.*

1. Tîr-i müjgân-ı cefâ vü cevrini endâḫt edip Ḳaddimi **ḳavs eyleyen** ebrû kemânım işte bu
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 8). [ḳavs eyleyen, -(y)en]

ḳavseyn: *"...İki yay..." Necm, 53/9.*

1. Kevşer-i dârü's-sürûra ʿayn ber-mecrâ lebiñ
   Ebruvânıñ ḳâbe **ḳavseyn** dîde mâ-zâġa'l-baṣar
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 36). [ḳavseyn,]

kavs-ı miḥnet: *Dert yayı.*

1. Ḳavs-ı miḫnet sînemi cerḥ etdi dermân ey ṭabîb
   Rûḥ vedâʿ etmekde cisme ol şitâbân ey ṭabîb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 1). [ḳavs-ı miḫnet, -]

ḳayd-ı sivâ: *Allah dışındaki bütün bağ ve kayıtlar.*

1. Ḫudâya vâṣıl ol cânâ ṭarîḳ-i müstaḳîmi bul
   Nedir bu çekdigiñ zaḥmet a dil **ḳayd-ı sivâdan** geç
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 4). [ḳayd-ı sivâdan, -dan]

kebâb ol-: *Ateşte veya sıcakta kavrulmak II (Ciğer) kebap olmak. Büyük bir acıya uğramak, yüreği yanmak; çok güçlü bir duygunun etkisiyle yanıp tutuşmak.*

1. Ayaġı çekdim el verdi baña ol dîde-i mestân
   Kebâb olmuş dil ü cânım dilerdi Ḥilmiyâ her ân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 18). [kebâb olmuş, -muş]

kebâʾir ehli: *Günahkârlar zümresi.*

1. Ḫudâ-yı ümmetiñden ḳıl ki ola dil-mesârr Ḥilmî
   Kebâʾir ehline luṭfuñ ʿamîmdir yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 14). [kebâʾir ehli, -n, -e]

kelâm: *Olgunluk, yetkinlik, tamlık, eksiksizlik; en yüksek değer, mükemmellik.*

1. Nuʿûtıñ nâṭıḳı yüz dört kitâbdır
   Kelâmıñ yâ nebî faṣlü'l-ḫiṭâbdır
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 32). [kelâmıñ, -ın]

kemâl: *Olgunluk, yetkinlik, tamlık, eksiksizlik; en yüksek değer, mükemmellik.*

1. Kemâliñ vâżıʿ-ı şerʿ-i ḳavîmdir yâ resûlullâh
   Cemâliñ râfiʿ-i ʿarş-ı ʿaẓîmdir yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 1). [kemâliñ, -i, -n]
2. Żiyâyı iḳtibâs etdim yâriñ nûr-ı cemâlinden
   Zevâle ermeden buldum **kemâli** ben hilâlinden
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 2). [kemâli, -i]
3. Ṣubḥ u hidâyete bâdî **kemâliñ**
   Şâm-ı cehâleti kâşif cemâliñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 27). [kemâliñ, -iñ]

kemâl-i istiḳâmet: *Doğruluğun olgunluğu.*

1. Kemâl-i istiḳâmetle vaẓîfe-dâr olanlar hep
   O ẕâtlar ki cihânda ṣâḥib-i ʿiffet aṣâletdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 15). [kemâl-i istiḳâmetle, -le]

kemâl-i raḥm u şefḳat: *Merhamet ve şefkat olgunluğuyla.*

1. Bilirim iltifât eyler o ḫünkâr-ı ʿadâlet-kâr Kemâl-i raḥm u şefḳatle hemân erbâb-ı ʿirfâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 20). [kemâl-i raḥm u şefḳatle, -le]

kemâl-i şevḳ: *Çok büyük bir istek ve heyecan.*

1. Çıḳardı Ḥilmî bir ʿasker **kemâl-i şevḳ** ile târîḫ
   İlâhî mevlidi rûzun saʿîd eyle Ḥamîd Ḫâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 23). [kemâl-i şevḳ , -]

kemter: *Küçük, değersiz.*

1. Pâdişâhım biñ yaşa oldukça ʿâlem müstaḳar
   Bu duʿâyı ḳalbine naḳş etdi Ḥilmî **kemteri**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 14). [kemteri, -i]
2. Faḳîr ü bî-kes ü ʿâciz ḳalup dil bî-nevâ imdâd
   Yetiş bu **kemteriñ** Ḥilmî ẕelîle serverâ

imdâd
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 52). [kemteriñ,]

kendi: *Kendi, dönüşlülük zamiri.*
1. Vâdî-i ʿaşḳa düşürdü ʿâḳıbet aldı dilim
Kendine mecnûn eden bir nev-civânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 10). [kendine, -n, -e]
2. Kendime eglence ʿadd etdim firâḳ-ı yâri ben
Vuṣlat-ı cânânı ṭabʿım pek işâbet istemez
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 9). [kendime, -m, -e]

kerâmât: *Kerametler. II Allah'ın bir ikramı olarak, onun sevgili kullarında görünen olağanüstü hâl ve fiiller.*
1. Enîs ü râm eder emre sibâʿle vaḥşî ḥayvânı
Kerâmâtınıñ olmuşdur ʿaḳıllar cümle ḥayrânı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 42). [kerâmâtınıñ, -ın, -ıñ]

kerem ḳıl-: *Cömertlik etmek, asalet göstermek.*
1. Nâr-ı ʿaşḳıñ yaḳdı cânâ ʿâşıḳıñ dil-ḥânesin
Laʿl-i tâbıñdan **kerem ḳıl** ey güzeller serveri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 6). [kerem ḳıl, -]

kerem-fermâ: *İyiliği emreden; cömertlik gösteren.*
1. Telḫ-kâm eyler mi Ḥilmî ol **kerem-fermâ** seni
Şerbet-i şîrîn leb ü laʿl-i dehânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 13). [kerem-fermâ,]

kerem-ver dilber: *Cömert sevgili.*
1. ʿÂlem-i fırḳatde Ḥilmî baḫtiyârdır baḫtiyâr
Devlet-i vuṣlat bulan böyle **kerem-ver dilbere**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 14). [kerem-ver dilbere, -e]

kerîmâ: *Ey kerem sahibi.*
1. Şehen-şâhâ ḫudâvendâ **kerîmâ** ey kerem-fermâ
Muṭîʿdir ser-te-ser ʿâlem ḫurûf-ı hükm-i fermana
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 55). [kerîmâ,]

kerîm-i muḫterem: *Saygıdeğer zat; lütfu çok olan.*
1. ʿÂşıḳânıñ zâr ederler ey **kerîm-i muḫterem**
Bezm-i elṭâfıñda câî çünkü deryâ-yı kerem *(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 41). [kerîm-i muḫterem, -]*

kes-: *Bırakmak, vaz geçmek.*
1. Sen de ey dil ʿandelîb-veş lâne-i efġânı **kes**
Ḳalb-i yârde ẕerre baña raḥm u şefḳat ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 5). [kes,]
2. Çehre-i gülzârı taṣfîr eyledi bâd-ı ḫazân
Kesdi bülbül naġmeyi ʿaşḳ-ı ḥaḳîḳat ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 4). [kesdi, -di]

kes: *Kişi, kimse.*
1. Kes nedâned ki zenehdânest çün aḥkâm mî-küned
ʿÂşıḳân der-keşf-i ân câhet be-ḥayrân sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 9). [kes,]

kes-: *Uzaklaştırmak, uzak kalmasını sağlamak.*
1. Bezm-i ʿaşḳda ḥâl-i tecrîd ile gelmek oldu şarṭ
Hep ʿalâyıḳdan ümîd-i ḳalbi **kesmek** oldu şarṭ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 2). [kesmek, -mek]

kesb-i leṭâfet et-: *Hoşluk kazanma, elde etme.*
1. Ṣaḥn-ı gülzâr-ı cihân **kesb-i leṭâfet etmege**
Bülbüle feryâd u nâlân güle gülmek oldu şarṭ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 11). [kesb-i leṭâfet etmege, -meg, -e]

kesb-i ṣıhhat et-: *Sıhhat kazanmak, sağlığına kavuşmak.*
1. Ḫastalandım ey ṭabîb ṭut nabżımı gör ḥâlimi
Kesb-i ṣıḥḥat edeyim ver bir ʿilâc kimyâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 6). [kesb-i ṣıḥḥat edeyim, -eyim]

kesb-i vüsʿat eyle-: *Bolluk elde etmek.*
1. Kesb-i vüsʿat eyledi dil bî-vefâ dünyâ gibi
Uçmaḳ ister âsumânda murġ-ı cân ʿanḳâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 1). [kesb-i vüsʿat eyledi, -di]

keşf eyle-: *Ortaya çıkarmak, açmak, meydana çıkarmak.*
1. Mihr-i enver ʿarż-ı dîdâr etdi çün vaḳt-i seḥer
Ol zamân **keşf eyledim** ḳalbindeki esrârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 16). [keşf eyledim, -di, -m]

keşf ol-: *Anlaşılmak, bilinmek; açığa çıkmak, görünür olmak.*
1. Ġubâr-ı pâyını ehl-i ṭarîḳ kuḥl-ı başar eyler
Ser-â-ser **k eşf olur** her dem maḳâmâtı güẕer eyler
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 32). [keşf olur, -ur]

keşf ü tefsîr ol-: *Sırrın açığa çıkması ve yorumlanması.*
1. Levḥ-i ʿâlem üzre ṩâbit nakş-ı vaḥdet âyeti
Keşf ü tefsîr olmadı esrâr-ı ḥikmet âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 2). [keşf ü tefsîr olmadı, -ma, -dı]

kesil-: *Bitmek, sona ermek.*

1. Bir fiġân ḳopdı gülistânda ne ḥikmet ey göñül
Naġme-i şevḳi **kesildi** bülbülüñ gülzâre ḥayf
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 6). [kesildi, -di]

kesret içre: *Cenâbıhakk'ın tecellîsiyle zuhûra gelmiş olan çokluk, mahlûkâtın çokluğu içinde.*

1. Kesret içre yâri bulmaḳ ehl-i vaḥdet kârıdır
Terk edip aġyârı tenhâ yâri sevmek oldu şarṭ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 9). [kesret içre, -]

keştî-i göñül: *Gönül gemisi, sandalı.*

1. Ḳalır mı **keştî-i göñlüm** bu girdâb-ı ġam-efzâda
Anıñ sâḥil-resi maḳṣûduna her ân olur bâʿis
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 7). [keştî-i göñlüm, -üm]

ketm et-: *Saklamak, gizlemek.*

1. Sulûk eyler mi bir insân ʿaceb bir dâne-i erze
Ḫuḳûḳ-ı ḫalḳı **ketm etmek** nihâyetde nedâmetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 8). [ketm etmek, -mek]

ketm iken: *Gizliyken, ortaya çıkmamışken.*

1. Mevcûd iken henûz ʿâlem-i Ḫudâda
Bütün eşyâ iken ketm ü ḫafâda
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 10). [ketm ü ḫafâda iken, -]

kevâkib: *Yıldızlar.*

1. Ṭulûʿından beri fevḳ-i serâdan mihr-i iclâli
Kevâkib nûr alır gökde verir fer mâh-ı tâbâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 14). [kevâkib,]

kevkeb-i burc-ı melâhet: *Güzellik burcunun yıldızı.*

1. Kevkeb-i burc-ı melâhetdir cemâliñ ey perî
Münir-i vechiñ seḥâb-ı ḫayrete ḳor ḫâveri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 1). [kevkeb-i burc-ı melâhetdir, -dir]

kevkeb-i dürri Rifâʿî: *Rifai incisinin yıldızı.*

1. Velâyet burcunuñ bir **kevkeb-i dürri Rifâʿîdir**
Anıñ ẕât-ı şerîfi nûr-ı aʿẓam iltimâʿıdır
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 19). [kevkeb-i dürri rifâʿîdir, -]

kevkeb-i hidâyet: *Doğruluk yıldızı.*

1. Ey **kevkeb-i hidâyet** seylü's-selâm
Ey menşeʾ-i ervâḥ-ı rüsülü'n-niẓâm
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 3). [kevkeb-i hidâyet, -]

kevkeb-i şân u ṭâliʿi: *Kısmet ve azamet yıldızı.*

1. Kevkeb-i şân u ṭâliʿi tâb u fer verdi ekvâna
Mihr-i semâ-yı şevketi etdi pür-nûr arżiyyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 3). [kevkeb-i şân u ṭâliʿi, -]

kevser: *Cennette bir nehir ismi.*

1. Dûzaḫ-i ġamdan rehâdır gülşen-i ḥüsnüñ gören
Laʿl-i tâbıñ **kevşerin** nûş ile cennet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 8). [kevşerin, -in]

kevser-i dârü's-sürûr: *Mutluluk kapısının (cennetteki) kevseri (nehri).*

1. Kevşer-i dârü's-sürûra ʿayn ber-mecrâ lebiñ
Ebruvânıñ ḳâbe ḳavseyn dîde mâ-zâġa'l-başar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 35). [kevşer-i dârü's-sürûra, -a]

kevser-i luṭf: *Bitmek tükenmez nimetler.*

1. Kevşer-i luṭfun diler bu Ḥilmî-i teşne-dehân
Dehşet-efzâdır ʿaẕâb-ı Rabb-i ʿizzet âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 13). [kevşer-i luṭfun, -un]

kevser-i uḫrâ: *Cennetteki kevser nehri.*

1. Menbaʿ-ı ʿilm-i ledün bir **kevşer-i uḫrâ** lebiñ
Bâdî-i fermâyiş-i aḥkâm-ı sırr-ı kün-fe-kân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 25). [kevşer-i uḫrâ, -]

keyfiyyet: *Nitelik, hal.*

1. ʿÂrıżıñ **keyfiyyetin** şorsam eger üstâẕ-ı ʿaşḳ
Ḥilmîyâ gülzâr-ı ʿaşḳda verd-i aḥmer gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 17). [keyfiyyetin, -in]

ki: *T. Ki bağlacı.*

1. O rütbe çoḳdur evsâḫ-ı ẕünûb u maʿşiyet aşâm
Ki taṭhîr edemez ânı cihânıñ baḥri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 6). [ki,]
2. Ḫudâ-yı ümmetiñden ḳıl **ki** ola dil-mesârr Ḥilmî
Kebâʾir ehline luṭfuñ ʿamîmdir yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 13). [ki,]
3. Ṣuʿûd etdi o rûḥ-ı pür-fütûḥ lâhûta bî-şübhe
Girer mi berzaḫa âyâ **ki** ʿanḳâ iğbirarından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 18). [ki,]
4. Şikest oldu ecel destiyle vâh âyîne-i çeşmi
Yazıḳ **ki** müstefîd olmaz anıñ artıḳ cilasından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 30). [ki,]
5. Kemâl-i istiḳâmetle vaẓîfe-dâr olanlar hep
O ẕâtlar **ki** cihânda ṣâḥib-i ʿiffet aṣâletdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 16). [ki,]
6. Muṭahhar ḳılmaḳ isterseñ çirkâbdan vücûduñ sen

Ki âb u istiḳâmetle teṭahhur et neẕâfetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 10). [ki,]

7. Çıḳdı cânım cismimiñ aṣlâ **ki** ḥükmü ḳalmadı
Ṭutma **ki** bî-hûde nabżım ḥükm-i Yezdân ey ṭabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 6) . [ki,]
8. Çıḳdı cânım cismimiñ aṣlâ **ki** ḥükmü ḳalmadı
Ṭutma **ki** bî-hûde nabżım ḥükm-i Yezdân ey ṭabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 5). [ki,]
9. Öyle medhûş oldu dil **ki** bilmiyor dünyâ nedir
ʿAşḳ ile dü desti ursam ġam degildir şeşpere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 11). [ki,]
10. Bir benefşe her zamân ṭıfl-ı yetîmi andırır
Bir çiçek **ki** jâle-dârdır aña ʿaṭf eyle nigâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 8). [ki,]
11. Kes nedâned **ki** zenehdânest çün aḥkâm mî-küned
ʿÂṣıḳân der-keşf-i ân câhet be-ḫayrân sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 9). [ki,]
12. Kî büved ṣaḥn-ı dil-i Ḥilmî heme pertev-feşân
Ger neyâyed ez-cemâlet tâb u iḥsân sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 13). [kî,]
13. Bir şecer **ki** ẖâk-i zemîni bûs eder
Ṣallanır bâd-ı seḥerle dalları ṭûbâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 11). [ki,]
14. Vücûduyla mübâhât eylesin ʿOsmâniyân her ân
Ki ʿaṣrı ġıbṭa-baḫşâdır bütün aʿṣâr u ezmâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 6). [ki,]
15. Seḥâb u ebr-i ẓulmetden müberrâ hangi bostândır
Ki böyle maẕhar olmuşdur hemân mihr-i dıraḫşâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 12). [ki,]
16. Hemân ḫıfẓ eyle yâ Rabbî **ki** ẕâtı ẓıll-ı pâkiñdir
Seniñ luṭf u ʿinâyetiñ gelir mi ʿadd u hesaba
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 21). [ki,]
17. O rütbe saṭvet-i şâhâneyi gösterdi **ki** ʿasker
Ṣaḥârî-i vegâda hep ʿaḳıllar ḫayrete daldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 3). [ki,]
18. Bu heyʾet **ki** şecâʿatle muḥammer ṭıyneti Ḥaḳdan
Anuñla ceng eden aʿdâ cihânda şerm-sâr ḳaldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 9). [ki,]
19. O memdûḥ-ı cihânıñ vaṣfı ḳâbil degil el-ḥaḳ
Ki evṣâf-ı cemâli hîç gelir mi naẓm u bünyâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 36). [ki,]
20. Nice esrâr-ı ḥikmet münʿaḳid her târ-ı zülfünde
Ki ḥayret baḫş eder her ʿuḳdesi eẕhân-ı insâna
(Gülzâr-ı Tabi'at , Kıt'a 9, Mısra 28). [ki,]
21. Ḳalmasın bî-çâre Ḥilmî intiẓârında anıñ
Ḫoş ḫaberler al getir **ki** yandı nârında anın
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 44). [ki,]
22. Ḳadr olur her şeb **ki** ola vuṣlat-ı dildâr baña
ʿİd olur her rûz **ki** ola ülfet-i dildâr baña
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 42). [ki,]
23. Ḳadr olur her şeb **ki** ola vuṣlat-ı dildâr baña
ʿİd olur her rûz **ki** ola ülfet-i dildâr baña
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 41). [ki,]
24. Eyledi derḥâl işâret **ki** bahâr eyyâmıdır
ʿÂşıḳ-ı şûrîde ḫâliñ bir büyük bayrâmıdır
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 11). [ki,]
25. Nücûm-ı pertev-i iḳbâlimi meh-pâre ṣanmışlar
Ki şems ü seḥeri seyrân edip seyyâre ṣanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 4). [ki,]
26. Ki ṭahn olduḳça artar âsiyâbda dâne-i ḳısmet
Ḳanâʿat anbarı doldu amân yâ Rab bu ne ḥikmet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 13). [ki,]
27. Seni şâdân beni nâ-şâd eder mi bir vaḳit Mevlâ
Neden bilmem beni aġyâr **ki** baḫt-ı ḳara ṣanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 10). [ki,]

kıble: *Müslümanların namazda yöneldikleri taraf, Kâbe II herkesin teveccüh ederek başvurduğu yer; sevgilinin bulunduğu yer.*

1. Âsitânı **ḳıbledir** ins ü melek eyler sücûd
Andan özge kaʿbe-i ʿulyâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 15). [ḳıbledir, -dir]

kıblegâh: *Kabe'nin bulunduğu yer, kıble yönü. || Sığınılan, baş vurulan yer.*

1. Hep münevver oldu rûy-ı arż-ı ʿaşḳda ḫâṣ u ʿâm
Ḳıblegâh farż etdiler ruḫsârını ehl-i şiyâm

(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 24). [ḳıblegâh,]

2. Ḳıblegâhımdır hemîşe kaʿbe-i ruḫsâr-ı yâr
Gerçi şûfîʿâbide miḥrâb u minber gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 9). [ḳıblegâhımdır, -ım, -dır]

kıblegâh-ı ins ü cin: *Cinlerin ve insanların sığındığı, / başvurduğu, / yöneldiği yer.*

1. Gel ṣarıl bâb-ı necâta var ise ʿaḳlıñ eger
Ḳıblegâh-ı ins ü cindür cevher-i iḫsâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 10). [ḳıblegâh-ı ins ü cindür, -dür]

kibr ü gurûr: *Kibir ve gurur.*

1. Ḳıl tevâżuʿ terk edip **kibr ü gurûru** maḥv eder
ʿÂkılân etmeli ṭayy-ı ḥarbde her merḥâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 9). [kibr ü gurûru, -u]

kibr ü vaḫşet: *Büyüklük taslama ve korku.*

1. Cehl ü ġaflet **kibr ü vaḫşet** mûceb-i ḫüsrân olur
Bu ṣıfâṭ aṣḥâbını eyler muḥaḳḳar dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 33). [kibr ü vaḫşet, -]

kıl-: *T. Yapmak, etmek, eylemek.*

1. Ġarîbim **ḳıl** meded yoḳdur meded-res ġayrı Allâhım
Verir luṭf u hidâyet lâ-cerem her ḫayrı Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 1). [ḳıl,]
2. Beni ḳıl mazhar-ı ġufrân günâhdan tövbe yâ Rabbî
Menâhî nâm edip noḳṣân **ḳılar** her emri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 4). [ḳılar, -ar]
3. Beni **ḳıl** mazhar-ı ġufrân günâhdan tövbe yâ Rabbî
Menâhî nâm edip noḳṣân ḳılar her emri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 3). [ḳıl,]

ḳîl ü ḳâl: *Boş/ esassız söz.*

1. Bezm-i echelde dem-â-dem olmaz eksik **ḳîl ü ḳâl**
Müstefîd olmaḳ dilerseñ meclis-i ʿirfâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 23). [ḳîl ü ḳâl, -]

ḳîl u kâl et-: *Çokça konuşmak; dedikodu yapmak.*

1. Uzunca baḫs-i zülfünce nice ince ḫayâl etdim
Bu şeb müşkbâr-ı târında raḳible **ḳîl u ḳâl etdim**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 2). [ḳîl u ḳâl etdim, -di, -m]

kılınc: *Kılıç.*

1. Ḳılınçlar süngüler ṭop u tüfengler de ateş ṣaçdı
Erişdiler ḳaçarken gerden-i düşmenlere çaldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 5). [ḳılınçlar, -lar]

kilk: *Kalem, kamış kalem.*

1. Ḫâme-i feryâdımı vaṣfı içün ṣaḳḳ eyledim
Başına geçsin o **kilkiñ** pek siyâhça bir külah
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 18). [kilkiñ, -in]

kilk-i beḳâbi'llâh: *Hakk'ı bulma, Hakk ile olma kalemi.*

1. Yazınca men ʿaref levḥ-i dile **kilk-i beḳâbi'llâh**
Fenâfi'llâh maḳâmında ṭutup silk-i beḳâbi'llâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 7). [kilk-i beḳâbi'llâh, -]

kilk-i meşâm: *Kalemin ucu.*

1. Girye-i ḥüznüm yaşartdı çün dehân-ı ḫâmemi
Güldüm o **kilk-i meşâma** aġladıḳça hâh hâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 20). [kilk-i meşâma, -a]

kim: *"Ki" gibi kullanılan bir bağlaç.*

1. Ol şefîʿ-i müẕnibîñ dâmenini âl eylerim
Kim anıñ rûyunda lâmiʿ mihr-i şefḳat âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 10). kim,]

kim: *Soru zamiri.*

1. Eger ʿaṭf-ı naẕar etmez iseñ Ḥilmîye maḥşerde
Meded-res **kim** olur böyle ẕelîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 14). [kim,]
2. Kim eder gûş bülbülüñ efġânını vaḳt-i seḥer
Dilde ṣad-ı fiġânımı Mevlâma taḳdîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 9). [kim,]
3. Ḫayât-ı lemʿası söndü hemân-dem rîḥ-i ṣarṣarla
Kim eyler istifâżâ her zamân mihriñ żiyâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 16). [kim,]
4. Baña ʿarż etdi şâhâne yüzün ol mâh-ı tâbânım
Geçer mi böyle bir devlet **kimiñ** fikr ü ḫayâlinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 4). [kimiñ, -in]
5. Ey meh-i tâbende nûrı **kimden** etdiñ iḳtibâs
Bir şeb-i deycûru revnaḳdâr eder bu şûretiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 7). [kimden, -den]
6. Ḳudretiñ ibdâʿını taġyîre ḳâdir mi olur
Kim bozar necm ü ḳamerde şuʿledir bu hâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 4) . [kim,]

7. Zümürrüd oldı ṣaḥrâ-yı ḫilâfet câ-be-câ elbet
Bugün **kim** iʿtibâr eyler hele laʿl-i Bedeḫşâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 54). [kim,]

kim: *" Ki" bağlacı.*
1. Nebî idiñ **kim** Âdem ü Ḥavvâ
Pinhân idi beyne'ṭ-ṭîn ve'l-mâʾ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 15). [kim,]

kimse: *Hiç kimse.*
1. Kimseden ẕerre ḳadar luṭf u ʿinâyet istemez
Vird edindim cevr-i yârdan çekdigim her zârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 5). [kimseden, -den]

kîmyâ: *Bakır, kurşun vb. âdî mâdenleri iksir denilen maddeyi ilâve ederek gümüş veya altına dönüştürme ilmi, simyâ.*
1. Eger ḫâke naẓar etse mekârim maʿden ü kânı
Der-ân **kimyâ** olur çünkü mükemmel ṭavr ile ṣanı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 18). [kimyâ,]

kimyâ gibi: *İksir gibi.*
1. Ḫastalandım ey ṭabîb ṭut nabżımı gör ḥâlimi
Kesb-i ṣıḥḥat edeyim ver bir ʿilâc **kimyâ gibi**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 6). [kimyâ gibi, -]

kişveristân-ı gönül: *Gönül ülkesinin adaletli hükümdarı.*
1. Taḫtgâhıñdır seniñ bu **kişveristân-ı gönül**
Olmasın vîrâne müşrif ḳıl ʿimâret el-ġıyâṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 11). [kişveristân-ı gönül, -]

kıṭʿa: *Parça; ülke, memleket.*
1. Nedâmet eyledi Ḥilmî Yunânîlar hep bu târîḫde
Tesalya **ḳıṭʿasın** ḥarben bugün ʿAbdü'l-ḥamîd aldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 12). [ḳıṭʿasın,]

kitâb: *Kitap.*
1. Nuʿûtıñ nâṭıḳı yüz dört **kitâbdır**
Kelâmıñ yâ nebî faṣlü'l-ḫiṭâbdır
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 31). [kitâbdır, -dur]

kitâb-ı ʿaşk: *Aşk kitabı.*
1. Cüst ü cû etmek muḥâldir cehl ile râh-ı necât
Ol **kitâb-ı ʿaşḳı** bir kez ezber etmek oldu şarṭ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 4). [kitâb-ı ʿaşḳı, -ı]

kitâb-ı ḥüsn: *Güzellik kitabı.*
1. Kitâb-ı ḥüsnünü hem muḫtaṣar hem de müfîd etdim
Bu ṣûret münʿakis yâriñ heyûlâ-yı cemalinde
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 5). [kitâb-ı ḥüsnünü, -ün, -ü]

kitâb-ı müsteṭâb: *Hoşa giden, beğenilen kitap.*
1. Ṭâḳ-ı sevdâ üzre yazdım sâniḥât-ı fikrimi
Oḳuyanlar dediler bu bir **kitâb-ı müsteṭâb**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 10). [kitâb-ı müsteṭâb, -]

kıyâmet: *Kıyamet günü.*
1. Zebânîler elinden al **ḳıyâmetde** beni ḳurtar
ʿAẕâbı dûzaḫıñ ġâyet elîmdir yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 11). [ḳıyâmetde, -de]

kizb ü dürûġ: *Yalan dolan.*
1. Şerm-sâr eyler nihâyet añları **kizb ü dürûġ**
Ṣıdḳ ile giymek gerekdir ḥarbe lâyıḳ kâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 7). [kizb ü dürûġ, -]

ḳo-: *Bırakmak,koymak.*
1. Kevkeb-i burc-ı melâhetdir cemâliñ ey perî
Münir-i vechiñ seḥâb-ı ḥayrete **ḳor** ḥâveri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 2). [ḳor,]

koy-: *Yerleştirmek, koymak; içine yerleştirmek.*
1. Derd ü ġamdan bir eser **ḳoyma** mübârek ḳalbine
ʿArş-ı aʿlâ rûḥ-ı aʿẓam ḳudsiyânıñ ʿaşḳına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 11). [ḳoyma, -ma]

kûb-ı saṭvet: *Vurucu güç.*
1. Gürledikçe ṭop u aʿdâ **kûb-ı saṭvet** der-ʿaḳeb
Ḳaçdılar terk eyleyüp her şehr ü kişver dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 27). [kûb-ı saṭvet, -]

kudret: *Allah'ın ezeli gücü.*
1. Ḳudretiñ ibdâʿını taġyîre ḳâdir mi olur
Kim bozar necm ü ḳamerde şuʿledir bu hâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 3). [ḳudretiñ, -in]

kudret-i Hak: *Allah'ın kudreti, gücü.*
1. Eşcâr ḥayât buldu **ḳudret-i Ḥaḳla**
Ḥayret verir çünkü bu ḥikmet ʿaḳla
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 3). [ḳudret-i ḥaḳla, -la]

kudret-i şâniʿ: *Allah'ın kudreti.*
1. Ḳudret-i ṣâniʿle mensûcdur metâʿ-ı ḥubb u ʿaşḳ
Ḳâmet-i bâlâ-yı ʿuṣṣâḳa sezâ kâlâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 11). [ḳudret-i ṣâniʿle, -le]

kudsiyân: *Arşı taşıdığına inanılan melekler.*
1. Derd ü ġamdan bir eser ḳoyma mübârek ḳalbine
ʿArş-ı aʿlâ rûḥ-ı aʿẓam **ḳudsiyânıñ** ʿaşḳına

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 12). [ḳudsiyânıñ, -ıñ]

kuḫl-ı başar eyle-: *Gözüne sürme etmek.*

1. Ġubâr-ı pâyını ehl-i ṭarîḳ **kuḫl-ı başar eyler**
   Ser-â-ser keşf olur her dem maḳâmâtı güẕer eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 31). [kuḫl-ı başar eyler, -r]

kuḫl-ı çeşm-i ehl-i dil: *Gönül ehlinin gözlerinin sürmesi.*

1. Kuḫl-ı çeşm-i ehl-i dil Ḥilmî ġubâr-ı kûy-ı yâr
   Zînet ü ârâyiş-i dünyâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 17). [kuḫl-ı çeşm-i ehl-i dil, -]

kuḫl-ı ʿuyûn: *Göz sürmesi.*

1. Ḥâk-i pây u zîr-i pây-ı reʾfetiñ **kuḫl-ı ʿuyûn**
   ʿÂṣıḳân hep oldu sevdâ-yı ruḫuñla rû-nümûn
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 21). [kuḫl-ı ʿuyûn, -]

ḳul hüva'llâhu ehad: *"De ki: O Allah birdir." Anlamına gelen İhlas suresinin ilk ayeti.*

1. Künh-i ẕâtıñ bil ne ṣûretle yaratdı Ḥaḳ seni
   Ḳul hüva'llâhu ehad de vaḥdet-i sübḥâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 4). [ḳul hüva'llâhu ehad, -]

külâh: *Başa giyilen şapka.*

1. Ḥâme-i feryâdımı vaṣfı içün ṣaḳḳ eyledim
   Başına geçsin o kilkiñ pek siyâhça bir **külâh**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 18). [külâh,]

külâh-ı ʿizzet: *Değer, kıymet tacı.*

1. Mevleviyseñ giy **külâh-ı ʿizzeti** sen bul necât
   Tekye-i ʿaşḳda döner pervâneler devrâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 17). [külâh-ı ʿizzeti, -i]

küllî: *Hep, bütün, tamamıyla.*

1. Âsumânda der-ʿaḳeb vâḳiʿ olur **küllî** küsûf
   Çehre-i yâre çekilse âh-ı ʿuṣṣâḳdan niḳâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 3). [küllî,]

künc-i mihnet: *Keder ve mihnet köşesi.*

1. Künc-i mihnet vuṣlat hengâmında bir gülşen olur
   Lem ʿa-dârdır anıñ iḳbâlinde çünkü mihr ü mâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 13). [künc-i mihnet, -]

künc-i mihnet: *Mihnet köşesi, keder ve üzüntü çekilen yer.*

1. Mihr-i vuṣlatla münevver etmediñ dil-ḫânemi
   Ḫayli demdir dilberâ hep **künc-i mihnet** bekleriz
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 6). [künc-i mihnet, -]

künh-i ẕât: *Allah'ın varlığının özü, aslı.*

1. Künh-i ẕâtıñ bil ne ṣûretle yaratdı Ḥaḳ seni
   Ḳul hüva'llâhu ehad de vaḥdet-i sübḥâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 3). [künh-i ẕâtıñ, -ıñ]

kurbân ol-: *Bir kimse ya da bir şey için kendini feda etmek, canından vazgeçmek.*

1. Reh-i cânânda **ḳurbân olduġumdan** mı neden bilmem
   Ġam-ı deryâda ʿummân olduġumdan mı neden bilmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 17). [ḳurbân olduġumdan, -dug, -um, -dan, -]

kurş-ı mihr-i dil-rübâ: *Gönül alıcı güneşin görünen yüzü.*

1. Mevc urur ṣunʿ-ı kemâl-i ḥikmet-i deryâ-yı ʿaşḳ
   Ḳurş-ı mihr-i dil-rübâdır dürre-i yektâ-yı ʿaşḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 2). [ḳurş-ı mihr-i dil-rübâdır, -dır]

kurtar-: *Kurtarmak.*

1. Zebânîler elinden al ḳıyâmetde beni **ḳurtar**
   ʿAẕâbı dûzaḫıñ ġâyet elîmdir yâ resûlullâh *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 11). [ḳurtar,]*

kurtar-: *(İçinde bulunduğu güç durumu, derdi) Üzerinden kaldırmak, o halden arındırmak.*

1. Râh-ı fülk-i maḳṣada necm-i cemâliñ rehberim
   Ḳurtarır bu Ḥilmî zârı her belâdan lâ-cerem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 44). [ḳurtarır, -ır]

kurul-: *Yapılmak, inşa edilmek.*

1. Çemen-zâr-ı ḫilâfetde otaġ-ı tâc-dârı gör Civârında **ḳurulmuşdur** hezâr çetr-i mülûkâne
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 12). [kurulmuşdur, -muş, -dur]

kûşe: *Köşe.*

1. Ol ḳanâʿat **kûşesi** olmuş der-i elṭâf-ı Ḥaḳ Ḥilmiyâ her dem burada luṭf u ʿizzet bekleriz
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 13). [kûşesi, -si]

kûşe-i firḳat: *Ayrılık köşesi.*

1. Kûşe-i firḳatde vuṣlat dâmeni girmez ele Râh-ı ʿaşḳda ol metâʿ-ı cânı vermek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 7). [kûşe-i firḳatde, -de]

küstâhâne: *Küstahça, kendini bilmez şekilde.*

1. Bu **küstâḫâne** güftârdan merâmım ʿarżuḥâldir hep
   Ḳuvâ-yı nâṭıḳım ʿaẓm-ı remîmdir yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 7). [küstâḫâne,]

küstâhâne evżâʿ: *Küstahça, kendini bilmez şekildeki durumlar.*

1. Bu **küstâḥâne evżâʿı** ederler ʿafvına şâyân
   Anıñ meydân-ı medḥinde gelir çün ḫâme cevlâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 67). [küstâḥâne evżâʿı, -ı]

küsûf: *Güneş tutulması.*

1. Âsumânda der-ʿaḳeb vâḳiʿ olur küllî **küsûf**
   Çehre-i yâre çekilse âh-ı ʿuşşâḳdan niḳâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 3). [küsûf,]

ḳutb-ı Rabbânî: *Manevi mertebelerin en yücesinde olan.*

1. Serîr-i kişver-i feyż-i Ḫudânıñ ẕât-ı sulṭânî
   Cenâb-ı Seyyid Aḥmede'r-rifâʿî **ḳuṭb-ı Rabbânî**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 6). [ḳuṭb-ı rabbânî, -]

kütüb-hâne: *Kitaplık, kitap satılan dükkân, kitap evi, kitaphâne.*

1. Seniñ evṣâfıñı baḥs ü beyândan ḫâmeler ʿâciz
   Yazarsa misl-i şeh-nâme dolar yüz bin **kütüb-hâne**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 58). [kütüb-hâne,]

ḳuvâ-yı nâṭıḳ: *Söz söyleme gücüm.*

1. Bu küstâḫâne güftârdan merâmım ʿarżuḥâldir hep
   Ḳuvâ-yı nâṭıḳım ʿaẓm-ı remîmdir yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 8). [ḳuvâ-yı nâṭıḳım, -ım]

L

lâ taḳneṭû: *"...Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin...."meâlindeki âyetten bir bölüm.*

1. Beni şâdân eder emr-i Celîl lâ taḳneṭû Ḥilmî
   Maḳarr u meskenim olmaz cehennem ḳaʿrı Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 17). [lâ taḳneṭû lâ taḳneṭû, -]

lâ-cerem: *Şüphesiz, bi'z-zarure.*

1. Baḥr-ı luṭfuñ ḳaʿrına hîç ermedi ehl-i ʿuḳûl
   Lâ-cerem emr-i muḥâldir ʿadd-i niʿmet âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 6). [lâ-cerem,]
2. Lâ-cerem tevfîḳ-i Ḥaḳdır her umûr-ı rehberi
   Ġıbta-baḫşâ-yı cihândır saṭvet-i baḥr ü beri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 11). [lâ-cerem,]
3. Ehl-i tevḥîd dü-cihânda **lâ-cerem** manṣûr olur
   Cârîdir ḳalbinde çün Allâhuekber dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 1). [lâ-cerem,]
4. ʿAṭâyâ-yı Ḫudâ-yı müsteʿândır **lâ-cerem** ẕâtı
   Anıñ ẕâtı muḳaddes âyeti bu mülk-i ʿOsmâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 39). [lâ-cerem,]
5. Râh-ı fülk-i maḳṣada necm-i cemâliñ rehberim
   Ḳurtarır bu Ḥilmî zârı her belâdan **lâ-cerem**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 44). [lâ-cerem,].
6. Ġarîbim ḳıl meded yoḳdur meded-res ġayrı Allâhım
   Verir luṭf u hidâyet **lâ-cerem** her ḫayrı Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 2). [lâ-cerem,]
7. Gösterir râh-ı viṣâli ehl-i ʿaşḳa **lâ-cerem**
   Hâdî-i râh-ı muḥabbet neyyir-i ʿulyâ-yı ʿaşḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 9). [lâ-cerem,]

lâ-fetâ: *Yiğit yoktur; "Ali'den başka yiğit, zülfikardan başka kılıç yoktur." manasına gelen lâ fetâ illâ ʼAlî lâ seyfe illâ zülfikâr sözü kısmen iktibas edilmiştir.*

1. ʿAks eder mirʾât-ı ḥüsnüñ ṣûretinde **lâ-fetâ**
   Ġamze-i ḫûn-bâr-ı cevriñ seyf ü ḫançer gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 3). [lâ-fetâ,]

lâhût: *İlahî âlem.*

1. Ṣuʿûd etdi o rûḥ-ı pür-fütûḥ **lâhûta** bî-şübhe
   Girer mi berzaḫa âyâ ki ʿanḳâ iğbirarından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 17). [lâhûta, -a]

laḫẓa: *Bakacak kadar zaman, an.*

1. Sen de biñ derd ü belâ-yı cevr-i yâre düş de gör
   Laḫẓada biñ ḳan döker bir dil-fikâre düş de gör
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 2). [laḫẓada, -da]

lâle-zâr: *Lale bahçesi.*

1. Nükhet-i ḫâmemden aldı feyz-i ʿaşḳı ʿandelîb
   Lâle-zârı bûy-ı irfânımla taʿṭîr eyledim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 4). [lâle-zârı, -ı]

lâlezârıñ dîdesi: *Lale bahçesinin gözü.*

1. Jâle-dârdır **lâlezârıñ dîdesi** bülbül miṣâl Ḥüzne maġlûb oldum âh ḳalbde meserret ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 7). [lâlezârıñ dîdesi, -]

laʿl-i bedeḫşân: *Bedehşan yakutu, kırmızı renkte değerli bir taş.*

1. Zümürrüd oldı şaḥrâ-yı ḫilâfet câ-be-câ elbet
   Bugün kim iʿtibâr eyler hele **laʿl-i Bedeḫşâna**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 54). [laʿl-i bedeḫşâna, -a]

laʿl-i dehân: *Sevgilinin lal taşına benzeyen kırmızı dudakları.*

1. Telḫ-kâm eyler mi Ḥilmî ol kerem-fermâ seni
   Şerbet-i şîrîn leb ü **laʿl-i dehânım** işte bu
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 14). [laʿl-i dehânım, -ım]

laʿl-i nâb[i]t: *Yerden çıkan değerli taş.*

1. Ez -ʿuḳûl-ı târ-ı zülfet mî-nümâyed şekl-i mâr
   Laʿl-i nâb[i]t mî-şeved tiryâk u dermân sû-be-sû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 6). [laʿl-i nâb[i]t, -]

laʿl-i tâb: *Parlak lal II Sevgilinin lal taşı gibi kırmızı ve parlak dudakları.*

1. Dûzaḫ-i ġamdan rehâdır gülşen-i ḥüsnüñ gören
   Laʿl-i tâbıñ kevşerin nûş ile cennet isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 8). [laʿl-i tâbıñ, -ıñ]
2. Nâr-ı ʿaşḳın yaḳdı cânâ ʿâşıḳın dil-ḫânesin
   Laʿl-i tâbıñdan kerem ḳıl ey güzeller serveri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 6). [laʿl-i tâbıñdan, -ıñ, -dan]
3. Laʿl-i tâbıñ ḳaṭre-i mâʾ'l-ḥayât-ı ins ü cân
   Lüʾlüʾ-efşân-ı ʿavâlim öyle bir deryâ lebiñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 29). [laʿl-i tâbıñ, -ıñ]

lâmiʿ: *Parlayan, parlak.*

1. Ol şefîʿ-i müẕnibîñ dâmenini âl eylerim
   Kim anıñ rûyunda **lâmiʿ** mihr-i şefḳat âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 10). [lâmiʿ,]

lâne-i efġân: *Feryat yuvası.*

1. Minber-i ṣaḥrâda bülbül ḫuṭbe-i feryâd oḳur
   Sen de ey dil ʿandelîbveş **lâne-i efġâna** gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 12). [lâne-i efġâna, -a]
2. Sen de ey dil ʿandelîb-veş lâne-i efġânı kes
   Ḳalb-i yârde ẕerre bañа raḥm u şefḳat ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 5). [lâne-i efġân, -ı]

lâne-i faẕl: *Lütuf yuvası.*

1. ʿAndelîb-i dil niçün zâr etmesin hem ıżṭırâb
   Lâne-i faẕlında ârâm eyledi bûm u ġurâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 16). [lâne-i faẕlında, -ın, -nda, -, -]

lâ-tehaf: *"Hûz hâ ve lâ-tehaf" : Onu al ve korkma (Tâ-Hâ Suresi, 20/21) Ayetinden iktibastır.*

1. Mürîdi **lâ-teḫaf** emri necâta bir delâletdir
   Anıñ ẕâtı zülâl-i çeşme-i feyż ü kerâmetdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 37). [lâ-teḫaf,]

latîf: *Hoş, güzel.*

1. Geldi mi evvel bahâr bilmem **laṭîf** bir nefḥa var
   Velvele ḳopdu gülistânda sükûnet ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 11). [laṭîf,]

lâvık: *Yakışır, münasip, şâyân.*

1. Olaldan ṣafḥa-yı kevne vücûdum noḳṭası menḳûş
   Saña **lâyıḳ** yoḳ aʿmâlim ḫafî vü cehrî Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 8). [lâyıḳ,]

leʾâlî-i refâh u cevher: *Bolluk incileri ve mücevherleri.*

1. Naẓar ḳıl rûzigâr-ı ġamm-ı hevlnâk şulara şaldı
   Ḥarâmîler **leʾâlî-i refâh u cevheri** çaldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 46). [leʾâlî-i refâh u cevheri, -i]

leb: *Dudak.*

1. Cârîdir çün **lebleriñde** taḫtihe'l-enhâr hemân
   Ḥilmîyâ ben andan artıḳ ḳaṭre şerbet isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 13). [lebleriñde, -ler, -iñ, -de]
2. Serverâ bezm-i elest mestânına ṣaḥbâ **lebiñ**
   Nâdî-i ervâḥa bâdî ey ḳad-i ṭûbâ **lebiñ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 1). [lebiñ, -in]
3. Serverâ bezm-i elest mestânına ṣaḥbâ **lebiñ**
   Nâdî-i ervâḥa bâdî ey ḳad-i ṭûbâ **lebiñ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 2). [lebiñ, -iñ]
4. Çeşme-i ser-şâr-ı feyż-i luṭf-ı dil-ârâ **lebiñ**
   Ol mevâlîd-i sülüş-i kevne feyż-baḫşâ **lebiñ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 3). [lebiñ, -iñ]
5. Çeşme-i ser-şâr-ı feyż-i luṭf-ı dil-ârâ **lebiñ**
   Ol mevâlîd-i sülüş-i kevne feyż-baḫşâ **lebiñ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 4). [lebiñ, -iñ]
6. Ümmehât-ı ʿunṣur-ı çâre ḥayât-efzâ **lebiñ**
   Mihr-i ẕâtıñ pertev-i envârî-i şems ü duḥâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 5). [lebiñ, -iñ]
7. Ṭurre-i gîsûlarıñ ve'l-leyl zülfüñ ve'ḍ-ḍuḥâ
   Sûre-i nûrdur cemâliñ âyet-i kübrâ **lebiñ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 10). [lebiñ, -iñ]
8. Jâle-i verd-i cebîniñ raḥmet-i dünyâ **lebiñ**
   Tâ ezelde âb-rûy-ı ḫûbî-i şîrîn-kelâm
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 15). [lebiñ, -in]

9. Menbaʿ-ı ʿilm-i ledün bir kevşer-i uḫrâ **lebiñ**
Bâdî-i fermâyiş-i aḥkâm-ı sırr-ı kün-fe-kân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 25). [lebiñ, -in]
10. Laʿl-i tâbıñ ḳaṭre-i mâʾü'l-ḥayât-ı ins ü cân
Lüʾlüʾ-efşân-ı ʿavâlim öyle bir deryâ **lebin**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 30). [lebiñ, -in]
11. Kevşer-i dârü's-sürûra ʿayn ber-mecrâ **lebiñ**
Ebruvânıñ ḳâbe ḳavseyn dîde mâ-zâġa'l-baṣar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 35). [lebiñ, -in]
12. Tâbiş-i mihr-i ṣıfâtıñ cünbiş-i ġarrâ **lebiñ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 45). [lebiñ, -in]
13. O ẕât taḳbîl ede dest-i şerîfiñ dil ola şâdân
Alup ḥazz u naṣîbin **lebleriñ** ey menbaʿ-ı ʿirfân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 28). [lebleriñ, -ler, -in]

leb-i deryâ: *Deniz kenarı, kıyı, sahil.*
1. Gül-i ruḫsâr-ı âla cân verir ol bülbül-i şeydâ
Leb-i deryâda gâh manẓûr olur bir vâsiʿ-i ṣaḥrâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 8). [leb-i deryâda, -da]

leb-i ḫandân: *Gülen dudak.*
1. Dilâ giryân u feryâda **leb-i ḫandân** olur bâʿiş
Hemân âḫ u seḥer-gâha şeb-i hicrân olur bâʿiş
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 1). [leb-i ḫandân, -]

leb-i laʿl: *Kırmızı dudak.*
1. Leb-i laʿliñ devâ-yı maḫż iken bîmârî-i ʿaşḳa
Ne ḥikmet şiddet-i derd-i dile Loḳmân olur bâʿiş
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 9). [leb-i laʿliñ, -iñ]

leʾîm: *Cimri.*
1. Ḳanâʿat mülküne şâh ol **leʾîme** ser-fürû etme
Gedâlar ol serîr üzre zihî ḳadrîni ʿâl eyler
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 7). [leʾîme, -e]

lemâ ḫalaḳtü'l-eflâk: *"Ey habibim sen olmasaydın bu kainatı yaratmazdım" anlamına gelen bir kutsi hadis."*
1. Şânıñda dedi levlâke levlâk
Ḥaḳ Celle **lemâ ḫalaḳtü'l-eflâk**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 22). [lemâ ḫalaḳtü'l-eflâk, -]

lemʿa-dâr: *Parıltı, aydınlık.*
1. Künc-i mihnet vuṣlat hengâmında bir gülşen olur
Lemʿa-dârdır anıñ iḳbâlinde çünkü mihr ü mâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 14). [lemʿa-dârdır, -dır]

lemʿa-dâr et-: *Aydınlatmak, parlatmak.*
1. Çehre-i ḫûrşîde beñzetdim o yârıñ vechini
İnʿiḳâsıyla edip hem lemʿa-dâr dil-dârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 18). [lemʿa-dâr edip, -ip]

lemʿa-pâş: *Parlayan, ışık saçan.*
1. Ṭavʿ-şehâmetle karardı kâʾinât ey mâhtâb
Lemʿa-pâş oldukça artar levn ü şekl ü ʿizzetin
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 10). [lemʿa-pâş,]

lemʿa-pâş-ı saṭvet ü heybet ol-: *Parlayan ve korku veren bir güç olmak.*
1. Lemʿa-pâş-ı saṭvet ü heybet olur şemşîr-i dâd
Pertev-efşân-ı cihândır seyf ü ḫançer dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 17). [lemʿa-pâş-ı saṭvet ü heybet olur, -ur]

lemʿât-ı iḳbâl: *Mutluluk ışığı.*
1. Süzüldi maġribe ṭoġru amân **lemʿât-ı iḳbâlim**
Ḳarardı şuʿle-i ʿaşḳım o mehtâbıñ zevalinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 5). [lemʿât-ı iḳbâlim, -im]

leşker-i kâkül: *Saç (perçem) askerleri.*
1. Şardırıp iḳlîm-i cismi **leşker-i kâkülleri** Taḫt-ı dilde pâdişâh-ı ʿâlî-şânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 3). [leşker-i kâkülleri, -ler, -i]

leşker-i Yunân: *Yunan askeri.*
1. Nişân-ı iftiḫâr ṭaḳdı ġuzât hep levḥa-i ṣadra
Ser-â-ser **leşker-i Yunân** cerîha arḳadan aldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 8). [leşker-i yunân, -]

leṭâfet: *Güzellik, hoşluk.*
1. Gül-i ṣad-berg-i ruḫsârı meşâm-ı ʿâşıḳâne hep
Leṭâfet baḫş eder her âyîne gülzâr-ı devrana
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 24). [leṭâfet,]

leṭâfet ver-: *Latiflik, güzellik, hoşluk vermek.*
1. Hezârân müjdeler ey dil yine faṣl-ı rebîʿ oldu
Nesîm-i nev-bahâr verdi leṭâfet bâġ u bostana
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 2). [leṭâfet verdi, -di]

levḥa-i ṣadr: *Göğüs lehvası, göğüs.*
1. Nişân-ı iftiḫâr ṭaḳdı ġuzât hep **levḥa-i ṣadra**
Ser-â-ser leşker-i Yunân cerîha arḳadan aldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 7). [levḥa-i ṣadra, -a]

levḥ-i ʿâlem: *Dünya üstü, dünya yüzeyi.*

1. Levḥ-i ʿâlemde münaḳḳaş ḳahramân ʿOsmânlıdır
   Heyʾet-i ʿudvânı eylerler müdemmir dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 15). [levḥ-i ʿâlemde, -de]
2. Levḥ-i ʿâlem üzre sâbit nakş-ı vaḥdet âyeti
   Keşf ü tefsîr olmadı esrâr-ı ḥikmet âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 1). [levḥ-i ʿâlem, -]

levh-i dil: *Gönül levhası, gönül sayfası.*

1. Yazınca men ʿaref **levḥ-i dile** kilk-i beḳâbi'llâh
   Fenâfi'llâh maḳâmında ṭutup silk-i beḳâbi'llâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 7). [levḥ-i dile, -e]

levlâke levlâk: *"Sen olmasaydın..." II "Levlâke levlâke mâ halaktü'l-eflâk" -"Sen olmasaydın, âlemleri yaratmazdım.".*

1. Şânında dedi **levlâke levlâk**
   Ḥaḳ Celle lemâ ḫalaḳtü'l-eflâk
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 21). [levlâke levlâk, -]

levn ü şekl ü ʿizzet: *İtibarının rengi ve görünüşü.*

1. Ṭavʿ-şehâmetle karardı kâʾinât ey mâhtâb
   Lemʿa-pâş olduḳça artar **levn ü şekl ü ʿizzetin**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 10). [levn ü şekl ü ʿizzetin, -in]

leyâl-i ḥasret: *Özlem geceleri.*

1. Leyâl-i ḥasrete girdi o nûr âfâḳ-ı ḥikmetden
   Ṭulûʿ eyler mi hîç ḫurşîd anıñ muẓlim ẓalâlinden
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 7). [leyâl-i ḥasrete, -e]

leyl: *Gece.*

1. Hilâl-i ebruvânınıñ ṭulûʿa var idi meyli
   Geçirdim beyt-i ḥasretde fiġân u zâr ile **leyli**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 12). [leyli, -i]

leyl ü nehâr: *Gece ve gündüz.*

1. Zâr eder **leyl ü nehâr** şu ḫasta-i nâ-çâre ḥayf
   Çoḳ ṭabîb etmiş tedâvî derdine yoḳ çâre ḥayf
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 1). [leyl ü nehâr, -]

lezzet-i ʿaşk: *Aşkın lezzeti(ni almak).*

1. Açıl ey ġonca-i gül-fem cihâna ʿarż-ı dîdâr et
   Alır dil lezzet-i ʿaşḳı gülün bûy-ı fezâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 32). [lezzet-i ʿaşḳı alır, -ır]

libâs-ı dervişân: *Derviş kıyafetleri.*

1. Libâs-ı dervişânı giy icâzet al meşâyıḫdan
   Devâm et tekye-i ʿaşḳa cemîʿ-i mâsivâdan geç *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 5). [libâs-ı dervişânı, -ı]*

libâs-ı faḫr-ı ezhâr-ı melâḥet: *Güzellik çiçeklerinin övülen elbiseleri.*

1. Libâs-ı faḫr-ı ezhâr-ı melâḥet ḳadr-i cânâne
   Dem-â-dem ziynet-ârâdır zehî serv-i ḫırâmâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 21). [libâs-ı faḫr-ı ezhâr-ı melâḥet, -]

libâs-ı matem-engîz: *Matem veren elbise.*

1. Bir **libâs-ı matem-engîze** büründü fikrim âh
   Ben gibi ẓulmetde ḳalmış ġam-keşân añlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 11). [libâs-ı matem-engîze, -e]

lisân: *Dil.*

1. Lisânıñdan ġarîb ġarîb çıḳar tesbîḥ ü tevḥîdât
   Seniñ de ben gibi feryâd mı dâʾim kârıñ ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 5). [lisânıñdan, -ı, -n, -dan]

livâ-yı ḥamd u nuṣret: *Zafer ve şükür sancağı.*

1. Cebhe-i ḥüsnünde yazdı ḥâme-i ḳudret anıñ
   Sû-be-sû açdı **livâ-yı ḥamd u nuṣret** âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 12). [livâ-yı ḥamd u nuṣret, -]

Loḳmân: *Hikmetli sözleri ve hikayeleri ile efsaneleşip her derdin devasını bildiği rivayet edilen hekim.*

1. Leb-i laʿliñ devâ-yı maḥż iken bîmârî-i ʿaşḳa
   Ne ḥikmet şiddet-i derd-i dile **Loḳmân** olur bâʿiş
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 10). [loḳmân,]
2. Derd ü ʿaşḳıñ yâresi muḥtâc olur bir ḥâẕıḳa
   Ey muḥibb-i ḫasta-dil dermân içün **Loḳmâna** gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 14). [loḳmâna, -a]

lüʾlüʾ-efşân-ı ʿavâlim: *Alemlerin inci saçanı.*

1. Laʿl-i tâbıñ ḳaṭre-i mâʾü'l-ḥayât-ı ins ü cân
   Lüʾlüʾ-efşân-ı ʿavâlim öyle bir deryâ lebin
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 30). [lüʾlüʾ-efşân-ı ʿavâlim, -]

lüʾlüʾ-i lâlâ: *Parlak, iri inci.*

1. Dürre-i güftârı cârî baḥr-i bezminde hezâr Ġûṭe-ḫʷârla **lüʾlüʾ-i lâlâya** etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 14). [lüʾlüʾ-i lâlâya, -y, -a]

lüʾlüʾ-i lâlâ-yı ʿaşḳ: *Aşkın parlayan incisi.*

1. Zînet-efzâ-yı vücûd-ı ehl-i ʿaşḳdır her biri Dürri-yektâ-yı dümûʿdur **lüʾlüʾ-i lâlâ-yı ʿaşḳ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 14). [lüʾlüʾ-i lâlâ-yı ʿaşḳ, -]

lutf: *Yardım, inayet, ihsan.*

1. Ġarîbim ḳıl meded yoḳdur meded-res ġayrı Allâhım
   Verir **luṭf** u hidâyet lâ-cerem her ḫayrı Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 2). [luṭf,]
2. Ḫudâ-yı ümmetiñden ḳıl ki ola dil-mesârr Ḥilmî
   Kebâʾir ehline **luṭfuñ** ʿamîmdir yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 14). [luṭfuñ, -uñ]
3. Bahâr-ı dâ'îm-âsâdır füyûżât baḫş eder **luṭfu**
   Şuʿâʿ-ı revnaḳ-efzâ hep bu ezhâr-ı gülistâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 7). [luṭfu, -u]

luṭf ile: *Yardımınla.*

1. Anı medḥ ile faḫr eyler bu ʿabd-i pür-ḳuṣûr Ḥilmî
   Ser-â-ser **luṭf ile** maḳbûl görür çün ẕât-ı şâhâne
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 52). [luṭf ile, -]

luṭf u ʿinâyet: *Güzellik ve iyilik.*

1. Ḫûrşîd-i cihân-tâb saçıyor nûr-ı hidayet ne **luṭf u ʿinâyet**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 4). [luṭf u ʿinâyet, -]

luṭf u ʿinâyet: *İyilik ve bağışlama.*

1. Hemân ḥıfẓ eyle yâ Rabbî ki ẕâtı ẓıll-ı pâkiñdir
   Seniñ **luṭf u ʿinâyetiñ** gelir mi ʿadd u hesaba
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 22). [luṭf u ʿinâyetiñ, -iñ]
2. Baña iḥsân eyle yâ Rab hidâyet
   Senden bekler Ḥilmî **luṭf u ʿinâyet**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 20). [luṭf u ʿinâyet, -]
3. Kimseden ẕerre ḳadar **luṭf u ʿinâyet** istemez
   Vird edindim cevr-i yârdan çekdigim her zârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 5). [luṭf u ʿinâyet, -]

luṭf u ʿizzet: *Yardım ve yüceltme.*

1. Ol ḳanâʿat kûşesi olmuş der-i elṭâf-ı Ḫaḳ Ḥilmiyâ her dem burada **luṭf u ʿizzet** bekleriz
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 14). [luṭf u ʿizzet, -]

luṭf-efzâ-yı ʿaşḳ: *Bağışlamayı arttıran aşk.*

1. Vâṣıl-ı âmâl eder ʿuşşâḳı elbet ʿaşḳ-ı yâr
   Pür vefâdır şâd eder nâ-şâdı **luṭf-efzâ-yı ʿaşḳ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 8). [luṭf-efzâ-yı ʿaşḳ, -]

luṭf-ı Ḫudâ: *Allah'ın ihsanı/yardımı.*

1. Ḫalḳa-i bâb-ı ḳanâʿat oldu çün cây-ı emân
   Şarılıp **luṭf-ı Ḫudâya** bâb-ı vaḥdet bekleriz
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 12). [luṭf-ı ḫudâya, -y, -a]
2. Bu iki **luṭf-ı Ḫudâya** cân verir ʿOṣmânlılar
   Ol sebebden ḳan döker efrâd-ı ʿasker dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 13). [luṭf-ı ḫudâya, -(y)a]

lutf-ı Yezdânî: *Allah'ın lutfu, ihsanı.*

1. Amân ey menbaʿ-ı ʿilm ü maʿârif **luṭf-ı Yezdânî**
   Vücûduñ dürr-i yektâdır żamîriñ baḥr-i ʿummânî
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 29). [luṭf-ı yezdânî, -]

M

mâʾ ü semâ vü ekvân: *Su, gökyüzü ve alemler.*

1. Yoġ idi **mâʾ ü semâ vü ekvân**
   Olurdu necm-i rûḥuñ dıraḫşân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 17). [mâʾ ü semâ vü ekvân, -]

mâʾ ü tîn ü âdem ü ḥavvâ: *Su ve balçık ve Adem (a.s)ve Havva (a.s).*

1. Mâʾ ü tîn ü Âdem ü Ḫavvâ muṣavver olmadan
   Oldu rûşen revnaḳ-ârâ-yı cemâliñ ibtidâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 9). [mâʾ ü tîn ü âdem ü ḫavvâ, -]

maʿârif ehliniñ ḳadri: *İlim erbabının değeri.*

1. Maʿârif ehliniñ ḳadri bilindi devr ü ʿaṣrında
   Teṣâdüf etmedi çeşm-i cihân böyle ḳadir-dâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 47). [maʿârif ehliniñ ḳadri, -]

mâ-baʿd: *Son, arka.*

1. Eylesem esrâr-ı ʿaşḳı ʿâleme ifşâ bu dem Ḫilmiyâ **mâ-baʿdı** var fikrimde vüsʿat ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 16). [mâ-baʿdı,]

maġlûb ol-: *Yenilmek II Gerçekleşmemesi gereken bir şey için direnemeyip yapılmasını kabul etmek.*

1. Jâle-dârdır lâlezârıñ dîdesi bülbül misâl Ḫüzne **maġlûb oldum** âh ḳalbde meserret ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 8). [maġlûb oldum, -du, -m]

maġribe ṭoġru: *Batıya doğru.*

1. Süzüldi **maġribe ṭoġru** amân lemʿât-ı iḳbâlim
   Ḳarardı şuʿle-i ʿaşḳım o mehtâbıñ zevâlinden
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 5). [maġribe ṭoġru, -]

mâh: *Ay, ay yüzlü güzel.*

1. Nûr-ı çeşmânım seḥâb-ı ẓulmete girdi bu şeb
   ʿArż-ı dîdâr etmege **mâh** yoḳ mu imkân ey ṭabîb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 4). [mâh,]

2. Ḫilʿat-ı ʿîd-i viṣâliñ ziynet-ârâ-yı vücûd
Geçdi **mâhım** rûze-i hicrân beşâret el-ġıyâṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 10). [mâhım, -ım]

maḥfûẓ: *Saklanmış, sakınılmış, bir yere konulup emniyete alınmış.*

1. Bânî-i ṭabîʿat âṣâr-ı ḳudret
Esrâr-ı Sübḥânda **maḥfûẓ** bir ḥikmet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 12). [maḥfûẓ,]

maḥfûẓ ol-: *Korunmak.*

1. Vücûd-ı aḳdesiñ **maḥfûẓ olup** taḫt-ı ḫilâfetde
Şebân-rûz vird ü ezkârım budur hep Rabb-i Sübḥâna *(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 61). [maḥfûẓ olup, -up]*

mâh-ı ġarrâ-yı cemâl: *Güzelliğinin parlayan ayı, ay gibi olan güzellik.*

1. Âfitâb u mâhitâb u burc u encüm yoġ iken
Ẓâhir oldu **mâh-ı ġarrâ-yı cemâliñ** ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 4). [mâh-ı ġarrâ-yı cemâliñ, -iñ]

mâh-ı mücellâ: *Parlak ay.*

1. Şevḳ vermededir dehre bu şeb **mâh-ı mücellâ**
baḳ şuʿle-i sevda
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 3). [mâh-ı mücellâ, -]

mâh-ı muḥabbet: *Sevgi ayı.*

1. Gelmedi **mâh-ı muḥabbet** olmadı pertev-feşân
Bir şeb-i yeldâ içinde cây-ı ẓulmet bekleriz
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 3). [mâh-ı muḥabbet, -]

mâh-ı nev: *Hilâl, yeni ay.*

1. Ṭoġsa o mihr-i muḥabbet ufḳ-ı dilden bir seḥer
ʿArż-ı dîdâr etmege çün **mâh-ı nev** eyler ḥicâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 8). [mâh-ı nev, -]

mâh-ı tâbâ: *Parlak ay.*

1. Ẓalâm-ı leyle bâʿiṣdir ġurûbı **mâh-ı tâbânıñ**
Ṣabâḥı intiẓâr etmek ne mümkündür viṣâlinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 9). [mâh-ı tâbânıñ, -]

mâh-ı tâbân: *Parlak ay.*

1. Baña ʿarż etdi şâhâne yüzün ol **mâh-ı tâbânım**
Geçer mi böyle bir devlet kimiñ fikr ü ḫayâlinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 3). [mâh-ı tâbânım, -ım]

mâh-ı tâbân: *Parlak ay, dolunay.*

1. Ṭulûʿından beri fevḳ-i serâdan mihr-i iclâli
Kevâkib nûr alır gökde verir fer **mâh-ı tâbâna**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 14). [mâh-ı tâbâna, -a]

mâh-ı ṭalʿat: *Parlak ay II Ay gibi güzel sevgili.*

1. Şâm-ı firḳatde ẓuhûr-ı ṣubḥ-ı vuṣlat bekleriz
Tâ ṣabaḥdan şâma dek bir **mâh-ı ṭalʿat** bekleriz
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 2). [mâh-ı ṭalʿat, -]

mâh-ı vech: *Ay gibi olan yüz.*

1. Söylemez mi ʿâṣıḳânıñ yâ ʿAli senden meded
Mâh-ı vechiñ baḫs edenler necm-i ülker gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 8). [mâh-ı vechiñ, -iñ]

mâhî-i nâr-ı caḥîm: *Cehennem ateşinin balığı.*

1. Ẕât-ı pâkiñle tefâḫḫür eyledi ʿarş-ı ʿaẓîm
Reşḥa-i laʿl-i dehânıñ **mâhî-i nâr-ı caḥîm**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 34). [mâhî-i nâr-ı caḥîm, -]

mâhitâb: *Mehtap, dolunay II sevgili.*

1. Mâhitâbım gel ṣoḳul âġûş-ı âfâḳa yine
Necm-i baḫtım ṣuʿlesiyle bulurum esḥârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 13). [mâhitâbım, -ım]
2. Âfitâb u **mâhitâb** u burc u encüm yoġ iken
Ẓâhir oldu mâh-ı ġarrâ-yı cemâliñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 3). [mâhitâb,]
3. Mâhitâb ʿarż eder rûyun şâhâne
Encüm-i âsumân çıḳar seyrâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 9). [mâhitâb,]

mâh-likâ: *Ay yüzlü, yüzü ay gibi parlayan güzel, sevgili.*

1. Bu şeb ol **mâh-liḳâyı** seyr edip bir rûz-ı ʿîd etdim
Göñül pervânesi gitdi görünce şemʿa-i sûzân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 15). [mâh-liḳâyı, -y, -ı]

maḥrûm: *Yoksun.*

1. Ne ḥikmet ʿandelîb-i dil vedâʿ etdi gülistâna
Diyâr-ı cân u dil ḳaldı bugün **maḥrûm** ṣadâsına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 14). [maḥrûm,]

maḥşer: *Toplanma yeri; bütün canlı varlıkların ölümden sonra Allah'ın emriyle dirilip toplanacakları yer, Arasat meydanı, kıyamet.*

1. Eger ʿaṭf-ı naẓar etmez iseñ Ḥilmîye **maḥşerde**
Meded-res kim olur böyle ẕelîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 13). [maḥşerde, -de]

mâhtâb: *Ay ışığı, dolunay II Sevgilinin yüzü.*

1. Ṭavʿ-şehâmetle karardı kâʾinât ey **mâhtâb**
Lemʿa-pâş olduḳça artar levn ü şekl ü ʿizzetin

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 9). [mâhtâb,]

maḥv et-: *Yok etmek, ortadan kaldırmak.*

1. Ḳıl tevâżuʿ terk edip kibr ü gurûru **maḥv eder**
ʿÂkılân etmeli ṭayy-ı ḥarbde her merḥâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 9). [maḥv eder, -er]

maḥv ol-: *Ortadan kalkmak, yok olmak, sona ermek.*

1. Ezhâr-ı emel **maḥv oluyor** bâġçe-i dilde reng ḳalmadı gülde
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 13). [maḥv oluyor, -(u)yor]

maḥv u tebâh et-: *Yıkmak ve yok etmek.*

1. Bî-s̲emerdir naḫl-i baḫtım berg-i iḳbâlim siyâh
Ṭâliʿim ezhârını etdi felek maḥv u tebâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 2). [maḥv u tebâh etdi, -di]

maḥz-ı raḥmet: *Rahmetin aslı.*

1. Sen beni bağışla yâ Rab ol ḥabîb-i ekreme Maḥz-ı raḥmetdir vücûd u z̲ât u ḳadd ü ḳâmeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 8). [maḥz-ı raḥmetdir, -dir]

mâʾil-i reftâr ol-: *Nazlı ve narin sevgilinin edâlı yürüyüşüne meyilli âşık oldum.*

1. Bir ḳad-ı ṭûbânıñ oldum mâʾil-i reftârı çün
Bâġdaki her servi-i raʿnâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 5). [mâʾil-i reftârı oldum, -du, -m]

maḳâmât: *Makamlar, mevkiler.*

1. Ġubâr-ı pâyını ehl-i ṭarîḳ kuḥl-ı baṣar eyler
Ser-â-ser keşf olur her dem **maḳâmâtı** güz̲er eyler
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 32). [maḳâmâtı, -ı]

maḳâm-ı rifʿat: *Yücelik, yükseklik makamı.*

1. Ḥarîs ü bed-fiʿâl olma vefâsı var mı dünyânıñ
Maḳâm-ı rifʿatiñ ancaḳ saña bâb-ı ḳanâʿatdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 14). [maḳâm-ı rifʿatiñ, -iñ]

maḳarr: *Durulan, mesken edinilen yer.*

1. Beni şâdân eder emr-i Celîl lâ taḳneṭû Ḥilmî
Maḳarr u meskenim olmaz cehennem ḳaʿrı Allâh'ım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 18). [maḳarr,]

maḳbûl gör-: *Kabul gören, geçerli.*

1. Anı medḥ ile faḫr eyler bu ʿabd-i pür-ḳuṣûr Ḥilmî
Ser-â-ser luṭf ile **maḳbûl görür** çün z̲ât-ı şâhâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 52). [maḳbûl görür, -ür]

maḳdem: *Gelme, Ayak basma.*

1. Maḳdemiñle buldu pertev menzil-i şems ü ḳamer
Maẓhar-ı esrâr-ı sübḥân elleẓî esrâ ebiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 39). [maḳdemiñle, -iñ, -le]

makhûr et-: *Mağlup eder.*

1. Eder bir nîşte{r}-i nâçîz ile aʿdâsını maḳhûr
Ḫudâdır ḳâdir-i muṭlaḳ her emri ber-kemâl eyler
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 3). [maḳhûr eder, -er]

maksat: *Gaye, amaç.*

1. O ʿasker-perveriñ vaṣfın beyân etmek degil ḥaddim
Velâkin **maḳṣadım** ʿarż-ı ṣadâḳatdir ḥakîmâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 46). [maḳṣadım, -ım]

maksûd: *Amaç, niyet, gaye.*

1. Ḳalır mı keştî-i gönlüm bu girdâb-ı ġam-efzâda
Anıñ sâḥil-resi **maḳṣûduna** her ân olur bâʿi̲s̲
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 8). [maḳṣûduna, -u, -n, -a]

mansûr eyle-: *Galip etmek, zafere ulaştırmak.*

1. Yâ İlâhî ol ḥabîbiñ Muṣṭafânıñ ʿaşḳına
Eyle manṣûr çâr-yâr-ı bâ-ṣafânıñ ʿaşḳına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 2). [manṣûr eyle, -]

manşûr ol-: *Galip olmak, zafere ulaşmak.*

1. Ehl-i tevḥîd dü-cihânda lâ-cerem **manşûr olur**
Cârîdir ḳalbinde çün Allâhuekber dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 1). [manşûr olur, -ur]

manşûr u maʿmûr eyle-: *Galib ve huzurlu eylemek.*

1. Ḥaşre dek **manşûr u maʿmûr eyle** z̲ât u mülkünü
Enbiyâya verdigiñ sırr-ı nihânıñ ʿaşḳına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 9). [manşûr u maʿmûr eyle, -]

manẓara: *Seyir yeri, bakılıp seyredilen yer.*

1. Ne güzel **manẓara** ʿarż eder evrâḳ
Bilirim hep seniñ bu âs̲âr Ḫallâḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 5). [manẓara,]
2. Gülşen ne ġarîb **manẓara** ʿarż eyliyor eyvâh
dil olmuyor âgâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 9). [manẓara,]

manzûr ol-: *Görülmek.*

1. Gül-i ruḫsâr-ı âla cân verir ol bülbül-i şeydâ
Leb-i deryâda gâh **manẓûr olur** bir vâsiʿ-i ṣaḥrâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 8). [manẓûr olur, -ur]

mâsivâ: *Tanrı'dan başka her şey.*

1. Cihânda dâʾimâ Ḥilmî selâmet bulmaḳ isterseñ
Diliñ çek **mâsivâdan** ġıybet ü zemm ü riyâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 14). [mâsivâdan, -dan]

2. Mâsivâya raġbet etme şevḳ ile îmâna gel
Ver ṣalât peyġambere kâşâne-i sulṭâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 1). [mâsivâya, -y, -a]

mâsivâ-yı yâr: *Sevgilinin dışındaki her şey; tas. İnsanı Allah'tan uzaklaştıran her şey.*

1. Ṣanma ey dil **mâsivâ-yı yârdır** cevr eyleyen
Gece gündüz bâʿiṣ-i zâr u figânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 5). [mâsivâ-yı yârdır, -dır]

maʿṣiyet: *Günah, isyan.*

1. O rütbe çoḳdur evsâḫ-ı ẕünûb u **maʿṣiyet** aṣâm
Ki taṭhîr edemez ânı cihânıñ baḥri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 5). [maʿṣiyet,]

maṣrûf: *Sarfedilmiş, harcanmış (şey).*

1. Ḫayra **maṣrûfdur** nuḳûd u niyyet ü fikri anıñ
Râżî vü ḫoşnûd olur Allâh ile Peyġamberi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 3). [maṣrûfdur,]

maṭlaʿ-ı ʿaşḳ: *Aşk ufuğu.*

1. Maṭlaʿ-ı ʿaşḳdan tecellî eyledi şâhid-i ʿîd
Verdi ṣad nûr-ı hilâl-i ebruvân şevḳ-i cedîd
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 19). [maṭlaʿ-ı ʿaşḳdan, -dan]

maṭlûb: *İstenilen, aranılan, talep edilen şey.*

1. Erer **maṭlûbuna** ṭâlib zihî râh-ı selâmetdir
Mürîd olmak o pîr ü mürşide ʿayn-ı saʿâdetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 39). [maṭlûbuna, -uñ, -a]

mâ-zaġa'l-basar: *"Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı." (Necm Suresi, 53/17).*

1. Kevser-i dârü's-sürûra ʿayn ber-mecrâ lebiñ
Ebruvânıñ ḳâbe ḳavseyn dîde **mâ-zâġa'l-baṣar**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 36). [mâ-zâġa'l-baṣar,]

maẓhar: *Ulaşan, erişen, nâil olan.*

1. Pâdişâhımdır ḥükümdârân-ı ʿâlem serveri
El-mülûku mülhemûn sırr-ı celîliñ **mażharı**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 2). [mażharı, -ı]

maẓhar ol-: *Erişmek, ulaşmak; tecellî yeri olmak.*

1. Seḥâb u ebr-i ẓulmetden müberrâ hangi bostândır
Ki böyle **maẓhar olmuşdur** hemân mihr-i dıraḫşâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 12). [maẓhar olmuşdur, -muş, -dur]
2. Bahâr-ı dâʾime **maẓhar ola** gülzâr-ı iclâli
Yaşasın mülk-i şevketde hemân merdâne ferdâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 63). [maẓhar ola, -a]
3. Ṭoġduġuñ ân kâʾinât bir ḫandeye **maẓhar olur**
Her dile baḫş-ı neşâṭ eyler bu ḥâl u heyʾetiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 3). [maẓhar olur, -ur]

maẓhar-ı esrâr-ı sübḥân ellezî esrâ: *"Sübḥân ellezî esrâ" (İsra/1) ayetinin sırlarına vakıf olmuş.*

1. Maḳdemiñle buldu pertev menzil-i şems ü ḳamer
Maẓhar-ı esrâr-ı sübḥân ellezî esrâ ebiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 40). [maẓhar-ı esrâr-ı sübḥân ellezî esrâ, -]

mazhar-ı ġufrân: *Bağışlanmaya layık.*

1. Beni ḳıl **mazhar-ı ġufrân** günâhdan tövbe yâ Rabbî
Menâhî nâm edip noḳṣân ḳılar her emri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 3). [mazhar-ı ġufrân, -]

mazhar-ı luṭf u şefâʿat eyle-: *Şefaat ve yardıma nail olmak.*

1. Maẓhar-ı luṭf u şefâʿat eyle
Be-ḥaḳḳ-ı Ḳurʾân ʿinâyet eyle
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 33). [maẓhar-ı luṭf u şefâʿat eyle, -]

mâżî: *Geçmiş.*

1. Eyyâm-ı ḥayâtım oluyor **mâżiye** taḥvîl ʿömrüm gibi zâʾil
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 9). [mâżiye, -y, -e]

mebḥas: *1. Bahis. 2. İlim.*

1. Esâsı bir muḥabbetdir dü ʿâlem üstüne mebnî
Bu **mebḥaşdan** olan ġâfil hemîşe ḫâm ḫayâl eyler
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 6). [mebḥaşdan, -dan]

mebhût u lâl et-: *Sersem ve konuşamaz hale getirmek.*

1. Hezârân ḥall u ʿaḳdında uzandı rişte-i güftâr
Raḳîb-i cân-ḫırâşîde hemân **mebhût u lâl etdim**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 4). [mebhût u lâl etdim, -di, -m]

mebn: *Temel.*

1. Esâsı bir muḥabbetdir dü ʿâlem üstüne **mebnî**
Bu mebḥasdan olan ġâfil hemîşe ḫâm ḫayâl eyler
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 5). [mebnî, -i]

mecâzî: *Mecazla ilgili olan, asıl anlamında kullanılmayan, gerçek olmadığı halde gerçekle arasında benzerlik veya daha başka bir ilgi bulunan.*

1. ʿAndelîb-i gülşen-i ʿaşḳ-ı ḥaḳîḳat olmuşum
Pür **mecâzîdür** gül-i ḫamrâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 10). [mecâzîdür, -dür]

mecbûr iken: *Zorunlu iken.*

1. Bu gülzâr-ı fenâdan gitmege **mecbûr iken** elbet
Sezâ mı gideyim ḫâr u ḫas ile yâ

resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 9). [mecbûr iken, -]

meclis-i ʿirfân: *Bilgi, kültür meclisi II şairler.*
1. Bezm-i echelde dem-â-dem olmaz eksik ḳîl ü ḳâl
Müstefîd olmaḳ dilerseñ **meclis-i ʿirfâna** gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 24). [meclis-i ʿirfâna, -a]

mecnûn et-: *Mecnun gibi olmak; deli etmek.*
1. Vâdî-i ʿaşḳa düşürdü ʿâḳıbet aldı dilim
Kendine **mecnûn eden** bir nev-civânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 10). [mecnûn eden, -en]

meded: *Aman eyvah II yardım, lutuf.*
1. Ġarîbim ḳıl **meded** yoḳdur meded-res ġayrı Allâhım
Verir luṭf u hidâyet lâ-cerem her ḫayrı Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 1). [meded,]
2. Söylemez mi ʿâşıḳânıñ yâ ʿAli senden **meded**
Mâh-ı vechiñ baḫş edenler necm-i ülker gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 7). [meded,]
3. Meded ey rehber-i râh-ı Ḫudâ-yı kibriyâ imdâd
Seniñ dost-ı ḳadîmiñ ʿaşḳına eyle baña imdâd
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 49). [meded,]
4. Meded ey sâḳî-i bezm-i muḥabbet ṭoldur aḳdâḥı
Şarâb-ı ʿaşḳ ile ser-mest olan geçmez Ḫudâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 23). [meded,]

meded kıl-: *Yardım etmek, iyilik, ihsanda bulunmak; ayrılığa son verme lutfunda bulunmak.*
1. Yetiş ey meʾḫâẕ-ı bâd-ı ṣabâ-yı himmetiñ ḳaldı
Meded ḳıl mevce-i baḥr-ı ġumûma fülk-i dil daldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 44). [meded ḳıl, -]

meded-res: *Yardım ulaştıran.*
1. Ġarîbim ḳıl meded yoḳdur **meded-res** ġayrı Allâhım
Verir luṭf u hidâyet lâ-cerem her ḫayrı Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 1). [meded-res,]

meded-res ol-: *İmdada yetişen olmak II Yardımcı olmak.*
1. Eger ʿaṭf-ı naẓar etmez iseñ Ḥilmîye maḫşerde
Meded-res kim olur böyle ẕelîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 14). [meded-res ol-, -ur]

medḥ eyle--: *Medh etmek, övmek, yüceltmek.*
1. ʿUḳûl-ı kâʾinât ḫayrân ser-â-ser vaṣf-ı ẕâtıñda
Seni **medḥ eyleyen** rabb-i kerîmdir yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 4). [medḥ eyleyen, -y, -en]

medḥ ile: *Saygı gösterip övme.*
1. Anı **medḥ ile** faḫr eyler bu ʿabd-i pür-ḳuṣûr Ḥilmî
Ser-â-ser luṭf ile maḳbûl görür çün ẕât-ı şâhâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 51). [medḥ ile, -]

medhûş ol-: *Divane olmak II hayranlık duymak.*
1. Öyle **medhûş oldu** dil ki bilmiyor dünyâ nedir
ʿAşḳ ile dü desti ursam ġam degildir şeşpere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 11). [medhûş oldu, -du]

medhûş u lâ-yaʿḳıl et-: *Dehşete düşürüp aklını başından almak.*
1. Beni **medhûş u lâ-yaʿḳıl eden** ol dîde-i mesti
Mezâyâ-yı ḫüküm iʿṭâ eder çün bezm-i mestâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 29). [medhûş u lâ-yaʿḳıl eden, -en]

mefḫar-ı ʿâlem: *Kainatın, kendisi ile iftihar ettiği zat (Hz. Muhammed).*
1. Vücûd-ı aḳdesiñ oldu ezel ey **mefḫar-ı ʿâlem**
Ḥabîb-i muḥterem Rabb-i Celîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 3). [mefḫar-ı ʿâlem, -]

meftûn ol-: *Gönül vermek, vurulmak, tutulmak.*
1. Ḳad-i ṭûbâsına **meftûn olup** serv-i ḫırâmânı
Varınca bâġ-ı lâhûta hemân nâsûtuñ reyḥânı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 11). [meftûn olup, -up]

meh: *Parlak ay.*
1. Baḳ o mirʾât-ı ḥaḳîḳat üzre ʿaks-i ṣûretiñ
Pertev-i mihr-i cemâliñ **mehden** enver gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 16). [mehden, -den]

meh: *Ay II Sevgili, dilber.*
1. Ṭoġ ey mihr-i saʿâdet sen şehâmetle ṣabâḥ oldu
Ṭoġarsa nûr aḳar Ḥilmî **mehiñ** rûy-ı melalinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 12). [mehiñ, -in]

meʾḫaz: *I. Kaynak II. Delil, kanıt.*
1. Rûḥuñdan ẕuhûr eyledi ervâḥ
Ervâḥa **meʾḫâz** yaratdı fettâḥ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 20). [meʾḫâz,]

meʾhâz-ı bâd-ı ṣabâ-yı himmet: *Yardımın sabah rüzgarının kaynağı.*

1. Yetiş ey **meʾḫâẕ-ı bâd-ı ṣabâ-yı himmetiñ** ḳaldı
Meded ḳıl mevce-i baḥr-ı ġumûma fülk-i dil daldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 43). [meʾḫâẕ-ı bâd-ı ṣabâ-yı himmetiñ, -iñ]

meh-i burc-ı kerîm: *Yüce burcun ayı.*
1. Ey şeh-i mülk-i laʿamrük vey **meh-i burc-ı kerîm**
Baḥr-i ḥayretde ḳalıp vaṣfıñda hep ʿaḳl u selîm
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 31). [meh-i burc-ı kerîm, -]

meh-i ġarrâ: *Parlak ay.*
1. Tâbiş-i şems-i cemâl-i yâr ile bölündü dil
Baʿdezân ben ol **meh-i ġarrâya** etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 4). [meh-i ġarrâya, -y, -a]

meh-i iḳbâl: *Mutluluk ayı.*
1. Eder mi çeşme-sâr aşlâ diliñ âhengini iḫlâl
Yine ebr-i siyâhdan nâz ile çıḳdı **meh-i iḳbâl**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 24). [meh-i iḳbâl, -]

meh-i raḫşende-i mülk-i ʿadâlet: *Adalet ülkesinin parlayan ayı.*
1. El-ġıyâs ey şâh-ı iḳlîm-i melâḥet el-ġıyâs
Ey **meh-i raḫşende-i mülk-i ʿadâlet** el-ġıyâs
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 2). [meh-i raḫşende-i mülk-i ʿadâlet, -]

meh-i tâbân: *Parlak ay.*
1. Seḥâb-ı ẓulmete girdi **meh-i tâbân** ḥicâbından
Ṭoġ ey mihr-i muḥabbet ufḳ-ı ḳalbiñ maverasından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 27). [meh-i tâbân, -]
2. Şuʿâʿ-ı mihr-i elṭâfiñ nûr-efşân-ı dil ü cândır
Zevâl-i ẓulmet-i cevre **meh-i tâbân** olur bâʿiş
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 6). [meh-i tâbân, -]

meh-i tâbende: *Parlak ay II Sevgili.*
1. Ey **meh-i tâbende** nûrı kimden etdiñ iḳtibâs
Bir şeb-i deycûru revnaḳdâr eder bu ṣûretiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 7). [meh-i tâbende, -]

meh-i ṭalʿat: *Güzel ay yüzlü sevgili.*
1. Pertev-efşân-ı cihândır ey **meh-i ṭalʿat** yüzüñ
ʿAks eder âfâḳa envâr-ı cemâl u ziynetiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 5). [meh-i ṭalʿat, -]

meh-pâre: *Ay parçası.*
1. Nücûm-ı pertev-i iḳbâlimi **meh-pâre** ṣanmışlar
Ki şems ü seḥeri seyrân edip seyyâre ṣanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 3). [meh-pâre,]

mehtâbıñ zevâli: *Ay ışığının son bulması, kararması.*
1. Süzüldi maġribe ṭoġru amân lemʿât-ı iḳbâlim
Ḳarardı şuʿle-i ʿaşḳım o **mehtâbıñ zevalinden**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 6). [mehtâbıñ zevâlinden, -n, -den]

mehveşân: *Yüzleri aya benzeyen güzeller.*
1. Berḳ urur mirʾât-ı dilde dilber-i ʿâlî-cenâb
İḳtibâs-ı nûr ederler **mehveşân** bî-irtiyâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 2). [mehveşân,]

mekân: *Yurt, vatan.*
1. Gülistândır **mekânıñ** ey ḫaṭîb-i minber-i ṣaḥrâ
Neden efġânla geçmekde şeb ü esḥârıñ ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 7). [mekânıñ, -ıñ]

mekârim maʿden ü kânı: *Cömertlik madeni ve kaynağı.*
1. Eger ḫâke naẓar etse **mekârim maʿden ü kânı**
Der-ân kimyâ olur çünkü mükemmel ṭavr ile şânı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 17). [mekârim maʿden ü kânı, -]

mekteb: *Öğrenme yeri, ders verilen yer, okul.*
1. Fenn-i ḥarb âdâbını Edhem Pâşâdan gördüler
Oḳusun Yunânîler **mektebde** bu risâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 6). [mektebde, -de]

melâḥet: *Güzellik, yüz güzelliği..*
1. Yoġ iken ḫûbân yüzünde hiç **melâḥet**den eser
Verdi zînet nûr-ı zîbâ-yı cemâliñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 7). [melâḥetden eser, -]

melâʾik bâġının serv-i sehî vü ʿarʿarı: *Melekler bahçesinin uzun boylu sultanı ve dağ servisi gibi olan (sultanı).*
1. Kâkülüñ zencîrine pâ-bende bir dîvâneyim
Ey **melâʾik bâġının serv-i sehî vü ʿarʿarı**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 8). [melâʾik bâġının serv-i sehî vü ʿarʿarı, -]

melâʾik peykeri: *Melek yüzlü, Melekler kadar güzel olan.*
1. ʿÂşıḳâne dûzaḫ-ı hicriñle etme gel ʿaẕâb
Âdeme cennet ruḫuñdur ey **melâʾik peykeri**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 4). [melâʾik peykeri, -]
2. Vâdî-i ḥayretde ḳalmışdır ʿuḳûl-i ins ü cân
Çeşm-i ʿâlem görmedi böyle **melâʾik peykeri**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 8). [melâʾik peykeri, -]

memdûḥ-ı cihân: *Cihanın övgüye değer (kişisi).*

1. O **memdûḥ-ı cihânıñ** vaṣfı ḳâbil degil el-ḥaḳ
   Ki evṣâf-ı cemâli hîç gelir mi naẓm u bünyâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 35). [memdûḥ-ı cihânıñ, -ıñ]

men ʿaref: *"Nefsini bilen Rabbini bilir." hadisinden iktibastır.*

1. Yazınca **men ʿaref** levḥ-i dile kilk-i beḳâbi'llâh
   Fenâfi'llâh maḳâmında ṭutup silk-i beḳâbi'llâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 7). [men ʿaref, -]

menâh: *Dînin yasakladığı, nehyettiği şeyleri, yasakları yapan kişiler.*

1. Beni ḳıl mazhar-ı ġufrân günâhdan tövbe yâ Rabbî
   Menâhî nâm edip noḳṣân ḳılar her emri Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 4). [menâhî, -î]

menbaʿ-ı ʿilm ü maʿârif: *İlim ve irfan kaynağı.*

1. Amân ey **menbaʿ-ı ʿilm ü maʿârif** luṭf-ı Yezdânî
   Vücûduñ dürr-i yektâdır żamîriñ baḥr-i ʿummânî
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 29). [menbaʿ-ı ʿilm ü maʿârif, -]

menbaʿ-ı ʿilm-i ledün: *İlahî ilmin kaynağı.*

1. Menbaʿ-ı ʿilm-i ledün bir kevşer-i uḫrâ lebiñ
   Bâdî-i fermâyiş-i aḥkâm-ı sırr-ı kün-fe-kân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 25). [menbaʿ-ı ʿilm-i ledün, -]

menbaʿ-ı ʿirfân: *İrfan kaynağı, bilgi kaynağı,bilgi pınarı ll çok bilgili kimse.*

1. O ẕât taḳbîl ede dest-i şerîfiñ dil ola şâdân
   Alup ḥaẓẓ u naṣîbin lebleriñ ey **menbaʿ-ı ʿirfân**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 28). [menbaʿ-ı ʿirfân, -]

menbaʿü'l-enhâr-ı çâr-ı cârî: *Akan dört nehrin kaynağı.*

1. Bâʿiṣ-i ârâyiş-i kevn ü mekân u în ü ân
   Menbaʿü'l-enhâr-ı çâr-ı cârî fî dârü'l-cinân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 28). [menbaʿü'l-enhâr-ı çâr-ı cârî, -]

menfez-i mevt: *Ölüm yolu.*

1. Cihânı şöyle bir gözden geçirdi **menfeẕ-i mevtden**
   O dem ṭop-ı ecel verdi ṣadâ cismiñ ḥişârından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 9). [menfeẕ-i mevtden, -den]

menkûs: *Nakşolunmuş, işlenmiş.*

1. Olaldan ṣafḥa-yı kevne vücûdum noḳṭası **menḳûş**
   Saña lâyıḳ yoḳ aʿmâlim ḫafî vü cehrî Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 7). [menḳûş,]
2. Ṣaḥn-ı ruḫsârıñda **menḳûş** hâzihi cennât-ı ʿadn
   Fedḫulûhâ ḫâlidîn sırrınca devlet isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 11). [menḳûş,]

menşeʾ-i ervâḥ-ı rüsülü'n-niẓâm: *Belirli bir düzen (içinde gelen) peygamberlerin ruhlarının kaynağı.*

1. Ey kevkeb-i hidâyet seylü's-selâm
   Ey **menşeʾ-i ervâḥ-ı rüsülü'n-niẓâm**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 4). [menşeʾ-i ervâḥ-ı rüsülü'n-niẓâm, -]

mensûc: *Örülmüş.*

1. Ḳudret-i ṣâniʿle **mensûcdur** metâʿ-ı ḥubb u ʿaşḳ
   Ḳâmet-i bâlâ-yı ʿuşşâḳa sezâ kâlâ-yı ʿaşḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 11). [mensûcdur, -dur]

menzil-i şems ü ḳamer: *Ay ve güneş makamı/yeri.*

1. Maḳdemiñle buldu pertev **menzil-i şems ü ḳamer**
   Maẓhar-ı esrâr-ı sübḥân elleẕî esrâ ebiñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 39). [menzil-i şems ü ḳamer, -]

merâm: *İstek, niyet, maksat.*

1. Bu küstâḫâne güftârdan **merâmım** ʿarżuḥâldir hep
   Ḳuvâ-yı nâṭıḳım ʿaẓm-ı remîmdir yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 7). [merâmım, -ım]

merdâne: *Mertler, yiğitler.*

1. Bahâr-ı dâʾime maẓhar ola gülzâr-ı iclâli
   Yaşasın mülk-i şevketde hemân **merdâne** ferdane
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 64). [merdâne,]

mermiyye: *Mermiler.*

1. ʿAskerleriñ ṣavleti etdi ḫayrân devletleri
   Gördüler hep âteş ṣaçar ṭop u tüfeng **mermiyyeyi**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 8). [mermiyyeyi, -(y)i]

meşâm-ı ʿâşıḳâne: *Aşıkçasına kokmak.*

1. Gül-i ṣad-berg-i ruḫsârı **meşâm-ı ʿâşıḳâne** hep
   Leṭâfet baḫş eder her âyîne gülzâr-ı devrâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 23). [meşâm-ı ʿâşıḳâne, -]

meşâm-ı vakt ü ezmân: *Devrin ve zamanın burnu.*

1. Olup revnâkde-i bâġ-ı cihân ẕât-ı hümâyûnı
   Revâyih-baḫş eder dâʾim **meşâm-ı vaḳt ü ezmâna**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 66). [meşâm-ı vaḳt ü ezmâna, -a]

meşâm-ı zevḳ-i insân: *İnsanın zevk burnu.*

1. Gülistânıñ beḳânıñ ġoncası murġ-ı ḫoş-elḥânı
   Alır bûy-ı feżâʾil hep **meşâm-ı ẕevḳ-i insânı**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 24). [meşâm-ı ẕevḳ-i insânı, -ı]

meşâyıh: *Şeyhler, velîler, evliyâlar.*

1. Libâs-ı dervişânı giy icâzet al **meşâyıḫdan**
   Devâm et tekye-i ʿaşḳa cemîʿ-i mâsivâdan geç *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 5). [meşâyıḫdan, -dan]*

meserret: *Sevinç.*

1. Jâle-dârdır lâlezârıñ dîdesi bülbül miṣâl Ḥüzne maġlûb oldum âh ḳalbde **meserret** ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 8). [meserret,]

mesken: *Oturulacak, sükûn edilecek yer.*

1. Beni ṣâdân eder emr-i Celîl lâ taḳneṭû Ḥilmî
   Maḳarr u **meskenim** olmaz cehennem ḳaʿrı Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 18). [meskenim, -im, -]
2. Meskenimdir cây-ı ʿuzlet istemem aṣlâ refîḳ
   Taʿrife ḥâcet nedir ʿirfân olan añlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 7). [meskenimdir, -im, -dir]

mest ol-: *Kendinden geçmek, sarhoş olmak.*

1. Bezm-i ʿaşḳda bâde-i ʿaşḳı içüp **mest olmuşum**
   Ol sebebden dildeki sevdâyı tesʿîr eyledim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 7). [mest olmuşum, -muş, -um]
2. Sâḳiyâ ṭoldur mey-i tevḥîdi içsün ʿâṣıḳân Sen de **mest ol** bezm-i ʿaşḳda gûṣe-i mestâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 16). [mest ol, -]

mestân: *Sarhoş, kendinden geçmiş.*

1. Serverâ bezm-i elest **mestânına** ṣaḥbâ lebiñ
   Nâdî-i ervâḥa bâdî ey ḳad-i ṭûbâ lebiñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 1). [mestânına, -ina]

mestân ol-: *Sarhoş olmak; kendinden geçmek.*

1. Bâde-i ʿaşḳdan içip **mestân olan** añlar bizi
   Baḥr-ı ġamda cûş edip ʿummân olan anlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 1). [mestân olan, -an]

metâʿ-ı cânı ver-: *Can varlığını vermek, can vermek, ölmek.*

1. Kûşe-i firḳatde vuṣlat dâmeni girmez ele Râh-ı ʿaşḳda ol **metâʿ-ı cânı vermek** oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 8). [metâʿ-ı cânı vermek, -mek]

metâʿ-ı cism ü cân: *Beden ve ruh serveti.*

1. Ger fedâ etsem râh-ı ʿaşḳıñda cânım ġam değil
   Ol **metâʿ-ı cism ü câna** rinde ḥürmet isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 4). [metâʿ-ı cism ü câna, -a]

metâʿ-ı fikret: *Fikir kumaşı/ malı.*

1. Metâʿ-ı fikretiñ ġârâtına özge sebep olmaz
   Ḥarâmî çeşm ile Ḥilmî o ḥüsn ü ân olur bâʿiṣ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 11). [metâʿ-ı fikretiñ, -iñ]

metâʿ-ı ḥubb u ʿaşḳ: *Aşk ve sevginin kumaşı.*

1. Ḳudret-i ṣâniʿle mensûcdur **metâʿ-ı ḥubb u ʿaşḳ**
   Ḳâmet-i bâlâ-yı ʿuṣṣâḳa sezâ kâlâ-yı ʿaşḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 11). [metâʿ-ı ḥubb u ʿaşḳ, -]

metâʿ-ı ḥüsn: *Güzellik elbisesi, güzellik malı.*

1. Verdi çün pâzâr-ı germ-â-germ-i ʿaşḳa tâb u fer
   Ol **metâʿ-ı ḥüsnüñe** Ḥilmî cihân hep müşteri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 10). [metâʿ-ı ḥüsnüñe, -]

metânet ver-: *Güçlendirmek, sağlamlaştırmak II yardımcı olmak.*

1. Zülfüñ-âsâ pek perîşân oldu cemʿiyyeti Ḥilmîyâ bünyân-ı ʿaşḳa ver metânet el-ġıyâṣ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 14). [metânet ver, -]

mevâlîd-i sülüs-i kevn: *Varlıkların üçte birinin doğmuş olanları.*

1. Çeşme-i ser-şâr-ı feyż-i luṭf-ı dil-ârâ lebiñ Ol **mevâlîd-i sülüṣ-i kevne** feyż-baḫşâ lebiñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 4). [mevâlîd-i ṣülüṣ-i kevne, -e]

mevc ur-: *Dalgalanmak.*

1. Mevc urur ṣunʿ-ı kemâl-i ḥikmet-i deryâ-yı ʿaşḳ
   Ḳurṣ-ı mihr-i dil-rübâdır dürre-i yektâ-yı ʿaşḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 1). [mevc urur, -ur]

mevce-i baḥr-ı ġumûm: *Gam denizinin dalgaları.*

1. Yetiş ey meʾḫâẕ-ı bâd-ı ṣabâ-yı himmetiñ ḳaldı
   Meded ḳıl **mevce-i baḥr-ı ġumûma** fülk-i dil daldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 44). [mevce-i baḥr-ı ġumûma, -a]

mevce-i nâzik-teri: *Çok kibar/ şiddetli olmayan dalgalar.*

1. Geldi çün cûş u ḫurûşa ḳıl naẓar deryâ-yı ʿaşḳ
   Parçalar süfün u ṣâlı **mevce-i nâzik-teri**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 6). [mevce-i nâzik-teri, -]

mevce-rîz: *Dalga dökeni, dalgalı.*

1. Aḳıyor çeşm-i niyâzım ışlatır âġûşumu Ol sebebden **mevce-rîzdir** gözlerim deryâ gibi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 8). [mevce-rîzdir, -dir]

mevc-i sevdâ: *Aşk dalgası.*

1. Mevc-i sevdâdan ḥaẓer eyler iken ben dâʾimâ
   Bağrıma ṣapladı eyvâh işte ʿaşḳıñ ḫançeri

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 7). [mevc-i sevdâdan, -dan]

mevcûd iken: *Bulunan iken.*

1. Mevcûd iken henûz ʿâlem-i Ḫudâda
   Bütün eşyâ iken ketm ü ḫafâda
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 9). [mevcûd iken, -]
2. Ḫudâdan bir ʿinâyetdir bana ḥilmiyyet ey Ḥilmî
   Bu ḫaşlet bende **mevcûdken** ʿadûdan aḫz-ı şâr etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 8). [mevcûdken,]

Mevlâ: *Allah.*

1. Kim eder gûş bülbülüñ efġânını vaḳt-i seḥer
   Dilde şad-ı fiġânımı **Mevlâma** taḳdîr eyledim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 10). [mevlâma, -m, -a]
2. Seni şâdân beni nâ-şâd eder mi bir vaḳit **Mevlâ**
   Neden bilmem beni aġyâr ki baḫt-ı ḳara şanmışlar
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 9). [mevlâ,]

Mevlevi: *Mevlevi tarikatına mensup kişiler.*

1. Mevleviyseñ giy külâh-ı ʿizzeti sen bul necât
   Tekye-i ʿaşḳda döner pervâneler devrâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 17). [mevleviyseñ, -y, -se, -n]

mevlid: *Doğum.*

1. Çıḳardı Ḥilmî bir ʿasker kemâl-i şevḳ ile târîḫ
   İlâhî **mevlidi** rûzun saʿîd eyle Ḫamîd Ḫâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 24). [mevlidi, -i]

mevt: *Ölüm, ecel.*

1. Binâ-yı cismini şarşdı felek zîrâ esâsından Ḫasâra uġrâdı ḳaṣr-ı dili **mevtiñ** belâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 2). [mevtiñ, -iñ]

mevt hevâsı: *Ölüm arzusu.*

1. Vedâʿ etmek şebâbetde ḫayâta Ḥilmî düşvârdır
   Ḫubûb etdi ecel bâdı ne çâre **mevt hevâsından**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 34). [mevt hevâsından, -n, -dan]

meydan: *1. Geniş yer, açıklık, saha. 2. savaş alanı. 3. yarışma, oyun yeri.*

1. Ḫaşre dek eyle nedâmet şad teʾessüf ḥâline
   Gûşe-i nisyânda ḳalma çıḳ amân **meydâna** gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 20). [meydâna, -a]

meydân-ı medh: *Övgü meydanı, övme, övüş.*

1. Bu küstâḫâne evżâʿı ederler ʿafvına şâyân
   Anıñ **meydân-ı medḥinde** gelir çün ḫâme cevlâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 68). [meydân-ı medḥinde, -i, -(n)de]

mey-i tevḥîd: *Tevhit şarabı.*

1. Sâḳiyâ ṭoldur **mey-i tevḥîdi** içsün ʿâşıḳân
   Sen de mest ol bezm-i ʿaşḳda gûşe-i mestâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 15). [mey-i tevḥîdi, -i]

meyl: *Meyelân, bir yana eğilme, mâil olma.*

1. Râh-ı ʿaşḳda eyledim ḫarc u fedâ her varı ben
   Meyli var vaṣla geçende añladım dil-dârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 8). [meyli, -,]

meyl: *İlgi duymak, gönül vermek.*

1. Ne aġlarsın seḥerlerde nedir efkârıñ ey bülbül
   Gül-i ḫamrâya mı **meylin** nedir esrârın ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 2). [meylin, -iñ]
2. Hilâl-i ebruvânınıñ ṭulûʿa var idi **meyli**
   Geçirdim beyt-i ḫasretde fiġân u zâr ile leyli
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 11). [meyli, -i]

meʾyûs et-: *Ümitsizliğe sevketmek.*

1. Nâme-i dil baḫtiyârdır dest-i yârı bûs eder Ḫâme-i ümmîdi ḳatʿ eyler felek **meʾyûs eder** *(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 32). [meʾyûs eder, -er]*

meyyâl ol-: *İstekli, arzulu, hevesli olmak.*

1. Çemen-zâr-ı muḥabbetde odur bir ġonce-i raʿnâ
   Dimâġ-ı ʿâşıḳân **meyyâl olup** ol ʿanber-efşâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 26). [meyyâl olup, -up]

mezâyâ-yı hüküm: *Yargı vasıfları.*

1. Beni medhûş u lâ-yaʿḳıl eden ol dîde-i mesti
   Mezâyâ-yı ḥüküm iʿṭâ eder çün bezm-i mestâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 30). [mezâyâ-yı ḥüküm, -]

mezc eyle-: *İki veya daha fazla şeyi birbirine katıp karıştırmak.*

1. Eşk-i ḥüznüm dîde-i giryânı teskîn etmedi Baḥr-ı ʿaşḳ emvâcına **mezc eyledim** ḫûn-bârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 6). [mezc eyledim, -di, -m]

meziyyet ver-: *Üstünlük göstermek.*

1. Cihânıñ reşk-âver bâġ-ı İremdir ser-te-ser şimdi
   Meziyyet vermede yoḳdur naẓîri nevʿ-i insâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 10). [meziyyet vermede, -de]

mi: *Soru eki.*

1. Bu gülzâr-ı fenâdan gitmege mecbûr iken elbet
   Sezâ **mı** gideyim ḫâr u ḫas ile yâ resûlullâh

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 10). [mı,]

2. Ḫarâb oldu yazıḳ burc-ı beden taʿmîri mümkün mü
Ḥaẕer **mi** eylesin artıḳ anıñ seng-i ḳażâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 12). [mi,]
3. Leyâl-i ḥasrete girdi o nûr âfâḳ-ı ḥikmetden
Ṭulûʿ eyler **mi** hîç ḫurşîd anıñ muẓlim ẓalâlinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 8). [mi,]
4. Geldi **mi** evvel bahâr bilmem laṭîf bir nefḥa var
Velvele ḳopdu gülistânda sükûnet ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 11). [mi,]
5. Lisânıñdan ġarîb ġarîb çıḳar tesbîḥ ü tevḥîdât
Seniñ de ben gibi feryâd **mı** dâʾim kârıñ ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 6). [mı,]
6. Ne aġlarsın seḥerlerde nedir efkârıñ ey bülbül
Gül-i ḥamrâya **mı** meylin nedir esrârın ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 2). [mı,]
7. Ḥâṣılı neşv ü nemâ buldu yine naḫl-i emel
Ṣoldurur **mı** berg-i iḳbâlimi âh-ı ṣubḥ-gâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 22). [mı,]
8. ʿAks-i ṣûret **mi** verir her bâr baña mirʾât-ı dil
Ḥayret-efzâ-yı ʿuḳûldür nâz ile o ḫilḳatiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 11). [mi,]
9. Hemân ḥıfẓ eyle yâ Rabbî ki ẓâtı ẓıll-ı pâkiñdir
Seniñ luṭf u ʿinâyetiñ gelir **mi** ʿadd u hesaba
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 22). [mi,]
10. Ṣâbıḳ-ı ġafletle mi ḥarbe cesâret aldılar Bilmiyorlar **mı** berâber rûḥ-ı Ḥaydar dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 24). [mı,]
11. Ṣâbıḳ-ı ġafletle **mi** ḥarbe cesâret aldılar Bilmiyorlar mı berâber rûḥ-ı Ḥaydar dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 23). [mi,]
12. Seni ṣâdân beni nâ-ṣâd eder **mi** bir vaḳit Mevlâ
Neden bilmem beni aġyâr ki baḫt-ı ḳara ṣanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 9). [mi,]
13. Dem-â-dem zâr u efġân olduġumdan **mı** neden bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr içün hep yâra ṣanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 19). [mı,]
14. Reh-i cânânda ḳurbân olduġumdan **mı** neden bilmem
Ġam-ı deryâda ʿummân olduġumdan **mı** neden bilmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 18). [mı,]
15. Reh-i cânânda ḳurbân olduġumdan **mı** neden bilmem
Ġam-ı deryâda ʿummân olduġumdan **mı** neden bilmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 17). [mı,]
16. Seni muḫtâc u bî-ʿilâc beni bî-çâre ṣanmışlar
Cemâl-i yâre ḫayrân olduġumdan **mı** neden bilmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 16). [mı,]
17. Eder **mi** çeşme-sâr aṣlâ diliñ âhengini iḫlâl
Yine ebr-i siyâhdan nâz ile çıḳdı meh-i iḳbâl
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 23). [mi,]
18. Verir **mi** ṭıynet-i pâke felek hiç bir vaḳit miḥnet
Düşer **mi** câh-ı çirkâbe cihânda ṣâḥib-i ʿiffet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 11). [mi,]
19. Gülistân-ı göñülde murġ-ı cândır ṣâmit u sâkit
Uṣanmış **mı** ʿaceb bülbül gülün sürḫ-i ʿiẕârından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 4). [mı,]
20. Sulûk eyler **mi** bir insân ʿaceb bir dâne-i erze
Ḫuḳûḳ-ı ḫalḳı ketm etmek nihâyetde nedâmetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 7). [mi,]

miḥnet ver-: *Sıkıntı, dert vermek.*

1. Verir mi ṭıynet-i pâke felek hiç bir vaḳit miḥnet
Düşer mi câh-ı çirkâbe cihânda ṣâḥib-i ʿiffet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 11). [miḥnet verir, -ir]

mihr: *Far. 1. Güneş, şems, âfitâb.*

1. Ḥayât-ı lemʿası söndü hemân-dem rîḥ-i ṣarṣarla
Kim eyler istifâżâ her zamân **mihriñ** żiyâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 16). [mihriñ, -iñ]

mihr ü mâh: *Güneş ve ay.*

1. Künc-i mihnet vuṣlat hengâmında bir gülşen olur
Lemʿa-dârdır anıñ iḳbâlinde çünkü **mihr**

ü mâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 14). [mihr ü mâh, -]

miḥrâb u minber: *Mihrap ve minber. II Mihrap kavisli ve oyuklu şekliyle kaşa; minber ise yüksekliğiyle sevgilinin saçına benzetilmektedir.*
1. Ḳıblegâhımdır hemîşe kaʿbe-i ruḫsâr-ı yâr
Gerçi şûfîʿâbide **miḥrâb u minber** gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 10). [miḥrâb u minber, -]

mihr-i dıraḫşân: *Parlak güneş.*
1. Seḥâb u ebr-i ẓulmetden müberrâ hangi bostândır
Ki böyle maẓhar olmuşdur hemân **mihr-i dıraḫşâna**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 12). [mihr-i dıraḫşâna, -a]

mihr-i enver: *Parlak güneş II sevgilinin yüzü.*
1. Mihr-i enver ʿarż-ı dîdâr etdi çün vaḳt-i seḥer
Ol zamân keşf eyledim ḳalbindeki esrârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 15). [mihr-i enver, -]

mihr-i iclâl: *Büyüklük güneşi.*
1. Ṭulûʿından beri fevḳ-i serâdan **mihr-i iclâli**
Kevâkib nûr alır gökde verir fer mâh-ı tâbâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 13). [mihr-i iclâli, -i]

mihr-i melâhet: *Güzellik güneşi.*
1. Dîdârını ʿarż etdi baña ṣubḥ-ı saʿâdet bir **mihr-i melâhet**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 2). [mihr-i melâhet, -]

mihr-i muḥabbet: *Sevgi güneşi; mec. Muhabbet edilen sevgili.*
1. Ṭoġsa o **mihr-i muḥabbet** ufḳ-ı dilden bir seḥer
ʿArż-ı dîdâr etmege çün mâh-ı nev eyler ḥicâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 7). [mihr-i muḥabbet, -]

mihr-i muḥabbet: *Sevgi güneşi; aşk, muhabbet.*
1. Seḥâb-ı ẓulmete girdi meh-i tâbân ḥicâbından
Ṭoġ ey **mihr-i muḥabbet** ufḳ-ı ḳalbiñ maverasından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 28). [mihr-i muḥabbet, -]

mihr-i münîr: *Parlak güneş.*
1. Gülistân-ı ḥaḳîḳat şânınıñ verd-i bû-efşânı
Semâ-yı maʿrifet **mihr-i münîri** cism-i nûrânî
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 4). [mihr-i münîri, -i]

mihr-i saʿâdet: *Mutluluk güneşi.*
1. Ṭoġ ey **mihr-i saʿâdet** sen şehâmetle ṣabâḥ oldu
Ṭoġarsa nûr aḳar Ḥilmî mehiñ rûy-ı melalinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 11). [mihr-i saʿâdet, -]

mihr-i şefḳat: *Şefkat güneşi.*
1. Ol şefîʿ-i müẕnibîñ dâmenini âl eylerim
Kim anıñ rûyunda lâmiʿ **mihr-i şefḳat** âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 10). [mihr-i şefḳat, -]

mihr-i semâ-yı şevket: *Büyük gökyüzünün güneşi.*
1. Kevkeb-i şân u ṭâliʿi tâb u fer verdi ekvâna
Mihr-i semâ-yı şevketi etdi pür-nûr arżiyyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 4). [mihr-i semâ-yı şevketi, -i]

mihr-i vuṣlat: *Kavuşma güneşi.*
1. Ebr-i ẓulmet etdi istîlâ semâ-yı fikrimi
Söndü mişbâḥ-ı muḥabbet **mihr-i vuṣlat** ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 10). [mihr-i vuṣlat, -]
2. Mihr-i vuṣlatla münevver etmediñ dil-ḫânemi
Ḫayli demdir dilberâ hep künc-i mihnet bekleriz
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 5). [mihr-i vuṣlatla, -la]

mihr-i ẕât: *Zatının güneşi.*
1. Ümmehât-ı ʿunṣur-ı çâre ḥayât-efzâ lebiñ
Mihr-i ẕâtıñ pertev-i envârî-i şems ü duḥâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 6). [mihr-i ẕâtıñ, -ıñ]

mî-künend: *Yapıyorlar.*
1. Ez-ser-i zülfet fiġân u nâle dâred ehl-i dil
Mî-künend güft u şenîd ânân hezârân sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 12). [mî-künend,]

minber: *Camilerde hutbe okunan merdivenli, yüksekçe yer.*
1. Nâm-ı nâmî-i hümâyûn-fâlı ey Rabbim ola
Tâ ḳıyâmet zîynet-efzâ-yı cevâmiʿ **minberi**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 6). [minberi, -i]

minber-i şaḥrâ: *Ovadaki (kırlardaki) minber.*
1. Minber-i şaḥrâda bülbül ḫuṭbe-i feryâd oḳur
Sen de ey dil ʿandelîbveş lâne-i efġâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 11). [minber-i şaḥrâda, -]

mî-nümâyed: *Gösterir.*
1. Ez -ʿuḳûl-ı târ-ı zülfet **mî-nümâyed** şekl-i mâr
Laʿl-i nâb[i]t mî-şeved tiryâk u dermân sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 5). [mî-nümâyed,]

mirʾât-ı dil: *Gönül aynası.*

1. Berḳ urur **mirʾât-ı dilde** dilber-i ʿâlî-cenâb
İḳtibâs-ı nûr ederler mehveşân bî-irtiyâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 1). [mirʾât-ı dilde, -de]
2. ʿAks-i ṣûret mi verir her bâr baña **mirʾât-ı dil**
Ḥayret-efzâ-yı ʿuḳûldür nâz ile o ḫilḳatiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 11). [mirʾât-ı dil, -]
3. Görünür **mirʾât-ı dilden** pertev-i ʿulviyyetiñ
Ḥayrete ḳor ḫâver-i nûr-ı hilâl-i ḥikmetiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 1). [mirʾât-ı dilden, -den]
4. Ebruvânın gösterip **mirʾât-ı dilde** bi'l-benân
Ṣûret-i mâhiyyetinde bir hilâl oldı ʿayân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 5). [mirʾât-ı dilde, -de]

mirʾât-ı ḥaḳîḳat üzre: *Hakikat aynası üzerine.*
1. Baḳ o **mirʾât-ı ḥaḳîḳat üzre** ʿaks-i ṣûretiñ
Pertev-i mihr-i cemâliñ mehden enver gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 15). [mirʾât-ı ḥaḳîḳat üzre, -]

mirʾât-ı hâl: *Hâl aynası.*
1. Şeb-i yeldâda gün gördüm anıñ **mirʾât-ı ḫâlinde**
Egerçi yazdılar ammâ ṣadâḳat var mı ḳâlinde
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 7). [mirʾât-ı ḫâlinde, -i(n), -de, -]

mirʾât-ı ḥüsn: *Güzellik aynası.*
1. ʿAks eder **mirʾât-ı ḥüsnüñ** ṣûretinde lâ-fetâ
Ġamze-i ḫûn-bâr-ı cevriñ seyf ü ḫançer gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 3). [mirʾât-ı ḥüsnüñ, -üñ]

mişbâh-ı iḳbâl: *Talihin kandil ateşi.*
1. Sönerse zûr-ı ṣarṣarla bu şeb **mişbâh-ı iḳbâlim**
Żiyâ-yı mihr içün aşlâ ṣabâḥı intiẓâr etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 3). [mişbâh-ı iḳbâlim, -im]

mişbâh-ı muḥabbet: *Sevgi kandili.*
1. Ebr-i ẓulmet etdi istîlâ semâ-yı fikrimi Söndü **mişbâḥ-ı muḥabbet** mihr-i vuṣlat ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 10). [mişbâḥ-ı muḥabbet, -]

misl-i sehâb: *Bulut gibi.*
1. Ebr-i ẓulmet etdi istîlâ semâ-yı fikrimi Yaş döker bostân-ı ʿaşḳa gözlerim **misl-i seḥâb**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 6). [misl-i seḥâb, -]

misl-i şeh-nâme: *Şehnamenin benzeri. (İran Şairi Firdevsî'nin destan şeklindeki eseri. Büyük hükümdarların kahramanlık mâcerâlarını anlatan büyük manzum eser).*
1. Seniñ evṣâfıñı baḥs ü beyândan ḫâmeler ʿâciz
Yazarsa **misl-i şeh-nâme** dolar yüz bin kütüb-hâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 58). [misl-i şeh-nâme, -]

mollâ: *Alim, hoca.*
1. Ḥall-i müşkil eyledim üstâẕ-ı ʿaşḳdan ders alıp
Vâdi-i sengde gezen **mollâya** etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 8). [mollâya, -y, -a]

mu: *Soru eki.*
1. Her ḥikmetiñ ʿaḳla veriyor ḥayret Görmüyor **mu** ʿaceb dîde-i ʿibret *(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 18). [mu,]*
2. Boş **mu** ḳalacaḳ böyle bu ṣaḥrâ-yı ḥiṭâbet gül-zâr-ı leṭâfet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 7). [mu,]

muʿadil: *Denk, eşdeğer.*
1. Sedd edip râh-ı serây-ı vaşlı feth olmaḳ muḥâl
Ehl-i hicrâna **muʿâdil** bâb-ı Ḫayber gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 6). [muʿâdil,]

mübâhât eyle-: *Iftihar etmek, övünmek.*
1. Vücûduyla **mübâhât eylesin** ʿOsmâniyân her ân
Ki ʿaṣrı ġıbṭa-baḫşâdır bütün aʿṣâr u ezmâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 5). [mübâhât eylesin, -sin]

mübârek: *Bereketlendirilmiş, uğurlu.*
1. Derd ü ġamdan bir eser ḳoyma **mübârek** ḳalbine
ʿArş-ı aʿlâ rûḥ-ı aʿẓam ḳudsiyânıñ ʿaşḳına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 11). [mübârek,]

müberrâ: *Ayrılmış, sıyrılmış, arınmış.*
1. Seḥâb u ebr-i ẓulmetden **müberrâ** hangi bostândır
Ki böyle maẓhar olmuşdur hemân mihr-i dıraḫşâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 11). [müberrâ,]

mübeşşer ol-: *1-Müjdelenmek. 2-Kendisine müjde verilmiş, iyi haberle sevindirilmiş olmak.*
1. Geldi Ḥilmî söyledi bir yâver-i ḥarb târîḫin
ʿAvn-ı Ḥaḳla olalım böyle mübeşşer dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 44). [mübeşşer olalım, -alım]

mübtelâ: *Dert ve üzüntüye tutulmuş.*
1. Beni ʿâlem ne ḥikmet **mübtelâ** bir yâre ṣanmışlar
Dümûʿ-ı ḥüznümüñ ḳaṭrâtını fevvâre ṣanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 1). [mübtelâ,]

mûceb-i hüsrân ol-: *Hüsran sebebi olmak.*
1. Cehl ü ġaflet kibr ü vaḫşet **mûceb-i ḫüsrân olur**

Bu ṣıfâṭ aṣḥâbını eyler muḥaḳḳar dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 33). [mûceb-i ḫüsrân olur, -ur]

mücerred: *Tek başına.*

1. Zülâl-i laʿl-i iḥsânı aḳar ġonca dehânından
   Mücerred ḳaṭresi elbet müşâbih baḥr-i ʿummâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 42). [mücerred,]

müdemmir eyle-: *Mahv etmek, yok etmek.*

1. Bâ-ḫuṣûṣ eyler müdemmir düşmeniñ ecnâdını
   Ḥażret-i Sulṭân Ḥamîddir el-muẓaffer dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 7). [müdemmir eyler, -r]
2. Levḥ-i ʿâlemde münaḳḳaş ḳahramân ʿOsmânlıdır
   Heyʾet-i ʿudvânı eylerler müdemmir dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 16). [müdemmir eylerler, -r, -ler]

müdhiş: *(Müthiş) Dehşet veren, korkutan.*

1. Ḥarâm servetle dünyâda bulursa mürtekib ʿizzet
   Anıñ âtîsi ey Ḥilmî ne **müdhiş** bir felâketdir *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 20). [müdhiş,]*

müfîd et-: *Faydalanmak, beyan etmek.*

1. Kitâb-ı ḥüsnünü hem muḫtaṣar hem de **müfîd etdim**
   Bu ṣûret münʿakis yâriñ heyûlâ-yı cemâlinde
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 5). [müfîd etdim, -di, -m]

müftekir ol-: *Muhtaç olmak.*

1. İʿtiṣâm etdim çü ḥabl-ı dâmen-i peyġambere
   Olmazam râh-ı ṭalebde müfteḳir bir rehbere
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 2). [müfteḳir olmazam, -maz, -am]

muhabbet: *Sevgi, aşk, sevda.*

1. Esâsı bir **muḥabbetdir** dü ʿâlem üstüne mebnî
   Bu mebḥasdan olan ġâfil hemîşe ḫâm ḫayâl eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 5). [muḥabbetdir, -dir]

muhakkar eyle-: *Hakârete uğramak, horlanmak, aşağılanmak.*

1. Cehl ü ġaflet kibr ü vaḥşet mûceb-i ḫüsrân olur
   Bu ṣıfâṭ aṣḥâbını eyler muḥaḳḳar dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 34). [muḥaḳḳar eyler, -r]

muḫâl: *Olması, gerçekleşmesi, yapılması mümkün olmayan, imkânsız.*

1. Sedd edip râh-ı serây-ı vaṣlı feṭḥ olmaḳ **muḫâl**
   Ehl-i hicrâna muʿâdil bâb-ı Ḫayber gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 5). [muḫâl,]
2. Cüst ü cû etmek **muḫâldir** cehl ile râh-ı necât
   Ol kitâb-ı ʿaşḳı bir kez ezber etmek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 3). [muḫâldir,]

muhammer: *Tahmîr olunmuş, yoğurulmuş.*

1. Bu heyʾet ki şecâʿatle **muḫammer** ṭıyneti Ḥaḳdan
   Anuñla ceng eden aʿdâ cihânda şerm-sâr ḳaldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 9). [muḫammer,]

muhibb-i hasta-dil: *Hasta gönüllü sevgili / dost.*

1. Derd ü ʿaşḳıñ yâresi muḥtâc olur bir ḥâzıḳa
   Ey **muḥibb-i ḫasta-dil** dermân içün Loḳmâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 14). [muḥibb-i ḫasta-dil, -]

mühlik: *Helak edici, can alıcı.*

1. Deger mi bir pûla şu dehriñ ezvâḳı taṣavvûr et
   Sefâhatle geçen ʿömrüñ şoñı **mühlik** felâketdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 12). [mühlik,]

muhrik: *Ateşli, yakıcı; etkili, dokunaklı, yanık (ses).*

1. Gel ey muṭrıb al âġûş-ı ṣafâya ṭurma ḳânûnu
   Dil-i şâʿir gelir şevḳe anıñ **muḥriḳ** ṣadâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 22). [muḥrik,]

muhtâc ol-: *Muhtaç olmak.*

1. Derd ü ʿaşḳıñ yâresi **muḥtâc olur** bir ḥâzıḳa
   Ey muḥibb-i ḫasta-dil dermân içün Loḳmâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 13). [muḥtâc olur, -ur]

muhtâc u bî-ʿilâc: *Fakir ve ilaçsız.*

1. Seni **muḥtâc u bî-ʿilâc** beni bî-çâre ṣanmışlar
   Cemâl-i yâre ḫayrân olduġumdan mı neden bilmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 15). [muḥtâc u bî-ʿilâc, -]

muhtaşar: *İhtisar olunmuş, kısaltılmış.*

1. Kitâb-ı ḥüsnünü hem **muḫtaṣar** hem de müfîd etdim
   Bu ṣûret münʿakis yâriñ heyûlâ-yı cemalinde
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 5). [muḫtaṣar,]

müjde: *Sevinç haberi, beşaret.*

1. Hezârân **müjdeler** ey dil yine faṣl-ı rebîʿ oldu
   Nesîm-i nev-bahâr verdi leṭâfet bâġ u bostana
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 1). [müjdeler, -ler]

mukaddes: *Mübarek, kutsal, temiz.*

1. ʿAṭâyâ-yı Ḫudâ-yı müsteʿândır lâ-cerem ẕâtı

Anıñ ẕâtı **muḳaddes** âyeti bu mülk-i ʿOsmâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 40). [muḳaddes,]

mükedder kal-: *Üzüntülü hâle gelmek.*

1. Ḳapladı aʿdâyı bir ebr-i seḥâb-ı yeʾs ü ġam
Vâdî-i ḥayretde ḳaldılar mükedder dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 32). [mükedder ḳaldılar, -dı, -lar]

mükemmel: *Kusursuz, eksiksiz.*

1. Ders-i ʿaşk içre dilâ ḥallâl-ı müşkil olmaġa
Pek **mükemmel** baḫş-ı zülf-i yâri bilmek oldu şarṭ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 6). [mükemmel,]

mükemmel ol-: *Güzel, âlâ olmak.*

1. Eger ḫâke naẓar etse mekârim maʿden ü kânı
Der-ân kimyâ olur çünkü mükemmel ṭavr ile şânı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 18). [mükemmel olur, -ur]

mükerrer: *Tekrar olunmuş, defa defa icra edilmiş.*

1. Âteş-i ḥarb-i cünûd-ı pâdişâh-ı ekremiñ
Gördüler Yunânîler çünkü **mükerrer** dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 22). [mükerrer,]

muktebis-i rûḥ-ı enbiyâʾ: *Nebi'lerin ruhunun iktibası, Nebi'lerin ruhunda iktibas eden.*

1. Ey **muḳtebis-i rûḥ-ı enbiyâ**ʾ
Ey mültemis-i nûr-ı evliyâʾ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 23). [muḳtebis-i rûḥ-ı enbiyâʾ, -]

mülk ü büldân: *Ülke ve beldeler.*

1. Ẓuhûr-ı pertev-i mihr-i kerem âfâḳ-ı ḥikmetden
Hemîşe pertev-efşân-ı ʿinâyet **mülk ü büldâna**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 4). [mülk ü büldâna, -a]

mülk-i dil: *Gönül mülkü. - Aşığın gönlü -.*

1. Şuʿle-i mâh-ı münîr şehr-i şevvâlü'l-beşîr
Eyledi **mülk-i dili** envâr-ı şevḳle müstenîr
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 8). [mülk-i dili, -i]

mülk-i dil-i şâh-ı cihân-ârâ: *Dünyayı süsleyen padişahın gönül ülkesi.*

1. Şükûfe-zâr olan **mülk-i dil-i şâh-ı cihân-ârâ**
Hemîşe revnaḳ-efzâdır bütün ezhâr-ı ekvâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 13). [mülk-i dil-i şâh-ı cihân-ârâ, -]

mülk-i ʿOsmân: *Osmanlı toprakları.*

1. ʿAṭâyâ-yı Ḫudâ-yı müsteʿândır lâ-cerem ẕâtı
Anıñ ẕâtı muḳaddes âyeti bu **mülk-i ʿOsmân**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 40). [mülk-i ʿosmâna, -a]

mülk-i şevket: *Ululuk memleketi.*

1. Bahâr-ı dâʾime maẓhar ola gülzâr-ı iclâli
Yaşasın **mülk-i şevketde** hemân merdâne ferdâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 64). [mülk-i şevketde, -de]

mültemis-i nûr-ı evliyâʾ: *Veli'lerin nurunun iltiması.*

1. Ey muḳtebis-i rûḥ-ı enbiyâʾ
Ey **mültemis-i nûr-ı evliyâ**ʾ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 24). [mültemis-i nûr-ı evliyâʾ, -]

müʾmin: *(Ar.) İman eden, dindar.*

1. Eger **müʾmin** iseñ cânâ ṣalât-ı ḫamsı terk etme
ʿİbâdet eyle Sübḥâna amân nehy-i Ḫudâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 9). [müʾmin,]

mümkün mi: *İhtimal, olabilir, imkanı, olanağı var mıdır?" anlamlarında soru ifadesi.*

1. A Ḥilmî sûziş-i sevdâyı **mümkün mi** ʿaceb teskîn
Beni de yaḳdı aġlatdı ġam u ekdârın ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 11). [mümkün mi, -]
2. Ḫarâb oldu yazıḳ burc-ı beden taʿmîri **mümkün mü**
Ḥaẓer mi eylesin artıḳ anıñ seng-i ḳażâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 11). [mümkün mü, -]

münâcât bâbı: *Dua etme kapısı.*

1. Der-i eyvân-ı elṭâfı güşâde ser-tâ-ser ḫalḳa
Münâcât bâbına Ḥilmî hemîşe ʿarż-ı ḥâl eyler
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 10). [münâcât bâbına, -(n)a]

münʿakid: *Düğümlenmiş.*

1. Nice esrâr-ı ḥikmet **münʿaḳid** her târ-ı zülfünde
Ki ḥayret baḫş eder her ʿuḳdesi eẕhân-ı insâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 27). [münʿaḳid,]

münʿakis yâr: *Yarin yansıması.*

1. Kitâb-ı ḥüsnünü hem muḫtaṣar hem de müfîd etdim
Bu ṣûret **münʿakis yâriñ** heyûlâ-yı cemalinde
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 6). [münʿakis yâriñ, -iñ]

münakḳaş: *Nakışlı, süslü.*

1. Levḥ-i ʿâlemde **münaḳḳaş** ḳahramân ʿOsmânlıdır
Heyʾet-i ʿudvânı eylerler müdemmir dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 15). [münaḳḳaş,]

münevver et-: *Aydınlatmak.*

1. Mihr-i vuṣlatla **münevver etmediñ** dil-ḫânemi
Ḫayli demdir dilberâ hep künc-i mihnet bekleriz

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 5). [münevver etmediñ, -me, -di, -ñ]

münevver eyle-: *Nurlandırmak, aydınlatmak.*

1. Münevver eyleyen şaḥn-ı dili necm-i şuʿâʾıdır
   Semâ-yı âsitânı şad nücûmun ictimâʿıdır
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 21). [münevver eyleyen, -(y)en]

münevver ol-: *Nurlanmak, ışık ile dolmak.*

1. Nûr-ı tevḥîd-i İlâhî anları pür-nûr eder
   Vardığı yerler olup der-ḥâl münevver dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 4). [münevver olup, -up]
2. Hep **münevver oldu** rûy-ı arż-ı ʿaşḳda ḫâṣ u ʿâm
   Ḳıblegâh farż etdiler ruḥsârını ehl-i ṣiyâm
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 23). [münevver oldu, -du]
3. Münevver oldu âfâḳ-ı merâmıñ dâmen-i ẕeyli
   Ṣıyâm-ı fırḳat[i] hicrân-ı dil-dârı çekip ḫaylî
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 13). [münevver oldu, -du]

münir-i vech: *Yüzün (sima, çehre) parlaklığı.*

1. Kevkeb-i burc-ı melâhetdir cemâliñ ey perî
   Münir-i vechiñ seḥâb-ı ḥayrete ḳor ḫâveri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 2). [münir-i vechiñ, -iñ]

müntaḳış: *Nakışla bezenen. II yazılmış.*

1. Yoḳdur ey ḫallâḳ-ı ʿâlem baḫr-ı luṭfuñ ġâyeti
   Müntaḳışdır cümle eşyâ üzre niʿmet âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 2). [müntaḳışdır, -dır]

murâd: *Maksat, meram, niyet.*

1. Saʿâdet-yâb eden ʿâlemde insânı ṣadâḳatdır
   Sadâḳatdan **murâd** herbir umûrda istiḳâmetdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 2). [murâd,]

murâdât: *İstekler, amaçlar.*

1. Hezâr mürde dile baḫş-ı ḥayât eyler füyûżâtı
   Der-i dergâh-ı luṭfunda bulur herkes **murâdâtı**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 16). [murâdâtı, -ı]

murġ-ı cân: *Gönül kuşu.*

1. Gülistân-ı göñülde **murġ-ı cândır** ṣâmit u sâkit
   Uşanmış mı ʿaceb bülbül gülün sürḫ-i ʿiẕârından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 3). [murġ-ı cândır, -dır]
2. Kesb-i süsʿat eyledi dil bî-vefâ dünyâ gibi
   Uçmaḳ ister âsumânda **murġ-ı cân** ʿanḳâ gibi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 2). [murġ-ı cân, -]

murġ-ı dil: *Gönül kuşu.*

1. Murġ-ı dil feryâd-dâred der gülistân sû-be-sû
   Çün girifte şûd be-dâm-ı ḫâl-i cânân sû-be-sû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 1). [murġ-ı dil, -]

murġ-ı emânet: *Emanet verilen kuş.*

1. Vücûduñla tefâḫḫur eyleme fikr et fenâyı sen
   O tende naġme-sâz bülbül ayâ **murġ-ı emânetdir**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 18). [murġ-ı emânetdir, -]

murġ-ı göñül: *Gönül kuşu.*

1. Eden şem bûy-ı gülzâr-ı ruḫun bâġ-ı meveddetde
   Olur **murġ-ı göñül** pâ-bend düşüp çâh-ı zenehdâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 32). [murġ-ı göñül, -]

murġ-ı hoş-elḥân: *(ötüşü) hoş nağmeli kuş ‖ bülbül.*

1. Gülistânıñ beḳânıñ ġoncası **murġ-ı ḫoş-elḥânı**
   Alır bûy-ı feżâʾil hep meşâm-ı ẕevḳ-i insânı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 23). [murġ-ı ḫoş-elḥânı, -ı]

murġ-ı şeb-hân: *Gece öten kuş.*

1. Nihâl-i devḥa-i bâġ-ı şerîʿat **murġ-ı şeb-ḫânı**
   Semend-i pâyına ṣaḥn-ı ṭarîḳat cây-ı cevlânı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 1). [murġ-ı şeb-ḫânı, -ı]

mürîd: *Tarikatte bir şeyh ve mürşide bağlanarak kendisinden usul ve tasavvuf yolunu öğrenen kimse.*

1. Mürîdi lâ-teḫaf emri necâta bir delâletdir
   Anıñ ẕâtı zülâl-i çeşme-i feyż ü kerâmetdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 37). [mürîdi, -i]

mürîd ol-: *İntisap etmek, bağlanmak.*

1. Erer maṭlûbuna ṭâlib zihî râh-ı selâmetdir
   Mürîd olmak o pîr ü mürşide ʿayn-ı saʿâdetdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 40). [mürîd olmak, -]

mürtekib: *Kötülük yapan, günah işleyen (kimse).*

1. Ḥarâm servetle dünyâda bulursa **mürtekib** ʿizzet
   Anıñ âtîsi ey Ḥilmî ne müdhiş bir felâketdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 19). [mürtekib,]

mürûr et-: *Geçmek, sona ermek.*

1. Sürʿatle **mürûr etmededir** vaḳt-i şebâbet âyâ bu ne ḥikmet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 15). [mürûr etmededir, -me, -de, -dir]

müşabih: *Benzer.*

1. Zülâl-i laʿl-i iḥsânı aḳar ġonca dehânından
   Mücerred ḳaṭresi elbet **müşâbih** baḫr-i

ʿummâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 42). [müşâbih,]

muṣavver: *Resmedilmiş, tasvir edilmiş.*

1. Her bir efrâd-ı şecâʿat-pîşeniñ ḳalbinde hep
Ġâzîlik ile şehâdetdir **muṣavver** dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 12). [muṣavver,]

muṣavver ol-: *Bir şekle, bir biçime konulma, şekil ve suret verilmiş olma II Cisimleşme.*

1. Mâʾ ü tîn ü Âdem ü Ḥavvâ **muṣavver olmadan**
Oldu rûşen revnaḳ-ârâ-yı cemâliñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 9). [muṣavver olmadan, -madan]

müşkbâr-ı târ: *Misk yağdıran/misk kokulu saçın.*

1. Uzunca baḥs-i zülfünce nice ince ḫayâl etdim
Bu şeb **müşkbâr-ı târında** raḳible ḳîl u ḳâl etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 2). [müşkbâr-ı târında, -ın, -da, -]

müşrif: *Yüksek bir yere veya mevkiye çıkan, yükselen, yücelen.*

1. Taḫtgâhıñdır seniñ bu kişveristân-ı göñül
Olmasın vîrâne **müşrif** ḳıl ʿimâret el-ġıyâṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 12). [müşrif,]

Muṣṭafâ: *Hz. Muhammed.*

1. Yâ İlâhî ol ḥabîbiñ **Muṣṭafânıñ** ʿaşḳına
Eyle manṣûr çâr-yâr-ı bâ-ṣafânıñ ʿaşḳına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 1). [muṣṭafânıñ, -nıñ]

müstaġrak ol-: *Batmak, gark olmak.*

1. Şuʿle-i ruḥsâr-ı yâre olsa müstaġraḳ cihân
Bir şeb-i deycûr içinde ararım tâb-dârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 11). [müstaġraḳ olsa, -]

müstakar ol-: *Yerleştirilmek; kurulmak, yapılmak.*

1. Pâdişâhım biñ yaşa olduḳça ʿâlem müstaḳar
Bu duʿâyı ḳalbine naḳş etdi Ḥilmî kemteri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 13). [müstaḳar olduḳça, -dukça]

müstedâm eyle-: *Devamlı, sürekli hale getirmek, kalıcı yapmak.*

1. Müstedâm eyle İlâhî enbiyânıñ ʿaşḳına
MüsterİḤ eyle cihânda evliyânıñ ʿaşḳına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 15). [müstedâm eyle, -]

müstedâm ol-: *1. Daim olmak, sürekli olmak.*

1. Ber-devâm etsin serîri üzre Rabbü'l-ʿâlemîn
Müstedâm olduḳça arż u âsumân u mâʾ u tîn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 28). [müstedâm olduḳça, -dukça]

müstefîd et-: *Yararlanmak, faydalanmak, istifâde etmek.*

1. Dili tefsîr-i âyât-ı lebinden **müstefîd etdim**
Muṭavvel baḥs-i zülfünde hezâr güft u şenîd etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 3). [müstefîd etdim, -di, -m

müstefîd ol-: *İstifade etmek, faydalanmak.*

1. Bezm-i echelde dem-â-dem olmaz eksik ḳîl ü ḳâl
Müstefîd olmaḳ dilerseñ meclis-i ʿirfâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 24). [müstefîd olmaḳ, -mak]
2. Şikest oldu ecel destiyle vâh âyîne-i çeşmi
Yazıḳ ki **müstefîd olmaz** anıñ artıḳ cilasından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 30). [müstefîd olmaz, -]

müstenîr eyle-: *Aydınlatmak ‖ mutlu etmek.*

1. Şuʿle-i mâh-ı münîr şehr-i şevvâlü'l-beşîr
Eyledi mülk-i dili envâr-ı şevḳle müstenîr
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 8). [müstenîr eyledi, -di]
2. Ġarba tevcîh-i nigâh etme amân fırḳat uzar
Müstenîr eyler cihânda Ḥilmîyi bir vuṣlatıñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 14). [müstenîr eyler, -r]

müşterî: *Alıcı, isteyen, talepkar.*

1. Verdi çün pâzâr-ı germ-â-germ-i ʿaşḳa tâb u fer
Ol metâʿ-ı ḫüsnüñe Ḥilmî cihân hep **müşteri**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 10). [müşteri,]

müsterih eyle-: *Huzurlu etmek.*

1. Müstedâm eyle İlâhî enbiyânıñ ʿaşḳına
MüsterİḤ eyle cihânda evliyânıñ ʿaşḳına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 16). [müsteriḥ eyle, -]

muʿtâd u kâr: *Alışkanlıkları ve işleri.*

1. Ez-ḳadîm **muʿtâd u kârı** Türkleriñ ceng ü cidâl
Ḥarb ile żabṭ eylemekdir şehr ü bender dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 19). [muʿtâd u kârı, -ı]

muṭahhar ḳıl-: *Kalbin temizlenmesi.*

1. Muṭahhar ḳılmaḳ isterseñ çirkâbdan vücûduñ sen
Ki âb u istiḳâmetle teṭahhur et neẓâfetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 9). [muṭahhar ḳılmaḳ, -mak]

muṭavvel: *Uzatılmış; pek çok.*

1. Dili tefsîr-i âyât-ı lebinden müstefîd etdim
Muṭavvel baḥs-i zülfünde hezâr güft u şenîd etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 4). [muṭavvel,]

mutîʿ: *Itaat eden, itaatkâr.*

1. Şehen-şâhâ ḫudâvendâ kerîmâ ey kerem-fermâ
Muṭîʿdir ser-te-ser ʿâlem ḫurûf-ı hükm-i fermâna

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 56). [muṭiʿdir, -dir]

müyesser ol-: *Gerçekleşmek, nasip olmak.*

1. Seni görmek **müyesser olmasa** bu Ḥilmîye ṣad sâl
   Teʾessüf eylemem hem görmegi aṣlâ ḫayâl etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 5). [müyesser olmasa, -maz, -(s)a]

mûy-ı miyân: *İnce bel; ince belli güzel.*

1. Eyledi fikr-i daḳîḳ ol baḫş-i zülfünde hezâr
   ʿAḳlıma ḫayret veren **mûy-ı miyânım** işte bu
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 12). [mûy-ı miyânım, -ım]

muzaffer kıl-: *Üstün getirmek, zaferler kazandırmak.*

1. Ol şehin-şâh-ı cihânı ḳıl muẓaffer dâʾimâ
   Seyl-i esyâf eyleyen her ġâziyânıñ ʿaşḳına
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 7). [muẓaffer ḳıl, -]
2. Râyet-i ʿOṣmâniyân etsin temevvüc ḫaşre dek
   Zirve-i iclâlde yâ Rab ḳıl muẓaffer dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 40). [muẓaffer ḳıl, -]

muzlim zalâl: *Karanlık gölgeler.*

1. Leyâl-i ḫasrete girdi o nûr âfâḳ-ı ḥikmetden
   Ṭulûʿ eyler mi hîç ḫurşîd anıñ **muẓlim ẓalâlinden**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 8). [muẓlim ẓalâlinden, -n, -den, -]

N

nâ-bedîd ol-: *Görünmez olmak, yok olmak, kaybolmak.*

Vuṣlat-ı dildâr degil mi ʿîd ber-bâlâ-yı ʿîd
Olduġu gün rûze-i firḳat göñülden nâ-bedîd
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 28). [nâ-bedîd olduġu, -dug, -u]

nabż: *Nabız, kalp atışı.*

Ḫastalandım ey ṭabîb ṭut **nabżımı** gör ḥâlimi
Kesb-i ṣıḥḥat edeyim ver bir ʿilâc kimyâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 5). [nabżımı, -ım, -ı]

nabżı ṭut-: *Nabzı ölçmek.*

Çıḳdı cânım cismimiñ aṣlâ ki ḥükmü ḳalmadı
Ṭutma ki bî-hûde nabżım ḥükm-i Yezdân ey ṭabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 6). [nabżım ṭutma, -ma]

nâdî-i ervâḥa bâdî: *Ruhların bağırmasına sebep olan.*

Serverâ bezm-i elest mestânına ṣaḥbâ lebiñ
Nâdî-i ervâḥa bâdî ey ḳad-i ṭûbâ lebiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 2). [nâdî-i ervâḥa bâdî, -]

nâdim ol-: *Pişman olmak, pişmanlık duymak.*

İbtidâ-yı ḥarbde **nâdim oldular** Yunânîler
Saṭvet-i şâhâne verdi beht ü ḫayret vâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 1). [nâdim oldular, -du, -lar]

nâfiz: *Tesir etme, etkili olma.*

Kaʾinâta ḥükmü **nâfiẓdir** cihân fermân-beri
Ṣafḥa-i ʿâlemde Ḥilmî şân verir ṭuġrâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 17). [nâfiẓdir, -dir]

naġme: *Kulağa hoş gelen âhenkli ses, ezgi.*

1. Çehre-i gülzârı taṣfîr eyledi bâd-ı ḫazân
   Kesdi bülbül **naġmeyi** ʿaşḳ-ı ḥaḳîḳat ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 4). [naġmeyi, -yi]
2. ʿAndelîbân **naġmeyi** gülşen içinde ṣubḥ u şâm
   Bâġ-ı firdevs revnaḳı hem niʿmeti dârü's-selâm *(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 17). [naġmeyi, -yi]*

naġme-dâr ol-: *Hoş sese sahip olmak.*

Serv-i nâzım gel ṣoḳul âġûş-ı ḫüzne bir ṣabâḥ
Naġme-dâr ol ṣâḥ-ı ʿaşḳda bülbül-i şeydâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 14). [naġme-dâr ol, -]

naġme-i murġ-ı dil: *Gönül kuşunun nağmesi.*

Bülbülün efġânını tezyîde bir güldür sebep
Naġme-i murġ-ı dile ḫayrân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 10). [naġme-i murġ-ı dile, -e]

naġme-i şevḳ: *Neşe veren ses.*

Bir fiġân ḳopdı gülistânda ne ḥikmet ey göñül
Naġme-i şevḳi kesildi bülbülüñ gülzâre ḫayf
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 6). [naġme-i şevḳi, -i]

naġme-sâz bülbül: *Şarkı söyleyen bülbül.*

Vücûduñla tefâḫḫur eyleme fikr et fenâyı sen O tende **naġme-sâz bülbül** ayâ murġ-ı emânetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 18). [naġme-sâz bülbül, -]

naḥıs: *Ters, inatçı (kimse). 2. Cimri, bencil.*

Naḥıs göstermiş erbâb-ı nücûm taḳvîm-i sâlında

Felek devr eyledi dil-ḫᵛâhım üzre ben
saʿîd etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 9). [naḥıs,]

nahl-i baht: *Talih fidanı.*
Bî-şemerdir **naḫl-i baḫtım** berg-i iḳbâlim siyâh
Ṭâliʿim ezhârını etdi felek maḥv u tebâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 1). [naḫl-i baḫtım, -ım]

nahl-i emel: *Arzu,istek fidanı.*
Ḥâṣılı neşv ü nemâ buldu yine **naḫl-i emel**
Ṣoldurur mı berg-i iḳbâlimi âh-ı ṣubḥ-gâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 21). [naḫl-i emel, -]

nakş et-: *İşlemek, çizmek; resmini yapmak.*
Pâdişâhım biñ yaşa olduḳça ʿâlem müstaḳar
Bu duʿâyı ḳalbine **naḳş etdi** Ḥilmî kemteri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 14). [nakş etdi, -di]

nakş-ı vaḥdet: *Allah'ın birliğinin nakşı.*
Levḥ-i ʿâlem üzre ṣâbit **nakş-ı vaḥdet** âyeti
Keşf ü tefsîr olmadı esrâr-ı ḥikmet âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 1). [nakş-ı vaḥdet, -]

nâle: *İnilti, feryat.*
Püskürür zehr-i helâhil her nefer ejder-misâl
Çıḳarır âfâḳa aʿdâ hevl-i cânla **nâleyi**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 12). [nâleyi, -y, -i]

nâle vü feryâd et-: *İnleyip sızlanmak.*
ʿAndelîbân **nâle vü feryâd edin** gündür bu gün
Gülşen-i sevdâ vü ʿaşḳda verd-i ḫandân rû-nümûn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 13). [nâle vü feryâd edin, -in]

nâm: *Ad.*
Beni ḳıl mazhar-ı ġufrân günâhdan tövbe yâ Rabbî
Menâhî **nâm** edip noḳṣân ḳılar her emri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 4). [nâm,]

nâme: *Mektup ‖ âşığın gönlünün tercümanı; aşk mektubu.*
Yâre tebrîk eyleyen ʿîd-i saʿîdi **nâmedir**
Ḳara yaşların döken ṣaḥrâ-yı ġamda ḫâmedir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 33). [nâmedir, -dir]

nâme-i cân u dil: *Gönül ve ruh mektubu.*
Ey ṣabâ al **nâme-i cân u dili** yâre götür
ʿUḳde-i zülfün açıp ṣad bûy-ı elṭâfın getir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 39). [nâme-i cân u dili, -i]

nâme-i dil: *Gönül mektubu.*
Nâme-i dil baḫtiyârdır dest-i yârı bûs eder
Ḫâme-i ümmîdi ḳatʿ eyler felek meʾyûs eder
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 31). [nâme-i dil, -]

nâm-ı nâmî-i hümâyûn-fâl: *Kutlu talihin şöhretinin adı.*
Nâm-ı nâmî-i hümâyûn-fâlı ey Rabbim ola
Tâ ḳıyâmet zîynet-efzâ-yı cevâmiʿ minberi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 5). [nâm-ı nâmî-i hümâyûn-fâlı, -ı]

nâr: *Ateş, od.*
Ḳalmasın bî-çâre Ḥilmî intiẓârında anıñ
Ḫoş ḫaberler al getir ki yandı **nârında** anın
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 44). [nârında, -ı, -n, -da]

naʿra-i ʿaşk: *Aşkın haykırması.*
Ḳaṣr-ı dilden dün temâşâ eyledim ol yâri ben
Naʿra-i ʿaşḳımla titretdim dil-i aġyârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 2). [naʿra-i ʿaşḳımla, -ım, -la, -]

nâr-ı ʾaşk: *Aşk ateşi.*
Nâr-ı ʾaşḳla eylerim teʾfîf cihan par par yanar
Ol ateşde şevḳile büryân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 5). [nâr-ı ʾaşḳla, -la]

nâr-ı ʿaşk: *Aşk ateşi.*
Nâr-ı ʿaşḳıñ yaḳdı cânâ ʿâşıḳıñ dil-ḫânesin
Laʿl-i tâbıñdan kerem ḳıl ey güzeller serveri *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 5). [nâr-ı ʿaşḳıñ, -ıñ]*

nâr-ı dûzah: *Cehennem ateşi.*
Nâr-ı dûzaḫdan beterdir Türkleriñ ḥarb âteşi
Çünkü emr eyler cihâdı şerʿ-i enver dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 37). [nâr-ı dûzaḫdan, -dan]

nâ-şâd: *Hüzünlü, gamlı, kederli.*
Vâṣıl-ı âmâl eder ʿuṣṣâḳı elbet ʿaşḳ-ı yâr
Pür vefâdır şâd eder **nâ-şâdı** luṭf-efzâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 8). [nâ-şâdı, -ı]

nâ-şâd et-: *Kederlendirmek, mutsuz etmek.*
Seni şâdân beni **nâ-şâd eder** mi bir vaḳit Mevlâ
Neden bilmem beni aġyâr ki baḫt-ı ḳara şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 9). [nâ-şâd eder, -er]

naşıl ḥikmet: *Ne büyük bir bilgelik.*
Yâ Rab bu ne ziynet bu ne ḳudret
Bu ne ṣunʿ-ı kemâl bu **naşıl ḥikmet**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 16). [naşıl ḥikmet, -]

nâsût: *İnsanlık, insanlık âlemi, ecsâm ve maddiyat âlemi.*
Ḳad-i ṭûbâsına meftûn olup serv-i ḫırâmânı
Varınca bâġ-ı lâhûta hemân **nâsûtuñ** reyḥânı

(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 12). [nâsûtuñ, -uñ]

nâ-tamâm: *Tamamlanmamış.*

Dâmen-i yâre ṣarıldım bir seḥer vuṣlat içün
N'eylerim firḳat şebinde **nâ-tamâm** envârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 10). [nâ-tamâm,]

nâṭıḳ: *Nutk edici, eden, söyleyen.*

Nuʿûtıñ **nâṭıḳı** yüz dört kitâbdır
Kelâmıñ yâ nebî faṣlü'l-ḫiṭâbdır
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 31). [nâṭıḳı, -ı]

nâz: *İşve, cilve.*

ʿAks-i ṣûret mi verir her bâr baña mirʾât-ı dil
Ḥayret-efzâ-yı ʿuḳûldür **nâz** ile o ḫilḳatiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 12). [nâz,]

nâz ile: *Nazlana nazlana ‖ cilve göstererek, işvelenerek.*

Eder mi çeşme-sâr aṣlâ diliñ âhengini iḫlâl
Yine ebr-i siyâhdan **nâz ile** çıḳdı meh-i iḳbâl
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 24). [nâz ile, -]

naẓar ʿatf eyle-: *Bakışları yöneltmek.*

Görmek isterseñ şecâʿat-pîşeniñ âṩârını
Ey dil ʿaṭf eyle naẓar bir kerre bâb-ı Ḫaybere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 6). [naẓar ʿatf eyle, -]

naẓar et-: *Düşünerek bakmak, üzerinde durmak. II Devam etmek.*

Eger ḫâke **naẓar etse** mekârim maʿden ü kânı
Der-ân kimyâ olur çünkü mükemmel ṭavr ile şânı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 17). [naẓar etse, -se]

naẓar etme-: *Bakmamak. ll İlgi göstermemek.*

Gül-i raʿnâsıdır ẕât-ı şerîfiñ gülşen-i dehriñ
Hezârân ʿandelîbânıñ **naẓar etmez** zemistâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 60). [naẓar etmez, -]

naẓar eyle-: *Bakmak.*

Ḫayâl-i ẓıll-ı ʿâlemden bu hestîden ḫaẓer eyler
Baṣîret ṣâḥibi sırr-ı ḥaḳâyıḳa **naẓar eyler**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 34). [naẓar eyler, -r]

naẓar ḳıl-: *Bakmak.*

1. Geldi çün cûş u ḫurûşa ḳıl naẓar deryâ-yı ʿaşḳ
   Parçalar süfün u ṣâlı mevce-i nâzik-teri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 5). [naẓar ḳıl, -]
2. Naẓar ḳıl rûzigâr-ı ġamm-ı hevlnâk ṣulara ṣaldı
   Ḫarâmîler leʾâlî-i refâh u cevheri çaldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 45). [naẓar ḳıl, -]

nazîr: *Benzer, eş.*

Cihânıñ reşk-âver bâġ-ı İremdir ser-te-ser şimdi
Meziyyet vermede yoḳdur **naẓîri** nevʿ-i insâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 10). [naẓîri, -i]

naẓm: *Şiir, nazım.*

Oḳusun bu **naẓmı** Ḥilmî bâdeler versin saña
Şiʿrini şâʿir görünce âferîn etsin saña
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 13). [naẓmı, -ı]

naẓm u bünyân: *Düzen ve yapı (inşa edilmek).*

O memdûḥ-ı cihânıñ vaṣfı ḳâbil degil el-ḥaḳ
Ki evṣâf-ı cemâli hîç gelir mi **naẓm u bünyâna**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 36). [naẓm u bünyâna, -a]

ne: *Nasıl.*

1. Gülşen **ne** ġarîb manẓara ʿarż eyliyor eyvâh
2. dil olmuyor âgâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 9). [ne,]
3. Ṣoldurdı ḫażân çehre-i ezhârı nihâyet yâ Rab bu **ne** ḥâlet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 12). [ne,]
4. Sürʿatle mürûr etmededir vaḳt-i şebâbet âyâ bu **ne** ḥikmet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 16). [ne,]
5. Beni ʿâlem **ne** ḥikmet mübtelâ bir yâre ṣanmışlar
   Dümûʿ-ı ḫüznümüñ ḳaṭrâtını fevvâre ṣanmışlar
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 1). [ne,]

ne: *T. Öyle bir.*

Ḫarâm ṩervetle dünyâda bulursa mürtekib ʿizzet
Anıñ âtîsi ey Ḥilmî **ne** müdhiş bir felâketdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 20). [ne,]

ne: *Hangi.*

1. Ne ârzûñ varsa icrâ et ʿitâbımdan ḫaẓer etme
   Bu fırṣat bir ġanîmetdir ne yapsañ infiʿâl etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 3). [ne,]
2. Künh-i ẕâtıñ bil **ne** ṣûretle yaratdı Ḫaḳ seni
   Ḳul hüva'llâhu ehad de vaḥdet-i sübḥâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 3). [ne,]

ne: *Bağlama unsuru.*

1. Bâġçe-i dilde **ne** güller **ne** çiçekler açdı baḳ
   Anı iḥsân etmemiş bir göñle o Rabb u İlâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 15). [ne,]
2. Saña teʾsîr eder mi âteş ü şimşîr-i cismânî
   Eser etmez çün envâr **ne** cismânî **ne** rûḥânî
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 48). [ne,]
3. Bâġçe-i dilde **ne** güller **ne** çiçekler açdı baḳ
   Anı iḥsân etmemiş bir göñle o Rabb u İlâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 15). [ne,]
4. Saña teʾsîr eder mi âteş ü şimşîr-i cismânî
   Eser etmez çün envâr **ne** cismânî **ne** rûḥânî
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 48). [ne,]

ne: *Nedir?*

1. Ne aġlarsın seḥerlerde nedir efkârıñ ey bülbül
   Gül-i ḥamrâya mı meylin nedir esrârın ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 1). [ne,]
2. Ne aġlarsın seḥerlerde **nedir** efkârıñ ey bülbül
   Gül-i ḥamrâya mı meylin **nedir** esrârın ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 1). [nedir, -dir]
3. Ne aġlarsın seḥerlerde **nedir** efkârıñ ey bülbül
   Gül-i ḥamrâya mı meylin **nedir** esrârın ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 2). [nedir, -dir]
4. Ḫudâya vâṣıl ol cânâ ṭarîḳ-i müstaḳîmi bul
   Nedir bu çekdigiñ zaḥmet a dil ḳayd-ı sivâdan geç
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 4). [nedir, -dir]

ne: *Ne güzel, ne kadar güzel!.*

Ḫûrşîd-i cihân-tâb ṣaçıyor nûr-ı hidayet ne luṭf u ʿinâyet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 4). [ne,]

ne: *Soru zamiri.*

Öyle medhûş oldu dil ki bilmiyor dünyâ **nedir**
ʿAşḳ ile dü desti ursam ġam degildir şeşpere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 11). [nedir, -dir]

ne: *"Hangi, nasıl" anlamında soru sıfatı.*

1. Ne ḥikmet ʿandelîb-i dil vedâʿ etdi gülistâna
   Diyâr-ı cân u dil ḳaldı bugün maḥrûm ṣadâsına
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 13). [ne,]
2. Temennî etmesin aṣlâ cihanda çarḫ-ı gerdûna
   Ne iḥsân beklenir dehriñ âyâ faṣl-ı bahârından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 8). [ne,]

ne çâre: *Çaresi yok, elden ne gelir.*

Vedâʿ etmek şebâbetde ḥayâta Ḥilmî düşvârdır
Ḥubûb etdi ecel bâdı **ne çâre** mevt hevâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 34). [ne çâre, -]

ne güç: *Çok zor, oldukça müşkil bir durum.*

Ḫançer-i müjgân-ı yâre sîne göstermek **ne güç**
Ṣaplanır tîġ-i cefâsı ḫûn-niṣâre düş de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 3). [ne güç, -]

ne güzel: *Çok güzel.*

Ne güzel manẓara ʿarż eder evrâḳ
Bilirim hep seniñ bu âṣâr Ḫallâḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 5). [ne güzel, -]

ne ḥâcet: *Gereksiz, lüzumlu değil.*

Pür neşve eder göñlümü âṣâr-ı ṭerâvet taʿrîfe **ne ḥâcet**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 24). [ne ḥâcet, -]

ne ḥikmet: *Ne sebep?.*

1. Bir fiġân ḳopdı gülistânda **ne ḥikmet** ey göñül
   Naġme-i şevḳi kesildi bülbülüñ gülzâre ḥayf
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 5). [ne ḥikmet, -]
2. Ki ṭahn olduḳça artar âsiyâbda dâne-i ḳısmet
   Ḳanâʿat anbarı doldu amân yâ Rab bu **ne ḥikmet**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 14). [ne ḥikmet, -]

ne ḥikmet: *Bilinmeyen bir sebepten dolayı, nedense.*

1. Leb-i laʿliñ devâ-yı maḥż iken bîmârî-i ʿaşḳa
   Ne ḥikmet şiddet-i derd-i dile Loḳmân olur bâʿis
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 10). [ne ḥikmet, -]
2. Bâġ-ı göñlümde çiçekler bil **ne ḥikmet** ser-nigûn
   Ebr-i bârân-ı semâ taḥmîl mi etmiş bâr-ı âh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 5). [ne ḥikmet-]

ne kudret: *Ne büyük bir güç.*

Yâ Rab bu ne ziynet bu **ne ḳudret**
Bu ne ṣunʿ-ı kemâl bu naṣıl ḥikmet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 15). [ne ḳudret, -]

ne mümkün: *Mümkün değil.*

Ẓalâm-ı leyle bâʿiṣdir ġurûbı mâh-ı tâbânıñ
Ṣabâḥı intiẓâr etmek **ne mümkündür** viṣâlinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 10). [ne mümkündür, -dür]

ne raḥm: *Ne (kadar) merhametsiz.*

Fiġânıñ ʿarşa dek çıḳdı ṣuṣ artıḳ bağrımı delme
Ne raḥm u bî-vefâ imiş seniñ de yârıñ ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 10). [ne raḥm, -]

ne ṣunʿ-ı kemâl: *Ne büyük bir noksansız sanat.*

Yâ Rab bu ne ziynet bu ne ḳudret
Bu **ne ṣunʿ-ı kemâl** bu naṣıl ḥikmet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 16). [ne ṣunʿ-ı kemâl, -]

ne yap-: *Elinden geldiğini yapmak.*

Ne ârzûñ varsa icrâ et ʿitâbımdan ḥaẓer etme
Bu fırṣat bir ġanîmetdir **ne yapsañ** infiʿâl etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 4). [ne yapsañ, -sa, -ñ]

ne zevḳ: *Hangi lezzet.*

Ṣeb-i ẓulmetde ġarḳ oldu cihân envâre ṣanmışlar
Ḥayâlâtdan **ne ẓevḳ** ḥâṣıl olur ey dilber-i raʿnâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 6). [ne ẓevḳ, -]

ne ziynet: *Çok güzel süs.*

Yâ Rab bu **ne ziynet** bu ne ḳudret
Bu ne ṣunʿ-ı kemâl bu naṣıl ḥikmet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 15). [ne ziynet, -]

nebi: *Tanrı buyruğunu kullara bildiren kimse, peygamber.*

Günahkârım n'olur ḥâl-i melâlim rûz-ı maḥşerde
Ṣefâʿat eylemez ise **nebîler** faḫri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 14). [nebîler, -ler]

Nebî idiñ kim Âdem ü Ḥavvâ
Pinhân idi beyne'ṭ-ṭîn ve'l-mâʾ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 15). [nebî –i-di-ñ,]

necât: *Kurtuluş, selamet; maddi ve manevi sıkıntılardan kurtulma, refaha erme.*

1. Seni yâd ederek buldu **necâtı** enbiyâʾ ġamdan
   Gülistân oldu çün âteş Ḫalîle yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 5). [necâtı, -ı]
2. Ḥikmet-i Furḳânı fehm et ândadır Ḥilmî **necât**
   Âyet-i kübrâdan aldım nükte-i eṣʿârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 21). [necât,]
3. Mürîdi lâ-teḫaf emri **necâta** bir delâletdir
   Anıñ ẕâtı zülâl-i çeşme-i feyż ü kerâmetdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 37). [necâta, -a]

necât bul-: *Kurtuluş yolu bulmak, çözüme kavuşmak, derman bulmak.*

Mevleviyseñ giy külâh-ı ʿizzeti sen bul necât
Tekye-i ʿaşḳda döner pervâneler devrâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 17). [necât bul, -]

necm ü ḳamer: *Ay ve yıldız.*

Ḳudretiñ ibdâʿını taġyîre ḳâdir mi olur
Kim bozar **necm ü ḳamerde** ṣuʿledir bu hâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 4). [necm ü ḳamerde, -de]

necm-i baḫt: *Talih yıldızı.*

Mâhitâbım gel ṣoḳul âġûş-ı âfâḳa yine
Necm-i baḫtım ṣuʿlesiyle bulurum esḥârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 14). [necm-i baḫtım, -ım]

necm-i cemâl: *Güzelliğinin yıldızı.*

Râh-ı fülk-i maḳṣada **necm-i cemâliñ** rehberim
Ḳurtarır bu Ḥilmî zârı her belâdan lâ-cerem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 43). [necm-i cemâliñ, -iñ]

necm-i rûḥ: *Yanağın yıldızı, yıldız gibi parlak yanak.*

Yoġ idi mâʾ ü semâ vü ekvân
Olurdu **necm-i rûḥuñ** dıraḫşân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 18). [necm-i rûḥuñ, -uñ]

necm-i ṣuʿâ: *Yıldız ışığı.*

Münevver eyleyen ṣaḥn-ı dili **necm-i ṣuʿâʾıdır**
Semâ-yı âsitânı ṣad nücûmun ictimâʿıdır
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 21). [necm-i ṣuʿâʾıdır, -dır]

necm-i ülker: *Ülker yıldızı.(Ülker yıldızı. Yedi (veya altı) yıldızlardır ki; ikişer ikişer karşılıklı dururlar ve Ayın geçtiği yerlere yakın görünürler).*

Söylemez mi ʿâşıḳânıñ yâ ʿAli senden meded
Mâh-ı vechiñ baḫs edenler **necm-i ülker** gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 8). [necm-i ülker, -]

nedâmet: *Pişmanlık.*

Sulûk eyler mi bir insân ʿaceb bir dâne-i erze
Ḫuḳûḳ-ı ḫalḳı ketm etmek nihâyetde **nedâmetdir**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 8). [nedâmetdir, -dir]

nedâmet eyle-: *Pişmanlık duymak. Pişman olmak.*

1. Ḥaşre dek eyle nedâmet ṣad teʾessüf ḥâline
Gûşe-i nisyânda ḳalma çıḳ amân meydâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 19). [nedâmet eyle, -]
2. Nedâmet eyledi Ḥilmî Yunânîlar hep bu târîḫde
Tesalya ḳıṭʿasın ḥarben bugün ʿAbdü'l-ḥamîd aldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 11). [nedâmet eyledi, -di]

nedâned: *Bilmiyor.*
Kes **nedâned** ki zenehdânest çün aḥkâm mî-küned
ʿÂşıḳân der-keşf-i ân câhet be-ḥayrân sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 9). [nedâned,]

neden: *Niçin, hangi sebepten.*

1. Gülistândır mekânıñ ey ḫaṭîb-i minber-i ṣaḥrâ
Neden efġânla geçmekde şeb ü esḥârıñ ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 8). [neden,]
2. Seni ṣâdân beni nâ-ṣâd eder mi bir vaḳit Mevlâ
Neden bilmem beni aġyâr ki baḫt-ı ḳara ṣanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 10). [neden,]
3. Seni muḫtâc u bî-ʿilâc beni bî-çâre ṣanmışlar
Cemâl-i yâre ḥayrân olduġumdan mı **neden** bilmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 16). [neden,]
4. Reh-i cânânda ḳurbân olduġumdan mı **neden** bilmem
Ġam-ı deryâda ʿummân olduġumdan mı **neden** bilmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 17). [neden,]
5. Reh-i cânânda ḳurbân olduġumdan mı **neden** bilmem
Ġam-ı deryâda ʿummân olduġumdan mı **neden** bilmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 18). [neden,]
6. Dem-â-dem zâr u efġân olduġumdan mı **neden** bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr içün hep yâra ṣanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 19). [neden,]

nedir: *Gerek yok.*
Meskenimdir cây-ı ʿuzlet istemem aṣlâ refîḳ
Taʿrife ḥâcet **nedir** ʿirfân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 8). [nedir,]

nefha: *Esinti. ll diriltici nefes.*
Geldi mi evvel bahâr bilmem laṭîf bir **nefḫa** var
Velvele ḳopdu gülistânda sükûnet ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 11). [nefḫa,]

nehr: *Akarsu, çay, ırmak.*
Bu ʿabd-i pür-ḳuṣûrı hîç yaḳar mı âteş-i dûzaḫ
Yaratdın ḥavż-ı kevşerle zihî dört **nehri** Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 16). [nehri, -i]

nehy-i Ḫudâ: *Allah'ın yasakladığı.*
Eger müʾmin iseñ cânâ ṣalât-ı ḫamsı terk etme
ʿİbâdet eyle Sübḥâna amân **nehy-i Ḫudâdan** geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 10). [nehy-i ḫudâdan, -dan]

nesîm-i nev-bahâr: *İlkbahar esintisi.*
Hezârân müjdeler ey dil yine faṣl-ı rebîʿ oldu
Nesîm-i nev-bahâr verdi leṭâfet bâġ u bostâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 2). [nesîm-i nev-bahâr, -]

neşv ü nemâ bul: *Gelişmek.*
Ḥâşılı **neşv ü nemâ buldu** yine naḫl-i emel
Ṣoldurur mı berg-i iḳbâlimi âh-ı ṣubḥ-gâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 21). [neşv ü nemâ buldu, -du]

nev-civân: *Genç, delikanlı II Sevgili.*
Vâdî-i ʿaşḳa düşürdü ʿâḳıbet aldı dilim
Kendine mecnûn eden bir **nev-civânım** işte bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 10). [nev-civânım, -ım]

nevʿ-i insân: *İnsan türü, insanlık.*

1. Bu nûr-ı aʿzamı çünkü Ḫudâ baḫş u ʿaṭâ etdi
Teşekkür eylemek vâcib degil mi **nevʿ-i insâna**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 16). [nevʿ-i insâna, -a]
2. Cihânıñ reşk-âver bâġ-ı İremdir ser-te-ser şimdi
Meziyyet vermede yoḳdur naẓîri **nevʿ-i insâna**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 10). [nevʿ-i insâna, -a]

nev-nihâl-i baht: *Talihin yeni (yeşeren) fidanı.*
Bâġ-ı dilde **nev-nihâl-i baḫtımı** ġars eyledim
Ânı nezʿ etdi felek-i bî-amân ṣad âh u vâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 11). [nev-nihâl-i baḫtımı, -ım, -ı]

neyâyed: *Gelmez, erişmez.*
Kî büved ṣaḥn-ı dil-i Ḥilmî heme pertev-feşân
Ger **neyâyed** ez-cemâlet tâb u iḥsân sû-be-sû

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 14). [neyâyed,]

n'eyle-: *Ne yapayım?.*

Dâmen-i yâre ṣarıldım bir seḥer vuṣlat içün
N'eylerim firḳat şebinde nâ-tamâm envârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 10). [n'eylerim,]

neyyir-i ʿulyâ-yı ʿaşḳ: *Aşkın çok yüce nuru.*

Gösterir râh-ı viṣâli ehl-i ʿaşḳa lâ-cerem
Hâdî-i râh-ı muḥabbet **neyyir-i ʿulyâ-yı ʿaşḳ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 10). [neyyir-i ʿulyâ-yı ʿaşḳ, -]

nezʿ et-: *Çıkarmak, uzaklaştırmak.*

Bâġ-ı dilde nev-nihâl-i baḫtımı ġars eyledim
Ânı **nezʿ etdi** felek-i bî-amân ṣad âh u vâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 12). [nezʿ etdi, -di]

nezâfet: *Temiz.*

Muṭahhar ḳılmaḳ isterseñ çirkâbdan vücûduñ sen
Ki âb u istiḳâmetle teṭahhur et **neẓâfetdir**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 10). [neẓâfetdir, -dir]

nice: *T. Öyle bir, nasıl.*

Nice esrâr-ı ḥikmet münʿaḳid her târ-ı zülfünde
Ki ḥayret baḫş eder her ʿuḳdesi eẕhân-ı insâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 27). [nice,]

nice: *Çok, bir çok, hayli.*

Uzunca baḫş-i zülfünce **nice** ince ḫayâl etdim
Bu şeb müşkbâr-ı târında raḳible ḳîl u ḳâl etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 1). [nice,]

niçün: *Neden.*

ʿAndelîb-i dil **niçün** zâr etmesin hem ıżṭırâb
Lâne-i fażlında ârâm eyledi bûm u ġurâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 15). [niçün,]

nigâh: *Bakış, nazar.*

Bir benefşe her zamân ṭıfl-ı yetîmi andırır
Bir çiçek ki jâle-dârdır aña ʿaṭf eyle **nigâh**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 8). [nigâh,]

nihâl-i devḥa-i bâġ-ı şerîʿat: *Şeriat (İslam hukuku) bahçesindeki büyük ağacın fidanı.*

Nihâl-i devḥa-i bâġ-ı şerîʿat murġ-ı şeb-ḫânı
Semend-i pâyına ṣaḥn-ı ṭarîḳat cây-ı cevlânı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 1). [nihâl-i devḥa-i bâġ-ı şerîʿat, -]

nihâl-i şâḫ-ı rifʿat: *Yüksek dallı fidanlar.*

Nihâl-i şâḫ-ı rifʿatde ederler sû-be-sû feryâd
Teveccüh eyleyip şâm u seḥer ol verd-i ḫandâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 5). [nihâl-i şâḫ-ı rifʿatde, -de]

nihân: *Saklı, gizli.*

Şûretâ insânız amma sîretimizdir **nihân**
Ḥilmî ʿâlemde ʿulüvv-i şân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 13). [nihân,]

nihân eyle-: *Gizlemek.*

Ġonce gül berge şarılmış eylemiş rûyın nihân
Bunda bir ḥikmet nümâyân ṣorayım ḫâre ṣabâḥ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 7). [nihân eylemiş, -miş]

nihâyet: *Sonunda.*

1. Tecellî eyledi Ḥilmî ruḫ-ı âfâḳ-ı ḥüsnünden
   Bi-ḥamdi'llâh **nihâyet** rûʾyet-i ʿîd-i hilâl etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 14). [nihâyet,]
2. Sulûk eyler mi bir insân ʿaceb bir dâne-i erze
   Ḥuḳûḳ-ı ḫalḳı ketm etmek **nihâyetde** nedâmetdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 8). [nihâyetde, -de]
3. Şerm-sâr eyler **nihâyet** añları kiẕb ü dürûġ
   Ṣıdḳ ile giymek gerekdir ḥarbe lâyıḳ kaleyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 7). [nihâyet,]
4. Ṣoldurdı ḫażân çehre-i ezhârı **nihâyet** yâ Rab bu ne ḥâlet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 11). [nihâyet,]

nihâyet ver-: *Son vermek, bitirmek.*

Fiġâna başladı gülşen içinde ʿaşḳ ile bülbül
Açıldıḳça gül-i ṣad-berg **nihâyet vermez** efġâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 44). [nihâyet vermez, -mez]

nikâb: *Yüz örtüsü, peçe, yaşmak II Sevgilinin kendi iradesiyle aşığı arasına koyduğu engel, hicap.*

Âsumânda der-ʿaḳeb vâḳiʿ olur küllî küsûf
Çehre-i yâre çekilse âh-ı ʿuşşâḳdan **niḳâb**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 4). [niḳâb,]

niʿmet âyeti üzre: *Nimet ayeti üzerine.*

Yoḳdur ey ḫallâḳ-ı ʿâlem baḥr-ı luṭfuñ ġâyeti
Müntaḳışdır cümle eşyâ üzre niʿmet âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 2). [niʿmet âyeti üzre, -]

niʿmeti dârü's-selâm: *Cennet nimeti.*

ʿAndelîbân naġmeyi gülşen içinde ṣubḥ u şâm

Bâġ-ı firdevs revnaḳı hem **niʿmeti dârü's-selâm**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 18). [niʿmeti dârü's-selâm, -]

niʿmet-i ʿuzmâ: *En büyük lütuf, ihsan.*
Niʿmet-i ʿuzmâdır iḥsân etdi Rabbü'l-ʿâlemîn
Heyʾet-i ʿOsmâniyâna bir emîrü'l-müʾminîn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 17). [niʿmet-i ʿuzmâdır, -dır]

nişân-ı iftihâr: *İftihar nişanı.*
Nişân-ı iftiḫâr ṭaḳdı ġuzât hep levḥa-i ṣadra
Ser-â-ser leşker-i Yunân cerîha arḳadan aldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 7). [nişân-ı iftiḫâr, -]

nîşte{r}-i nâçîz ile: *Küçük kesici aletle.*
Eder bir **nîşte{r}-i nâçîz ile** aʿdâsını maḳhûr
Ḫudâdır ḳâdir-i muṭlaḳ her emri ber-kemâl eyler
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 3). [nîşte{r}-i nâçîz ile, -]

niyâz: *Yalvarma, rica, istirham.*
Biñ **niyâzla** var ḥużûr-ı yâre söyle derdiñi
Etme istiġnâ a Ḥilmî ṣoḥbet-i cânâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 25). [niyâzla, -la]

niye: *Niçin, neden?.*
Bilmem **niye** sâkit duruyor bülbül-i şeydâ varken gül-i raʿnâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 5). [niye,]

niẓâmât-ı merʿiyye: *Yürürlükteki kanun.*
El-Ġâzî Ḫân ʿAbdü'l-ḥamîd çün aḥkâm-ı şerʿiyyeyi
Ḥıfẓ u ḥimâye eyledi **niẓâmât-ı merʿiyyeyi**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 2). [niẓâmât-ı merʿiyyeyi, -(y)i]

nizâr: *Aciz kalma, zayıf düşme.*
Seniñ ṣubḥ u ṣafâ-zâ vü **nizârıñdan** olur bî-dâr
Bütün ezhârı aġlatdı fiġân u zârıñ ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 3). [nizârıñdan, -ıñ, -dan]

noḳṣân: *Eksiklik.*
Beni ḳıl mazhar-ı ġufrân günâhdan tövbe yâ Rabbî
Menâhî nâm edip **noḳṣân** ḳılar her emri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 4). [noḳṣân,]

nokṭa: *Az bir kısım, küçük bir parça.*
Olaldan ṣafḥa-yı kevne vücûdum **noḳṭası** menḳûş
Saña lâyıḳ yoḳ aʿmâlim ḫafî vü cehrî Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 7). [noḳṭası,]

n'ol-: *Ne olmak, ne hale gelmek.*
Zâr u feryâd u fiġânlar **n'olduġın** bülbül-miṣâl
Şemm-i bûy-ı vaṣl içün ol ḥüsn-i ḫ۷âre düş de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 5). [n'olduġın, -duġ, -ın]

n'olur: *Ne olur.*

1. Günahkârım **n'olur** ḥâl-i melâlim rûz-ı maḥşerde
   Şefâʿat eylemez ise nebîler faḫri Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 13). [n'olur,]
2. Desem ey mâh göster ol ruḫsârını bir kez **n'olur**
   Ḳan döken ebrûlarıñ ol demde şeşper gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 13). [n'olur,]

nücûm-ı pertev-i iḳbâl: *Bahtın parlak talih yıldızını.*
Nücûm-ı pertev-i iḳbâlimi meh-pâre ṣanmışlar
Ki şems ü seḥeri seyrân edip seyyâre ṣanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 3). [nücûm-ı pertev-i iḳbâlimi, -im, -i, -]

nükhet-efşân-ı meşâm: *Güzel koku saçma özelliğine sahip burun.*
Bûy-ı zülf-i dil-rübâdır ʿâlemi taʿṭîr eder
Nükhet-efşân-ı meşâmdır ʿanber-i sârâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 6). [nükhet-efşân-ı meşâmdır, -dır]

nükhet-i hâmem: *Samimi dostluğun çok güzel kosusu.*
Nükhet-i ḫâmemden aldı feyz-i ʿaşḳı ʿandelîb
Lâle-zârı bûy-ı irfânımla taʿṭîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 3). [nükhet-i ḫâmemden, -den]

nükhet-i müşk: *Misk kokusu.*
Zülf-i cânân **nükhet-i müşki** baña şemm etdirir
Ol sebebden ʿanber-i sârâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 11). [nükhet-i müşki, -i]

nükte-i eşʿâr: *Şiirlerin ince manası; nükteli şiirler.*
Ḥikmet-i Furḳânı fehm et ândadır Ḥilmî necât
Âyet-i kübrâdan aldım **nükte-i eşʿârı** ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 22). [nükte-i eşʿârı, -]

nuḳûd u niyyet ü fikri anıñ: *Onun Nakdi(parası) ve niyeti ve düşüncesi.*
Ḫayra maṣrûfdur **nuḳûd u niyyet ü fikri anıñ**
Râżî vü ḫoşnûd olur Allâh ile Peyġamberi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 3). [nuḳûd u niyyet ü fikri anıñ, -]

nümâyân: *Görünen, açık, âşikâr.*
Ġonce gül berge şarılmış eylemiş rûyın nihân
Bunda bir ḥikmet **nümâyân** şorayım ḫâre

ṣabâḥ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 8). [nümâyân,]

nümûd-ı ekvân: *Alemlerin görüneni.*
Ey bâʿiṣ-i îcâd u vücûd-ı ʿ[a]yân
Ey bâʿiṣ-i ḫilḳat u **nümûd-ı ekvân**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 2). [nümûd-ı ekvân, -]

nûr: *1. Işık, ziya, aydınlık, nur.*

1. Sûre-i esrâr-ı ʿaşḳı şerḥ ü tefsîr eyledim
Ṭâḳ-ı sevdâyı anıñ **nûruyla** tenvîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 2). [nûruyla, -u, -, -la]
2. Leyâl-i ḥasrete girdi o **nûr** âfâḳ-ı ḥikmetden
Ṭulûʿ eyler mi hîç ḫurşîd anıñ muẓlim ẓalâlinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 7). [nûr,]
3. Ṭoġ ey mihr-i saʿâdet sen şehâmetle ṣabâḥ oldu
Ṭoġarsa **nûr** aḳar Ḥilmî mehiñ rûy-ı melâlinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 12). [nûr,]
4. Ey meh-i tâbende **nûrı** kimden etdiñ iḳtibâs
Bir şeb-i deycûru revnaḳdâr eder bu şûretiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 7). [nûrı, -i]
5. Nûrundan Ḫudâ yaratdı rûḥuñ
Eşyâdan evvel yaratdı rûḥuñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 7). [nûrundan, -uñ, -dan]
6. Ḫâme-i ḳudret yazıp **nûrun** ʿalâ nûr–ı ezel
Hâle-i ḥüsn-i cemâl içre göründü bî-bedel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 21). [nûrun, -un]
7. Vâḳıf-ı esrâr-ı mâ-evhâ diliñ ḥikmet-maḳarr
ʿUnṣur-ı çâr-ı heyûlâ buldu **nûruñla** ṣûver
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 38). [nûruñla, -un, -la]

nûr al-: *Aydınlanmak, ışık almak.*
Ṭulûʿından beri fevḳ-i serâdan mihr-i iclâli
Kevâkib **nûr alır** gökde verir fer mâh-ı tâbâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 14). [nûr alır, -ır]

nûr-efşân: *Nurlar saçan ‖ etrafı aydınlatan.*
Füyûżât gülşeni olmuş durur her bezm gülistânı
Nûr-efşândır ilâ-yevmi'l-ḳıyâm şemʿ-i fürûzânı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 36). [nûr-efşândır, -dır]

nûr-efşân-ı dil ü cân: *Ruh ve gönlün nur saçanı.*
Şuʿâʿ-ı mihr-i elṭâfıñ **nûr-efşân-ı dil ü cândır**
Zevâl-i ẓulmet-i cevre meh-i tâbân olur bâʿiṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 5). [nûr-efşân-ı dil ü cândır, -dır]

nûr-ı aʿẓam: *Allah'ın nuru, ilahi ışık.*

1. Bu **nûr-ı aʿẓamı** çünkü Ḫudâ baḫş u ʿaṭâ etdi
Teşekkür eylemek vâcib degil mi nevʿ-i insâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 15). [nûr-ı aʿẓamı, -ı]
2. Velâyet burcunuñ bir kevkeb-i dürri Rifâʿîdir
Anıñ ẓât-ı şerîfi **nûr-ı aʿẓam** iltimâʿıdır
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 20). [nûr-ı aʿẓam, -]

nûr-ı çeşmân: *Gözlerin nuru.*
Nûr-ı çeşmânım seḥâb-ı ẓulmete girdi bu şeb
ʿArż-ı dîdâr etmege mâh yoḳ mu imkân ey ṭabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 3). [nûr-ı çeşmânım, -ım]

nûr-ı cihân: *Dünyanın nuru.*
Ḫâksâr oldum görünmez çeşmime **nûr-ı cihân**
Şuʿlesin setr eylemiş ḫurşîd-i tâbân ey ṭabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 7). [nûr-ı cihân, -]

nûr-ı hidayet: *Hidayetin nuru, doğru yol ışığı.*
Ḫûrşîd-i cihân-tâb saçıyor **nûr-ı hidayet** ne luṭf u ʿinâyet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 3). [nûr-ı hidayet, -]

nûr-ı hilâl-i ebruvân: *Hilal gibi olan kaşlarının aydınlığı.*
Maṭlaʿ-ı ʿaşḳdan tecellî eyledi şâhid-i ʿîd
Verdi ṣad **nûr-ı hilâl-i ebruvân** şevḳ-i cedîd
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 20). [nûr-ı hilâl-i ebruvân, -]

nûr-ı tevḥîd-i ilâhî: *Allah'ın birliğinin nuru.*
Nûr-ı tevḥîd-i İlâhî anları pür-nûr eder
Vardığı yerler olup der-ḥâl münevver dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 3). [nûr-ı tevḥîd-i ilâhî, -]

nûr-ı zîbâ-yı cemâl: *Güzelliğin renkli ışığı.*
Yoġ iken ḫûbân yüzünde hiç melâḥetden eser
Verdi zînet **nûr-ı zîbâ-yı cemâliñ** ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 8). [nûr-ı zîbâ-yı cemâliñ, -iñ]

nûr–ı ezel: *Ezelden beri var olan nur.*
Ḫâme-i ḳudret yazıp nûrun ʿalâ **nûr–ı ezel**
Hâle-i ḥüsn-i cemâl içre göründü bî-bedel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 21). [nûr–ı ezel, -]

nûş et-: *İçmek.*
Ṭabîbdir derdlere dermân devâ isterseñ ey ġâfil
Ġıdâdır rûḥa ʿaşḳıñ bâdesi **nûş et**

devâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 8). [nûş et, -]

nûş ile: *Zevkle (içmek).*
Dûzaḫ-i ġamdan rehâdır gülşen-i ḥüsnüñ gören
Laʿl-i tâbıñ kevs̱erin **nûş ile** cennet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 8). [nûş ile, -]

nuṣret ver-: *Yardım etmek, destek vermek.*
Emr edince ümmete ḥarb u cihâdı her zamân
Anlara **nuṣret verir** rûḥ-ı peyâmber dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 6). [nuṣret verir, -ir]

nuṣret-i Sübḥân: *Allah'ın yardımı.*
Ṭırnovayla Yeñişehri pâdişâh aldı bu sâl
Nuṣret-i sübḥân ola her demde rehber dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 46). [nuṣret-i sübḥân, -]

nuʿût: *Naatlar.*
Nuʿûtıñ nâṭıḳı yüz dört kitâbdır
Kelâmıñ yâ nebî faṣlü'l-
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 31). [nuʿûtıñ, -ıñ]

O

o: *T. Üçüncü teklik şahıs zamiri.*

1. rütbe çoḳdur evsâḫ-ı ẕünûb u maʿṣiyet aṣâm
   Ki taṭhîr edemez ânı cihânıñ baḥri Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 5). [o,]
2. Cândan özge var mıdır ʿarż etmege ṣeyʾ-i nefîs
   O seniñdir tâ ezelden aña raġbet isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 6). [o,]
3. çîn ebrûsına ḥayrân olur ṣad dîde-i âhû
   Ṣaḥârî-i muḥabbetde anıñla ittiṣâl etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 9) . [o,]
4. Bâġçe-i dilde ne güller ne çiçekler açdı baḳ
   Anı iḥsân etmemiş bir göñle **o** Rabb u İlâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 16). [o,]
5. Çemen-zâr-ı muḥabbetde **odur** bir ġonce-i raʿnâ
   Dimâġ-ı ʿâṣıḳân meyyâl olup ol ʿanber-efşâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 25). [odur, -dur]

o: *O, işaret sıfatı.*

1. Ṣuʿûd etdi **o** rûḥ-ı pür-fütûḥ lâhûta bî-şübhe
   Girer mi berzaḫa âyâ ki ʿanḳâ iġbirârından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 17). [o,]
2. Cihânı şöyle bir gözden geçirdi menfez̲-i mevtden
   O dem ṭop-ı ecel verdi ṣadâ cismiñ ḥiṣârından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 10). [o,]
3. Metâʿ-ı fikretiñ ġârâtına özge sebep olmaz
   Ḥarâmî çeşm ile Ḥilmî **o** ḥüsn ü ân olur bâʿi̱s̱
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 12). [o,]
4. Kemâl-i istiḳâmetle vaz̲îfe-dâr olanlar hep
   O z̲âtlar ki cihânda ṣâḥib-i ʿiffet aṣâletdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 16). [o,]
5. Vücûduñla tefâḫḫur eyleme fikr et fenâyı sen
   O tende naġme-sâz bülbül ayâ murġ-ı emânetdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 18). [o,]
6. Baḳ **o** mirʾât-ı ḥaḳîḳat üzre ʿaks-i ṣûretiñ
   Pertev-i mihr-i cemâliñ mehden enver gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 15). [o,]
7. Süzüldi maġribe ṭoġru amân lemʿât-ı iḳbâlim
   Ḳarardı ṣuʿle-i ʿaṣḳım **o** mehtâbıñ zevalinden
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 6) . [o,]
8. Leyâl-i ḥasrete girdi **o** nûr âfâḳ-ı ḥikmetden
   Ṭulûʿ eyler mi hîç ḫurşîd anıñ muz̲lim z̲alâlinden
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 7) . [o,]
9. Dîde-i ġam-dîdeden ceryân eden hep ḫûndur **o**
   Andırır bir ḳaṭresi emvâc-ı baḥr-i aḥmeri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 3). [o,]
10. Ṭoġsa **o** mihr-i muḥabbet ufḳ-ı dilden bir seḥer
    ʿArż-ı dîdâr etmege çün mâh-ı nev eyler ḥicâb *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 7). [o,]*
11. Ḫâme-i feryâdımı vaṣfı içün ṣaḳḳ eyledim
    Başına geçsin **o** kilkiñ pek siyâhça bir külah
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 18). [o,]
12. Girye-i ḥüznüm yaşartdı çün dehân-ı ḫâmemi
    Güldüm **o** kilk-i meşâma aġladıḳça hâh hâh
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 20). [o,]
13. Çehre-i ḫûrşîde beñzetdim **o** yârıñ vechini
    İnʿiḳâsıyla edip hem lemʿa-dâr dil-dârı ben

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 17). [o,]

14. ʿAks-i ṣûret mi verir her bâr baña mirʾât-ı dil
    Ḥayret-efzâ-yı ʿuḳûldür nâz ile **o** ḫilḳatiñ
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 12). [o,]
15. rütbe saṭvet-i şâhâneyi gösterdi ki ʿasker
    Şaḥârî-i vegâda hep ʿakıllar ḥayrete daldı
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 3). [o,]
16. Dedi Ḥilmî târîḫin dü çeşmi çıḳdı düşmeniñ
    Ḥarble aldı pâdişâh **o** belde-i Tırḥalayı
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 16). [o,]
17. ʿasker-perveriñ vaṣfın beyân etmek degil ḥaddim
    Velâkin maḳṣadım ʿarż-ı ṣadâḳatdir ḥakîmâne
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 45). [o,]
18. memdûḥ-ı cihânıñ vaṣfı ḳâbil degil el-ḥaḳ
    Ki evṣâf-ı cemâli hîç gelir mi naẓm u bünyâna
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 35). [o,]
19. Bilirim iltifât eyler **o** ḫünkâr-ı ʿadâlet-kâr
    Kemâl-i raḥm u şefḳatle hemân erbâb-ı ʿirfâna *(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 19). [o,]*
20. Rûze-i hicrânıñ olmaz mı **o** ʿîd-i vuṣlatı
    Şâhid-i maḳṣad giyerdi câme-i pür-ziyneti
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 29). [o,]
21. Düşerse zemîne bir ḳaṭre bârân
    Ḥayât bulur **o** ân bâġçe-i cânân
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 14). [o,]
22. Kâʾinât gâh giyer bir siyâh câme
    Düşer **o** vaḳitde âfitâb dâme
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 8). [o,]
23. Erer maṭlûbuna ṭâlib zihî râh-ı selâmetdir
    Mürîd olmak **o** pîr ü mürşide ʿayn-ı saʿâdetdir
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 40). [o,]
24. ẕât taḳbîl ede dest-i şerîfiñ dil ola şâdân
    Alup ḥaẓẓ u naṣîbin lebleriñ ey menbaʿ-ı ʿirfân
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 27). [o,]
25. Raḳṣ etmege başlardı **o** an bâġ-ı belâgat pür şevḳ ü şeṭâret *(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 19). [o,]*

o gün: *O günden beri.*

Uzandı zûre-i fırḳat baña bir yevm-i dehr oldı
O gündür esʿad-ı ʿîdim görüp yevm-i viṣâl etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 12). [o gündür, -dür]

oku-: *Yazılmış bir şeyi gözden geçirip anlamaya çalışmak.*

1. Minber-i şaḥrâda bülbül ḫuṭbe-i feryâd **oḳur**
   Sen de ey dil ʿandelîbveş lâne-i efġâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 11). [oḳur, -ur]

.

2. Ṭâḳ-ı sevdâ üzre yazdım sâniḥât-ı fikrimi
   Oḳuyanlar dediler bu bir kitâb-ı müsteṭâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 10). [oḳuyanlar, -yan, -lar]
3. Fenn-i ḥarb âdâbını Edhem Pâşâdan gördüler
   Oḳusun Yunânîler mektebde bu risâleyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 6). [oḳusun, -sun]
4. Oḳusun bu naẓmı Ḥilmî bâdeler versin saña
   Şiʿrini şâʿir görünce âferîn etsin saña
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 13). [oḳusun, --sun]

ol-: *Olmak.*

1. ʿAndelîb-i gülşen-i ʿaşḳ-ı ḥaḳîḳat **olmuşum**
   Pür mecâzîdür gül-i ḥamrâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 9). [olmuşum, -muş, -um]
2. Şâh-ı mülk-i faḳr **olup** Dârâya etmem ser-fürû
   Tâc-ı ʿaşḳı giydim hiç aʿlâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 1). [olup, -up]
3. Gülşen **olsa** her ṭaraf bûy-ı şafâ-yı murġ-ı dil
   Ḥilmî-âsâ şemm eder gül-zâr-ı dilden bûy-ı câh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 23). [olsa, -sa]
4. Ol ḳanâʿat kûşesi **olmuş** der-i elṭâf-ı Ḥaḳ Ḥilmiyâ her dem burada luṭf u ʿizzet bekleriz
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 13). [olmuş, -muş]
5. Ṭavʿ-şehâmetle karardı kâʾinât ey mâhtâb Lemʿa-pâş **olduḳça** artar levn ü şekl ü ʿizzetin
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 10). [olduḳça, -duḳça]
6. Olup revnâkde-i bâġ-ı cihân ẕât-ı hümâyûnı
   Revâyih-baḫş eder dâʾim meşâm-ı vaḳt ü ezmâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 65). [olup,]
7. Yoġ idi mâʾ ü semâ vü ekvân
   Olurdu necm-i rûḥuñ dıraḫşân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 18). [olurdu, -ur, -du]
8. Tâb-ı laʿliñden **olup** her bir füyûż-ı ḫâṣ u ʿâm
   Ziynet-ârâ-yı dü-ʿâlem ḥüsn-i bî-hemtâ lebin
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 19). [olup, -up]

ol: *O, işaret sıfatı.*

1. Sen beni baġışla yâ Rab **ol** ḥabîb-i ekreme
   Maḫz-ı raḥmetdir vücûd u ẕât u ḳadd ü ḳâmeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 7). [ol,]
2. Żaʿîf ü nâtüvânım çün geçerken **ol** ṣırâṭ üzre
   Taḥammül yoḳdur iḥmâl-ı ṣaḳîle yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 11). [ol,]
3. Ḳanâʿat mülküne şâh **ol** leʾîme ser-fürû etme
   Gedâlar **ol** serîr üzre zihî ḳadrîni ʿâl eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 8). [ol,]
4. Zülf-i cânân nükhet-i müşki baña şemm etdirir
   Ol sebebden ʿanber-i sârâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 12). [ol,]
5. Tâbiş-i şems-i cemâl-i yâr ile bölündü dil
   Baʿdezân ben **ol** meh-i ġarrâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 4). [ol,]
6. Ger fedâ etsem râh-ı ʿaşḳıñda cânım ġam değil
   Ol metâʿ-ı cism ü câna rinde ḥürmet isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 4). [ol,]
7. Zâr u feryâd u fiġânlar n'olduġın bülbül-miṣâl
   Şemm-i bûy-ı vaṣl içün **ol** ḥüsn-i ḫ˅âre düş de gör *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 6). [ol,]*
8. Nâr-ı ʾaşḳla eylerim teʾfîf cihan par par yanar
   Ol ateşde şevḳile büryân olan añlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 6). [ol,]
9. Desem ey mâh göster **ol** ruḫsârını bir kez n'olur
   Ḳan döken ebrûlarıñ **ol** demde şeşper gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 13). [ol,]
10. Verdi çün pâzâr-ı germ-â-germ-i ʿaşḳa tâb u fer
    Ol meta ʿ-ı ḥüsnüñe Ḥilmî cihân hep müşteri
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 10). [ol,]
11. Baña ʿarż etdi şâhâne yüzün **ol** mâh-ı tâbânım
    Geçer mi böyle bir devlet kimiñ fikr ü ḫayâlinden
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 3). [ol,]
12. Gülşen-i fikrimde görsem bû-feşân birḳaç çiçek
    Ol zamân baḫtım açılmış der idim bî-iştibâh
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 10). [ol,]
13. Mihr-i enver ʿarż-ı dîdâr etdi çün vaḳt-i seḥer
    Ol zamân keşf eyledim ḳalbindeki esrârı ben
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 16). [ol,]
14. Ḳaṣr-ı dilden dün temâşâ eyledim **ol** yâri ben
    Naʿra-i ʿaşḳımla titretdim dil-i aġyârı ben
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 1). [ol,]
15. Ol ḳanâʿat kûşesi olmuş der-i elṭâf-ı Ḫaḳ Ḥilmiyâ her dem burada luṭf u ʿizzet bekleriz
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 13). [ol,]
16. Gül-i ruḫsârı ṣoldurdı seḥerde bülbülüñ zârı
    Teverrüm eyledi **ol** yâr ḥayât-ı câvidândan geç
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 12). [ol,]
17. Cüst ü cû etmek muḥâldir cehl ile râh-ı necât
    Ol kitâb-ı ʿaşḳı bir kez ezber etmek oldu şarṭ
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 4). [ol,]
18. Kûşe-i fırḳatde vuṣlat dâmeni girmez ele
    Râh-ı ʿaşḳda **ol** metâʿ-ı cânı vermek oldu şarṭ
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 8). [ol,]
19. Ol şefîʿ-i müẕnibîñ dâmenini âl eylerim
    Kim anıñ rûyunda lâmiʿ mihr-i şefḳat âyeti
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 9). [ol,]
20. Telḫ-kâm eyler mi Ḥilmî **ol** kerem-fermâ seni
    Şerbet-i şîrîn leb ü laʿl-i dehânım işte bu
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 13). [ol,]
21. Eyledi fikr-i daḳîḳ **ol** baḫṣ-i zülfünde hezâr
    ʿAḳlıma ḥayret veren mûy-ı miyânım işte bu
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 11). [ol,]
22. Buldu ṣûret **ol** heyûlâ-yı cemâliñ ibtidâ
    Oldu rûşen şems-i ʿulyâ-yı cemâliñ ibtidâ
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 1). [ol,]
23. Ol şehin-şâh-ı cihânı ḳıl muẕaffer dâʾimâ Seyl-i esyâf eyleyen her ġâziyânıñ ʿaşḳına
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 7). [ol,]
24. Ġâzî Ḫân ʿAbdü'l-ḥamîdiñ şevket ü iclâlini
    Ḳıl fırâvân **ol** Ḥüseyn-i müctebânıñ ʿaşḳına
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 6). [ol,]

25. Yâ İlâhî **ol** ḥabîbiñ Muṣṭafânıñ ʿaşḳına
Eyle manṣûr çâr-yâr-ı bâ-ṣafânıñ ʿaşḳına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 1). [ol,]
26. Akıyor çeşm-i niyâzım ışlatır âġûşumu
Ol sebebden mevce-rîzdir gözlerim deryâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 8). [ol,]
27. Bu iki luṭf-ı Ḫudâya cân verir ʿOsmânlılar
Ol sebebden ḳan döker efrâd-ı ʿasker dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 14). [ol,]
28. Nihâl-i şâḫ-ı rifʿatde ederler sû-be-sû feryâd
Teveccüh eyleyip şâm u seḥer **ol** verd-i ḫandâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 6). [ol,]
29. Beni medhûş u lâ-yaʿḳıl eden **ol** dîde-i mesti
Mezâyâ-yı ḫüküm iʿṭâ eder çün bezm-i mestâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 29). [ol,]
30. Çemen-zâr-ı muḥabbetde odur bir ġonce-i raʿnâ
Dimâġ-ı ʿâşıḳân meyyâl olup **ol** ʿanber-efşâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 26) . [ol,]
31. Sehâb-ı lutf u ihsânı hele ʿasr-ı hümâyûnda
Füyûżât-baḫş olur elbet ḳadîm **ol** ebr-i nîsâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 16). [ol,]
32. Eyle tebrîke şitâbân böyle ʿîd-i esʿâdı
Ol perî-rû gösterir birgün cemâl-i sermedi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 18). [ol,]
33. Ol bahâr-ı luṭfuñ oldu bâʿiṯ-i iẓhâr-ı ʿaşḳ
Şeb-nem-i berg-i ʿizârıñ zîver-i gül-zâr-ı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 13). [ol,]
34. Çeşme-i ser-şâr-ı feyż-i luṭf-ı dil-ârâ lebiñ
Ol mevâlîd-i sülüṯ-i kevne feyż-baḫşâ lebiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 4). [ol,]
35. Yâd eyledi dil-i Ḥilmî yine faṣl-ı bahârı ol sürḫ-i ʿiẕârı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 22). [ol,]
36. Gül-i ruḫsâr-ı âla cân verir **ol** bülbül-i şeydâ
Leb-i deryâda gâh manẓûr olur bir vâsiʿ-i şaḥrâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 7). [ol,]
37. Verip **ol** sâḳî-i devrân bahâya bâde-i iḥsân
Ḫoşâ pür-neşve dil şimdi ʿAẕîm sûr-ı cedîd etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 19). [ol,]
38. Ayaġı çekdim el verdi baña **ol** dîde-i mestân
Kebâb olmuş dil ü cânım dilerdi Ḥilmiyâ her ân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 17). [ol,]
39. Bu şeb **ol** mâh-liḳâyı seyr edip bir rûz-ı ʿîd etdim
Göñül pervânesi gitdi görünce şemʿa-i sûzân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 15). [ol,]

ol-: *Geldi.*
Hezârân müjdeler ey dil yine faṣl-ı rebîʿ **oldu**
Nesîm-i nev-bahâr verdi leṭâfet bâġ u bostana
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 1). [oldu, -du]

ol dem: *O zaman.*
Desem ey mâh göster ol ruḫsârını bir kez n'olur
Ḳan döken ebrûlarıñ **ol demde** şeşper gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 14). [ol demde, -de]

ol sebeb: *O sebeple.*
Bezm-i ʿaşḳda bâde-i ʿaşḳı içüp mest olmuşum
Ol sebebden dildeki sevdâyı tesʿîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 8). [ol sebebden, -den]

ola: *Olsun.*

1. Nâm-ı nâmî-i hümâyûn-fâlı ey Rabbim **ola**
Tâ ḳıyâmet zîynet-efzâ-yı cevâmiʿ minberi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 5). [ola,]
2. Ḳadr olur her şeb ki **ola** vuṣlat-ı dildâr baña
ʿİd olur her rûz ki **ola** ülfet-i dildâr baña
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 41). [ola,]
3. Ḳadr olur her şeb ki **ola** vuṣlat-ı dildâr baña
ʿİd olur her rûz ki **ola** ülfet-i dildâr baña
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 42). [ola,]

olaldan: *Olduğundan beri.*
Olaldan ṣafḥa-yı kevne vücûdum noḳṭası menḳûş
Saña lâyıḳ yoḳ aʿmâlim ḫafî vü cehrî Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 7). [olaldan,]

olmaz mı: *Olmaz mı? II olur.*
Rûze-i hicrânıñ **olmaz mı** o ʿîd-i vuṣlatı
Şâhid-i maḳṣad giyerdi câme-i pür-ziyneti

(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 29). [olmaz mı, -]

ʿ**Osmâniyân:** *Osmanlılar.*

1. Vücûduyla mübâhât eylesin ʿ**Osmâniyân** her ân
   Ki ʿaṣrı ġıbṭa-baḫşâdır bütün aʿṣâr u ezmâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 5). [ʿosmâniyân,]
2. Hʸâb u râḥatla ġunûde ẕanneden Yunânîler
   Bildiler ʿ**Osmâniyânı** hep sefer-ber dâʾimâ
   Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 26). [ʿosmâniyânı, -ı]

ʿ**Osmânlı:** *Osmanlı Devletine mensup*

1. Levḥ-i ʿâlemde münaḳḳaş ḳahramân ʿ**Osmânlıdır**
   Heyʾet-i ʿudvânı eylerler müdemmir dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 15). [ʿosmânlıdır, -dır]
2. Bu iki luṭf-ı Ḫudâya cân verir ʿ**Osmânlılar**
   Ol sebebden ḳan döker efrâd-ı ʿasker dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 13). [ʿosmânlılar, -lar]

otaġ-ı tâc-dâr: *Hükümdar çadırı.*
Çemen-zâr-ı ḫilâfetde **otaġ-ı tâc-dârı** gör
Civârında ḳurulmuşdur hezâr çetr-i mülûkâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 11). [otaġ-ı tâc-dârı, -ı]

Ö

ʿ**ömr:** *Ömür, hayat.*

1. Geçdi ʿiṣyân ile hep ey ġâfir-i ẕenb-i ʿaẓîm
   ʿÖmrümüñ her sâl u mâhı rûz u şeb her saʿâti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 6). [ʿömrümüñ, -ü, -m, -üñ]
2. Deger mi bir pûla şu dehriñ eẕvâḳı taṣavvûr et
   Sefâhatle geçen ʿ**ömrüñ** şoñı mühlik felâketdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 12). [ʿömrüñ, -üñ]
3. Eyyâm-ı ḥayâtım oluyor mâžiye taḥvîl ʿömrüm gibi zâʾil
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 10). [ʿömrüm, -üm]

öyle: *O şekilde, ona benzer, onun gibi.*
Ḫâne-i ḳalbindeki bu Ḥilmî zârıñ âteşin
Sen de ey bî-dâd u inṣâf **öyle** yâre düş de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 10). [öyle,]

öyle: *O kadar, çok fazla.*
Öyle medhûş oldu dil ki bilmiyor dünyâ nedir
ʿAşḳ ile dü desti ursam ġam degildir şeşpere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 11). [öyle,]

öyle bir: *Bu tarzda, bu şekilde.*
Laʿl-i tâbıñ ḳaṭre-i mâʾü'l-ḥayât-ı ins ü cân
Lü'lüʾ-efşân-ı ʿavâlim **öyle bir** deryâ lebiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 30). [öyle bir, -]

öz: *T. Kendi, şahsı, zatı.*
Şarḳ u ġarba pertev-endâz-ı ʿinâyetdir **özü**
Oldu pertev âfitâb-ı ʿadl ile rûy-ı zemîn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 19). [özü, -ü]

özge: *Başkası, gayrı.*

1. Âsitânı ḳıbledir ins ü melek eyler sücûd Andan **özge** kaʿbe-i ʿulyâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 16). [özge,]
2. Metâʿ-ı fikretiñ ġârâtına **özge** sebep olmaz
   Ḥarâmî çeşm ile Ḥilmî o ḥüsn ü ân olur bâʿiş
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 11). [özge,]

P

pâ-bend ol-: *Ayağından zincirlenmek II Esir olmak III Etkide kalmak.*
Eden şem bûy-ı gülzâr-ı ruḫun bâġ-ı meveddetde
Olur murġ-ı göñül pâ-bend düşüp çâh-ı zenehdâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 32). [pâ-bend olur, -ur]

pâ-bende: *Ayağı bağlı olan (kimse), esir, giriftar, pâ-beste.*
Kâkülüñ zencîrine **pâ-bende** bir dîvâneyim
Ey melâʾik bâġınıñ serv-i sehî vü ʿarʿarı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 7). [pâ-bende,]

pâdişâh: *Büyük hükümdar, sultan.*

1. Pâdişâhım biñ yaşa olduḳça ʿâlem müstaḳar
   Bu duʿâyı ḳalbine naḳş etdi Ḥilmî kemteri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 13). [pâdişâhım, -ım]
2. Pâdişâhımdır ḥükümdârân-ı ʿâlem serveri El-mülûku mülhemûn sırr-ı celîliñ mazharı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 1). [pâdişâhımdır, -ım, -dır]
3. Ṭırnovayla Yeñişehri **pâdişâh** aldı bu sâl Nuṣret-i sübḥân ola her demde rehber

dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 45). [pâdişâh,]

4. Eʾimme-i iṣnâ ʿaşer imdâd eyle Ḥilmiyâ dedim
Pâdişâhım feṯḥ eylediñ Dömeke ile Ermiyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 12). [pâdişâhım, -ım]
5. Dedi Ḥilmî târîḫin dü çeşmi çıḳdı düşmeniñ
Ḥarble aldı **pâdişâh** o belde-i Tırḥalayı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 16). [pâdişâh,]

pâdişâh-ı ʿâlî-şân: *Şanı yüce padişah.*
Ṣardırıp iḳlîm-i cismi leşker-i kâkülleri Taḫt-ı dilde **pâdişâh-ı ʿâlî-şânım** işte bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 4). [pâdişâh-ı ʿâlî-şânım, -ım]

par par: *Alev alev.*
Nâr-ı ʾaşkla eylerim teʾfîf cihan **par par** yanar
Ol ateşde şevḳile büryân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 5). [par par, -]

parçala-: *Parçalara ayırmak, parça parça etmek.*
Geldi çün cûş u ḫurûşa ḳıl naẓar deryâ-yı ʿaşḳ
Parçalar süfün u şâlı mevce-i nâzik-teri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 6). [parçalar, -r]

pâzâr-ı germ-â-germ-i ʿaşk: *Aşkın sımsıcak pazar yeri.*
Verdi çün **pâzâr-ı germ-â-germ-i ʿaşḳa** tâb u fer
Ol metâʿ-ı ḥüsnüñe Ḥilmî cihân hep müşteri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 9). [pâzâr-ı germ-â-germ-i ʿaşḳa, -a]

pejmürde bûd: *Solmak.*
Ez-zemistân-ı firâket bâġ-ı dil **pejmürde bûd**
Bâ-bahâr-ı vuṣlat eknûn ġonce ḫandân sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 7). [pejmürde bûd, -]

pek: *"oldukça" anlamında kullanılan bir zarf.*
1. Zülfüñ-âsâ **pek** perîşân oldu cemʿiyyeti
Ḥilmîyâ bünyân-ı ʿaşḳa ver metânet el-ġıyâṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 13). [pek,]
2. Ḥâme-i feryâdımı vaṣfı içün şaḳḳ eyledim
Başına geçsin o kilkiñ **pek** siyâhça bir külah
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 18). [pek,]
3. Ders-i ʿaşk içre dilâ ḥallâl-ı müşkil olmaġa
Pek mükemmel baḫṣ-ı zülf-i yâri bilmek oldu şarṭ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 6). [pek,]
4. Kendime eglence ʿadd etdim firâḳ-ı yâri ben
Vuṣlat-ı cânânı ṭabʿım **pek** işâbet istemez
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 10). [pek,]

pek fenâ: *Çok kötü.*
İrtiḳâb-ı ẕillet etme **pek fenâdır** ey ḥaḳîr
Ḫıdmet et tehẕîb-i aḫlâḳa ʿulüvv-i şâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 21). [pek fenâdır, -dır]

perî-rû: *Peri yüzlü, peri gibi çok güzel yüzlü.*
Eyle tebrîke şitâbân böyle ʿîd-i esʿâdı
Ol **perî-rû** gösterir birgün cemâl-i sermedi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 18). [perî-rû,]

perîşân ḥâl: *Bitkin, çok kötü durumda olma.*
Raḥm u şefḳat eyler elbetde **perîşân ḥâlime**
Gösterir ruḫsârını gül bülbül-i zâre ṣabâḥ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 3). [perîşân ḥâlime, -im, -e]

perîşân ol-: *Dağınık olmak.*
Zülfüñ-âsâ pek **perîşân oldu** cemʿiyyeti
Ḥilmîyâ bünyân-ı ʿaşḳa ver metânet el-ġıyâṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 13). [perîşân oldu, -du]

pertev bul-: *Işık bulmak, aydınlık bulmak.*
Maḳdemiñle buldu pertev menzil-i şems ü ḳamer
Maẓhar-ı esrâr-ı sübḥân elleẕî esrâ ebiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 39). [pertev buldu, -du]

pertev ol-: *Parlamak.*
Şarḳ u ġarba pertev-endâz-ı ʿinâyetdir özü
Oldu pertev âfitâb-ı ʿadl ile rûy-ı zemîn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 20). [pertev oldu, -du]

pertev-ârâ-yı hidâyet ol-: *Kurtuluş yolunun parlaklığı (ışığı) olmak.*
Pertev-ârâ-yı hidâyet oldu bu yolda hemîn
Buldu bir râh-ı mecâz vaṣl-ı dili bî-ân u în
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 9). [pertev-ârâ-yı hidâyet oldu, -du]

pertev-efşân-ı cihân: *Evrenin ışık saçanı.*
1. Pertev-efşân-ı cihândır ey meh-i ṭalʿat yüzüñ
ʿAks eder âfâḳa envâr-ı cemâl u ziynetiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 5). [pertev-efşân-ı cihândır, -dır]
2. Lemʿa-pâş-ı saṭvet ü heybet olur şemşîr-i dâd
Pertev-efşân-ı cihândır seyf ü ḫançer dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 18). [pertev-efşân-ı cihândır, -dır]

pertev-efşân-ı ʿinâyet: *Işık saçan iyilik.*
Ẓuhûr-ı pertev-i mihr-i kerem âfâḳ-ı ḥikmetden

Hemîşe **pertev-efşân-ı ʿinâyet** mülk ü büldâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 4). [pertev-efşân-ı ʿinâyet, -]

pertev-endâz-ı ʿinâyet: *Işık saçan lutuf.*
Şarḳ u ġarba **pertev-endâz-ı ʿinâyetdir** özü
Oldu pertev âfitâb-ı ʿadl ile rûy-ı zemîn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 19). [pertev-endâz-ı ʿinâyetdir, -dir]

pertev-feşân: *Işık saçan.*
Ebr-i sevdâdan ṣaçıldı baḳ sirişkim gevheri
Dürre-i ġarrâ gibi **pertev-feşândır** her biri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 2). [pertev-feşândır, -dır]

pertev-feşân büved: *Işık saçan olur.*
Kî büved ṣaḥn-ı dil-i Ḥilmî heme pertev-feşân
Ger neyâyed ez-cemâlet tâb u iḥsân sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 13). [pertev-feşân büved, -]

pertev-feşân ol-: *Işık saçmak.*
Gelmedi mâh-ı muḥabbet olmadı pertev-feşân
Bir şeb-i yeldâ içinde cây-ı ẓulmet bekleriz
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 3). [pertev-feşân olmadı, -ma, -dı]

pertev-i envârî-i şems ü duḥâ: *Kuşluk vakti ve güneşin ışığının parlaklığı.*
Ümmehât-ı ʿunṣur-ı çâre ḥayât-efzâ lebiñ
Mihr-i ẕâtıñ **pertev-i envârî-i şems ü duḥâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 6). [pertev-i envârî-i şems ü duḥâ, -]

pertev-i mihr-i ʿadâlet: *Adalet güneşinin ışığı.*
Cülûsundan beri ṣarf etmede efkârını ḥayra
Erişdi **pertev-i mihr-i ʿadâlet** cümle büldâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 50). [pertev-i mihr-i ʿadâlet, -]

pertev-i mihr-i cemâl: *Güzel yüzünün güneşinin ışığı.*
Baḳ o mirʾât-ı ḥaḳîḳat üzre ʿaks-i ṣûretiñ
Pertev-i mihr-i cemâliñ mehden enver gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 16). [pertev-i mihr-i cemâliñ, -iñ]

pertev-i ʿulviyyet: *Yücelik ışığı.*
Görünür mirʾât-ı dilden **pertev-i ʿulviyyetiñ**
Ḫayrete ḳor ḫâver-i nûr-ı hilâl-i ḥikmetiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 1). [pertev-i ʿulviyyetiñ, -iñ]

pervâne: *Işığın etrafında dönen kelebek. || Aşık.*

1. Mevleviyseñ giy külâh-ı ʿizzeti sen bul necât
Tekye-i ʿaşḳda döner **pervâneler** devrâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 18). [pervâneler, -ler]
2. Dûrbîn-i ʿibretle seyr et gel yanan **pervâneyi**
Yanmadan gördüm cihânda dûzeḫ-i pür-nârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 3). [pervâneyi, -y, -i]

peydâ ol-: *Ortaya çıkmak.*
Vâdʾi-i ketm ü ʿademden olmaġa peydâ cihân
Oldu bâʿis ʿâlem-ârâ-yı cemâliñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 11). [peydâ olmaġa, -mag, -a]

peyġamber: *Peygamber, Allah tarafından insanları doğruya yöneltmek için gönderilen elçi || Hz. Muhammed.*
Mâsivâya raġbet etme şevḳ ile îmâna gel
Ver ṣalât **peyġambere** kâşâne-i sulṭâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 2). [peyġambere, -e]
Ḫayra maṣrûfdur nuḳûd u niyyet ü fikri anıñ
Râźî vü ḫoşnûd olur Allâh ile **Peyġamberi**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 4). [peyġamberi,]

pîç ü tâb-ı ıżṭırâb ol-: *Istırap ve sıkıntı ile kıvranarak, kıvrım kıvrım olarak.*
Sîne-i fikriñ olur hep pîç ü tâb-ı ıżṭırâb
Vâdi-i eşkâl-i zülf-i şîve-kâre düş de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 7). [pîç ü tâb-ı ıżṭırâb olur, -ur]

pinhân: *Gizli idi.*
Nebî idiñ kim Âdem ü Ḥavvâ
Pinhân idi beyne't-ṭîn ve'l-mâʾ *(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 16). [pinhân idi, -]*

pîr ü mürşid: *Yaşını almış (kimse) ve mürşid.*
Erer maṭlûbuna ṭâlib zihî râh-ı selâmetdir
Mürîd olmak o **pîr ü mürşide** ʿayn-ı saʿâdetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 40). [pîr ü mürşide, -e]

pîş-i ḳahr: *Kahrın olduğu taraf.*
Pîş-i ḳahrında ṭurup taḥvîl-i mecrâ ḳaşdile
Ḳaṭre ẓann etmek revâ mı seylâb-ı seyyâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 13). [pîş-i ḳahrında, -ın, -da]

pür: *Dolu, çok fazla.*
ʿAndelîb-i gülşen-i ʿaşḳ-ı ḥaḳîḳat olmuşum
Pür mecâzîdür gül-i ḥamrâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 10). [pür,]

pür neşve et-: *Sevinçle doldurmak.*
Pür neşve eder göñlümü âşâr-ı ṭerâvet taʿrîfe ne ḥâcet *(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 23). [pür neşve eder, -er]*

pür şevḳ ü şetâret: *Neşe ve heves dolu olmak.*

Raḳṣ etmege başlardı o an bâġ-ı belâgat
pür şevḳ ü şeṭâret
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 20). [pür şevḳ ü şeṭâret, -]

pür vefâ: *Sadakat dolu.*

Vâṣıl-ı âmâl eder ʿuṣṣâḳı elbet ʿaṣḳ-ı yâr
Pür vefâdır ṣâd eder nâ-ṣâdı luṭf-efzâ-yı ʿaṣḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 8). [pür vefâdır, -dır]

pür-neşve dil: *Neşe dolu olan gönül.*

Verip ol sâḳî-i devrân bahâya bâde-i iḥsân
Ḫoşâ **pür-neşve dil** şimdi ʿAẕîm sûr-ı cedîd etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 20). [pür-neşve dil, -]

pür-nûr et-: *Nurla donatmak, aydınlatmak.*

Nûr-ı tevḥîd-i İlâhî anları **pür-nûr eder**
Vardıġı yerler olup der-ḥâl münevver dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 3). [pür-nûr eder, -er]
Kevkeb-i şân u ṭâliʿi tâb u fer verdi ekvâna
Mihr-i semâ-yı şevketi etdi pür-nûr arżiyyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 4). [pür-nûr etdi, -di]

püskür-: *Ağzında bulunan bir sıvı veya toz durumundaki bir şeyi hızla savurtarak dışarı çıkarmak.*

Püskürür zehr-i helâhil her nefer ejder-miṣâl
Çıḳarır âfâḳa aʿdâ hevl-i cânla nâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 11). [püskürür, -ür]

R

Rabb: *Ar. 1. Cümle yaratılmışları besleyen, terbiye eden, Cenabıhak.*

1. Sen beni bağışla yâ **Rab** ol ḥabîb-i ekreme
   Maḫz-ı raḥmetdir vücûd u ẕât u ḳadd ü ḳâmeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 7). [rab,]
2. Beni ḳıl mazhar-ı ġufrân günâhdan tövbe yâ **Rabbî**
   Menâhî nâm edip noḳṣân ḳılar her emri Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 3). [rabbî, -i]
3. Nâm-ı nâmî-i hümâyûn-fâlı ey **Rabbim** ola
   Tâ ḳıyâmet zîynet-efzâ-yı cevâmiʿ minberi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 5). [rabbim, -im]

Rabb u ilâh: *Bütün mahlûkâtı yetiştiren, kayıran, besleyen, terbiye eden Cenâbıhak, Allah.*

Bâġçe-i dilde ne güller ne çiçekler açdı baḳ
Anı iḥsân etmemiş bir göñle o **Rabb u İlâh**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 16). [rabb u ilâh, -]

Rabb-i Celîl: *İşi Allah'a kalmak II Güç şartlar altında, beşerden hiçbir yardım umudu kalmamak.*

Vücûd-ı aḳdesiñ oldu ezel ey mefḫar-ı ʿâlem
Ḥabîb-i muḥterem **Rabb-i Celîle** yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 4). [rabb-i celîle, -]

Rabb-i Kerîm: *Lütuf ve ihsânı bol olan Allah.*

ʿUḳûl-ı kâʾinât ḥayrân ser-â-ser vaṣf-ı ẕâtıñda
Seni medḥ eyleyen **rabb-i kerîmdir** yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 4). [rabb-i kerîmdir, -dir]

Rabb-i Sübḥân: *Her türlü kusurdan, noksandan, beşerî nitelik ve zaaflardan uzak olan Allah.*

Vücûd-ı aḳdesiñ maḥfûẓ olup taḫt-ı ḫilâfetde
Şebân-rûz vird ü ezkârım budur hep **Rabb-i Sübḥâna**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 62). [rabb-i sübḥâna, -a]

Rabbü'l-ʿâlemîn: *Ar. 1. Cümle yaratılmışları besleyen, terbiye eden, Cenabıhak.*

1. Niʿmet-i ʿuzmâdır iḥsân etdi **Rabbü'l-ʿâlemîn**
   Heyʾet-i ʿOsmâniyâna bir emîrü'l-müʾminîn *(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 17). [rabbü'l-ʿâlemîn,]*
2. Ber-devâm etsin serîri üzre **Rabbü'l-ʿâlemîn**
   Müstedâm olduḳça arż u âsumân u mâʾ u tîn
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 27). [rabbü'l-ʿâlemîn,]

râfiʿ-i ʿarş-ı ʿaẕîm: *Yüce arşı kaldıran.*

vâżıʿ-ı şerʿ-i ḳavîmdir yâ resûlullâh
Cemâliñ **râfiʿ-i ʿarş-ı ʿaẕîmdir** yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 2). [râfiʿ-i ʿarş-ı ʿaẕîmdir, -dir]

raġbet: *İstek, tutku, ilgi.*

Cândan özge var mıdır ʿarż etmege şeyʾ-i nefîs
O seniñdir tâ ezelden aña **raġbet** isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 6). [raġbet,]

raġbet et-: *İstemek, beğenmek; teveccüh etmek.*

Mâsivâya **raġbet etme** şevḳ ile îmâna gel
Ver ṣalât peyġambere kâşâne-i sulṭâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 1). [raġbet etme, -me]

râhat: *Istırapsız, kedersiz olma.*

Çeşm-i fettânıñ gören ḥaşre ʿalâmet istemez
Cevr-i yâri fehm eden dünyâda **râḥat** istemez *(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 4). [râḥat,]*

râh-ı ʿaşḳ: *Aşk yolu.*

1. Ger fedâ etsem **râh-ı ʿaşḳıñda** cânım ġam değil
   Ol metâʿ-ı cism ü câna rinde ḥürmet isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 3). [râh-ı ʿaşḳıñda, -ıñ, -da]
2. Zînet-i dünyadan el çekdik biz ey ehl-i ṣafâ
   Râh-ı ʿaşḳa ṣoyunup ʿüryân olan añlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 4). [râh-ı ʿaşḳa, -a]
3. Râh-ı ʿaşḳda eyledim ḫarc u fedâ her varı ben
   Meyli var vaṣla geçende añladım dil-dârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 7). [râh-ı ʿaşḳda, -da]
4. Kûşe-i firḳatde vuṣlat dâmeni girmez ele
   Râh-ı ʿaşḳda ol metâʿ-ı cânı vermek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 8). [râh-ı ʿaşḳda, -da]

râh-ı fülk-i maḳṣad: *Amaç gemisinin yolu.*
Râh-ı fülk-i maḳṣada necm-i cemâliñ rehberim
Ḳurtarır bu Ḥilmî zârı her belâdan lâ-cerem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 43). [râh-ı fülk-i maḳṣada, -a]

râh-ı mecâz: *Gerçek olmayan yol.*
Pertev-ârâ-yı hidâyet oldu bu yolda hemîn
Buldu bir **râh-ı mecâz** vaṣl-ı dili bî-ân u în
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 10). [râh-ı mecâz, -]

râh-ı necât: *Kurtuluş yolu.*
Cüst ü cû etmek muḥâldir cehl ile **râh-ı necât**
Ol kitâb-ı ʿaşḳı bir kez ezber etmek oldu şarṭ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 3). [râh-ı necât, -]

râh-ı selâmet: *Sâlimlik, eminlik, korku ve endîşeden uzak yol.*
Erer maṭlûbuna ṭâlib zihî **râh-ı selâmetdir**
Mürîd olmak o pîr ü mürşide ʿayn-ı saʿâdetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 39). [râh-ı selâmetdir, -dir]

râh-ı serây-ı vaṣl: *Kavuşma sarayının yolu.*
Sedd edip **râh-ı serây-ı vaṣlı** feth olmaḳ muḥâl
Ehl-i hicrâna muʿâdil bâb-ı Ḫayber gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 5). [râh-ı serây-ı vaṣlı, -ı]

râh-ı ṭaleb: *İstek yolu. Arzulanan şeye ulaşmak için gidilen veya tutulan yol.*
İʿtiṣâm etdim çü ḥabl-ı dâmen-i peyġambere
Olmazam **râh-ı ṭalebde** müfteḳir bir rehbere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 2). [râh-ı ṭalebde, -de]

râh-ı vaṣl: *Vuslat yolu.*
Râh-ı vaṣlıñda hezârân bîm-i cân eyler ẓuhûr
Böyle mi dîvân-ı ʿaşḳda resm ü ʿâdet el-ġıyâṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 5). [râh-ı vaṣlıñda, -ıñ, -da]

râh-ı viṣâl: *Kavuşma yolu.*
Gösterir **râh-ı viṣâli** ehl-i ʿaşḳa lâ-cerem
Hâdî-i râh-ı muḥabbet neyyir-i ʿulyâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 9). [râh-ı viṣâli, -i]

raḥm u şefḳat: *Acıma ve merhamet.*

1. Var iken cânâ derûn-ı sînede ʿaşḳ âteşi Ḳalmadı ṣabr u mecâlim **raḥm u şefḳat** isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 10). [raḥm u şefḳat, -]
2. Sen de ey dil ʿandelîb-veş lâne-i efġânı kes
   Ḳalb-i yârde ẓerre baña **raḥm u şefḳat** ḳalmadı (
   Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 6). [raḥm u şefḳat, -]

raḥm u şefḳat eyle-: *Merhamet etmek ve acıma duygusu hissetmek.*
Raḥm u şefḳat eyler elbetde perîṣân ḥâlime
Gösterir ruḫsârını gül bülbül-i zâre ṣabâḥ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 3). [raḥm u şefḳat eyler, -r]

raḥmet-i dünyâ: *Dünya rahmeti.*
Jâle-i verd-i cebîniñ **raḥmet-i dünyâ** lebiñ
Tâ ezelde âb-rûy-ı ḫûbî-i ṣîrîn-kelâm
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 15). [raḥmet-i dünyâ, -]

raḥmet-i maḫż-ı cihân u kevneyn: *Dünya ve ahiretin asıl olan merhameti.*
Ey **raḥmet-i maḫż-ı cihân u kevneyn**
Ey resûl ü nebî-i faḫrü'ş-ṣaḳaleyn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 29). [raḥmet-i maḫż-ı cihân u kevneyn, -]

Râʾifâ: *Ey Râif (Devrin şâirlerinden Râif).*
Râʾifâ aʿlâ ġazel söyle cehâlet istemez
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 15). [râʾifâ,]

rakîb: *Klâsik şiirde sevgiliyi âşıktan uzaklaştırmaya çalışan, sevgili ile âşığın kavuşmasına engel olan kimse.*
Uzunca baḫş-i zülfünce nice ince ḫayâl etdim
Bu şeb müşkbâr-ı târında **raḳible** ḳîl u ḳâl etdim

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 2). [raḳible, -le]

rakîb-i cân-hırâş: *İnsanın içini parça parça eden/tüyler ürpertici rakip.*

Hezârân ḥall u ʿaḳdında uzandı rişte-i güftâr
Raḳîb-i cân-ḫırâşîde hemân mebhût u lâl etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 4). [raḳîb-i cân-ḫırâşîde, -ide]

raḳṣ et-: *Oynamak, Ahenkli bir şekilde sürekli hareket etme.*

Gördüm ebnâ-yı beşerde ḥayret-engîz bir cüce
Raḳṣ eder ṣaḥrâ-yı dilde ḳâmet-i bâlâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 10). [raḳṣ eder, -er]

Raḳṣ etmege başlardı o an bâġ-ı belâgat pür ṣevḳ ü ṣeṭâret
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 19). [raḳṣ etmege, -meg, -e]

ravża-i pâk-ı resûl: *Peygamberin temiz, saf bahçesi.*

Varınca **ravża-i pâk-ı Resûle** söyledi der-ân
Ṣalât ile selâmı çün ġıyâben eyledim her ân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 25). [ravża-i pâk-ı resûle, -e]

râʾyet-i ġufrân: *Bağışlanma sancağı.*

Açılsın **râʾyet-i ġufrân** temevvüc eylesin Yâ Rab
ʿİbâdıñ ḫavf eder rûz u leyâl ḥaşriñ cezasından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 19). [râʾyet-i ġufrân, -]

râyet-i ʿOsmâni: *Osmanlı Devleti'nin bayrağı.*

Râyet-i ʿOs̲mâniyân etsin temevvüc ḥaşre dek
Zirve-i iclâlde yâ Rab ḳıl muẕaffer dâʾimâ
Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 39). [râyet-i ʿos̲mâniyân, -(y)an]

râyih ol-: *Güzel kokmak.*

Gösterip ṣaḥn-ı şühûd u ʿâlemi mis̲l-i duḥâ
Râyiḥ oldu ẕevḳ-i laʿliñle bu bir vaḳt-i duḥâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 8). [râyiḥ oldu, -du]

râżî vü ḫoşnûd ol-: *Razı ve memnun olmak.*

Ḫayra maṣrûfdur nuḳûd u niyyet ü fikri anıñ
Râżî vü ḫoşnûd olur Allâh ile Peyġamberi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 4). [râżî vü ḫoşnûd olur, -ur]

refʿ eyle-: *Yukarı kaldırmak, yükseltmek.*

Bilip ḳadr-i hümâyûnun añа ʿarż-ı ʿubûdiyyet
Duʿâ-yı ḫayrını **refʿ eylemekdir** sû-yı Sübḥâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 18). [refʿ eylemekdir, -dir]

refîḳ: *Arkadaş, yoldaş.*

Meskenimdir cây-ı ʿuzlet istemem aṣlâ **refîḳ**
Taʿrife ḥâcet nedir ʿirfân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 7). [refîḳ,]

rehâ: *Kurtulma, kurtuluş.*

Dûzaḫ-i ġamdan **rehâdır** gülşen-i ḥüsnüñ gören
Laʿl-i tâbıñ kevs̲erin nûş ile cennet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 7). [rehâdır, -dır]

rehber: *Kılavuz, yol gösterici.*

1. İʿtiṣâm etdim çü ḥabl-ı dâmen-i peyġambere
   Olmazam râh-ı ṭalebde müfteḳir bir **rehbere**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 2). [rehbere, -e]
2. Ḥaydarâne ṣavletin gördü ʿadûsu sû-be-sû ʿAvn-i Ḥaḳdır yâveri tevfîḳe **rehber** dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 10). [rehber,]
3. Râh-ı fülk-i maḳṣada necm-i cemâliñ **rehberim**
   Ḳurtarır bu Ḥilmî zârı her belâdan lâ-cerem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 43). [rehberim, -im]

rehber ol-: *Kılavuzluk etmek, doğru yolu göstermek.*

Ṭırnovayla Yeñişehri pâdişâh aldı bu sâl
Nuṣret-i sübḥân ola her demde rehber dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 46). [rehber ola, -a]

reh-i ʿaşḳ: *Aşk yolu.*

Ṣadâḳat eyledim is̲bât **reh-i ʿaşḳunda** cânânıñ
Ḥaṭâsın gösterip derḥâl ḥazîn ü pür-melâl etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 5). [reh-i ʿaşḳunda, -un, -da]

reh-i cânân: *Sevgilinin yolu.*

Reh-i cânânda ḳurbân olduġumdan mı neden bilmem
Ġam-ı deryâda ʿummân olduġumdan mı neden bilmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 17). [reh-i cânânda, -da]

reng kalma-: *Renksizleşmek II katkısız, karışıksız olmak; Allah dışında bir şeye meyletmemek.*

Ezhâr-ı emel maḥv oluyor bâġçe-i dilde reng ḳalmadı gülde
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 14). [reng ḳalmadı, -ma, -dı]

reṣha-i laʿl-i dehân: *Ağızdaki dudağın sızıntısı.*

Ẕât-ı pâkiñle tefâḫḫür eyledi ʿarş-ı ʿaẕîm
Reṣha-i laʿl-i dehânıñ mâhî-i nâr-ı caḥîm
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 34). [reṣha-i laʿl-i dehânıñ, -ıñ]

reşk-âver: *Haset getiren, hasede düşüren, kıskançlık uyandıran.*

Cihânıñ **reşk-âver** bâġ-ı İremdir ser-te-ser şimdi
Meziyyet vermede yoḳdur naẓîri nevʿ-i insâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 9). [reşk-âver,]

resm ü ʿâdet: *Iz ve alışılmış davranış.*

Râh-ı vaṣlıñda hezârân bîm-i cân eyler ẓuhûr
Böyle mi dîvân-ı ʿaşḳda **resm ü ʿâdet** el-ġıyâṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 6). [resm ü ʿâdet, -]

resûl ü nebî-i fahrü's-sakaleyn: *Insan ve cinlerin övülmüş peygamberi Hz. Muhammed.*

Ey raḥmet-i maḫżż-ı cihân u kevneyn
Ey **resûl ü nebî-i faḫrü's-ṣaḳaleyn**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 30). [resûl ü nebî-i faḫrü's-ṣaḳaleyn, -]

revâ: *Uygun mu, yerinde mi, hiç olur mu.*

Pîş-i ḳahrında ṭurup taḥvîl-i mecrâ ḳaṣdile
Ḳaṭre ẓann etmek **revâ mı** seylâb-ı seyyâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 14). [revâ mı, -]

revâyih-bahş et-: *Güzel kokular bahş etmek, salmak.*

Olup revnâkde-i bâġ-ı cihân ẓât-ı hümâyûnı
Revâyih-baḫş eder dâʾim meşâm-ı vaḳt ü ezmâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 66). [revâyih-baḫş eder, -er]

revnaḳ: *Parlaklık, letafet.*

ʿAndelîbân naġmeyi gülşen içinde ṣubḥ u ṣâm
Bâġ-ı firdevs **revnaḳı** hem niʿmeti dârü's-selâm
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 18). [revnaḳı, -ı]

revnak-ârâ-yı cemâl: *Güzelliğin parlaklığını süsleyen.*

Mâʾ ü tîn ü Âdem ü Ḥavvâ muṣavver olmadan
Oldu rûşen **revnaḳ-ârâ-yı cemâliñ** ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 10). [revnaḳ-ârâ-yı cemâliñ, -iñ]

revnaḳdâr et-: *Süslemek, bezenmek.*

Ey meh-i tâbende nûrı kimden etdiñ iḳtibâs
Bir şeb-i deycûru **revnaḳdâr eder** bu şûretiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 8). [revnaḳdâr eder, -er]

revnâkde-i bâġ-ı cihân: *Dünya bağının parlaklığı.*

Olup **revnâkde-i bâġ-ı cihân** ẓât-ı hümâyûnı
Revâyih-baḫş eder dâʾim meşâm-ı vaḳt ü ezmâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 65). [revnâkde-i bâġ-ı cihân, -]

revnak-efzâ: *Parlaklığı, güzelliği artıran.*

Şükûfe-zâr olan mülk-i dil-i şâh-ı cihân-ârâ
Hemîşe **revnaḳ-efzâdır** bütün ezhâr-ı ekvâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 14). [revnaḳ-efzâdır, -dır]

reyḥân: *Fesleğen denilen güzel kokulu bir bitki.*

Ḳad-i ṭûbâsına meftûn olup serv-i ḫırâmânı
Varınca bâġ-ı lâhûta hemân nâsûtuñ **reyḥânı**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 12). [reyḥânı, -ı]

ricâ et-: *Birinden bir şeyin yapılmasını istemek, dilemek.*

Baña biñ bir **ricâ etseñ** saña ʿarż-ı cemâl etmem
Firâḳımla tecennün eyleseñ ḥâliñ suʾâl etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 1). [ricâ etseñ, -se, -ñ]

rîḥ-i şarşar: *Şiddetli rüzgar, fırtına.*

Ḥayât-ı lemʿası söndü hemân-dem **rîḥ-i şarşarla**
Kim eyler istifâżâ her zamân mihriñ żiyâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 15). [rîḥ-i şarşarla, -la]

rind: *Kalender, aldırışsız, dünya işlerini hoş gören.*

Ger fedâ etsem râh-ı ʿaşḳıñda cânım ġam değil
Ol metâʿ-ı cism ü câna **rinde** ḥürmet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 4). [rinde,]

rind: *Gönül insanı, arif.*

Ger fedâ etsem râh-ı ʿaşḳıñda cânım ġam değil
Ol metâʿ-ı cism ü câna **rinde** ḥürmet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 4). [rinde,]

risâle: *Genellikle belli bir konuda yazılmış küçük kitap, broşür. II Mektup.*

Fenn-i ḥarb âdâbını Edhem Pâşâdan gördüler
Oḳusun Yunânîler mektebde bu **risâleyi**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 6). [risâleyi, -yi]

rişte-i güftâr: *Söz ipliği.*

Hezârân ḥall u ʿaḳdında uzandı **rişte-i güftâr**
Raḳîb-i cân-ḫırâşîde hemân mebhût u lâl etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 3). [rişte-i güftâr, -]

rişte-i ḥubb u vedâd: *Sevgi ve muhabbet ipliği.*

Fevziyâ ʿîd-i şerîfi saʿd u tebrîk eylerim
Rişte-i ḥubb u vedâdı böyle taḥrîk eylerim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 38). [rişte-i ḥubb u vedâdı, -ı]

rû: *Yüz, çehre, satıh.*

1. Ġonce gül berge ṣarılmış eylemiş **rûyın** nihân
   Bunda bir ḥikmet nümâyân ṣorayım ḫâre ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 7). [rûyın, -y, -ın]
2. Ol ṣefîʿ-i müẕnibîñ dâmenini âl eylerim Kim anıñ **rûyunda** lâmiʿ mihr-i ṣefḳat âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 10). [rûyunda, -y, -u, -ñ, -da, -]

rûḥ: *Ruh, can.*

1. Ḳavs-ı miḫnet sînemi cerḥ etdi dermân ey ṭabîb
   Rûḥ vedâʿ etmekde cisme ol ṣitâbân ey ṭabîb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 2). [rûḥ,]
2. ʿÂṣıḳâne dûzaḫ-ı hicriñle etme gel ʿaẕâb Âdeme cennet **ruḫuñdur** ey melâʾik peykeri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 4). [ruḫuñdur, -uñ, -dur]
3. Ṭabîbdir derdlere dermân devâ isterseñ ey ġâfil
   Ġıdâdır **rûḥa** ʿaṣḳıñ bâdesi nûş et devâdan geç
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 8). [rûḥa, -a]
4. Nûrundan Ḫudâ yaratdı **rûḥuñ** Eṣyâdan evvel yaratdı **rûḥuñ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 7). [rûḥuñ, -uñ]
5. Nûrundan Ḫudâ yaratdı **rûḥuñ** Eṣyâdan evvel yaratdı **rûḥuñ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 8). [rûḥuñ, -uñ]
6. Rûḥuñdan ẓuhûr eyledi ervâḥ Ervâḥa meʾḫâẕ yaratdı fettâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 19). [rûḥuñdan, -uñ, -dan]

rûḥânî: *Ruhla ilgili, rûha âit; maddî ve cismânî tarafı olmayan, mânevî.*

Saña teʾsîr eder mi âteş ü şimşîr-i cismânî Eser etmez çün envâr ne cismânî ne **rûḥânî**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 48). [rûḥânî,]

ruḥ-ı âfâḳ-ı ḥüsn: *Güzellik ufkunun yanağı,yüzü.*

Tecellî eyledi Ḥilmî **ruḫ-ı âfâḳ-ı ḥüsnünden** Bi-ḥamdi'llâh nihâyet rûʾyet-i ʿîd-i hilâl etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 13). [ruḫ-ı âfâḳ-ı ḥüsnünden, -ün, -den, -]

rûḥ-ı aʿẓam: *En büyük ruh. Hz. Peygamber'in ruhu.*

Derd ü ġamdan bir eser ḳoyma mübârek ḳalbine ʿArş-ı aʿlâ **rûḥ-ı aʿẓam** ḳudsiyânıñ ʿaşḳına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 12). [rûḥ-ı aʿẓam, -]

rûḥ-ı ḥaydar: *Hazreti Ali'nin ruhu.*

Ṣâbıḳ-ı ġafletle mi ḥarbe cesâret aldılar Bilmiyorlar mı berâber **rûḥ-ı Ḥaydar** dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 24). [rûḥ-ı ḥaydar, -]

rûḥ-ı peyâmber: *Peygamber ruhu*

Emr edince ümmete ḥarb u cihâdı her zamân Anlara nuṣret verir **rûḥ-ı peyâmber** dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 6). [rûḥ-ı peyâmber, -]

rûh-ı pür-fütûḥ: *Lütf-u İlâhîye ulaşmış ruh.*

Ṣuʿûd etdi o **rûḥ-ı pür-fütûḥ** lâhûta bî-şübhe Girer mi berzaḫa âyâ ki ʿanḳâ iğbirarından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 17). [rûḥ-ı pür-fütûḥ, -]

ruhsâr: *Yanak, ruh, yüz, çehre.*

1. Desem ey mâh göster ol **ruḫsârını** bir kez n'olur
   Ḳan döken ebrûlarıñ ol demde şeşper gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 13). [ruḫsârını, -ı, -nı]
2. Raḥm u şefḳat eyler elbetde perîşân ḥâlime
   Gösterir **ruḫsârını** gül bülbül-i zâre ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 4). [ruḫsârını, -ı, -n, -ı]
3. Hep münevver oldu rûy-ı arż-ı ʿaşḳda ḫâṣ u ʿâm Ḳıblegâh farż etdiler **ruḫsârını** ehl-i ṣiyâm
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 24). [ruḫsârını, -ı, -nı]

ruhṣat: *İzin, müsaade.*

Baġ-ı ḥüsnüñ görmeye bir demde **ruḫṣat** isterim Serv-i nâzım ḳâmet-i ṭûbâyı rûʾyet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 1). [ruḫṣat,]

rû-nümûn: *Far. Yüz gösterici, zuhur edici.*

ʿAndelîbân nâle vü feryâd edin gündür bu gün Gülşen-i sevdâ vü ʿaşḳda verd-i ḫandân **rû-nümûn**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 14). [rû-nümûn,]

rû-nümûn ol-: *Yüz göstermek, meydana çıkarmak.*

Ḫâk-i pây u zîr-i pây-ı reʾfetiñ kuḥl-ı ʿuyûn ʿÂṣıḳân hep oldu sevdâ-yı ruḫuñla rû-nümûn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 22). [rû-nümûn oldu, -du]

rûşen ol-: *Aydınlanmak, nurlanmak; açığa çıkmak, görünür olmak.*

Buldu ṣûret ol heyûlâ-yı cemâliñ ibtidâ Oldu rûşen şems-i ʿulyâ-yı cemâliñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 2). [rûşen oldu, -du]

Mâʾ ü tîn ü Âdem ü Ḥavvâ muṣavver olmadan
Oldu rûşen revnaḳ-ârâ-yı cemâliñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 10). [rûşen oldu, -du]

rû-siyâh: *Yüzü kara.*
Tevbekâr ol bil ʿazâb-ı dûzaḫı ey **rû-siyâh**
Ḥażret-i Ġaffâra yalvar dâmen-i amâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 7). [rû-siyâh,]

rütbe: *Makam, mevki, aşama.*

1. **rütbe** çoḳdur evsâḫ-ı zünûb u maʿṣiyet aṣâm
Ki taṭhîr edemez ânı cihânıñ baḥri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 5). [rütbe,]
2. **rütbe** saṭvet-i şâhâneyi gösterdi ki ʿasker Şaḥârî-i vegâda hep ʿaḳıllar ḥayrete daldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 3). [rütbe,]

rûy: *Yüz.*

1. Mâhitâb ʿarż eder **rûyun** şâhâne
Encüm-i âsumân çıḳar seyrâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 9). [rûyun, -uñ]
2. Gösterse yine **rûyını** elvâḥ-ı ṭabîʿat eyler idim ülfet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 17). [rûyını, -ı, -n, -ı]

rüʾyet: *Görme, görülme.*
Baġ-ı ḥüsnüñ görmeye bir demde ruḫṣat isterim
Serv-i nâzım ḳâmet-i ṭûbâyı **rüʾyet** isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 2). [rüʾyet,]

rüʾyet-i ʿîd-i hilâl: *Bayramın habercisi olan hilali görmek.*
Tecellî eyledi Ḥilmî ruḫ-ı âfâḳ-ı ḥüsnünden
Bi-ḥamdi'llâh nihâyet **rüʾyet-i ʿîd-i hilâl etdim**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 14). [rüʾyet-i ʿîd-i hilâl etdim, -]

rûy-ı arż-ı ʿaşk: *Aşkın yeryüzü.*
Hep münevver oldu **rûy-ı arż-ı ʿaşḳda** ḫâṣ u ʿâm
Ḳıblegâh farż etdiler ruḥsârını ehl-i şiyâm
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 23). [rûy-ı arż-ı ʿaşḳda, -da]

rûy-ı melâl: *Kederli yüz.*
Ṭoġ ey mihr-i saʿâdet sen şehâmetle ṣabâḥ oldu
Ṭoġarsa nûr aḳar Ḥilmî mehiñ **rûy-ı melâlinden**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 12). [rûy-ı melâlinden, -i, -n, -den]

rûy-ı zemîn: *Yer yüzü.*
Şarḳ u ġarba pertev-endâz-ı ʿinâyetdir özü
Oldu pertev âfitâb-ı ʿadl ile **rûy-ı zemîn**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 20). [rûy-ı zemîn, -]

ruz: *Gün, gündüz.*
Çıḳardı Ḥilmî bir ʿasker kemâl-i şevḳ ile târîḫ
İlâhî mevlidi **rûzun** saʿîd eyle Ḥamîd Ḫâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 24). [rûzun, -uñ]

rûz u leyâl: *Gündüz ve gece.*
Açılsın râʾyet-i ġufrân temevvüc eylesin Yâ Rab
ʿİbâdıñ ḫavf eder **rûz u leyâl** ḫaşrıñ cezasından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 20). [rûz u leyâl, -]
Her şeb-i ġamda ederdim tâ seḥer fikr ü ḫayâl
Deşt-i firḳatde ḳılardım âh u zâr **rûz u leyâl**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 2). [rûz u leyâl, -]

rûz u şeb: *Gündüz ve gece.*
Geçdi ʿişyân ile hep ey ġâfir-i zenb-i ʿaẓîm
ʿÖmrümüñ her sâl u mâhı **rûz u şeb** her saʿâti *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 6). [rûz u şeb, -]*

rûze-i firḳat: *Ayrılık günleri II. Oruç günleri.*
Vuṣlat-ı dildâr degil mi ʿîd ber-bâlâ-yı ʿîd
Olduġu gün **rûze-i firḳat** göñülden nâ-bedîd
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 28). [rûze-i firḳat, -]

rûze-i hicrân: *Ayrılık orucu.*

1. Ḥilʿat-ı ʿîd-i viṣâliñ ziynet-ârâ-yı vücûd
Geçdi mâhım **rûze-i hicrân** beşâret el-ġıyâṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 10). [rûze-i hicrân, -]
2. Rûze-i hicrânıñ olmaz mı o ʿîd-i vuṣlatı Şâhid-i maḳṣad giyerdi câme-i pür-ziyneti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 29). [rûze-i hicrânıñ, -ıñ]

rûz-gâr-ı ġam: *Keder rüzgarı.*
Rûz-gâr-ı ġamla söndü ḳandîl-i iḳbâlim âh
Ebr-i ẓulmet içre gösterdim bütün âṣârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 19). [rûz-gâr-ı ġamla, -la]

rûz-ı ʿîd et-: *Bayram günü ‖ zevk ve eğlence vaktine cevirmek.*
Bu şeb ol mâh-liḳâyı seyr edip bir **rûz-ı ʿîd etdim**
Göñül pervânesi gitdi görünce şemʿa-i sûzân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 15). [rûz-ı ʿîd etdim, -di, -m]

rûz-ı maḥşer: *Mahşer günü.*
Günahkârım n'olur ḥâl-i melâlim **rûz-ı maḥşerde**

Şefâʿat eylemez ise nebîler faḫri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 13). [rûz-ı maḥşerde, -]

rûzigâr-ı ġamm-ı hevlnâk: *Korkunç gam rüzgarı.*
Naẓar ḳıl **rûzigâr-ı ġamm-ı hevlnâk** şulara şaldı
Ḥarâmîler leʾâlî-i refâh u cevheri çaldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 45). [rûzigâr-ı ġamm-ı hevlnâk, -]

S

saʿâdet: *Mutluluk.*
Cihânda ṣervet-i mâl u menâle iʿtibâr etmem
Saʿâdetle be-kâm olsam yine ben iftiḫâr etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 2). [saʿâdetle, -le]

saʿâdet-yâb et-: *Mutluluğu bulduran.*
Saʿâdet-yâb eden ʿâlemde insânı ṣadâḳatdır
Sadâḳatdan murâd herbir umûrda istiḳâmetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 1). [saʿâdet-yâb eden, -en]

sâʿat: *Saat, vakit, zaman.*
Geçdi ʿiṣyân ile hep ey ġâfir-i ẕenb-i ʿaẓîm
ʿÖmrümüñ her sâl u mâhı rûz u şeb her **saʿâti**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 6). [saʿâti, -i]

sabâ: *Bahar rüzgârı, tan yeli.*
Ey **ṣabâ** al nâme-i cân u dili yâre götür
ʿUḳde-i zülfün açıp ṣad bûy-ı elṭâfın getir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 39). [ṣabâ,]

sabâh: *Güneşin doğduğu andan öğleye kadar geçen zaman, sabah.*

1. Sönerse zûr-ı ṣarṣarla bu şeb miṣbâh-ı iḳbâlim
   Żiyâ-yı mihr içün aṣlâ **ṣabâḥı** intiẓâr etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 4). [ṣabâḥı, -ı]
2. Ẓalâm-ı leyle bâʿiṣdir ġurûbı mâh-ı tâbânıñ
   Ṣabâḥı intiẓâr etmek ne mümkündür viṣâlinden
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 10). [ṣabâḥı, -ı]
3. ʿAşḳımıñ bir ẓerresin baḫş eyleyim yâre **ṣabâḥ**
   Ḥâlimi ʿarż edeyim çeşm-i füsûn-kâre **ṣabâḥ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 1). [ṣabâḥ,]
4. ʿAşḳımıñ bir ẓerresin baḫş eyleyim yâre **ṣabâḥ**
   Ḥâlimi ʿarż edeyim çeşm-i füsûn-kâre **ṣabâḥ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 2). [ṣabâḥ,]
5. Raḥm u şefḳat eyler elbetde perîṣân ḥâlime
   Gösterir ruḥsârını gül bülbül-i zâre **ṣabâḥ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 4). [ṣabâḥ,]
6. Vaṣlını taḥlîfle vaʿd etdirdim ammâ işbu şeb
   ʿAhd u mîṣâḳ etse de yâr ḳalḳar inkâre **ṣabâḥ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 6). [ṣabâḥ,]
7. Ġonce gül berge ṣarılmış eylemiş rûyın nihân
   Bunda bir ḥikmet nümâyân ṣorayım ḫâre **ṣabâḥ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 8). [ṣabâḥ,]
8. Şerḥa şerḥa oldu sînem tîġ-i cevr-i yâr ile
   Arasın bulsun ṭabîbân derdime çâre **ṣabâḥ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 10). [ṣabâḥ,]
9. Faḳr ḥâlle ḫûb cemâl ârzû olunmaz Ḥilmîyâ
   Durmayıp ḥâliñ hemân ʿarż eyle ḥünkâre **ṣabâḥ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 12). [ṣabâḥ,]
10. Serv-i nâzım gel ṣoḳul âġûş-ı ḥüzne bir **ṣabâḥ**
    Naġme-dâr ol ṣâḥ-ı ʿaşḳda bülbül-i şeydâ gibi
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 13). [ṣabâḥ,]

ṣabâḥ ol-: *Güneş doğup ortalık aydınlanmak.*
Ṭoġ ey mihr-i saʿâdet sen şehâmetle **ṣabâḥ oldu**
Ṭoġarsa nûr aḳar Ḥilmî mehiñ rûy-ı melalinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 11). [ṣabâḥ oldu, -du]

ṣâbıḳ-ı ġaflet: *Daha önceki dikkatsizlik.*
Ṣâbıḳ-ı ġafletle mi ḥarbe cesâret aldılar
Bilmiyorlar mı berâber rûḥ-ı Ḥaydar dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 23). [ṣâbıḳ-ı ġafletle, -le]

sâbit: *Yerinde duran, hareketsiz.*
Levḥ-i ʿâlem üzre **sâbit** nakş-ı vaḥdet âyeti
Keşf ü tefsîr olmadı esrâr-ı ḥikmet âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 1). [sâbit,]

ṣabr u mecâl: *Tahammül ve güç kuvvet.*
Var iken cânâ derûn-ı sînede ʿaşḳ âteşi
Ḳalmadı **ṣabr u mecâlim** raḥm u şefḳat isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 10). [ṣabr u mecâlim, -im]

saç-: *Yaymak, dağıtmak.*
Ḫûrşîd-i cihân-tâb **ṣaçıyor** nûr-ı hidayet ne luṭf u ʿinâyet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 3). [ṣaçıyor, -ı, -yor]

şaçıl-: *Ortalığa dağılmak, serpilmek, yayılmak, dökülmek.*

Ebr-i sevdâdan **şaçıldı** baḳ sirişkim gevheri
Dürre-i ġarrâ gibi pertev-feşândır her biri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 1). [şaçıldı, -dı]

şad: *Yüz, 100 sayısı, pek çok.*

1. çîn ebrûsına ḥayrân olur **şad** dîde-i âhû
   Şaḥârî-i muḥabbetde anıñla ittişâl etdim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 9). [şad,]
2. Ḥaşre dek eyle nedâmet **şad** teʾessüf ḥâline
   Gûşe-i nisyânda ḳalma çıḳ amân meydâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 19). [şad,]
3. Bâġ-ı dilde nev-nihâl-i baḫtımı ġars eyledim
   Ânı nezʿ etdi felek-i bî-amân **şad** âh u vâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 12). [şad,]
4. Maṭlaʿ-ı ʿaşḳdan tecellî eyledi şâhid-i ʿîd
   Verdi **şad** nûr-ı hilâl-i ebruvân şevḳ-i cedîd
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 20). [şad,]
5. Ey ṣabâ al nâme-i cân u dili yâre götür
   ʿUḳde-i zülfün açıp **şad** bûy-ı elṭâfın getir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 40). [şad,]

şad hezâr efsûs: *Yüz bin defa eyvah.*

Şerḥa şerḥa oldu sînem **şad hezâr efsûs** baña
Ḥâlime aġlar a Ḥilmî hep seḥer bülbülleri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 9). [şad hezâr efsûs, -]

şad nücûmun ictimâʿı: *Yüz(lerce) yıldızın bir araya gelmesi.*

Münevver eyleyen şaḥn-ı dili necm-i şuʿâʾıdır
Semâ-yı âsitânı **şad nücûmun ictimâʿıdır**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 22). [şad nücûmun ictimâʿıdır, -dır]

şad sâl: *Yüz yıl, yıllarca.*

Seni görmek müyesser olmasa bu Ḥilmîye **şad sâl**
Teʾessüf eylemem hem görmegi aṣlâ ḫayâl etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 5). [şad sâl, -]

saʿd u tebrîk eyle-: *Uğurlu ve hayırlı olmasını dileme.*

Fevziyâ ʿîd-i şerîfi **saʿd u tebrîk eylerim**
Rişte-i ḥubb u vedâdı böyle taḥrîk eylerim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 37). [saʿd u tebrîk eylerim, -r, -im]

sadâ: *Ses, avaz, yankı.*

1. Ne ḥikmet ʿandelîb-i dil vedâʿ etdi gülistâna
   Diyâr-ı cân u dil ḳaldı bugün maḥrûm **şadâsına**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 14). [şadâsına, -s, -ı, -n, -a]
2. Gel ey muṭrıb al âġûş-ı ṣafâya ṭurma ḳânûnu
   Dil-i şâʿir gelir şevḳe anıñ muḥriḳ **şadâsından**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 22). [şadâsından, -s, -ı, -n, -dan, -]

şadâ ver-: *Ses vermek.*

Cihânı şöyle bir gözden geçirdi menfeẕ-i mevtden
O dem ṭop-ı ecel verdi ṣadâ cismiñ ḥışârından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 10). [şadâ verdi, -di]

şadâkat: *Dostluk, içten bağlılık, doğruluk, vefalılık.*

1. Saʿâdet-yâb eden ʿâlemde insânı ṣadâḳatdır
   Sadâḳatdan murâd herbir umûrda istiḳâmetdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 2). [sadâḳatdan, -dan]
2. Saʿâdet-yâb eden ʿâlemde insânı **şadâḳatdır**
   Sadâḳatdan murâd herbir umûrda istiḳâmetdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 1). [şadâḳatdır, -dır]
3. Şeb-i yeldâda gün gördüm anıñ mirʾât-ı ḫâlinde
   Egerçi yazdılar ammâ **şadâḳat** var mı ḳâlinde
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 8). [şadâḳat,]

sadâkat bahri: *Samîmî bağlılık denizi.*

Ḳavânîn ü niẓâmet-i cârîdir deryâ-yı râşîde
Ṣadâḳat baḥrine at ṣandal-ı fikri selâmetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 6). [şadâḳat baḥrine, -n, -e]

sadâkat eyle-: *Bağlılık göstermek.*

Ṣadâḳat eyledim iṣbât reh-i ʿaşḳunda cânânıñ
Ḫaṭâsın gösterip derḥâl ḥazîn ü pür-melâl etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 5). [şadâḳat eyledim, -di, -m]

sad-ı fiġân: *Haykırışımın sesini.*

Kim eder gûş bülbülüñ efġânını vaḳt-i seḥer
Dilde **şad-ı fiġânımı** Mevlâma taḳdîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 10). [şad-ı fiġânımı, -ım, -ı]

sad-şalavât ol-: *Yüz(bin)lerce salavat olsun.*

Ṣad-ṣalavât olsun ber-i ṣa[ḥ]b-ı aḫbâr
Ṣad-selâm olsun ber-i âl u enṣâr
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 39). [şad-şalavât olsun, -]

Ṣad-ṣalavât olsun ber-i ṣa[ḥ]b-ı aḫbâr
Ṣad-selâm olsun ber-i âl u enṣâr
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 40). [ṣad-selâm olsun, -]

safâ-zâ: *Huzur veren, coşkulu (haller).*
Seniñ ṣubḥ u **ṣafâ-zâ** vü nizârıñdan olur bî-dâr
Bütün ezhârı aġlatdı fiġân u zârıñ ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 3). [ṣafâ-zâ,]

safḥa-i ʿâlem: *Âlem sayfası. II Dünya, cihan, yeryüzü.*
Kaʾinâta ḥükmü nâfiẕdir cihân fermân-beri
Ṣafḥa-i ʿâlemde Ḥilmî şân verir ṭuġrâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 18). [ṣafḥa-i ʿâlemde, -de]

ṣafḥa-yı kevn: *Varlığın merhalesi.*
Olaldan **ṣafḥa-yı kevne** vücûdum noḳtası menḳûş
Saña lâyıḳ yoḳ aʿmâlim ḫafî vü cehrî Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 7). [ṣafḥa-yı kevne, -]

saḥârî-i beyâbân-ı elem: *Üzüntü çölünün sahrası.*
Ṣaḥârî-i beyâbân-ı elemde ḳalmaġa ey dil
Ṣikâr-gâh-ı muḥabbetde âhû-çeşmân olur bâʿiş
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 3). [ṣaḥârî-i beyâbân-ı elemde, -de]

saḥârî-i muḥabbet: *Sevgi çölünde/sahrasında.*
O çîn ebrûsına ḫayrân olur ṣad dîde-i âhû
Ṣaḥârî-i muḥabbetde anıñla ittiṣâl etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 10). [ṣaḥârî-i muḥabbetde, -de]

saḥârî-i vegâ: *Savaş meydanında.*
O rütbe saṭvet-i şâhâneyi gösterdi ki ʿasker
Ṣaḥârî-i vegâda hep ʿakıllar ḫayrete daldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 4). [ṣaḥârî-i vegâda, -da]

sahbâ: *Şarap.*
Serverâ bezm-i elest mestânına **ṣaḥbâ** lebiñ
Nâdî-i ervâḥa bâdî ey ḳad-i ṭûbâ lebiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 1). [ṣaḥbâ,]

sâḥib: *Bir şeyin mülkiyetini ve o şeyi istediği gibi kullanabilme hakkını elinde bulunduran kimse, mâlik.*
Ḫayâl-i ẕıll-ı ʿâlemden bu hestîden ḥaẕer eyler
Başîret **şâḥibi** sırr-ı ḥaḳâyıḳa naẕar eyler
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 34). [ṣâḥibi, -i]

sâḥib-i ʿiffet: *İffet sahibi.*
Verir mi ṭıynet-i pâke felek hiç bir vaḳit miḥnet
Düşer mi câh-ı çirkâbe cihânda **ṣâḥib-i ʿiffet**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 12). [ṣâḥib-i ʿiffet, -]

ṣâḥib-i ʿiffet aṣâlet: *Namus sahibi ve soylu kişilerdir.*
Kemâl-i istiḳâmetle vaẕîfe-dâr olanlar hep
O ẕâtlar ki cihânda **ṣâḥib-i ʿiffet aṣâletdir**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 16). [ṣâḥib-i ʿiffet aṣâletdir, -dir]

sâḥib-liyâkat: *Liyakat sahibi.*
Çekdi dest Hilmî cihândan artık ʿavdet eylemez
Gitdi bir **ṣâḥib-liyâḳat** dense şâyân ey ṭabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 10). ṣâḥib-liyâḳat,]

sâḥil-res: *Kıyıya ulaşmış.*
Ḳalır mı keştî-i gönlüm bu girdâb-ı ġam-efzâda
Anıñ **sâḥil-resi** maḳṣûduna her ân olur bâʿiş
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 8). [sâḥil-resi, -i]

saḥn-ı dil: *Gönül sahnesi.*
Münevver eyleyen **ṣaḥn-ı dili** necm-i ṣuʿâʾıdır
Semâ-yı âsitânı ṣad nücûmun ictimâʿıdır
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 21). [ṣaḥn-ı dili, -i]

saḥn-ı dil-i Ḥilmî: *Hilmî'nin gönül sahnesi.*
Kî büved **ṣaḥn-ı dil-i Ḥilmî** heme pertev-feşân
Ger neyâyed ez-cemâlet tâb u iḥsân sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 13). [ṣaḥn-ı dil-i ḥilmî, -]

saḥn-ı ekvân: *Varlıklar meydanı.*
Ṭulûʿ-ı neyyir-i şevket zihî burc-ı ḫilâfetden
Ṣuʿâʿ-efşân-ı feyż oldı ser-â-ser **ṣaḥn-ı ekvâna**

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 2). [ṣaḥn-ı ekvâna, -a]

saḥn-ı gülzâr-ı cihân: *Dünyanın gül bahçesinin ortası.*
Ṣaḥn-ı gülzâr-ı cihân kesb-i leṭâfet etmege
Bülbüle feryâd u nâlân güle gülmek oldu şarṭ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 11). [ṣaḥn-ı gülzâr-ı cihân, -]

saḥn-ı ruḥsâr: *Yanağının ortası.*
Ṣaḥn-ı ruḥsârıñda menḳûş hâzihi cennât-ı ʿadn
Fedḫulûhâ ḫâlidîn sırrınca devlet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 11). [ṣaḥn-ı ruḥsârıñda, -ıñ, -da]

ṣaḥn-ı şühûd u ʿâlemi misl-i duḥâ: *Şahitler meydanı ve kuşluk vaktinin benzeri olan alem.*
Gösterip **ṣaḥn-ı şühûd u ʿâlemi misl-i duḥâ**
Râyiḥ oldu ẕevḳ-i laʿliñle bu bir vaḳt-i duḥâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 7). [ṣaḥn-ı şühûd u ʿâlemi misl-i duḥâ, -]

ṣaḥn-ı ṭarîkat: *Yolun ortası, orta yeri.*

Nihâl-i devḥa-i bâġ-ı şerîʿat murġ-ı şeb-ḫânı
Semend-i pâyına **ṣaḥn-ı ṭarîḳat** cây-ı cevlânı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 2). [ṣaḥn-ı ṭarîḳat, -]

ṣaḥrâ gibi: *Ova gibi.*

Seyre çıḳmış âfitâb ṣanki fezâ-yı ʿâleme
Bir ġarîbiñ hâme-i ḥüznüne bir **ṣaḥrâ gib**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 4). [ṣaḥrâ gibi, -]

ṣaḥrâ-yı ceng: *Savaş meydanında.*

Eylemez **ṣaḥrâ-yı cengde** vaḥşiyâne ḥarb u ceng
ʿAdl ü dâdı Türkleriñ çün günden eẕhâr dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 35). [ṣaḥrâ-yı cengde, -de]

ṣaḥrâ-yı dil: *Aşığın çöle dönmüş gönlü.*

Gördüm ebnâ-yı beşerde ḥayret-engîz bir cüce
Raḳṣ eder **ṣaḥrâ-yı dilde** ḳâmet-i bâlâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 10). [ṣaḥrâ-yı dilde, -de]

Ey sitemger şûḥ çeşmiñ âteş-i cevri hemân
Yaḳdı **ṣaḥrâ-yı dili** yoḳ mu selâmet el-ġıyâṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 8). [ṣaḥrâ-yı dili, -i]

ṣaḥrâ-yı ġam: *Gam ve keder çölü.*

Yâre tebrîk eyleyen ʿîd-i saʿîdi nâmedir
Ḳara yaşların döken **ṣaḥrâ-yı ġamda** ḫâmedir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 34). [ṣaḥrâ-yı ġamda, -da]

ṣaḥrâ-yı ḫilâfet: *Halifelik ovası, meydanı.*

Zümürrüd oldı **ṣaḥrâ-yı ḫilâfet** câ-be-câ elbet
Bugün kim iʿtibâr eyler hele laʿl-i Bedeḫşâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 53). [ṣaḥrâ-yı ḫilâfet, -]

ṣaḥrâ-yı ḥiṭâbet: *Hatiplik ovası, meydanı.*

Boş mu ḳalacaḳ böyle bu **ṣaḥrâ-yı ḥiṭâbet**
gül-zâr-ı leṭâfet -
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 7). [ṣaḥrâ-yı ḥiṭâbet, -]

saʿîd et-: *Mübarek kılmak.*

Naḥıs göstermiş erbâb-ı nücûm taḳvîm-i sâlında
Felek devr eyledi dil-ḫᵛâhım üzre ben **saʿîd etdim**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 10). [saʿîd etdim, -di, -m]

saʿîd eyle-: *Üstün ahlâkı sebebiyle Hak katında makbul olma.*

Çıḳardı ḤilmÎ bir ʿasker kemâl-i şevḳ ile târîḫ
İlâhî mevlidi rûzun **saʿîd eyle** Ḥamîd Ḫâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 24). [saʿîd eyle, -]

sâḳî-i bezm-i muḥabbet: *Muhabbet meclisinin kadeh sunanı.*

Meded ey **sâḳî-i bezm-i muḥabbet** ṭoldur aḳdâḥı
Şarâb-ı ʿaşḳ ile ser-mest olan geçmez Ḫudâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 23). [sâḳî-i bezm-i muḥabbet, -]

sâḳî-i devrân: *Felek sakisi. II Ecel, ölüm.*

Verip ol **sâḳî-i devrân** bahâya bâde-i iḥsân
Ḫoşâ pür-neşve dil şimdi ʿAẕîm sûr-ı cedîd etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 19). [sâḳî-i devrân, -]

sâkit dur-: *Sessiz kalmak.*

Bilmem niye **sâkit duruyor** bülbül-i şeydâ
varken gül-i raʿnâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 5). [sâkit duruyor, -(u)yor]

sâkiyâ: *Ey saki.*

Sâḳiyâ ṭoldur mey-i tevḥîdi içsün ʿâşıḳân
Sen de mest ol bezm-i ʿaşḳda gûşe-i mestâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 15). [sâḳiyâ,]

ṣal-: *Koyvermek, salıvermek.*

Naẕar ḳıl rûzigâr-ı ġamm-ı hevlnâk şulara **ṣaldı**
Ḥarâmîler leʾâlî-i refâh u cevheri çaldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 45). [ṣaldı, -dı]

ṣal: *Yıl.*

Ṭırnovayla Yeñişehri pâdişâh aldı bu **sâl**
Nuṣret-i sübḥân ola her demde rehber dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 45). [sâl,]

ṣâl u mâh: *Yıl ve ay.*

Geçdi ʿişyân ile hep ey ġâfir-i ẕenb-i ʿaẕîm
ʿÖmrümüñ her **sâl u mâhı** rûz u şeb her saʿâti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 6). [sâl u mâhı, -ı]

salât ile selâmı eyle-: *(Hz. Peygambere ve onun soyundan gelenlere saygı bildirmek için okunan dua). etmek.*

Varınca ravża-i pâk-ı Resûle söyledi der-ân
Ṣalât ile selâmı çün ġıyâben eyledim her ân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 26). [ṣalât ile selâmı eyledim, -di, -m]

salât ver-: *Hüsn-ü senâ da bulunma.*

Mâsivâya raġbet etme şevḳ ile îmâna gel
Ver ṣalât peyġambere kâşâne-i sulṭâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 2). [ṣalât ver, -]

ṣalât-ı ḫams: *Beş (vakit) namaz.*

Eger müʾmin iseñ cânâ **ṣalât-ı ḫamsı** terk etme

ʿİbâdet eyle Sübḥâna amân nehy-i Ḫudâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 9). [ṣalât-ı ḫamsı, -ı]

salâvât u selâm: *Dualar ve selamlar.*
Yâ ḫayrü'l-verâ **ṣalâvât u selâm**
ʿAleyke ilâ sâʿâtü'l-ḳıyâm
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 11). [ṣalâvât u selâm, -]

sâlik-i râh-ı şehâdet: *Şehitlik yolunun yolcuları.*
Ehl-i beyt-i ḥażret-i ḫayrü'l-enâmiñ ʿaşḳına
Sâlik-i râh-ı şehâdet ḫûn-feşânıñ ʿaşḳına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 4). [sâlik-i râh-ı şehâdet, -]

şallan-: *Hareket etmek, bir o tarafa bir diğer tarafa kımıldamak.*
Bir şecer ki zirvesi ḫâk-i zemîni bûs eder
Ṣallanır bâd-ı seḥerle dalları ṭûbâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 12). [ṣallanır, -ır]

şâmit u sâkit: *Sessiz ve suskun.*
Gülistân-ı göñülde murġ-ı cândır **şâmit u sâkit**
Uṣanmış mı ʿaceb bülbül gülün sürḫ-i ʿiẕârından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 3). [ṣâmit u sâkit, -]

sandal-ı fikr: *Düşünce teknesi.*
Ḳavânîn ü niẓâmet-i câhîdir deryâ-yı râşîde
Ṣadâḳat baḥrine at **şandal-ı fikri** selâmetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 6). [ṣandal-ı fikri, -i]

sânihât-ı fikr: *Ansızın gelen düşünceler/ fikirler.*
Ṭâḳ-ı sevdâ üzre yazdım **sâniḥât-ı fikrimi**
Oḳuyanlar dediler bu bir kitâb-ı müsteṭâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 9). [sâniḥât-ı fikrimi, -im, -i]

sanki: *Sanki, güya.*
Seyre çıḳmış âfitâb **şanki** fezâ-yı ʿâleme
Bir ġarîbiñ hâme-i ḥüznüne bir ṣaḥrâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 3). [ṣanki,]

sapla-: *(Bir şeyi bir yere) Kuvvetle batırmak, hızlı bir vuruşla sokmak.*

1. Ḫançer-i müjgân-ı yâre sîne göstermek ne güç
   Ṣaplanır tîġ-i cefâsı ḫûn-niṣâre düş de gör
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 4). [ṣaplanır, -n, -ır, -]
2. Mevc-i sevdâdan ḥaẕer eyler iken ben dâʾimâ
   Bağrıma **ṣapladı** eyvâh işte ʿaşḳıñ ḫançeri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 8). [ṣapladı, -dı]

sar-: *Örtmek, sarıp sarmalamak.*
Ṣardırıp iḳlîm-i cismi leşker-i kâkülleri
Taḫt-ı dilde pâdişâh-ı ʿâlî-şânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 3). [ṣardırıp, -dır, -ıp]

sar-: *Etrafını kuşatmak, kolları ile kucaklamak.*
Ḫalḳa-i bâb-ı ḳanâʿat oldu çün cây-ı emân
Ṣarılıp luṭf-ı Ḫudâya bâb-ı vaḥdet bekleriz
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 12). [ṣarılıp, -ıl, -ıp]

sarar-: *Yüzünün rengi solmak.*
Zevâle ermeden gülşen gülistânda fiġân ḳopdu
Ṣarardı ġoncanıñ beñzi hezârıñ âh u zârından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 26). [ṣarardı, -dı]
Çehre-i gülzârı taṣfîr eylemiş bâd-ı ḫazân
Ġonca gül iken **şararmış** vech-i aḥmer-dâra hayf
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 4). [ṣararmış, -mış]

şarf et-: *Tüketmek, harcamak.Kullanmak.*
Bâġ-ı sînemde görüp iḳbâlimiñ ezhârını
Bû-feşân bir ġonceye **şarf etmişim** efkârı ben *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 8). [ṣarf etmişim, -miş, -im]*

şarf et-: *Tüketmek; harcamak, kullanmak.*
Cülûsundan beri **şarf etmede** efkârını ḫayra
Erişdi pertev-i mihr-i ʿadâlet cümle büldâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 49). [ṣarf etmede, -de]

şarf-ı enfâs-ı ḥayât-ı câvidân eyle-: *Ebedi hayatın nefesini tüketmek.*
Dem-â-dem **şarf-ı enfâs-ı ḥayât-ı câvidân eyler**
Bu dem şevḳ-i cedîd ḥâṣıl olubdur ʿandelîbâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 3). [ṣarf-ı enfâs-ı ḥayât-ı câvidân eyler, -e]

şarıl-: *Sarılmak, kucaklaşmak.*
Ġonce gül berge **şarılmış** eylemiş rûyın nihân
Bunda bir ḥikmet nümâyân ṣorayım ḫâre ṣabâḥ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 7). [ṣarılmış, -mış]
Dâmen-i yâre **şarıldım** bir seḥer vuṣlat içün
N'eylerim firḳat şebinde nâ-tamâm envârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 9). [ṣarıldım, -dım]

sarıl-: *Sarılmak, kucaklaşmak.*
Gel **şarıl** bâb-ı necâta var ise ʿaḳlıñ eger
Ḳıblegâh-ı ins ü cindür cevher-i iḥsâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 9). [ṣarıl,]

sars-: *Sallamak II sarsmak.*
Binâ-yı cismini **şarṣdı** felek zîrâ esâsından
Ḫasâra uġrâdı ḳaṣr-ı dili mevtiñ

belâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 1).
[şarşdı, -dı]

saṭvet: *Güç, kuvvet.*
Ḥaṭṭ u ḫâl u çeşm ü ġamze ḥüsn ü ân ebru kemâñ
Ṭoplanup gösterdi **saṭvet** bir dile Dârâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 4).
[saṭvet,]

saṭvet-i baḥr ü beri: *Yer (kara) ve denizlerin karşı konulmaz derecede zorlu ve ezici kuvveti.*
Lâ-cerem tevfîḳ-i Ḥaḳdır her umûr-ı rehberi
Ġıbta-baḫşâ-yı cihândır **saṭvet-i baḥr ü beri**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 12).
[saṭvet-i baḥr ü beri, -]

saṭvet-i ḥarbiyye: *Zorlu, ezici savaş.*
Ṭâḳ-ı eflâka yazdılar ḫâme-i zerle kâtibân
Bu ṣavlet-i şîrâneyi bu **saṭvet-i ḥarbiyyeyi**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 6).
[saṭvet-i ḥarbiyyeyi, -(y)i]

saṭvet-i şâhâne: *Karşı konulmaz derecede zorlu ve ezici kuvvet, sindirici, boyun eğdirici güç.*
O rütbe **saṭvet-i şâhâneyi** gösterdi ki ʿasker
Ṣaḥârî-i vegâda hep ʿakıllar ḥayrete daldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 3).
[saṭvet-i şâhâneyi, -(y)i]
İbtidâ-yı ḥarbde nâdim oldular Yunânîler
Saṭvet-i şâhâne verdi beht ü ḥayret vâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 2).
[saṭvet-i şâhâne, -]

ṣavlet: *İhtişam; güç, kudret.*
ʿAskerleriñ **ṣavleti** etdi ḥayrân devletleri
Gördüler hep âteş ṣaçar ṭop u tüfeng mermiyyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 7).
[ṣavleti, -i]

savlet: *Güç, kuvvet.*
Ḥaydarâne **ṣavletin** gördü ʿadûsu sû-be-sû
ʿAvn-i Ḥaḳdır yâveri tevfîḳe rehber dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 9).
[ṣavletin, -iñ]

savlet-i şîrâne: *Arslanca saldırış.*
Ṭâḳ-ı eflâka yazdılar ḫâme-i zerle kâtibân
Bu **ṣavlet-i şîrâneyi** bu saṭvet-i ḥarbiyyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 6).
[ṣavlet-i şîrâneyi, -(y)i]

ṣavlet-i şîrâne: *Arslanca saldırış.*
Ṭâḳ-ı eflâka yazdılar ḫâme-i zerle kâtibân
Bu **ṣavlet-i şîrâneyi** bu saṭvet-i ḥarbiyyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 6).
[ṣavlet-i şîrâneyi, -(y)i]

saʿy-ı mezîd et-: *Çalışma gayretini arttırmak.*
Ḥaḳâyıḳ-ı ʿulûmu ʿaşḳ-ı cânândan ümîd etdim
Alıp dânâ-yı ḳudretden sebaḳ **saʿy-ı mezîd etdim**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 2).
[saʿy-ı mezîd etdim, -di, -m]

sebaḳ: *Ar. 1. Ders, talim. 2. Öndül.*
Ḥaḳâyıḳ-ı ʿulûmu ʿaşḳ-ı cânândan ümîd etdim
Alıp dânâ-yı ḳudretden **sebaḳ** saʿy-ı mezîd etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 2).
[sebaḳ,]

sebeb: *Neden, gerekçe.*

1. Zülf-i cânân nükhet-i müşki baña şemm etdirir
   Ol **sebebden** ʿanber-i sârâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 12).
   [sebebden, -den]
2. Aḳıyor çeşm-i niyâzım ışlatır âġûşumu
   Ol **sebebden** mevce-rîzdir gözlerim deryâ gibi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 8).
   [sebebden, -den]
3. Bu iki luṭf-ı Ḫudâya cân verir ʿOs̱mânlılar
   Ol **sebebden** ḳan döker efrâd-ı ʿasker dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 14).
   [sebebden, -den]
4. Bülbülün efġânını tezyîde bir güldür **sebep**
   Naġme-i murġ-ı dile ḫayrân olan añlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 9).
   [sebep,]

sebep ol-: *Neden olmak, yol açmak.*
Metâʿ-ı fikretiñ ġârâtına özge **sebep olmaz**
Ḥarâmî çeşm ile Ḫilmî o ḥüsn ü ân olur bâʿi̱s̱
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 11).
[sebep olmaz, -maz]

secde-i Raḥmân: *Merhamet sâhibinin secdesi.*
Ḳıl teveccüh ḳaʿbe-i ʿulyâya et farżı edâ
Ser-fürû eyle Ḫudâya **secde-i Raḥmâna** gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 6).
[secde-i raḥmâna, -a]

sedd et-: *Engel olur.*
Sedd edip râh-ı serây-ı vaşlı feṯḥ olmaḳ muḥâl
Ehl-i hicrâna muʿâdil bâb-ı Ḫayber gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 5).
[sedd edip, -ip]

sefâhat: *Akılsızlık, idraksizlik; eğlence.*
Deger mi bir pûla şu dehriñ eẕvâḳı taṣavvûr et
Sefâhatle geçen ʿömrüñ şoñı mühlik felâketdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 12).
[sefâhatle, -le]

sefer-ber: *Savaşa gönderilmek üzere hazırlanmış veya savaşa girmiş.*
Hᵛâb u râḥatla ġunûde ẓanneden Yunânîler

Bildiler ʿOs̲mâniyânı hep **sefer-ber** dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 26). [sefer-ber,]

seḥâb u ebr-i ẓulmet: *Karanlık bulutlar.*
Seḥâb u ebr-i ẓulmetden müberrâ hangi bostândır
Ki böyle maẓhar olmuşdur hemân mihr-i dıraḫşâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 11). [seḥâb u ebr-i ẓulmetden, -den]

seḥâb u ebr-i ẓulmet: *Karanlık bulutlar.*
Seḥâb u ebr-i ẓulmetden müberrâ hangi bostândır
Ki böyle maẓhar olmuşdur hemân mihr-i dıraḫşâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 11). [seḥâb u ebr-i ẓulmetden, -den]

seḥâb-ı ḥayret: *Şaşkınlık bulutu.*
Kevkeb-i burc-ı melâhetdir cemâliñ ey perî
Münir-i vechiñ **seḥâb-ı ḥayrete** ḳor ḫâveri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 2). [seḥâb-ı ḥayrete, -e]

seḥâb-ı lutf u ihsân: *Yardım ve ihsan bulutu.*
Seḥâb-ı lutf u ihsânı hele ʿasr-ı hümâyûnda
Füyûżât-baḫş olur elbet ḳadîm ol ebr-i nîsâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 15). [seḥâb-ı lutf u ihsânı, -ı]

seḥâb-ı ẓulmet: *Karanlık bulut.*
Seḥâb-ı ẓulmete girdi meh-i tâbân ḥicâbından
Ṭoġ ey mihr-i muḥabbet ufḳ-ı ḳalbiñ maverasından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 27). [seḥâb-ı ẓulmete, -e]
Nûr-ı çeşmânım **seḥâb-ı ẓulmete** girdi bu şeb
ʿArż-ı dîdâr etmege mâh yoḳ mu imkân ey ṭabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 3). [seḥâb-ı ẓulmete, -e]

seher: *Tan yerinin ağarmasından biraz önceki zaman ve şafağın sökmek üzere olduğu vakit.*

1. Ṭoġsa o mihr-i muḥabbet ufḳ-ı dilden bir **seḥer**
   ʿArż-ı dîdâr etmege çün mâh-ı nev eyler ḥicâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 7). [seḥer,]
2. Ne ağlarsın **seḥerlerde** nedir efkârıñ ey bülbül
   Gül-i ḥamrâya mı meylin nedir esrârın ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 1). [seḥerlerde, -ler, -de]
3. Dâmen-i yâre ṣarıldım bir **seḥer** vuṣlat içün
   N'eylerim fırḳat şebinde nâ-tamâm envârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 9). [seḥer,]
4. Gül-i ruḫsârı ṣoldurdı **seḥerde** bülbülüñ zârı
   Teverrüm eyledi ol yâr ḥayât-ı câvidândan geç
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 11). [seḥerde, -de]

seher bülbülleri: *Seher vakti öten bülbüller.*
Şerḥa şerḥa oldu sînem ṣad hezâr efsûs baña
Ḥâlime aġlar a Ḥilmî hep **seḥer bülbülleri**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 10). [seḥer bülbülleri, -]

selâmet: *Esenliğe kavuşma, huzura erme.*
Ḳavânîn ü niẓâmet-i câhîdir deryâ-yı râşîde
Ṣadâḳat baḥrine at ṣandal-ı fikri **selâmetdir**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 6). [selâmetdir, -dir]
Ey sitemger şûḫ çeşmiñ âteş-i cevri hemân
Yaḳdı ṣaḥrâ-yı dili yoḳ mu **selâmet** el-ġıyâs
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 8). [selâmet,]

selâmet bul-: *Esenlik bulmak, gönlü huzura ermek, mutlu olmak; sıkıntılardan kurtulmak.*
Cihânda dâʾimâ Ḥilmî **selâmet bulmaḳ** isterseñ
Diliñ çek mâsivâdan ġıybet ü zemm ü riyâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 13). [selâmet bulmaḳ, -mak]

semâ-yı âsitân: *Gökyüzünün kapısı/eşiği.*
Münevver eyleyen ṣaḥn-ı dili necm-i şuʿâʾıdır
Semâ-yı âsitânı ṣad nücûmun ictimâʿıdır
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 22). [semâ-yı âsitânı, -ı]

semâ-yı fikr: *Düşünce arşı.*

1. Ebr-i ẓulmet etdi istîlâ **semâ-yı fikrimi**
   Yaş döker bostân-ı ʿaşḳa gözlerim mis̲l-i seḥâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 5). [semâ-yı fikrimi, -imi, -i]
2. Ebr-i ẓulmet etdi istîlâ **semâ-yı fikrimi**
   Söndü mişbâḥ-ı muḥabbet mihr-i vuṣlat ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 9). [semâ-yı fikrimi, -im, -i]

semâ-yı maʿrifet: *Maharetin, hünerin gökyüzü.*
Gülistân-ı ḥaḳîḳat şânınıñ verd-i bû-efşânı
Semâ-yı maʿrifet mihr-i münîri cism-i nûrânî
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 4). [semâ-yı maʿrifet, -]

semend-i pây: *Atın ayağı.*
Nihâl-i devḥa-i bâġ-ı şerîʿat murġ-ı şeb-ḫânı
Semend-i pâyına ṣaḥn-ı ṭarîḳat cây-ı

cevlânı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 2). [semend-i pâyına, -ı, -(n)a]

sen: *İkinci tekil şahıs zamiri II Aşık, şair.*

1. Ente Vehhâb u Kerîm u faʿtenî mâ-fi'ż-żamîr
   Saña tefvîz eyledim cümle ʿumûr u ḥâleti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 4). [saña, -e]
2. Sen beni bağışla yâ Rab ol ḥabîb-i ekreme
   Maḫz-ı raḥmetdir vücûd u ẕât u ḳadd ü ḳâmeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 7). [sen,]
3. Olaldan ṣafḥa-yı kevne vücûdum noḳṭası menḳûş
   Saña lâyıḳ yoḳ aʿmâlim ḫafî vü cehrî Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 8). [saña, -e]
4. ʿUḳûl-ı kâʾinât ḥayrân ser-â-ser vaṣf-ı ẕâtıñda
   Seni medḥ eyleyen rabb-i kerîmdir yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 4). [seni, -i]
5. Ezelde bendeyim ben de **seniñ** her târ-ı zülfünde
   Siyâh gîsûlarıñ ʿanber şemîmdir yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 5). [seniñ, -iñ]
6. Seni yâd ederek buldu necâtı enbiyâʾ ġamdan
   Gülistân oldu çün âteş Ḫalîle yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 5). [seni, -i]
7. Cândan özge var mıdır ʿarż etmege şeyʾ-i nefîs
   O **seniñdir** tâ ezelden aña raġbet isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 6). [seniñdir, -in, -dir]
8. Ḫâne-i ḳalbindeki bu Ḫilmî zârıñ âteşin
   Sen de ey bî-dâd u inṣâf öyle yâre düş de gör
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 10). [sen,]
9. Sen de biñ derd ü belâ-yı cevr-i yâre düş de gör
   Laḥẓada biñ ḳan döker bir dil-fikâre düş de gör
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 1). [sen,]
10. Ḫarîs ü bed-fiʿâl olma vefâsı var mı dünyânıñ
    Maḳâm-ı rifʿatiñ ancaḳ **saña** bâb-ı ḳanâʿatdir
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 14). [saña, -e]
11. Vücûduñla tefâḫḫur eyleme fikr et fenâyı **sen**
    O tende naġme-sâz bülbül ayâ murġ-ı emânetdir
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 17). [sen,]
12. Muṭahhar ḳılmaḳ isterseñ çirkâbdan vücûduñ **sen**
    Ki âb u istiḳâmetle teṭahhur et nezâfetdir
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 9). [sen,]
13. Taḫtgâhıñdır **seniñ** bu kişveristân-ı göñül
    Olmasın vîrâne müşrif ḳıl ʿimâret el-ġıyâṣ
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 11). [seniñ, -iñ]
14. Söylemez mi ʿâşıḳânıñ yâ ʿAli **senden** meded
    Mâh-ı vechiñ baḫş edenler necm-i ülker gösterir
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 7). [senden, -den]
15. Ṭoġ ey mihr-i saʿâdet **sen** şehâmetle ṣabâḥ oldu
    Ṭoġarsa nûr aḳar Ḫilmî mehiñ rûy-ı melalinden
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 11). [sen,]
16. Seni görmek müyesser olmasa bu Ḫilmîye ṣad sâl
    Teʾessüf eylemem hem görmegi aṣlâ ḫayâl etmem
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 5). [seni, -i]
17. Minber-i ṣaḥrâda bülbül ḫuṭbe-i feryâd oḳur
    Sen de ey dil ʿandelîbveş lâne-i efġâna gel
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 12). [sen,]
18. Sâḳiyâ ṭoldur mey-i tevḥîdi içsün ʿâşıḳân
    Sen de mest ol bezm-i ʿaşḳda gûşe-i mestâna gel
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 16). [sen,]
19. Mevleviyseñ giy külâh-ı ʿizzeti **sen** bul necât
    Tekye-i ʿaşḳda döner pervâneler devrâna gel
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 17). [sen,]
20. Künh-i ẕâtıñ bil ne ṣûretle yaratdı Ḫaḳ **seni**
    Ḳul hüva'llâhu ehad de vaḥdet-i sübḥâna gel
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 3). [seni, -i]
21. Seniñ ṣubḥ u ṣafâ-zâ vü nizârıñdan olur bî-dâr
    Bütün ezhârı aġlatdı fiġân u zârıñ ey bülbül
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 3). [seniñ, -iñ]
22. Lisânıñdan ġarîb ġarîb çıḳar tesbîḥ ü tevḥîdât
    Seniñ de ben gibi feryâd mı dâʾim kârıñ ey bülbül
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 6). [seniñ, -iñ]

23. Fiġânıñ ʿarşa dek çıḳdı ṣuṣ artıḳ baġrımı delme
Ne raḥm u bî-vefâ imiş **seniñ** de yârıñ ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 10). [seniñ, -iñ]
24. Telḫ-kâm eyler mi Ḥilmî ol kerem-fermâ **seni**
Şerbet-i şîrîn leb ü laʿl-i dehânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 13). [seni, -i]
25. Hemân ḥıfẓ eyle yâ Rabbî ki ẕâtı ẓıll-ı pâkiñdir
Seniñ luṭf u ʿinâyetiñ gelir mi ʿadd u hesaba
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 22). [seniñ, -in]
26. Seniñ evṣâfıñı baḥs ü beyândan ḫâmeler ʿâciz
Yazarsa misl-i şeh-nâme dolar yüz bin kütüb-hâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 57). [seniñ, -in]
27. Baña iḥsân eyle yâ Rab hidâyet
Senden bekler Ḥilmî luṭf u ʿinâyet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 20). [senden,]
28. Ne güzel manẓara ʿarż eder evrâḳ
Bilirim hep **seniñ** bu âṣâr Ḫallâḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 6). [seniñ, -iñ]
29. Saña teʾṣîr eder mi âteş ü şimşîr-i cismânî
Eser etmez çün envâr ne cismânî ne rûḥânî
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 47). [saña, -e]
30. Seni şâdân beni nâ-şâd eder mi bir vaḳit Mevlâ
Neden bilmem beni aġyâr ki baḫt-ı ḳara şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 9). [seni, -i]
31. Seni muḥtâc u bî-ʿilâc beni bî-çâre şanmışlar
Cemâl-i yâre ḫayrân olduġumdan mı neden bilmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 15). [seni, -i]
32. Ber-ṭaraf olsun ġumûm hep şevḳ gelsin **saña**
Şâʿir-i mâhir bu yolda ittibâʿ etsin **saña**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 11). [saña, -e]
33. Ber-ṭaraf olsun ġumûm hep şevḳ gelsin **saña**
Şâʿir-i mâhir bu yolda ittibâʿ etsin **saña**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 12). [saña, -e]
34. Oḳusun bu naẓmı Ḥilmî bâdeler versin **saña**
Şiʿrini şâʿir görünce âferîn etsin **saña**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 14). [saña, -e]
35. Oḳusun bu naẓmı Ḥilmî bâdeler versin **saña**
Şiʿrini şâʿir görünce âferîn etsin **saña**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 13). [saña, -e]
36. Sen de ey dil ʿandelîb-veş lâne-i efġânı kes
Ḳalb-i yârde ẕerre baña raḥm u şefḳat ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 5). [sen de,]
37. Meded ey rehber-i râh-ı Ḫudâ-yı kibriyâ imdâd
Seniñ dost-ı ḳadîmiñ ʿaşḳına eyle baña imdâd
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 50). [seniñ,]

seng-i ḳażâ: *Kader taşları (Musibetler, hastalıklar bağlamında).*
Ḫarâb oldu yazıḳ burc-ı beden taʿmîri mümkün mü
Ḥaẕer mi eylesin artıḳ anıñ **seng-i ḳażâsından**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 12). [seng-i ḳażâsından, -sı, -n, -dan]

ser-â-pâ: *Baştan ayağa, tamamen.*
Ey ḥâkim-i ʿaşḳ faṣl olacak şimdi bu daʿvâ
ḥükm eyle **ser-â-pâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 8). [ser-â-pâ,]

ser-â-ser: *Baştan başa, tamamıyla.*

1. ʿUḳûl-ı kâʾinât ḫayrân **ser-â-ser** vaṣf-ı ẕâtıñda
Seni medḥ eyleyen rabb-i kerîmdir yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 3). [ser-â-ser,]
2. Ṭulûʿ-ı neyyir-i şevket zihî burc-ı ḫilâfetden
Şuʿâʿ-efşân-ı feyż oldı **ser-â-ser** şaḥn-ı ekvâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 2). [ser-â-ser,]
3. Nişân-ı iftiḫâr ṭaḳdı ġuzât hep levḥa-i ṣadra
Ser-â-ser leşker-i Yunân cerîha arḳadan aldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 8). [ser-â-ser,]
4. Anı medḥ ile faḫr eyler bu ʿabd-i pür-ḳuṣûr Ḫilmî
Ser-â-ser luṭf ile maḳbûl görür çün ẕât-ı şâhâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 52). [ser-â-ser,]
5. Ġubâr-ı pâyını ehl-i ṭarîḳ kuḥl-ı baṣar eyler
Ser-â-ser keşf olur her dem maḳâmâtı güẕer eyler
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 32). [ser-â-ser,]

ser-fürû et-: *Baş eğmek, itaat etmek.*

1. Ḳanâʿat mülküne şâh ol leʾîme **ser-fürû etme**
   Gedâlar ol serîr üzre zihî ḳadrîni ʿâl eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 7). [ser-fürû etme, -me]
2. Tâbiş-i şems-i cemâl-i yâr ile bölündü dil
   Baʿdezân ben ol meh-i ġarrâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 4). [ser-fürû etmem, -me, -m]
3. Bir ḳad-ı ṭûbânıñ oldum mâʾil-i reftârı çün
   Bâġdaki her servi-i raʿnâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 6). [ser-fürû etmem, -me, -m]
4. Ḥall-i müşkil eyledim üstâẕ-ı ʿaşḳdan ders alıp
   Vâdi-i sengde gezen mollâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 8). [ser-fürû etmem, -me, -m]
5. ʿAndelîb-i gülşen-i ʿaşḳ-ı ḥaḳîḳat olmuşum
   Pür mecâzîdür gül-i ḥamrâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 10). [ser-fürû etmem, -me, -m]
6. Dürre-i güftârı câfî baḥr-i bezminde hezâr Ġûṭe-ḫʷârla lüʾlüʾ-i lâlâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 14). [ser-fürû etmem, -me, -m]
7. Âsitânı ḳıbledir ins ü melek eyler sücûd Andan özge kaʿbe-i ʿulyâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 16). [ser-fürû etmem, -me, -m]
8. Kuḥl-ı çeşm-i ehl-i dil Ḥilmî ġubâr-ı kûy-ı yâr
   Zînet ü ârâyiş-i dünyâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 18). [ser-fürû etmem, -me, -m]
9. Zülf-i cânân nükhet-i müşki baña şemm etdirir
   Ol sebebden ʿanber-i sârâya etmem ser-fürû
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 12). [ser-fürû etmem, -me, -m]
10. Şâh-ı mülk-i faḳr olup Dârâya etmem ser-fürû
    Tâc-ı ʿaşḳı giydim hiç aʿlâya etmem ser-fürû
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 1). [ser-fürû etmem, -mem]
11. Şâh-ı mülk-i faḳr olup Dârâya etmem ser-fürû
    Tâc-ı ʿaşḳı giydim hiç aʿlâya etmem ser-fürû
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 2). [ser-fürû etmem, -me, -m]

ser-fürû eyle-: *Baş eğmek, itaat etmek, minnet etmek.*

Ḳıl teveccüh ḳaʿbe-i ʿulyâya et farzı edâ Ser-fürû eyle Ḫudâya secde-i Raḥmâna gel *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 6). [ser-fürû eyle, -]*

serîr üzre: *Taht üzerine.*

Ḳanâʿat mülküne şâh ol leʾîme ser-fürû etme
Gedâlar ol **serîr üzre** zihî ḳadrîni ʿâl eyler
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 8). [serîr üzre, -]

serîr-i kişver-i feyż-i Hudâ: *Allah'ın nimet ülkesinin tahtı.*

Serîr-i kişver-i feyż-i Ḫudânıñ ẕât-ı sulṭânî
Cenâb-ı Seyyid Aḥmede'r-rifâʾî ḳuṭb-ı Rabbânî
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 5). [serîr-i kişver-i feyż-i ḫudânıñ, -(n)ıñ]

serîr üzre: *Taht üzerinde.*

Ber-devâm etsin **serîri üzre** Rabbü'l-ʿâlemîn
Müstedâm oldukça arż u âsumân u mâʾ u tîn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 27). [serîri üzre, -]

ser-mest ol-: *Sarhoş olmak.*

Meded ey sâḳî-i bezm-i muḥabbet ṭoldur aḳdâḥı
Şarâb-ı ʿaşḳ ile **ser-mest olan** geçmez Ḫudâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 24). [ser-mest olan, -an]

ser-nigûn: *Ters dönmüş, baş aşağı, tepetaklak. II Talihsiz, bahtsız.*

Bâġ-ı göñlümde çiçekler bil ne ḥikmet **ser-nigûn**
Ebr-i bârân-ı semâ taḥmîl mi etmiş bâr-ı âh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 5). [ser-nigûn,]

ser-tâ-ser: *Baştan başa.*

1. Der-i eyvân-ı elṭâfı güşâde **ser-tâ-ser** ḫalḳa
   Münâcât bâbına Ḥilmî hemîşe ʿarż-ı ḥâl eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 9). [ser-tâ-ser,]
2. Yaḳdı **ser-tâ-ser** vücûdum tâb-ı nâr-ı intiẓâr
   Ânı teskîn etmege bir âb-ı himmet bekleriz
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 9). [ser-tâ-ser,]

ser-te-ser: *Baştan başa, büsbütün.*

1. Defter-i aʿmâl-i ḫayrım ṭoldı ʿışyânla hemân
   Ser-te-ser yazıldı ḫayfâ şerm ü ḫaclet âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 8). [ser-te-ser,]
2. Yunânistân feṭḥ olur elṭâf-ı Ḫaḳla **ser-te-ser**
   Ḫaṭve ḫaṭve añları sürmekde yer yer dâʾimâ

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 29). [ser-te-ser,]

3. Cihânıñ reşk-âver bâġ-ı İremdir **ser-te-ser** şimdi
   Meziyyet vermede yoḳdur naẓîri nevʿ-i insâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 9). [ser-te-ser,]
4. Şehen-şâhâ ḫudâvendâ kerîmâ ey kerem-fermâ
   Muṭîʿdir **ser-te-ser** ʿâlem ḫurûf-ı hükm-i fermana
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 56). [ser-te-ser,]

ser-tîz-i müjgân: *Kirpiklerin keskin hançeri.*

Anıñ **ser-tîz-i müjgânı** ḫarâmî ḳaşları her dem Gözümden dökdügü eşk-i ḫûn-efşânı ḥelâl etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 7). [ser-tîz-i müjgânı, -ı]

serverâ: *Ey hühümdar!. Ey Sultan!.*

1. Serverâ bezm-i elest mestânına ṣaḥbâ lebiñ
   Nâdî-i ervâḥa bâdî ey ḳad-i ṭûbâ lebiñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 1). [serverâ,]
2. Faḳîr ü bî-kes ü ʿâciz ḳalup dil bî-nevâ imdâd
   Yetiş bu kemteriñ Ḥilmî ẕelîle **serverâ** imdâd
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 52). [serverâ,]

servet: *Varlık, zenginlik, mal mülk.*

Ḥarâm **servetle** dünyâda bulursa mürtekib ʿizzet
Anıñ âtîsi ey Ḥilmî ne müdhiş bir felâketdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 19). [servetle, -le]

servet-i mâl u menâl: *Mal ve mülk zenginliği.*

1. Cihânda **servet-i mâl u menâle** iʿtibâr etmem
   Saʿâdetle be-kâm olsam yine ben iftiḫâr etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 1). [servet-i mâl u menâle, -e]
2. Cihânda **servet-i mâl u menâle** iʿtibâr etmem
   Saʿâdetle be-kâm olsam yine ben iftiḫâr etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 1). [servet-i mâl u menâle, -e]

serv-i hırâmân: *Salınarak yürüyen servi boylu sevgili.*

1. Libâs-ı faḫr-ı ezhâr-ı melâḥet ḳadr-i cânâne
   Dem-â-dem ziynet-ârâdır zehî **serv-i ḫırâmâna**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 22). [serv-i ḫırâmâna, -a]
2. Ḳad-i ṭûbâsına meftûn olup **serv-i ḫırâmânı**
   Varınca bâġ-ı lâhûta hemân nâsûtuñ reyḥânı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 11). [serv-i ḫırâmânı, -ı]

serv-i ḳadd: *Sevgilinin selvi ağacı gibi uzun boyu.*

Bî-vefâ yâri olan dünyâda âfet istemez
Serv-i ḳaddini gören bâġ içre kâmet istemez
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 2). [serv-i ḳaddini, -i, -n, -i]

serv-i nâz: *Naz servisi (Nazlı nazlı salınan servi boylu sevgili).*

1. Baġ-ı ḥüsnüñ görmeye bir demde ruḫṣat isterim
   Serv-i nâzım ḳâmet-i ṭûbâyı rûʾyet isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 2). [serv-i nâzım, -ım]
2. Serv-i nâzım gel ṣoḳul âġûş-ı ḥüzne bir ṣabâḥ
   Naġme-dâr ol şâḫ-ı ʿaşḳda bülbül-i şeydâ gibi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 13). [serv-i nâzım, -ım]

serv-i revân: *Salınan servi II Uzun boylu sevgili.*

Bâġ-ı istiġnâdaki **serv-i revânım** işte bu
Heyʾet-i cismim içinde ḳan u cânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 1). [serv-i revânım, -ım]

servi-i raʿnâ: *Hoş, güzel servi.*

Bir ḳad-ı ṭûbânıñ oldum mâʾil-i reftârı çün
Bâġdaki her **servi-i raʿnâya** etmem serfürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 6). [servi-i raʿnâya, -y, -a]

setr eyle-: *Kapatmak, örtmek, saklamak.*

Ḫâksâr oldum görünmez çeşmime nûr-ı cihân
Şuʿlesin **setr eylemiş** ḫurşîd-i tâbân ey ṭabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 8). [setr eylemiş, -miş]

sev-: *1. Sevgi beslemek, dostluk göstermek. 2. Aşık olmak. 3. Beğenmek, arzu göstermek.*

Kesret içre yâri bulmaḳ ehl-i vaḥdet kârıdır
Terk edip aġyârı tenhâ yâri **sevmek** oldu şarṭ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 10). [sevmek, -mek]

sevdâ: *Şiddetli sevgi duygusu, aşk.*

Bezm-i ʿaşḳda bâde-i ʿaşḳı içüp mest olmuşum
Ol sebebden dildeki **sevdâyı** tesʿîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 8). [sevdâyı, -y, -ı]

sevdâ-yı ruḥ: *Yanağının sevdası.*

Ḫâk-i pây u zîr-i pây-ı reʾfetiñ kuḥl-ı ʿuyûn
ʿÂşıḳân hep oldu **sevdâ-yı ruḫuñla** rû-nümûn

(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 22). [sevdâ-yı ruḫuñla, -uñ, -la, -]

seyf ü ḫançer: *Kılıç ve hançer.*

1. ʿAks eder mirʾât-ı ḫüsnüñ ṣûretinde lâ-fetâ
   Ġamze-i ḫûn-bâr-ı cevriñ **seyf ü ḫançer** gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 4). [seyf ü ḫançer, -]
2. Lemʿa-pâş-ı saṭvet ü heybet olur şemşîr-i dâd
   Pertev-efşân-ı cihândır **seyf ü ḫançer** dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 18). [seyf ü ḫançer, -]

seyf-i hûn-bâr: *Kan döken kılıç.*

Seyf-i ḫûn-bâr u sinân-ı devlete ver tâb u fer
Zü'l-fikârda görünen tâb u tüvânıñ ʿaşkına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 13). [seyf-i ḫûn-bâr, -]

seylâb-ı seyyâl: *Su taşkını, sel.*

Pîş-i ḳahrında ṭurup taḥvîl-i mecrâ ḳaṣdile
Ḳaṭre ẓann etmek revâ mı **seylâb-ı seyyâleyi**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 14). [seylâb-ı seyyâleyi, -(y)i]

seyl-i esyâf eyle-: *Kılıçlar seli eylemek. (sel gibi olan kılıçların arasında savasmak).*

Ol şehin-şâh-ı cihânı ḳıl muẓaffer dâʾimâ
Seyl-i esyâf eyleyen her ġâziyânıñ ʿaşkına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 8). [seyl-i esyâf eyleyen, -y, -en]

seylü's-selâm: *Esenlik akıntısı.*

Ey kevkeb-i hidâyet **seylü's-selâm**
Ey menşeʾ-i ervâḥ-ı rüsülü'n-niẓâm
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 3). [seylü's-selâm,]

seyr et-: *İzlemek, bakmak, gözlemek; hayranlıkla algılamak.*

1. Bu şeb ol mâh-liḳâyı **seyr edip** bir rûz-ı ʿîd etdim
   Göñül pervânesi gitdi görünce şemʿa-i sûzân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 15). [seyr edip, -ip]
2. Dûrbîn-i ʿibretle **seyr et**gel yanan pervâneyi
   Yanmadan gördüm cihânda dûzeḫ-i pür-nârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 3). [seyr et, -]

seyrân et-: *İzlemek, bakmak, gözlemek; hayranlıkla algılamak.*

Nücûm-ı pertev-i iḳbâlimi meh-pâre ṣanmışlar
Ki şems ü seḥeri **seyrân edip** seyyâre ṣanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 4). [seyrân edip, -ip]

seyrâne çık-: *Gezmek, dolaşmak.*

Mâhitâb ʿarż eder rûyun şâhâne
Encüm-i âsumân çıḳar seyrâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 10). [seyrâne çıḳar, -ar]

seyre çık-: *Gezintiye çıkmak, alay, merâsim vb. görülecek şeyleri görmeye gitmek.*

Seyre çıḳmış âfitâb ṣanki fezâ-yı ʿâleme
Bir ġarîbiñ hâme-i ḥüznüne bir ṣaḥrâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 3). [seyre çıḳmış, -mış]

seyyâre: *Gezegen.*

Nücûm-ı pertev-i iḳbâlimi meh-pâre ṣanmışlar
Ki şems ü seḥeri seyrân edip **seyyâre** ṣanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 4). [seyyâre,]

sezâ: *Yakışır, yaraşır.*

1. Bu gülzâr-ı fenâdan gitmege mecbûr iken elbet
   Sezâ mı gideyim ḫâr u ḫas ile yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 10). [sezâ,]
2. Ḳudret-i ṣâniʿle mensûcdur metâʿ-ı ḥubb u ʿaşḳ
   Ḳâmet-i bâlâ-yı ʿuşşâḳa **sezâ** kâlâ-yı ʿaşḳ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 12). [sezâ,]

sibâʿle et-: *(verilen emre) Bağlı olmak.*

Enîs ü râm eder emre sibâʿle vaḥşî ḥayvânı
Kerâmâtınıñ olmuşdur ʿaḳıllar cümle ḥayrânı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 41). [sibâʿle eder, -er]

sıbġa-i ḳudret: *Allah'ın ezeli gücünün boyası.*

Ḥilmîyâ vażʿ-ı esâs-ı ʿaşḳıñ hîç olmaz ḫarâb
Ben ânı bir **ṣıbġa-i ḳudretle** taṣvîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 12). [ṣıbġa-i ḳudretle, -le]

sıdḳ ile: *Sadakatle, daoğrulukla.*

Şerm-sâr eyler nihâyet añları kiẓb ü dürûġ
Ṣıdḳ ile giymek gerekdir ḥarbe lâyıḳ kaleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 8). [ṣıdḳ ile, -]

sıfât: *Ar. İz, nişan, alamet.*

Cehl ü ġaflet kibr ü vaḥşet mûceb-i ḥüsrân olur
Bu **ṣıfâṭ** aṣḥâbını eyler muḥaḳḳar dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 34). [ṣıfâṭ,]

silk-i beḳâbi'llâh: *Bekabillah ipliği.*

Yazınca men ʿaref levḥ-i dile kilk-i beḳâbi'llâh
Fenâfi'llâh maḳâmında ṭutup **silk-i beḳâbi'llâh**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 8). [silk-i beḳâbi'llâh, -]

sinân-ı devlet: *Devlet süngüsü.*

Seyf-i ḫûn-bâr u **sinân-ı devlete** ver tâb u fer
Zü'l-fikârda görünen tâb u tüvânıñ ʿaşḳına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 13). [sinân-ı devlete, -e]

sîne: *1. Göğüs, sadr. 2. Derun, kalp.*

1. Ḳavs-ı miḫnet **sînemi** cerḥ etdi dermân ey ṭabîb
Rûḥ vedâʿ etmekde cisme ol şitâbân ey ṭabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 1). [sînemi, -m, -i]
2. Şerḥa şerḥa oldu **sînem** ṣad hezâr efsûs baña
Ḥâlime aġlar a Ḥilmî hep seḥer bülbülleri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 9). [sînem, -m]
3. Sînesin açdı çemen-zâr-ı leṭâfet şevḳ ile
Aldım âġûş-ı vefâya yâri fırḳat ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 13). [sînesin, -sin]
4. Şerḥa şerḥa oldu **sînem** tîġ-i cevr-i yâr ile
Arasın bulsun ṭabîbân derdime çâre ṣabâḥ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 9). [sînem, -m]

sîne göster-: *Karşı durmak, karşı gelmek, savaşmak.*
Ḫançer-i müjgân-ı yâre **sîne göstermek** ne güç
Ṣaplanır tîġ-i cefâsı ḫûn-niṣâre düş de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 3). [sîne göstermek, -]

sîne-i fikr: *Düşüncenin derinliği.*
Sîne-i fikriñ olur hep pîç ü tâb-ı ıżṭırâb
Vâdi-i eşkâl-i zülf-i şîve-kâre düş de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 7). [sîne-i fikriñ, -in]

sır: *Aklın erişemediği, açıklanamayan veya çözülemeyen şey, giz, gizem.*
Ṣaḥn-ı ruḫsârıñda menḳûş hâzihi cennât-ı ʿadn
Fedḫulûhâ ḫâlidîn **sırrınca** devlet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 12). [sırrınca, -ınca]

sirâc-ı hüsn-i yâr: *Yarin güzelliğinin ışığı.*
Ben de oldum bu **sirâc-ı ḥüsn-i yârdan** ḥışşe-yâb
Zülf-i cânân-veş elimde ḫâme etdi ıżṭırâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 25). [sirâc-ı ḥüsn-i yârdan, -dan]

sırâṭ üzre: *Sırat köprüsü üzerinde.*
Żaʿîf ü nâtüvânım çün geçerken ol **ṣırâṭ üzre**
Taḥammül yoḳdur iḥmâl-ı ṣaḳîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 11). [ṣırâṭ üzre, -]

sîret: *1. Bir kimsenin ahlâkı, seciyesi, karakteri, dışa akseden davranışı.*
Ṣûretâ insânız amma **sîretimizdir** nihân
Ḥilmî ʿâlemde ʿulüvv-i şân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 13). [sîretimizdir, -imiz, -dir]

sirişk: *Gözyaşı.*
Ebr-i sevdâdan ṣaçıldı baḳ **sirişkim** gevheri
Dürre-i ġarrâ gibi pertev-feşândır her biri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 1). [sirişkim, -im]

sırr-ı celîl: *«Ben onun tarafından sevildim. Kalbten sırra götürüldüm. Şimdi o da benim en sevgili dostumdur.» Kalb ile sır tarikatta birer mertebedir. Sır kalbten daha ileridir.*
Pâdişâhımdır ḥükümdârân-ı ʿâlem serveri
El-mülûku mülhemûn **sırr-ı celîliñ** mażharı *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 2). [sırr-ı celîliñ, -iñ]*

sırr-ı ḥakâyık: *Hakikatlerin sırrı.*
Ḫayâl-i ẕıll-ı ʿâlemden bu hestîden ḥaẕer eyler
Başîret ṣâḥibi **sırr-ı ḥaḳâyıḳa** naẕar eyler
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 34). [sırr-ı ḥaḳâyıḳa, -a]

sırr-ı nihânıñ ʿaşkı: *Gizli sırların hatırına.*
Ḥaşre dek manṣûr u maʿmûr eyle ẕât u mülkünü
Enbiyâya verdigiñ **sırr-ı nihânıñ ʿaşḳına** *(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 10). [sırr-ı nihânıñ ʿaşḳına, -(n)a]*

sırr-ı nihânıñ ʿaşkı: *Gizli sırların hatırına.*
Ḥaşre dek manṣûr u maʿmûr eyle ẕât u mülkünü
Enbiyâya verdigiñ **sırr-ı nihânıñ ʿaşḳına** *(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 10). [sırr-ı nihânıñ ʿaşḳına, -(n)a]*

sitemger: *Zalim, haksızlık eden.*
Ey **sitemger** ṣûḥ çeşmiñ âteş-i cevri hemân
Yaḳdı ṣaḥrâ-yı dili yoḳ mu selâmet el-ġıyâṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 7). [sitemger,]

siyâh: *Siyah, kara renk.*

1. Ezelde bendeyim ben de seniñ her târ-ı zülfünde
Siyâh gîsûlarıñ ʿanber şemîmdir yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 6). [siyâh,]
2. Bî-ṣemerdir naḫl-i baḫtım berg-i iḳbâlim **siyâh**
Ṭâliʿim ezhârını etdi felek maḥv u tebâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 1). [siyâh,]
3. Ḫâme-i feryâdımı vaṣfı içün ṣaḳḳ eyledim
Başına geçsin o kilkiñ pek **siyâhça** bir külâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 18). [siyâhça, -ça]
4. Kâʾinât gâh giyer bir **siyâh** câme
Düşer o vaḳitde âfitâb dâme
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 7). [siyâh,]
5. A Ḥilmî gülşen-i sînemde gördüm ben **siyâh** bir ḫâl
Elendi ḫınṭa-i âmâl ṭıḳandı dîde-i ġırbâl

(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 21). [siyâh,]

sıyâm-ı firḳat: *Ayrılık orucu.*

Münevver oldu âfâḳ-ı merâmıñ dâmen-i ẕeyli
Ṣıyâm-ı firḳat[i] hicrân-ı dil-dârı çekip ḫaylî
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 14). [ṣıyâm-ı firḳat[i], -[i]]

ṣoḫbet-i cânân: *Sevgilinin yakınlığı. // [tas.] Hak'la yakîn olunan vahdet makamı.*

Biñ niyâzla var ḥużûr-ı yâre söyle derdiñi
Etme istiġnâ a Ḥilmî **ṣoḫbet-i cânâna** gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 26). [ṣoḫbet-i cânâna, -a]

sokul-: *Yanaşmak, yaklaşmak.*

Mâhitâbım gel **ṣoḳul** âġûş-ı âfâḳa yine
Necm-i baḫtım ṣuʿlesiyle bulurum esḥârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 13). [ṣoḳul,]

Serv-i nâzım gel **ṣoḳul** âġûş-ı ḥüzne bir ṣabâḥ
Naġme-dâr ol ṣâḫ-ı ʿaşḳda bülbül-i ṣeydâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 13). [ṣoḳul,]

sol-: *Tazeliğini, diriliğini veya parlaklığını yitirmek.*

1. Ḫazân **ṣoldurdu** evrâḳ-ı ḥayâtı baḳ ṣebâbında
   İçirir şerbet-i mevti felek câm-ı cefâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 5). [ṣoldurdu, -dur, -du]
2. Geçdi eyyâm-ı bahâr gülşende behcet ḳalmadı
   Ṣoldu ezhâr-ı ṭabîʿat bûy-ı ḥikmet ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 2). [ṣoldu, -du]
3. Ḫâṣılı neşv ü nemâ buldu yine naḫl-i emel
   Ṣoldurur mı berg-i iḳbâlimi âh-ı ṣubḥ-gâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 22). [ṣoldurur, -dur, -ur]
4. Gül-i ruḫsârı **ṣoldurdı** seḥerde bülbülüñ zârı
   Teverrüm eyledi ol yâr ḥayât-ı câvidândan geç
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 11). [ṣoldurdı, -dur, -dı]
5. Ṣoldurdı ḫażân çehre-i ezhârı nihâyet yâ Rab bu ne ḥâlet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 11). [ṣoldurdı, -dur, -dı]

son: *Son. En arkada, en geride bulunan.*

Deger mi bir pûla şu dehriñ eẕvâḳı taṣavvûr et
Sefâhatle geçen ʿömrüñ **ṣoñı** mühlik felâketdir *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 12). [ṣoñı, -ı]*

sön-: *Artık yanmaz, parlamaz olmak, ışığını veya yakıcılığını kaybetmek.*

1. Sönerse zûr-ı ṣarṣarla bu şeb mişbâh-ı iḳbâlim
   Żiyâ-yı mihr içün aṣlâ ṣabâḥı intiẓâr etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 3). [sönerse, -er, -se]
2. Ḥayât-ı lemʿası **söndü** hemân-dem rîḥ-i ṣarṣarla
   Kim eyler istifâżâ her zamân mihriñ żiyâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 15). [söndü, -dü]
3. Rûz-gâr-ı ġamla **söndü** ḳandîl-i iḳbâlim âh
   Ebr-i ẓulmet içre gösterdim bütün âs̱ârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 19). [söndü, -dü]
4. Ebr-i ẓulmet eti istîlâ semâ-yı fikrimi
   Söndü mişbâḥ-ı muḥabbet mihr-i vuṣlat ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 10). [söndü,]

şor-: *Soru yönelterek bilgi istemek, sual etmek.*

1. Edîbân bezm-i ʿirfânda sükûtu iḫtiyâr eyler
   Ṣorulsa benden âdâbıñ esâsın söyler ʿâr etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 6). [ṣorulsa, -ul, -sa]
2. Ġonce gül berge ṣarılmış eylemiş rûyın nihân
   Bunda bir ḥikmet nümâyân **şorayım** ḫâre ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 8). [ṣorayım, -a, -y, -ım]
3. ʿÂrıżıñ keyfiyyetin **şorsam** eger üstâẕ-ı ʿaşḳ
   Ḥilmîyâ gülzâr-ı ʿaşḳda verd-i aḥmer gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 17). [ṣorsam, -sa, -m]

söyle: *Şöyle. Şu şekilde*

Cihânı **şöyle** bir gözden geçirdi menfeẕ-i mevtden
O dem ṭop-ı ecel verdi ṣadâ cismiñ ḥişârından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 9). [şöyle,]

söyle-: *Demek, söylemek.*

1. Edîbân bezm-i ʿirfânda sükûtu iḫtiyâr eyler
   Ṣorulsa benden âdâbıñ esâsın **söyler** ʿâr etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 6). [söyler, -r]
2. Biñ niyâzla var ḥużûr-ı yâre **söyle** derdiñi
   Etme istiġnâ a Ḥilmî ṣoḫbet-i cânâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 25). [söyle,]
3. Geldi Ḥilmî **söyledi** bir yâver-i ḥarb târîḫin
   ʿAvn-ı Ḥaḳla olalım böyle mübeşşer dâʿimâ

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 43). [söyledi, -di]

4. Varınca ravża-i pâk-ı Resûle **söyledi** der-ân
   Ṣalât ile selâmı çün ġıyâben eyledim her ân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 25). [söyledi, -di]

söyle-: *Anlatmak.*

Söylemez mi ʿâṣıḳânıñ yâ ʿAli senden meded
Mâh-ı vechiñ baḥs edenler necm-i ülker gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 7). [söylemez mi, -]

şoyun-: *Çırılçıplak olmak II Manevi fazlalıklardan arınmak, kurtulmak; ruh temizliği.*

Zînet-i dünyadan el çekdik biz ey ehl-i ṣafâ
Râh-ı ʿaşḳa **şoyunup** ʿüryân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 4). [ṣoyunup, -up]

su: *Su.*

1. Yâbis olmaz idi aṣlâ dilde eşcâr-ı emel Cûybâr-ı fikrim añа **şu** vereydi gâh gâh *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 4). [ṣu,]*
2. Naẓar ḳıl rûzigâr-ı ġamm-ı hevlnâk **şulara** ṣaldı
   Ḥarâmîler leʾâlî-i refâh u cevheri çaldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 45). [ṣulara, -lar, -a]

su: *Şu, işaret sıfatı.*

1. Deger mi bir pûla **şu** dehriñ eẓvâḳı taṣavvûr et
   Sefâhatle geçen ʿömrüñ ṣoñı mühlik felâketdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 11). [şu,]
2. Zâr eder leyl ü nehâr **şu** ḫasta-i nâ-çâre ḥayf
   Çoḳ ṭabîb etmiş tedâvî derdine yoḳ çâre ḥayf
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 1). [şu,]
3. Gel ey göñlüm yeter artıḳ **şu** eẓvâḳ-ı cihândan geç
   Hemân bülbül gibi feryâddasın âh u fiġândan geç
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 1). [şu,]

suʾâl et: *Sormak.*

Baña biñ bir ricâ etseñ saña ʿarż-ı cemâl etmem
Firâḳımla tecennün eyleseñ ḥâliñ **suʾâl etmem**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 2). [suʾâl etmem, -me, -m, -]

sû-be-sû: *Taraf taraf, her taraf, her yan.*

1. Murġ-ı dil feryâd-dâred der gülistân **sû-be-sû**
   Çün girifte şûd be-dâm-ı ḥâl-i cânân **sû-be-sû**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 1). [sû-be-sû,]
2. Murġ-ı dil feryâd-dâred der gülistân **sû-be-sû**
   Çün girifte şûd be-dâm-ı ḥâl-i cânân **sû-be-sû**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 2). [sû-be-sû,]
3. Ey gül-i gül-zâr-ı âṣâr-ı bahâr-ı ḥüsn ü ân Der-meşâm-ı câm biyâyed bûy-ı bostân **sû-be-sû**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 4). [sû-be-sû,]
4. Ez -ʿuḳûl-ı târ-ı zülfet mî-nümâyed şekl-i mâr
   Laʿl-i nâb[i]t mî-şeved tiryâk u dermân **sû-be-sû**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 6). [sû-be-sû,]
5. Ez-zemistân-ı firâket bâġ-ı dil pejmürde bûd
   Bâ-bahâr-ı vuṣlat eknûn ġonce ḫandân **sû-be-sû**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 8). [sû-be-sû,]
6. Kes nedâned ki zenehdânest çün aḥkâm mî-küned
   ʿÂṣıḳân der-keşf-i ân câhet be-ḫayrân **sû-be-sû**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 10). [sû-be-sû,]
7. Ez-ser-i zülfet fiġân u nâle dâred ehl-i dil Mî-künend güft u şenîd ânân hezârân **sû-be-sû**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 12). [sû-be-sû,]
8. Kî büved ṣaḫn-ı dil-i Ḥilmî heme pertev-feşân
   Ger neyâyed ez-cemâlet tâb u iḥsân **sû-be-sû**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 14). [sû-be-sû,]
9. Cebhe-i ḥüsnünde yazdı ḫâme-i ḳudret anıñ
   Sû-be-sû açdı livâ-yı ḥamd u nuṣret âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 12). [sû-be-sû,]
10. Sû-be-sû eyler temevvüc baḫr-i luṭf u reʾfeti
    Dem-be-dem îṣâr eder ekvâna hep dürr-i semin
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 23). [sû-be-sû,]
11. Ḥaydarâne ṣavletin gördü ʿadûsu **sû-be-sû**
    ʿAvn-i Ḥaḳdır yâveri tevfîḳe rehber dâʾimâ
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 9). [sû-be-sû,]
12. Etdi tevâli **sû-be-sû** fevz u ẓafer feṯḥ-i bilâd
    Bâlâ-yı târîḫe yazsın bu aḥvâl-i faḫriyyeyi
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 9). [sû-be-sû,]

13. Nihâl-i şâḫ-ı rifʿatde ederler **sû-be-sû** feryâd
Teveccüh eyleyip şâm u seḥer ol verd-i ḫandâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 5). [sû-be-sû,]
14. Ḥayâtı **sû-be-sû** cârî olup baḥr-ı kerâmâtı
Dür-efşân-ı füyûż-ı Ḥaḳ dürür felek ʿinâyâtı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 13). [sû-be-sû,]

subḥ: *Tespih çekme.*
Seniñ **şubḥ** u ṣafâ-zâ vü nizârıñdan olur bî-dâr
Bütün ezhârı aġlatdı fiġân u zârıñ ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 3). [ṣubḥ,]

subḥ olma-: *Gün doğmaması.*
Firḳat gibi göñlümde uzandı şeb-i yeldâ ṣubḥ olmadı ḥâlâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 2). [ṣubḥ olmadı, -dı]

subḥ u hidâyet: *Sabah vakti ve kurtuluş.*
Ṣubḥ u hidâyete bâdî kemâliñ
Şâm-ı cehâleti kâşif cemâliñ *(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 27). [ṣubḥ u hidâyete, -e]*

ṣubḥ u şâm: *Sabah ve akşam (gece gündüz).*
ʿAndelîbân naġmeyi gülşen içinde **ṣubḥ u şâm**
Bâġ-ı firdevs revnaḳı hem niʿmeti dârü's-selâm
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 17). [ṣubḥ u şâm, -]

Sübḥân: *Her türlü kusurdan, noksandan, beşerî nitelik ve zaaflardan uzak olan Allah.*

1. Cemâl erbâbına **sübḥân** tecellî-i cemâl eyler
Dil-i aʿdâyı âmâc-ı ser-i seyf-i celâl eyler
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 1). [sübḥân,]
2. Eger müʾmin iseñ cânâ ṣalât-ı ḫamsı terk etme
ʿİbâdet eyle **Sübḥâna** amân nehy-i Ḫudâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 10). [sübḥâna, -a]

subḥ-ı sâʿâdet: *Mutluluk sabahı.*
Dîdârını ʿarż etdi baña **ṣubḥ-ı sâʿâdet** bir mihr-i melâhe
t *(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 1). [ṣubḥ-ı sâʿâdet, -]*

sücûd eyle-: *(Ar.) Secde etmek.*
Âsitânı ḳıbledir ins ü melek eyler sücûd
Andan özge kaʿbe-i ʿulyâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 15). [sücûd eyler, -r]

sûfî: *A. Dinin emir ve yasaklarına sıkı sıkıya bağlı olan.*
Ḳıblegâhımdır hemîşe kaʿbe-i ruḫsâr-ı yâr
Gerçi **şûfî** ʿâbide miḥrâb u minber gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 10). [şûfî,]

süfün u şâl: *Gemi ve sal.*
Geldi çün cûş u ḫurûşa ḳıl naẓar deryâ-yı ʿaşḳ
Parçalar **süfün u şâlı** mevce-i nâzik-teri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 6). [süfün u şâlı, -ı]

sükûnet: *Sessizlik, suskunluk.*
Geldi mi evvel bahâr bilmem laṭîf bir nefḥa var
Velvele ḳopdu gülistânda **sükûnet** ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 12). [sükûnet,]

sükût: *Susmak.*
Edîbân bezm-i ʿirfânda **sükûtu** iḫtiyâr eyler
Ṣorulsa benden âdâbıñ esâsın söyler ʿâr etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 5). [sükûtu, -u]

sulûk eyle-: *Manevi terakki yoluna girmek.*
Sulûk eyler mi bir insân ʿaceb bir dâne-i erze
Ḫuḳûḳ-ı ḫalḳı ketm etmek nihâyetde nedâmetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 7). [sulûk eyler, -r]

süñgü: *Mızrak ucuna takılan ve küçük, düz bir kılıcı andıran büyük bıçak.*
Ḳılınçlar **süngüler** ṭop u tüfengler de ateş ṣaçdı
Erişdiler ḳaçarken gerden-i düşmenlere çaldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 5). [süngüler, -ler]

sunʿ-ı kemâl-i ḥikmet-i deryâ-yı ʿaşḳ: *Aşk denizinin özünün olgunluğunun sanatı.*
Mevc urur **şunʿ-ı kemâl-i ḥikmet-i deryâ-yı ʿaşḳ**
Ḳurş-ı mihr-i dil-rübâdır dürre-i yektâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 1). [şunʿ-ı kemâl-i ḥikmet-i deryâ-yı ʿaşḳ, -]

sür-: *Dokundurmak, değdirmek.*
Kâm-ı maḳṣûd-ı dili almaḳ içün Ḥilmî hemân
Çeşm ü rûyın ḫâk-i pây-ı yâre **sürmek** oldu şarṭ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 14). [sürmek, -mek]

sürʿat: *Ar. çabukluk, hız.*
Sürʿatle mürûr etmededir vaḳt-i şebâbet âyâ bu ne ḥikmet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 15). [sürʿatle, -le]

sûre-i esrâr-ı ʿaşḳı: *Aşkın sırlarının süre'si.*
Sûre-i esrâr-ı ʿaşḳı şerḥ ü tefsîr eyledim
Ṭâḳ-ı sevdâyı anıñ nûruyla tenvîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 1). [sûre-i esrâr-ı ʿaşḳı, -]

sûre-i nûr: *Kur'an-ı Kerim'in 24. suresi olan Nur suresi.*

Ṭurre-i gîsûlarıñ ve'l-leyl zülfüñ ve'ḍ-ḍuḥâ
Sûre-i nûrdur cemâliñ âyet-i kübrâ lebiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 10). [sûre-i nûrdur, -dur]

sûret: *Şekil, görünüş.*

1. ʿAks eder mirʾât-ı ḥüsnüñ **şûretinde** lâ-fetâ
Ġamze-i ḫûn-bâr-ı cevriñ seyf ü ḫançer gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 3). [şûretinde, -i, -n, -de]
2. Künh-i ẕâtıñ bil ne **şûretle** yaratdı Ḥaḳ seni
Ḳul hüva'llâhu ehad de vaḥdet-i sübḥâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 3). [şûretle, -le]
3. Ey meh-i tâbende nûrı kimden etdiñ iḳtibâs
Bir şeb-i deycûru revnaḳdâr eder bu **şûretiñ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 8). [şûretiñ, -in]
4. Kitâb-ı ḥüsnünü hem muḫtaṣar hem de müfîd etdim
Bu **şûret** münʿakis yâriñ heyûlâ-yı cemâlinde
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 6). [şûret,]

sûret bul-: *Vücut bulmak, hâsıl olmak, husûle gelmek, şekil almak.*
Buldu ṣûret ol heyûlâ-yı cemâliñ ibtidâ
Oldu rûşen şems-i ʿulyâ-yı cemâliñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 1). [buldu ṣûret, -du]

sûretâ: *Dış görünüşe göre, görünüşte, zâhiren.*
Ṣûretâ insânız amma sîretimizdir nihân
Ḥilmî ʿâlemde ʿulüvv-i şân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 13). [şûretâ,]

sûret-i mâhiyyet: *Dış görünüşü. (Varlığın şekli).*
Ebruvânın gösterip mirʾât-ı dilde bi'l-benân
Ṣûret-i mâhiyyetinde bir hilâl oldı ʿayân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 6). [şûret-i mâhiyyetinde, -i, -(n)de, -]

sürh-i ʿizâr: *Kırmızı yanak.*

1. Gülistân-ı göñülde murġ-ı cândır ṣâmit u sâkit
Uşanmış mı ʿaceb bülbül gülün **sürḫ-i ʿizârından**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 4). [sürḫ-i ʿizârından, -ı, -n, -dan]
2. Yâd eyledi dil-i Ḥilmî yine faṣl-ı bahârı ol **sürḫ-i ʿizârı**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 22). [sürḫ-i ʿizârı, -ı]

sûr-ı cedîd et-: *Yeni bir neşe buldum.*
Verip ol sâḳî-i devrân bahâya bâde-i iḥsân
Ḫoşâ pür-neşve dil şimdi ʿAẕîm sûr-ı cedîd etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 20). [sûr-ı cedîd et-, -di, -m]

sür-: *Önüne katıp götürmek.*
Yunânistân feṭḥ olur elṭâf-ı Ḥaḳla ser-te-ser
Ḥaṭve ḥaṭve añları **sürmekde** yer yer dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 30). [sürmekde, -de]

sus-: *Susmak, konuşmamak..*
Fiġânıñ ʿarşa dek çıḳdı **şuş** artıḳ baġrımı delme
Ne raḥm u bî-vefâ imiş seniñ de yârıñ ey bülbül *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 9). [şuş,]*

şuʿûd et-: *Yükselmek.*
Ṣuʿûd etdi o rûḥ-ı pür-fütûḥ lâhûta bî-şübhe
Girer mi berzaḫa âyâ ki ʿanḳâ iğbirarından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 17). [şuʿûd etdi, -di]

şûver bul-: *Suret bulmak, biçimlenmek.*
Vâḳıf-ı esrâr-ı mâ-evhâ diliñ ḥikmet-maḳarr
ʿUnṣur-ı çâr-ı heyûlâ buldu nûruñla ṣûver
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 38). [şûver buldu, -du]

sû-yı sübḥân: *Her türlü kusurdan, noksandan, beşerî nitelik ve zaaflardan uzak olan Allaha doğru.*
Bilip ḳadr-i hümâyûnun añа ʿarż-ı ʿubûdiyyet
Duʿâ-yı ḫayrını refʿ eylemekdir **sû-yı Sübḥâna**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 18). [sû-yı sübḥâna, -a]

sûzân: *Yakıcı, yakan.*
Âteş-i firḳatde **sûzân** cân u dildir ʿâḳıbet
Vâṣıl-ı maḳṣûd olan bâd-ı ṣabâdır ʿâḳıbet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 35). [sûzân,]

sûziş-i cân u ten: *Beden ve ruhun yanması.*
Verdigiñ âteş derûn-ı sînede etse ẓuhûr
Sûziş-i cân u tenim ḥâl-i semender gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 12). [sûziş-i cân u tenim, -im]
Verdigiñ âteş derûn-ı sînede etse ẓuhûr
Sûziş-i cân u tenim ḥâl-i semender gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 12). [sûziş-i cân u tenim, -im]

sûziş-i sevdâ: *Aşk acısı.*
A Ḥilmî **sûziş-i sevdâyı** mümkün mi ʿaceb teskîn
Beni de yaḳdı aġlatdı ġam u ekdârın ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 11). [sûziş-i sevdâyı, -y, -ı]

süzül-: *Süzülmek.*
Süzüldi maġribe ṭoġru amân lemʿât-ı iḳbâlim
Ḳarardı şuʿle-i ʿaşkım o mehtâbıñ zevâlinden

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 5). [süzüldi, -di]

Ş

şâd et-: *Mutlu etmek, sevindirmek.*
Vâṣıl-ı âmâl eder ʿuşşâḳı elbet ʿaşḳ-ı yâr
Pür vefâdır **şâd eder** nâ-şâdı luṭf-efzâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 8). [şâd eder, -er]

şâdân: *Sevinçli, mutlu, bahtiyâr.*
Seni **şâdân** beni nâ-şâd eder mi bir vaḳit Mevlâ
Neden bilmem beni aġyâr ki baḫt-ı ḳara ṣanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 9). [şâdân,]

şâdân et-: *Mutlu, huzurlu etmek.*
Beni **şâdân eder** emr-i Celîl lâ taḳneṭû Ḥilmî
Maḳarr u mes
kenim olmaz cehennem ḳaʿrı Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 17). [şâdân eder, -er]

şâdân ol-: *Mutlu, sevinçli olmak.*
O ẕât taḳbîl ede dest-i şerîfiñ dil ola şâdân
Alup ḥaẕẕ u naṣîbin lebleriñ ey menbaʿ-ı ʿirfân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 27). [şâdân ola, -a]

şâh ol-: *Padişah olmak, saltanatın başına geçmek.*
Ḳanâʿat mülküne **şâh ol** leʿîme ser-fürû etme
Gedâlar ol serîr üzre zihî ḳadrîni ʿâl eyler
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 7). [şâh ol, -]

şâhâne: *Harika, çok güzel.*
Baña ʿarż etdi **şâhâne** yüzün ol mâh-ı tâbânım
Geçer mi böyle bir devlet kimiñ fikr ü ḫayâlinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 3). [şâhâne,]
Mâhitâb ʿarż eder rûyun **şâhâne** Encüm-i âsumân çıḳar seyrâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 9). [şâhâne,]

şâh-ı ʿaşk: *Aşk padişahı.*
Serv-i nâzım gel şoḳul âġûş-ı ḥüzne bir ṣabâḥ
Naġme-dâr ol **şâḫ-ı ʿaşḳda** bülbül-i şeydâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 14). [şâḫ-ı ʿaşḳda, -da]

şâh-ı iklîm-i melâḥet: *Güzellik ülkesinin padişahı.*
El-ġıyâṣ ey **şâh-ı iḳlîm-i melâḥet** el-ġıyâṣ
Ey meh-i raḫşende-i mülk-i ʿadâlet el-ġıyâṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 1). [şâh-ı iḳlîm-i melâḥet, -]

şâh-ı mülk-i faḳr: *Fakirlik mülkünün şahı.*
Şâh-ı mülk-i faḳr olup Dârâya etmem ser-fürû
Tâc-ı ʿaşḳı giydim hiç aʿlâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 1). [şâh-ı mülk-i faḳr, -]

şâhid-i ʿîd: *Bayramın tanığı.*
Maṭlaʿ-ı ʿaşḳdan tecellî eyledi **şâhid-i ʿîd** Verdi ṣad nûr-ı hilâl-i ebruvân şevḳ-i cedîd
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 19). [şâhid-i ʿîd, -]

şâhid-i maḳṣad: *Maksat güzeli. II İstenilen, arzu edilen.*
Rûze-i hicrânıñ olmaz mı o ʿîd-i vuṣlatı Şâhid-i maḳṣad giyerdi câme-i pür-ziyneti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 30). [şâhid-i maḳṣad, -]

şâʿir: *Şiir söyleyen.*
Oḳusun bu naẓmı Ḥilmî bâdeler versin saña
Şiʿrini **şâʿir** görünce âferîn etsin saña
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 14). [şâʿir,]

şâʿir-i mâhir: *Yetenekli şair.*
Ber-ṭaraf olsun ġumûm hep şevḳ gelsin saña
Şâʿir-i mâhir bu yolda ittibâʿ etsin saña
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 12). [şâʿir-i mâhir, -]

şakk eyle-: *Yarmak, yarık oluşturmak.*
Ḫâme-i feryâdımı vaṣfı içün **şaḳḳ eyledim**
Başına geçsin o kilkiñ pek siyâhça bir külah
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 17). [şaḳḳ eyledim, -di, -m]

şâm u seḥer: *Gece gündüz II daima.*
Nihâl-i şâḫ-ı rifʿatde ederler sû-be-sû feryâd
Teveccüh eyleyip **şâm u seḥer** ol verd-i ḫandâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 6). [şâm u seḥer, -]

şâm-ı cehâlet: *Cehalet akşamı.*
Ṣubḥ u hidâyete bâdî kemâliñ
Şâm-ı cehâleti kâşif cemâliñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 28). [şâm-ı cehâleti, -i]

şâm-ı firḳat: *Ayrılık akşamı/gecesi.*
Şâm-ı firḳatde ẓuhûr-ı ṣubḥ-ı vuṣlat bekleriz
Tâ ṣabaḥdan şâma dek bir mâh-ı ṭalʿat bekleriz
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 1). [şâm-ı firḳatde, -de]

şân: *Büyüklük, ululuk, azamet.*
Şânıñda dedi levlâke levlâk
Ḥaḳ Celle lemâ ḫalaḳtü'l-eflâk
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 21). [şânıñda, -ı, -n, -da]
Gülistân-ı ḫaḳîḳat **şânınıñ** verd-i bû-efşânı
Semâ-yı maʿrifet mihr-i münîri cism-i nûrânî

(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 3). [şânınıñ, -ın, -ıñ]

<u>şân-:</u> *Sanmak, düşünmek, zannetmek.*

1. Şanma esrâr-ı İlâhî Ḥilmiyâ ẕâhir olur
   Ḳalb-i nâdâna tecellî eyleyen esrâra ḥayf
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 7). [şanma, -ma]
2. Şanma ey dil mâsivâ-yı yârdır cevr eyleyen
   Gece gündüz bâʿiş-i zâr u figânım işte bu
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 5). [şanma, -ma]
3. Beni ʿâlem ne ḥikmet mübtelâ bir yâre **şanmışlar**
   Dümûʿ-ı ḥüznümüñ ḳaṭrâtını fevvâre **şanmışlar**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 1). [şanmışlar, -mış, -lar]
4. Beni ʿâlem ne ḥikmet mübtelâ bir yâre **şanmışlar**
   Dümûʿ-ı ḥüznümüñ ḳaṭrâtını fevvâre **şanmışlar**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 2). [şanmışlar, -mış, -lar]
5. Nücûm-ı pertev-i iḳbâlimi meh-pâre **şanmışlar**
   Ki şems ü seḥeri seyrân edip seyyâre **şanmışlar**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 3). [şanmışlar, -mış, -lar]
6. Nücûm-ı pertev-i iḳbâlimi meh-pâre **şanmışlar**
   Ki şems ü seḥeri seyrân edip seyyâre **şanmışlar**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 4). [şanmışlar, -mış, -lar]
7. Şeb-i ẓulmetde ġarḳ oldu cihân envâre **şanmışlar**
   Ḫayâlâtdan ne ẕevḳ ḥâṣıl olur ey dilber-i raʿnâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 5). [şanmışlar, -mış, -lar]
8. Seni şâdân beni nâ-şâd eder mi bir vaḳit Mevlâ
   Neden bilmem beni aġyâr ki baḫt-ı ḳara **şanmışlar**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 10). [şanmışlar, -mış, -lar]
9. Seni muḥtâc u bî-ʿilâc beni bî-çâre **şanmışlar**
   Cemâl-i yâre ḫayrân olduġumdan mı neden bilmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 15). [şanmışlar, -mış, -lar]
10. Dem-â-dem zâr u efġân olduġumdan mı neden bilmem
    Dil-i zârı cefâ-yı yâr içün hep yâra **şanmışlar**
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 20). [şanmışlar, -mış, -lar]
11. Şuʿâʾ-i baḫtımı ʿaks eyledi ekdâre **şanmışlar**
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 25). [şanmışlar, -mış, -lar]

<u>şân ver-:</u> *Şereflendirmek, ün salmak.*

Kaʾinâta ḥükmü nâfiẕdir cihân fermân-beri
Ṣafḥa-i ʿâlemde Ḥilmî **şân verir** ṭuġrâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 18). [şân verir, -ir]

<u>şarâb şuñ-:</u> *Şarap vermek/sunmak.*

Ḥilmîye ʿarż-ı cemâl eyle gelip ey çeşm-i mest
Bâde-i ʿaşḳın ḥayâtdır şuñ baña ḳaṭre şarâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 14). [şarâb şuñ, -]

<u>şarâb-ı ʿaşk:</u> *Aşk, sevgi şarabı.*

Meded ey sâḳî-i bezm-i muḥabbet ṭoldur aḳdâḥı
Ṣarâb-ı ʿaşḳ ile ser-mest olan geçmez Ḫudâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 24). [şarâb-ı ʿaşḳ, -]

<u>şark u ġarb:</u> *Doğu ve batı II tüm dünya, herkes.*

Ṣarḳ u ġarba pertev-endâz-ı ʿinâyetdir özü
Oldu pertev âfitâb-ı ʿadl ile rûy-ı zemîn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 19). [şarḳ u ġarba, -a]

<u>şart ol-:</u> *Şart olmak, kural olmak.*

1. Bezm-i ʿaşḳda ḥâl-i tecrîd ile gelmek oldu şarṭ
   Hep ʿalâyıḳdan ümîd-i ḳalbi kesmek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 1). [şarṭ oldu, -du]
2. Bezm-i ʿaşḳda ḥâl-i tecrîd ile gelmek oldu şarṭ
   Hep ʿalâyıḳdan ümîd-i ḳalbi kesmek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 2). [şarṭ oldu, -du]
3. Cüst ü cû etmek muḥâldir cehl ile râh-ı necât
   Ol kitâb-ı ʿaşḳı bir kez ezber etmek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 4). [şarṭ oldu, -du]
4. Ders-i ʿaşk içre dilâ ḥallâl-ı müşkil olmaġa
   Pek mükemmel baḫş-ı zülf-i yâri bilmek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 6). [şarṭ oldu, -du]
5. Kûşe-i firḳatde vuṣlat dâmeni girmez ele
   Râh-ı ʿaşḳda ol metâʿ-ı cânı vermek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 8). [şarṭ oldu, -du]
6. Keşret içre yâri bulmaḳ ehl-i vaḥdet kârıdır
   Terk edip aġyârı tenhâ yâri sevmek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 10). [şarṭ oldu, -du]
7. Ṣaḥn-ı gülzâr-ı cihân kesb-i leṭâfet etmege

Bülbüle feryâd u nâlân güle gülmek oldu şarṭ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 12). [şarṭ oldu, -du]

8. Kâm-ı maḳṣûd-ı dili almaḳ içün Ḥilmî hemân
Çeşm ü rûyın ḫâk-i pây-ı yâre sürmek oldu şarṭ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 14). [şarṭ oldu, -du]

şâyân: *Layık, yaraşır, uygun.*
Çekdi dest Hilmî cihândan artık ʿavdet eylemez
Gitdi bir ṣâḥib-liyâḳat dense **şâyân** ey ṭabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 10). [şâyân,]

şeb: *Gece.*

1. Sönerse zûr-ı ṣarṣarla bu **şeb** miṣbâh-ı iḳbâlim
Żiyâ-yı mihr içün aṣlâ ṣabâḥı intiẓâr etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 3). [şeb,]
2. Uzunca baḥṣ-i zülfünce nice ince ḫayâl etdim
Bu **şeb** müşkbâr-ı târında raḳible ḳîl u ḳâl etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 2). [şeb,]
3. Nûr-ı çeşmânım seḥâb-ı ẓulmete girdi bu **şeb**
ʿArż-ı dîdâr etmege mâh yoḳ mu imkân ey ṭabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 3). [şeb,]
4. Vaṣlını taḥlîfle vaʿd etdirdim ammâ işbu **şeb**
ʿAhd u mîṣâḳ etse de yâr ḳalḳar inkâre ṣabâḥ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 5). [şeb,]
5. Dâmen-i yâre ṣarıldım bir seḥer vuṣlat içün
N'eylerim firḳat **şebinde** nâ-tamâm envârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 10). [şebinde, -i, -(n)de]
6. Ḳadr olur her **şeb** ki ola vuṣlat-ı dildâr baña
ʿİd olur her rûz ki ola ülfet-i dildâr baña
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 41). [şeb,]
7. Şevḳ vermededir dehre bu **şeb** mâh-ı mücellâ
baḳ şuʿle-i sevdâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 3). [şeb,]
8. Bu **şeb** ol mâh-liḳâyı seyr edip bir rûz-ı ʿîd etdim
Göñül pervânesi gitdi görünce şemʿa-i sûzân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 15). [şeb,]

şeb ü esḥâr: *Seherler ve gece(ler)in.*
Gülistândır mekânıñ ey ḫaṭîb-i minber-i ṣaḥrâ
Neden efġânla geçmekde **şeb ü esḥârıñ** ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 8). [şeb ü esḥârıñ, -ıñ]

şebâb: *Gençlik, tazelik, civanlık.*
Ḫazân ṣoldurdu evrâḳ-ı ḥayâtı baḳ **şebâbında**
İçirir şerbet-i mevti felek câm-ı cefâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 5). [şebâbında, -ı, -n, -da]

şebâbet: *Gençlik.*
Vedâʿ etmek **şebâbetde** ḥayâta Ḥilmî düşvârdır
Ḥubûb etdi ecel bâdı ne çâre mevt hevâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 33). [şebâbetde, -de]

şebân-rûz: *Gece gündüz, her zaman.*
Vücûd-ı aḳdesiñ maḥfûẓ olup taḫt-ı ḫilâfetde
Şebân-rûz vird ü ezkârım budur hep Rabb-i Sübḥâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 62). [şebân-rûz,]

şeb-i deycûr: *Karanlık gece.*
Şuʿle-i ruḥsâr-ı yâre olsa müstaġraḳ cihân
Bir **şeb-i deycûr** içinde ararım tâb-dârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 12). [şeb-i deycûr, -]

şeb-i deycûru: *Karanlık gece.*
Ey meh-i tâbende nûrı kimden etdiñ iḳtibâs
Bir **şeb-i deycûru** revnaḳdâr eder bu ṣûretiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 8). [şeb-i deycûru, -]

şeb-i ġam: *Gam/üzüntü gecesi.*
Her **şeb-i ġamda** ederdim tâ seḥer fikr ü ḫayâl
Deşt-i firḳatde ḳılardım âh u zâr rûz u leyâl
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 1). [şeb-i ġamda, -da]

şeb-i hicrân: *Ayrılık gecesi.*
Dilâ giryân u feryâda leb-i ḫandân olur bâʿiṣ
Hemân âḥ u seḥer-gâha **şeb-i hicrân** olur bâʿiṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 2). [şeb-i hicrân, -]

şeb-i yeldâ: *Yılın en uzun gecesi.*

1. Gelmedi mâh-ı muḥabbet olmadı pertev-feşân
Bir **şeb-i yeldâ** içinde cây-ı ẓulmet bekleriz
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 4). [şeb-i yeldâ, -]
2. Firḳat gibi göñlümde uzandı **şeb-i yeldâ** ṣubḥ olmadı ḥâlâ

(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 1). [şeb-i yeldâ, -]

3. Şeb-i yeldâda gün gördüm anıñ mirʾât-ı ḫâlinde
Egerçi yazdılar ammâ ṣadâḳat var mı ḳâlinde
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 7). [şeb-i yeldâda, -da]

şeb-i zulmet: *Karanlık gece.*
Şeb-i ẓulmetde ġarḳ oldu cihân envâre ṣanmışlar
Ḫayâlâtdan ne ẓevḳ ḥâṣıl olur ey dilber-i raʿnâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 5). [şeb-i ẓulmetde, -de]

şeb-nem-i berg-i ʿizâr: *Yanağının yaprağındaki çiğ tanesi.*
Ol bahâr-ı luṭfuñ oldu bâʿiṯ-i iẓhâr-ı ʿaşḳ
Şeb-nem-i berg-i ʿizârıñ zîver-i gül-zâr-ı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 14). [şeb-nem-i berg-i ʿizârıñ, -]

şecâʿat: *Yiğitlik, yüreklilik.*
Bu heyʾet ki **şecâʿatle** muḫammer ṭıyneti Ḫaḳdan
Anuñla ceng eden aʿdâ cihânda şerm-sâr ḳaldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 9). [şecâʿatle, -le]

şecâʿat-pîşeniñ âsârı: *Cesurların eserleri.*
Görmek isterseñ **şecâʿat-pîşeniñ âṣârını**
Ey dil ʿaṭf eyle naẓar bir kerre bâb-ı Ḫaybere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 5). [şecâʿat-pîşeniñ âṣârını, -n, -ı]

şecer: *Ağaç.*
Bir **şecer** ki zirvesi ḫâk-i zemîni bûs eder
Ṣallanır bâd-ı seḥerle dalları ṭûbâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 11). [şecer,]

şefâʿat: *Bir suçlunun bağışlanması için aracılıkta ve yardımda bulunma.*
Şefâʿat yâ resûl ḥâlim yamandır
Heme ḳâlim dü ʿâlemde âmândır
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 35). [şefâʿat,]

şefâʿat eyle-: *Birinin suçunun bağışlanması veya dileğinin yerine getirilmesi için o kimseyle Tanrı arasında peygamberin yaptığı aracılık.*
Günahkârım n'olur ḥâl-i melâlim rûz-ı maḥşerde
Şefâʿat eylemez ise nebîler faḫri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 14). [şefâʿat eylemez, -mez]

şefâʿat ḳıl-: *Peygamberlerin ve Allah'ın izin vereceği kimselerin, kulların suçlarının bağışlanması için Cenâbıhak katında aracılık etmeleri.*
Bu dünyâda dem-â-dem çoḳ günâhlar iktisâb etdim
Şefâʿat ḳıl beḳâda ḥâl vaḫîmdir yâ resûllâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 10). [şefâʿat ḳıl, -]

şefîʿ-i müznib: *Günahkârların şefaatçisi; Hz. Muhammed.*
Ol **şefîʿ-i müẕnibîñ** dâmenini âl eylerim
Kim anıñ rûyunda lâmiʿ mihr-i şefḳat âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 9). [şefîʿ-i müẕnibîñ, -]

şehâdet: *Şehit olma, şehitlik.*
Her bir efrâd-ı şecâʿat-pîşeniñ ḳalbinde hep
Ġâzîlik ile **şehâdetdir** muṣavver dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 12). [şehâdetdir, -dir]

şehâmet: *Can, yiğitlik, cesaret.*
Ṭoġ ey mihr-i saʿâdet sen **şehâmetle** ṣabâḥ oldu
Ṭoġarsa nûr aḳar Ḥilmî mehiñ rûy-ı melâlinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 11). [şehâmetle, -le]

şehen-şâhâ: *Ey şahlar şahı/padişahlar padişahı!.*
Şehen-şâhâ ḫudâvendâ kerîmâ ey kerem-fermâ
Muṭîʿdir ser-te-ser ʿâlem ḫurûf-ı hükm-i fermâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 55). [şehen-şâhâ,]

şeh-i mülk-i beḳâbi'llâh: *Beḳâbi'llâh ülkesinin padişahı.*
Vücûd-ı esʿadı anıñ **şeh-i mülk-i beḳâbi'llâh**
Be-ġâyet ẓâtına âsân olup idrâk bekâbi'llâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 9). [şeh-i mülk-i beḳâbi'llâh, -]

şeh-i mülk-i la-ʿamrük: *Leamruke ülkesinin padişahı. (leamruke= ömrüne andolsun ki anlamına gelen Hicr suresi 72. Ayetin ilk terkibi).*
Ey **şeh-i mülk-i la-ʿamrük** vey meh-i burc-ı kerîm
Baḥr-i ḫayretde ḳalıp vaṣfiñda hep ʿaḳl u selim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 31). [şeh-i mülk-i la-ʿamrük, -]

şehin-şâh-ı cihân: *Dünyanın yüce padişahı, cihanın şahlar şahı.*
Ol **şehin-şâh-ı cihânı** ḳıl muẓaffer dâʾimâ
Seyl-i esyâf eyleyen her ġâziyânıñ ʿaşḳına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 7). [şehin-şâh-ı cihânı, -ı]

şehr ü bender: *Şehir ve ticaret limanları.*
Ez-ḳadîm muʿtâd u kârı Türkleriñ ceng ü cidâl
Ḥarb ile żabṭ eylemekdir **şehr ü bender** dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 20). [şehr ü bender, -]

şehr ü kişver: *Şehir ve ülke.*
Gürledikçe ṭop u aʿdâ kûb-ı saṭvet der-ʿaḳeb
Ḳaçdılar terk eyleyüp her **şehr ü kişver** dâʾimâ

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 28). [şehr ü kişver, -]

sehr-i şevvâlü'l-beşîr: *Şevval'ı müjdeleyen ay.*

Şuʿle-i mâh-ı münîr **şehr-i şevvâlü'l-beşîr**
Eyledi mülk-i dili envâr-ı şevḳle müstenîr
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 7). [şehr-i şevvâlü'l-beşîr, -]

sekl-i mâr: *Yılan şeklinde.*

Ez -ʿuḳûl-ı târ-ı zülfet mî-nümâyed **şekl-i mâr**
Laʿl-i nâb[i]t mî-şeved tiryâk u dermân sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 5). [şekl-i mâr, -]

sem et-: *Koku almak, kokusunu almak.*

Eden şem bûy-ı gülzâr-ı ruḫun bâġ-ı meveddetde
Olur murġ-ı göñül pâ-bend düşüp çâh-ı zenehdâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 31). [şem eden, -en]

semʿa-i sûzân: *Yakıcı mum.*

Bu şeb ol mâh-liḳâyı seyr edip bir rûz-ı ʿîd etdim
Göñül pervânesi gitdi görünce **şemʿa-i sûzân**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 16). [şemʿa-i sûzân, -]

semʿ-i fürûzân: *Parlayan mum.*

Füyûżât gülşeni olmuş durur her bezm gülistânı
Nûr-efşândır ilâ-yevmi'l-ḳıyâm **şemʿ-i fürûzânı**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 36). [şemʿ-i fürûzânı, -ı]

semîm: *Güzel koku.*

Ezelde bendeyim ben de seniñ her târ-ı zülfünde
Siyâh gîsûlarıñ ʿanber **şemîmdir** yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 6). [şemîmdir, -dir]

semm et-: *Koklamak.*

Gülşen olsa her ṭaraf bûy-ı ṣafâ-yı murġ-ı dil
Ḥilmî-âsâ **şemm eder** gül-zâr-ı dilden bûy-ı câh *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 24). [şemm eder, -er]*
Zülf-i cânân nükhet-i müşki baña **şemm etdirir**
Ol sebebden ʿanber-i sârâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 11). [şemm etdirir, -dir, -ir]

semm-i bûy-ı vaṣl: *Vuslatın kokusunu koklamak.*

Zâr u feryâd u fiġânlar n'olduġın bülbül-miṣâl
Şemm-i bûy-ı vaṣl içün ol ḥüsn-i ḫᵛâre düş de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 6). [şemm-i bûy-ı vaṣl, -]

şems ü seḥer: *Şafak vakti ve güneşi.*

Nücûm-ı pertev-i iḳbâlimi meh-pâre sanmışlar
Ki **şems ü seḥeri** seyrân edip seyyâre sanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 4). [şems ü seḥeri, -i]

şems-i ʿulyâ-yı cemâl: *Güzelliğinin en yüce olan güneşi.*

Buldu şûret ol heyûlâ-yı cemâliñ ibtidâ
Oldu rûşen **şems-i ʿulyâ-yı cemâliñ** ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 2). [şems-i ʿulyâ-yı cemâliñ, -in]

şemşîr-i dâd: *Adalet(in) kılıcı.*

Lemʿa-pâş-ı saṭvet ü heybet olur **şemşîr-i dâd**
Pertev-efşân-ı cihândır seyf ü ḫançer dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 17). [şemşîr-i dâd, -]

şemşîr-i müjgân: *Kirpiğinin kılıcı.*

Şemşîr-i müjgânlarıñ çekdi ḥarâmî ḳaşlarıñ
Dökdü ḳanlar cevher-i cân oldu ġâret el-ġıyâs
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 3). [şemşîr-i müjgânlarıñ, -lar, -ıñ]

senîd: *Duyulmuş, işitilmiş.*

Ez-ser-i zülfet fiġân u nâle dâred ehl-i dil
Mî-künend güft u **şenîd** ânân hezârân sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 12). [şenîd,]

şerbet: *Meyve özü, su ve şekerle yapılan tatlı içecek.*

Cârîdir çün lebleriñde taḫtihe'l-enhâr hemân
Ḥilmîyâ ben andan artıḳ ḳaṭre **şerbet** isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 14). [şerbet,]

şerbet-i mevt: *Ölüm şerbeti.*

Ḫazân ṣoldurdu evrâḳ-ı ḥayâtı baḳ şebâbında
İçirir **şerbet-i mevti** felek câm-ı cefâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 6). [şerbet-i mevti, -i]

şerbet-i şîrîn leb: *(Yârin) tatlı dudağının şerbeti.*

Telḫ-kâm eyler mi Ḥilmî ol kerem-fermâ seni
Şerbet-i şîrîn leb ü laʿl-i dehânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 14). [şerbet-i şîrîn leb, -]

şerḥ ü tefsîr eyle-: *Açıklamak ve yorumlamak..*

Sûre-i esrâr-ı ʿaşḳı **şerḥ ü tefsîr eyledim**
Ṭâḳ-ı sevdâyı anıñ nûruyla tenvîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 1). [şerḥ ü tefsîr eyledim, -di, -m]

şerha şerha ol-: *(Gönül, ciğer) parça parça, paramparça olmak. (Acı, elem içinde olmak bağlamında.).*

Şerḥa şerḥa oldu sînem tîġ-i cevr-i yâr ile
Arasın bulsun ṭabîbân derdime çâre ṣabâḥ

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 9). [şerḥa şerḥa oldu, -du]
Şerḥa şerḥa oldu sînem ṣad hezâr efsûs baña
Ḥâlime aġlar a Ḥilmî hep seḥer bülbülleri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 23, Mısra 9). [şerḥa şerḥa oldu, -du]

serʿ-i enver: *Parlak şeriat.*
Nâr-ı dûzaḫdan beterdir Türkleriñ ḥarb âteşi
Çünkü emr eyler cihâdı **şerʿ-i enver** dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 38). [şerʿ-i enver, -]

serm ü haclet: *Utanma ve arlanma.*
Defter-i aʿmâl-i ḫayrım ṭoldı ʿiṣyânla hemân
Ser-te-ser yazıldı ḥayfâ **şerm ü ḥaclet** âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 8). [şerm ü ḥaclet, -]

serm-sâr eyle-: *Utandırmak, mahcup duruma düşürmek.*
Şerm-sâr eyler nihâyet añları kiẕb ü dürûġ
Ṣıdḳ ile giymek gerekdir ḥarbe lâyıḳ kaleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 7). [şerm-sâr eyler, -r]

serm-sâr kal-: *Utanıp kalmak, mahçup olmak.*
Bu heyʾet ki şecâʿatle muḥammer ṭıyneti Ḥaḳdan
Anuñla ceng eden aʿdâ cihânda **şerm-sâr ḳaldı**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 10). [şerm-sâr ḳaldı, -dı]

seşper: *Eski savaş aletlerinden topuz.*
Desem ey mâh göster ol ruḫsârını bir kez n'olur
Ḳan döken ebrûlarıñ ol demde **şeşper** gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 14). [şeşper,]
Öyle medhûş oldu dil ki bilmiyor dünyâ nedir
ʿAşḳ ile dü desti ursam ġam degildir **şeşpere**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 12). [şeşpere, -e]

şevḳ: *Şiddetli arzu, istek, aşırı heves.*

1. Nâr-ı ʾaşḳla eylerim teʾfîf cihan par par yanar
   Ol ateşde **şevḳile** büryân olan añlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 6). [şevḳile, -ile]
2. Ber-ṭaraf olsun ġumûm hep **şevḳ** gelsin saña
   Şâʿir-i mâhir bu yolda ittibâʿ etsin saña
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 11). [şevḳ,]

şevḳ ile: *Aşk ile; canıgönülden, büyük bir arzuyla.*

1. ʿAşḳ ile ceryân eder baḥr-i muḥîṭ-i kâʾinât
   Şevḳ ile devrân eder eflâke baḳ baḥr u bere
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 10). [şevḳ ile, -]
2. Mâsivâya raġbet etme **şevḳ ile** îmâna gel
   Ver ṣalât peyġambere kâşâne-i sulṭâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 1). [şevḳ ile, -]
3. Sînesin açdı çemen-zâr-ı leṭâfet **şevḳ ile**
   Aldım âġûş-ı vefâya yâri fırḳat ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 13). [şevḳ ile, -]

şevk ü neşât: *Istek; neşe.*
Görünmez berf ü bârân-ı mezâlim çün bu ḫâk üzre
Verir **şevḳ ü neşâṭ** her dem zebân-ı ʿandelîbâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 10). [şevḳ ü neşâṭ, -]

şevk ver-: *İstek ve coşkunluk vermek, şevklendirmek.*
Şevḳ vermededir dehre bu şeb mâh-ı mücellâ
baḳ şuʿle-i sevda
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 3). [şevḳ vermededir, -me, -de, -dir]

şevke gel-: *İstemek, şiddetli arzu etmek.*
Gel ey muṭrıb al âġûş-ı ṣafâya ṭurma ḳânûnu
Dil-i ṣâʿir gelir şevḳe anıñ muḥriḳ ṣadâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 22). [şevḳe gelir, -ir]

şevk-i cedîd: *Yeni keyf, neşe // yeni ilham.*
Maṭlaʿ-ı ʿaşḳdan tecellî eyledi ṣâhid-i ʿîd
Verdi ṣad nûr-ı hilâl-i ebruvân **şevḳ-i cedîd**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 20). [şevḳ-i cedîd, -]
Dem-â-dem ṣarf-ı enfâs-ı ḫayât-ı câvidân eyler
Bu dem **şevḳ-i cedîd** ḥâṣıl olubdur ʿandelîbâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 4). [şevḳ-i cedîd, -]

şeyʾ-i nefîs: *Nefis olayı.*
Cândan özge var mıdır ʿarż etmege **şeyʾ-i nefîs**
O seniñdir tâ ezelden aña raġbet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 5). [şeyʾ-i nefîs, -]

şiddet-i derd-i dil: *Gönül acısının sertliği.*
Leb-i laʿliñ devâ-yı maḫż iken bîmârî-i ʿaşḳa
Ne ḥikmet **şiddet-i derd-i dile** Loḳmân olur bâʿiṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 10). [şiddet-i derd-i dile, -e]

şifâ: *Hastalıktan kurtulma, sağalma.*
Benim bîmârıma vizr ü vebâlim ʿillet olmuşdur
Dü ʿâlemde **şifâ** ver bu ʿalîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 8). [şifâ,]

şikâr-gâh-ı muḥabbet: *Sohbetin av yeri.*
Ṣaḥârî-i beyâbân-ı elemde ḳalmaġa ey dil
Şikâr-gâh-ı muḥabbetde âhû-çeşmân olur bâʿiş
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 4). [şikâr-gâh-ı muḥabbetde, -de]

şikest ol-: *Kırılmak, bozulmak.*
Şikest oldu ecel destiyle vâh âyîne-i çeşmi
Yazıḳ ki müstefîd olmaz anıñ artıḳ cilâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 29). [şikest oldu, -du]

şimdi: *Şimdi, şu an.*

1. Cihânıñ reşk-âver bâġ-ı İremdir ser-te-ser **şimdi**
Meziyyet vermede yoḳdur naẓîri nevʿ-i insâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 9). [şimdi,]
2. Anıñ ʿaşḳıyla ṭarḥ etsem ʿaceb mi bir ġazel **şimdi**
Ḥużûr-ı şevkete ʿarż eylesem bilmem edibane
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 17). [şimdi,]
3. Ey ḥâkim-i ʿaşḳ faṣl olacak **şimdi** bu daʿvâ
ḥükm eyle ser-â-pâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 7). [şimdi,]
4. Verip ol sâḳî-i devrân bahâya bâde-i iḥsân
Ḫoşâ pür-neşve dil **şimdi** ʿAẓîm sûr-ı cedîd etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 20). [şimdi,]

şiʿr: *Şiir,edebi değeri olan nazımlı, kafiyeli söz.*
Oḳusun bu naẓmı Ḥilmî bâdeler versin saña
Şiʿrini şâʿir görünce âferîn etsin saña
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 14). [şiʿrini, -i, -n, -i]

şitâbân: *Aceleyle, koşarak.*
Eyle tebrîke **şitâbân** böyle ʿîd-i esʿâdı
Ol perî-rû gösterir birgün cemâl-i sermedi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 17). [şitâbân,]

şitâbân ol-: *Acele etmek, çabuk gitmek, seğirtmek.*
Ḳavs-ı miḫnet sînemi cerḥ etdi dermân ey ṭabîb
Rûḥ vedâʿ etmekde cisme ol şitâbân ey ṭabîb *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 2). [şitâbân ol, -]*

şuʿâʿ-efşân-ı feyż ol-: *Işıksaçan bereket, bolluk olmak.*
Ṭulûʿ-ı neyyir-i şevket zihî burc-ı ḫilâfetden
Şuʿâʿ-efşân-ı feyż oldı ser-â-ser ṣaḥn-ı ekvâna *(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 2). [şuʿâʿ-efşân-ı feyż oldı, -dı]*

şuʿâʾ-i baht: *Baht, talihin ışığı.*
Şuʿâʾ-i baḫtımı ʿaks eyledi ekdâre şanmışlar *(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 25). [şuʿâʾ-i baḫtımı, -ı, -m, -ı]*

şuʿâʿ-ı mihr-i elṭâf: *Cömertlikler güneşinin ışığı.*
Şuʿâʿ-ı mihr-i elṭâfıñ nûr-efşân-ı dil ü cândır
Zevâl-i ẓulmet-i cevre meh-i tâbân olur bâʿiş
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 5). [şuʿâʿ-ı mihr-i elṭâfıñ, -ıñ]

şuʿâʿ-ı revnaḳ-efzâ: *Parlaklığı/güzelliği artıran ışık.*
Bahâr-ı dâʾìm-âsâdır füyûżât baḫş eder luṭfu
Şuʿâʿ-ı revnaḳ-efzâ hep bu ezhâr-ı gülistâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 8). [şuʿâʿ-ı revnaḳ-efzâ, -]

şûh: *İşveli, cilveli dilber/güzel.*
Ey sitemger **şûḫ** çeşmiñ âteş-i cevri hemân
Yaḳdı ṣaḥrâ-yı dili yoḳ mu selâmet el-ġıyâş
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 7). [şûḫ,]

şuhûda er-: *Gözle görülecek şekilde var olma.*
Vücûda gelmeden ecrâm-ı ʿulvî
Şuhûda ermeden ecsâm-ı suflî
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 14). [şuhûda ermeden, -meden]

şuhûr: *Şehirler.*
Hevâ-yı nefs-i emmâre beni iḍlâl eder her bâr
İżâʿe eyledim sâl u **şuhûr** u dehri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 10). [şuhûr,]

şükûfe-zâr ol-: *Çiçek bahçesi olmak II güzelleşmek.*
Şükûfe-zâr olan mülk-i dil-i şâh-ı cihân-ârâ
Hemîşe revnaḳ-efzâdır bütün ezhâr-ı ekvâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 13). [şükûfe-zâr olan, -an]

şuʿle: *Işık.*

1. Ḫâksâr oldum görünmez çeşmime nûr-ı cihân
Şuʿlesin setr eylemiş ḫurşîd-i tâbân ey ṭabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 8). [şuʿlesin, -si, -n]
2. Mâhitâbım gel ṣoḳul âġûş-ı âfâḳa yine
Necm-i baḫtım **şuʿlesiyle** bulurum esḥârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 14). [şuʿlesiyle, -(s)i, -(y)le]
3. Ḳudretiñ ibdâʿını taġyîre ḳâdir mi olur
Kim bozar necm ü ḳamerde **şuʿledir** bu haleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 4). [şuʿledir, -dir]

şuʿle-i ʿaşk: *Aşkın parıltısı, ışığı.*
Süzüldi maġribe ṭoġru amân lemʿât-ı iḳbâlim

Ḳarardı **şuʿle-i ʿaşḳım** o mehtâbıñ zevâlinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 6). [şuʿle-i ʿaşḳım, -ım]

<u>şuʿle-i mâh-ı münîr:</u> *Parlak ayın ışığı (parıltısı).*
Şuʿle-i mâh-ı münîr şehr-i şevvâlü'l-beşîr
Eyledi mülk-i dili envâr-ı şevḳle müstenîr
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 7). [şuʿle-i mâh-ı münîr, -]

<u>şuʿle-i ruḥsâr-ı yâr:</u> *Sevgilinin yanaklarının alevi.*
Şuʿle-i ruḫsâr-ı yâre olsa müstaġraḳ cihân
Bir şeb-i deycûr içinde ararım tâb-dârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 11). [şuʿle-i ruḫsâr-ı yâre, -]

<u>şuʿle-i sevdâ:</u> *Sevda, aşk ateşi.*
Şevḳ vermededir dehre bu şeb mâh-ı mücellâ
baḳ **şuʿle-i sevdâ** *(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 4). [şuʿle-i sevdâ, -]*

<u>T</u>

<u>tâ ezel:</u> *Geçmişi çok eskilere dayanmak; çok öteden, önceden beri.*
Jâle-i verd-i cebîniñ raḥmet-i dünyâ lebiñ
Tâ ezelde âb-rûy-ı ḫûbî-i şîrîn-kelâm
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 16). [tâ ezelde, -]

<u>tâ ezel:</u> *Geçmişi çok eskilere dayanmak; çok öteden, önceden beri.*
Cândan özge var mıdır ʿarż etmege şeyʾ-i nefîs
O seniñdir **tâ ezelden** aña raġbet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 6). [tâ ezelden, -]

<u>tâ ḳıyâmet:</u> *Kıyamet gününe değin.*
Nâm-ı nâmî-i hümâyûn-fâlı ey Rabbim ola
Tâ ḳıyâmet zîynet-efzâ-yı cevâmiʿ minberi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 6). [tâ ḳıyâmet, -]

<u>tâ ṣabaḥdan ṣâma dek:</u> *Sabahtan akşama kadar.*
Ṣâm-ı firḳatde ẓuhûr-ı ṣubḥ-ı vuṣlat bekleriz
Tâ ṣabaḥdan ṣâma dek bir mâh-ı ṭalʿat bekleriz
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 2). [tâ ṣabaḥdan ṣâma dek, -]

<u>tâ seḥer:</u> *Seher vaktine kadar, sabaha kadar.*
Her şeb-i ġamda ederdim **tâ seḥer** fikr ü ḫayâl
Deşt-i firḳatde ḳılardım âh u zâr rûz u leyâl
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 1). [tâ seḥer, -]

<u>tâʿat:</u> *Allah'ın emirlerini yerine getirme, ibadet.*
Oldu jeng-âlûd ḫayfâ cevher-i ʿömr-i ʿazîz
Ḥilmiyâ taḳdîme aḥrâ yoḳdur aṣla **taʿâti**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 10). [taʿâti, -i]

<u>tâb:</u> *1. Işık, parlaklık. 2. Güç, kuvvet.*
Kî büved ṣaḥn-ı dil-i Ḥilmî heme pertev-feşân
Ger neyâyed ez-cemâlet **tâb** u iḥsân sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 14). [tâb,]

<u>tabʿ:</u> *Tabiat, mizaç.*
Kendime eglence ʿadd etdim firâḳ-ı yâri ben
Vuṣlat-ı cânânı **ṭabʿım** pek işâbet istemez
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 10). [ṭabʿım, -ım]

<u>ṭâb u envâr-ı ġarâm:</u> *Aşkın nuru ve ışığı.*
Verdi Ḥakkâ ehl-i ʿaşḳa **ṭâb u envâr-ı ġarâm**
Âfitâb-ı ẕât-ı ʿulyâ-yı cemâliñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 13). [ṭâb u envâr-ı ġarâm, -]

<u>tâb u fer:</u> *Güç ve kuvvet II -Işık ve parlaklık.*

1. Kevkeb-i şân u ṭâliʿi **tâb u fer** verdi ekvâna
   Mihr-i semâ-yı şevketi etdi pür-nûr arżiyyeyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 3). [tâb u fer, -].
2. Verdi çün pâzâr-ı germ-â-germ-i ʿaşḳa tâb u fer
   Ol metâʿ-ı ḫüsnüñe Ḥilmî cihân hep müşteri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 9). [tâb u fer verdi, -di, -]
3. Seyf-i ḫûn-bâr u sinân-ı devlete ver tâb u fer
   Zü'l-fikârda görünen tâb u tüvânıñ ʿaşḳına
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 13). [tâb u fer ver, -]

<u>tâb u tüvânıñ ʿaşkı:</u> *Parlaklık ve güç hatırına.*
Seyf-i ḫûn-bâr u sinân-ı devlete ver tâb u fer
Zü'l-fikârda görünen **tâb u tüvânıñ ʿaşḳına**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 14). [tâb u tüvânıñ ʿaşḳına, -(n)a]

<u>tâb-dâr:</u> *Parlak.*
Şuʿle-i ruḫsâr-ı yâre olsa müstaġraḳ cihân
Bir şeb-i deycûr içinde ararım **tâb-dârı** ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 12). [tâb-dârı, -ı]

<u>tâb-ı laʿl:</u> *(sevgilinin) dudağının parlaklığı.*
Tâb-ı laʿliñden olup her bir füyûż-ı ḫâṣ u ʿâm
Ziynet-ârâ-yı dü-ʿâlem ḫüsn-i bî-hemtâ lebiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 19). [tâb-ı laʿliñden, -iñ, -den]

<u>tâb-ı nâr-ı intiẓâr:</u> *Bekleme (özleme) ateşinin sıcaklığı(yakıcılığı).*
Yaḳdı ser-tâ-ser vücûdum **tâb-ı nâr-ı intiẓâr**
Ânı teskîn etmege bir âb-ı himmet bekleriz

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 9). [tâb-ı nâr-ı intiẓâr, -]

tabîʿat: *Doğa, tabiat.*

Arżı tezyîn etdi yine **ṭabîʿat**
Âṣâr-ı ḳudretdir bu zîb ü ziynet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 1). [ṭabîʿat,]

tabîb: *Tıp âlimi, tıp ilmini bilen, hastalara bakan hekim.*

1. Zâr eder leyl ü nehâr şu ḫasta-i nâ-çâre ḫayf
   Çoḳ **ṭabîb** etmiş tedâvî derdine yoḳ çâre ḫayf
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 2). [ṭabîb,]
2. Şerḥa şerḥa oldu sînem tîġ-i cevr-i yâr ile
   Arasın bulsun **ṭabîbân** derdime çâre ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 10). [ṭabîbân, -ân]
3. Ṭabîbdir derdlere dermân devâ isterseñ ey ġâfil
   Ġıdâdır rûḥa ʿaşḳıñ bâdesi nûş et devâdan geç
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 7). [ṭabîbdir, -dir]

tâbiş-i mihr-i hayâl: *Hayalinin güneşinin parlaklığı.*

Ẕü'l-fikâr-ı ḳaşlarıñ aḥkâm-ı Ḥayder gösterir
Tâbiş-i mihr-i ḫayâliñ ṭavr-ı Ḳanber gösterir *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 2). [tâbiş-i mihr-i ḫayâliñ, -iñ]*

tâbiş-i mihr-i ṣıfât: *Yüzün güzelliğinin parlaklığı.*

Tâbiş-i mihr-i ṣıfâtıñ cünbiş-i ġarrâ lebiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 45). [tâbiş-i mihr-i ṣıfâtıñ, -ıñ]

tâbiş-i şems-i cemâl-i yâr: *Sevgilinin güzelliğinin güneşinin parıltısı.*

Tâbiş-i şems-i cemâl-i yâr ile bölündü dil
Baʿdezân ben ol meh-i ġarrâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 3). [tâbiş-i şems-i cemâl-i yâr, -]

tâc-ı ʿaşk: *Aşk tacı.*

Şâh-ı mülk-i faḳr olup Dârâya etmem ser-fürû
Tâc-ı ʿaşkı giydim hiç aʿlâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 2). [tâc-ı ʿaşkı, -ı]

taġyir: *Değiştirme, başkalaştırma.*

Ḳudretiñ ibdâʿını **taġyîre** ḳâdir mi olur
Kim bozar necm ü ḳamerde ṣuʿledir bu hâleyi *(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 3). [taġyîre, -e]*

taḥammül: *Dayanma, katlanma.*

Żaʿîf ü nâtüvânım çün geçerken ol ṣırâṭ üzre
Taḥammül yoḳdur iḥmâl-ı saḳîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 12). [taḥammül,]

tahlîf: *Yemin ettirme.*

Vaşlını **taḫlîfle** vaʿd etdirdim ammâ işbu şeb
ʿAhd u mîsâḳ etse de yâr ḳalḳar inkâre ṣabâḥ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 5). [taḫlîfle, -le]

taḥmîl et-: *Yüklenmiş mi.*

Bâġ-ı göñlümde çiçekler bil ne ḥikmet ser-nigûn
Ebr-i bârân-ı semâ taḥmîl mi etmiş bâr-ı âh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 6). [taḥmîl etmiş mi, -]

ṭahn ol-: *Öğütülmek.*

Ki **ṭahn olduḳça** artar âsiyâbda dâne-i ḳısmet
Ḳanâʿat anbarı doldu amân yâ Rab bu ne ḥikmet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 13). [ṭahn olduḳça, -dukça]

tahrîk eyle-: *Hareket ettirmek, sallamak.*

Fevziyâ ʿîd-i şerîfi saʿd u tebrîk eylerim
Rişte-i ḥubb u vedâdı böyle **taḥrîk eylerim**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 38). [taḥrîk eylerim, -r, -im]

tahtgâh: *Hükümdar tahtının bulunduğu yer, başşehir, pâyitaht.*

Taḫtgâhıñdır seniñ bu kişveristân-ı göñül
Olmasın vîrâne müşrif ḳıl ʿimâret el-ġıyâṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 11). [taḫtgâhıñdır, -ıñ, -dır]

taht-ı dil: *Gönül tahtı.*

Ṣardırıp iḳlîm-i cismi leşker-i kâkülleri
Taḫt-ı dilde pâdişâh-ı ʿâlî-şânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 4). [taḫt-ı dilde, -de]

taht-ı hilâfet: *Halifelik tahtı.*

Vücûd-ı aḳdesiñ maḥfûẓ olup **taḫt-ı ḫilâfetde**
Şebân-rûz vird ü ezkârım budur hep Rabb-i Sübḥâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 61). [taḫt-ı ḫilâfetde, -de]

taht-ı karâr: *Karar tahtası.*

Taʿlîḳ edemem vuṣlatı ben vaḳt-i bahâra al **taḫt-ı ḳarâra**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 6). [taḫt-ı ḳarâra, -a]

tahtihe'l-enhâr: *"Altından ırmaklar akan..." meâlli cennet nimetlerini anlatan bir âyet.*

Cârîdir çün lebleriñde **taḫtihe'l-enhâr** hemân
Ḥilmîyâ ben andan artıḳ ḳaṭre şerbet isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 13). [taḫtihe'l-enhâr,]

tahvîl ol-: *Dönüşmek.*

Eyyâm-ı ḫayâtım oluyor mâżiye taḥvîl
ʿömrüm gibi zâʾil

(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 9). [taḥvîl oluyor, -(u)yor]

taḥvîl-i mecrâ: *Yön değiştirme.*

Pîş-i ḳahrında ṭurup **taḥvîl-i mecrâ** ḳaṣdile
Ḳaṭre ẕann etmek revâ mı seylâb-ı seyyâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 13). [taḥvîl-i mecrâ, -]

taḳ-: *Asmak, iliştirmek.*

Nişân-ı iftiḫâr **ṭaḳdı** ġuzât hep levḥa-i ṣadra
Ser-â-ser leşker-i Yunân cerîha arḳadan aldı *(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 7). [ṭaḳdı, -dı]*

taḳbîl et-: *Öpmek.*

O ẕât **taḳbîl ede** dest-i şerîfiñ dil ola şâdân
Alup ḥaẕẕ u naṣîbin lebleriñ ey menbaʿ-ı ʿirfân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 27). [taḳbîl ede, -e]

taḳdîm: *(Bir şeyi) Kendinden büyük ve üstün bir kimseye verme, sunma.*

Oldu jeng-âlûd ḥayfâ cevher-i ʿömr-i ʿazîz
Ḥilmiyâ **taḳdîme** aḫrâ yoḳdur aṣla taʿâti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 10). [taḳdîme, -e]

takdîr eyle-: *Tâyin etme. {Allahü teâlânın, olacak hâdiseleri ezelde (başlangıcı olmayan öncelerde) ilm-i ezelîsi (başlangıcı olmayan ilmi) ile bilip tâyin etmesi}.*

Kim eder gûş bülbülüñ efġânını vaḳt-i seḥer
Dilde ṣad-ı fiġânımı Mevlâma **taḳdîr eyledim**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 10). [taḳdîr eyledim, -]

ṭâḳ-ı eflâk: *Feleklerin takındığı kemer, gökyüzü.*

Ṭâḳ-ı eflâka yazdılar ḫâme-i zerle kâtibân
Bu ṣavlet-i şîrâneyi bu saṭvet-i ḥarbiyyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 5). [ṭâḳ-ı eflâka, -a]

tâk-ı sevdâ üzre: *Sevda kubbesi üzerine.*

Ṭâḳ-ı sevdâ üzre yazdım sâniḥât-ı fikrimi
Oḳuyanlar dediler bu bir kitâb-ı müsteṭâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 9). [ṭâḳ-ı sevdâ üzre, -]

tâk-ı sevdâyı: *Sevda kubbesi.*

Sûre-i esrâr-ı ʿaşḳı şerḥ ü tefsîr eyledim
Ṭâḳ-ı sevdâyı anıñ nûruyla tenvîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 2). [ṭâḳ-ı sevdâyı, -]

takvîm-i sâlında: *Takvim yılı.*

Naḥıs göstermiş erbâb-ı nücûm **taḳvîm-i sâlında**
Felek devr eyledi dil-ḫᵛâhım üzre ben saʿîd etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 9). [taḳvîm-i sâlında, -ı(n), -da, -]

ṭâliʿ: *Talih, baht, kader.*

Bî-s̱emerdir naḫl-i baḫtım berg-i iḳbâlim siyâh
Ṭâliʿim ezhârını etdi felek maḥv u tebâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 2). [ṭâliʿim, -im]

tâlib: *Talep eden, isteyen, derviş.*

Erer maṭlûbuna **ṭâlib** zihî râh-ı selâmetdir
Mürîd olmak o pîr ü mürşide ʿayn-ı saʿâdetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 39). [tâlib,]

taʿlîḳ et-: *Sonraya bırakmak, ertelemek.*

Taʿlîḳ edemem vuṣlatı ben vaḳt-i bahâra al taḫt-ı ḳarâra
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 5). [taʿlîḳ edemem, -e, -me, -m]

taʿmîr: *Bozuk şeyi düzeltmek, eski şeyi düzeltip yeni haline getirmek, onarım.*

Ḫarâb oldu yazıḳ burc-ı beden **taʿmîri** mümkün mü
Ḥaẕer mi eylesin artıḳ anıñ seng-i ḳażâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 11). [taʿmîri, -i]

taʿmîr eyle-: *Tedavi etmek, iyileştirmek, onamak.*

Hedm eder ḳalb-i raḳîḳi âteş-i sûzân-ı ʿaşḳ
Göñlümü bir ḥüsn-i tedbîr ile **taʿmîr eyledim** *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 6). [taʿmîr eyledim, -di, -m]*

ṭarḥ et-: *Kurmak, tertip ve tanzim etmek.*

Anıñ ʿaşḳıyla **ṭarḥ etsem** ʿaceb mi bir ġazel şimdi
Ḥużûr-ı şevkete ʿarż eylesem bilmem edibane
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 17). [ṭarḥ etsem, -se, -m]

târ-ı zülf: *Saç teli.*

Nice esrâr-ı ḥikmet münʿaḳid her **târ-ı zülfünde**
Ki ḥayret baḫş eder her ʿuḳdesi ez̲hân-ı insâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 27). [târ-ı zülfünde, -ü(n), -de]

târ-ı zülüf: *Saçının her bir telinde.*

Ezelde bendeyim ben de seniñ her **târ-ı zülfünde**
Siyâh gîsûlarıñ ʿanber şemîmdir yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 5). [târ-ı zülfünde, -ün, -de]

taʿrîf: *Tarif, açıklama, tanımlama.*

1. Meskenimdir cây-ı ʿuzlet istemem aṣlâ refîḳ
   Taʿrife ḥâcet nedir ʿirfân olan añlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 8). [taʿrife, -e]
2. Pür neşve eder göñlümü â̱sâr-ı ṭerâvet
   taʿrîfe ne ḥâcet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 24). [taʿrîfe, -e]

târîh: *Ebced hesabı ile tarih düşürme.*

1. Çıḳardı Ḥilmî bir ʿasker kemâl-i şevḳ ile **târîḫ**
İlâhî mevlidi rûzun saʿîd eyle Ḥamîd Ḫâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 23). [târîḫ,]
2. Nedâmet eyledi Ḥilmî Yunânîlar hep bu **târîḫde**
Tesalya ḳıṭʿasın ḥarben bugün ʿAbdü'l-ḥamîd aldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 11). [târîḫde, --de]
3. Dedi Ḥilmî **târîḫin** dü çeşmi çıḳdı düşmeniñ
Ḥarble aldı pâdişâh o belde-i Tırḥalayı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 15). [târîḫin, -i, -n]

târîḫ-i eslâf: *Seleflerin (evvelkiler) tarihi, zamanı.*
Târîḫ-i eslâfı gör aḫlâfa ḳıl ʿaṭf-ı naẓar
Verdiler evrâḳ-ı dehre zîb ü zîver dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 41). [târîḫ-i eslâfı, -ı]

tarîḳ: *1. Yol. 2, Usûl. 3. Meslek. 4.vasıta, sebep. 5. Tasavvuf. Bir velinin Tanrı'ya ulaşmak için tuttuğu yol.*
Bir **ṭarîḳde** ḳalmadı ḫâr-ı muġaylân-ı cefâ
Kaʿbe-i maḳṣûda vâṣıl oldu İslâm âminîn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 21). [ṭarîḳde, -de]

tarîḳ-i müstaḳîm: *Dosdoğru yol II İslam esasları üzere olan.*
Ḫudâya vâṣıl ol cânâ **ṭarîḳ-i müstaḳîmi** bul
Nedir bu çekdigiñ zaḥmet a dil ḳayd-ı sivâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 3). [ṭarîḳ-i müstaḳîmi, -i]

taşavvûr et-: *Zihinde canlandırma, tahayyül etme.*
Deger mi bir pûla şu dehriñ eẕvâḳı **taşavvûr et**
Sefâhatle geçen ʿömrüñ ṣoñı mühlik felâketdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 11). [taşavvûr et, -]

taşfîr eyle-: *Sarıya boyamak.*
Çehre-i gülzârı **taşfîr eyledi** bâd-ı ḫazân
Kesdi bülbül naġmeyi ʿaşḳ-ı ḥaḳîḳat ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 3). [taşfîr eyledi, -di]
Çehre-i gülzârı **taşfîr eylemiş** bâd-ı ḫazân
Ġonca gül iken ṣararmış vech-i aḥmer-dâra hayf
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 3). [taşfîr eylemiş, -miş]

taşvîr eyle-: *Resmetmek; anlatmak, ifade etmek.*
Ḥilmîyâ vażʿ-ı esâs-ı ʿaşḳıñ hîç olmaz ḫarâb
Ben ânı bir ṣıbġa-i ḳudretle **taşvîr eyledim**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 12). [taşvîr eyledim, -di, -m]

taṯhîr: *Temizleme, paklama.*
O rütbe çoḳdur evsâḫ-ı ẕünûb u maʿşiyet aṣâm
Ki **taṯhîr** edemez ânı cihânıñ baḥri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 6). [taṯhîr,]

taʿṭîr et-: *Güzel koku ile kokulandırmak.*
Bûy-ı zülf-i dil-rübâdır ʿâlemi **taʿṭîr eder**
Nükhet-efşân-ı meşâmdır ʿanber-i sârâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 5). [taʿṭîr eder, -er]

taʿṭîr eyle-: *Güzel kokulu kılmak.*
Nükhet-i ḫâmemden aldı feyz-i ʿaşḳı ʿandelîb
Lâle-zârı bûy-ı irfânımla **taʿṭîr eyledim**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 4). [taʿṭîr eyledim, -di, -m]

tavr ile şân: *Vaziyet ve itibar.*
Eger ḫâke naẓar etse mekârim maʿden ü kânı
Der-ân kimyâ olur çünkü mükemmel **ṭavr ile şânı**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 18). [ṭavr ile şânı, -ı]

tavr-ı ḳanber göster-: *Kanber'in (Hazret-i Ali efendimizin kölesidir) davranışlarını sergilemek.*
Ẕü'l-fikâr-ı ḳaşlarıñ aḥkâm-ı Ḥayder gösterir
Tâbiş-i mihr-i ḫayâliñ **ṭavr-ı Ḳanber gösterir**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 2). [ṭavr-ı ḳanber gösterir, -ir]

tavʿ-şehâmet: *Itaatı isteklice yapmak.*
Ṭavʿ-şehâmetle karardı kâʾinât ey mâhtâb
Lemʿa-pâş olduḳça artar levn ü şekl ü ʿizzetin
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 9). [ṭavʿ-şehâmetle, -le]

tavy-ı harb: *Savaş sonrası.*
Ḳıl tevâżuʿ terk edip kibr ü gurûru maḥv eder
ʿÂkılân etmeli **ṭayy-ı ḥarbde** her merḥâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 10). [ṭayy-ı ḥarbde, -]

tebrîk eyle-: *Tebrik etmek, kutlamak.*
Eyle tebrîke şitâbân böyle ʿîd-i esʿâdı
Ol perî-rû gösterir birgün cemâl-i sermedi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 17). [tebrîke eyle, -]

tebrîk eyle-: *Tebrik etmek, kutlamak.*
Yâre **tebrîk eyleyen** ʿîd-i saʿîdi nâmedir
Ḳara yaşların döken ṣaḥrâ-yı ġamda ḫâmedir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 33). [tebrîk eyleyen, -(y)en, -]

tecellî eyle-: *Görünmek, zuhur etmek.*

1. Tecellî eyledi Ḥilmî ruḥ-ı âfâḳ-ı ḫüsnünden
Bi-ḥamdi'llâh nihâyet rûʾyet-i ʿîd-i hilâl etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 13). [tecellî eyledi, -di]

2. Maṭlaʿ-ı ʿaşḳdan **tecellî eyledi** şâhid-i ʿîd
Verdi ṣad nûr-ı hilâl-i ebruvân şevḳ-i cedîd
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 19). [tecellî eyledi, -di]

tecellî eyle-: *Belirmek, görünmek, ortaya çıkmak, zuhur etmek.*
Şanma esrâr-ı İlâhî Ḥilmiyâ ẓâhir olur Ḳalb-i nâdâna **tecellî eyleyen** esrâra ḥayf
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 8). [tecellî eyleyen, -(y)en]

tecellî-i cemâl: *Güzellik yansıması; Allah'ın tecellisi.*
Cemâl erbâbına sübḥân **tecellî-i cemâl eyler**
Dil-i aʿdâyı âmâc-ı ser-i seyf-i celâl eyler
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 1). [tecellî-i cemâl eyler, -r]

tecennün eyle-: *Aklını oynatma, delirme, çıldırma.*
Baña biñ bir ricâ etseñ saña ʿarż-ı cemâl etmem
Firâḳımla **tecennün eyleseñ** ḥâliñ suʾâl etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 2). [tecennün eyleseñ, -se, -n]

tedâvî et-: *İyileştirmek, hastalığını gidermek.*
Zâr eder leyl ü nehâr şu ḥasta-i nâ-çâre ḥayf
Çoḳ ṭabîb etmiş tedâvî derdine yoḳ çâre ḥayf *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 2). [tedâvî etmiş, -miş]*

teʾessüf: *Üzülme, hayıflanma.*
Ḥaşre dek eyle nedâmet ṣad **teʾessüf** ḥâline
Gûşe-i nisyânda ḳalma çıḳ amân meydâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 19). [teʾessüf,]

teʾessüf eyle-: *Gücenme, darılma.*
Seni görmek müyesser olmasa bu Ḥilmîye ṣad sâl
Teʾessüf eylemem hem görmegi aṣlâ ḥayâl etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 6). [teʾessüf eylemem, -me, -m]

tefâhhür eyle-: *Övünmek.*
Vücûduñla **tefâḫḫur eyleme** fikr et fenâyı sen
O tende naġme-sâz bülbül ayâ murġ-ı emânetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 17). [tefâḫḫur eyleme, -me]
Ẕât-ı pâkiñle **tefâḫḫür eyledi** ʿarş-ı ʿaẓîm Reşḥa-i laʿl-i dehânıñ mâhî-i nâr-ı caḥîm
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 33). [tefâḫḫür eyledi, -di]

teferrüc ḳaṣd ile: *Dolaşmak /gezmek amacıyla.*
Zemistân-ı kederden ḳalmadı dilde eser zerre
Teferrüc ḳaṣd ile gel baḳ bu ezhâr-ı gülistana
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 8). [teferrüc ḳaṣd ile, -]

teʾfîf eyle-: *Çekilen ıstırap hasebiyle öf demek.*
Nâr-ı ʾaşḳla eylerim teʾfîf cihan par par yanar
Ol ateşde şevḳile büryân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 5). [teʾfîf eyle-, -r, -im]

tefsîr-i âyât-ı leb: *Dudağındaki ayetin yorumu.*
Dili **tefsîr-i âyât-ı lebinden** müstefîd etdim
Muṭavvel bahs-i zülfünde hezâr güft u şenîd etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 3). [tefsîr-i âyât-ı lebinden, -in, -den, -, -]

tefvîz eyle-: *Bırakmak; Allah'a bırakmak.*
Ente Vehhâb u Kerîm u faʿtenî mâ-fi'ż-żamîr
Saña **tefvîz eyledim** cümle ʿumûr u ḥâleti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 4). [tefvîz eyledim, -di, -m]

tehẕîb-i aḫlâḳ: *Ahlakını süslemek, düzeltmek, ahlaklı olmak.*
İrtiḳâb-ı zillet etme pek fenâdır ey ḥaḳîr
Ḫıdmet et **tehẕîb-i aḫlâḳa** ʿulüvv-i şâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 22). [tehẕîb-i aḫlâḳa, -a]

tek ü tenhâ ḳal-: *Yalnız ve ıssız kalmak.*
ʿArż eyle yüzün Ḥilmî'ye ey dilber-i raʿnâ
ḳaldım tek ü tenha
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 12). [tek ü tenhâ ḳaldım, -dı, -m]

tekye-i ʿaşḳ: *Aşk tekkesi.*
1. Mevleviyseñ giy külâh-ı ʿizzeti sen bul necât
Tekye-i ʿaşḳda döner pervâneler devrâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 18). [tekye-i ʿaşḳda, -da]
2. Libâs-ı dervişânı giy icâzet al meşâyıḫdan
Devâm et **tekye-i ʿaşḳa** cemîʿ-i mâsivâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 6). [tekye-i ʿaşḳa, -a]

telh-kâm eyle-: *Ağız tadını bozmak.* ‖ *Kederlendirmek, huzuru kaçırmak.*
Telḫ-kâm eyler mi Ḥilmî ol kerem-fermâ seni
Şerbet-i şîrîn leb ü laʿl-i dehânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 13). [telḫ-kâm eyler mi, -r]

temâşâ eyle-: *Seyretmek.*
Ḳaṣr-ı dilden dün **temâşâ eyledim** ol yâri ben
Naʿra-i ʿaşḳımla titretdim dil-i aġyârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 1). [temâşâ eyledim, -di, -m]

temennî et-: *Arzu etme / isteme.*
Temennî etmesin aṣlâ cihanda çarḫ-ı gerdûna
Ne iḥsân beklenir dehriñ âyâ faṣl-ı bahârından *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 7). [temennî etmesin, -me, -sin]*

temevvüc et-: *Dalgalanmak.*
Râyet-i ʿOsmâniyân etsin temevvüc ḥaşre dek
Zirve-i iclâlde yâ Rab ḳıl muẓaffer

dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 39). [temevvüc etsin, -sin]

temevvüc eyle-: *Dalgalanmak II Coşmak.*

Açılsın râʾyet-i ġufrân **temevvüc eylesin** Yâ Rab
ʿİbâdıñ ḫavf eder rûz u leyâl ḥaşriñ cezâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 19). [temevvüc eylesin, -sin]

Sû-be-sû eyler temevvüc baḥr-i luṭf u reʾfeti
Dem-be-dem îsâr eder ekvâna hep dürr-i semin
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 23). [temevvüc eyler, -r]

ten: *Endam, beden, vücut.*

Vücûduñla tefâḫḫur eyleme fikr et fenâyı sen
O **tende** naġme-sâz bülbül ayâ murġ-ı emânetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 18). [tende, -de]

tenhâ: *Yalnız, tek başına.*

Keşret içre yâri bulmaḳ ehl-i vaḥdet kârıdır
Terk edip aġyârı **tenhâ** yâri sevmek oldu şarṭ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 10). [tenhâ,]

tenvîr eyle-: *Aydınlatmak, nurlandırmak.*

Sûre-i esrâr-ı ʿaşḳı şerḥ ü tefsîr eyledim
Ṭâḳ-ı sevdâyı anıñ nûruyla **tenvîr eyledim**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 2). [tenvîr eyledim, -di, -m]

terk et-: *Bırakıp gitmek, uzaklaşmak, vazgeçmek.*

1. Ḳıl tevâżuʿ **terk edip** kibr ü gurûru maḥv eder
   ʿÂkılân etmeli ṭayy-ı ḥarbde her merḥâleyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 9). [terk edip, -ip]
2. Keşret içre yâri bulmaḳ ehl-i vaḥdet kârıdır
   Terk edip aġyârı tenhâ yâri sevmek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 10). [terk edip, -ip]
3. Eger müʾmin iseñ cânâ ṣalât-ı ḫamsı **terk etme**
   ʿİbâdet eyle Sübḥâna amân nehy-i Ḫudâdan geç
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 9). [terk etme, -]

terk eyle-: *Bırakmak, vazgeçmek.*

Gürledikçe ṭop u aʿdâ kûb-ı saṭvet der-ʿaḳeb
Ḳaçdılar **terk eyleyüp** her şehr ü kişver dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 28). [terk eyleyüp, -(y)üp]

teşâdüf etme-: *Rastlamamak.*

Maʿârif ehliniñ ḳadri bilindi devr ü ʿaşrında
Teşâdüf etmedi çeşm-i cihân böyle ḳadir-dâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 48). [teşâdüf etmedi, -di]

Tesalya: *Yunanistan'ı oluşturan 13 bölgeden biri. II Avunma, rahat olma.*

Nedâmet eyledi Ḥilmî Yunânîlar hep bu târîḫde
Tesalya kıṭʿasın ḥarben bugün ʿAbdü'l-ḥamîd aldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 12). [tesalya,]

tesbîh ü tevḥîd: *Allah'ın Tekliğini yüceltmek.*

Lisânıñdan ġarîb ġarîb çıḳar **tesbîḥ ü tevḥîdât**
Seniñ de ben gibi feryâd mı dâʾim kârıñ ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 5). [tesbîḥ ü tevḥîdât, -]

teşekkür eyle-: *Teşekkür etmek, hoşnutluğunu dile getirmek.*

Bu nûr-ı aʿẓamı çünkü Ḫudâ baḫş u ʿaṭâ etdi
Teşekkür eylemek vâcib degil mi nevʿ-i inşana
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 16). [teşekkür eylemek, -mek]

teʾsîr et-: *Etki etmek.*

Saña **teʾsîr eder mi** âteş ü şimşîr-i cismânî
Eser etmez çün envâr ne cismânî ne rûḥânî
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 47). [teʾsîr eder mi, -]

tesʿîr eyle-: *Bükmek, buruşturmak.*

Bezm-i ʿaşḳda bâde-i ʿaşḳı içüp mest olmuşum
Ol sebebden dildeki sevdâyı **tesʿîr eyledim** *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 8). [tesʿîr eyledim, -di, -m]*

teskîn: *Yatıştırmak, bastırmak.*

A Ḥilmî sûziş-i sevdâyı mümkün mi ʿaceb **teskîn**
Beni de yaḳdı aġlatdı ġam u ekdârın ey bülbül
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 11). [teskîn,]

teskîn et-: *Yatıştırmak.*

Eşk-i ḥüznüm dîde-i giryânı **teskîn etmedi**
Baḥr-ı ʿaşḳ emvâcına mezc eyledim ḫûn-bârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 5). [teskîn etmedi, -me, -di]

Yaḳdı ser-tâ-ser vücûdum tâb-ı nâr-ı intiẓâr
Ânı **teskîn etmege** bir âb-ı himmet bekleriz

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 10).
[teskîn etmege, -mek, -e]

teṭahhur et-: *Maddî ve manevî temizlenmek; paklanmak, pak ve tahir olmak.*
Muṭahhar ḳılmaḳ isterseñ çirkâbdan vücûduñ sen
Ki âb u istiḳâmetle **teṭahhur et** neẕâfetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 10).
[teṭahhur et, -]

tevâli et-: *Arası kesilmeksizin devam etme.*
Etdi tevâli sû-be-sû fevz u ẓafer feṭḥ-i bilâd
Bâlâ-yı târîḫe yazsın bu aḥvâl-i faḫriyyeyi

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 9).
[tevâli etdi, -di]

tevâżuʿ kıl-: *Alçak gönüllü olma.*
Ḳıl tevâżuʿ terk edip kibr ü gurûru maḥv eder
ʿÂkılân etmeli ṭayy-ı ḥarbde her merḥâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 9).
[tevâżuʿ kıl, -]

tevbekâr ol-: *Tövbe etmiş olan, günah olan şeyleri yapmamaya karar vermiş olan.*
Tevbekâr ol bil ʿaẕâb-ı dûzaḫı ey rû-siyâh
Ḥażret-i Ġaffâra yalvar dâmen-i amâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 7).
[tevbekâr ol, -]

tevcîh-i nigâh eyle-: *Nazar etmek, bakmak.*
Ġarba **tevcîh-i nigâh etme** amân fırḳat uzar
Müstenîr eyler cihânda Ḥilmîyi bir vuṣlatıñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 13).
[tevcîh-i nigâh etme, -me]

teveccüh eyl-e: *Yönelmek, ilgi-yakınlık göstermek.*
Nihâl-i şâḫ-ı rifʿatde ederler sû-be-sû feryâd
Teveccüh eyleyip şâm u seḥer ol verd-i ḫandâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 6).
[teveccüh eyleyip, -(y)ip]

teveccüh ḳıl-: *Yönelme.*
Ḳıl teveccüh ḳaʿbe-i ʿulyâya et farżı edâ
Ser-fürû eyle Ḫudâya secde-i Raḥmâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 5).
[teveccüh ḳıl, -]

teverrüm eyle-: *Verem olmak.*
Gül-i ruḫsârı şoldurdı seḥerde bülbülüñ zârı
Teverrüm eyledi ol yâr ḥayât-ı câvidândan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 12).
[teverrüm eyledi, -di]

tevfîḳ: *Allah'ın yardımı.*
Ḥaydarâne ṣavletin gördü ʿadûsu sû-be-sû
ʿÂvn-i Ḥaḳdır yâveri **tevfîḳe** rehber dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 10).
[tevfîḳe, -e]

tevfîḳ-i Ḥaḳ: *Allah'ın yardımı.*
Lâ-cerem **tevfîḳ-i Ḥaḳdır** her umûr-ı rehberi
Ġıbta-baḫşâ-yı cihândır saṭvet-i baḥr ü beri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 11).
[tevfîḳ-i ḥaḳdır, -dır]

tezyîd: *Çoğaltma, arttırma, ziyâde etme.*
Bülbülün efġânını **tezyîde** bir güldür sebep
Naġme-i murġ-ı dile ḫayrân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 9).
[tezyîde, -e]

tezyîn et-: *Süslemek.*
Arżı **tezyîn etdi** yine ṭabîʿat
Âsâr-ı ḳudretdir bu zîb ü ziynet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 1).
[tezyîn etdi, -di]

ṭıfl-ı yetîm: *Yetim çocuk.*
Bir benefşe her zamân **ṭıfl-ı yetîmi** andırır
Bir çiçek ki jâle-dârdır aña ʿaṭf eyle nigâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 7).
[ṭıfl-ı yetîmi, -i]

tîġ-i cefâ: *Eziyet, cefa kılıcı; sevgilinin yaptığı eziyetler, zulümler.*
Ḫançer-i müjgân-ı yâre sîne göstermek ne güç
Ṣaplanır **tîġ-i cefâsı** ḫûn-niṣâre düş de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 4).
[tîġ-i cefâsı, -s, -ı]

tîġ-i cevr-i yâr ile: *Yarin sitem kılıcıyla.*
Şerḥa şerḥa oldu sînem **tîġ-i cevr-i yâr ile**
Arasın bulsun ṭabîbân derdime çâre ṣabâḥ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 9).
[tîġ-i cevr-i yâr ile, -]

ṭıkan-: *Tıkamak, kapatmak.*
A Ḥilmî gülşen-i sînemde gördüm ben siyâh bir ḫâl
Elendi ḫınṭa-i âmâl **ṭıḳandı** dîde-i ġırbâl
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 22).
[ṭıḳandı,]

tîr-i müjgân-ı cefâ vü cevri: *Eziyet kirpiklerinin oku ve sitemi.*
Tîr-i müjgân-ı cefâ vü cevrini endâḫt edip
Ḳaddimi ḳavs eyleyen ebrû kemânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 7).
[tîr-i müjgân-ı cefâ vü cevrini, -ni]

Tırnova: *Günümüzde Bulgaristan sınırlarında kalan bir şehir.*
Ṭırnovayla Yeñişehri pâdişâh aldı bu sâl
Nuṣret-i sübḥân ola her demde rehber dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 45).
[ṭırnovayla,]

tiryâk u dermân mî-şeved: *Çare ve derman olur.*
Ez -ʿuḳûl-ı târ-ı zülfet mî-nümâyed şekl-i mâr
Laʿl-i nâb[i]t mî-şeved tiryâk u dermân sû-be-sû

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 6). [tiryâk u dermân mî-şeved, -]

titre-: *Küçük ve hızlı salınım hareketleri yapmak, sarsılmak.*

Ḳaṣr-ı dilden dün temâşâ eyledim ol yâri ben
Naʿra-i ʿaşḳımla **titretdim** dil-i aġyârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 2). [titretdim, -t, -di, -m]

ṭıynet: *Yaratılış, huy, mizaç.*

Bu heyʾet ki şecâʿatle muḫammer **ṭıyneti** Ḥaḳdan
Anuñla ceng eden aʿdâ cihânda şerm-sâr ḳaldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 9). [ṭıyneti, -i]

ṭıynet-i pâke: *Temiz huylu, yaratılışlı.*

Verir mi **ṭıynet-i pâke** felek hiç bir vaḳit miḥnet
Düşer mi câh-ı çirkâbe cihânda ṣâḥib-i ʿiffet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 11). [ṭıynet-i pâke, -]

toġ-: *Doğmak. 2. Ortaya çıkmak. 3. Dünyaya gelmek.*

1. Seḥâb-ı ẓulmete girdi meh-i tâbân ḥicâbından
   Ṭoġ ey mihr-i muḥabbet ufḳ-ı ḳalbiñ maverasından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 28). [ṭoġ,]
2. Ṭoġ ey mihr-i saʿâdet sen şehâmetle ṣabâḥ oldu
   Ṭoġarsa nûr aḳar Ḥilmî mehiñ rûy-ı melâlinden
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 11). [ṭoġ,]
3. Ṭoġ ey mihr-i saʿâdet sen şehâmetle ṣabâḥ oldu
   Ṭoġarsa nûr aḳar Ḥilmî mehiñ rûy-ı melâlinden
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 12). [ṭoġarsa, -ar, -sa]
4. Ṭoġsa o mihr-i muḥabbet ufḳ-ı dilden bir seḥer
   ʿArż-ı dîdâr etmege çün mâh-ı nev eyler ḥicâb *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 7). [ṭoġsa, -sa]*
5. Ṭoġduġuñ ân kâʾinât bir ḫandeye maẓhar olur
   Her dile baḫş-ı neşâṭ eyler bu ḥâl u heyʾetiñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 3). [ṭoġduġuñ, -du, -ġu, -n]

tol-: *Dolmak.*

Defter-i aʿmâl-i ḫayrım **ṭoldı** ʿişyânla hemân
Ser-te-ser yazıldı ḫayfâ şerm ü ḥaclet âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 7). [ṭoldı, -dı]

toldur-: *Bir sıvıyı(şarabı) bir kaba(kadehe) doldurmak.*

Meded ey sâḳî-i bezm-i muḥabbet **ṭoldur** aḳdâḥı
Ṣarâb-ı ʿaşḳ ile ser-mest olan geçmez Ḫudâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 23). [ṭoldur,]
Sâḳiyâ **ṭoldur** mey-i tevḥîdi içsün ʿâşıḳân
Sen de mest ol bezm-i ʿaşḳda gûşe-i mestâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 15). [ṭoldur,]

ṭop u aʿdâ: *Gülle veya şarapnel atan ateşli silah ve düşman.*

Gürledikçe **ṭop u aʿdâ** kûb-ı saṭvet der-ʿaḳeb
Ḳaçdılar terk eyleyüp her şehr ü kişver dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 27). [ṭop u aʿdâ, -]

ṭop u tüfeng: *Top ve tüfek.*

Ḳılınçlar süngüler **ṭop u tüfengler** de ateş ṣaçdı
Erişdiler ḳaçarken gerden-i düşmenlere çaldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 5). [ṭop u tüfengler, -ler]
ʿ Askerleriñ ṣavleti etdi ḫayrân devletleri
Gördüler hep âteş ṣaçar **ṭop u tüfeng** mermiyyeyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 8). [ṭop u tüfeng, -]

top-ı ecel: *Ecel topu gelmek II ölüm zamanının ermesi.*

Cihânı şöyle bir gözden geçirdi menfeẕ-i mevtden
O dem **ṭop-ı ecel** verdi ṣadâ cismiñ ḥişârından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 10). [ṭop-ı ecel, -]

toplan-: *Bir araya gelmek.*

Ḫaṭṭ u ḫâl u çeşm ü ġamze ḥüsn ü ân ebru kemâñ
Ṭoplanup gösterdi saṭvet bir dile Dârâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 4). [ṭoplanup, -up, -]

tövbe: *Günah ve kabahatten Cenab-ı Hakk'a sığınmak.*

Beni ḳıl mazhar-ı ġufrân günâhdan **tövbe** yâ Rabbî
Menâhî nâm edip noḳṣân ḳılar her emri Allâhım
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 3). [tövbe,]

tûbâ gibi: *Cennette bulunduğuna ve bütün cennete gölge saldığına inanılan, kökü yukarıda, dalları aşağıda olan büyük ağaçlar gibi ağaçları tersine döner tükenmez.*

Bir şecer ki zirvesi ḫâk-i zemîni bûs eder
Ṣallanır bâd-ı seḥerle dalları **ṭûbâ gibi**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 12). [ṭûbâ gibi, -]

tuġrâ-yı ʿaşk: *Aşk mührü.*

Kaʾinâta ḥükmü nâfiẕdir cihân fermân-beri
Ṣafḥa-i ʿâlemde Ḥilmî şân verir **ṭuġrâ-yı ʿaşḳ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 18). [ṭuġrâ-yı ʿaşḳ, -]

ṭulûʿ: *Doğma, doğuş.*
Hilâl-i ebruvânınıñ **ṭulûʿa** var idi meyli
Geçirdim beyt-i ḥasretde fiġân u zâr ile leyli
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 11). [ṭulûʿa, -a]

ṭulûʿ eyle-: *Doğmak.*
Leyâl-i ḥasrete girdi o nûr âfâḳ-ı ḥikmetden
Ṭulûʿ eyler mi hîç ḫurşîd anıñ muẕlim ẓalâlinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 8). [ṭulûʿ eyler, -r]

ṭulûʿ-ı neyyir-i şevket: *Saltanatın yüce nurunun doğuşu.*
Ṭulûʿ-ı neyyir-i şevket zihî burc-ı ḫilâfetden
Şuʿâʿ-efşân-ı feyż oldı ser-â-ser ṣaḥn-ı ekvâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 1). [ṭulûʿ-ı neyyir-i şevket, -]

ṭulûʿından beri: *Doğduğundan beri.*
Ṭulûʿından beri fevḳ-i serâdan mihr-i iclâli
Kevâkib nûr alır gökde verir fer mâh-ı tâbâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 13). [ṭulûʿından beri, -]

ṭur-: *T. Durmak, beklemek.*

1. Gel ey muṭrıb al âġûş-ı şafâya **ṭurma** ḳânûnu
   Dil-i şâʿir gelir şevḳe anıñ muḥriḳ ṣadâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 21). [ṭurma, -ma]
2. Pîş-i ḳahrında **ṭurup** taḥvîl-i mecrâ ḳaṣdile
   Ḳaṭre ẓann etmek revâ mı seylâb-ı seyyâleyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 13). [ṭurup, -up]
3. Ey dü çeşmim yaş yerine ḳan-niş̲âr et **ṭurma** hîç
   Vezn olur aʿmâli her bir kimseniñ yevmü'l-ḥisâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 11). [ṭurma, -ma]

türk: *Ana yurdu Orta Asya olan, buradan çeşitli yönlere yayılarak büyük devletler kuran, Türkçe'nin değişik lehçeleriyle konuşan millet ve bu milletten olan kimse.*

1. Ez-ḳadîm muʿtâd u kârı **Türkleriñ** ceng ü cidâl
   Ḥarb ile żabṭ eylemekdir şehr ü bender dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 19). [türkleriñ, -ler, -in]
2. Eylemez ṣaḥrâ-yı cengde vaḥşiyâne ḥarb u ceng
   ʿAdl ü dâdı **Türkleriñ** çün günden eẕhâr dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 36). [türkleriñ, -ler, -in]
3. Nâr-ı dûzaḫdan beterdir **Türkleriñ** ḥarb âteşi
   Çünkü emr eyler cihâdı şerʿ-i enver dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 37). [türkleriñ, -ler, -in]

ṭurre-i gîsû: *Omuz üstüne dökülen kıvırcık saç lülesi.*
Ṭurre-i gîsûlarıñ ve'l-leyl zülfüñ ve'ḍ-ḍuḥâ
Sûre-i nûrdur cemâliñ âyet-i kübrâ lebiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 9). [ṭurre-i gîsûlarıñ, -lar, -ıñ]

ṭut-: *Gereğini yapmak, gereğini yerine getirmek.*
Yazınca men ʿaref levḥ-i dile kilk-i beḳâbi'llâh
Fenâfi'llâh maḳâmında **ṭutup** silk-i beḳâbi'llâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 8). [ṭutup, -up]

ṭut-: *Ölçmek.*
Ḫastalandım ey ṭabîb **ṭut** nabżımı gör ḥâlimi
Kesb-i ṣıḥḥat edeyim ver bir ʿilâc kimyâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 5). [ṭut,]

tûtiyâ-yı çeşm-i nâ-bînâ ed-: *Görmeyen gözlerine taşının tozu sürme etmek.*
Tûtiyâ-yı çeşm-i nâ-bînâ ederdim ḫâkini
Yüz süreydim zîr-i aḳdâm-ı ʿAlî vü Ḳanbere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 3). [tûtiyâ-yı çeşm-i nâ-bînâ ederdim, -er, -di, -m]

U

uç: *Uçmak, havalanmak.*
Kesb-i süʿat eyledi dil bî-vefâ dünyâ gibi
Uçmaḳ ister âsumânda murġ-ı cân ʿanḳâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 2). [uçmaḳ,]

ufk-ı dil: *Gönül ufku.*
Ṭoġsa o mihr-i muḥabbet **ufḳ-ı dilden** bir seḥer
ʿArż-ı dîdâr etmege çün mâh-ı nev eyler ḥicâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 7). [ufḳ-ı dilden, -den]

ufk-ı ḳalbiñ mâverâsı: *Kalbin ufuğunun ötesi.*
Seḥâb-ı ẓulmete girdi meh-i tâbân ḥicâbından
Ṭoġ ey mihr-i muḥabbet **ufḳ-ı ḳalbiñ maverasından**

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 28). [ufḳ-ı ḳalbiñ mâverâsından, -(n)dan, -, -]

ʿuḳde: *Düğüm.*

Nice esrâr-ı ḥikmet münʿaḳid her târ-ı zülfünde
Ki ḥayret baḫş eder her **ʿuḳdesi** ezhân-ı insâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 28). [ʿuḳdesi, -si]

ʿukde-i zülf: *Saç düğümü.*

Ey ṣabâ al nâme-i cân u dili yâre götür
ʿUḳde-i zülfün açıp ṣad bûy-ı elṭâfın getir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 40). [ʿuḳde-i zülfün, -ün]

ʿukûl-i ins ü cân: *Ruh ve insan aklı.*

Vâdî-i ḥayretde ḳalmışdır **ʿuḳûl-i ins ü cân**
Çeşm-i ʿâlem görmedi böyle melâʾik peykeri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 7). [ʿuḳûl-i ins ü cân, -]

ʿuḳûl-ı kâʾinât: *Kainatın akılları, akıl sahibi herkesten kinaye.*

ʿUḳûl-ı kâʾinât ḥayrân ser-â-ser vaṣf-ı ẕâtıñda
Seni medḥ eyleyen rabb-i kerîmdir yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 3). [ʿuḳûl-ı kâʾinât, -]

ʿulüvv-i şân: *Şanın yüceliği.*

İrtiḳâb-ı ẕillet etme pek fenâdır ey ḥaḳîr
Ḫıdmet et tehẕîb-i aḫlâḳa **ʿulüvv-i şâna** gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 22). [ʿulüvv-i şâna, -a]

ʿulüvv-i şân ol-: *Şanı yüce olmak.*

Ṣûretâ insânız amma sîretimizdir nihân
Ḫilmî ʿâlemde **ʿulüvv-i şân olan** añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 14). [ʿulüvv-i şân olan, -an]

ʿummân ol-: *Okyanus olmak. II engin bir manevi büyüklüğü olmak.*

Reh-i cânânda ḳurbân olduġumdan mı neden bilmem
Ġam-ı deryâda **ʿummân olduġumdan** mı neden bilmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 18). [ʿummân olduġumdan, -dug, -um, -dan, -]

ʿummân ol-: *Okyanus olmak, okyanusa ulaşmak.*

Bâde-i ʿaşḳdan içip mestân olan añlar bizi
Baḥr-ı ġamda cûş edip **ʿummân olan** anlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 2). [ʿummân olan, -an]

umûr-ı kuds-ı devlet: *Devletin kutsal işleri.*

Ḫıyânet eyleme aṣlâ **umûr-ı ḳuds-ı devletde**
Gel etme irtikâb bir ẕerreye ḳaṭʿan cehâletdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 3). [umûr-ı ḳuds-ı devletde, -de]

umûr-ı rehber: *Yol göstericinin emirleri.*

Lâ-cerem tevfîḳ-i Ḥaḳdır her **umûr-ı rehberi**
Ġıbta-baḫşâ-yı cihândır saṭvet-i baḥr ü beri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 11). [umûr-ı rehberi, -i]

ʿunṣur-ı çâr-ı heyûlâ: *Varlık/maddenin dört unsuru.*

Vâḳıf-ı esrâr-ı mâ-evhâ diliñ ḥikmet-maḳarr
ʿUnṣur-ı çâr-ı heyûlâ buldu nûruñla ṣûver
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 38). [ʿunṣur-ı çâr-ı heyûlâ, -]

uşan-: *Bıkmak.*

Gülistân-ı göñülde murġ-ı cândır ṣâmit u sâkit
Uşanmış mı ʿaceb bülbül gülün sürḫ-i ʿiẕârından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 4). [uşanmış, -mış]

ʿuşşâk: *Aşıklar.*

Vâṣıl-ı âmâl eder **ʿuşşâḳı** elbet ʿaşḳ-ı yâr
Pür vefâdır ṣâd eder nâ-ṣâdı luṭf-efzâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 7). [ʿuşşâḳı, -ı]

uzâ-: *Sürmek.*

Ġarba tevcîh-i nigâh etme amân fırḳat **uzar**
Müstenîr eyler cihânda Ḫilmîyi bir vuṣlatıñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 13). [uzar, -r

uzan-: *Boylu boyunca yatmak.*

Fırḳat gibi göñlümde **uzandı** şeb-i yeldâ ṣubḥ olmadı ḥâlâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 1). [uzandı, -dı]

uzan-: *Uzamak. II Artmak.*

Hezârân ḥall u ʿaḳdında **uzandı** rişte-i güftâr
Raḳîb-i cân-ḫırâşîde hemân mebhût u lâl etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 3). [uzandı, -dı]

Uzandı zûre-i fırḳat baña bir yevm-i dehr oldı
O gündür esʿad-ı ʿîdim görüp yevm-i viṣâl etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 11). [uzandı, -dı]

uzunca: *Oldukça uzun.*

Uzunca baḫs-i zülfünce nice ince ḫayâl etdim
Bu şeb müşkbâr-ı târında raḳible ḳîl u ḳâl etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 1). [uzunca,]

Ü

ü: *Vü: ve.*

1. Ente Vehhâb **u** Kerîm **u** faʿtenî mâ-fi'ż-żamîr
   Saña tefvîz eyledim cümle ʿumûr **u** ḥâleti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 3). [u,]
2. Beni şâdân eder emr-i Celîl lâ taḳneṭû Ḥilmî
   Maḳarr **u** meskenim olmaz cehennem ḳaʿrı Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 18). [u,]
3. Egerçi dâḫil-i cemʿiyyet-i bezm-i ʿuṣâtım ḳıl
   Mübeddel luṭf **u** iḥsân **u** ʿaṭâya ḳahrı Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 12). [u,]
4. Ġarîbim ḳıl meded yoḳdur meded-res ġayrı Allâhım
   Verir luṭf **u** hidâyet lâ-cerem her ḫayrı Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 2). [u,]
5. rütbe çoḳdur evsâḫ-ı z̲ünûb **u** maʿṣiyet a̲sâm
   Ki taṭhîr edemez ânı cihânıñ baḥri Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 5). [u,]
6. Hevâ-yı nefs-i emmâre beni iḍlâl eder her bâr
   İżâʿe eyledim sâl **u** şuhûr **u** dehri Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 10) . [u,]
7. Hevâ-yı nefs-i emmâre beni iḍlâl eder her bâr
   İżâʿe eyledim sâl **u** şuhûr **u** dehri Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 10). [u,]
8. Sen de biñ derd **ü** belâ-yı cevr-i yâre düş de gör
   Laḫẓada biñ ḳan döker bir dil-fikâre düş de gör
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 1). [ü,]
9. Fiġânıñ ʿarşa dek çıḳdı şuş artıḳ baġrımı delme
   Ne raḥm **u** bî-vefâ imiş seniñ de yârıñ ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 10). [u,]
10. Seniñ ṣubḥ **u** ṣafâ-zâ vü nizârıñdan olur bî-dâr
    Bütün ezhârı aġlatdı fiġân **u** zârıñ ey bülbül
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 3) . [u,]
11. Kî büved ṣaḫn-ı dil-i Ḥilmî heme pertev-feşân
    Ger neyâyed ez-cemâlet tâb **u** iḥsân sû-be-sû
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 14). [u,]
12. Ez-ser-i zülfet fiġân **u** nâle dâred ehl-i dil
    Mî-künend güft **u** şenîd ânân hezârân sû-be-sû
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 12). [u,]
13. Telḫ-kâm eyler mi Ḥilmî ol kerem-fermâ seni
    Şerbet-i şîrîn leb **ü** laʿl-i dehânım işte bu
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 14). [ü,]
14. Âfitâb **u** mâhitâb **u** burc **u** encüm yoġ iken
    Ẓâhir oldu mâh-ı ġarrâ-yı cemâliñ ibtidâ
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 3). [u,]
15. Âfitâb **u** mâhitâb **u** burc **u** encüm yoġ iken
    Ẓâhir oldu mâh-ı ġarrâ-yı cemâliñ ibtidâ
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 3). [u,]
16. Âfitâb **u** mâhitâb **u** burc **u** encüm yoġ iken
    Ẓâhir oldu mâh-ı ġarrâ-yı cemâliñ ibtidâ
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 3). [u,]
17. Seyf-i ḫûn-bâr **u** sinân-ı devlete ver tâb **u** fer
    Zü'l-fikârda görünen tâb **u** tüvânıñ ʿaşḳına
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 13). [u,]
18. Ey bâʿi̲s-i îcâd **u** vücûd-ı ʿ[a]yân
    Ey bâʿi̲s-i ḫilḳat **u** nümûd-ı ekvân
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 2). [u,]
19. Ey bâʿi̲s-i îcâd **u** vücûd-ı ʿ[a]yân
    Ey bâʿi̲s-i ḫilḳat **u** nümûd-ı ekvân
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 1). [u,]
20. Ḫâk-i pây **u** zîr-i pây-ı reʾfetiñ kuḫl-ı ʿuyûn
    ʿÂşıḳân hep oldu sevdâ-yı ruḫuñla rû-nümûn *(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 21). [u,]*
21. Biḫâr-ı z̲enb **ü** emvâc-ı meʿâşîde ġarîḳânı Ḫalâṣ eyler hemân bâd-ı nesîm-i luṭf u iḥsânı *(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 53). [ü*
22. Bâʿi̲s-i ârâyiş-i kevn ü mekân **u** în ü ân Menbaʿü'l-enhâr-ı çâr-ı câr̂î fî dârü'l-cinân
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 27). [u,]

ülfet eyle-: *Yakınlık göstermek; tanışmak, görüşüp konuşmak; dost olmak.*

Gösterse yine rûyını elvâḥ-ı ṭabîʿat eyler idim ülfet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 18). [ülfet eyler idim, -r, -i, -di, -m]

ülfet-i dildâr: *Sevgilinin dostluğu.*

Ḳadr olur her şeb ki ola vuṣlat-ı dildâr baña
ʿİd olur her rûz ki ola **ülfet-i dildâr** baña
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 42). [ülfet-i dildâr, -]

ümîd et-: *Umut etmek, ummak.*

Ḫaḳâyıḳ-ı ʿulûmu ʿaşḳ-ı cânândan **ümîd etdim**
Alıp dânâ-yı ḳudretden sebaḳ saʿy-ı mezîd etdim

(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 1). [ümîd etdim, -di, -m]

ümîd-i ḳalb: *Gönül umudu.*

Bezm-i ʿaşḳda ḥâl-i tecrîd ile gelmek oldu şarṭ
Hep ʿalâyıḳdan **ümîd-i ḳalbi** kesmek oldu şarṭ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 2). [ümîd-i ḳalbi, -i]

ümmehât-ı ʿunṣur-ı çâre: *Deva ruhunun anneleri.*

Ümmehât-ı ʿunṣur-ı çâre ḥayât-efzâ lebiñ
Mihr-i ẕâtıñ pertev-i envârî-i şems ü duḥâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 5). [ümmehât-ı ʿunṣur-ı çâre, -]

ümmet: *Hz. Muhammed'e inanan topluluk.*

Emr edince **ümmete** ḥarb u cihâdı her zamân
Anlara nuṣret verir rûḥ-ı peyâmber dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 5). [ümmete, -e]

ʿ**üryân ol-:** *1.Çıplak olmak. 2.Üzerinde herhangi bir maddi varlığın bulunmaması.*

Zînet-i dünyadan el çekdik biz ey ehl-i ṣafâ
Râh-ı ʿaşḳa ṣoyunup ʿ**üryân olan** añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 4). [ʿüryân olan, -]

üst: *Üzerine.*

Esâsı bir muḥabbetdir dü ʿâlem **üstüne** mebnî
Bu mebḥaṣdan olan ġâfil hemîşe ḫâm ḫayâl eyler
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 5). [üstüne, -üñ-, e]

üstâz-ı ʿaşḳ: *Aşk öğretmeninden.*

Ḥall-i müşkil eyledim **üstâẕ-ı ʿaşḳdan** ders alıp
Vâdi-i sengde gezen mollâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 7). [üstâẕ-ı ʿaşḳdan, -dan]
ʿÂrıżıñ keyfiyyetin ṣorsam eger **üstâẕ-ı ʿaşḳ**
Ḥilmîyâ gülzâr-ı ʿaşḳda verd-i aḥmer gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 17). [üstâẕ-ı ʿaşḳ, -]

üzre: *Üzere,üzerine.*

Levḥ-i ʿâlem **üzre** ṣâbit nakş-ı vaḥdet âyeti
Keşf ü tefsîr olmadı esrâr-ı ḥikmet âyeti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 1). [üzre,]
Naḥıs göstermiş erbâb-ı nücûm taḳvîm-i sâlında
Felek devr eyledi dil-ḫᵛâhım **üzre** ben saʿîd etdim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 10). [üzre,]

V

vâcib degil mi: *(İslam dinine göre) uygun değil mi.*

Bu nûr-ı aʿẓamı çünkü Ḫudâ baḫş u ʿaṭâ etdi
Teşekkür eylemek **vâcib degil mi** nevʿ-i insâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 16). [vâcib degil mi, -]

vaʿd et-: *Söz verme.*

Vaṣlını taḥlîfle **vaʿd etdirdim** ammâ işbu ṣeb
ʿAhd u mîṣâḳ etse de yâr ḳalḳar inkâre ṣabâḥ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 5). [vaʿd etdirdim, -dir, -di, -m]

vâdî-i ʿaşk: *Aşk vadisi, aşk meselesi.*

Vâdî-i ʿaşḳa düşürdü ʿâḳıbet aldı dilim
Kendine mecnûn eden bir nev-civânım işte bu
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 40, Mısra 9). [vâdî-i ʿaşḳa, -a]

vâdi-i eşkâl-i zülf-i şîve-kâre: *Nazlı saçların şeklinin meydanı.*

Sîne-i fikriñ olur hep pîç ü tâb-ı ıżṭırâb
Vâdi-i eşkâl-i zülf-i şîve-kâre düş de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 8). [vâdi-i eşkâl-i zülf-i şîve-kâre, -]

vâdî-i ḥayret: *Hayret alanı.*

Ḳapladı aʿdâyı bir ebr-i seḥâb-ı yeʾs ü ġam
Vâdî-i ḥayretde ḳaldılar mükedder dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 32). [vâdî-i ḥayretde, -de]

vâdî-i ḥayret: *Şaşkınlık vadisi.*

Vâdî-i ḥayretde ḳalmışdır ʿuḳûl-i ins ü cân
Çeşm-i ʿâlem görmedi böyle melâʾik peykeri
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 7). [vâdî-i ḥayretde, -de]

vâdʾi-i ketm ü ʿadem: *Gizlenen, gizli tutulan vadi ve yokluktan.*

Vâdʾi-i ketm ü ʿademden olmaġa peydâ cihân
Oldu bâʿis ʿâlem-ârâ-yı cemâliñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 11). [vâdʾi-i ketm ü ʿademden, -den]

vâdi-i seng: *Taş vadisinde.*

Ḥall-i müşkil eyledim üstâẕ-ı ʿaşḳdan ders alıp
Vâdi-i sengde gezen mollâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 8). [vâdi-i sengde, -de]

vâh: *Yazık.*

Şikest oldu ecel destiyle **vâh** âyîne-i çeşmi
Yazıḳ ki müstefîd olmaz anıñ artıḳ cilasından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 29). [vâh,]

vaḥdet-i Sübḥân: *Her türlü kusurdan, noksandan, beşerî nitelik ve zaaflardan uzak olan Allah'ın varlığı/ birliği.*

Künh-i ẕâtıñ bil ne ṣûretle yaratdı Ḥaḳ seni

Ḳul hüva'llâhu ehad de **vaḥdet-i sübḥâna** gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 4). [vaḥdet-i sübḥâna, -a]

vaḥdet-i Sübḥân: *Her türlü kusurdan, noksandan, beşerî nitelik ve zaaflardan uzak olan Allah'ın varlığı/ birliği.*
Künh-i ẕâtıñ bil ne ṣûretle yaratdı Ḥaḳ seni
Ḳul hüva'llâhu ehad de **vaḥdet-i sübḥâna** gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 4). [vaḥdet-i sübḥâna, -a]

vahîm: *Çok tehlikeli, tehlikeli sonuç doğuracak nitelikte olan.*
Bu dünyâda dem-â-dem çoḳ günâhlar iktisâb etdim
Şefâʿat ḳıl beḳâda ḥâl **vaḥîmdir** yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 10). [vaḥîmdir, -dir]

vahşî hayvân: *Vahşi hayvan, yabani hayvan.*
Enîs ü râm eder emre sibâʿle **vaḥşî ḥayvânı**
Kerâmâtınıñ olmuşdur ʿakıllar cümle ḥayrânı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 41). [vaḥşî ḥayvânı, -ı]

vahşiyâne: *Vahşice.*
Eylemez ṣaḥrâ-yı cengde **vaḥşiyâne** ḥarb u ceng
ʿAdl ü dâdı Türkleriñ çün günden eẕhâr dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 35). [vaḥşiyâne,]

vâkiʿ ol-: *Ortaya çıkmak, vuku' bulmak.*
Âsumânda der-ʿaḳeb **vâḳiʿ olur** küllî küsûf
Çehre-i yâre çekilse âh-ı ʿuşşâḳdan niḳâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 3). [vâḳiʿ olur, -ur]

vâḳıf-ı esrâr-ı ḥikem-i mâ evḥâ: *Ey vahyedilen şeylerin (kuran) hikmetlerinin sırlarına vakıf olan.*
Ey **vâḳıf-ı esrâr-ı ḥikem-i mâ evḥâ**
Ey ʿârif ü maẕhar-ı sûre-i Ḍuḥâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 5). [vâḳıf-ı esrâr-ı ḥikem-i mâ evḥâ, -]

vâḳıf-ı esrâr-ı mâ-evhâ: *Mâ-evhâ sırrını bilen. /Vahyolunana. (Kur'anda çeşitli ayetlerde geçmektedir.).*
Vâḳıf-ı esrâr-ı mâ-evhâ diliñ ḥikmet-maḳarr
ʿUnṣur-ı çâr-ı heyûlâ buldu nûruñla ṣûver
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 37). [vâḳıf-ı esrâr-ı mâ-evhâ, -]

vaḳit: *Zaman. vakit.*
Kâʾinât gâh giyer bir siyâh câme
Düşer o **vaḳitde** âfitâb dâme
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 8). [vaḳitde, -de]

vaḳt-i bahâr: *Bahar vakti.*
ʿAndelîbân gâh giryân olmada **vaḳt-i bahâr**
Gâh verir gülşende ḫande bir gül-i ḥamrâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 15). [vaḳt-i bahâr, -]

vaḳt-i bahâr: *Bahar mevsimi.*
Taʿlîḳ edemem vuṣlatı ben **vaḳt-i bahâra** al taḫt-ı ḳarâra
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 5). [vaḳt-i bahâra, -a]

vaḳt-i duḥâ: *Kuşluk vakti.*
Gösterip ṣaḥn-ı şühûd u ʿâlemi miṣl-i duḥâ
Râyiḥ oldu ẕevḳ-i laʿliñle bu bir **vaḳt-i duḥâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 8). [vaḳt-i duḥâ, -]

vaḳt-i şebâbet: *Gençlik çağı.*
Sürʿatle mürûr etmededir **vaḳt-i şebâbet** âyâ bu ne ḥikmet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 15). [vaḳt-i şebâbet, -]

vakt-i seher: *Seher vakti.*
Kim eder gûş bülbülüñ efġânını **vaḳt-i seḥer**
Dilde ṣad-ı fiġânımı Mevlâma taḳdîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 9). [vaḳt-i seḥer, -]
Mihr-i enver ʿarż-ı dîdâr etdi çün **vaḳt-i seḥer**
Ol zamân keşf eyledim ḳalbindeki esrârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 15). [vaḳt-i seḥer, -]

vâle: *Ağlaşma, sersem hale gelme.*
İbtidâ-yı ḥarbde nâdim oldular Yunânîler
Saṭvet-i şâhâne verdi beht ü ḫayret **vâleyi**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 2). [vâleyi,]

var: *Var: Var, yokun karşıtı.*

1. Ne ârzûñ **varsa** icrâ et ʿitâbımdan ḥaẕer etme
   Bu fırṣat bir ġanîmetdir ne yapsañ infiʿâl etmem *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 25, Mısra 3). [varsa, -sa]*
2. Geldi mi evvel bahâr bilmem laṭîf bir nefḥa **var**
   Velvele ḳopdu gülistânda sükûnet ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 11). [var,]
3. Eylesem esrâr-ı ʿaşḳı ʿâleme ifşâ bu dem Ḥilmiyâ mâ-baʿdı **var** fikrimde vüsʿat ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 16). [var,]
4. Bilmem niye sâkit duruyor bülbül-i şeydâ varken gül-i raʿnâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 6). [varken, -ken]
5. Râh-ı ʿaşḳda eyledim ḫarc u fedâ her varı ben
   Meyli **var** vaṣla geçende añladım dil-dârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 8). [var,]

var-: *Gitmek, ulaşmak.*

1. Biñ niyâzla **var** ḥużûr-ı yâre söyle derdiñi
   Etme istiġnâ a Ḥilmî ṣoḥbet-i cânâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 25). [var,]
2. Nûr-ı tevḥîd-i İlâhî anları pür-nûr eder
   Vardıġı yerler olup der-ḥâl münevver dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 4). [vardıġı, -dıġ, -ı]
3. Ḳad-i ṭûbâsına meftûn olup serv-i ḥırâmânı
   Varınca bâġ-ı lâhûta hemân nâsûtuñ reyḥânı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 12). [varınca, -ınca]
4. Varınca ravża-i pâk-ı Resûle söyledi der-ân
   Ṣalât ile selâmı çün ġıyâben eyledim her ân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 25). [varınca, -ınca]

var idi: *Vardı.*
Hilâl-i ebruvânınıñ ṭulûʿa **var idi** meyli
Geçirdim beyt-i ḥasretde fiġân u zâr ile leyli
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 11). [var idi, -]

var iken: *Varken.*
Var iken cânâ derûn-ı sînede ʿaşḳ âteşi
Ḳalmadı ṣabr u mecâlim raḥm u şefḳat isterim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 9). [var iken, -]

var ise: *Ihtimal ki, galiba, olsa olsa, zannımca.*
Gel ṣarıl bâb-ı necâta **var ise** ʿaḳlıñ eger
Ḳıblegâh-ı ins ü cindür cevher-i iḥsâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 9). [var ise, -]

var mı: *Var mı (yok)?.*

1. Ḥarîs ü bed-fiʿâl olma vefâsı **var mı** dünyânıñ
   Maḳâm-ı rifʿatiñ ancaḳ saña bâb-ı ḳanâʿatdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 13). [var mı, -]
2. Şeb-i yeldâda gün gördüm anıñ mirʾât-ı ḥâlinde
   Egerçi yazdılar ammâ ṣadâḳat **var mı** ḳâlinde
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 8). [var mı, -]
3. Cândan özge **var mıdır** ʿarż etmege şeyʾ-i nefîs
   O seniñdir tâ ezelden aña raġbet isterim
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 12, Mısra 5). [var mıdır, -]

vasf: *Nitelik, özellik.*

1. Ḥâme-i feryâdımı **vaşfı** içün ṣaḳḳ eyledim
   Başına geçsin o kilkiñ pek siyâhça bir külah
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 17). [vaşfı, -ı]
2. memdûḥ-ı cihânıñ **vaşfı** ḳâbil degil el-ḥaḳ
   Ki evṣâf-ı cemâli hîç gelir mi naẓm u bünyâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 35). [vaşfı, -ı]
3. ʿasker-perveriñ **vaşfın** beyân etmek degil ḥaddim
   Velâkin maḳṣadım ʿarż-ı ṣadâḳatdir ḥakîmâne *(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 45). [vaşfın, -ın]*
4. Ey şeh-i mülk-i laʿamrük vey meh-i burc-ı kerîm
   Baḥr-i ḥayretde ḳalıp **vaşfıñda** hep ʿaḳl u selîm
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 32). [vaşfıñda, -ı, -n, -da]

vaşf-ı duʿâ et-: *Nitelikli dua etmek.*
Ḫulûṣ-ı ḳalb ile **vaşf-ı duʿâ etmek** vaẓîfemdir
İmâle eyleyip dest-i niyâzı bâb-ı Raḥmâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 19). [vaşf-ı duʿâ etmek, -mek]

vaşf-ı zât: *Zatına ait özellikler.*
ʿUḳûl-ı kâʾinât ḥayrân ser-â-ser **vaşf-ı ẕâtıñda**
Seni medḥ eyleyen rabb-i kerîmdir yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 3). [vaşf-ı ẕâtıñda, -ı, -ñ, -da]

vâsiʿ-i ṣaḥrâ: *Geniş bir ova.*
Gül-i ruḥsâr-ı âla cân verir ol bülbül-i şeydâ
Leb-i deryâda gâh manẓûr olur bir **vâsiʿ-i ṣaḥrâ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 8). [vâsiʿ-i ṣaḥrâ, -]

vâṣıl ol-: *Ulaşmak, birleşmek; kavuşmak.*
Bir ṭarîḳde ḳalmadı ḫâr-ı muġaylân-ı cefâ
Kaʿbe-i maḳṣûda **vâṣıl oldu** İslâm âminîn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 22). [vâṣıl oldu, -du]

vâṣıl ol-: *Kavuşmak.*
Ḫudâya **vâṣıl ol** cânâ ṭarîḳ-i müstaḳîmi bul
Nedir bu çekdigiñ zaḥmet a dil ḳayd-ı sivâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 3). [vâṣıl ol, -]

vâṣıl-ı âmâl et-: *Isteklerine, hayallerina kavuşmak.*
Vâṣıl-ı âmâl eder ʿuṣṣâḳı elbet ʿaşḳ-ı yâr
Pür vefâdır şâd eder nâ-şâdı luṭf-efzâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 7). [vâṣıl-ı âmâl eder, -er]

vâṣıl-ı maḳṣûd ol-: *Maksadına erişen olmak, muradına ermek.*
Vâṣıl-ı maḳṣûd olur çün dergehinde ehl-i dil
Âsitân-ı luṭfuna ger eylese vażʿ-ı cebîn

(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 25). [vâṣıl-ı maḳṣûd olur, -ur]
Âteş-i firḳatde sûzân cân u dildir ʿâḳıbet
Vâṣıl-ı maḳṣûd olan bâd-ı ṣabâdır ʿâḳıbet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 36). [vâṣıl-ı maḳṣûd olan, -an]

vaṣl: *Kavuşma.*

1. Vaṣlını taḥlîfle vaʿd etdirdim ammâ işbu şeb
ʿAhd u mîṣâḳ etse de yâr ḳalḳar inkâre ṣabâḥ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 5). [vaṣlını, -ı, -n, -ı]
2. Râh-ı ʿaşḳda eyledim ḫarc u fedâ her varı ben
Meyli var **vaṣla** geçende añladım dil-dârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 8). [vaṣla, -a]

vaṣl-ı dil: *Gönlün kavuşması.*
Pertev-ârâ-yı hidâyet oldu bu yolda hemîn
Buldu bir râh-ı mecâz **vaṣl-ı dili** bî-ân u în
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 10). [vaṣl-ı dili, -i]

vaż'-ı cebîn eyle-: *Korkak koymak, yüreksiz bırakmak.*
Vâṣıl-ı maḳṣûd olur çün dergehinde ehl-i dil
Âsitân-ı luṭfuna ger eylese vaż'-ı cebîn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 26). [vaż'-ı cebîn eylese, -]

vaż'-ı esâs-ı ʿaşḳ: *Aşk gerçekliğinin durumu.*
Ḥilmîyâ **vaż'-ı esâs-ı ʿaşḳıñ** hîç olmaz ḫarâb
Ben ânı bir ṣıbġa-i ḳudretle taṣvîr eyledim
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 7, Mısra 11). [vaż'-ı esâs-ı ʿaşḳıñ, -ıñ]

vaż'-ı zîbâ-yı esâs: *Temel güzelliklerin ortaya çıkışı.*
Hestî-i ḥikmet-nümâ-yı ḥükm-i ḥarf-i kâf u nûn
Vaż'-ı zîbâ-yı esâsı bünye-i faẕl u fünûn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 24). [vaż'-ı zîbâ-yı esâsı, -ı]

vazîfe: *Bir kimsenin yapmak zorunda bulunduğu iş.*
Ḫulûṣ-ı ḳalb ile vaṣf-ı duʿâ etmek **vaẓîfemdir**
İmâle eyleyip dest-i niyâzı bâb-ı Raḥmâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 19). [vaẓîfemdir, -m, -dir]

vazîfe-dâr ol-: *Vazifeli, görevli olmak.*
Kemâl-i istiḳâmetle **vaẓîfe-dâr olanlar** hep
O ẕâtlar ki cihânda ṣâḥib-i ʿiffet aṣâletdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 15). [vaẓîfe-dâr olanlar, -an, -lar]

vâżı'-ı şer'-i ḳavîm: *Toplumun şeriatını belirleyen.*
Kemâliñ **vâżı'-ı şer'-i ḳavîmdir** yâ resûlullâh
Cemâliñ râfi'-i ʿarş-ı ʿaẓîmdir yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 1). [vâżı'-ı şer'-i ḳavîmdir, -dir]

vech: *Çehre, yüz.*
Çehre-i ḫûrşîde beñzetdim o yârıñ **vechini**
İn'iḳâsıyla edip hem lem'a-dâr dil-dârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 17). [vechini, -i, -n, -i]

vech-i aḥmer-dâr: *Kırmızı yüzlü.*
Çehre-i gülzârı taṣfîr eylemiş bâd-ı ḫazân
Ġonca gül iken ṣararmış **vech-i aḥmer-dâra** hayf
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 4). [vech-i aḥmer-dâra, -a]

vedâʿ et-: *Ayrılmak.*
1. Ne ḥikmet ʿandelîb-i dil **vedâʿ etdi** gülistâna
Diyâr-ı cân u dil ḳaldı bugün maḥrûm ṣadâsına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 13). [vedâʿ etdi, -di]
2. Ḳavs-ı miḫnet sînemi cerḥ etdi dermân ey ṭabîb
Rûḥ **vedâʿ etmekde** cisme ol şitâbân ey ṭabîb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 2). [vedâʿ etmekde, -mek, -de]
3. Vedâʿ etmek şebâbetde ḥayâta Ḥilî düşvârdır
Ḥubûb etdi ecel bâdı ne çâre mevt hevâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 33). [vedâʿ etmek, -mek]

ve'd-ḍuḥâ: *Duha suresi. Kur'an-ı Kerim'in 93. suresidir. 11 ayetten oluşur.*
Ṭurre-i gîsûların ve'l-leyl zülfüñ **ve'ḍ-ḍuḥâ**
Sûre-i nûrdur cemâliñ âyet-i kübrâ lebiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 9). [ve'ḍ-ḍuḥâ,]

vefâ: *Sözünde durma, sözü yerine getirme, dostlukta sebat gösterme.*
Ḥarîs ü bed-fiʿâl olma **vefâsı** var mı dünyânıñ
Maḳâm-ı rifʿatiñ ancaḳ saña bâb-ı ḳanâʿatdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 13). [vefâsı, -s, -ı]

vehhâb u kerîm: *Çokça bahş eden ve cömert olan (Allah).*
Ente **Vehhâb u Kerîm** u faʿtenî mâ-fî'ż-żamîr
Saña tefvîz eyledim cümle ʿumûr u ḥâleti
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 3). [vehhâb u kerîm, -]

velâkin: *Ama, fakat, ancak, lakin.*
O ʿasker-perveriñ vaṣfın beyân etmek degil ḥaddim
Velâkin maḳṣadım ʿarż-ı ṣadâḳatdir

ḥakîmâne *(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 46). [velâkin,]*

velâyet: *Kulun Hakk'a yakınlığı ve Hakk'ın kulu, kulun Hakk'ı dost edinmesi durumu, velî olma, velîlik, ermişlik.*

Velâyet burcunuñ bir kevkeb-i dürri Rifaʿîdir
Anıñ ẕât-ı şerîfi nûr-ı aʿẓam iltimâʿıdır
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 19). [velâyet,]

ve'l-leyl: *Leyl suresi.*

Ṭurre-i gîsûlarıñ **ve'l-leyl** zülfüñ ve'ḍ-ḍuḥâ
Sûre-i nûrdur cemâliñ âyet-i kübrâ lebiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 9). [ve'l-leyl,]

velvele kop-: *Gürültü/patırtı kopmak.*

Geldi mi evvel bahâr bilmem laṭîf bir nefḥa var
Velvele ḳopdu gülistânda sükûnet ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 12). [velvele ḳopdu, -du]

ver-: *Bahşetmek, bağışlamak, ihsan etmek.*

1. Ġarîbim ḳıl meded yoḳdur meded-res ġayrı Allâhım
   Verir luṭf u hidâyet lâ-cerem her ḫayrı Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 2). [verir, -ir]
2. Benim bîmârıma vizr ü vebâlim ʿillet olmuşdur
   Dü ʿâlemde şifâ **ver** bu ʿalîle yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 8). [ver,]
3. Verdiginiñ âteş derûn-ı sînede etse ẓuhûr
   Sûziş-i cân u tenim ḥâl-i semender gösterir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 11). [verdiginiñ, -dig, -iñ]
4. Yâbis olmaz idi aṣlâ dilde eşcâr-ı emel
   Cûybâr-ı fikrim aña ṣu **vereydi** gâh gâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 4). [vereydi, -e, -y, -di]
5. ʿAks-i ṣûret mi **verir** her bâr baña mirʾât-ı dil
   Ḥayret-efzâ-yı ʿuḳûldür nâz ile o ḫilḳatiñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 11). [verir, -ir]
6. Verdi Ḥakkâ ehl-i ʿaşḳa ṭâb u envâr-ı ġarâm
   Âfitâb-ı ẕât-ı ʿulyâ-yı cemâliñ ibtidâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 13). [verdi, -di]
7. Ḫastalandım ey ṭabîb ṭut nabżımı gör ḥâlimi
   Kesb-i ṣıḥḥat edeyim **ver** bir ʿilâc kimyâ gibi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 6) . [ver,]
8. Görünmez berf ü bârân-ı mezâlim çün bu ḫâk üzre
   Verir şevḳ ü neşâṭ her dem zebân-ı ʿandelîbâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 10). [verir, -ir, -]
9. Târîḫ-i eslâfı gör aḫlâfa ḳıl ʿaṭf-ı naẓar
   Verdiler evrâḳ-ı dehre zîb ü zîver dâʾimâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 42). [verdiler, -di, -ler]
10. Kevkeb-i şân u ṭâliʿi tâb u fer **verdi** ekvâna
    Mihr-i semâ-yı şevketi etdi pür-nûr arżiyyeyi
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 3). [verdi, -di]
11. Maṭlaʿ-ı ʿaşḳdan tecellî eyledi şâhid-i ʿîd
    Verdi ṣad nûr-ı hilâl-i ebruvân şevḳ-i cedîd
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 20). [verdi, -di]
12. Oḳusun bu naẓmı Ḥilmî bâdeler **versin** saña
    Şiʿrini şâʿir görünce âferîn etsin saña
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 13). [versin, -sin]
13. Ḥaşre dek manṣûr u maʿmûr eyle ẕât u mülkünü
    Enbiyâya **verdiginiñ** sırr-ı nihânıñ ʿaşḳına
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 10). [verdiginiñ, -dik, -iñ]

verd-i aḥmer: *Kırmızı gül.*

ʿÂrıżıñ keyfiyyetin ṣorsam eger üstâẕ-ı ʿaşḳ
Ḥilmîyâ gülzâr-ı ʿaşḳda **verd-i aḥmer** gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 18). [verd-i aḥmer, -]

verd-i bû-efşânı: *Koku saçan/salan gül.*

Gülistân-ı ḥaḳîḳat şânınıñ **verd-i bû-efşânı**
Semâ-yı maʿrifet mihr-i münîri cism-i nûrânî
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 3). [verd-i bû-efşânı, -]

verd-i ḫandân: *Gülen gül II yeni açılmış gül.*

Nihâl-i şâḫ-ı rifʿatde ederler sû-be-sû feryâd
Teveccüh eyleyip şâm u seḥer ol **verd-i ḫandâna**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 6). [verd-i ḫandâna, -a]
ʿAndelîbân nâle vü feryâd edin gündür bu gün
Gülşen-i sevdâ vü ʿaşḳda **verd-i ḫandân** rû-nümûn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 14). [verd-i ḫandân, -]

vesîle: *Vesile, sebep.*

Vücûduñ hestî-i kevne **vesîle** yâ resûlullâh
Bunu iṣbâta ḥâcet yoḳ delîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 1). [vesîle,]
Bir **vesîle** bulmadım aḥvâl-i ʿaşḳıñ ʿarżına
Düşeli bî-çâre göñlüm bu ʿırâḳıñ ʿarżına

(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 3). [vesîle,]

vey: *Ve bağlacı ile ey nida ünleminin kısaltılmış şekli.*

Ey şeh-i mülk-i la-ʿamrük **vey** meh-i burc-ı kerîm
Baḥr-i ḥayretde ḳalıp vaṣfıñda hep ʿaḳl u selîm
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 31). [vey,]

vezn ol-: *Tartılmak, ölçülmek II değerlendirilmek.*

Ey dü çeşmim yaş yerine ḳan-niṣâr et ṭurma hîç
Vezn olur aʿmâli her bir kimseniñ yevmü'l-ḥisâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 12). [vezn olur, -ur]

vîrâne ol-: *Yıkılmak, harabe olmak.*

Taḫtgâhıñdır seniñ bu kişveristân-ı göñül
Olmasın vîrâne müşrif ḳıl ʿimâret el-ġıyâṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 12). [vîrâne olmasın, -ma, -sın]

vird edin-: *(Bir sözü) Her zaman tekrarlamak, dile dolamak.*

Kimseden ẕerre ḳadar luṭf u ʿinâyet istemez
Vird edindim cevr-i yârdan çekdigim her zârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 6). [vird edindim, -di, -m]

vird ü ezkâr: *Dua ve zikirler.*

Vücûd-ı aḳdesiñ maḥfûẓ olup taḫt-ı ḫilâfetde
Şebân-rûz **vird ü ezkârım** budur hep Rabb-i Sübḥâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 62). [vird ü ezkârım, -ım]

viṣâl: *Buluşma, yâre kavuşma, vuslat.*

Ẓalâm-ı leyle bâʿiṣdir ġurûbı mâh-ı tâbânıñ
Ṣabâḥı intiẓâr etmek ne mümkündür **viṣâlinden** *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 10). [viṣâlinden, -i, -n, -den]*

vizr ü vebâl: *Suç ve günahım.*

Benim bîmârıma **vizr ü vebâlim** ʿillet olmuṣdur
Dü ʿâlemde şifâ ver bu ʿalîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 7). [vizr ü vebâlim, -im]

vü: *Vü: ve.*

1. Olaldan ṣafḥa-yı kevne vücûdum noḳṭası menḳûṣ
   Saña lâyıḳ yoḳ aʿmâlim ḫafî **vü** cehrî Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 8). [vü,]
2. Seniñ ṣubḥ u ṣafâ-zâ **vü** nizârıñdan olur bî-dâr
   Bütün ezhârı aġlatdı fiġân u zârıñ ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 3). [vü,]

vücûd: *Beden, cisim, varlık.*

1. Olaldan ṣafḥa-yı kevne **vücûdum** noḳṭası menḳûṣ
   Saña lâyıḳ yoḳ aʿmâlim ḫafî vü cehrî Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 7). [vücûdum, -um]
2. Vücûduñ hestî-i kevne vesîle yâ resûlullâh
   Bunu iṣbâta ḥâcet yoḳ delîle yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 1). [vücûduñ, -uñ]
3. Muṭahhar ḳılmaḳ isterseñ çirkâbdan **vücûduñ** sen
   Ki âb u istiḳâmetle teṭahhur et neẕâfetdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 9). [vücûduñ, -uñ]
4. Vücûduñla tefâḫḫur eyleme fikr et fenâyı sen
   O tende naġme-sâz bülbül ayâ murġ-ı emânetdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 17). [vücûduñla, -u, -ñ, -la]
5. Yaḳdı ser-tâ-ser **vücûdum** tâb-ı nâr-ı intiẓâr
   Ânı teskîn etmege bir âb-ı himmet bekleriz
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 9). [vücûdum, -um]
6. Vücûduyla mübâhât eylesin ʿOṣmâniyân her ân
   Ki ʿaṣrı ġıbṭa-baḫṣâdır bütün aʿṣâr u ezmâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 5). [vücûduyla, -u, -yla]
7. Amân ey menbaʿ-ı ʿilm ü maʿârif luṭf-ı Yezdânî
   Vücûduñ dürr-i yektâdır żamîriñ baḥr-i ʿummânî
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 30). [vücûduñ, -uñ]

vücûd u ẕât u ḳadd ü ḳâmeti: *(onun) Bedeni, varlığı, boyu ve endamı.*

Sen beni baġışla yâ Rab ol ḥabîb-i ekreme
Maḫz-ı raḥmetdir **vücûd u ẕât u ḳadd ü ḳâmeti**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 8). [vücûd u ẕât u ḳadd ü ḳâmeti, -]

vücûda gel-: *Yaratılma, var edilme, vücuda getirilme.*

Vücûda gelmeden ecrâm-ı ʿulvî
Şuhûda ermeden ecsâm-ı suflî
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 13). [vücûda gelmeden, -meden]

vücûd-ı aḳdes: *En mukaddes varlık.*

Vücûd-ı aḳdesiñ maḥfûẓ olup taḫt-ı ḫilâfetde
Şebân-rûz vird ü ezkârım budur hep Rabb-i Sübḥâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 61). [vücûd-ı aḳdesiñ, -iñ]

vücûd-ı aḳdes: *Mukaddes varlık.*

Vücûd-ı aḳdesiñ oldu ezel ey mefḫar-ı ʿâlem

Ḥabîb-i muḥterem Rabb-i Celîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 3). [vücûd-ı aḳdesiñ, -iñ]

vücûd-ı ʿ[a]yân: *Görünen varlıklar (tecelliler).*
Ey bâʿiṯ-i îcâd u **vücûd-ı ʿ[a]yân**
Ey bâʿiṯ-i ḫilḳat u nümûd-ı ekvân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 1) . [-ı ʿ[a]yân, -]

vücûd-ı esʿad: *Hayırlı, saadetli varlık.*
Vücûd-ı esʿadı anıñ şeh-i mülk-i beḳâbi'llâh
Be-ġâyet ẕâtına âsân olup idrâk bekâbi'llâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 9). [vücûd-ı esʿadı, -ı]

vüsʿat: *Genişlik, bolluk, rahatlık; elverişli durum, fırsat.*
Eylesem esrâr-ı ʿaşḳı ʿâleme ifşâ bu dem
Ḥilmiyâ mâ-baʿdı var fikrimde **vüsʿat** ḳalmadı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 16). [vüsʿat,]

vuslat: *Kavuşmak, ulaşmak.*

1. Ġarba tevcîh-i nigâh etme amân fırḳat uzar
   Müstenîr eyler cihânda Ḥilmîyi bir **vuşlatıñ**
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 14). [vuşlatıñ, -ıñ]
2. Kûşe-i fırḳatde **vuşlat** dâmeni girmez ele
   Râh-ı ʿaşḳda ol metâʿ-ı cânı vermek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 7). [vuşlat,]
3. Taʿlîḳ edemem **vuşlatı** ben vaḳt-i bahâra al taḫt-ı ḳarâra
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 5). [vuşlatı,]

vuşlat hengâmı: *Kavuşma vakti.*
Künc-i mihnet **vuşlat hengâmında** bir gülşen olur
Lemʿa-dârdır anıñ iḳbâlinde çünkü mihr ü mâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 13). [vuşlat hengâmında, -nda, -]

vuşlat içün: *Kavuşmak için.*
Dâmen-i yâre ṣarıldım bir seḥer **vuşlat içün**
N'eylerim fırḳat şebinde nâ-tamâm envârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 9). [vuşlat içün, -]

vuşlat-ı cânân: *Sevgilinin vuslatı, sevgiliye kavuşma.*
Kendime eglence ʿadd etdim firâḳ-ı yâri ben
Vuşlat-ı cânânı ṭabʿım pek işâbet istemez
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 10). [vuşlat-ı cânânı, -ı]

vuşlat-ı dildâr: *Sevgiliye kavuşma.*
Vuşlat-ı dildâr degil mi ʿîd ber-bâlâ-yı ʿîd
Olduġu gün rûze-i fırḳat göñülden nâ-bedîd
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 27). [vuşlat-ı dildâr, -]
Ḳadr olur her şeb ki ola **vuşlat-ı dildâr** baña
ʿİd olur her rûz ki ola ülfet-i dildâr baña
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 41). [vuşlat-ı dildâr, -]

Y

yâ: *Nida, ey.*

1. Sen beni bağışla **yâ** Rab ol ḥabîb-i ekreme
   Maḫz-ı raḥmetdir vücûd u ẕât u ḳadd ü ḳâmeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 7) . [yâ,]
2. Beni ḳıl mazhar-ı ġufrân günâhdan tövbe **yâ** Rabbî
   Menâhî nâm edip noḳṣân ḳılar her emri Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 3) . [yâ,]
3. Yâ ḫayrü'l-verâ ṣalâvât u selâm ʿAleyke ilâ sâʿâtü'l-ḳıyâm
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 11). [yâ,]
4. ʿAleyke'ṣ-ṣalavât **yâ** aʿle'l-ḥaseb ʿAleyke's-selâm **yâ** aʿle'n-neseb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 25). [yâ,]
5. ʿAleyke'ṣ-ṣalavât **yâ** aʿle'l-ḥaseb ʿAleyke's-selâm **yâ** aʿle'n-neseb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 26). [yâ,]

yâ ʿAli: *Ey Hz. Ali!.*
Söylemez mi ʿâşıḳânıñ **yâ ʿAli** senden meded
Mâh-ı vechiñ baḫs edenler necm-i ülker gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 7). [yâ ʿali, -]

yâ ilâhî: *Ey Allah'ım.*
Yâ İlâhî ol ḥabîbiñ Muṣṭafânıñ ʿaşḳına
Eyle manṣûr çâr-yâr-ı bâ-ṣafânıñ ʿaşḳına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 1). [yâ ilâhî, -]

yâ Nebî: *Ey Allah'ın peygamberi (Hz.Muhammmed s.a.v.).*
Nuʿûtıñ nâṭıḳı yüz dört kitâbdır
Kelâmıñ **yâ nebî** faṣlü'l-ḫiṭâbdır *(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 32). [yâ nebî, -]*

yâ Rab: *Ey rabbim.*

1. Yâ Rab bu ne ziynet bu ne ḳudret Bu ne ṣunʿ-ı kemâl bu naṣıl ḥikmet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 15). [yâ rab, -]
2. Açılsın râʾyet-i ġufrân temevvüc eylesin **Yâ Rab**
   ʿİbâdıñ ḫavf eder rûz u leyâl ḥaşrıñ cezasından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 19). [yâ rab, -]

3. Râyet-i ʿOs̲mâniyân etsin temevvüc ḥaşre dek
Zirve-i iclâlde **yâ Rab** ḳıl muẕaffer dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 40). [yâ rab, -]
4. Baña iḥsân eyle **yâ Rab** hidâyet
Senden bekler Ḥilmî luṭf u ʿinâyet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 19). [yâ rab, -]
5. Ṣoldurdı ḫażân çehre-i ezhârı nihâyet
yâ Rab bu ne ḥâlet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 12). [yâ rab, -]
6. Ki ṭahn olduḳça artar âsiyâbda dâne-i ḳısmet
Ḳanâʿat anbarı doldu amân **yâ Rab** bu ne ḥikmet
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 14). [yâ rab, -]

yâ Rabbî: *Ey Rabbim.*

Hemân ḥıfẓ eyle **yâ Rabbî** ki ẕâtı ẓıll-ı pâkiñdir
Seniñ luṭf u ʿinâyetiñ gelir mi ʿadd u hesâba
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 21). [yâ rabbî, -]

yâ Resûl: *Ey Allah'ın elçisi. II Hz.Muhammed.*

Şefâʿat **yâ resûl** ḥâlim yamandır
Heme ḳâlim dü ʿâlemde âmândır
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 35). [yâ resûl, -]

yâ Resûlullâh: *Ey Allah'ın elçisi.*

1. Kemâliñ vâżıʿ-ı şerʿ-i ḳavîmdir **yâ Resûlullâh**
Cemâliñ râfiʿ-i ʿarş-ı ʿaẓîmdir **yâ Resûlullâh**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 1). [yâ resûlullâh, -]
2. Kemâliñ vâżıʿ-ı şerʿ-i ḳavîmdir **yâ Resûlullâh**
Cemâliñ râfiʿ-i ʿarş-ı ʿaẓîmdir **yâ Resûlullâh**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 2). [yâ resûlullâh, -]
3. ʿUḳûl-ı kâʾinât ḥayrân ser-â-ser vaṣf-ı ẕâtıñda
Seni medḥ eyleyen rabb-i kerîmdir **yâ Resûlullâh**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 4). [yâ resûlullâh, -]
4. Ezelde bendeyim ben de seniñ her târ-ı zülfünde
Siyâh gîsûlarıñ ʿanber şemîmdir **yâ Resûlullâh**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 6). [yâ resûlullâh, -]
5. Bu küstâḫâne güftârdan merâmım ʿarżuḥâldir hep
Ḳuvâ-yı nâṭıḳım ʿaẓm-ı remîmdir **yâ Resûlullâh**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 8). [yâ resûlullâh, -]
6. Bu dünyâda dem-â-dem çoḳ günâhlar iktisâb etdim
Şefâʿat ḳıl beḳâda ḥâl vaḫîmdir **yâ Resûlullâh**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 10). [yâ resûlullâh, -]
7. Zebânîler elinden al ḳıyâmetde beni ḳurtar
ʿAẕâbı dûzaḫıñ ġâyet elîmdir **yâ Resûlullâh**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 12). [yâ resûlullâh, -]
8. Ḫudâ-yı ümmetiñden ḳıl ki ola dil-mesârr Ḥilmî
Kebâʾir ehline luṭfuñ ʿamîmdir **yâ Resûlullâh**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 14). [yâ resûlullâh, -]
9. Vücûduñ hestî-i kevne vesîle **yâ Resûlullâh**
Bunu iṣbâta ḥâcet yoḳ delîle **yâ Resûlullâh**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 1). [yâ resûlullâh, -]
10. Vücûduñ hestî-i kevne vesîle **yâ Resûlullâh**
Bunu iṣbâta ḥâcet yoḳ delîle **yâ Resûlullâh**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 2). [yâ resûlullâh, -]
11. Vücûd-ı aḳdesiñ oldu ezel ey mefḫar-ı ʿâlem
Ḥabîb-i muḥterem Rabb-i Celîle **yâ Resûlullâh**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 4). [yâ resûlullâh, -]
12. Seni yâd ederek buldu necâtı enbiyâʾ ġamdan
Gülistân oldu çün âteş Ḫalîle **yâ Resûlullâh** *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 6). [yâ resûlullâh, -]*
13. Benim bîmârıma vizr ü vebâlim ʿillet olmuşdur
Dü ʿâlemde şifâ ver bu ʿalîle **yâ Resûlullâh**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 8). [yâ resûlullâh, -]
14. Bu gülzâr-ı fenâdan gitmege mecbûr iken elbet
Sezâ mı gideyim ḫâr u ḫas ile **yâ Resûlullâh**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 10). [yâ resûlullâh, -]
15. Żaʿîf ü nâtüvânım çün geçerken ol ṣırâṭ üzre
Taḥammül yoḳdur iḥmâl-ı s̲aḳîle **yâ Resûlullâh**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 12). [yâ resûlullâh, -]
16. Eger ʿaṭf-ı naẓar etmez iseñ Ḥilmîye maḥşerde
Meded-res kim olur böyle ẕelîle **yâ Resûlullâh**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 14). [yâ resûlullâh, -]

yâbis olma-: *Kurumazdı.*

Yâbis olmaz idi aṣlâ dilde eşcâr-ı emel
Cûybâr-ı fikrim añа ṣu vereydi gâh gâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 3). [yâbis olmaz idi, -]

yâd et-: *Anmak, hatırlamak.*

Seni **yâd ederek** buldu necâtı enbiyâʾ ġamdan
Gülistân oldu çün âteş Ḫalîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 5). [yâd ederek, -erek, -]

yâd eyle-: *Hatırlamak, anmak.*

Yâd eyledi dil-i Ḫilmî yine faṣl-ı bahârı ol sürḫ-i ʿizârı *(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 21). [yâd eyledi, -di]*

yak-: *Ateşe vermek, tutuşturmak.*

1. Ey sitemger ṣûḫ çeşmiñ âteş-i cevri hemân
   Yaḳdı ṣaḥrâ-yı dili yoḳ mu selâmet el-ġıyâṣ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 8). [yaḳdı, -dı]
2. Nâr-ı ʿaşḳıñ **yaḳdı** cânâ ʿâṣıḳıñ dil-ḫânesin
   Laʿl-i tâbıñdan kerem ḳıl ey güzeller serveri
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 5). [yaḳdı, -dı]
3. A Ḫilmî sûziş-i sevdâyı mümkün mi ʿaceb teskîn
   Beni de **yaḳdı** aġlatdı ġam u ekdârın ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 12). [yaḳdı, -dı]
4. Yaḳdı ser-tâ-ser vücûdum tâb-ı nâr-ı intiẓâr
   Ânı teskîn etmege bir âb-ı himmet bekleriz
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 9). [yaḳdı, -dı]
5. Bu ʿabd-i pür-ḳuṣûrı hîç **yaḳar mı** âteş-i dûzaḫ
   Yaratdın ḥavż-ı kevṣerle zihî dört nehri Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 15). [yaḳar mı, -]

yalvar-: *Birinden ısrarlı bir biçimde, kendine acındıracak sözlerle, saygılı bir biçimde bir şey istemek.*

Tevbekâr ol bil ʿaẕâb-ı dûzaḫı ey rû-siyâh
Ḥażret-i Ġaffâra **yalvar** dâmen-i amâna gel
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 8). [yalvar,]

yamân: *Fena, kötü.*

Şefâʿat yâ resûl ḥâlim **yamandır**
Heme ḳâlim dü ʿâlemde âmândır
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 35). [yamandır, -dır]

yan-: *Isı ve ışık yayarak yok olmak, kül hâline gelmek.*

1. Nâr-ı ʾaşḳla eylerim teʾîf cihan par par **yanar**
   Ol ateşde şevḳile büryân olan añlar bizi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 5). [yanar, -ar]
2. Dûrbîn-i ʿibretle seyr et gel yanan pervâneyi
   Yanmadan gördüm cihânda dûzeḫ-i pür-nârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 4). [yanmadan, -ma, -dan]
3. Ḳalmasın bî-çâre Ḫilmî intiẓârında anıñ
   Ḫoş ḫaberler al getir ki **yandı** nârında anıñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 44). [yandı, -dı]
4. Dûrbîn-i ʿibretle seyr et gel **yanan** pervâneyi
   Yanmadan gördüm cihânda dûzeḫ-i pür-nârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 3). [yanan, -an]

yâr: *Sevgili ǁ dost.*

1. Sînesin açdı çemen-zâr-ı leṭâfet şevḳ ile
   Aldım âġûş-ı vefâya **yâri** firḳat ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 14). [yâri, -i]
2. Fiġânıñ ʿarşa dek çıḳdı ṣuṣ artıḳ baġrımı delme
   Ne raḥm u bî-vefâ imiş seniñ de **yârıñ** ey bülbül
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 29, Mısra 10). [yârıñ, -ın]
3. Vaṣlını taḥlîfle vaʿd etdirdim ammâ işbu şeb
   ʿAhd u mîṣâḳ etse de **yâr** ḳalḳar inkâre ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 6). [yâr,]
4. ʿAşḳımıñ bir ẕerresin baḫş eyleyim **yâre** ṣabâḥ
   Ḥâlimi ʿarż edeyim çeşm-i füsûn-kâre ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 1). [yâre, -e]
5. Ḳaṣr-ı dilden dün temâşâ eyledim ol **yâri** ben
   Naʿra-i ʿaşḳımla titretdim dil-i aġyârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 1). [yâri, -i]
6. Çehre-i ḫûrşîde beñzetdim o **yârıñ** vechini
   İnʿiḳâsıyla edip hem lemʿa-dâr dil-dârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 17). [yârıñ, -ın]
7. Gül-i ruḫsârı ṣoldurdı seḥerde bülbülüñ zârı
   Teverrüm eyledi ol **yâr** ḫayât-ı câvidândan geç
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 12). [yâr,]

8. Kes̲ret içre **yâri** bulmaḳ ehl-i vaḥdet kârıdır
   Terk edip aġyârı tenhâ **yâri** sevmek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 9). [yâri, -i]
9. Kes̲ret içre **yâri** bulmaḳ ehl-i vaḥdet kârıdır
   Terk edip aġyârı tenhâ **yâri** sevmek oldu şarṭ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 37, Mısra 10). [yâri, -i]
10. Yâre tebrîk eyleyen ʿîd-i saʿîdi nâmedir
    Ḳara yaşların döken şaḥrâ-yı ġamda ḫâmedir
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 33). [yâre, -e]
11. Ey ṣabâ al nâme-i cân u dili **yâre** götür
    ʿUḳde-i zülfün açıp ṣad bûy-ı elṭâfın getir
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 39). [yâre, -e]
12. Beni ʿâlem ne ḥikmet mübtelâ bir **yâre** ṣanmışlar
    Dümûʿ-ı ḥüznümüñ ḳaṭrâtını fevvâre ṣanmışlar
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 1). [yâre, -e]

yara: *Yara.*
Dem-â-dem zâr u efġân olduġumdan mı neden bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr içün hep **yâra** ṣanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 20). [yâra,]

yarat-: *T. Yoktan var etmek.*
1. Künh-i z̲âtıñ bil ne ṣûretle **yaratdı** Ḫaḳ seni
   Ḳul hüva'llâhu ehad de vaḥdet-i sübḥâna gel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 26, Mısra 3). [yaratdı, -dı]
2. Nûrundan Ḫudâ **yaratdı** rûḥuñ
   Eşyâdan evvel **yaratdı** rûḥuñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 7). [yaratdı, -dı]
3. Nûrundan Ḫudâ **yaratdı** rûḥuñ
   Eşyâdan evvel **yaratdı** rûḥuñ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 8). [yaratdı, -dı]
4. Rûḥuñdan z̲uhûr eyledi ervâḥ
   Ervâḥa meʾḫâz̲ **yaratdı** fettâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 20). [yaratdı, -dı]
5. Bu ʿabd-i pür-ḳuṣûrı hîç yaḳar mı âteş-i dûzaḫ
   Yaratdın ḥavż-ı kevs̲erle zihî dört nehri Allâhım
   *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 16). [**yaratd**ın, -dı, -ñ]*

vâr: *Sevgili.*
Ḫâne-i ḳalbindeki bu Ḥilmî zârıñ âteşin
Sen de ey bî-dâd u inṣâf öyle **yâre** düş de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 10). [yâre,]

yâriñ nûr-ı cemâli: *Sevgilinin güzelliğin nuru.*
Żiyâyı iḳtibâs etdim **yâriñ nûr-ı cemâlinden**
Zevâle ermeden buldum kemâli ben hilalinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 1). [yâriñ nûr-ı cemâlinden, -n, -den, -, -]

yaş: *Islak.*
Girye-i ḥüznüm **yaşartdı** çün dehân-ı ḫâmemi
Güldüm o kilk-i meşâma aġladıḳça hâh hâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 19). [yaşartdı, -ar, -t, -dı]

yas: *Gözyaşı.*
Ey dü çeşmim **yaş** yerine ḳan-niṣâr et ṭurma hîç
Vezn olur aʿmâli her bir kimseniñ yevmü'l-ḥisâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 11). [yaş,]
Yâre tebrîk eyleyen ʿîd-i saʿîdi nâmedir
Ḳara **yaşların** döken şaḥrâ-yı ġamda ḫâmedir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 34). [yaşların, -lar, -ı(n)]

yaş dök-: *1. Ağlamak.*
Ebr-i z̲ulmet etdi istîlâ semâ-yı fikrimi
Yaş döker bostân-ı ʿaşḳa gözlerim mis̲l-i seḥâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 6). [yaş döker, -er]

yaşa-: *Yaşamak, var olmak.*
Bahâr-ı dâʾime maẓhar ola gülzâr-ı iclâli
Yaşasın mülk-i şevketde hemân merdâne ferdâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 64). [yaşasın, -sın]

yâver: *Yardımcı.*
Ḥıfz ede derd ü elemden ânı ḫayrü'l-ḫâfıẓîn
ʿÂfiyet ṣıḥḥat selâmet ola her dem **yâveri**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 10). [yâveri, -i]
Ḫaydarâne şavletin gördü ʿadûsu sû-be-sû
ʿAvn-i Ḫaḳdır **yâveri** tevfîḳe rehber dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 10). [yâveri, -i]

yâver-i ḫarb târîḫin: *Savaş tarihinin yardımcısı.*
Geldi Ḥilmî söyledi bir **yâver-i ḫarb târîḫin**
ʿAvn-ı Ḫaḳla olalım böyle mübeşşer dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 43). [yâver-i ḫarb târîḫin, -]

yaz-: *Kaleme almak II yazmak.*
1. Ṭâḳ-ı sevdâ üzre **yazdım** sâniḥât-ı fikrimi
   Oḳuyanlar dediler bu bir kitâb-ı müsteṭâb
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 9). [yazdım, -dı, -m]
2. Cebhe-i ḥüsnünde **yazdı** ḫâme-i ḳudret anıñ
   Sû-be-sû açdı livâ-yı ḥamd u nuṣret âyeti

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 11). [yazdı, -dı]

3. Defter-i aʿmâl-i ḫayrım ṭoldı ʿişyânla hemân
   Ser-te-ser **yazıldı** ḫayfâ şerm ü ḫaclet âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 38, Mısra 8). [yazıldı, -ıl, -dı]
4. Ṭâḳ-ı eflâka **yazdılar** ḫâme-i zerle kâtibân
   Bu ṣavlet-i ṣîrâneyi bu saṭvet-i ḫarbiyyeyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 5). [yazdılar, -dı, -lar]
5. Etdi tevâli sû-be-sû fevz u ẓafer feṯḥ-i bilâd
   Bâlâ-yı târîḫe **yazsın** bu aḥvâl-i faḫriyyeyi
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 6, Mısra 10). [yazsın, -sın]
6. Seniñ evṣâfıñı baḥs ü beyândan ḫâmeler ʿâciz
   Yazarsa misl-i şeh-nâme dolar yüz bin kütüb-hâne
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 58). [yazarsa, -ar, -sa]
7. Ḫâme-i ḳudret **yazıp** nûrun ʿalâ nûr–ı ezel
   Hâle-i ḥüsn-i cemâl içre göründü bî-bedel
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 21). [yazıp, -ıp]
8. Şeb-i yeldâda gün gördüm anıñ mirʾât-ı ḫâlinde
   Egerçi **yazdılar** ammâ ṣadâḳat var mı ḳâlinde
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 3, Mısra 8). [yazdılar, -dı, -lar]

yazık: *Olmaması gereken bir şey karşısındaki üzüntüyü ifâde eden ünlem.*

1. Ḫarâb oldu **yazıḳ** burc-ı beden taʿmîri mümkün mü
   Ḫaẕer mi eylesin artıḳ anıñ seng-i ḳażâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 11). [yazıḳ,]
2. Şikest oldu ecel destiyle vâh âyîne-i çeşmi
   Yazıḳ ki müstefîd olmaz anıñ artıḳ cilâsından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 30). [yazıḳ,]

yazınca: *Yazarken, yazdığı zaman.*

Yazınca men ʿaref levḥ-i dile kilk-i beḳâbi'llâh
Fenâfi'llâh maḳâmında ṭutup silk-i beḳâbi'llâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 7). [yazınca, -nca]

yek vücûd ol-: *Bir bütün olmak, Tek bir vücut hâline gelmek.*

Ḫâne-i cismim içinde cemʿ olup cân u göñül
Yek vücûd olduḳ hemîşe dâr-ı miḥnet bekleriz
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 8). [yek vücûd olduḳ, -du, -k]

Yeñişehir: *1540'ta Osmanlılar Venedik hâkimiyetine son verince, Mora Yarımadası Türklerin oldu ve bu şehir de Mora Yenişehir'i olarak bölgenin başkenti oldu. Osmanlılar diğer bir Yenişehir olan Yenişehir-i Fenar (Larissa)'dan ayırmak için "Mora Yenişehri" demişlerdir. II. Viyana Kuşatması'ndan sonra 1686'da bölge tekrar Venediklilerin eline geçti. 29 yıl sonra 1715'te Şehit Ali Paşa sâyesinde Türkler bölgeye yeniden yerleştiler ve Venedik'i bölgeden attılar. Venediklilerin yaptığı ve her tarafını Venedik aslanlarıyla süsledikleri Palamidis Kalesi'ne yerleştiler. Şehirde XVIII. yüzyıl Osmanlı medeniyetinin izlerini her yerde Venedik kalıntılarıyla birlikte görmek mümkündür.*

Ṭırnovayla **Yeñişehri** pâdişâh aldı bu sâl
Nuṣret-i sübḥân ola her demde rehber dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 45). [yeñişehri, -i]

yer: *Yer, Mekan.*

Nûr-ı tevḥîd-i İlâhî anları pür-nûr eder
Vardığı **yerler** olup der-ḥâl münevver dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 4). [yerler, -ler]

yer yer: *Yer yer , bölük bölük.*

Yunânistân feṯḥ olur elṭâf-ı Ḫaḳla ser-te-ser
Ḫaṭve ḫaṭve añları sürmekde **yer yer** dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 30). [yer yer, -]

yer: *Bir şeyin veya bir kimsenin yerini almak üzere.*

Ey dü çeşmim yaş **yerine** ḳan-niṣâr et ṭurma hîç
Vezn olur aʿmâli her bir kimseniñ yevmü'l-ḥisâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 11). [yer-i-n-e,]

yeter: *Yeter, kâfi.*

Gel ey göñlüm **yeter** artıḳ şu eẕvâḳ-ı cihândan geç
Hemân bülbül gibi feryâddasın âh u fiġândan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 1). [yeter,]

yetiş-: *Ulaşmak, ermek, varmak, vasıl olmak.*

1. Yetiş ey meʾḫâẕ-ı bâd-ı ṣabâ-yı himmetiñ ḳaldı
   Meded ḳıl mevce-i baḥr-ı ġumûma fülk-i dil daldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 43). [yetiş,]
2. Yetiş ey meʾḫâẕ-ı bâd-ı ṣabâ-yı himmetiñ ḳaldı
   Meded ḳıl mevce-i baḥr-ı ġumûma fülk-i dil daldı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 43). [yetiş,]
3. Faḳîr ü bî-kes ü ʿâciz ḳalup dil bî-nevâ imdâd

Yetiş bu kemteriñ Ḥilmî ẕelîle serverâ imdâd
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 52). [yetiş,]

yevm-i viṣâl et-: *Kavuşma günü (kabul) etmek.*
Uzandı zûre-i firḳat bağa bir yevm-i dehr oldı
O gündür esʿad-ı ʿîdim görüp **yevm-i viṣâl etdim**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 13, Mısra 12). [yevm-i viṣâl etdim, -di, -m]

yevmü'l-ḥisâb: *Hesap günü.*
Ey dü çeşmim yaş yerine ḳan-niṣâr et ṭurma hîç
Vezn olur aʿmâli her bir kimseniñ **yevmü'l-ḥisâb**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 24, Mısra 12). [yevmü'l-ḥisâb,]

yine: *Bir daha, tekrar, gene.*

1. Cihânda ṣervet-i mâl u menâle iʿtibâr etmem
   Saʿâdetle be-kâm olsam **yine** ben iftiḫâr etmem
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 2). [yine,]
2. Ḥâṣılı neşv ü nemâ buldu **yine** naḫl-i emel
   Ṣoldurur mı berg-i iḳbâlimi âh-ı ṣubḥ-gâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 21). [yine,]
3. Mâhitâbım gel ṣoḳul âġûş-ı âfâḳa **yine**
   Necm-i baḫtım şuʿlesiyle bulurum esḥârı ben
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 13). [yine,]
4. Hezârân müjdeler ey dil **yine** faṣl-ı rebîʿ oldu
   Nesîm-i nev-bahâr verdi leṭâfet bâġ u bostana
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 1). [yine,]
5. Arżı tezyîn etdi **yine** ṭabîʿat
   Âṣâr-ı ḳudretdir bu zîb ü ziynet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 1). [yine,]
6. Gösterse **yine** rûyını elvâḥ-ı ṭabîʿat eyler idim ülfet
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 17). [yine,]
7. Yâd eyledi dil-i Ḥilmî **yine** faṣl-ı bahârı ol sürḫ-i ʿiẕârı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 1, Mısra 21). [yine,]
8. Eder mi çeşme-sâr aṣlâ diliñ âhengini iḫlâl
   Yine ebr-i siyâhdan nâz ile çıḳdı meh-i iḳbâl
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 24). [yine,]

yoġ idi: *Yoktu. Yokken. Bulunmayan, mevcut olmayan (şey).*

1. Yoġ idi mâʾ ü semâ vü ekvân
   Olurdu necm-i rûḥuñ dıraḫşân *(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 17). [yoġ idi, -*
2. Âfitâb u mâhitâb u burc u encüm **yoġ iken** Ẓâhir oldu mâh-ı ġarrâ-yı cemâliñ ibtidâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 3). [yoġ iken, -]
3. Yoġ iken ḫûbân yüzünde hiç melâḥetden eṣer
   Verdi zînet nûr-ı zîbâ-yı cemâliñ ibtidâ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 7). [yoġ iken, -]
4. Yoḳdur ey ḫallâḳ-ı ʿâlem baḥr-ı luṭfuñ ġâyeti
   Müntaḳışdır cümle eşyâ üzre niʿmet âyeti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 1). [yoḳdur, -dur]
5. Oldu jeng-âlûd ḫayfâ cevher-i ʿömr-i ʿazîz
   Ḥilmiyâ taḳdîme aḥrâ **yoḳdur** aṣla taʿâti
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 1, Mısra 10). [yoḳdur, -dur]
6. Olaldan ṣafḥa-yı kevne vücûdum noḳṭası menḳûş
   Saña lâyıḳ **yoḳ** aʿmâlim ḫafî vü cehrî Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 8). [yoḳ,]
7. Ġarîbim ḳıl meded **yoḳdur** meded-res ġayrı Allâhım
   Verir luṭf u hidâyet lâ-cerem her ḫayrı Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 1). [yoḳdur, -dur]
8. Żaʿîf ü nâtüvânım çün geçerken ol ṣırâṭ üzre
   Taḫammül **yoḳdur** iḫmâl-ı saḳîle yâ resûlullâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 12). [yoḳdur, -dur]
9. Zâr eder leyl ü nehâr şu ḫasta-i nâ-çâre ḫayf
   Çoḳ ṭabîb etmiş tedâvî derdine **yoḳ** çâre ḫayf
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 2). [yoḳ,]
10. Cihânıñ reşk-âver bâġ-ı İremdir ser-te-ser şimdi
    Meziyyet vermede **yoḳdur** naẓîri nevʿ-i insâna
    (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 10). [yoḳdur, -dur]

yoḳ mu: *Bulunmaz mı?.*
Ey sitemger şûḫ çeşmiñ âteş-i cevri hemân
Yaḳdı ṣaḥrâ-yı dili **yoḳ mu** selâmet el-ġıyâṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 8). [yoḳ mu, -]

yoḳ mu: *Bulunmama, mevcut olmama hâli.*
Nûr-ı çeşmânım seḥâb-ı ẓulmete girdi bu ṣeb
ʿArż-ı dîdâr etmege mâh **yoḳ mu** imkân ey ṭabîb

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 17, Mısra 4). [yoḳ mu, -]

yol: *Amaç, maksat, gaye.*

Pertev-ârâ-yı hidâyet oldu bu **yolda** hemîn
Buldu bir râh-ı mecâz vaṣl-ı dili bî-ân u în
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 9). [yolda, -da]

Ber-ṭaraf olsun ġumûm hep şevḳ gelsin saña
Ṣâʿir-i mâhir bu **yolda** ittibâʿ etsin saña
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 12). [yolda, -da]

Yunanî: *Yunanlılar.*

1. Âteş-i ḥarb-i cünûd-ı pâdişâh-ı ekremiñ Gördüler **Yunânîler** çünkü mükerrer dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 22). [yunânîler, -ler]
2. Hᵛâb u râḥatla ġunûde ẓanneden **Yunânîler**
Bildiler ʿOs̱mâniyânı hep sefer-ber dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 25). [yunânîler, -ler]
3. Nedâmet eyledi Ḥilmî **Yunânîlar** hep bu târîḫde
Tesalya ḳıṭʿasın ḥarben bugün ʿAbdü'l-ḥamîd aldı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 7, Mısra 11). [yunânîlar, -ler]
4. İbtidâ-yı ḥarbde nâdim oldular **Yunânîler** Saṭvet-i şâhâne verdi beht ü ḥayret vâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 1). [yunânîler, -ler]
5. Fenn-i ḥarb âdâbını Edhem Pâşâdan gördüler
Oḳusun **Yunânîler** mektebde bu risâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 6). [yunânîler, -ler]

Yunanistân: *Güneydoğu Avrupa'da bir ülke.*

Yunânistân feṯḥ olur elṭâf-ı Ḥaḳla ser-te-ser
Ḥaṭve ḥaṭve añları sürmekde yer yer dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 29). [yunânistân,]

yüz: *Yüz, suret, çehre.*

1. Baña ʿarż etdi şâhâne **yüzün** ol mâh-ı tâbânım
Geçer mi böyle bir devlet kimiñ fikr ü ḥayâlinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 3). [yüzün, -üñ]
2. Pertev-efşân-ı cihândır ey meh-i ṭalʿat **yüzüñ**
ʿAks eder âfâḳa envâr-ı cemâl u ziynetiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 35, Mısra 5). [yüzüñ, -üñ]
3. Yoġ iken ḫûbân **yüzünde** hiç melâḥetden es̱er
Verdi zînet nûr-ı zîbâ-yı cemâliñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 7). [yüzünde, -üñ, -de]
4. ʿArż eyle **yüzün** Ḥilmî'ye ey dilber-i raʿnâ
ḳaldım tek ü tenhâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 11). [yüzün, -üñ]

yüz bin: *Yüz bin, pek çok.*

Seniñ evṣâfıñı baḥs̱ ü beyândan ḫâmeler ʿâciz
Yazarsa misl-i şeh-nâme dolar **yüz bin** kütüb-hâne
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 58). [yüz bin, -]

yüz dört: *Yüz dört sayısı.*

Nuʿûtıñ nâṭıḳı **yüz dört** kitâbdır
Kelâmıñ yâ nebî faṣlü'l-ḫiṭâbdır
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 31). [yüz dört, -]

yüz sür-: *Aşırı sevgiyi ve bağlılığı göstermek için yere eğilmek, yere kapanmak; sevgilinin ayağına kapanmak.*

Tûtiyâ-yı çeşm-i nâ-bînâ ederdim ḫâkini
Yüz süreydim zîr-i aḳdâm-ı ʿAlî vü Ḳanbere
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 4). [yüz süreydim, -e, -y, -di, -m]

Z

zâhir ol-: *Açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak.*

1. Ṣanma esrâr-ı İlâhî Ḥilmiyâ **ẓâhir olur** Ḳalb-i nâdâna tecellî eyleyen esrâra ḥayf
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 7). [ẓâhir olur, -ur]
2. Âfitâb u mâhitâb u burc u encüm yoġ iken
Ẓâhir oldu mâh-ı ġarrâ-yı cemâliñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 4). [ẓâhir oldu, -du]

zaḥmet çek-: *Güçlükle karşılaşmak, sıkıntıya katlanmak II eziyete, sıkıntıya uğramak.*

Ḫudâya vâṣıl ol cânâ ṭarîḳ-i müstaḳîmi bul
Nedir bu çekdiġiñ zaḥmet a dil ḳayd-ı sivâdan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 4). [zaḥmet çekdiġiñ, -diġ, -]

żaʿîf ü nâtüvân: *Zayıf ve güçsüz.*

Żaʿîf ü nâtüvânım çün geçerken ol ṣırâṭ üzre
Taḥammül yoḳdur iḥmâl-ı s̱aḳîle yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 11). [żaʿîf ü nâtüvânım, -ım]

zâʾil gibi: *Yok olma, heba olma gibi.*

Eyyâm-ı ḥayâtım oluyor mâżiye taḥvîl ʿömrüm gibi zâʾil
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müstezad 2, Mısra 10). [zâʾil gibi, -]

zalâm-ı leyl: *Gecenin karanlığı.*

Ẓalâm-ı leyle bâʿis̱dir ġurûbı mâh-ı tâbânıñ
Ṣabâḥı intiẓâr etmek ne mümkündür

vişâlinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 9). [ẕalâm-ı leyle, -e]

zamân: *Zaman. Vakit,an.*
Gülşen-i fikrimde görsem bû-feşân birḳaç çiçek
Ol **zamân** baḫtım açılmış der idim bî-iştibâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 31, Mısra 10). [zamân,]
Mihr-i enver ʿarż-ı dîdâr etdi çün vaḳt-i seḥer
Ol **zamân** keşf eyledim ḳalbindeki esrârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 32, Mısra 16). [zamân,]

żamir: *1. İç, derun 2. mec. Kalp, gönül.*
Amân ey menbaʿ-ı ʿilm ü maʿârif luṭf-ı Yezdânî
Vücûduñ dürr-i yektâdır **żamîriñ** baḥr-i ʿummânî
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 30). [ẕamîriñ, -iñ]

zann: *Sanmak, varsaymak, kuruntu etmek.*
Hᵛâb u râḥatla ġunûde **ẓanneden** Yunânîler
Bildiler ʿOs̱mâniyânı hep sefer-ber dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 25). [ẕanneden, -et, -en]

zann et-: *Sanma / olduğunu düşünme.*
Pîş-i ḳahrında ṭurup taḥvîl-i mecrâ ḳaṣdile Ḳaṭre **ẓann etmek** revâ mı seylâb-ı seyyâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 14). [ẕann etmek, -mek]

żar: *1. Ağlama, girye. 2.Hazin hazin ağlayan.*

1. Ḫâne-i ḳalbindeki bu Ḥilmî **zârıñ** âteşin Sen de ey bî-dâd u inṣâf öyle yâre düş de gör *(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 9). [zârıñ, -ıñ]*
2. Gül-i ruḫsârı şoldurdı seḥerde bülbülüñ **zârı**
Teverrüm eyledi ol yâr ḥayât-ı câvidândan geç
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 34, Mısra 11). [zârı, -ı]
3. Râh-ı fülk-i maḳṣada necm-i cemâliñ rehberim
Ḳurtarır bu Ḥilmî **zârı** her belâdan lâ-cerem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 44). [zârı, -ı]
4. Kimseden ẕerre ḳadar luṭf u ʿinâyet istemez
Vird edindim cevr-i yârdan çekdigim her **zârı** ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 6). [zârı, -ı]

zâr et-: *Ağlamak, inlemek.*

1. Zâr eder leyl ü nehâr şu ḫasta-i nâ-çâre ḥayf
Çoḳ ṭabîb etmiş tedâvî derdine yoḳ çâre ḥayf
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 28, Mısra 1). [zâr eder, -er]
2. ʿÂşıḳânıñ **zâr ederler** ey kerîm-i muḥterem
Bezm-i elṭâfıñda câvî çünkü deryâ-yı kerem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 41). [zâr ederler, -er, -ler]
3. ʿAndelîb-i dil niçün **zâr etmesin** hem ıżṭırâb
Lâne-i fażlında ârâm eyledi bûm u ġurâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 15). [zâr etmesin, -me, -sin]

zâr u efġân ol-: *Ağlamak ve acıyla inlemek.*

1. Dem-â-dem **zâr u efġân olduġumdan** mı neden bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr içün hep yâra şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 19). [zâr u efġân olduġumdan, -dug, -um, -dan, -]
2. Dem-â-dem **zâr u efġân olduġumdan** mı neden bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr içün hep yâra şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 19). [zâr u efġân olduġumdan, -dug, -um, -dan, -]
3. Dem-â-dem **zâr u efġân olduġumdan** mı neden bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr içün hep yâra şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 19). [zâr u efġân olduġumdan, -dug, -um, -dan, -]
4. Dem-â-dem **zâr u efġân olduġumdan** mı neden bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr içün hep yâra şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 19). [zâr u efġân olduġumdan, -dug, -um, -dan, -]
5. Dem-â-dem **zâr u efġân olduġumdan** mı neden bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr içün hep yâra şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 19). [zâr u efġân olduġumdan, -dug, -um, -dan, -]
6. Dem-â-dem **zâr u efġân olduġumdan** mı neden bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr içün hep yâra şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 19). [zâr u efġân olduġumdan, -dug, -um, -dan, -]
7. Dem-â-dem **zâr u efġân olduġumdan** mı neden bilmem
Dil-i zârı cefâ-yı yâr içün hep yâra şanmışlar
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 1, Mısra 19). [zâr u efġân olduġumdan, -dug, -um, -dan, -]

zâr u feryâd u fiġân: *Bağırıp çağırma, ağlayıp sızlama.*

Zâr u feryâd u fiġânlar n'olduġın bülbül-miṣâl
Ṣemm-i bûy-ı vaṣl içün ol ḫüsn-i ḫ^vâre düş de gör
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 14, Mısra 5). [zâr u feryâd u fiġânlar, -lar]

zât: *Kendi, bizzat kendi.*

1. Kemâl-i istiḳâmetle vaẓîfe-dâr olanlar hep
   O **ẕâtlar** ki cihânda ṣâḥib-i ʿiffet aṣâletdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 15, Mısra 16). [ẕâtlar, -lar]
2. Hemân ḥıfẓ eyle yâ Rabbî ki **ẕâtı** ẓıll-ı pâkiñdir
   Seniñ luṭf u ʿinâyetiñ gelir mi ʿadd u hesâba
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 21). [ẕâtı, -ı]
3. ʿAṭâyâ-yı Ḫudâ-yı müsteʿândır lâ-cerem **ẕâtı**
   Anıñ **ẕâtı** muḳaddes âyeti bu mülk-i ʿOs̱mâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 39). [ẕâtı, -ı]
4. ʿAṭâyâ-yı Ḫudâ-yı müsteʿândır lâ-cerem **ẕâtı**
   Anıñ **ẕâtı** muḳaddes âyeti bu mülk-i ʿOs̱mâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 40). [ẕâtı, -ı]
5. **ẕât** taḳbîl ede dest-i şerîfiñ dil ola şâdân
   Alup ḥaẕẕ u naṣîbin lebleriñ ey menbaʿ-ı ʿirfân
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 27). [ẕât,]
6. Mürîdi lâ-teḫaf emri necâta bir delâletdir
   Anıñ **ẕâtı** zülâl-i çeşme-i feyż ü kerâmetdir
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 38). [ẕâtı, -ı]
7. Vücûd-ı esʿadı anıñ şeh-i mülk-i beḳâbi'llâh
   Be-ġâyet **ẕâtına** âsân olup idrâk bekâbi'llâh
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 10). [ẕâtına, -ı, -n, -a]

zât u mülk: *Kendisi ve ülkesi.*

Ḥaşre dek manṣûr u maʿmûr eyle **ẕât u mülkünü**
Enbiyâya verdiğiñ sırr-ı nihânıñ ʿaşḳına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 9). [ẕât u mülkünü, -n, -(n)ü]

zât-ı hümâyûnı: *Mübarek kişilik.*

Olup revnâkde-i bâġ-ı cihân **ẕât-ı hümâyûnı**
Revâyih-baḫş eder dâʾim meşâm-ı vaḳt ü ezmâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 65). [ẕât-ı hümâyûnı, -]

zât-ı pâk: *Temiz, saf yaratılış.*

Ẕât-ı pâkiñle tefâḫḫür eyledi ʿarş-ı ʿaẓîm
Reşḥa-i laʿl-i dehânıñ mâhî-i nâr-ı caḥîm
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 33). [ẕât-ı pâkiñle, -ñ, -le]

zât-ı şâhâne: *Saygıdeğer.*

Anı medḥ ile faḫr eyler bu ʿabd-i pür-ḳuṣûr Ḥilmî
Ser-â-ser luṭf ile maḳbûl görür çün **ẕât-ı şâhâne**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 52). [ẕât-ı şâhâne, -]

zât-ı şerîf: *Şerefli kişi, soylu kimse.*

Gül-i raʿnâsıdır **ẕât-ı şerîfiñ** gülşen-i dehriñ
Hezârân ʿandelîbânıñ naẓar etmez zemistâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 59). [ẕât-ı şerîfiñ, -iñ]
Velâyet burcunuñ bir kevkeb-i dürri Rifâʿîdir
Anıñ **ẕât-ı şerîfi** nûr-ı aʿẓam iltimâʿıdır
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 20). [ẕât-ı şerîfi, -i]

zât-ı sulṭân: *Padişahın ta kendisi.*

Serîr-i kişver-i feyż-i Ḫudânıñ **ẕât-ı sulṭânî**
Cenâb-ı Seyyid Aḥmede'r-rifâʾî ḳuṭb-ı Rabbânî
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 5). [ẕât-ı sulṭânî, -i]

zebânî: *Ar. Ehl-i cehennemi ateşe atmağa memur olan azap melâikesinden her biri.*

Zebânîler elinden al ḳıyâmetde beni ḳurtar
ʿAẕâbı dûzaḫıñ ġâyet elîmdir yâ resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 3, Mısra 11). [zebânîler, -ler]

zebân-ı ʿandelîb: *Bülbüllerin dili.*

Görünmez berf ü bârân-ı mezâlim çün bu ḫâk üzre
Verir şevḳ ü neşâṭ her dem **zebân-ı ʿandelîbâna**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 10). [zebân-ı ʿandelîbâna, -an, -a]

zehî: *Ne iyi!, ne güzel!.*

Libâs-ı faḫr-ı ezhâr-ı melâḥet ḳadr-i cânâne
Dem-â-dem ziynet-ârâdır **zehî** serv-i ḫırâmâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 22). [zehî,]

zehr-i helâhil: *Panzehiri bulunmayan çok kuvvetli zehir.*

Püskürür **zehr-i helâhil** her nefer ejder-miṣâl
Çıḳarır âfâḳa aʿdâ hevl-i cânla nâleyi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 8, Mısra 11). [zehr-i helâhil, -]

zelîl: *Aşağılanan, hor görülen (kimse), hakir.*

Eger ʿaṭf-ı naẓar etmez iseñ Ḥilmîye maḥşerde
Meded-res kim olur böyle **ẕelîle** yâ

resûlullâh
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 4, Mısra 14). [ẕelîle, -e]
Faḳîr ü bî-kes ü ʿâciz ḳalup dil bî-nevâ imdâd
Yetiş bu kemteriñ Ḥilmî **ẕelîle** serverâ imdâd
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 52). [ẕelîle, -e]

zemîn: *Yer, arz, yerküre.*
Düşerse **zemîne** bir ḳaṭre bârân
Ḥayât bulur o ân bâġçe-i cânân
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 13). [zemîne, -e]

zemistân: *Kış. Kış mevsimi.*
Gül-i raʿnâsıdır ẕât-ı şerîfiñ gülşen-i dehriñ
Hezârân ʿandelîbânıñ naẓar etmez **zemistâna**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 60). [zemistâna, -a]

zemistân-ı keder: *Iztırap kışı.*
Zemistân-ı kederden ḳalmadı dilde eser ẕerre
Teferrüc ḳaṣd ile gel baḳ bu ezhâr-ı gülistâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 7). [zemistân-ı kederden, -den]

zencîr: *Zincir, sevgilinin saç bölüğü.*
Kâkülüñ **zencîrine** pâ-bende bir dîvâneyim
Ey melâʾik bâġınıñ serv-i sehî vü ʿarʿarı
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 20, Mısra 7). [zencîrine, -i, -n, -e]

zenehdân: *Çene; çene çukuru.*
Kes nedâned ki **zenehdânest** çün aḥkâm mî-küned
ʿÂṣıḳân der-keşf-i ân câhet be-ḥayrân sû-be-sû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 36, Mısra 9). [zenehdânest, -est]

zerre: *Çok ufak olan şey.*

1. Sen de ey dil ʿandelîb-veş lâne-i efġânı kes
   Ḳalb-i yârde **ẕerre** baña raḥm u şefḳat ḳalmadı
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 27, Mısra 6). [ẕerre,]
2. ʿAşḳımıñ bir **ẕerresin** baḫş eyleyim yâre ṣabâḥ
   Ḥâlimi ʿarż edeyim çeşm-i füsûn-kâre ṣabâḥ
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 30, Mısra 1). [ẕerresin, -sin]
3. Zemistân-ı kederden ḳalmadı dilde eser **ẕerre**
   Teferrüc ḳaṣd ile gel baḳ bu ezhâr-ı gülistâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 7). [ẕerre,]

zerre ḳadar: *Zerre kadar.*
Kimseden **ẕerre ḳadar** luṭf u ʿinâyet istemez
Vird edindim cevr-i yârdan çekdigim her zârı ben
(Gülzâr-ı Tabi'at, Tahmis 2, Mısra 5). [ẕerre ḳadar, -]

zevâle er-: *Bitmek, sona ermek, tükenmek.*

1. Zevâle ermeden gülşen gülistânda fiġân ḳopdu
   Ṣarardı ġoncanıñ beñzi hezârıñ âh u zârından
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 25). [zevâle ermeden, -meden]
2. Żiyâyı iḳtibâs etdim yâriñ nûr-ı cemâlinden
   Zevâle ermeden buldum kemâli ben hilalinden
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 2). [zevâle ermeden, -meden]

zevâl-i ẓulmet-i cevr: *Sitem zulmünün felaketleri.*
Şuʿâʿ-ı mihr-i elṭâfiñ nûr-efşân-ı dil ü cândır
Zevâl-i ẓulmet-i cevre meh-i tâbân olur bâʿiṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 11, Mısra 6). [zevâl-i ẓulmet-i cevre, -e]

zevḳ-i laʿl: *(Sevgilinin) dudağının tadı.*
Gösterip ṣaḥn-ı şühûd u ʿâlemi miṣl-i duḥâ
Râyiḥ oldu **ẕevḳ-i laʿliñle** bu bir vaḳt-i duḥâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 8). [ẕevḳ-i laʿliñle, -iñ, -le]

zîb ü zîver: *Süs ve güzelliği.*
Târîḫ-i eslâfı gör aḫlâfa ḳıl ʿaṭf-ı naẓar
Verdiler evrâḳ-ı dehre **zîb ü zîver** dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 42). [zîb ü zîver, -]

zîb ü ziynet: *Süs ve bezek.*
Arżı tezyîn etdi yine ṭabîʿat
Âṣâr-ı ḳudretdir bu **zîb ü ziynet**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 3, Mısra 2). [zîb ü ziynet, -]

zihî: *Ne iyi, ne güzel!.*

1. Bu ʿabd-i pür-ḳuṣûrı hîç yaḳar mı âteş-i dûzaḫ
   Yaratdın ḥavż-ı kevṣerle **zihî** dört nehri Allâhım
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 2, Mısra 16). [zihî,]
2. Ḳanâʿat mülküne şâh ol leʾîme ser-fürû etme
   Gedâlar ol serîr üzre **zihî** ḳadrîni ʿâl eyler
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 5, Mısra 8). [zihî,]
3. Ṭulûʿ-ı neyyir-i şevket **zihî** burc-ı ḫilâfetden
   Şuʿâʿ-efşân-ı feyż oldı ser-â-ser ṣaḥn-ı ekvâna
   (Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 1). [zihî,]

4. Erer maṭlûbuna ṭâlib **zihî** râh-ı selâmetdir
Mürîd olmak o pîr ü mürşide ʿayn-ı saʿâdetdir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 39). [zihî,]

zıll-ı pâk: *Yüce Allah'ın(yer yüzündeki) temiz gölgesi.(Hükümdar).*
Hemân ḥıfẓ eyle yâ Rabbî ki ẕâtı **ẓıll-ı pâkiñdir**
Seniñ luṭf u ʿinâyetiñ gelir mi ʿadd u hesaba
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 21). [ẓıll-ı pâkiñdir, -]

zînet ü ârâyiş-i dünyâ: *Dünyanın süsü/süsleri.*
Kuḥl-ı çeşm-i ehl-i dil Ḥilmî ġubâr-ı kûy-ı yâr
Zînet ü ârâyiş-i dünyâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 18). [zînet ü ârâyiş-i dünyâya, -(y)a]

zînet ver-: *Süslemek. II süs veren.*
Yoġ iken ḫûbân yüzünde hiç melâḥetden eser
Verdi zînet nûr-ı zîbâ-yı cemâliñ ibtidâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 1, Mısra 8). [zînet verdi, -di]

zînet-efzâ-yı vücûd-ı ehl-i ʿaşk: *Aşk ehlinin bedenlerinin süsü.*
Zînet-efzâ-yı vücûd-ı ehl-i ʿaşḳdır her biri
Dürri-yektâ-yı dümûʿdur lüʾlüʾ-i lâlâ-yı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 9, Mısra 13). [zînet-efzâ-yı vücûd-ı ehl-i ʿaşḳdır, -dır]

zînet-i dünya: *Dünya süsü II dünyanın zevk ve eğlenceleri.*
Zînet-i dünyadan el çekdik biz ey ehl-i ṣafâ
Râh-ı ʿaşḳa ṣoyunup ʿüryân olan añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 3). [zînet-i dünyadan, -dan]

zîrâ: *Çünkü, onun için ki.*
Binâ-yı cismini ṣarṣdı felek **zîrâ** esâsından
Ḫasâra uġrâdı ḳaṣr-ı dili mevtiñ belâsından
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 1). [zîrâ,]

zîr-i akdâm-ı ʿAlî vü Kanber: *Kanber (Hazret-i Ali'nin kölesi) ve Hz. Ali'nin ayaklarının altı.*
Tûtiyâ-yı çeşm-i nâ-bînâ ederdim ḫâkini
Yüz süreydim **zîr-i aḳdâm-ı ʿAlî vü Ḳanbere**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 21, Mısra 4). [zîr-i aḳdâm-ı ʿalî vü ḳanbere, -e]

zîr-i pây-ı reʾfet: *Esirgeme ayağının altı.*
Ḫâk-i pây u **zîr-i pây-ı reʾfetiñ** kuḥl-ı ʿuyûn
ʿÂşıḳân hep oldu sevdâ-yı ruḫuñla rû-nümûn
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 21). [zîr-i pây-ı reʾfetiñ, -iñ]

zirve: *Bir şeyin en yukarısı, tepesi.*
Bir şecer ki **zirvesi** ḫâk-i zemîni bûs eder
Ṣallanır bâd-ı seḥerle dalları ṭûbâ gibi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 3, Mısra 11). [zirvesi, -si]

zirve-i iclâl: *Saygı göstermenin zirvesi; yücelik, kudret zirvesi II saygının en üst seviyesi; duyulan büyük saygı ölçüsünde yükseltilen en üst nokta; yüceliğin, iktidarın en üst seviyesi.*
Râyet-i ʿOsmâniyân etsin temevvüc ḫaşre dek
Zirve-i iclâlde yâ Rab ḳıl muẓaffer dâʾimâ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 5, Mısra 40). [zirve-i iclâlde, -de]

zîver-i gül-zâr-ı ʿaşk: *Aşkın gül bahçesinin süsü.*
Ol bahâr-ı luṭfuñ oldu bâʿiṣ-i iẓhâr-ı ʿaşḳ
Ṣeb-nem-i berg-i ʿizârıñ **zîver-i gül-zâr-ı ʿaşḳ**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 14). [zîver-i gül-zâr-ı ʿaşḳ, -]

żiyâ: *Parlaklık, aydınlık.*
Ḫayât-ı lemʿası söndü hemân-dem rîḥ-i ṣarṣarla
Kim eyler istifâżâ her zamân mihriñ **żiyâsından**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 10, Mısra 16). [żiyâsından, -s, -ı, -n, -dan]
Żiyâyı iḳtibâs etdim yâriñ nûr-ı cemâlinden
Zevâle ermeden buldum kemâli ben hilalinden
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 22, Mısra 1). [żiyâyı, -y, -ı]

żiyâ-yı mihr: *Güneşin ışığı.*
Sönerse zûr-ı ṣarṣarla bu şeb mişbâh-ı iḳbâlim
Żiyâ-yı mihr içün aṣlâ ṣabâḥı intiẓâr etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 4). [żiyâ-yı mihr, -]

ziynet-ârâ: *Süsleyen süs.*
Libâs-ı faḫr-ı ezhâr-ı melâḥet ḳadr-i cânâne
Dem-â-dem **ziynet-ârâdır** zehî serv-i ḫırâmâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 22). [ziynet-ârâdır, -dır]

ziynet-ârâ-yı dü-ʿâlem: *Dünya ve ahireti süsleyen süs.*
Tâb-ı laʿliñden olup her bir füyûż-ı ḫâṣ u ʿâm
Ziynet-ârâ-yı dü-ʿâlem ḥüsn-i bî-hemtâ lebin
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 20). [ziynet-ârâ-yı dü-ʿâlem, -]

ziynet-ârâ-yı vücûd: *Bedebi süsleyen süs.*
Ḫilʿat-ı ʿîd-i viṣâliñ **ziynet-ârâ-yı vücûd**
Geçdi mâhım rûze-i hicrân beşâret el-ġıyâṣ

(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 9). [ziynet-ârâ-yı vücûd, -]

zîynet-efzâ-yı cevâmiʿ: *Camilerin süs artırıcısı.*

Nâm-ı nâmî-i hümâyûn-fâlı ey Rabbim ola
Tâ ḳıyâmet **zîynet-efzâ-yı cevâmiʿ** minberi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 39, Mısra 6). [zîynet-efzâ-yı cevâmiʿ, -]

zuhûr et-: *Ortaya çıkmak. ll Doğmak.*

Verdigiñ âteş derûn-ı sînede etse ẓuhûr
Sûziş-i cân u tenim ḥâl-i semender gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 11). [ẓuhûr etse, -se]

zuhûr eyle-: *Doğmak, açığa çıkmak, görünmek.*

Râh-ı vaṣlıñda hezârân bîm-i cân eyler ẓuhûr
Böyle mi dîvân-ı ʿaşḳda resm ü ʿâdet el-ġıyâṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 5). [ẓuhûr eyler, -r]

Rûḥuñdan **ẓuhûr eyledi** ervâḥ
Ervâḥa meʾḫâẕ yaratdı fettâḥ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 1, Mısra 19). [ẓuhûr eyledi, -di]

zuhûr-ı pertev-i mihr-i kerem: *İzzet güneşinin ışığının görünmesi.*

Ẓuhûr-ı pertev-i mihr-i kerem âfâḳ-ı ḥikmetden
Hemîşe pertev-efşân-ı ʿinâyet mülk ü büldâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 4, Mısra 3). [ẓuhûr-ı pertev-i mihr-i kerem, -]

zuhûr-ı ṣubḥ-ı vuṣlat: *Kavuşma sabahının baş göstermesi.*

Ṣâm-ı firḳatde **ẓuhûr-ı ṣubḥ-ı vuṣlat** bekleriz
Tâ ṣabaḥdan ṣâma dek bir mâh-ı ṭalʿat bekleriz
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 33, Mısra 1). [ẓuhûr-ı ṣubḥ-ı vuṣlat, -]

zülâl-i çeşme-i feyż ü kerâmet: *Cömertlik ve bolluk çeşmesinin güzel suyu.*

Mürîdi lâ-teḫaf emri necâta bir delâletdir
Anıñ ẕâtı **zülâl-i çeşme-i feyż ü kerâmetdir**
(Gülzâr-ı Tabi'at, Müseddes 1, Mısra 38). [zülâl-i çeşme-i feyż ü kerâmetdir, -dir]

zülâl-i laʿl-i iḥsân: *Cömert dudaklarının güzel ve soğuk suyu.*

Zülâl-i laʿl-i iḥsânı aḳar ġonca dehânından
Mücerred ḳaṭresi elbet müşâbih baḥr-i ʿummâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 41). [zülâl-i laʿl-i iḥsânı, -ı]

zülf: *Yüzün iki cihetinden sarkan saç, saç büklümü.*

Ṭurre-i gîsûlarıñ ve'l-leyl **zülfüñ** ve'ḍ-ḍuḥâ
Sûre-i nûrdur cemâliñ âyet-i kübrâ lebiñ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 9). [zülfüñ, -üñ]

zülf-i cânân: *Sevgilinin saçı.*

Zülf-i cânân nükhet-i müşki baña şemm etdirir
Ol sebebden ʿanber-i sârâya etmem ser-fürû
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 6, Mısra 11). [zülf-i cânân, -]

zülf-i cânân-veş: *Sevgilinin saçları gibi.*

Ben de oldum bu sirâc-ı ḥüsn-i yârdan ḥışşe-yâb
Zülf-i cânân-veş elimde ḫâme etdi ıżṭırâb
(Gülzâr-ı Tabi'at, Mesnevi 2, Mısra 26). [zülf-i cânân-veş, -]

zü'l-fikâr: *Kılıç. (Hz. Ali'nin kılıcının adı.).*

Seyf-i ḫûn-bâr u sinân-ı devlete ver tâb u fer
Zü'l-fikârda görünen tâb u tüvânıñ ʿaşḳına
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 2, Mısra 14). [zü'l-fikârda, -da]

zü'l-fikâr-ı kaş: *Kaşlarının kılıcı, züfikar kılıcı gibi ucu çatal olan kaşların.*

Ẕü'l-fikâr-ı ḳaşlarıñ aḥkâm-ı Ḥayder gösterir
Tâbiş-i mihr-i ḫayâliñ ṭavr-ı Ḳanber gösterir
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 19, Mısra 1). [ẕü'l-fikâr-ı ḳaşlarıñ, -lar, -ıñ]

zülfüñ-âsâ: *(senin) Saçın gibi.*

Zülfüñ-âsâ pek perîşân oldu cemʿiyyeti Ḥilmîyâ bünyân-ı ʿaşḳa ver metânet el-ġıyâṣ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 18, Mısra 13). [zülfüñ-âsâ,]

zulmetde kal-: *Karanlıkta kalmak. Mec. Gaflete düşmek; Doğruyu yanlışı bilemeyecek fark edemeyecek halde olmak.*

Bir libâs-ı matem-engîze büründü fikrim âh
Ben gibi **ẓulmetde ḳalmış** ġam-keşân añlar bizi
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 16, Mısra 12). [ẓulmetde ḳalmış, -mış]

zulmet-i dehri: *Dünya karanlığı.*

Câmiʿ oldu cebhe-i ḥüsnüñde hep esrâr-ı ʿaşḳ
Ẓulmet-i dehri izâle eyledi envâr-ı ʿaşḳ
(Gülzâr-ı Tabi'at, Muhammes 1, Mısra 12). [ẓulmet-i dehri, -]

zümürrüd ol-: *Yemyeşil olmak.*

Zümürrüd oldı ṣaḥrâ-yı ḫilâfet câ-be-câ elbet
Bugün kim iʿtibâr eyler hele laʿl-i Bedeḫşâna
(Gülzâr-ı Tabi'at, Kıt'a 9, Mısra 53). [zümürrüd oldı, -dı]

zûr-ı ṣarṣar: *Yalan fırtınası.*

Sönerse **zûr-ı ṣarṣarla** bu şeb miṣbâh-ı iḳbâlim
Żiyâ-yı mihr içün aṣlâ ṣabâḥı intiẓâr

etmem
(Gülzâr-ı Tabi'at, Gazel 8, Mısra 3).
[zûr-ı şarşarla, -la]

SONUÇ

"*Gülzâr-ı Tabi'at'ın Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü*"nün hazırlandığı bu çalışmada şu sonuçlara varılmıştır:

- Bu çalışmada, XIX. yüzyıl şairlerinden Ahmed Hilmî'nin *Gülzâr-ı Tabi'at* adlı eserinin Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü hazırlanmıştır. Eserin, kelime varlığı ve anlam derinliği bakımından zengin olduğu görülmektedir. *Gülzâr-ı Tabi'at*'ta geçen tüm sözcük ve sözcük grupları bağlama uygun olarak anlamlandırılmıştır. Elde edilen bilgilerden anlaşıldığı üzere *Gülzâr-ı Tabi'at,* yazıldığı yüzyılın dil ve üslup özelliklerini belirlenmeye katkı sunmaktadır.
- *Gülzâr-ı Tabi'at*'tın TEBDİZ veri tabanına aktarılması sonucunda elde edilen verilerin niceliği şöyledir: 7362 kelime, 2304 kelime grubu, 39 kalıp ifade, 34 deyim, 21 ayet, 2 hadis, 1 atasözü ve 1 kelam-ı kibâr.
- TEBDİZ sistemine aktarılan bu dil unsurları sayesinde, *Gülzâr-ı Tabi'at'ın* söz varlığı belirlenmiştir. Böylece Ahmed Hilmî'nin anlam, hayal ve düşünce dünyasının anlaşılmasına katkı sunulmuştur.
- Sebk-i Hindî'nin etkisiyle Arapça ve Farsça tamlamaların çok kullandığı *Gülzâr-ı Tabi'at'ta* dil ağırlaşmıştır. Ancak nasihatname, mesnevi ve bazı dinî içerikli şiirlerde sade bir dil kullanılmıştır.
- *Gülzâr-ı Tabi'at'ta* kullanılan argo kelime, ayet, deyim, hadis, dua sözü, ikileme, kalıp ifade ve ünlemler mahallileşme akımının etkisini somutlaştırmaktadır.
- Ahmed Hilmî; Fuzûlî ve Niyâzî-i Mısrî'yi tanzir etmiş; Mevlana ve Ziyâ Paşa'dan etkilenmiştir. Bu durum, şairin dinî ve tasavvufi şiirlere olan ilgisini temellendirir.
- *Gülzâr-ı Tabi'at*'ta yer alan nazım şekilleri, 40 gazel, 9 kıt'a, 3 mesnevi, 3 tahmis, 2 müstezat, 1 muhammes ve 1 müseddesten oluşmaktadır.
- Eserde yaygın olarak kullanılan nazım türleri bahâriye, 'ıdiyye, münâcât, na't, pendnâme ve tarihtir.
- Eserde 4 farklı aruz kalıbı kullanılmıştır. En çok tercih edilen kalıp ise 35 şiirde kullanılan fâ'ilâtün-fâ'ilâtün-fâ'ilâtün-fâ'ilün'dür.

- *Gülzâr-ı Tabi'at*'tın içerik bakımından derin, şekil bakımından başarılı şiirler içermesi, Ahmet Hilmî'nin 19. yy. klasik Türk edebiyatının önemli şairlerinden biri olduğunu göstermektedir.
- Gülzâr-ı Tabi'at, anlamlandırılan bu veriler ile bundan sonra yapılacak olan bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük çalışmalarına doğrudan katkı sağlayacak niteliktedir.

KAYNAKÇA

Aclûnî, (İsmâîl b.Muhamed), *Keşfü'l-Hafâ* ve *Müzîlü'l-İlbâs* I-II, C. 2 Thk. Yûsuf b. Muhammed el-Hac Ahmed, Mektebü'l-İlmi'l-Hadîs, Dımeşk 2001

Aksan, Doğan, (2006), *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Ankara, Engin Yayınevi.

Ayverdi, İlhan (2010), *Kubbealtı Lugatı Misalli Büyük Türkçe Sözlük,* İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.

Aksoy, Ömer Asım, (1988), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü: Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul, İnkılap Kitapevi Yayınları.

Alper, Yasemin (2020), *Ahmed Hilmî ve Gülzâr-ı Tabi'at*, Bursa, Ekin Yayınları.

Artun, Erman, (2009), *Türk Halk Edebiyatına Giriş,* İstanbul, Kitabevi Yayınları.

Avcı, İsmail. (2017).“Ahmed Hilmî'nin Bazı Balkan Şehirlerinin Fethine Dair Tarih Manzumeleri”, *Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri*, (ed. Zafer Gölen- Abidin Temizer). Ankara, Gece Kitaplığı.

Avcı, İsmail (2022), “Gülzâr-ı Tabî'at / Divançe (Hilmî)”, *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü,* https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/gulzar-i-tabi-at-divance-hilmi-tees-1590, ET. 17.12.2024.

Avcıoğlu, Gamze Gizem (2018). *Sâdî-i Şirâzî'nin Hayatı, Eserleri ve Türk Edebiyatındaki Yeri*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bayraktar, Nesrin, (2018), *Dil Bilimi*, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.

Bilgegil, M. Kaya, (2014), *Türkçe Dilbilgisi,* Erzurum, Salkımsöğüt Yayınevi.

Cebecioğlu, Ethem, (2009), *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul, Ağaç Kitabevi Yayınları

Çiftçi, Soner, (2023), *Nûrî Divanı'nın Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü,* Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bingöl.

Demir, Tufan, (2006), *Türkçe Dilbilgisi*, Ankara, Kurmay Kitabevi.

Devellioğlu, Ferit, (2006), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları.

Diyanet İşleri Başkanlığı, 2020*, Kur'an Yolu Meali*, İstanbul, İleri Basım Matbaacılık,

Duman, Musa, (1987), *Yapıları ve Kullanışları Bakımından Arapça ve Farsça Tamlamalar,* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul.

Enginün, İnci, (2020), *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e* (1839-1923), İstanbul, Dergâh Yayınları.

Erol, Çiğdem, (2007). *Türkiye Türkçesinde Kalıp Sözler Üzerine İnceleme*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul.

Ergin, Muharrem, (2009), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Bayrak Basım Yayım Tanıtım.

Gider, Mahmut; Çiftçi, Soner, (2021), "Âşık-Sevgili Tasvirlerine İlişkin Karşıtlıkların Gazellerdeki Yansımaları", *International Journal of Filologia,* S. 6, ss. 101-128.

Gökdayı, Hürriyet, (2008), "*Türkçede Kalıp Sözler*", *Bilig*, S. 44, ss. 89-110.

Gökalp, Haluk, (2012), "*Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri*", *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi,* ss.189-473, İstanbul, Kesit Yayınları.

Hengirmen, Mehmet, (2009), *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü,* Ankara, Engin Yayınevi.

İmam Nevevî (2006), *Riyâzü's-Sâlihîn*, (Haz. Bekir Tuna), Konya, Konevi Yayınları.

İpekten, Haluk (2005), *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Arûz*, İstanbul, Dergah Yayınları.

Kaçar, Mücahit, (2016), "*Klasik Türk Edebiyatında Kâfiye"*, (ed. Özer Şenödeyici), *Osmanlı Edebî Metinlerini Anlama Kılavuzu,* ss. 37-53, İstanbul, Kesit Yayınları.

Kaplan, Orhan, (2020), "*Edebî Sanatlar", Klasik Türk Edebiyatı Temel Bilgiler,* ss. 247-330, İstanbul, Kesit Yayınları.

Karaağaç, Günay, (2013), *Dil Bilimi Terimler Sözlüğü*, Ankara, TDK Yayınları.

Karaağaç, Günay, (2009), *Türkçe'nin Söz Dizimi*, İstanbul, Kesit Yayınları.

Korkmaz, Zeynep, (1992), *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara, TDK Yayınları.

Korkmaz, Zeynep, (2009), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi),* Ankara, TDK Yayınları.

Mermer, Ahmet- Koç Keskin Neslihan, (2005), *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Ankara, Akçağ Yayınları.

Mermer, Ahmet- Alıcı, Lütfi- Eflatun, Muvaffak- Bayram, Yavuz- Koç Keskin, Neslihan (2007), *Eski Türk Edebiyatına Giriş,* Ankara, Akçağ Yayınları

Mengi, Mine, (2008), *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara, Akçağ Yayınları.

Öz, Mustafa, "Zülfikar", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/zulfikar#1 (26.12.2024).

Özerol, Nazmi; Selçuk, Bahir; Kesik, Beyhan; Ersoy, Ersen; Gültekin, İbrahim; (2016). *Sorularla Klasik Türk Edebiyatı*, (ed. Özer Şenödeyici), İstanbul, Kesit Yayınları, İstanbul.

Özkan, Mustafa ve Sevinçli, Veysi (2009), *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*, İstanbul, Akademik Kitaplar.

Pala, İskender, (2010), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul, Kapı Yayınları.

Porsuk, Pubeysa, (2020), "Ahmed Hilmî ve Gülzâr-ı Tabîʿat Adlı Divançesi", *Yönetim, Ekonomi, Edebiyat, İslami ve Politik Bilimler Dergisi*, C. 5, S.1, ss. 90-142.

Ramanlı, Meyase Bahar, (2024), *Süleyman Şâdî Dîvânı'nın Bağlamlı Dizini, İşlevsel Sözlüğü ve Anlam Dünyası,* Batman Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi, Batman.

Saraç, Yekta (2022), *Klasik Edebiyat Bilgisi*, İstanbul, Gökkube Yayınları.

Şemseddin Sami (1998), *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul, Alfa Basım Yayım.

Şentürk, Ahmet Atilla - Kartal, Ahmet, (2011), *Eski Türk Edebiyatı Tarihi,* İstanbul, Dergâh Yayınları.

Tanpınar, Ahmet Hamdi, (2006). *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi,* (haz. Abdullah Uçman), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

TDK, (2005), *Türkçe Sözlük*, Ankara, Türk Dil Kurumu.

TDK, (1977), *Resimli Türkçe Sözlük*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Timurtaş, Faruk K. (2005), *Osmanlı Türkçesi Grameri*, İstanbul, Alfa Yayınları.

Tulum, Mertol, (2013), *Osmanlı Türkçesi Büyük El Sözlüğü*, İstanbul, Kapı Yayınları.

Uludağ, Süleyman, (1995), "*Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*", İstanbul, Marifet Yayınları.

Uslu, Mustafa, (2007), *Ansiklopedik Türk Dili ve Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Yağmur Yayınevi.

Vardar, Berke, (2007), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Multılıngual Yabancı Dil Yayınları.